

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05995

VI MENSHEN LEBEN IN SOVET
RUSLAND

Mendel Osherowitch

•

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

מ. אַשער אַוויטש

זוי מענשען
לעבען אין
סאָזיעט
רוםלאַנד

אינדרוקען
פון אַ ריזע

נוי אַרק, 1933

Copyright
by
M. Osherowitch
New York, 1933

אינהאלט:

זייט
5 אַרױנפיר — — — — —

ערשטער קאפיטעל.

אין מאַסקױע.

1. אַ געמיש פון אַלט און נױ — — — — — 11
2. די אידישע יונגוואָרג אין מאַסקױע — — — — — 23
3. אַ מאַג לעבן װאָס לעגט זיך נישט אויפ'ן שכל — — — — — 33
4. בױנאַכט אין די טעאַטערס און רעסטאָראַנען — — — — — 40
5. אַ באַגעגעניש מיט אַ ברודער פון אַן אַנדער װעלט — — — — — 51

צװײטער קאפיטעל.

אויפ'ן װעג קיין אוקראַינע.

1. „הכלל — אָפּגערעדט!“ — — — — — 62
2. דער אַרױנפאַהר אַהיים — — — — — 69

דריטער קאפיטעל.

אויף די חורבות פון מײן געבורטס־שטעדטעל.

1. אַ געװײן אין אַ שטילער אוקראַינישער נאַכט — — — — — 79
2. אויף אַ ברידער־קבר פון 500 אידישע פּאָגראַם־קרבנות, — — — — — 87
3. סימנים פון אַ נױ לעבען אינ'ם אונטערגאַנג פונ'ם אַלטען, — — — — — 94
4. פּאַרטרינקען די צרות — — — — — 102
5. אַ יאַריד און אַ שבת אין שטעדטעל — — — — — 112
6. ביים געװעגענען זיך מיט אױגענע און פרעמדע — — — — — 122

פערטער קאפיטעל.

אין די דערפער — — — — — 130

פינפטער קאפיטעל.

מיט פויערים אויף די באַנען — — — — — 146

זעקסטער קאפיטעל.

אין ראַסטאַװ ביים דאַן.

1. דער ליאַדי'ער ישיבה־בתור בײַ דער מאַכט — — — — — 159
2. װײסע הענט — — — — — 170
3. װאָו נעמט מען אַ דאָרף מיט אַ בהמה'לע ? — — — — — 174
4. „זאַל רינען דאָס בלוט מױכס, דאָס סאַציאַליסטישע!“ — — — — — 180

זיבעטער קאפיטעל.

אין דער גרויסער סאַװעטישער פּאַבריק „סעלמאַש“, אין

נאַכטישעװאַן — — — — — 188

אַכטער קאפיטעל.

די רױטע אַרמײ — — — — — 194

ניינטער קאפיטעל.

204 אין א וואגאז פון ערשטען קלאס — — — — —

צענטער קאפיטעל.

213 א נאכט אויפ'ן כארקאווער וואקזאל — — — — —

עלפטער קאפיטעל.

אין כארקאוו.

236 1. ניט קיין אימפעט, נאָר אַ בהלה — — — — —

צוועלפטער קאפיטעל.

249 די מורא פאַר דער „גע׳פע־אן“ איבער'ן לאַנד — — — — —

דרייצענטער קאפיטעל

וואָס אַמעריקאַנער זעהען יא און וואָס זיי זעהען ניט אין

263 סאַוועט־רוסלאַנד — — — — —

פערצענטער קאפיטעל.

אין ארעס.

278 1. אַ שטאַדט מיט אַ רעפּוטאַציע פון אַמאַל — — — — —

287 2. כהנים אין דער משפחה — — — — —

297 3. „מוסטער שאַין“ און „מוסטער קענדי“ — — — — —

301 4. באַלאַדען מיט וועלאַסיפּע־ען־פּאַמפּעס און באַהאַנגען מיט גלעקלאַך — — — — —

305 5. ביים ברעג פונ'ם שוואַרצען ים — — — — —

פופצענטער קאפיטעל.

צוגאַסט ביי קאַמוניסטישע אידישע קולטור־טרענער.

316 1. אין א אידישער רעדאַקציע און אינ'ם מענדעלי־מוזעאום, — — — — —

327 2. אַ רוסישער באַלעט און אַ אידישע פאַרשטעלונג. — — — — —

זעכצענטער קאפיטעל.

די צוויי רוסלאַנדרס — איינע אין בילדער און די צווייטע

338 אין דער ווירקליכקייט — — — — —

זיבעצענטער קאפיטעל.

דער מענש מיט דער טאַרבע און דער מענש מיט דער לאַפּעטע, 347

אַכצענטער קאפיטעל.

אין טולמשיין.

355 1. אַרבייטער און זייערע פאַרדינסטען — — — — —

363 2. אַ שטאַדט פּול מיט קלאַנגען — — — — —

367 3. קלויניגקייטען וואָס פאַראומערן דאָס לעבען — — — — —

372 4. מאַמעס — — — — —

374 5. אַן אמת וואָס מען דערפיהלט ערשט שפעטער — — — — —

ניינצענטער קאפיטעל.

378 אונטער דער פּאַהן פון אַ שעהנעם אידעאַל — — — — —

אַרײַנפיר

עס איז געוואָרען א מאָדע צו שטעמפלען אלס „שונא פון רוסלאַנד“ יעדען איינעם, וואָס פאַרבאָרגט ניט דעם אַמת, אַז דאָס לעבען דאָרט איז איצטער זעהר שווער, יעדען איינעם, וואָס האָט ניט קיין פאַרטיג־צוגעגרייטע מאַשינאַווע „באַגייס־טערונג“ פאַר אַלץ, וואָס ווערט דאָרטען געטאָן און אויפגעטאָן.

די דאָזיגע מאָדע האָבען איינגעפירט גאנצע און האַלבע קאָמוניסטען, און אויך אַזעלכע, וואָס פּלירטעווען מיט'ן קאָמו־ניזם, פונקט ווי זיי — דוקא זיי און ניט קיין אַנדערע — וואָלטען דאָס געהאַט דעם מאַנאָפּאָל און אויך דעם „פּאַטענט“ אויף ליבע צו רוסלאַנד און אויף רעוואָלוציאָנערע איבערנע־געבענקייט צו אַ אידעאָל.

דאָס איז פּאַלש.

אין גרונד פּאַלש.

דערצעהלען דעם אמת וועגען דעם ווירקליכען לעבען פון מענשען אין דעם לאַנד, מיט וועלכען די גאַנצע וועלט אינמע־רעסירט זיך איצט, הייסט אבסאָלוט ניט זיין א שונא פון סאָ־וועט־רוסלאַנד, נאָר פאַרקערט — אירער א פריינד. שונאים זיי־נען די, וואס פאַרבאָרגען דעם אמת, די וואָס פּרוּאווען דער־טרינקען די ווירקליכקייט אין אַ ים פון פּראַזען און טעאָרעטישע חקירות. זיי זיינען ניט נאָר שונאים, נאָר אויך פּאַרפירער, און זיי האָבען א היבשען חלק אין דעם וואָס טויזענטער און טויזענטער ריזיזענדע פון אַנדערע לענדער קומען צופּאָהרען צו־דיק פון סאָוועט־רוסלאַנד ענטישטע און אָפּגענאַרטע.

בלויז פּרעמדע קענען זיך פאַרגינגען דעם פאַרגעניגען צו פּועל'ן ביי זיך, אַז סאָוועט־רוסלאַנד איז אַ גרויסע לאַבאָראַ־טאָריע, וואו עס ווערט געמאַכט א „אינטערעסאַנטער עקס־פּערימענט“ אויף אַ פּאָלק, וואָס באַשטעהט פון הונדערט און זעכציג מיליאָן מענשען. אַזאַ צוגאַנג איז גענוג אָפּצוטויטען די מענשליכע געפיהלען; און אַזוי איז טאַקע געווען דער פּאַל מיט אַ סך שרייבער — אידישע און ניט אידישע — וועלכע האָבען באַזוכט סאָוועט־רוסלאַנד אין די לעצטע עטליכע יאָהר; זיי זיינען מיט אַמאָל, פון דער העלער הויט, געווארען גע־וואַלדיג גרויסע „עקספּערטען“ אויף מאַשינען און פּאַבריקען, און שרייבענדיג וועגען דעם וואָס זיי האָבען אָנגערופּען „דאָס געזאַנג פון שטאַל און אייזען“, האָבען זיי אינגאַנצען פאַר־געסען און אינגאַנצען פאַרקוסט דעם מענשען, דעם לעבע־

דיגען און ליידענדיגען מענשען, וואָס ארבייט ביי דער מאַ-
שין פון שטאַל און אייזען.

ווען איך בין אין 1932 געפאָהרען קיין סאוועטרוסלאַנד,
בין איך אַהין געפאָהרען ניט ווי אַ פרעמדער, נאָר ווי
אין אייגענער פאר די צוויי און צוואַנציג יאָהר וואָס
איך בין געווען אין אַמעריקע האָב איך די גאַנצע צייט ניט
אויפגעהערט זיך צו אינטערעסירען מיט רוסלאַנד און מיר איז
שטענדיג געווען גאָהענט אַלץ, וואָס ס'האָט געהאַט א שייכות
מיט רוסישער קולטור און רוסישען אידעאָליזם.

מיין טרוים איז אַלע מאָל געווען זיך אומצוקערען צוריק
קיין רוסלאַנד — אויב ניט אויף שטענדיג, איז כאָטש אויף אַ
קורצער צייט. איך האָב אַלע מאָל געבענקט אַהין, און אין
דעם זיינען געווען פאַרבונדען סענטימענטען; איך האָב דאָרטען
איבערגעלאָזען אַ מאַמע, פיר שוועסטער און צוויי ברידער; דריי
און צוואַנציג יאָהר האָב איך זיי ניט געזעהן, ווייל נאָך איידער
איך בין אַוועק קיין אַמעריקע, בין איך אַ יאָהר צייט געווען
אין די באַלטישע פּראָווינצען, ווייט פון מיין פאַמיליע. אין די
דריי און צוואַנציג יאָהר זיינען די קליינע געוואָרען גרויס און
די גרויסע זיינען געוואָרען אַלט; נאָך עלטער איז געוואָרען
די מאַמע, און אין די בריף, וואָס זי האָט געשריבען, האָט זי
זיך אַלץ געקלאָגט:

„ווער ווייסט, צי איך וועל דיך נאָך זעהן אין מיין
לעבען?!“

און ס'האָט זיך געבענקט.

אָבער ניט בלויז סענטימענטען האָבען מיך קיין רוסלאַנד
געצויגען. ניט בלויז די מאַמע און די שוועסטער און ברידער
מיינע האָב איך געוואָלט זעהן; איך האָב אויך געוואָלט זעהן
דאָס לאַנד, וואו עס איז פאַרגעקומען ניט נאָר אַ פּאָליטישע,
נאָר אויך אַ סאָציאַלע רעוואָלוציע; איך האָב געוואָלט זעהן
דאָס לאַנד, וואָס טראָגט דעם נאָמען „די רעפּובליק פון ארבייטער
און פּויערים“, דאָס לאַנד, וואו מען שרייט אַזוי הויך, אַז
מ'בויט סאָציאַליזם.

אַליין אַ סאָציאַליסט, האָב איך געוואָלט זעהן ווי אַזוי
מ'בויט סאָציאַליזם אין דעם לאַנד וואו איך בין געבאָרען גע-
וואָרען, אין דעם לאַנד, וואָס איך האָב אַלע מאָל אַזוי ליב גע-
האַט.

און איך בין אַהין געפאָהרען.

געפאָהרען מיט גוטע כּונות און מיט די בעסטע וואונשען.
קיין אילוזיעס האָב איך ניט געהאַט; עס איז פאַר מיר
געווען קלאָר, אַז אין סאוועטרוסלאַנד קען נאָך ניט זיין קיין
גזע־דען; איך האָב געוואוסט, אַז אויב פּופּצען יאָהר הייסט

א סך אינ'ם לעבען פון אן איינצעלנעם מענשען, איז דאָס אבער זעהר וועניג אין די טערמינען פון געשיכטע. און איך האָב זיך פאָרגעשטעלט א שווער לעבען. אָבער די ווירקליכקייט, וואָס איך האָב דערזעהן אין די עטליכע וואָכען, וואָס איך בין ארומגעפאָהרען איבער סאָוועט־רוסלאַנד, די גרויע, שווערע און טרויערניע ווירקליכקייט, האָט איבערגעשטיגען אלץ, וואָס איך האָב זיך פריהער פאָרגעשטעלט.

און איך וואָלט דאָס באַטראַכט פאר אַ גרויסען פארברע-
כען ווען איך וואָלט ניט דערזעהלט דעם אמת, ווען איך וואָלט
ניט געשילדערט דאָס וואָס איך האָב דאָרט געזעהן און ניט אי-
בערגעגעבען דאָס וואס איך האָב דאָרט געהערט.

עס וואָלט מיר זיכער געווען אַ סך אַנגענעמער און ל-
בער ווען איך וואָלט געבראַכט אַ פרעהליכערען גערום פון סאָוועט-
רוסלאַנד, אָבער איך קען קיין פאַסטען ניט דערשטיקען, דעם
אמת ניט באַהאַלטען.

טאַקע דערפאַר וואָס איך בין אלע מאָל געווען און בין
נאָך איצט אויך אַ פריינד פון סאָוועט־רוסלאַנד!

שרייבען וועגען סאָוועט־רוסלאַנד איז ניט אלע מאָל לייכט,
ווייל די לאַגע איז דאָרט איצט אזא, אז אלץ—אויסער דער שרעק-
ליכער אַרימקייט און גרויסער נויט — איז אַ ה אַ ל ב ע ר
אמת. און דאָס איז דאָך שוין אַן אַלטער כלל, אז אַ האַל-

בער אמת איז אַ סך ערגער ווי אַ גאַנצער ליגען.

מען בויט אַ סך ?

יא, אָבער . . .

מען פאַרשפרייט בילדונג צווישען פאָלק ?

יא, אָבער . . .

מען האָט אָפגעשאַפט דעם אונטערשיד צווישען ראַסען

און פעלקער ?

יא, אָבער . . .

עס איז נישטאָ אין סאָוועט־רוסלאַנד קיין אַרבייטסלאָז-

זיגקייט ?

יא, אָבער . . .

צייטונגען ווערען פאַרשפרייט צווישען די מאַסען אין מי-

ליאָנען און מיליאָנען עקזעמפּליאַרען ?

יא, אָבער . . .

צו אלץ דאַרף מען צוגעבען אַן „אָבער“, ווייל סאָוועט־רוס-

לאַנד איז געוואָרען דאָס לאַנד פון ה אַ ל ב ע א מ ת 'ן. און

— איך זאָג דאָס נאָך אַמאָל — אַ האַלבער אמת איז אַ סך ער-

גער ווי אַ גאַנצען ליגען !

אַפילו צו דער שרעקליכער נויט, וואס ווערט אלץ ערגער

און ערגער, מוז מען אין סאָוועט־רוסלאַנד צוגעבען אַן „אָבער“.

„אָבער, — זאָגט מען אייך דאָרטען, — דערפאַר וועט דער צוקונפטיגער דור לעבען בעסער“.

מ'ספעקולירט מיט'ן מאָרגען, כאַטש עס ווייזען זיך ניט קיין סימנים אפילו פון אַ פאַרבסערונג אין דעם טאָג־ענגליכען לעבען פון מענשען. פאַרקערט, עס ווערט וואָס אַמאָל אַלץ ער־גער און ערגער. אזוי האָבען מיר געזאָגט מענשען ווען איך בין אַרומגעפאָהרען איבער סאָוועט־רוסלאַנד, און פון די לעצטע ידיעות, וואָס קומען אָן פון דאָרט, איז קלאָר, אז איצטער איז די לאַגע געוואָרען נאָך ערגער.

אין מיין שרייבען וועגען סאָוועט־רוסלאַנד האָב איך זיך מיט אַלע מעגליכקייטען געסטאַרעט צו זיין אזוי אָביעקטיוו ווי נאָר מעגליך. אָנשטאָט קריטיקירען, האָב איך געשילדערט. אויס־מידענדיג, ווי ווייט ס'איז נאָר געווען מעגליך, די פּאָליטיק, האָב איך געמאָהלען בילדער און סצענעס, וואָס איך האָב גע־זעהן אין שטעט, אין שטעטלאַך, אין דערפער, אין די גאַסען, אין די הייזער, אויף די וואַקזאַלען און אין די באַהנען. אַנב־שטאָט טעאָרעטישע פּאָלעמיק, וואָס דערטרינקט אַמאָל דעם עיקר אין אַ מבוֹל פון ווערטער, האָב איך אָנגעגעבען פאַקטען, וואָס איך האָב מיט מיינע אייגענע אויגען געזעהן.

מיד האָט אין סאָוועט־רוסלאַנד פריהער פון אַלץ אינטער־רעסירט דער מענש און זיין לעבען. און ווייל דאָס לעבען פונ'ם מענשען איז אין סאָוועט־רוסלאַנד זעהר טרויעריג, האָב איך געשריבען אזוי ווי איך האָב געשריבען — ניט פאַרבאָרגען דעם אמת, ניט באַהאַלטען די פאַקטען און ניט פאַרשטעלט די ווירקליכקייטען מיט ראַשיג־געפאַרבטע פּלאַקאַטען.

און שרייבענדיג אזוי, האָב איך אויך ניט פאַרזעהן די גוטע, די פּאָזיטיווע זייטען פון סאָוועט־רוסלאַנד; איך האָב זיך אין מיין בוך אָפגעשטעלט אויף זיי, און איך בין זיכער, אז די וואָס וועלען מיין בוך לייענען אויפמערקזאם וועלען געוויס ניט קענען זאָגען, אז אויף מיין רייזע איבער סאָוועט־רוסלאַנד האָב איך געזעהן בלויז דאָס שלעכטע און אינגאַנצען פאַרזעהן דאָס גוטע.

ברוקלין, נ. י., דעצעמבער, 1932.

ווי מענשען לעבען אין סאָוועט־רוסלאַנד.

ערשטער קאפיטעל

אין מאַסקווע.

1. א געמיש פון אַלט און ניי.

איך בין פריהער אין מאַסקווע קיינמאָל ניט געווען און איך האָב דאָריבער ניט געקענט וויסען צי די שטאָדט איז גע-ווען שעהנער און לעבעדיגער אין די צייטען פון די צארען, אָדער זי איז שעהנער און לעבעדיגער איצט, ווען די סאָוועט-רעגירונג האַלט שוין ביים פופצענטען יאָהר פון איר עק-זיסטענץ.

אויף מיר פערזענליך האָט די איצטיגע מאַסקווע גע-מאַכט אַ מאָדנעם איינדרוק, און וואָס מער איך האָב זיך מיט דער שטאָדט באַקענט, אַלץ מער האָב איך אין איר גע-פיהלט אַ באַזונדער אייגענאַרטיגע קאָמבינאַציע פון פאַרשי-מעלטער אַלטקייט און אָפגעשטאַנענקייט מיט ראַשיגער נייאָיג-קייט און שנעלען אימפעט — עפעס אַ מאָדנע פאַראייניגונג צווישען דער צייט פון דעם שרעקליכען צאַר איוואַן גראָזני און דעם אַמעריקאַנער גרויסען ערפינדער טהאָמאַס עדיסאָן.

די פאַרשימעלטע צוריקגעשטאַנענקייט און דער ראַשיגער מאָדערניזם שטויסען זיך אָן אויף יעדען שריט און טריט, ראַנג-לען זיך איינער מיט'ן אנדערען, פּרוואַוען בייקומען איינער דעם אנדערען און קענען ניט.

און אזוי איז דאָס ניט נאָר אין וויכטיגע זאַכען, אינ'ם סאַמע

תוך פונ'ם לעבען, נאָר אויך אין קלייניגקייטען.

נעמט אַפילו די נייע נעמען, וואָס ס'טראָגען איצט די גאַסען אין מאַסקווע. זיי הענגען אויף די ווענט פון די היי-זער, און זיי שיינען אַרונטער פון די נייע בלעכלאך, וואָס מען האָט צוגעקלאַפט, אָבער זיי עקזיסטירען כמעט ניט אינ'ם זכרון פון די איינוואוינער.

באַגעגענען זיך צוויי פריינד און דערפרעהען זיך שטאַרק
איינער איבער'ן אנדערען.

— אָ, וואָס מאַכסטו עפעס? שוין אַ לאַנגע צייט דיך
ניט געזעהן. קום אַרײַן צו מיר היינט אָווענט. דו הערסט,
דו מוזט אַרײַנקומען. איך וועל וואַרטען אויף דיר.

— און וואו וואוינסטו איצט? — פרעגט דער איינ-
געלאדענער פריינד.

— אויף דער קארל מאַרקס גאַס.

— וואו?

— אויף דער קארל מאַרקס גאַס.

און ער גיט אים אָן דעם נומער פון דער וואוינונג.

אַבער יענער הויבט ניט אָן וויסען, וואו די קארל מאַרקס
גאַס געפינט זיך, כאַטש ער איז אין מאַסקווע און אַלטער
תושב. גיט ער אַ שמייעל און מאַכט אזוי:

— אפשר וואָלסטו מיר אָנגעגעבען דעם אַדרעס אביסעל
קלאַרער, אזוי אז מען זאָל ווירקליך קענען וויסען וואו און ווי
אזוי די גאַס צו געפינען? ...

און ערשט ווען מען זאָגט אים דעם אַלטען נאָמען פון
דער גאַס, מאַכט ער — און אַלץ מיט אַ שמייעל — אזא
באַמערקונג:

— אָט אזוי האָסטו פון סאַמע אָנפאַנג אָן געדאַרפט זאָ-
גען, וואָלט איך גלייך געוואוסט.

אַט אזעלכע זאכען קען מען זעהן און הערען ניט נאָר
אין פריוואַטע הייזער, נאָר אויך אין רעגירונגס-אינסטיטוציעס.
אַ סך פון די רעגירונגס-בעאַמטע אין מאַסקווע וויסען ניט און
געדענקען ניט די נייע נעמען פון די אַלטע גאַסען.

דאָס נייע וויל זיך ניט צוקלעפען צום אַלטען, אָדער
אפשר קען זיך עס ניט צוקלעפען...

דעם ערשטען אָווענט אין מאַסקווע בין איך געגאנגען זי-
כען מיינעם אַ פריינד. לויט דעם אָנגעגעבענעם אַדרעס האָט
דער פריינד מיינער געוואוינט אויף דער פּרונזע-גאַס — אַ נאָמען
נאָך דעם פאַרשטאַרבנעם קריגס-קאָמיסאַר. איך בין לאַנג גע-
גאנגען אויף אַ פּוסטען, ניט באַזעצטען געגענד, וואו דער טיך
„מאַסקוואַ“ האָט זיך געצויגען פון איין זייט און די אַלטע, קוי-
טיגע ווענט פון דעם קרעמעל אין דער אַנדערער זייט. פון

צייט צו צייט האָב איך אָפּגעשמעלט אַ מענשען און געפרעגט, וואו עס געפינט זיך דאָ די פּרונזע-גאַס, ווייל איך האָב גע-וואוסט, אז זי געפינט זיך דאָ ערגעץ ניט ווייט. אָבער קיי-נער האָט ניט געוואוסט וואו אַזאַ גאַס געפינט זיך און צי אין מאַסקווע איז אין אַלגעמיין נאָר פאַראַן אַזאַ גאַס.

דער איינציגער, וואָס האָט יאָ געוואוסט, איז געווען דער מיליציאָנער, וואָס איז אויפ'ן עק גאַס געשטאַנען.

— די פּרונזע-גאַס, — האָט ער געזאָגט, — איז די גע-וועזענע „זנאַמענסאַ“. פאַרקירעוועט זיך לינקס און געהט אָפּ איין קווארטאַל און דאָן זאָלט איר פּרעגען וואו עס געפינט זיך די געוועזענע „זנאַמענסאַ“, וועט מען אייך אָנווייזען...

אַלץ איז „געוועזען“. ניט נאָר די נעמען פון די גאַסען, נאָר אויך די נעמען פון די שטעט, פון די גובערניעס, פונ'ם גאַנצען לאַנד. און ס'איז שוין דערגאַנגען אַזוי ווייט, אַז דאָס וואָרט „געוועזען" איז שוין געוואָרען אַ טייל פון דעם, וואָס איז איצטערט.

און אַזוי רעדט מען, און אַזוי אַדרעסירט מען בריף: — די געוועזענע שטאָדט אַזאַ און אַזאַ, וואָס געפינט זיך אין דער גובערניע, וואס האָט געהייסען אַזוי און אַזוי, צו דעם בירגער יענעם און יענעם, וואָס וואוינט — לאָמיר זאָגען, — אויף דער ערשטער-מאָר-גאַס, וואָס איז אַמאָל געווען באַקאַנט אונטער אַזאַ און אַזאַ נאָמען...

איז טאַקע איבער דעם זעהר אָפט אַ גאַנץ היבשער פּלאַנ-טער, און מער ווי אומעטום פיהלט מען אָט דעם פּלאַנטער אין מאַסקווע, ווייל די שטאָדט איז זעהר גרויס, און זי האָט אָהן אַ שיער גאַסען און געסלאַך, וואס האָבען געקראָגען נייע נעמען, כאָטש דער אַלטער אויסזעהן זייערער האָט זיך זעהר ווייניג געביטען, און חוץ דעם האָט דער רוסישער מענש בכלל אַ מאָדנע טבע זיך צו האַלטען עקשנות'דיג ביים אַלטען, אַפילו דאָן, ווען אַרום אים ווערט דאָס גאַנצע לעבען איבערגעבויט אויף אַ נייעם שטייגער...

אויף יעדען שריט און טריט זעהט מען אין מאַסקווע די ווידערשפּרוכען, וואָס סטאַרטשען אַרויס פון דער מאָדנער פאַר-אייניגונג צווישען דעם אַלטען און דעם נייעם.

אין אַ רייכען האַטעל, וואו מען צאָהלט אַזוי פיל, אַז

אפילו אין דעם בעסטען ניו יאָרקער האָטעל וואָלט דאָס גע-
הייסען א סך, איז דאָס וואַש-צימער אָפגעלאָזען, פארקוויטיגט
און פארשמוציגט, און עס פעהלען אויס די נויטיגסטע באַקוועמ-
ליכקייטען, אָהן וואָס מ'קען זיך ניט באַגעהן.

עס איז דאָ אַ טעלעפאָן, און דוקא אַן אַטאָמאָטישער און
אַ שעהנער, לויט'ן לעצטען וואָרט פון טעכניק, אָבער ער ווערט
קאָלע אפּשר צוואַנציג מאָל אַ טאָג און קיינער ווייסט ניט
פאָרוואָס און פאר ווען; און ווען ער איז ניט קאָלע און
„אַרבייט“ שוין יאָ, זעצט זיך ביי אים אַוועק א מענש, איינער
פון די געסט אין האָטעל, און ער רעדט און רעדט און רעדט,
אז ס'נעמט גאָר קיין סוף ניט!

עס קימערט אים ניט, וואָס לעבען אים שטעהען אַ סך
מענשען און וואַרטען, ווייל זיי דארפֿען אויך נוצען דעם טעלע-
פאָן; עס אַרט אים זעהר ווייניג, וואָס אַנדערע איילען זיך,
וואָס זיי האָבען קיין צייט ניט. ער געהט זיך אָן מיט זיין מאָ-
נאָלאַנג און ער רעדט, און כמעט אלץ דאָס זעלבע: — „איז
וואָס-זשע זאָגט איר, אָלגא מיכאַילאָוואַ? איר דענקט
טאַקע, אז ס'מוז אזוי בלייבען? האַ? וואָס? רעדט, רעדט,
איך הער אייד...“

אַזוי אָהן אַן עס.

ווען אימיצער רופט איך אַרויס אויפ'ן טעלעפאָן, איילט
מען זיך ניט איך דאָס איבערצוגעבען. אמאָל נעמט מען זיך
די מיה אייך צו רופֿען פּונ'ם צימער און אמאָל ניט. און ווע-
נען האָבען טענות צו אימיצען קען קיין רייד ניט זיין; אלע
אָנגעשטעלטע אַרבייטען אַזוי, אַז מען זעהט קלאָר, אַז זיי
האָבען ניט און ווילען ניט האָבען קיין פּערזענליכע אינציאָ-
טיווע.

דאָס מיידעל, וואָס נעמט איך אויף אין האָטעל בעת איר
קומט אָן, און וועלכע נעמט צו ביי איך דעם פּאַספּאָרט און
הייסט איך אונטערשרייבען דעם נאָמען אויף עפעס אַ פּאַ-
פּירעל, רויכערט אַ סיגאַרעטעל, רעדט ענגליש, פּראַנצויזיש, דייטש
און רוסיש, און זי ווייסט אלץ וועגען די ניויאָרקער הויכע
הימעל-קראַצערס, אָבער אָנגעטאָן איז זי אָהן אַ ברעקעל גע-
שמאַק, געהט ווי אַן אַלטע באַבעצי, איז נאכלעסיג און אָפּגע-

לאָזען, און ס'קומט אויס אזוי, אז די קענטניש פון שפראכען פאסט איר עפעס ניט...

דרעהט מען אויף דעם קראַן, וואו עס שטעהט בפירוש, אז פון דאָרט דאָרף געהן הייסע וואַסער, געהט דוקא קאלטע. און פאָרקערט: דער קראַן מיט'ן אויפשריפט „קאלטע“, פלוי-כעט דוקא מיט הייסער וואַסער. אָבער זעהר אָפט ווערט ער-געז עפעס קאליע און די וואַסער, סיי די הייסע און סיי די קאלטע, הערט אינגאנצען אויף צו געהן, און דוקא דאָן ווען מען דאָרף זי זעהר נויטיג האָבען.

די סצענעס און בילדער, וואָס מען זעהט אין מאַסקווער גאַסען, קען מען ניט זעהן אין קיין אַנדער שטאָרט אין דער וועלט. מענשען זיינען דאָרט אָנגעטאָן אין וואָס איר ווילט נאָר אליין, אין וואָס מען האָט נאָר געקענט קריגען, אַבי ניט צו געהן נאָעט, אַבי עס זאָל נאָר ניט זיין קאלט, און קיינער קימערט זיך ניט וועגען דעם אויסערליכען אויסזעהן.

טראַגען אייניגע פוטערנע פעלצען, אָבער שטארק אָפגע-ריבענע און אָפגעטראָגענע: אַנדערע זיינען אָנגעטאָן אין פויר-ערשע סוויטקעס און קאָזשוכען; ווער עס טראָגט שטיוועל מיט קאלאָשען און ווער — שטיוועל אָהן קאלאָשען; אָבער מער ווי אַלץ וואַרפען זיך אין די אויגען די אומגעלומפערטע פוישטען (וואַלינקעס), וואָס מען טראָגט אויף די פיס; ניט נאָר מענער, נאָר אויך פרויען טראָגען אזעלכע פוישטען אויף די פיס, און דאָס נעמט צו אַ היבשען טייל פון דעם, וואָס די „פאַרדאָרבענע צופולטע בורזשואַזיע“ פון די קאָפיטאַליסטישע לענדער רופט אָן מיט אזעלכע נעמען ווי „פרויען-גראַציע“ און „ווייבליכ-קייט“. אָבער אין מאַסקווע, זאָגט מען, קימערט זיך קיינער ניט וועגען אזעלכע זאַכען: דאָרטען טוט מען זיך אָן ניט צוליב שעהנקייט, נאָר פשוט כדי דאָס לייב צוצודעקען...

די מערסטע פרויען אין מאַסקווע, סיי יונגע און סיי אַלטע, טראָגען ניט קיין היטעלאַך, נאָר שאַלעכלאָך אויף די קעפּ. דאָס מאַכט זיי אַלעמען אויסזעהן ווי פויערטעס. אין אַל-געמיין איז אין מאַסקווע שווער צו טרעפען אַ פרוי, וואָס זאָל זיך אָנטאָן אזוי, ווי ס'טוען זיך געוועהנליך אָן די פרויען אין אַנדערע גרויסע שטעט אין אייראָפּע, אדער אין אמעריקע. און ווען מען דערזעהט אמאָל אַזאַ פרוי, איז דאָס אַ נאָווינע,

א חידוש, וואָס ציהט גרויס אויפּמערקזאמקייט. אויך די מאַנס-
 בילען זיינען אין דעם פּרט ניט קיין אויסנאַם. פון אַלעמען
 קוקט אַרונטער די גרויקייט, די דאָרפישע שווערקייט, און אין
 דער צייט, ווען מען רעדט וועגען גרויס-שטאָטישער אינדוס-
 טריאַליזאַציע און גרויס-שטאָדטישען שנעלער אימפעט, טראָגט
 מען אויף זיך די שווערקייט און די גרויקייט פונ'ם אַלטען רוסי-
 שען דאָרף, וואס מען געדענקט נאָך פון די אַמאָליגע צייטען.
 אַ מאָדנע פאַראייניגונג פונ'ם אַלטען צוריקגעשטאַנענעם
 רוסישען דאָרף מיט דער שטאָדט, וואָס רעכענט זיך אלס דער
 צענטער פון דער וועלט-דעוואַלוציע, וואָס דארף אָפּשאַפּען די
 אַלטע אָרדנונג און איינפיהרען אַ נייע.

טראַמוואַיען לויפּען אין מאַסקווע אַ סך, און מען רעדט
 אַלץ וועגען שנעלקייט און „טעמפּאָ" זעהר פיל. אָבער די טראַמ-
 וואַיען געהען דוקא זעהר לאַנגזאַם, און דערצו איז אין מאַסקווע
 בכלל זעהר שווער צו פּאָהרען אין טראַמוואַי. כמעט שטענדיג
 זיינען די טראַמוואַיען אזוי געפאַקט, אז ס'איז אונמעגליך דאָר-
 טען אַ נאָרעל דורכצואוואַרפען.

ניט נאָר איז אינעווייניג אזוי ענג און דושנע, אז מען
 ווערט שיער ניט דערשטיקט, נאָר אויך אין דרויסען, אויף די
 טרעפּלאַך, איז אזוי. מענשען הענגען זיך אָן אויף די טרעפּלאַך,
 און דאָס איז אַ סך שווערער ווי אויף אַ ניוואָרקער קאַר.
 ווייל די טרעפּלאַך פון אַ מאַסקווער טראַמוואַי זיינען ניט אַרויס-
 גערוקט ווייטער איינס פון אַנדערען, נאָר זיי לויפּען גלייך,
 ווי די שטעקעלאַך אין אַ לייטער; ווען מען שטעלט זיך אַרויף
 אויף זיי, מוז מען זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער אָנבויגען פּאָר-
 אויס און זיך אָנהאַלטען פעסט אָן עפעס, אדער אָן אימיצען;
 משעפעט מען זיך טאַקע אָן איינער אָן אַנדערען, קריכט מען
 איינער אויפ'ן אַנדערען און אַלע מישען זיך צונוויר און איין
 גרויער, קוויטנער מאַסע, וואָס יאָגט זיך ערגעץ און — איז
 בייז און נערוועז: אַלע שרייען אויפ'ן קול, אַלע קאָכען זיך, אַלע
 איילען זיך, ווייל אויב מען וועט אָנקומען צו דער אַרבייט מיט
 אַ פּאָר מינוט צו שפעט, וועט דאָס שוין הייסען אַ „פּראָגול"
 — אַ סימן פון פּוילקייט, אדער בייזוויליגקייט, פאַר וואָס מען
 וועט קיין קניפּ אין בעקעל זיכער ניט געבען, ווייל מען וועט
 חושד זיין, אז מען איז אויסען צו שעדיגען אין דער אַר-

בייט פון אויפבויען דאָס לאַנד. ביי אַלעמען זיינען דאָריבער די נערווען זעהר שטארק אָנגעצויגען און שרעקליך אָנגערשטרענגט. עס איז אַ אימפעט, אַ געלאַף — יאָגען און אַרײַ בעריאָגען אַמעריקע!

און דער טראַמוואַי שלעפט זיך לאַנגזאַם און שווער. דער קאָנדוקטאָר, מערסטענטיילס אַ פרוי, מיט אַ שאַלעכעל אויפ'ן קאָפּ און מיט אַ וואַטאָווע קויטיג לייבעל אויף זיך, פאַרקויפט בילעטען, וואָס באַשטעהען פון אַזעלכע פאַפירלאַך, וואָס צו־קריכען זיך צווישען די פינגער. און די פאַסאַזשירען אינער־ווייניג ריידען אויפ'ן קול, פּרעגענדיג איינער ביים אַנדערען צי מען געהט אַרונטער אויף דער אַדער יענער סטאַנציע. און דערביי שטופט מען זיך, און דערביי שטויסט מען זיך, און טאַקע דוקא אין דער ברייט, אזוי אז די, וואָס שטעהען אין די זייטען, ווערען צוגעשטופט צו די ווענט און ווערען שיער ניט דערשטיקט. און פון אַלע זייטען הערען זיך קולות:

— העי, בירגער, איר געהט אַרונטער ביים פעטראָווסקי'ן טויער?

— העי, בירגערין, איר געהט אַרונטער ביים זאַמאַסקווע־רעצקען בריק?

— חבר, פאַרשטעלט ניט דעם וועג!

— חבר'טע, מאַכט אַ וועג?

— שנעלער אַביסעל, בירגער!

— איילט אייך צו, בירגערין!

און ווען דער טראַמוואַי שטעלט זיך אָפּ, ווערט די שטוב־פּעניש און די יאָגעניש נאָך גרעסער; אַלע ווילען וואָס שנער־לער זיך אַרויסכאַפען, ווייל זעהר אָפט טרעפט, אז דער טראַמ־וואַי לאָזט זיך לויפען ווייטער נאָך איידער די פאַסאַזשירען געהען אַרויס. און אָפּשטעלען דעם טראַמוואַי איידער ער קומט אָן צו דער באַשטימטער סטאַנציע, פשוט צוליב דעם, אז פאַסאַזשירען זאָלען קענען אַרויסגעהן וואו זיי דאַרפען — אזא זאך איז אין מאַסקווע נישטאָ.

דערצעהלען טאַקע מענשען, אז זעהר אָפט טרעפען אומ־גליקען אויף די מאַסקווער טראַמוואַיען. מענשען פאלען אַרונ־טער פון די טרעפלאַך; מענשען ווערען צוקאַליעטשעט און פאַרוואונדעט, און עס טרעפט אויך, אז מענשען ווערען אי־

בער אזא אונגארדונג דער/הרנ'עט, אדער זיי ווערען קאליקעס. אָבער אין די צייטונגען מעלדעט מען ניט וועגען דעם. אין אלגעמיין האָבען די סאָועטישע צייטונגען ניט אזא זאך ווי כראָניק וועגען טעגליכע פאסירונגען אינ'ם פשוט'ן לעבען פון מענשען. אזעלכע קלייניגקייטען ווי אומגליקספאלען מיט מענ'שען, וואָס פאָהרען אויפ'ן טראַמוואַי, אָדער אַנדערע אומגליקס-פאלען, וואָס האָבען ניט קיין שייכות מיט דער אַלגעמיינער אויפבויוונג פון לאַנד און וואו עס איז נישטאָ קיין גרונד חושד צו זיין אימצען, אז ער איז אויסען געווען צו שטערען אין דער אויפבויוונג ארבייט, פאָר וואָס מען קען אים באַשטראַפען אפילו מיט'ן טויט — אזעלכע קלייניגקייטען ווערען אין די צייטונגען ניט געמעלדעט און ס'ווייסען וועגען דעם בלויז די נאָהענטע מענשען פון דעם, מיט וועמען דער אומגליק איז גע-שעהן.

מיר איז א סך מאָל אויסגעקומען צו פאָהרען אין די מאַסקווער טראַמוואַיען, און איך האָב זיך איבערצייגט, אז ווען זיי פיהרען ניט קיין ארבייטער צו דער ארבייט, געהען זיי א סך לאַנגזאָמער ווי געוועהנליך, אזוי אז פאָהרענדיג שפאָרט מען קיין צייט ניט איין. צופום וואָלט מען דאָס אפשר גע-מאכט פונקט אזוי גיך ווי מיט'ן טראַמוואַי. האָב איך גע-רעדט מיט באַקאנטע וועגען דעם און כמעט אלע האָבען מיר זעהר אן אייגענארטיגען ענטפער געגעבען.

איינער האָט געזאָגט:

— אין אמעריקע קען מען געהן צופום; דארטען האָט מען כח. ביי אונז, אָבער, קען מען דאָס ניט, פשוט דערפאר וואָס מיר האָבען קיין כח ניט צו געהן צופום...

און אַן אַנדערער האָט געזאָגט:

— איך וואָלט גענאנגען צופום, אָבער אן עבירה די שיד... אויף די שטיינער פון די מאַסקווער גאסען צורייסען זיך שיד זעהר שנעל, און ס'איז שוין פינף יאָהר זינט איך טראַג איין פאָר שיד...

— קען מען דאָך קויפען נייע.

אויפ'ן פנים פון דעם מענשען האָט זיך אַ ביטערער שמייכל פארשפרייט.

— איר ווייסט וויפיל עס קאָסט ביי אונז א פאָר שיד?

— וויפיל ?

— עם זיינען פאַראַן פאַרשידענע. פאַר א פאָר שיק דאַרף מען באַצאָהלען הונדערט, הונדערט און פופציג און צוויי הונדערט רובעל. און ניט אלע מאָל קען מען זיי קריגען... אָבער ניט קוקענדיג דאָרויף, וואס מען דאַרף אזוי זשאַלעווען די שיק, ווייל זיי רייבען זיך אויס אויף די שטיינער פון די מאַסקווער גאַסען, און ניט קוקענדיג דאָרויף, וואס די מוחות פון די מערסטע מאַסקווער בירגער זיינען יעדען טאָג פאַרנו-מען מיט אזעלכע זאַכען ווי די פראגען וואו צו קריגען ברויט, פוטער, קעראָסין, מילך, א שטיקעל פלייש און אַנדערע נויטיגע ארטיקלען, געהט ניט אוועק קיין איין טאָג, אז הונדערטער און טויענטער מענשען זאָלען ניט שמעהן אויפ'ן רויטען סקווער, ביים מאוועלעאום, וואו עס ליגט דער באַל-זאַמירטער קערפער פון דעם פאַרשטאָרבענעם גרויסען פיהרער פון דער רוסישער רעוואָלוציע, וואָלדימיר איליטש לענין. שטונדען שטעהען די מענשען אין דרויסען אויף דער קעלט, אלע אויסגעשטעלט אין אַ לאַנגער רייהע, און זיי וואַר-טען אויף דער געלענעהייט צו כאַפען א בליק, איין-אונ-איינציגען בליק, אויף דעם פאַרשטאָרבענעם גרויסען פיהרער, וועמען זיי פאַרגעטערען ממש. און א סך פון זיי, אויב ניט אלע, גלויבען באמונה שלימה, אז ווען ער וואָלט נאָך געלעבט, וואָלט איצטער געווען בעסער, וואָלט דאָס לעבען ניט געווען אזוי שווער...

אזוי רעדט מען גאַנץ אָפּען צווישען זיך. אזא גלויבען דריקט מען אויס מיט עכט רוסישער תמימות; און מיט אָט דעם גלויבען אין האַרצען שטעהען יעדען טאָג טויענדער און טויענדער מענשען און וואַרטען אויף דעם מאַמענט, ווען מען וועט זיי אריינלאָזען אינעווייניג און זיי וועלען זוכה זיין צו זעהן דאָס פנים פון דעם פאַרשטאָרבענעם א י ל י ט ש, וואס לעבט אין זיער זכרון ווי אַ הייליגער.

דעם ערשטען טאָג פון מיין קומען אין מאַסקווע בין איך אין מאוועלעאום געווען. אין דרויסען איז געווען זעהר קאַלט און ווען איך האָב זיך גלייך מיט אלעמען אוועקגעשטעלט אין דער לאַנגער רייהע אויפ'ן רויטען סקווער, איז א פרוי צוגע-גאַנגען צו מיר און האָט געזאָגט:

— איר, חבר, אלס אן אויסלענדער, דארפט ניט שמעהן אין דער רייהע. איר קענט אריינגעהן אינעווייניג אזוי... און צופיהרענדיג מיך צו די צוויי סאָלדאטען, וואס זיי נען געשמאנען ביי דער טיר, האָט זי געזאָגט:

— לאָזט דורך אן אויסלענדער.

און מען האָט מיך גלייך דורכגעלאָזען.

אינעווייניג בין איך גלייך אריינגעפאלען אין א לאנגער רייהע מענשען, וואס האָט געשפאנט פאמעלאך און שטיל. א שווערע סומנעקייט, געמישט מיט א גייסט פון הייליגקייט האָט זיך פון די גלאטע שטיינערנע ווענט געטראגען; מיט אייניגעהאלטענע אָטעמס האָבען מיר געשפאנט טריט ביי טריט, שטיל ניט ארויסריידענדיג קיין איין וואָרט, און אזוי זיינען מיר צו געקומען צו דעם גרויסען גלעזערנעם קאסטען, וואו לענינ'ס טויטער קערפער ליגט מיט אן אָפען פנים און מיט געשלאָרע סענע אויגען — דאָס זעלבע פנים, וואס די גאנצע וועלט האָט שוין געזעהן אויף בילדער אומעטום, אין פארשידענערליי פּאָזעס; איבער'ן קערפער הענגט א גרויסער שפיגעל, וואס ווייזט לענינ'ען פאר אלעמען אין פולען וואוקס און ברענגט ארויס נאָך שארפער די געלקייט, די טויטע געלקייט פון זיין פנים; פון ביידע זייטען, צוקאָפענס און צופוסענס, שמעהען צוויי סאָלדאטען מיט ביקסען, און דער אויסדרוק פון זיי ערע פנימ'ער איז א פארגליווערטער; עס דוכט זיך, אז זיי אליין זיינען אויך א טייל פון דער פארגליווערטער טויטקייט און הייליגקייט, וואס הערשט ארום און ארום; אָבער ווען מען קוקט זיך צו צו זיי אין דער צייט, ווען מען רעהט זיך ארום דעם גלעזערנעם קאסטען, זעהט מען ווי זיי קוקען אָנגעשמרענגט אויף אלעמען; דאָס גיבען זיי אַכטונג, אז קיינער זאָל זיך ניט אָפּשטעלען, אז די רייהע זאָל פאמעלאך און לאנגזאם שפא- נען ארום און ארום ביז זי וועט צוקומען צום ארויסגאנג.

ביים אַרויסגעהן פונ'ם מאָוועלעאום בין איך געווען ווי צומישט. און מאָדנע! געטראכט האָב איך דוקא ניט פון דעם, וואס איך האָב לענינ'ס טויטען קערפער געזעהן, נאָר גאָר פון דעם, וואס מען האָט מיך אין מאַוועלעאום ארייניג געפיהרט אלס אן „אויסלענדער“. איך האָב אַלץ ניט געקענט פארגעסען יענע ווערטער:

„איר, חבר, אלס אן אויסלענדער, דאַרפט ניט שטעהן אין דער רייהע. איר קענט אַרײַנגעהן אינעווייניג אַזוי“... מיר איז דאָס געווען ניט אנגענעם. ערשטענס, וואס פאר „אויסלענדער“ בין א י י י אין רוסלאנד? האָב איך דען אין די צוויי-און-צוואנציג יאָהר אין אמעריקע ניט געלעבט מיט רוסלאַנד, מיט דער רוסישער ליטעראַטור, מיט רוסישער גע-שיכטע? ! און אויב אפילו שוין יאָ אן „אויסלענדער“, טאָ פאַרוואָס קומט מיר מער פריווילעגיעס ווי דעם רוסישען בירגער אין מאַסקווע? אפילו ביי לענינ'ס טויטען קערפער מער פריווילעגיעס!

אין הארצען האָט גענאָגט א שווער געפיהל. עפעס איז דאָס מיר געווען פריקערע...

איבער דעם בין איך שוין דעם נאנצען טאָג געווען שלעכט געשטימט און איך האָב אין ערגעץ ניט געקענט געהן. און אין אָווענט, ווען ס'איז אין דרויסען אויסגעפאלען א גרויסער שניי און עס האָט געכאַפט א שטאַרקער פראָסט, האָב איך זיך איי-נער אַליין געלאָזט געהן איבער די גאַסען פון מאַסקווע.

די אמעריקאנער קליידער מיינע זיינען ניט געווען צוגעפאַסט צום רוסישען ווינטער, וועלכער איז געוועהנליך זעהר שטאַרק אָנגעכמורעט און ביזן. עס איז מיר געווען זעהר קאַלט און דערצו איז נאָך אין גאַס געווען זעהר גליטשיג. איך האָב זיך געמוזט אומקערען צוריק אין האַטעל, און איך האָב שוין גע-האַט באשלאָסען, אז דער אווענט זאָל ביי מיר אוועק אין פאַר-צייכענען אין נאָטיץ-ביכעל אלעס, וואס איך האָב געזעהן און געהערט אין פאַרלויה פונ'ם טאָג.

אַבער ביי דער טיר פונ'ם האַטעל האָב איך זיך אָפגע-שטעלט, פשוט קיין חשק ניט געהאַט אריינצוגעהן, ווייל מיר האָט זיך געוואָלט זעהן אין מאַסקווע נאָך און נאָך מענשען, נאָך און נאָך סצענעס און בילדער. מאַסקווע האָט מיך גערייצט. מאַסקווע האָט מיך ניט געלאָזט רוהען.

בין איך אַזוי לאַנג ביי דער טיר געשטאַנען, זיך צו-געקוקט צו די מענשען, וואס זיינען אין גאַס גענאַנגען, אויפגע-כאַפט ווערטער פון די געשפרעכען, וואס זיי האָבען געפיהרט און דערביי האָב איך זיך אויך איינגעהערט צו די קלאַנגען פון

דער מוזיק, וואָס האָט זיך געטראָגן פּונ'ם רעסטאָראַן, אינע-
וויניג אין האָטעל.

די מערסטע פּאַרבייגעהער האָבען גערעדט וועגען מיטן-
גען, וועגען ארבייט. עס האָבען זיך צום אויער דערטראַגען
אזעלכע ווערטער ווי „אַר-קאַ-אי" (ראַבאָטשאַיאַ קרעסטיאַנס-
קאַיאַ אינספּעקציע), „יאַטשעיקאַ", „ראַיפּאַרקאָם", „צעראַבאָפּ",
„מאָסטאַרג", „מאַסלאָטרעסט", „טעכרוק", „סאַוונאַרקאָם",
„ראַיקאָם" און „פּאַבאָם". און ווייטער אַביסעל האָבען מען-
שען אין צוריסענע פעלצלאַך און אין אָפּגעריבענע פּוטערנע
היטלען גערייניגט דעם שניי פון די גאַסען, ארויפּוואַרפענדיג אים
אויף שליטענס און דערביי האָבען זיי אויפ'ן קול גלאַט אַזוי
געזידעלט איינע די אַנדערע אויפ'ן עכטרוסישען אַמאָליגען
שטייגער און ס'איז אוועק אַ סדרה פון דריי און פיר און
פינף-גאַרענדיגע רוסישע „מי שברך'ם"...

„העי, טי... מאַט"...

„דאָ נו איך... מאַט"...

„ראַס... מאַט"...

און אַזוי אויף פאַרשידענערליי אופנים און נוסחאות...

פונקט ווי אין די אַמאָליגע אַלטע צייטען...

פונקט ווי קיין זאך וואָלט זיך ניט געביטען...

און פונקט אין יענעם מאָמענט זיינען צוויי מענשען,
אָנגעטאָן זעהר אַרים, אין צוריסענע פעלצלאַך, די פּיס אַרומ-
געבונדען מיט שמאַטעס און טראַנטעס, פאַרבייגעגאַנגען לע-
בען מיר, און דערהערענדיג די קלאַנגען פון דער מוזיק, וואָס
האָט זיך פּונ'ם האָטעל געטראַגען, האָבען זיי געכאַפט אַ
קוק אין די פאַרפּאַרענע פענסטער, און איינער פון זיי האָט
געמאַכט אזאַ באַמערקונג:

„אַ אים טאָ טעפּלאַ טאַם" (און זיי דאָרטען איז וואַרים).

און דער אַנדערער האָט אָפּגעענטפּערט:

„נו, טשטאָ אים — בורזשואַיאַ". (וואָס פּעהלט זיי, דאָס

איז דאָך די בורזשואַיע).

און ארויסגערעדט האָט ער דאָס וואָרט „בורזשואַיאַ" מיט
אַ קוועטש אויף דער „אַ" און אין זיין טאָן האָט זיך געפּיהלט
אַ וועלט מיט פאַראַכטונג...

2. די אידישע יונגוואַרג אין מאַסקווע.

זעהר אָפּט קען מען הערן די באַמערקונג, אז מאַסקווע איז די לעצטע צייט געוואָרען אַ אידישע שטאָדט. עס איז אָבער ניט אזוי. מאַסקווע איז ניט קיין אידישע שטאָדט. און דער אמת איז, אז אויב עס איז אינ'ם סאָוועט-טען-פאַרבאַנד נאָך געבליבען אַ שטאָדט, וואָס טראַגט אויף זיך טיף איינגעקריצט דעם שטעמפעל פון עכטער רוסישקייט, איז דאָס געוויס מאַסקווע.

אָהן די פּערציג מאָל פּערציג קלויסטערס, וואו די גלעך-קער האָבען אמאָל פּאַרהילכט די לופט מיט זייער קלינגען; אָהן די צלמים, וועלכע האָבען זיך אַמאָל מיט גינגאַלד געשפּיר-געלט אין די שטראַהלען פון דער זון — מאַסקווע איז געבליבען אַן עכט רוסישע שטאָדט. און ווען דער זייגער פון קרעמעל קלינגט אויס די שטונדע אין אַ שטילער נאַכט, ווען ס'איז שוין שפּעט און מענשען שלאָפען שוין, דוכט זיך אויס, אז דאָס קלינגט ערגעץ אַ גלאַק אין אַ קירכע, און איך בין זיכער, אז ניט איין רוסישער מענטש כאַפט זיך דאמאָלט אויף פון שלאָף און צלם'ט זיך איבער, מורמלענדיג פאַר זיך שטילערהייט אַ תּפּילה...

יא, קיין קירכען-גלאַקען קלינגען שוין כמעט ניט מער אין מאַסקווע. אָבער ווען עפעס קלינגט נאָך יא, האָט עס אין זיך דעם אָפּקלאַנג פון אַ קירכען-גלאַקס. און יעדער זאך ארום — די גאסען, די הייזער, די מענשען, דו לופט אפילו — אלץ דערמאָנט אָן דער אַלטער, קלויסטערדיגער מאַסקווע.

מאַסקווע איז אָבער דער צענטער פון דער רעוואַלוציע, מאַסקווע איז די שטאָדט מיט ברייטע מעגלאַכקייטען פאַר אַ שטרעבענדיגער, אַמביציעזער יונגוואַרג, וואס וויל שטודירען און ארבייטען, און ס'איז דאריבער ניט מער ווי נאטירליך, אז אַהין זאָלען זיך מיט אַלע כחות רייסען אידישע בחורים און מיידלאך, וואס ווילען לערנען און ווערן מענשען.

די שטרעבונג צו שטודירען איז ביי דער אידישער יונגוואַרג אין רוסלאַנד איצט נאָך אַ סך שטאַרקער ווי זי איז געווען אמאָל. און איצט האָט די אידישע יונגוואַרג אין רוסלאַנד אַלע מעגליכקייטען צו שטודירען, ניט אזוי ווי פאַר דער רעוואַלוציע, ווען אַ אידישער בחור'ל אָדער אַ אידיש מיידעל האָט געדאַרפט דורכמאַכען אַ שרעקלאַכען חבוט הקבר ביז מען האָט אויסגע-

האלטען אן עקזאמען, ביז מען האָט געקראָגען דעם דיפֿ-
לאָם.

ווער עס וויל נאָר פּאַרטזעצען דאָס שטודירען, נאָכדעם
ווי מען ענדיגט די עלעמענטאַרע שול, קריגט אלע מעגליכ-
קייטען דארויף. די סאָועט־רעגירונג פארזאָרגט אים מיט אַ
וואוינונג, זי גיט אים אויך אויף צו לעבען, זי צאָהלט אים,
הייסט עס, דערפאַר וואס ער לערנט און זי שאַפט פאר אים
אויך די מעגלאַכקייטען צו פראַקטיצירען באַצייטענס דעם פאך,
וואָס ער שטודירט; סטודענטען, וואס לערנען זיך צו זיין אינ-
זשינירען, ווערען געשיקט אויף די פאַבריקען און זאוואָדען זיך
צו באַקענען מיט דער אַרבייט און אויף אזא אופן קוינען די
נויטיגע ערפאַהרונג; סטודענטען, וואָס שטודירען מעדיצין,
ווערען געשיקט אין די שפיטאַלען צוליב דעם זעלבען צוועק, און
פאר דער אַרבייט, וואס זיי טוען אין די פאַבריקען און אין די
שפיטאַלען צאָהלט מען זיי. עס איז אַ געלונגענע קאָמבינאַציע
פון לערנען און אַרבייטען, פון טעאָריע און פראַקטיק, און אזוי
ווי די מערסטע סטודענטען און סטודענטקעס זיינען אלץ קינדער
פון אַרבייטער און פויערים, איז אין סאָועט־רוסלאַנד דאָריבער
געשאַפען געוואָרען אַ נייער טיפֿ סטודענט, וואָס איז אינגאַנצען
אַנדערש פון דעם סטודענט, וואס מען געדענקט נאָך פון די
אַלטע צייטען.

מען דארף האָבען אינזשינירען אין סאָועט־רוסלאַנד, וויל
מען האַלט דאָך אין איין בויען פאַבריקען און זאוואָדען און
מען רעדט אלץ וועגען אַ טעכניק, וואס וועט מיט דער צייט
אַריבעריאגען אמעריקע, לערנען זיך אידישע יונגע לײַט צו
זיין אינזשינירען; מען דארף האָבען לערערנים, וויל מען
טוט דאָך אלץ, וואס עס איז נאָר מעגליך אינגאַנצען אפצו-
שאַפען „בעזנראַמאַטנאַסט“ אין לאַנד, לערנען אידישע מיידלאַך
אויף פּעדאַגאָגישע קורסען צו ווערען לערערנים. און אלע רייסען
זיך קיין מאַסקווע, אלע לויפען אהין, וויל דאָרט איז דער
גרויסער צענטער פון בילדונג און אַרבייט.

אַבער וואוינענדיג אין מאַסקווע וואַרפען זיי פון זיך אַרום-
טער דעם שטעמפּעל פונ'ם קליינעם שטעדטעל, פון וואנען
זיי זיינען געקומען; זיי מישען זיך אויס מיט דער אַלגעמיי-
נער באַפֿעלקערונג, סאי אויסערלאַך און סאי אינערלאַך; עס

געדויערט נישט לאנג און זיי ווערען עכטע מאַסקווער איינוואוי-
 נער, און קיינער קען ניט זאָגען, אז זיי זיינען דאָס ניט.
 אין די ערשטע צוויי טעג נאָך מיין קומען קיין מאַס-
 קווע, בין איך געווען איבערראַשט ווען איך האָב זיך דער-
 וואוסט, אז אַ העלפט פון מיין געבורטס-שטעדטעל, טראַסטינעץ,
 וואָס ליגט פארוואָרפען אין אַ ווינקעל אין פּאָדאָליער גובער-
 ניץ, געפינט זיך אין מאַסקווע, און אַז אייניגע יונגע לייט, וועל-
 בע איך האָב מיט צוויי-און-צוואנציג יאהר צוריק געקענט אלס
 קליינע אינגלאַך, קינדער פון אַרימע עלטערען, פארנעמען נאנץ
 אָנגעזעהענע רעגירונגס אַמטען און שפּילען אַ גרויסע ראָלע.
 ווען ניט די רעוואַלוציע וואַלטען זיי זיך צו אזא שטאַנד
 זיכער ניט דערשלאָגען. ווען ניט די רעוואַלוציע וואַלטען זיי
 זיך איצטער אוראי געוואַלנערט אינ'ם קליינעם שטעדטעל
 און דאָרטען וואַלטען זיי געווען משרתים'לאַך, מעקלערלאַך, איי-
 דימלאַך אויף קעסט, אָדער גלאַט ניט-דערבאָקענע אינטעלי-
 גענטען מיט צובראָכענע האַפנונגען און אונטערגעהאַקטע פליגעל.
 זיי ווייסען עס, און עס איז דאָריבער ניט מער ווי נאַטיר-
 לאַך, אז זיי זאָלען מיט לייב און לעבען זיין איבערגעגעבען
 דער נייער אָרדענונג.

מיט די מערסטע פון זיי האָב איך זיך געזעהן, גערעדט
 מיט זיי, געווען ביי זיי אין דער היים, און קיין איינער האָט
 זיך ניט באַקלאַגט אויף דער איצטיגער אַרדענונג, כאַטש זיי
 זיינען אָנגעטאָן זעהר אַרים, כאַטש עס קומט זיי אויס זעהר
 אָפט צו ליידען פון אַ מאַנגעל אין די נויטיגסטע אַרטיקלען.
 און זיי זיינען זיכער, אז אין אַמעריקע איז די נויט נאָך
 א סך ערגער ווי אין רוסלאַנד.

אין איינער פון די „קאָמונע-הייזער“ וואוהין מען האָט מיך
 געפיהרט דעם ערשטען טאָג פון מיין קומען קיין מאַסקווע, האָט
 אַ קליינע מיידעלע פון אַ יאָהר דרייצען זיך צוגעבונדען צו
 מיר. איך בין איר קענטיג שטאַרק געפעלען געווארן און
 דערצו האָט זי זיך נאָך געפיהלט היימיש, ווייל איך האָב מיט
 איר גערעדט רוסיש. ניט אַפּטרעטענדיג פון מיר די גאַנצע
 צייט, האָט זי מיך געהאַלטען ביי דער האַנט, דערביי האָט זי
 ווי אַ חידוש באַטראַכט די קליידער, דעם הוט, דאָס שאַרפעלע
 און דעם שטעקען, וואָס איך האָב געטראָגען; אַלע מאָל האָט זי

מיר אן אנדער פראגע געשטעלט, אַנרופענדיג מיך ניט אנדערש ווי „אַנקעל“. זי האָט געוואָלט וויסען צי אין אמעריקע זיינען אויך פאראן שולען, צי קינדער מוזען זיך דאָרט לערנען אזוי ווי אין רוסלאַנד; צי אין די אמעריקאנער שולען זיי נען פאראן „פּיאָנערן“ און „פּיאָנערקעס“, „קאָמסאָמאַלצעס“ און „קאָמסאָמאַלקעס“. זי האָט געהאַט טענות צו מיר פארוואָס מען האָלט אין אמעריקע פארשפּאַרט אין געפּעננדיש די אַכט סקאַטסבאָראָ נענער-אינגלאַך, און ווען איך האָב איר אויף די אַלע פראגען געענטפּערט אזוי ווי מען ענטפּערט געוועהנ-ליך א סימפּאַטיש קינד, וואָס איז נייגעריג צו וויסען אַלץ אין דער וועלט, האָט זי אויף מיר געגעבען א קוק מיט גרויס באַרויערן:

— אַנקעל, — האָט זי געזאָגט, — עס איז אויף אייך אזא רחמנות!

— פאַר וואָס, קינדעלע? — האָב איך זי געפּרעגט. — פאַר וואָס איז אויף מיר אזא רחמנות? און זי האָט געענטפּערט:

— ווייל ביי אייך אין אמעריקע איז דאָך אזוי שלעכט!... עס איז געווען איבעריג צו ריידן מיט איר, ווייל פון דעם וואָס זי האָט געלערענט און געהערט וועגען אמעריקע איז ביי איר געווען קלאָר ווי דער טאָג, אז דאָרטען שטאַרבען מענשען אין די גאַסען פאַר הונגער אין די טויזענטער; אז ארבייטער געהען דאָרט ארום נאַקעט און באַרפּום און די פּאָליציי האַלט זיי אין איין שלאָגען; אז מען טאָר דאָרט קיין פריי וואָרט נישט ארויסרידען — אז אמעריקע איז אַ גיהנום און סאָוועט-רוסלאַנד איז אַ גן-עדן...

אין דעם זעלבען טאָג בין איך אויך געווען אין נאָך א „קאָמונע-הויז“. ווען איך בין צוגעפּאהרען אהין אין אן אַטאָמאָביל, זיינען קינדער צוגעלאָפּען צו מיר, און איינער, אַ קליין אינגעלע פון אַ יאָהר זיבען-אַכט, האָט אויסגעשריגען אויפ'ן קול:

„מאַמאַ, אַנגליטשאַן פּריעכאַל!“

פאַר וואָס אים איז איינגעפּאַלן, אז איך בין דוקא אַן ענגלענדער, ווייס איך ניט. מעגליך, אז לויט זיין באַגריף איז יעדער מענש, וואָס געהט אַנגעטאָן אנדערש און אביסעל

שעהנער ווי א רוסישער מענש, ניט אַנדערש ווי אן ענג-לענדער.

די באגלייטערין מיינע, די אָפּיציעלע „איבערזעצערין“, וועל-כע האָט מיר געדארפט ווייזען די וואונדער און די דערנריי-כונגען פון דער נייער רוסלאַנד, האָט מיך אריינגעפיהרט אין אן ארבייטער-וואוינונג פון דריי צימערען. איידער זי האָט מיך אהין אריינגעפיהרט, האָט זי געזאָגט, אז דאָס איז א מוסטער פון אן ארבייטער-וואוינונג.

מיר זיינען אריינגעקומען אינעווייניג און — פריהער פון אלץ האָט מיר געגעבען א זעץ אין דער נאָז דער שטיקענדער און זעהר ניט אָנגענעמער גערוך...

דאָס איז אָבער געווען בלויז אין אָנפאַנג. נאָך די ערשטע עטליכע מינוט געוועהנט מען זיך צו און מען מיינט שוין, אז דער גערוך איז אַ נאַטירלאכער...

אין סוף האָט מען געוואשען וועש און ס'האָט פון דארט געזעצט א פארע און א רויך. און אין די אַנדערע צוויי צי-מערען, וואו עס האָבען געוואוינט א זעקס מענשען ארום און ארום, איז אויך געווען ניט זעהר ציכטיג. ביי א טיש זיינען געזעסען צוויי פרויען, איינע — פון אַ יאָהר עט-ליכע און פערציג און די צווייטע — אַ אינגערע, פון אַ יאָהר דרייסיג. ביידע פרויען זיינען געווען אָנגעטאָן זעהר אָרים און קויטיג, און אין אָנפאַנג איז אונגעגליך געווען צו דערקענען ווער ס'איז די עלטערע און ווער די אינגערע. ערשט ווען איך האָב זיך געהענטער צוגעקוקט צו זיי, ווען איך האָב אָנגעהויבען ריידען מיט זיי, האָב איך דאָס דערקענט.

אויף די ווענט זיינען געהאנגען אפישען און פלאקאטען מיט פארשידענערליי קאָמוניסטישע אויפשריפטען און לאָזונגען. אין איין ווינקעל איז געהאנגען א „הייליגע ביכל“, לעבען וועל-כען עס האָט געברענט אַ לעמפעל, און אין א צווייטען וויי-קעל — לענין'ס פּאָרטרעט...

אין שטוב איז אויך געווען אַ ראַדיאָ, און פון ערגעץ האָט אימיצער גערעדט און גערעדט וועגען דעם וואס די נאנצע קא-פיטאָליסטישע וועלט האָט זיך איצטער, נאָך מער ווי אלע מאָל, פארמאָסטען געגען דער רעפּובליק פון ארבייטער און פויערים,

און אז ס'איז דאָרבער די פליכט פון יעדען איינעם צו זיין אויף דער וואָך...

דאָס קול אין דער ראדיאָ האָט אויך גערעדט וועגען די גרויסע דערגרייכונגען און אויפטאונגען פון דער סאָוועטען-מאכט, וואס האָט אויסגעבויט גרויסע פאַבריקען און זאָוואָדען און גיט אלעמען באשעפטיגונג אין דער צייט ווען אין אנדערע לענדער געהען מיליאָנען מענשען ארום אָהן ארבייט און האָבען נישט וואָס צו עסען.

— איר האָט ליב צו הערען די ראדיאָ? — האָב איך געפרעגט איינע פון די פרויען.

ווארפענדיג א בליק דאָ אויף מיר און דאָ אויף מיין בא-גלייטערין, האָט די אינגערע פרוי געענטפערט אזוי:

— יאָ, ליב, ניט ליב — מען הערט...

עס איז ניט שווער געווען דעם ענטפער צו פארשטעהן, ווייל איך האָב שוין געוואוסט, אז אין יעדער וואוינונג שטעלט מען אַריין אַ ראדיאָ, פאַרוואָס מען צאָהלט דער רעגירונג א רובעל מיט זיבעציג קאָפיקעס א חודש. דאָס איז, ווי מען רופט אָן אין רוסלאַנד, אַן „אַרויפגעצוואונגענע פּריוויליג-קייט“.

— נו, און קאָנצערטען הערט איר אַמאָל אויך אויף דער ראדיאָ? — האָב איך געפרעגט.

— יא, אַמאָל הערט מען קאָנצערטען אויך, אָבער זעהר זעלטען...

און דאָ האָט זיך אַריינגעמישט איינע פון די פרויען וואס האָט פריהער געשוויגען די גאַנצע צייט, און זי האָט געמאכט אזא באַמערקונג, ניבענדיג א ציה מיט די אַקסלען:

„ציעלי דיען טאָ אי דיעלאָ טשטאָ אַריאָט אי אַריאָט בעז קאַנצאַ“ (ווי דער טאָג איז גרויס, האַלט עס אין איין גראַד גערען און ס'הערט ניט אויף...)

די גאַנצע צייט וואָס די „איבערזעצערין“ מיינע האָט מיך אַרומגעפיהרט איבער פאַרשידענע אינסטיטוציעס און מוזע-אומס האָב איך ווירקליך געגאַפט פון די וואונדער, וואס מען האָט מיר געוויזען; איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אז די מערסטע איינוואוינער אין מאַסקווע, אויב ניט אלע, ריידען אלץ וועגען גרויסע אויפטאונגען און ריזיגע דערגרייכונגען, פון

וועלכע דער צוקונפטיגער דור וועט געניסען מער ווי דער איצטיגער. די באגייסטערונג פון אנדערע האָט מיך אויך באַ- נייסטערט.

און אין אווענט האָב איך זיך געדארפט טרעפּען מיט אַ געוויסער דאַמע, צו וועמען איך האָב געהאַט אַ גרום פון אמע- ריקע.

פון דעם וואס איך האָב פריהער געהערט וועגען דער דאָ- מע, מיט וועלכער איך האָב זיך געדארפט טרעפּען, האָב איך געוואוסט, אז זי שטאַמט פון זעהר אַ פּינער משפּחה, אז זי איז זעהר אַ געבילדעטע און אז זי איז אמאָל געווען טעטיג אין דער רעוואַלוציאַנערער באוועגונג.

אויף דעם גרונד האָב איך זיך שוין פאַרגעשטעלט באַציי- טענס דעם באַקאַנטען טיפּ פון אַזאַ פּרוי, אָבער ווען זי האָט זיך מיט מיר געטראַפּען, בין איך געבליבען שטעהן אַ פאַר- וואונדערטער.

אָנגעטאָן ווי אַ בעטלערין, מיט אַ פּאַר אומגעלומפערטע צוריסענע פּווישטען אויף די פיס, איז די דאַמע אַריינגעקומען און באַגריסענדיג זיך מיט מיר האָט זי אויסגעזעהן אזוי געבעכ- דיג און נידערנעשלאָגען, אז ס'איז געווען אַ החמנות צו קוקען אויף איר. לויט איר אויסזעהן איז שווער געווען צו טרעפּען ווי אַלט זי איז; פּונקט אזוי ווי מען האָט געקענט דענקען, אז זי איז אַלט אַ יאָהר פּינף-אַון-פּערציג, האָט מען אויך געקענט פּועל'ן ביי זיך, אז זי איז אַלט אַ יאָהר פּינף- און זיבעציג. אין איר האַלטונג אָבער האָט מען נאָך גע- קענט דערקענען סימנים פון פּינער דערצויגענקייט און געשלי- פּענקייט; זי האָט זיך געשעהמט דערמיט וואס זי איז אזוי אַרים און געשמאַקלאָז אָנגעטאָן, און אפשר טאקע דערפאַר האָט זי זיך אזוי געסטאַרעט דאָס צוצודעקען מיט דעם פּיינעם, גע- שלּיפּענעם און וואוילקלינגענדיגען רוסיש ריידען...

איך האָב איר אָפּגעגעבען אַ גרום פון אירע קרובים און פּריינד אין אמעריקע, און נאָכדעם האָב איך זיך מיט איר צורעדט וועגען איר אייגען לעבען.

אויף איר פנים האָט זיך אַ גאַליגער שמיכל באַוויזן, און נאָכדעם ווי זי האָט זיך פאַרזיכטיג אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען, האָט זי שטיל און מיט אַ טיפּען זיפּי געזאָגט:

— דאָס איז ניט קיין לעבען, נאָר אַ קאָשמאַר, אַ חלום
א בייזער! ...

און אבי זי האָט נאָר אָנגעריהרט דאָרט, וואו עס טוט אזוי
שטאַרק וועה, האָט זי שוין ווייטער גערעדט:

— איר אַלע דאָרט, — האָט זי געזאָגט, — האָט דאָך
ניט דעם מינדעסטען באַגריף וועגען דעם ווי אזוי מיר לעבען דאָ!
מיר פּוילען דאָ אונטער דער פּאָהן פּון אַ שעהנעם אידעאל.
מיר טרינקען זיך, מיר געהען אונטער אין אַ ים פּון שעהנע
פּראָזען! ...

עס זיינען געווען צייטען, ווען זי האָט געהאַט אַ גלוי-
בען. איצט אָבער האָט זי דעם גלויבען אינגאַנצען פּאַרלאָך-
רען. זי האָפט שוין מער אויף גאָרנישט. זי ווייסט, אז קיין
גליק אין לעבן וועט זי שוין מער ניט האָבען. איר מאַן,
וועלכער איז אַמאָל אויך געווען טעטיג אין דער רעוואָלוציאַ-
נערער באַוועגונג, איז איצטער, פּונקט אזוי ווי זי, שרעק-
ליך ענטווישט. ער איז אַן אָנגעשטעלטער אין אַ רעגירונגס גע-
שעפט, קריגט אַ קליינעם געהאַלט וואס קלעקט קוים אויף צו לעבען.
די פּראָדוקטען, וואָס מען קריגט אויף קאַרטלעך, זיינען ניט
גענוג, מ'מוז נאָך צוקויפּען, ווען מען וויל די נשמה דער-
האַלטען; אַרבייטער קריגען אויף קאַרטלעך איין פּונט פּלייש
אַכט מאָל אַ חודש, אָנגעשטעלטע אָבער — ניט מער ווי
אַ האַלב פּונט פּלייש. דאָס איז ווייניג, ווייל אומעטום יאָגט
מען זעהר שטאַרק און מ'מוז דאַריבער אַרבייטען זעהר שווער.

— און דער יסרות, — גיט זי צו מיט אַ זיפּץ — איז
שרעקליך גרויס די לעצטע צייט. אַ קילאָ (אַביסל) מער ווי צוויי
פּונט) פּוטער קאָסט צוואַנציג רובעל און מען מוז שטעהן אין
„אַטשערעד“ שטונדען לאַנג ביז מען קריגט דאָס. אַ ליטרע
מילך קאָסט אַ רובעל, אַ צעהנדליג אייער קאָסטען אַכט רובעל.

און אזוי האָט זי מיר אויסגערעכענט אָהן אַ שיעור פּרייזען
פּון פּאַרשידענערליי פּראָדוקטען און אַרטיקעלן — פּרייזען
וואָס האָבען געקלונגען ווי די ציפּערען פּון טעלעפּאָן גומערען
אין אַמעריקע. און דערביי האָט זי צוגעגעבען, אז כדי צו
קריגען די אויסגערעכענטע אַרטיקעלן מוז מען שטונדען לאַנג
שטעהן אין „אַטשערעד“, מוז מען אויפשטעהן פּאַרטאָג צו פּאַר-
כאַפּען אַן אָרט אין „אַטשערעד“ און זעהר אָפט טרעפט אז

נאָכדעם ווי מען שטעהט אָפּ שטונדען לאנג און מען ווערט שיער ניט דערפראָרן פאַר קעלט, קריגט מען ערשט גאָר ניט, ווייל עס איז שוין מער נישטאָ און מען מוז געהן אַהיים מיט ליידניגען...

— מיר האָבען קינדער, — האָט די דערשלאָגענע פרוי ווייטער גערעדט, — טרעפט אמאָל, אז א קינד איז ניט געדונט און מען דארף עס צופילנעווען מיט אן איבעריג שטיקעל פלייש. אָבער קיין פלייש איז נישטאָ!...

— נו, קען מען דאָך קריגען א שטיקעל עוף.
ווידער האָט זיך אויפ'ן פנים פון דער פרוי א גאַליגער שמייכל באוויזען, און קוקענדיג אויף מיר האָט זי געזאָגט:
— איך ווייס ניט צי איר זענט ווירקליך אזוי נאַאיוו, אָדער איר זענט גלאַט ניט באַקאַנט מיט די באַדינגונגען פון אונזער לעבען דאָ און סאוועט־רוסלאַנד. אָבער אייערע ווערטער דער־מאָנען מיך אָן דער באַמערקונג פון דער פראַנצויזישער קע־ניגין מאַריאַ אנטוואַנעטאַ. איהר ווייסט דאָך אודאַ, אז ווען מען האָט פאר'ן אויסברוך פון דער רעוואַלוציע אין פראַנקרײך געדזאָגט דער קעניגין, אז דאָס פאָלק שטאַרבט פאַר הונגער, ווייל עס איז נישטאָ קיין ברויט, האָט זי געענטפערט: „נו, אז עס איז נישטאָ קיין ברויט, קען דאָס פאָלק דאָך עסען קויר־לעטשען.“ דאָס זעלבע איז מיט אייך: איר רעדט צו מיר וועגען שפייזען א קראַנק קינד מיט אַ שטיקעל עוף, אָבער ווייסט איר, מיין פרוינט, אז אן עוף קאַסט ביי אונז ניט ווייניגער ווי צוועלף רובעל!

— יא, דאָס איז נישט קיין לעבען, — האָט זי געזאָגט, — נאָר אַ קאַשמאַר, אַ חלום אַ בייזער!...

דיזעלבע פרוי אָבער האָט גאָר אַן אַנדער טאָן באַנוצט, ווען זי האָט מיך שפעטער פאָרגעשטעלט פאַר אירע קינדער. זי האָט גערעדט וועגען דעם ווי אזוי טיר און טויער זיינען איצטער אָפען פאַר זיי אין בילדונג, און זי האָט געזאָגט:

— אין די אלטע צייטען איז געווען אַנדערש. פון מיין אייגענער ערפאַרונג ווייס איך דאָס. די פראַצענט־נאַרמע פאַר אידען האָט ניט געדריקט, נאָר אויך באַליידיגט. איצט טער אָבער האָבען אידישע קינדער אין רוסלאַנד אַ פרייען וועג צו שטודירען; עס איז נישטאָ קיין איין הויכער שטאַנד,

צו וועלכען זיי זאלען זיך נישט קענען צושלאָגען, און דאָס איז א פרייד, א גרויסע פרייד.

אזוי האָט די דערשלאָגענע פרוי גערעדט וועגען אירע קינדער. און זי האָט געהאַט אַ גוטען גרונד דארויף; אירע קינדער לערנען, זיי זיינען אינ'ם „קאָמסאָמאַל“, זיי האָבען א גלויבען אין א צוקונפט.

א היבשער טייל פון דעם יונגען דור אין סאוועט־רוסלאַנד האָט אזא גלויבען. זיי, די יונגע מענשען, זיינען אזוי ארייני־געצויגען אין דעם נייעם אימפעט, אז זיי קימערען זיך גאָר ניט וועגען דעם וואס זייערע עלטערען קענען זיך ניט צו־פאסען צו דער נייער ארדנונג און צו די שווערע לעבענס־באדינגונגען. זיי האָבען גאָר אינגאנצען אנדערע באגריפען און אַ גאַנץ אנדער צוגאַנג צום לעבען.

און דאָ וויל איך ברענגען א פאַל, וואס איז זעהר כאַראַק־טעריסטיש:

א יונגער אידישער בחור'ל פון אַ יאָהר איין־און־צוואַנציג, א געבאָרענער אין מיין שטעדטעל, האָט זיך אין מאַסקווע עט־לאַכע מאָל געזעהן מיט מיר. ער האָט אַלץ ליב געהאַט מיט מיר צו ריידען וועגען אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק און וועגען אמעריקאנער טעכניק — צוויי זאכען, מיט וועלכע די נייע יונגווארג אין רוסלאַנד אינטערעסירט זיך זעהר שטאַרק. אייני־מאָל, ווען ער איז געקומען, האָט ער מיר מיט אַ גדולה דער־צעהלט, אז זיין טאַטע איז שוין אין „קאַלכאַז“ און איז שוין אריין אינ'ם צעטעל פון פּאָלנע אַרימע לייט...

— וואָס־זשע איז דאָ אזוי די גדולה מיט דיר? — האָב איך אים געפרענט.

און דער יונגער בחור'ל האָט מיר געענטפערט, אז איצט, ווען דער טאַטע איז שוין אריין אינ'ם צעטעל פון אמת'ע אַרימע לייט, פון פּאָלנע קבצנים, וועט ער, דער זון, מער ניט האָבען קיין שטערונגען ביים ארוינטרעטען אין א הויכ־שול; די טירען און טויערן פון הויכער בילדונג וועלען איצט שוין פאַר אים זיין אָפען, ווייל מען קען שוין אין זיין יחוס מער קיין חסרון ניט געפינען; ער איז שוין אריין אינ'ם העכסטען יחוס, מיט וועלכען א מענש קען זיך איבער־

נעמען אין דער רעפובליק פון ארבייטער און פויערים — זיין טאַטע איז שוין אן אמת'ער אַרימאָן...

3. א טאָג לעבען וואָס לעגט זיך ניט אויפ'ן שכל.

עס טרעפט אמאָל א טאָג, ווען עס פאַסירען אלץ אזעלכע זאַכען, וואס לייגן זיך ניט אויפ'ן שכל און וואס שיינען צו זיין אומגלויבליך, ווען מען דערמאָנט זיך שפעטער אָן זיי.

פונקט אזא טאָג האָב איך איינמאָל געהאַט אין מאַסקווע. אָנגעהויבען האָט זיך דער טאָג פון דעם, וואס אין דער פריה, ווען איך בין נאָך געשלאָפען, האָט אַ מאַן אָנגעקלאַפּט אָן מיין טיר און נאָכדעם ווי ער האָט זיך ענטשולדיגט פאַר וואס ער האָט מיר געשטערט, האָט ער זיך פאַרגעשטעלט, אָנ-רופענדיג אַ נאָמען, וואָס איז מיר געווען אינגאַנצען אומבאַ-קאַנט.

ער האָט געהערט, אז איך בין איצטער אין מאַסקווע; ער זוייט ווער איך בין, האָט ער צו מיר אַ בקשה:

אזוי ווי ער האָט אין אמעריקע אַ שוועסטער, וועלכע האָט אים שוין אַ לענגערע צייט ניט געשריבען, זאָל איך זיך אין אמעריקע זעהן מיט איר און זאָל איר זאָגן, אז אים איז דאָ, אין רוסלאַנד, ניט גוט, זעהר ניט גוט, און אז זי זאָל אים נאָר אָהן אַ תירוץ העלפען מיט וואָס ס'איז נאָר מעג-ליך, ווייל ער און זיין ווייב הונגערען ממש אינ'ם בוכשטעבליכען זין פון וואָרט.

דער מענש האָט געטראָגען אַ טונקעל בלויען אַנצוג, וואס האָט שוין היבשעלעך געגלאַנצט פון אלטקייט און אָפגעטראָ-גענקייט און די אַרבעל פונ'ם רעקעל זיינען ניט געווען פון דעם זעלבען קאָליר: איין אַרבעל אַ שוואַרצער און דער אַנדערער — אַ טונקעל גרויער.

אין אָנפאַנג האָב איך דאָס ניט באַמערקט, ווייל די טונ-קעלקייט פון די קאָלירען האָט זיך שטאַרק אויסגעמישט. אָבער דער מענש האָט אליין געצויגען מיין אויפמערקזאַמקייט דאָרויף.

— איר זעהט, — האָט ער געזאָגט, — אָט דער אַנצוג וועט אייך געבען אַ באַגריף וועגען דעם ווי אזוי מיר לעבען דאָ. קוקט זיך גוט צו וועט איר זעהן: דאָס רעקל איז

טונקעל בלוי און די ארבעל — איינער א שווארצער און דער אנדערער א טונקעל־גרויער...

לאנג האָט דער מענש גערעדט מיט מיר וועגען זיין לאַגע און וועגען דעם זוי נויטיג עם איז, אז זיין שוועסטער אין אמע־ריקע זאָל אים ארויסהעלפען; ער האָט מיר דערצעהלט, אז ער איז א דינער אין א רעגירונגס־אינסטיטוציע, וואו עם קומט אים אויס זיך צו טרעפען מיט אויסלענדער; ער קריגט איינ־גאנצען ניט מער ווי אכציג רובעל א תודש און אין אזא יקרות קלעקט דאָס אים ניט אויף צו לעבען; דאָס גליק באַשטעהט נאָך אין דעם, וואס עם טרעפט אמאָל, אז אן אויסלענדישער גאַסט באַלוינט אים מיט אַ מטבע דערפאַר וואָס ער פאַלנט אַ גאנג.

און ריידענדיג אזוי האָט ער פון א טיפער בוזים־קעשענע אַרויסגענומען א ביכעלע און פונ'ם ביכעלע האָט ער אַרויס־גענומען א צונויפגעפרעסטען אַמעריקאנער דאָלער, און דערביי האָט ער געזאָגט:

— איר זעהט אָט דעם דאָלער? אן אַמעריקאנער האָט מיר אים געגעבען נאָך מיט אַ צייט צוריק. איך און מײן ווייב זיינען שוין פאַר אָט דער צייט ניט איין מאָל געווען הונד־געריג. אָבער דעם דאָלער האָבען מיר אלץ ניט אויסגעגעבען. מיר היטען אים אָפּ. מיר האַלטען אים. — אויף ווען האַלט איר אים?

— איר פאַרשטעהט, — מאַכט אזוי דער מענש — מײן ווייב איז אויף דער צייט, זי דאַרף אין גיכען א קינד געד באַרען. דעמאָלט וועט מען דאַרפען איינלאָדען א פאַר געסט און פראווען א שטיקעל שמחה, איז אויף יענער צייט האַלטען מיר דאָס דעם אַמעריקאנער דאָלער. מיר היטען אים אָפּ. מיר גיבען אים ניט אויס...

עס איז געווען א גרויסער רחמנות אויף דעם מענשען; די זאַכען, וואס ער האָט מיר דערצעהלט וועגען זיין לעבען, האָבען מיך שטאַרק גערירט, האָב איך אים אוועקגעשענקט אן אויבערשט העמד, פאַר וואָס ער האָט מיר שטאַרק געד דאַנקט, און ווען איך האָב אים געגעבען אַ שטיקל זייף, ווייל איך האָב געוואוסט, אז אויף זייף איז אין רוסלאַנד אַ

גרויסער מאַנגעל, האָבען זיך אים געשטעלט טרערען אין די אויגען.

ווען ער איז אַוועק, האָב איך לאַנג געטראַכט וועגען אים און וועגען דעם רעקעל מיט די אַרבעל פון צוויי באַזונדערע קאָלירען. עפעס איז אין דעם געווען אי קאָמישעס אי טראַ- גישעס. עפעס האָט זיך דאָס ניט געלעגט אויפ'ן שכל כאַטש עס האָט אין זיך אַפגעשפּיגעלט א שטיק ווירקלאַכקייט פון דעם איצטיגען לעבען אין סאוועט-רוסלאַנד...

שפעטער האָב איך זיך אויף אן אַנדער פּלאַץ געטראַפּען מיט נאָך אַ מענשען. ער איז אויך געווען אַנגעטאָן זעהר אַרים, און אַזוי ווי איך בין נאָך אלץ געווען אונטער דעם איינדרוק פון דעם פּריהערדיגען באַזוך, האָב איך זיך שטאַרק צוגעקוקט צו דעם אַנצוג פון דעם נייעם באַקאַנטען, און מיר האָט זיך אלץ אויסגעוויזען, אַז אויך אין זיין רעקעל זיינען די אַרבעל פון צוויי באַזונדערע קאָלירען...

און אינ'ם געשפרעך מיט'ן נייעם באַקאַנטען האָב איך זיך אויך דערוואוסט איינגע זעהר מאַדנע זאַכען וועגען דעם אופן ווי אַזוי מען קריגט און ווי אַזוי מען קויפט אן אַנצוג אין מאַסקווע.

— אַט נעמט מיך פאַר אַ ביישפּיל, — האָט דער מענש געזאָגט, — איך בין אן אַרבייטער אין אַ פאַבריק, און אלס אַרבייטער האָב איך אַ געלעגענהייט צו קריגען אַ צעטעל, וואס ניט מיר די רעכט און די מעגלאַכקייט צו קויפען פאַר פּופּ- ציג רובעל אַ קאָסטיום, פאַר וועלכען איך וואָלט אָהן אַ צעטעל געדאַרפט באַצאָהלען 150 רובעל. אזא געלעגענהייט קריגט מען אָבער איין מאָל אין אַ יאָהר, אָדער איין מאָל אין צוויי יאָהר. דאָס ווענדט זיך שוין אָן אומשטענדען און אויך אָן דעם, אויף וויפּיל מען האָט די פּעהיגקייט זיך צו שפּאַרען מיט די עלענ- בויגענס אין דער ברייט. און אַט זעהט אַט דעם קאָסטיום, וואָס איך טראָג איצטער. איאָ אין אַמעריקע וואָלט איר אים אוועקגעבען אן אַרימאן? איז פאַר אַט דעם קאָסטיום האָב איך, מיט אַ צעטעל פון דער פאַבריק, אין וועלכער איך אַר- בעט, באַצאָהלט פּופּציג רובעל. איך האָב אַבער נאָכדעם גע- דאַרפט באַצאָהלען אַ שניידער פּינאָ-און-זיבעציג רובעל, ער זאָל מיר אים צופאַסען לויט מיין מאָס; די אַרבעל זיינען גע-

ווען צו קורץ, די הויזען זיינען געווען צו לאנג און אין די פאכוועס האָט געצויגען אזוי, אז עס איז אונמעגליך געווען די הענט אויפצוהויבען.

דער מענש האָט אויך גערעדט וועגען דעם, וואס זיין ווייב מוז יעדען טאָג שטעהן אין „אָטשערעד“ שטונדען לאנג צו קריי-גען ברויט, אביסעל מילך, א שטיקעל פוטער און אנדערע נוי-טיגע שפייז-אַרטיקלען.

— עס איז א יקות. א גרויסער יקות, — האָט ער געזאָגט — און איבער דעם מוז מען גאנץ אָפט צוהונגערען. אזוי לעבט מען אין מאַסקווע!...

נאָכדעם ווי דער נייער באַקאַנטער מינער איז אוועק, בין איך אריין אינ'ם רעסטאָראַן פונ'ם האָטעל וואו איך בין איינגעשטאַנען. דאָרט איז געווען ליכטיג און שעהן און די זון האָט אין די אלע גרויסע פענסטער אריינגעשוינט. ביי די געדעקטע טישען זיינען געזעסען מענשען, די מערסטע פון זיי אויסלענדער און ביי איין טישעל זיינען געזעסען עטליכע הינ-דוסען, אָנגעטאָן אין זייערע נאַציאָנאַלע קאַסטיומען, מיט טור-באַנען אויף די קעפּ.

נאָך אלץ אונטער'ן איינדרוק פון דעם, וואס די צוויי מענשען האָבען מיר דערצעהלט וועגען נויט און הונגער, בין איך גע-זעסען א פאַרטראַכטער און איך האָב גאָר ניט באַמערקט, ווי דער קעלנער איז צוגעקומען צו מיר. און דער קעלנער, פונקט ווי אלע קעלנערס אין אלע לענדער און אין אלע שטעט, איז געשטאַנען לעבען מיר אן איינגעבויגענער, גרייט צו די-גען, און ער האָט זעהר געניט און זעהר געשיקט אויסגערע-כענט א צעטעל פון די מאכלים, וואס זיינען פאר מיר גרייט:

— אפשר א הינדעלע א געפרעגעלטס?

— אפשר א חזיר-פליישעל א גערויבערטס?

— אפשר „סודאק“ סערוורט מיט וויסען וויין?

אלע נעמען פון די אויסגערעכענטע מאכלים האָט ער פארצויגען מיט א „לע“, ווי ער וואָלט מיר דערמיט געוואָלט צוגעבען אפעטיט אדער ווי עס וואָלט געווען זיין פליכט צו ווייזען מיר, דעם אויסלענדער, אז אין מאַסקווע איז אלץ דאָ, אַז אין מאַסקווע איז נישטאָ קיין מאַנגעל אין עסענוואַרג; און אויפ'ן טיש איז אויף א גרויסער טאץ געלענען ניט נאָר שוואַר-

צע ברויט, נאָר אויך ווייסע, און אויף א קליין טעצעלע איז געלענען אַ גרויס שטיק פומער, אוראי ניט וועניגער ווי אַ פערטעל פונט...

עסען א געפרעגעלטע הינדעלע צעהן א זייגער אין דער פריה, ביי פריהשטיק — פון אזא פארגעניען האָב איך זיך אָפגעזאָגט, און דאָס האָט דעם קעלנער ניט ווייניג געוואונדערט. ער האָט ניט געקענט פארשטעהן ווי אזוי א מענש קען אין מאַסקווע זיך נאָר אפזאָגען פון אזא זאך ווי א גע-פרעגעלט הינדעל. פונקט ווי איך האָב ניט געקענט פארשטעהן ווי אזוי מען קאָן נאָר אין מאַסקווע אָנבאָטען אזא זאך אן אויסלענדער, אין דער צייט ווען די איינוואוינער פון דער שטאָדט דארפען שטעהן שטונדען-לאנג אין „אָטשערעד“ צו קריגען די נויטיגסטע שפייזארטיקלען.

עפעס איז דאָ אויסגעקומען מאָדנע.

עפעס האָט זיך דאָס ניט אינגאנצען געלענט אויפ'ן שכל.

בייטאג איז מיר אויסגעקומען צו זיין אינ'ם מאַסקווער „נאָסבאָנק“ (רעגירונגס-באָנק), וואו איך האָב געדארפט אויס-בייטען א טשעק אויף אמעריקאנער דאָלאַרען. איך האָב זיך נאָר שטארק געאייילט, ווייל איך האָב נאָך געדארפט זיין אויף א סך פלעצער און זיך זעהן מיט אייניגע מענשען. איך בין געווען זיכער, אז אזא קלייניגקייט ווי אויסבייטען א טשעק פון צעהן דאָלער וועט אוראי געדויערען ניט מער ווי עט-לאכע מינוט. אָבער אויסגעלאָזט האָט זיך נאָר אנדערש — דער פראצעס פון אויסבייטען א טשעק אויף צעהן אמעריקאנער דאָלער האָט אינ'ם מאַסקווער „נאָסבאָנק“ געדויערט גוטע צוויי שטונדען.

און אויף די ווענט און אויך איבער די פענסטערלאַך, וואו די אָנגעשטעלטע האָבען געארבייט, זיינען געהאנגען אויפ-שריפטען מיט גרויסע אותיות וועגען שנעלען טעמפ און וועגען האסטיגען אימפעט אין דער ארבייט...

עס האָט ניט נאָר פארדראָסען, נאָר עס האָט אויך וועה געמאָן: פאר וואס זאָל דאָס זיין אזוי? וואס פאר א קללה ליגט אויסגענאָסען אויף דעם רוסישען מענשען וואס ער דע דט נאָך אלץ אזוי שעהן וועגען ארבייט און באַוועגט זיך אזוי

לאנגזאם און אזוי פויל ביי דער ארבייט? פאר וואס זאָל
עס זיין אזוי? יאָ, עס האָט וועה געמאָן!
פאַרטיג געווארען אין באַנק, בין איך אַוועק אינ'ם מאַסקווער
קונסט־טעאַטער, וואו מען האָט לכבוד דעם אינטערנאַציאָנאַלען
פרויען־יום־טוב פונ'ם 8טען מארטש געגעבען א בייטאָג־דיגען
קאַנצערט.

דער טעאַטער איז געווען געפּאַקט. דער גרעסטער טייל
פונ'ם עולם איז באַשטאַנען פון פרויען און כמעט אלע זיי-
נען געווען אנגעמאָן אין שאלעכלאך. ניט נאָר די אַלטע, נאָר
אויך די יונגע. צווישען די פרויען זיינען געווען א סך אזעלכע,
וואָס האָבען געמאַכט דעם איינדרוק פונקט ווי זיי וואָלטען נאָר
וואָס אַוועק פון דער קיך, אָדער פונ'ם וואַש־ברעמעל; זיי זיי-
נען געזעסען אין די פּאָדערשטע רייהען, מיט טשעפּיקעס אויף די
קעפּ, מיט פאַרטובער, די הענט פאַרליינט אויף דער ברוסט.
מען האָט געקענט זעהן, אז זיי זיינען אלע זעהר מיד און אז דער
קאַנצערט איז פאַר זיי א גרויסער פאַרגעניגען, ניט נאָר דערפאַר
וואָס עס טרעטען אויף ווירקליך גוטע און גרויסע ארטיסטען,
נאָר דער עיקר דערפאַר, וואס זיי קענען זיך אפרוהען.

אויף דער בינע זיינען אויפגעטראָטען באַרימטע ארטיס-
טען פון די מאַסקווער טעאַטערס, און עס איז ווירקליך געווען
אַ פרייד צו זעהן, ווי אזעלכע גרויסע קינסטלער טראָגען אריין
פרייד אין די לעבענס פון אַרימע ארבייטער־פרויען. אָבער באַלד
נאָכדעם איז אַוועק א סדרה פון באַמבאַסטישע דעקלאַמאַציעס,
אין וועלכע עס האָט זיך אַלץ גערעדט וועגען דעם, אז די
פרויען אין רוסלאַנד וועלען באווייזען דער וועלט, אז זיי קע-
נען ניט נאָר קערען מיט אַ בעזים, נאָר זיי קענען אויך שיסען
מיט אַ ביקס, מיט אַ פּולעמיאָט, מיט אַ קאַנאָן, מיט אַ האַר-
מאַט, און — מיט וואָס דען ניט!

אפילו איינע פון די גאָר אַלטע און גאָר באַרימטע רו-
סישע אַקטריסעס, א סאָלידע דאַמע מיט אַ גרייז־גרויען קאַפּ,
האָט פּאָרגעלעזען א געדיכט וועגען דעם וואס די רוסישע
פרויען וועלען שיסען פון ביקסען, האַרמאַטען און קאַנאָנען, און
דערביי האָט זי געפונען פאַר נויטיג צו אַנאַסירען, אז זי אַליין
איז דאָס די פאַרפאַסערין פון דעם פּולווערדיגען געדיכט.
אזוי האָט מען געהאַלטען אין איין שיסען. און די פרויען

מיט די טשעפיקעס און מיט די שאלעכלעך אויף די קעפ צווישען
עולם האָבען געדרעמעלט האַלטענדיג די הענט פארלעגט אויף
די ברוסטען. מען האָט געזעהן אז דאָס שיסעניש איז אזוי
ווייט פון זיי, פונקט ווי עס איז ווייט פון די וואס דעקלאַמירען
וועגען דעם...

איך בין געזעסען אין אַ ווינקעל פונ'ם טעאַטער
און האָב געצויגען מיט די אַקסלען: איך האָב ניט געקענט
פארשטעהן צו וואס מען דארף האָבען אזא שיסעניש אויף אן
אינטערנאַציאָנאַלען פרויען-יוס-טוב און צו וואס מען דארף ביי
אזא געלעגענהייט אזוי פיל טאַראַראַמעווען און פילדערען וועגען
טויט, וועגען הרג'ענען און קוילענען מענשען. און ניט האָבענ-
דיג קיין אַנדער ברירה האָב איך דאָס אויך צוגערעכענט צו דעם
באַזונדער מאַסקווער אַרט לעבען, וואס איז מאַדנע און וואס
לייגט זיך עפעס ניט אינגאַנצען אויפ'ן שכל...

אין אָווענט, ווען איך בין געקומען צוריק אין האַטעל, האָב
איך געבעטען איינעם פון די באַדינער, ער זאָל פאר מיר אוועק-
טראָגען א טעלעגראַמע אויף דער פּאָסט. דאָס איז געווען א
טעלעגראַמע אין מיין געבורטס-שטעטעל טראַסטינעץ, וואס גע-
פינט זיך אין דער אוקראינע, צו מיין מאמע'ן, וועלכע איך
האָב שוין דריי-און-צוואַנציג יאהר ניט געזעהן. אין דער טעלע-
גראַמע האָב איך געשריבען, אז איך געפין זיך איצטער אין
מאַסקווע און אז מיט עטלאַכע טעג שפעטער וועל איך זיין אין
דער היים, ביי דער מאַמע, אין טראַסטינעץ.

איך האָב שוין געהאַט אַנגעהויבען אויסרעכענען ווען מיין
מאמע וועט באַקומען די טעלעגראַמע און איך האָב זיך שוין
געהאַט פאַרגעשטעלט ווי זי וועט זיך פּרעהען, ווי זי וועט וויי-
נען פאר פרייד. אָבער אין מיטען-דערינען איז דער באַדינער
פונ'ם האַטעל געקומען צוריק. מ'קען די טעלעגראַמע קיין
טראַסטינעץ ניט אוועקשיקען!

— פאר וואָס?

— ווייל אזא שטעטעל איז גאָר ניטאָ אין רוסלאַנד...

— וואָס? ! ווי אזוי קען עס זיין, אז ס'איז נישטאָ אזא
שטעטעל, אז איך אליין בין דארטען געבאָרען געווארען, אז איך
אליין קריג פון דארטען בריף אזש קיין אמעריקע?

און געפינענדיג דעם בוך, אין וועלכען עס זיינען פאר-

שריבען אלע שמעדת און שמעטדלאך פון רוסלאנד, האָב איך אויפגעמישט דעם בלאַט, וואו עס איז בפירוש געווען דער נאָמען פון מיין שמעטדעל — טראַסטינעץ.

עס איז ניט מער — צום נאָמען פון דער גובערניע איז נאָך צוגעקומען דאָס געוועהנליכע רוסישע וואָרט „געוועזען“. דאָס שמעטדעל איז שוין ניט מער אין פאָדאָליער גובערניע נאָר אין דער „געוועזענער פאָדאָליער גובערניע“. און דער אַנ־געשמעלטער פון דער טעלעגראַף-סטאַנציע אין מאַסקווע האָט זיך, ווי עס שיינט, ניט געוואָלט נעמען די מיה אריינצוגעהן אין איינצעהייטען; אים איז געווען לייכטער צו ענטפערן, אַז אַזא שמעטדעל איז נאָר אין רוסלאנד ניטאָ...

דאָס האָט געענדיגט אַ טאָג לעבען אין מאַסקווע — אַ טאָג מיט פאסירונגען, וואס קוקען אויס מאַדנע און וואס לייגען זיך ניט אויפ'ן שכל פון איינעם, וואס קומט קיין רוסלאנד ווי אַן אייגענער, ניט ווי אַ פרעמדער.

4. ביינאַכט אין די טעאַטערס און אין די רעסטראַנען.

אין מאַסקווע איז זעהר פאָפּולער אַזא געשיכטע:
איינער פון די סאָלדאַטען, וואס שטעהען אין מאַוועלעאום אויף דער וואַך ביי לענין'ס טויטען קערפער, איז אַמאָל געקומען צוליפֿען אַ דערשראָקענער.

— חברים, — האָט ער געזאָגט, — לענין פינטעלט מיט אַן אויג...

האָט מען געמיינט, אַז ביי דעם סאָלדאַט זיינען די נערווען אודאי געווארען צושרויפט איבער דעם וואס ער איז שוין עטלעכע מאָל געשטאַנען אויף דער וואַך ביי לענין'ס טויטען קערפער; מען איז געווען זיכער, אַז ער איז אַרונטער פון זינען. אָבער דער סאָלדאַט האָט אַלעמען פאַרזיכערט, אַז ער איז ביי זיין פּולען פאַרשטאַנד און אַז ער האָט ניט נאָר איין מאָל, נאָר עטלעכע געזעהן ווי דער טויטער לענין פינטעלט מיט אַן אויג...

האָט מען אַוועקגעשיקט אַ רויטען קאַמאַנדיר, ער זאָל זיך אליין אַוועקשמעלען אויף דער וואַך ביי לענין'ס טויטען קערפער און זאָל זיך גוט צוקוקען צום פנים פון דעם פאַרשטאַר-

בענעם גרויסען פיהרער איליטש. און ווי איבערראשט זיינען אלע געוואָרן אין קרעמעל, ווען דער רויטער קאָמאָנדיר איז אויך געקומען צולויפען אַ דערשראָקענער און האָט דערצעהלט דאָס זעלבע וואס דער סאָלדאַט:
— חברים, לענין פינטעלט מיט אַן אויג... איך האָב דאָס אַליין געזעהן.

צווייפלען אין די ווערטער פון דעם רויטען קאָמאָנדיר איז ניט געווען קיין גרונד, האָט מען אין קרעמעל אפגעהאלטען א ספעציעלע באַראַטונג און ס'איז געבליבען, אז ניט קיין אנדערער ווי סטאַלין אַליין זאָל זיך, כאָטש אויף עטלאכע מינוט, אוועק־שטעלען אויף דער וואַך ביי לענינ'ס טויטען קערפער. אפשר וויל דער פאַרשטאַרבנער איליטש איבערגעבען עפעס אַזוינס, וואס ניט אלעמען קען מען פארטרויען...

און ווען סטאַלין האָט זיך אוועקגעשטעלט אויף דער וואַך אין מאַוועלעאום און מיט אָנגעשטרענגטע בליקען געקוקט אין איין ריכטונג, האָט ער אויך באַמערקט דאָס זעלבע — לענין פינטעלט מיט אַן אויג...

ניט פאַרלירענדיג זיך, האָט סטאַלין געגעבען א זאָג אין דער הויך, אויפ'ן קול:

— חבר איליטש, וואס זאָל דאָס באדייטען? פאר וואָס פינטעלסטו מיט אַן אויג? פאַרלאַנגסטו אפשר עפעס?

און פון לענינ'ס טויטע, געשלאָסענע ליפען האָט זיך דער־הערט אַ שטים, וואָס איז געווען פול מיט ווייטאָג:

— איך פאַרלאַנג, חבר סטאַלין, אז מ'זאָל מיך איבערקער־רען מיט'ן פנים אַראָפּ, ווייל איך קען שוין מער ניט צוועהן די ליידען פונ'ם רוסישען פּאָלק...

אַזא געשיכטע דערצעהלט מען אין מאַסקווע.

און נאָך דערצעהלט מען דאָרט:

סטאַלין און בוכאַרין האָבען צווישען זיך גערעדט וועגען דעם וואָס אין רוסלאַנד ליידען אלע אַזוי פיל די לעצטע צייט. בוכאַרין האָט געזאָגט, אז ס'איז פאַראַן אַ געפאהר, אז אפילו די מיטגלידער פון דער פארטיי זאָלען פאַרלירען די געדולד, און סטאַלין האָט געזאָגט, אז ער קען זיך אַזא זאך גאָרניט פאַר־שטעלען און אַז ער איז מער ווי זיכער, אַז יעדער מיטגליד פון

דער פארטיי איז צו יעדער צייט גרייט דאָס לעבען אוועקצוגעבען, אויב מען זוען דאָס נאָר פון אים פארלאנגען. שפארענדיג זיך אזוי, איז געבליבען, אז בידע, אי סטאַ-לין, אי בוכאַרין, זאָלען זעהן אויסגעפינען ווער פון זיי ביי-דען עס איז גערעכט.

זיינען זיי אוועק שפאַצירען ביי די ברעגען פונ'ם טייך „מאָסקווא“, וואו עס ציט זיך אַ לאַנגע אַלעע פון בויער און וואו מ'זעהט פון איין זייט די אַלטע קויטיגע ווענט פונ'ם קרעמעל. און שפאַצירענדיג אזוי האָבען זיי דערזעהן ווי אן ארבייטער שטעהט ביים ברעג א פארטראַכטער און קוקט אויפ'ן טייך.

— חבר, — האָט זיך סטאַלין געווענדעט צום ארביי-טער, — דו מוזט זיך שוין אַריינוואַרפען אין טייך און מאַכען אַ סוף צו דיין לעבען. די פארטיי פארלאנגט דאָס פון דיר! ניט שטעלענדיג קיין איבעריגע פראַגען, האָט דער אַרביי-טער גלייך אַרונטערגעוואָרפען פון זיך דאָס רעקעל און איז שוין געווען גרייט אַריינצושפּרינגען אין טייך און מאַכען אַ סוף צו זיין לעבען. עס איז סטאַלין'ען אָנגעקומען זעהר שווער אים צוריקצוהאַלטען.

— מען דאַרף ניט, חבר, — האָט ער אים מיט אַלע כוחות געשלאַפט צוריק. — די פארטיי פארלאנגט דאָס ניט פון דיר... צופרידען פון די רעזולטאַטען, מאַכט סטאַלין צו בוכאַרין'ען אַזוי:

— נו, וואָס וועסטו איצטער זאָגען, האָ? מיר האָבען גע-טרייע מענשען, אפילו איצט, אין אזא שלעכטער צייט, זיינען זיי גרייט דאָס לעבען אוועקצוגעבען.

אַבער בוכאַרין, דער מענש, וואָס האָט דאָך אמאָל ספּקות, האָט זיך ניט געוואָלט אונטערגעבען.

— דאָס איז גאָר קיין ראיה ניט, — האָט ער געזאָגט, — אויב עס האָט זיך געפונען איינער א משוגע'נער, מיינט דאָס נאָך ניט, אַז אַלע זיינען אזוי. לאָמיר פּרוּאווען ווייטער.

טרעפען אַ פּאַרזאָרגטען אַרבייטער ביי די ברעגען פונ'ם טייך „מאָסקווא“ איז ניט שווער. זיינען די צוויי פיהרער, סטאַלין און בוכאַרין, ווידער צוגעגאַנגען צו איינעם, וואָס איז געשטאַנען אַ

פאַרטראכטער. ניט פאַרלירענדיג קיין איבעריגע צייט, האָט סטאַלין געזאָגט:

— חבר, דו מוזט זיך שוין אַריינארפּען אין טייך און מאַכען א סוף צו דיין לעבען. די פאַרטיי פאַרלאַנגט דאָס פון דיר!

און דאָ איז ווידער געשעהן דאָס זעלבע וואס פריהער. ווי דער אַרבייטער האָט נאָר דערהערט, אז די פאַרטיי פאַרלאַנגט דאָס פון אים, האָט ער גלייך געגעבען אַ וואָרף אַרונטער פון זיך דאָס רעקעל און איז שוין געווען גרייט זיך אַריינצואוואַרפּען אין וואַסער אַריין.

— וואַרט אַ מינוט, חבר! — האָט סטאַלין געפרוּאוּט אים ראַטעווען. — דאָס איז געווען ניט מער ווי אַ פּראָבע. מיר דארפּען דיך האַבען אַ לעבעדיגען, ניט קיין טויטען.

אַבער דער אַרבייטער האָט ניט געלאָזט זיך ראַטעווען. אַריינשפּרינגענדיג אין די כוואַליעס פּונ'ם טייך „מאַסקוואַ“, האָט ער אויסגעשריגען:

— לאָזט מיך! לאָזט מיך מאַכען אַ סוף צו מיין לעבען, ווייל איידער זאָל לעבען איז שוין בעסער דער טויט!...

אָט די צוויי געשיכטעס, וועלכע זיינען זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר דער איצטיגער לאַגע אין דער רעפּובליק פון אַרבייטער און פּויעריס, זיינען אַצינדערט זעהר פּאָפּולער ניט נאָר אין מאַס-קווע, נאָר אויך אין די אַנדערע שטעט פון סאָוועט־רוסלאַנד.

אַבער ניט קוקענדיג דאָרויף וואס אין מאַסקווע איז די צייט אַזוי שלעכט און די נויט איז אַזוי גרויס, איז פּונדעסט־וועגען דאָרט שווער צו געפינען אַ טעאַטער, וואו עס זאָל זיין לייכט צו קריגען אַ בילעט. אלע טעאַטערס זיינען יעדען אווענט געפּאקט. אויך דער אידישער קאָמערנער טעאַטער, וואָס אויף דער מאַלאַבראָנער גאַס, איז יעדען אָווענט געפּאקט און מען קען דאָרט קיין בילעטען ניט קריגען.

פאַר דער צייט וואָס איך בין געווען אין מאַסקווע האָב איך געזעהן אַ סך טעאַטער. אין מאַסקווער קונסט־טעאַטער אַליין האָב איך געזעהן דריי פאַרשטעלונגען — די באַרימטע פּיעסע „דני טורביניך“ (די טעג פון די טורבינס), „סטראַך“ (שרעק) און „כליעב“ (ברויט). און ווען איך וואָלט נאָר געהאַט מער

צייט וואָלט איך מיט פארגעניגען געווען געזעהן נאָך א פאָר פאָרשטעלונגען, ווייל ווען עס קומט צו אמת'ע שוישפיל-קונסט, צו אמת קינסטלערישער, נשמה'דיגער אויסטייטשונג פון א לע-בעדיגען מענשען אויף דער בינע, האָט מאַסקווע דעם בעסטען טעאָטער אין דער וועלט.

עס איז מיר ניט אָנגעקומען אזוי לייכט צו קריגען בילעמען אינ'ם מאַסקווער קונסט-טעאָטער. און ווען ניט מינע פערזענ-ליכע פארבינדונגען מיט אייניגע פון די אנגעזעהענע שוישפילער און אויך מיט אייניגע פון דער אַדמיניסטראַציע, וואָלט איך זי-כער קיין בילעמען ניט געקענט קריגען. ווען אייניגע פון מינע באקאנטע אין מאַסקווע האָבען זיך דערוואוסט, אז איך האָב אזוי שנעל, און דערצו נאָך אָהן געלט, געקראָגען בילעמען צו זעהן אזעלכע דריי פאָרשטעלונגען, האָבען זיי געזאָגט, אז ס'איז ניט אַנדערש נאָר איך בין א בעל מופת, א מענש וואס קען באווייזן וואונדער. און איך האָב טאַקע ווירקליך שיער ניט אָנגעהויבען גלויבען אין דעם ווען מען האָט מיר ביים טעאָטער אָנגעבאָטען היבשע סומען געלט, איך זאָל פארקויפן מינע בילעמען.

וועגען דער פאָרשטעלונג „דני טורביניך“ דארף מען דאָ זאָגען כאָטש אַ פאָר ווערטער, ווייל אין דעם וואָס מען קען וועגען דער פיעסע דערצעהלען, שפיגעלט זיך אָפ א שטיק פון דער איצטיגער רוסישער ווירקליכקייט.

דער מחבר פון דער פיעסע, מיכאַאיל בולגאַקאָוו, איז ניט קיין קאָמוניסט, אָבער זעהר א טאַלאַנטפולער דראַמאַטורג. אין זיין פיעסע, וואָס שילדערט די צייט פון דעם בירגער-קריג אין אוקראַינע, זיינען די מערסטע העלדען אָפיצערען פון דער ווייסער ארמיי, וואָס האָט אָנגעפירט א קאמף געגען די באַלשעוויקעס. בולגאַקאָוו האָט זיינע העלדען געשילדערט ניט אין איינקלאַנג מיט דער באַלשעוויסטישער אַזוי-גערופענער „אידעלאָגיע“; ער האָט די מענשען אַרויסגעשטעלט אין אַזאַ ליכט, אז מען קען מיט זיי סימפּאַטיזירען, כאָטש זיי פיהרען א קאמף געגען דער רע-פובליק פון ארכיטער און פויערים; ער האָט זיי געמאָהלען אלס מענשען, ניט אלס טיוואָלים; ער האָט אַרויסגעבראַכט די סימ-פאַטישע שטריכען זייערע, די פיינערע אייגענשאַפטען פון זייערע

כאַראַקטערס. און דאָס איז געווען די אורזאך פאַרוואס מען האָט די פּיעסע געהאַט פאַרווערט צו שפּילען... נאָכדעם ווי מען האָט בולגאַקאָוו'ס „דני טורביניך“ ארום-גענומען פון דער בינע האָט מען אין דעם זעלבען טעאַטער אויפגעפירט אַפּינאַגענאָוו'ס א פּיעסע מיט'ן נאָמען „סטראַך“ (שרעק). אַפּינאַגענאָוו איז אַ קאָמוניסט און זיין פּיעסע איז פול און פול מיט קאָמוניסטישער פּראָפּאגאַנדע.

איז איין מאָל געשעהן אזא זאך :

סטאַלין איז געקומען אין טעאַטער זעהן די פּיעסע „סטראַך“. און ווען איינער פון דער פאַרוואַלטונג האָט אים נאָך דער פאַרשטעלונג געפרעגט ווי די פּיעסע געפּעלט אים, האָט ער געענטפּערט אזוי :

— עס איז ניט קיין שלעכטע פּיעסע. זי ווערט אויך גע-שפּילט גאַנץ גוט. אָבער „דני טורביניך“ איז דאָך א בעסערע פּיעסע. מיר געפּעלט „דני טורביניך“ בעסער ווי „סטראַך“. און דאָס איז געווען גענוג. סטאַלין'ס באַמערקונג איז אָנגענומען געווארען אלס אַן ערלויבניש צו שפּילען די פּיעסע, וואָס מ'האָט פּריהער פאַרבאָטען. און טאַקע באַלד האָט מען אַנאַנסירט אויף מאַרגען אָווענט בולגאַקאָוו'ס „דני טורביניך“ און טאַקע באַלד האָט שוין גאַנץ מאַסקווע גע-וואוסט וואָס סטאַלין האָט וועגען דער פּיעסע געזאָגט און אויף מאַרגען אָווענט, ווען מען האָט דאָס שטיק שוין ווידער גע-שפּילט, איז דער טעאַטער געווען אזוי געפּאַקט, אַז מענשען זיינען פשוט געשטאַנען קאָפּ אויף קאָפּ. עס איז דאָרטען אונ-געגליך געווען אַ נאָדעל דורכצואוואַרפען...

דער כּח פון סטאַלין'ס אַ וואָרט.

פון דאמאָלט אָן איז די פּיעסע „דני טורביניך“ איינע פון די פּאָפּולערסטע און גאַנגבאַרסטע ניט נאָר אין מאַסקווע, נאָר אויך אין אנדערע שטעט פון סאָוועט-רוסלאַנד. איך צווייפעל אָבער צי מען שפּילט זי ערגיץ אזוי שעהן, אזוי טאַלאַנטפול, אזוי וואונדערבאר און אזוי קינסטלעריש-איבערצייגענד ווי אינ'ם מאַס-קווער קונסט-טעאַטער.

און מערקווירדיג! אין דער פּיעסע שפּילט ניט קיין איי-נער פון די עלטערע באַרימטע שווישפּילער פונ'ם טעאַטער —

ניט קאָמטשאַל־אָוו, ניט מאַסקווין, ניט לעָאָנדר־אָוו, ניט ווישנעווסקי.
 קיין איינער פון די אלטע, וואס זיינען געוואקסען צוזאמען מיט'ן
 באַרימטען טעאַטער; אלץ יונגע, נייע כחות און טאַלאַנטען,
 וועלכע זיינען אויסגעוואקסען און האָבען זיך ענטוויקעלט אין א
 צייט פון נויט און הונגער און דחקות — אין א צייט, ווען עס
 האָט זיך געקענט דוכטען, אז קונסט איז אינגאנצען אן איבעריגע
 זאך.

דער כח פונ'ם רוסישען פּאָלק.

א כח, וואָס האָט שטענדיג געשאַפען אויפ'ן געביט פון
 קונסט. אפילו אין די ערגסטע צייטען.

רוסלאַנד איז נאָך אלץ אַ לאַנד פון רעטענישען און וויי-
 דערשפרוכען.

פון איין זייט הויכע קונסט, און פון דער אַנדערער זייט —

הונגער.

פון איין זייט גרויסער פאַרנעם, און פון דער אַנדערער

זייט — צוריקגעשטאַנענקייט און פּוילקייט.

אַ לאַנד פון בערג און טאַלען אפילו אין איר גייסטיג

לעבען...

האַלב נאָך זיבען אין אווענט הויבט מען אין מאַסקווע אָן

אַ פאַרשטעלונג און ענדיגען ענדיגט מען ארום האַלב נאָך עלף,

און אמאָל טאַקע צוועלף אזייגער ביינאַכט. דער רוסישער מענש

איילט זיך ניט ווען ער קומט אין טאַעטר. דערפאַר אָבער געהט

ער באלד נאָך דער פאַרשטעלונג גלייך אהיים. וועגען אזא זאך

ווי אריינגעהן אין אַ רעסטאָראַן נאָך דער פאַרשטעלונג טראכט

מען ניט אין מאַסקווע. אזא זאך קענען זיך פאַרדיגען בלויז גע-

צעהלטע מענשען.

פונדעסטוועגען אָבער קען מען דאָך ניט זאָגען, אז אין מאַס-

קווע איז ניטאָ אזא זאך ווי אַ נאַכט־לעבען. עס זיינען דאָרט

פאַראַן עטליכע האַטעלען, וואו דאָס נאַכט־לעבען שטעהט ניט

אָפּ פון די שאַנטאַנען און קאַבאַרעיס אין פאַרזי, אין בערלין

און אין ניו יארק. און אין איינעם פון יענע האַטעלען בין איך

אריין מיט נאָך עטליכע מענשען נאָך דער פאַרשטעלונג פון „דני

טורביניך" אינ'ם מאַסקווער קונסט־טעאַטער.

צו מיין גרויסער איבערראַשונג האָב איך אינ'ם רעסטאָראַן

פון יענעם האַטעל דערזעהן אזא רייכקייט און אזא גלאַנץ, וואס מען זעהט ניט אפילו אין די רייכסטע רעסטאָראַנען און שאַנ-טאַנען אין איראָפּע און אין אמעריקע. אין מיטען פונ'ם רעס-טאָראַן איז געשטאַנען א גרויסער פּאַנטאָן און עס האָט גע-שפּריצט וואסער פון עטליכע שעהנע סטאַטוען. די באַלייכ-טונג איז געווען פון דעם מין, וואָס שטימט ראָמאַנטיש און סענטימענטאַל. ביי די שעהן-געדעקטע טישלאַך זיינען געזעסען שעהן פּאַרפּוצטע מענער און פרויען און לעבען זיי זיינען אין ניקעלנע פעסעלאַך געשטאַנען פלעשער וויין. פון צייט צו צייט האָט זיך ביי א טישעל געהערט אַ קנאַק, דאָס האָט מען, הייסט עס, פאר די געסט א פּלאַש שאַמפּאַניער געעפענט. אין א זייט, אָפּגעזונדערט אַביסעל אין אן אנדער צימער, וואס האָט זיך געצויגען לענג אויס, איז געווען א „באַר“, וואו עס האָבען געגלאַנצט און געפינקעלט פאַרשידענע טיערע ליקערען אין פלע-שער און פלעשאַך. אפילו אזעלכע זעלטענע „לוקסוס אר-טיקלען“ ווי מאַראַנצען און עפעלאַך האָט מען דאָרט געקענט זעהן. די פאַרקויפּערינס ביי דער „באַר“, אלע אָנגעטאָן שעהן און זאָנאַר עלעגאַנט און רייצענד, האָבען קונציג און מיט פּראָ-פעסיאָנעלער געניטקייט געפּלירטעוועט מיט די מאַנסבילען, וואָס האָבען זיך געלאָזט וואוילנעהן, באַשטעלענדיג אלע מאָל אן אַנ-דער געטראַנק און עפעס צו פאַרבייסען. און אויף אַ גרויסער עסטראַדע האָט געשפּילט א גרויסער אָרקעסטער און אין מיטען זאַל האָבען פּאָרלעך געמאַנצט...

געמינט האָב איך, אז אין אַזאַ רעסטאָראַן אין מאַסקווע וועט דער אָרקעסטער אורדאי שפּילען רוסישע מוזיק. איך האָב אָבער געהאַט אַ גרויסען טעות. אין די עטליכע שטונדען, וואס מיר זיינען אינ'ם רעסטאָראַן געזעסען, האָט דער אָרקעסטער די גאַנצע צייט געשפּילט — אַמעריקאַנער דזשעז.

קיין איין רוסישע מעלאָדיע.

קיין איין רוסישען ניגון.

אַלץ דזשעז און דזשעז און דזשעז!

און פּאָרלעך האָבען, פונקט ווי אין אמעריקע, געמאַנצט צום טאַקט פון דער דזשעז-מוזיק.

דיזעלבע באַדינגונגען און דערזעלבער אויסדרוק אויפ'ן פנים. האָב איך געמיינט, אז די טאַנצענדע זיינען אודאי אמער-ריקאנער טוריסטען און טוריסטקעס, ווייל איך האָב געוואוסט, אז דער גרעסטער טייל פון די באזוכער אין אזעלכע רעסטאָראַנען באשטעהט פון אויסלענדער.

עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אז בלויז די מענער זיינען אויסלענדער; די מיידלאך אָבער זיינען רוסישע. און זיי זיינען אָנגעשטעלטע פון דער רעגירונג צו אמוזירען די אויסלענדישע געסט, צו טאַנצען מיט זיי, צו טרינקען מיט זיי, און טאַקע זעהן, אז זיי זאָלען אויסגעבען וואָס מער געלט, ווייל די רעגירונג דארף דאָך האָבען „וואַליוטע“...

דאָס זיינען פשוט „האַסטעסעס“. אזוי רופט מען זיי אין די אמעריקאנער „ספיקאזיס“, אין די געהימע שענקלאך, וואו די „צופוילטע ברוזשואזיע“ לאָזט זיך וואוילגעהן. זיי קריגען געלט פאר די פאלשע שמייכעלאך זייערע און אויך דערפאר וואס זיי לאָזען זיך אַ גלעט טאָן אדער א קוש טאָן פון א נאסט, וואס איז שוין ניט אינגאנצען ניכטער. און אין סאוועט־רוסלאַנד ווערען די פראָפעסיאָנעלע פעהיגקייטען פון אזעלכע מיידלאך אויסגענוצט אויף אַן אנדער שטייגער, אויף א ברייטען, נאָ-ציאָנאלען מאַסשטאַב — זיי ארבייטען פאר דער רעגירונג; זיי פארוויילען די אויסלענדישע געסט און טוען אלץ וואס ס'איז נאָר מעגליך אַרויסצוקריגען ביי זיי וואָס מער „וואַליוטע“, וואָס מער דאָלאַרען — ניט, חלילה, פאר זיך, נאָר פאר דער רע-גירונג...

א שפּאַגעל נייער טיפּ רעגירונגס אָנגעשטעלטע אין דער סאָוועטען־רעפובליק פון ארבייטער און פויערים.

זעהר ווייניג רוסישע מענשען קומען אריין אין מאַסקווע אין אזעלכע רעסטאָראַנען און האַטעלען. און דאָס איז ניט נאָר דערפאר וואָס ס'קאָסט דאָרטען זעהר טייער און ניט יעדער רוסישער מענש קען זיך אזא לוקסוס פארגינען. אפילו די, וואָס וואַלטען זיך אפשר יא געקענט פארגינען אזא לוקסוס — און אזעלכע זיינען אויך פאראן אין מאַסקווע — האָבען מורא אהין אַריינצוגעהן פארברענגען, ווייל מען קען דארטען אלע מאָל טרעפען „גע־פּע־אוי־גענטען“, וועלכע האלטען אויפ'ן אויג יע-

דען איינעם, וואס קומט אַהין אַרײַן, און זאָלען זײ נאָר באַמערד-
קען, אז דער אָדער יענער איז דאָרטען אן אָפּטער נאָסט, אז ער
איז דאָרט געווען א צוויי־דריי מאָל, וועט מען אים שוין אויף
מאָרגען רופען אויף א שטרענגען קרייץ־פאַרהער און ער וועט
דארפֿען אפּגעבען דיין וחשבון ווי אזוי און ווען ער האָט געהאַט
געלעגענהייטען אָפּצושפּאַרען אזוי פּיל, אז ער האָט זיך אויף
געקענט פאַרנינען אזעלכע זאַכען ווי עסען א מאָלצײט און אויס-
טרינקען א פּלאַש וויין אין אזא דעסטאַראַן.

בלויז די אויסלענדער קענען זיך אין מאַסקווע אין אזא
דעסטאַראַן פּיהלען פּריי. בלויז זײ קענען טאַנצען און פּליר-
טעווען מיט די רוסישע מיידלעך, וואָס די רעגירונג האָט אָנגע-
שטעלט צו שמיכלען און קאָעטירען, אַבי ארויסצוקריגען וואס
מער דאָלאַרען...

דער זײַגער האָט שוין געהאַלטען אַרום דריי פאַרטאַג, ווען
איך האָב צוגערופֿען דעם קעלנער, ער זאָל מיר געבען א חשבון.
איך האָב אים געדאַרפֿט באַצאָלען פאַר אַ פּלאַש וויין, עטליכע
גלעזלעך קאָניאַק און אויך פאַר ברויט מיט שוואַרצען קאָ-
וויאַר.

דער קעלנער האָט מיר דערלאָנגט א חשבון, וואס האָט אָנ-
געטראפֿען איבער צוויי הונדערט רובעל. דאָס האָט געמײנט
מער ווי הונדערט דאָלאַר. אין אַמעריקאַנער געלט, ווייל אין
רוסלאַנד גיט מען אויך א רובעל מיט פיר און נײַנציג קאָפּיקעס
פאַר אַ דאָלאַר. איך האָב זיך אָבער ניט דערשראַקען, און קו-
קענדיג דעם קעלנער גלייך אין די אויגען האָב איך געזאָגט:
— איך צאָל מיט „וואַלוטע“, מיט אַמעריקאַנער דאָלאַרען!
און באַלד איז דער חשבון געווען אינגאַנצען אן אַנ-
דערער — פיר דאָלאַר מיט פינף און אַכציג סענט.

ווי אזוי די צוויי באַזונדערע חשבונות האָבען געשטימט
האָב איך ניט געפרוּאווט באַרעכענען. איך האָב אויך ניט גע-
פרוּאווט זיך אַלײן דעם אונטערשיד צו דערקלערען. אָבער אויס-
געקומען איז דאָס מיט מאַדנע...

איך האָב באַצאָלט, און פונקט ווי אין די רעסטאַראַנען פון
דעם מין אין אַנדערע לענדער האָט דער קעלנער זיך געבויגען,
מיט דער האָפּענונג צו קריגען דעם גוטען „טיפּ“.

ווען מיר זיינען ארויס אין דרויסען האָט אונז באלד ארומ־געכאַפּט א שטאַרקער, עכט מאַסקווער פּראָסט און דער שניי האָט געסקריפעט אונטער די פיס. מיר האָבען געוואָלט נעמען אַ „דראָזשקע“ צוצופאַהרען צום האָטעל, וואס איז אינגאנצען גע־ווען א פופצען מינוט גאנג פונ'ם רעסטאָראַן, אָבער דער „איז־וואַזשיק“ האָט געוואָלט ניט ווייניגער ווי פופצען רובעל, און ווען מיר האָבען אים געפרעגט פאַר וואָס ער רעכענט אַזוי טייער, האָט ער געענטפערט, אז א פוד האָבער פאַר די פערד קאָסט איצט ניט ווייניגער ווי פערציג רובעל. האָבען מיר באַ־שלאָסען, אז ס'איז שוין בעסער צו געהן צופּוס...

איינער פון אונזער גרופע איז געווען אביסעל בגלופיג־דיג. געהענדיג האָט ער זיך עטוואס געוואקעלט און דערביי האָט ער געפרוואווט זינגען א רוסיש לידעל, וואס ער האָט געהערט אין א רוסישען רעסטאָראַן ערגעץ אין ניו יארק אדער אין בער־לין; אים, דעם מענשען פון אונזער גרופע. האָט זיך, אפנים, שטאַרק געוואלט האָבען אביסעל „רוסישע אטמאָספערע“ אין מאַסקווע, וואו מ'האָט אים דעם גאַנצען אָווענט געשטאַפּט מיט אמעריקאנער דזשעז, האָט ער זיך צולאָזט אויפ'ן קול:

„קאראי אָטשי דאָ בייעלאַיאַ גרוד
פאָ ציעליס נאָטשאַם מויע ספּאַט ניע דאָיט“.

אָבער עפעס האָט זיך דאָס לידעל ביי אים ניט גע־קלעפּט. ער האָט זיך אלעמאָל איבערגעריסען. און פונקט דאן, ווען מיר זיינען פאַרבייגעגאנגען דעם רויטען סקווער, וואו עס שטעהט דער מאוזעלעאום מיט לענינ'ס קערפער, זיינען אונז אָנגעפאַהרען אַקעגען עטליכע שליטענס מיט משא. די אָנטרייבער פון די פערד איז, קענטיג, געפעלען געווארען דער עסק וואָס אן אויסלענדער וואקעלט זיך שפאנענדיג שכורל'לאך איבער די גאסען פון מאַסקווע פארטאָג, האָבען זיי גענומען מאכען פאַרשידענע שפּאַסיגע באַמערקונגען אויף אָט דעם חשבון. און איינער פון זיי האָט אויסגעשרייגען אויפ'ן קול:

— העי, חבר אויסלענדער, ביזט שכור, הא? עם מאַכט ניט. אלע זיינען מיר דאָ שכור... נו, יא — אלע שכור!...
און אין זיין באַמערקונג איז געווען עפעס סימבאָלישעס...

5. אַ באַגעגעניש מיט אַ ברודער פון אַן אַנדער וועלט.

מיט מיין משפּחה אין רוסלאַנד בין איך מער אָדער ווייניג גער געשטאַנען אין פאַרבינדונג די אלע יאָהרען וואָס איך בין אין אַמעריקע געווען.

און אַ משפּחה האָב איך אין רוסלאַנד אַ גרויסע — אַ מאַמע, פיר שוועסטער און צוויי ברידער, און גלאַט קרובים און פריינד.

ניט מיט אלעמען האָב איך זיך איבערגעשריבען; איך האָב אָבער געוואוסט וואו זיי געפינען זיך, און איך האָב אויך געוואוסט, אז איינער פון מיינע צוויי אינגערע ברידער געפינט זיך אין מאַסקווע.

דריי-און-צוואַנציג יאָהר האָב איך אים, דעם אינגערען ברודער מיינעם, ניט געזעהן. ווען איך האָב פאַרלאָזט מיין געבורטסשטעטל איז ער אלט געווען ניט מער ווי אַ יאָהר ניין, און אזא איז ער געבליבען אין מיין זכרון — אַ קליין אינגעלע מיט שוואַרצע אויגעלאַך, אַ באַוועגליכער, אַ רירעוור דיגער און אַן אומרוהיגער.

איך האָב אָבער געוואוסט, אז אין די דריי-און-צוואַנציג יאָהר, וואָס איך האָב אים ניט געזעהן, האָט דאָס לעבען אים ניט געשאַנעוועט; ער האָט דורכגעמאַכט איינעם פון די שרעק-ליכסטע פּאָגראַמען אין אוקראַינע; ער האָט אויך דורכגעמאַכט די רעוואַלוציע און די בירגער-קריג; ער איז זעקס יאָהר געווען אין דער דויטער אַרמיי און שפעטער איז ער קנאַפע דריי יאָהר געווען אין דער גרעניז-וואך.

פון די בריף, וואָס איך האָב געקראַגען פון מיין מאַמע'ן נאָך איידער איך בין אַרויסגעפּאָהרען קיין רוסלאַנד, האָב איך געוואוסט, אז ער, דער אינגסטער ברודער מיינער, איז שוין לאַנג פאַרהייראַט, אז ער האָט אַ ווייב מיט צוויי קינדער און אַז ער וואוינט אין מאַסקווע. זיין אדרעס אָבער האָב איך ניט גע-וואוסט. אין מאַסקווע האָט מען מיר געזאָגט, אז דאָס מאַכט ניט, ווייל דאָרט קען מען אין אזא פאַל באַלד אויסגעפינען דעם מענשען, וואָס מען זוכט.

— איר דאַרפט נאָר צוגעהן אין דער „ספּראַוואַטשנער

בױראָ, — האָט מען מיר געזאָגט, — און דאָרטען וועט מען
 אײך אײנס און צוויי געבען די ריכטיגע אינפֿארמאַציע.
 עס האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזען, אז ס'טוט זיך ניט אזוי
 לײכט, ווי ס'רעדט זיך, ווי עס איז געוועהנליך דער פאל אין
 מאַסקווע, ווייל אומעטום, אין אַלע אנשטאַלמען, וואס זײנען
 געשאפען געווארען פאר דער באקוועמליכקייט פון די בירגער,
 איז ניט אזוי לײכט צו געפינען א מענשען, וואס זאָל געוויסענ־
 האפט און פינקטליך טאָן זײן ארבייט...

פארוואס דאָס איז אזוי, ווייס איך ניט. אָבער אזוי איז
 דאָס. אפשר איז דאָס דערפאר וואס מען האָט צוגענומען די
 פערזענליכע איניציאַטיווע בײ מענשען, און אפשר איז דאָס פשוט
 גאָר אזא שטריך, וואס איז טיף אײנגעווארצלט אינ'ם כאַ-
 ראַטער פונ'ם רוסישען בירגער, וועלכער דיהרט זיך ניט פונ'ם
 אָרט אין דער צײט ווען ער רעדט אזוי בריה'ש וועגען יאָגען און
 אַניאגען אַמעריקע...

געמײנט האָב איך, אז די „ספראוואַטשנע בױראָ“ איז אן
 אַפּײס, וואו מען קען אריינקומען. אָבער דאָס איז געווען בלױז
 אַ הילצערנע בײדעל, וואָס שטעהט אין דרויסען. אַרום דעם
 בײדעל זײנען געשטאנען א סך מענשען אין „אַטשערעד“, ווייל
 אין מאַסקווע האַלט מען אין אײן זוכען אײנער דעם אנדערען,
 אײבער דעם וואס מען האָט געביטען די נעמען פון די גאסען
 און געסלאַך און אױך אײבער דעם וואָס ס'געהט ניט אוועק קײן
 אײן טאַג, אז עס זאָלען אַהײן ניט אַנקומען קײן נייע מענשען
 פון פאַרשידענע שטעט און דערפער. אין דרויסען איז געווען
 א זאווערובע און דער פראַסט האָט געברענט. דער „אַטשערעד“
 ארום דעם הילצערנעם בײדעל האָט זיך באַוועגט זעהר לאַנגזאַם,
 און ווען מען האָט זיך סוף כל סוף צוגעשלאָגען צו דעם אפענעם
 פענסטערעל, וואו מען האָט געזעהן א פנים פון א מענשען, האָט
 מען דאָרט געקראגען א שטיקעל פאפיר, אױף וועלכען מען האָט
 געדארפט אַנשרײבען דעם נאָמען פון דעם מענשען, וואס מען
 זוכט, זײן עלטער, זײן באשעפטיגונג און פון וואנען ער קומט.
 ווען איך האָב זיך סוף כל סוף צוגעשלאָגען צום פענסט־
 טערעל, וואו מען האָט געזעהן א פנים פון א מענשען, און מ'האָט
 מיר, ענדליך, געגעבען דאָס פאפירעל, פארוואָס איך האָב באַ-

צאַלט דרייסיג קאָפּיקעס, איז מיר געווען שרעקליך שווער צו שרייבען, ווייל דאָס ברעטעל אויף וועלכען מ'האָט געדארפט שרייבען, איז געווען באַדעקט מיט שניי, עס האָט געבלאָזען א שטאַרקער ווינט און די הענט זיינען ביי מיר געווען אזוי פאַר-פראָרען, אז ס'איז מיר שווער געווען די פען אין דער האַנט צו האַלטען.

אַנגעגעבען אלע איינצעלהייטען, האָב איך געדארפט קומען מיט עטליכע שטונדען שפעטער נאָך די רעזולטאַטען. און ווען איך בין געקומען, איז דער ענטפער געווען אַ קורצער און אַ קלאָרער:

„אין מאַסקווע איז נישטאָ אזאָ מענש, וואָס הייסט כווי אָשעראַוויטש“.

נישטאָ און — פאַרטיג.

איך האָב דאָס ניט געקענט פאַרשטעהן, ווייל איך האָב גוט געוואוסט, אז עס איז שוין עטליכע יאָהר זינט מיין אינגסטער ברודער וואוינט אין מאַסקווע.

די טעג אין מאַסקווע זיינען ביי מיר געווען געזעהלעט, האָט עס מיך דאריבער ווירקליך זעהר שטאַרק פאַרדראַסטען פאַרוואָס איך קען דאָרט מיין ברודער ניט געפינען. אָבער ווען איך בין געקומען צוריק אין האַטעל, האָב איך דאָרט געטראַפען אַ צעטלעך, אז מיך האָט אָפּגערוּפּען אויפ'ן טעלעפאָן איינער אַ כווי אָשעראַוויטש...

ער, דער אינגסטער ברודער מיינער, וועמען איך האָב אי-בערגעלאָזט אַ אינגעלע פון ניין יאָהר און וועמען איך האָב דריי און צוואַנציג יאָהר ניט געזעהן, האָט זיך גאָר צופעליג דער-וואוסט וועגען דעם, אז איך בין אין מאַסקווע און דורך דעם „אינטעריסט“ האָט ער אויסגעפונען אין וועלכען האַטעל איך בין פאַרפּאָהרען.

קומען צו מיר באַלד האָט ער ניט געקענט, ווייל ער איז געווען זעהר שטאַרק פאַרנומען מיט וויכטיגער אַרבייט. גע-טראַפען מיט אים האָב איך זיך ערשט שפעט אין דער נאַכט. ער האָט מיך דערקענט. איך אים ניט...

מיר האָבען זיך צוקושט, און נאָך איידער מיר האָבען זיך

מיט אַ וואָרט געביטען האָבען מיר זיך צואוויינט. שטאַרק צו-
וויינט...

קייער פון אונז האָט מיט קיין ווערטער ניט געקענט אויס-
דריקען פארוואָס מיר וויינען; ערגעץ אין מוח האָבען זיך גע-
פלאַנטערט אָפּגעריסענע שטיקלאַך געדאנקען וועגען אַ טאַמען,
וואָס איז געשטאַרבען; וועגען אַ מאַמע, וואָס לעבט ערגעץ
אין אַ קליין שטעטל, וואס איז אינגאנצען חרוב געווארען;
וועגען אַ שרעקליכען פּאַגראָם, וואָס האָט אָפּגעשניטען די לע-
בענס פון טאַמענ'ס ברידער, פון דער שוועסטער'ס מאַן און פון
נאָך נאָהענטע און טייערע, וואָס זיינען געווען אזוי ליב. און
אין הארצען האָבען געשטורעמט געפיהלען, און פון די אויגען
האָבען זיך געגאָסען טרערען, און עפעס איז געווען אזוי שווער,
שרעקלאַך שווער צו געפינען דאָס פּאַסיגע און ריכטיגע וואָרט,
וואָס זאָל שטימען מיט דעם וואָס מען פיהלט און וואס זאָל
קענען פארבינדען אַ געשפרעך.

ווידער אמאָל און אָבער אמאָל האָבען מיר זיך ביי די גע-
מען אָנגערופען:

— מענדיל . . .

— בוזי . . .

און אלץ ניט געוואוסט פון וואָס און ווי אזוי אָנצוהויבען.
און ווען מיר האָבען שוין אָנגעהויבען ריידען, האָט זיך
אַלץ געדוכט, אז מיר ריידען ניט וועגען דעם וואָס מיר דארפען;
אז מיר ריהרען נאָר ניט אָן די געפיהלען, וואס האָבען אין
הארצען אויפגעשטורעמט. דערצו האָבען מיר נאָך ביידע באלד
דערפיהלט ווי אַ דיקע וואַנט שטעהט צווישען אונז ביידען:
ער, דער אַקטיווער קאָמוניסט, וועלכער איז מיט לייב און לע-
בען איבערגעגעבען דער סאָוועטען-רעגירונג און איז טאָג ווי נאכט
פארקאכט אין זיין ארבייט, האָט ניט געהאַט קיין ספקות אין
קיין זאך און מיט דער זיכערקייט פון איינעם, וואס צוויי-
פעלט נאָרניט אין דעם, אז ער האָט שוין געפונען דאָס ריכ-
טיגע מיטעל צו לעזען אלע וועלט-פראבלעמען, האָט ער, מיט
ניט ווייניג נאָל, נאָר פּלוצלונג אַנגעהויבען ריידען וועגען די
סאָציאַל-דעמאָקראַטען-מענשעוויקעס אין איראָפּע און אין אַמע-
ריקע; ער האָט ניט געקענט פארשטעהן ווי אזוי איך, זיינער

א ברודער, קען נאָר זיין ניט קיין קאָמוניסט. האָט ער לאַנג גערעדט וועגען די וועגען, וואס האָבען אונז צושיידט אין פאר- לויף פון די דריי-און-צוואנציג יאהר וואס מיר האָבען זיך ניט געזעהן; ער האָט מיר ניט געזשאַלעוועט קיין מוסר; ער האָט אויסגעדריקט די האָפענונג, אז נאָכדעם ווי איך וועל אליין, מיט די אייגענע אויגען, זעהן וואס אין סאוועט-רוסלאַנד קומט פאָר און ווי די סאָוועטען-מאכט בויט דאָס לאַנד, וועל איך ווערען אנדערש. און אינמיטען דערינען איז ער געבליבען זיצען שטיל און קוקענדיג אזוי אויף מיר מיט ליבע און מיט טרערען אין די אויגען האָט ער געזאָגט:

— אָבער, מענדיל, מיר ריידען דאָך גאָרניט! פאר וואָס ריידען מיר ניט?

האָב איך אים אַרומגענומען.

— בוזילע, דערצעהל מיר עפעס וועגען דער מאַמע'ן . . . וואָס מאַכט זי? ווי אזוי זעהט זי אויס? דערצעהל מיר. . . איך האָב אים אויך אָנגערופען די נעמען פון אונזערע פיר שוועסטער און פון נאָך א ברודער אונזערען, וועמען איך האָב מיט דריי-און-צוואנציג יאהר צוריק איבערגעלאָזט א קליין אינגעלע פון א יאָהר עלף.

— דערצעהל מיר, בוזי, וואָס מאַכען זיי אלע?

און בוזי האָט אין קורצע ווערטער איבערגעגעבען וואס דער מאַכט און וואָס יענער מאַכט, און ווען ער האָט דערמאָנט דעם נאָמען פונ'ם אַנדערן ברודער אונזערען, האָט ער זיך אויף אים אָפגעשטעלט לענגער און ער האָט מיר מיט שטאַלץ גע- זאָגט:

— אונזער דניאַל דאַרף דינען אלס א מוסטער פאר אנדערע. ער פארנעמט נאָר א הויכען אַמט אין די דערפער וואס ארום אונזער שטעטל. ער האָט דעם אויפזיכט איבער דער ארבייט ביים צוגריימען דאָס ברויט אויף די פעלדער און ער פיהרט דורך זיינע פליכטען זעהר געוויסענהאפט. ערשט ניט לאַנג צו- ריק איז געווען אין די צייטונגען, אז ער, אונזער דניאַל, האָט דורכגעפיהרט זיין אויפגאבע אויף הונדערט-מיט-צוואנציג פרא- צענט.

— און ווען דו וועסט אים זעהן, — מאַכט ער אזוי צו

מיר, — וועסטו זיין איבערראשט. אידיש רעדט ער אזוי, אז עס איז כמעט אונמעגליך צו פארשטעהן א וואָרט; הויבט ער אָבער אָן ריידען אוקראיניש, איז ער ווי ביי זיך אין דער היים, און טראָגען טראָגט ער ניט נאָר א רעוואַלווער, נאָר א ביקס אויך. ער איז שטענדיג באַוואַפענט.

און מיר איז געווען אזוי שווער זיך פארצושטעלען דניאל'ן מיט א רעוואַלווער און מיט א ביקס און מיט אוקראיניש אלס די „מוטער־שפראַך“. איך האָב ניט געקענט פאַרגעסען ווי ער, א קליין אינגעלע, א שעהמעוודיגער און א שטילער, איז איינמאָל מיר געלאָפּען אנטקעגען אָנזאָגען די בשורה, אז די מאַמע האָט געהאַט אַ אינגעלע און ווי ס'איז ביי אים אַרויסגעקומען אזוי קינדעריש חנ'עוודיג:

„די מאַמע האָט דעהאַט אַ הינדעלע“.

גוטע דריי שטונדען זיינען מיר ביידע, איך און מײן ברודער דער בױז, אזוי געזעסען און האָבען גערעדט, אבער עס האָט זיך אונז אלץ געדוכט, אז מיר ריהרען ניט אָן די סאַמע טיפעניש פון די געפיהלען, וואס די באגעגעניש האָט אַרויסגע־רופען. און פאר'ן אוועקגעהן האָט בױז געזאָגט:

— איך ווייס ניט, ס'איז אזוי מאַדנע, עפעס ריידען מיר נאָר ניט...

און איך האָב אויך געהאַט דעם זעלבען געפיהל. מיר האָט זיך אויך אויסגעוויזען, אז עפעס ריידען מיר נאָר ניט...

צווישען אונז זיינען געלעגען ניט נאָר דריי־און־צוואַנציג יאהר, נאָר וועלטען גאַנצע. מיר האָבען ביידע געפיהלט, אז מיר האָבען זיך ליב, שטאַרק ליב, און אין דערזעלבער צייט האָבן בען מיר אויך געפיהלט די דיקע וואַנט, וואָס שטעהט צווישען אונז...

האָבען מיר אָפּגעמאַכט, אז אין אונזערע געשפרעכען זאָלען מיר קיין פּאָליטישע פראגען ניט אָנריהרען. אָבער דאָס איז געווען אונמעגליך. אין סאוועט־רוסלאַנד איז יעדע זאך, אפילו די מינדעסטע קלייניגקייט, פארבונדען מיט דער פּאָליטיק פון דער מאַכט; עס איז נאָר ניט פאראן קיין איין זאך, וואס מען זאָל ניט דארפּען דערקלערען מיט דער פּאָליטיק פון דער רעגיר־

רונג. אנדערש איז דאָס ניט אינגאנצען קלאָר און עס לייגט זיך
ניט אויפ'ן שכל...

זיינען מיר איינמאָל געזעסען א גאנצע גרופע מענשען און
מיר האָבען גערעדט וועגען דער אלגעמיינער לאגע אין לאנד
און וועגען דעם טאָגטעגליכען לעבען פון די איינוואוינער. אין
דער גרופע זיינען געווען עטליכע קאָמוניסטען און אויך אזעל-
כע, וואס זיינען ניט קיין קאָמוניסטען. מײן ברודער האָט גע-
זאָגט:

— נעמט אזא ביישפּיל: פון רוסלאַנד פּאָהרען אָפּט ארויס
מענשען אין אנדערע לענדער. מען שיקט זיי אויף פארשידענע
מיסיעס. זיי פּאָהרען קיין אייראָפּע און אויך קיין אמעריקע,
און ס'טרעפט זעהר זעלמען ווען איינער פארלירט דעם השק
זיך אומצוקערען צוריק. פון דער אנדערער זייט ווידער זעהען
מיר ווי א סך פון די טוריסטען, וואָס קומען קיין רוסלאַנד פון
אייראָפּע און פון אמעריקע, בלייבען אין רוסלאַנד אויף אר-
בייט. דאָס אלײן, — האָט ער געזאָגט, — באַווויזט, אז אויב
עס איז אפילו ניט אינגאנצען גוט ביי אונז איצטער, זיינען
אָבער די אויסזיכטען א סך בעסער ווי אין אנדערע לענדער. עס
בויט זיך, עס שאַפּט זיך און עס איז דאָ א צוקונפּט.

אזוי האָט ער גערעדט, און דערביי האָט נאָך איינער פון
דער גרופע אים שטאַרק ארויסגעהאַלפּען אין דעם, ברענגענדיג
פארשידענערליי ביישפּילען פון אנדערע לענדער, מיט וועלכע ער
איז געווען ניט איבעריגענס שטאַרק באַקאנט, ווייל ער האָט זיינע
ידיעות געשעפּט בלויז פון די רוסישע קאָמוניסטישע צייטונג-
גען, וועלכע שילדערען די לאגע אין אנדערע לענדער אין די
שוואַרצעסטע פארבען.

די ניטקאָמוניסטען אין דער גרופע זיינען געווען זעהר
פאָרויכטיג. דאָך האָבען זיי זיך פון צייט צו צייט ארויסגע-
כאַפּט מיט ווערטער און באַמערקונגען, וועלכע האָבען אָנגעוואַר-
פּען זעהר א טרויעריג בילד פון דעם טאָגטעגליכען לעבען פון
מענשען.

איינער האָט דערצעהלט וועגען א פּאָר שיד, וואס ער טראָגט
שוין פינף יאהר, און דערביי האָט ער געוויזען ווי די שיד
האָבען שוין א לאַטע אויף א לאַטע...

א צווייטער האָט געוויזען ווי די הויזען זיינען ביי אים פאַרצירעוועט פונקט ווי זאָקען און ווי זיי זיינען שוין אזוי אָפּ-געריבען, אַז אַלע מאָל, ווען ער זעצט זיך אַוועק, דוכט זיך אים אַויס, אַז זיי וועלען זיך אַויף אים צופאַלען...

אַ פרוי האָט דערצעהלט וועגען אַ גלעזעל פון אַ לאָמפּ, וואָס האָט זיך צובראָכען, און דערביי האָט זי פאַרזיכערט, אַז עס זיינען שוין אַוועק וואָכען און זי קען אין מאָסקווע קיין גלעזעל צום לאָמפּ ניט קריגען...

אַן אַנדער פרוי האָט דערצעהלט ווי טיער עס קאָסט א שטיקעל זייה צו וואַשען וועש, ווי מען קען גאָר אזא זייה ניט קריגען און ווי זי איז איינמאָל אַריינגעקומען אין „טאַרגסין“ מיט א פריינד פון אמעריקע און האָט דערזעהן שטיקלאך גוטע זייה צו וואַשען וועש, האָט זי אָנגעהויבען ציטערען און האָט זיך שיער ניט צוואוויינט...

אַ דריטע האָט זיך אויסגעדריקט, אַז זי איז מקנא איר מאַן, וואס איז געשטארבען מיט א צייט צוריק, און דערביי האָט זי געזאָגט, אַז עס געהט ניט אַוועק קיין איין טאָג, אַז זי זאָל זיך ניט ווינשען דעם טויט...

יעדער איינער האָט געהאַט צו דערצעהלען עפעס א זאך, עפעס א פאַסירונג, וואס האָט צוגעגעבען קאָליר דער אלגעמיינער בילד פון שרעק און שוידער און נויט פון דעם טאַג-טעגליכען שווערען לעבען פון מענשען — אַ בילד, וואס מען קען בשום אופן ניט פאַרנעמען, ווייל מען זעהט זי אומעטום, ווייל זי פאַר-פאַלגט אייך אַויף שריט און טריט וואוהין איר קומט נאָך אריין. און ווען די קאָמוניסטען זיינען אַוועק און די ניט-קאָמוניסטען זיינען געבליבען, האָט מען גענומען ריידען נאָך פרייער, און דאן איז די בילד געווארען נאָך שוואַרצער, נאָך שרעקלאַכער. און איינע פון די פרויען האָט דערמאָנט דעם נאָמען פון יענעם קאָמוניסט, וואָס האָט אזוי שטאַרק אַרויסגע-האַלפּען מיין ברודער אין זיינע אַרגומענטען פאַר דער מאַכט, און דערביי האָט זי געזאָגט:

— ער מען אַזוי ריידען; אים איז גוט!

איז מיר געווען אינטערעסאַנט אָנצוקוקען ווי גוט עס איז אים, און איך האָב זיך דאָריבער זעהר גערן באַנוצט מיט

דער געלעגנהייט, וואס ער האָט מיך איינגעלאדען צו קומען
צו אים אַהיים אין אָווענט.
און ערשט דאַן האָב איך געזעהן „ווי גוט“ עס איז אים
ווירקליך!

אין אַ צימער, וואָס איז גענוג ניט מער ווי פאַר א י י ז
פערזאָן, האָט דער מענש געוואוינט — מיט נאָך פינף מענשען.
ארום און ארום האָבען אין דעם צימער, הייסט עס, געוואוינט
זעקס מענשען. דער טיש, אויף וועלכען מען עסט, ווערט ביי-
נאַכט אויך אויסגענוצט אלס אַ בעט צום שלאָפֿען. און מען
שעהמט זיך שוין ניט איינער פאר'ן אנדערען; מען טוט זיך
אויס און מען טוט זיך אָן, און עס קימערט ניט קיינעם וואָס
צוויי פון די זעקס זיינען מאַן און ווייב. וואָרים וואָס איז דען
בושה אויב ניט א „בורזשואַנער פּאַראַרטייל“!...

— ווי איהר זעהט, — האָט מיר דער קאָמוניסט געזאָגט, —
האָבען מיר איצטער א נאנץ וואוילע וואוינונג. עס פעהלט אונז
ניט אפילו אזא אָרט, וואוהין דער קיסר אַליין פלעגט געהן צו-
פּוּס...

און ער האָט מיר געוויזען דאָס „אָרט“, מיט וועלכען עס
באַנוצען זיך, ס'פארשטעהט זיך, אויך די אנדערע שכנים
פונ'ם הויז...

אריינגעהן אהין איז געווען ניט אזוי לייכט. די פינסטער-
ניש איז דאָרט געווען אזוי גרויס, אז מען האָט געקענט פאלען
און ברעכען רוק און לענד און מיט קיין באַזונדער ציכטיג
קייט האָט זיך דאָס „אָרט“ אויך ניט אויסגעצייכענט. פון דער
„אַטמאָספּערע“ דאָרט איז שוין אפגערעדט...

— אזא זאך ביי דער וואוינונג איז ניט קיין קלייניגקייט,
— האָט מיר דער קאָמוניסט געזאָגט, מיט וואָס איך האָב מיט
אים דאָס מאָל פאַלשטענדיג איינגעשטימט — אָבער טאַקע שוין
גאָר-גאָר ניט קיין קלייניגקייט...

און ער האָט מיר דערזעהלט, אז די דאָזיגע וואוינונג „מיט
אלע באַקוועמליכקייטען“ האָט ער געקראָגען ערשט מיט עליכע
חדשים צוריק; פריהער האָט ער אזעלכע באַקוועמליכקייטען
ניט געהאַט, און יעדען אָווענט, ווען ער האָט געדארפט געהן
אהין, וואוהין „דער קיסר אַליין פלעגט געהן צופּוס“, האָט ער

געמוזט פאָהרען אויפ'ן טראַמוואַי אַ האַלבע שטונדע און זעהר אָפט איז אים אויסגעקומען לאַנג צו וואַרטען, ווייל די טראַמ-וואַיען אין מאַסקווע געהען ניט אזוי אָפט און דערצו זיינען זיי אזוי געפאקט, אז ס'איז אונמעגליך אויף זיי זיך ארויפצו-כאפען...

און אַ קינד זיינס, אַ קליין אינגעלע פון אַ יאָהר פינף, אזא וואויל קינד, מיט ליכטיגע אויגען, האָט זיך געפרעהט מיט מיר און האָט געזונגען אַ לידעל:

„די מאַמע איז אַ „אודארניצאַ“
דער טאַטע — אַ באַלשעוויק“.

וועגען זיך אליין האָט דאָס אינגעלע אויך געזונגען אַ לידעל, אז ווען ער וועט אויסוואַקסען, וועט ער אריין אין „קאָמר סאָמאָל“ און דערנאָך אין דער רויטער ארמיי, וואו ער וועט קעמפען געגען דער בורזשואזיע.

— און וואָס נאָך וועסטו טאָן ווען דו וועסט אויסוואַקסען?
— האָב איך געפרעגט דאָס קינד.

— איך וועל זעהן, אז ביי אונז אין הויז זאָל ביינאכט זיין ליכטיג, זעהר ליכטיג, — האָט דאָס קינד געענטפערט, — איך האָב אזוי ליב ווען ס'איז ליכטיג!

און ווירקליך, דאָס קינד האָט געמעגט האָבען אזא פארלאנג, ווייל אין הויז איז טאקע געווען ניט זעהר ליכטיג...

אויך מיט אנדערע נויטיגע באקוועמליכקייטען האָט דער מענש זיך ניט געקענט באריהמען. אָנגעטאָן איז ער געווען זעהר אָרים. און ניט נאָר ער, נאָר אויך זיין ווייב. דאָס ברויט, וואָס מען האָט צום טיש דערלאנגט, האָט מען אין מויל אריין ניט גע-קענט נעמען און די לופט אין הויז איז געווען אַ פארשטיקטע.

יא, איך האָב זיך איבערצייגט, אז אים איז ווירקליך „זעהר גוט“...

עס איז שוין געווען שפעט ווען איך בין געקומען צוריק אין האַטעל. דאָרטען האָב איך געטראפען אַן ענטפער אויף דער טעלעגראמע, וואס איך האָב ארויסגעשיקט מײן מאמע'ן אין דעם קליינעם שטעדטעל טראַסטינעץ, וואָס אין דער אוקראינע. איך האָב געטראכט וועגען קלייבען זיך אין וועג אריין און איך האָב

וועגען דעם גערעדט מיט מענשען. און איינער האָט מיר גע-
זאָגט :

— אויב איר פּאָהרט צו אייער מאַמע'ן אין אוקראַינע,
זאָלט איהר פון דאנען מיטנעמען אַהין ברויט, ווייל דאָרטען
איז דאָס נישטאָ... דאָרטען געהען מענשען פשוט אויס פאר הונד-
גער...

איך האָב דאָס נישט געקענט פארשטעהן. וואָס הייסט
דאָס ? איז דען אוקראַינע שטענדיג ניט געווען דער תבואה-
שפייכלער פאר גאנץ רוסלאַנד ? וואָס הייסט עפעס מיטנעמען
ברויט קיין אוקראַינע ? !

אַ גאַנצע נאַכט האָב איך איבער דעם ניט געקענט שלאָפען
— אין אוקראַינע איז נישטאָ קיין ברויט !

אויפ'ן וועג קיין אוקראינע.

1. „הכלל—אפגערעדט!“

מיינער א באקאנטער, וועלכער גלויבט, אז כאַטש מען האָט
האָט שוין וועגען סאָוועט־רוסלאַנד אזוי פיל געשריבען, איז עס
נאָך אלץ ניט גענוג, ווייל מ'האָט דער וועלט נאָך אלץ ניט דער־
צעהלט דעם גאַנצען אמת וועגען דעם לאַנד, וואו מען מיינט דוקא
גוט, אָבער מען טוט שלעכט, האָט אין מאַסקווע געהאַט צו מיר א
טענה:

— די צרה מיט אלע אידישע שרייבער, וואָס קומען אָהער
פון אמעריקע, — האָט ער געזאָגט — באַשטעהט אין דעם, וואָס
זיי זעצען זיך אוועק אין מאַסקווע און דערנאָך באַזוכען זיי אויף
שנעל, אַזעלכע שטעדט ווי כאַרסאָוו, קיעוו, אדעס, ניושני־נאָוו־
נאָראַד און — פּאַרטיג. זיי קוקען אָן די גרויסע פּאַבריקען און
זאוואָדען, וואָס מען האָט שוין אויסגעבויט און אויך די וואָס
מען האַלט אין בויען; זיי באַזוכען די מוזעאומס, די גרויסע
דעגירונגס־אַנשטאַלטען, דעם קרעמל, וואו מען קען זעהן אַ סך
היסטאָרישע זאַכען, וואָס מאַכען ווירקליך אַן אויסערגעווענהליכען
אַינדרוק, און דערנאָך פּאַהרען זיי אוועק צוריק אַהיים און זיי
שרייבען באַנייטערטע אַרטיקלען, וואָס זיינען אַמאָל גוט און
אַמאָל שלעכט, אָדער גלאַט ניט אָהער און ניט אַהין. דאָס טויג
ניט, — האָט דער באַקאַנטער מיינער געזאָגט, און אין זיין טאָן
האָט זיך געפּיהלט אַ טיפּער ווייטאַג. — נישט דאָס איז דער וועג!
נישט אין מאַסקווע דאַרף מען זיך אוועקזעצען, נאָר אין דער
פּראָווינץ דאַרף מען פּאַהרען, צום לעבען אין די פּאַרוואָרפענע
שטעטלעך אין אוקראַינע דאַרף מען זיך צוקוקען, און דאָן וועט
מען האָבען אַ פּולען באַגריף וועגען דעם וואָס דאָ קומט פּאַר...

אזוי האָט דער באַקאַנטער מיינער, אַליין אַ געבאַרענער אין אַ קליין שטעטל אין אוקראינע, גערעדט צו מיר. און ווען איך האָב אים געזאָגט, אז אַהין, טאַקע אין יענע שטעטלאַך, פּאָהר איך איצט, איז ער געווען זעהר צופרידען.

— דאָרטען — האָט ער געזאָגט — וועסטו זעהן אזעלכע זאַכען, אז די האָר פּונ'ם קאָפּ וועלען זיך דיר שטעלען קאָפּויר. דאָרטען וועסטו זעהן אזא חורבן, וואָס דו האָסט זיך געוויס קיינ-מאָל ניט געקאַנט פאַרשטעלען.

מיין ברודער אָבער, דער קאַמוניסט, וועלכער איז זעסס יאָהר געווען אין דער רויטער אַרמיי און וועלכער האָט אויך פאַרנומען אַנדערע וויכטיגע אַמטען, — ער איז, ווי מיר האָט געשיינט, ניט געווען אזוי צופרידען פון דעם וואָס איך קלייב זיך פּאָהרען אין יענע פּראָווינציעלע שטעטלעך. און איינמאָל, ווען ער איז געקו-מען צו מיר אין האָטל, האָט ער מיר אָנגעזאָגט אַ בשורה: — דו ווייסט, איך פּאָהר אויך מיט דיר קיין טראַסטינעץ, צו דער מאַמען...

מיר איז דאָס אודאַי געווען זעהר אנגענעהם, און איך האָב זיך שטאַרק דערפּרעהט. זיין פּאָהרען מיט מיר אין מיין געבורטס-שטעטל האָט געמיינט פאַרשאַפען דער מאַמע'ן נאָך מער נחת, ווייל מיט אים וועט דאָס זיין אַן אמת'ע פאַראייניגונג פון דער גאַנצער פּאַמיליע; מיר וועלען אַלע זיין ביי דער מאַמע'ן עטליכע טעג — אַלע קינדער: דריי ברידער און פיר שוועסטער.

— אָבער ווי אזוי האָט זיך דיר איינגעגעבען דאָס איינצו-אַרדענען? — האָב איך זיך געוואונדערט. — און אזוי שנעל?

— גאַנץ איינפאַך, — האָט ער געענטפּערט — דעם אור-לויב, וואָס איך האָב געדאַרפט נעמען מיט צוויי חדשים שפעטער, האָב איך גענומען איצטער. און — הכלל אָפּגערעדט — האָט ער באַנוצט זיין באַליבטען אויסדרוק, וואס ער באַנוצט געוועהנליך, ווען ער וויל קיין סך ניט דעצען, ווען ער וויל זיך ניט אַריינלאָזען אין קיין סענטימענטען — הכלל, אָפּגערעדט! איך פּאָהר מיט דיר קיין טראַסטינעץ, צו דער מאַמען!

פאַר מיר איז דאָס ווירקליך געווען אַ גרויסע בשורה און עס איז מיר געווען אנגענעהם צו טראַכטען, אז נאָך אַלעמען שטעהט דאָך ניט צווישען אונז אזא דיקע וואַנט ווי איך האָב

זיך שוין געהאט פאַרגעשטעלט; מיר זיינען פאַרט ברידער, ביידע פון איין מאמע געבאָרען.

און מיט אַ פאָר טעג שפעטער האָב איך פאַרלאָזט מאַסקווע און זיך געלאָזט פאָהרען אין דער אוקראַינע, צו מיין געבורטס־שטעטל טראַסטינעץ, וואו מיין מאמע האָט שוין מיט אומגעדולד געוואַרט אויף מיר.

מיין ברודער בוזי איז אויך געפאָהרען מיט מיר. צוזאַמען זיינען מיר געווען אין איין ווייכען „סופעי“; צוזאַמען האָבען מיר געדאַרפט פאָהרען ביז דעם שטעטלע וואַפניאַרקע, וואו מיר האָבען זיך געדאַרפט איבערזעצען אויף אַן אַנדער צוג, וואָס געהט קיין אומאַן און דערנאָך ווידער אויף אַן אַנדער צוג, וואָס פאַר־קירעוועט זיך אינגאַנצען אין אַ זייט; און צוזאַמען האָבען מיר פאַר דער מאַמע'ן געפיהרט מעהל צו באַקען ברויט און אויך אַני־דערע שפייז־אַרטיקלען וואָס איך האָב אין מאַסקווע געקויפט אינ'ם „טאַרגסיין“.

דער צוג איז געגאַנגען שווער, די שטונדען האָבען זיך גערוקט לאַנגזאַם, און ווען מ'האַט געקוקט אין פענסטער האָט זען כמעט קיין אַנדער זאך ניט געזעהן ווי נאָר שניי און שניי. די פעלדער זיינען געווען באַדעקט מיט שניי; די בערג און טאָלען — שניי. גאַנץ רוסלאַנד איז געווען באַדעקט מיט שניי. און פּאַסאַזשירען אין וואַגאָן האָבען דערצעהלט וועגען צוגען, וואָס האָבען דאָ און דאָרט פאַרשפּעטיגט אויף פיר שטונדען, אויף זעקס שטונדען און אויך אויף מער...

און אין וואַגאָן איז געווען רושנע און שטיקענד און גרוי. יעדער פּאַסאַזשיר האָט מיט זיך מיטגעפיהרט אין אַ באַזונדער פּעקעלע אַ ביסעל עסענוואַרג, וואָס האָט געוועהנליך אַרויסגערופען אַ שטאַרקען דורשט צו טרינקען וואַסער, אָבער קיין וואַסער איז ניט געווען. די וואָס האָבען יאָ געהאַט ביי זיך אַ פּלעשעל „נאַר־זאַן“, אזאַ מינעראַל וואַסער, האָבען געציטערט איבער דעם ווי איבער אַן אבן־טוב, און אַלע מאָל, ווען דער דורשט איז שוין געווען נאָר שטאַרק, האָבען זיי פון דער פּלאַש אפּגעטרונקען אַ קליין ביסעלע. פון צייט צו צייט, ווען דער צוג האָט זיך אָפּגע־שטעלט, איז געוואַרען אַ לויפעניש צום וואַקואַל — נאָך געזאָג־טענער וואַסער, נאָך אַביסעל מילך און נאָך אַנדערע זאַכען וואָס קענען שטילען דעם דורשט; איין גרויע מאַסע האָט זיך געשפּאַרט

פון די וואַנגאַנעס און אַן אַנדער גרויע מאַסע האָט זיך געשפּאַרט צו די וואַנגאַנעס; פון אַלע זייטען האָט זיך גערוקט אַ גרויע קויר מיגקייט, וואָס האָט זיך שווער געלייגט אויפ'ן געמיט; ווען דער צוג איז געשטאַנען, האָט זיך געדוכט, אז ניט אזוי שנעל וועט ער זיך ריהרען, און ווען ער איז גענאַנגען, האָט מען זיך אומרוהיג און אויפּמערקאם צוגעהערט צום רוישען פון די אייזערנע רעדער, און אַלע מאָל האָט אַן אַנדערער געזאָגט:

— דוכט זיך, אַז די רעדער קוויטשען... איך האָב מוראַ, אַז מען וועט מווען אָפּטשעפען אונזער וואַנגאַן...

און אַנדערע האָבען וועגען דעם אויך געהאַט וואָס צו זאָגען.

— אזעלכע פּאַלען זיינען שוין געווען...

— אויפ'ן וועג פון מאַסקווע קיין קיעוו האָט מען אָפּגע-

טשעפט איין וואַנגאַן...

— אויפ'ן וועג פון קיעוו קיין אַדעס האָט מען אָפּגעטשעפט

צוויי וואַנגאַנען, ווייל די רעדער האָבען געקוויטשעט...

— וואַרט... שטילער... דוכט זיך, אז די רעדער פון אונזער

וואַנגאַן קוויטשען...

אַלע זיינען געווען אומרוהיג.

מיך האָט מען באַלד דערקענט אלס אַן אויסלענדער און

טאקע אלס אַן „אַמעריקאַנער“. און דאָס אַליין איז מיר געווען

מאָדנע; פאַר די צוויי און צוואַנציג יאָהר, וואס איך בין גע-

ווען אין אַמעריקע, האָט מען אויף מיר געקוקט ווי אויף אַ

„רוסישען“, און איצט, ווען איך בין געקומען קיין רוסלאַנד,

קוקט מען אויף מיר ווי אויף אַן „אַמעריקאַנער“! עפעס האָט

דאָס ביי מיר אַרויסגערופען אַ מאָדנעם געפיל. איך האָב ניט

געוואָלט, אז מען זאָל אין רוסלאַנד קוקען אויף מיר ווי אויף

אַ פּרעמדען. און דאָ האָט זיך נאָך, פונקט ווי אויף צו-לעהכעס,

אַוועקגעזעצט לעבען מיר אַ יונגערמאַן מיט אַן אָפּגעריבענעם

רעקעל און מיט צוריסענע הויזען און מיט אַ קויטיג העמדעל אַ

שוואַרצע, און ער האָט מיט'ן טאָן פון אַ גרויסען אויטאָריטעט

גענומען ריידען, אז אין סאָוועט-רוסלאַנד האָבען די באַהנען

אַ סך מער באַקוועמליכקייטען ווי די באַהנען אין אַמעריקע.

ווען איך האָב געפרואווט אים באווייזען, אז ער איז ניט

גערעכט, איבערגעבענדיג אים דערביי אייניגע איינצעלהייטען פון

מיינער אַ רייע פון ניו יארק קיין קאַליפּאָרניע און צוריק, האָט

דאָס אויף אים אינגאנצען ניט געווירקט און ער איז זיך גע-
בליבעז ביי זיין מיינונג.

— וועגען אנדערע זאכען, — האָט ער געזאָגט, — וועל
איך זיך מיט אייך ניט שפּאַרען. וועגען די אייזענבאָהנען אָבער
קען איך ריידען ווי אן אויטאָריטעט, כאָטש איך בין קיינמאָל
אין מיין לעבען ניט געווען אין אמעריקע. איך ווייס דאָס אָבער
באַשטימט, ווייל איך בין א רוסישער אייזענבאָהן־אינוושעניר...
ווען ער האָט דאָס אַ זאָג געטאָן, האָב איך געכאַפט אַ קוק
אויף זיינע פּאַרלאַטעטע הויזען, כאָטש איך האָב דאָס ניט גע-
וואָלט טאָן...

די גאַנצע צייט, וואס מיר זיינען געפּאָהרען, האָט מיין ברודער
שוין געזעהן, אז מיר זאָל קיין זאָך ניט פּעהלען. ער האָט אויף
די וואַקזאַלען געקראָגען פאַר מיר מינעראַל וואַסער צום טרינקען
און אויך מילך, און דערביי האָט ער געזאָגט:
— נו, דו זעהסט, ביי אונז קריגט מען אַלצדינג!...

זיך אַריינלאָזען אין לאַנגע געשפּרעכען וועגען דעם וואָס
מען קריגט אין רוסלאַנד אויפ'ן וועג „אַלצדינג“, האָב איך אין
יענעם מאָמענט ניט געקענט. די גאַנצע צייט, סאי ביימאָג און
סאי ביינאַכט, האָב איך ניט אויפגעהערט טראַכטען וועגען דעם
וואוהין איך פּאָהר און צו וועמען איך פּאָהר. מיר האָט זיך
אַלץ געוואָלט ריידען מיט מיין ברודער, וועמען איך האָב שוין
דריי און צוואַנציג יאָהר ניט געזעהן, וועגען דעם שטעטעל,
וואו איך בין געבאָרען געווארען און וואו מיניע קינדער־יאָהרען
זיינען אוועק. אָבער מיין ברודער האָט אויסגעמיידעט די מעגליכ-
קייט זיך אַריינצולאָזען צופיל אין סענטימענטען, און אָפּגעהאַקט
דעם געשפּערך האָט ער אויף זיין שטייגער, מיט זיין באַליבטען
אויסדרוק:

— הכלל, אָפּגערעדט!

און ווען ער זאָגט „הכלל — אָפּגערעדט“, קען מען שוין
מיט אים מער וועגען דעם זעלבען ענין ניט ריידען...
אזוי איז ער. די מלחמה, די פּאָגראַמען, די רעוואָלוציע,
די בידער־קריג און נאָך און נאָך זאכען האָבען אים פאַר-
האַרטעוועט...

אָבער הינטער דער פאַרהאַרטעוועטער הויט ליגען ביי אים
טיפּע, ווארימע געפיהלען.

אויפ'ן וועג האָט ער מיר עטליכע מאָל געמאַכט אויפמערק-
זאם דארויף וואָס אין טראַסטינעץ און אין אַנדערע שטעטלאַך
וועל איך זעהן און הערען אזעלכע זאכען, וואס וועלען מאַכען אַ
שווערען אינדרוק אויף מיר...

— דאָס איז אָבער גאָרניט, — האָט ער געזאָגט — אזוי
איז דער גאַנג פון דער געשיכטע...

קיין וואַפניאַרקע זיינען מיר געקומען מיט עטליכע שטונד-
דען שפעטער ווי מיר האָבען געדאַרפט. דאָרטען האָבען מיר
געמוזט בייטען דעם צוג און פאָהרען קיין דעמקאָווקע. די
רייזע קיין דעמקאָווקע האָט געדאַרפט גערויערען אודאי ניט מער
ווי אַ שטונדע, אָבער וואַרטען אויפ'ן צוג האָבען מיר געמוזט
עטליכע שטונדען. אָט די איבערבליבעניש פון די אַלטע ציי-
טען, די לאַנגע „פערעסיאַדקעס“, זיינען נאָך אַלץ אַ געוועהנליכע
זאך אין רוסלאַנד; מענשען מוזען וואַרטען אויף אַ צוג שטונד-
דען און שטונדען, און אַמאָל אַ גאַנצען מעת-לעת. און דאָס
איז אין אַ צייט, ווען מען האַלט אין איין ריידען וועגען שנע-
לען טעמפּ און האַסטיגען אימפעט!...

אויפ'ן וואַקזאַל זיינען געווען אַ סך מענשען, פּויערים אין
פּעלצען און אין קוזשוכען און סוויטסעס, און אידען אין אָפּנע-
ריבענע טולפּלעך און מאַנטלען. ביי אַלעמען זיינען די פּנימ'ער
געווען פּאַר'הושכ'ט און פּאַראַומערט. קיינער האָט זיך אין ער-
געץ ניט געאילט, קיינער האָט זיך אין ערגעץ ניט געיאָגט. פון
דער אַמאָליגער באַוועגונג אויפ'ן וואַפניאַרקער וואַקזאַל, וואו צו-
גען לויפּען פון פּאַרשידענע טיילען אין רוסלאַנד, איז אפילו קיין
זכר ניט געבליבען. מען זעהט דאָרט ניט קיין איין מענשען,
וואָס זאָל אויסקוקען כאַטש אַ ביסעל אַנדערש ווי די, וואס
דעהען זיך דאָרט אַרום פּאַר'הושכ'טע און פּאַראַומערטע. און
דערפאַר טאַקע האָט מיין קומען געצויגען אזוי פיל אויפמערקזאַמ-
קייט, דערפאַר טאַקע האָבען אלע מיט אזעלכע נייגעריגע און
זשעדנע בליקען געקוקט אויף מיר און אויך אויף די טשעמאַ-
דאַנען, וואָס איך האָב מיט זיך געפיהרט. אי איך, אי די טשע-
מאַדאַנען, זיינען ביי זיי געווען אַ חידוש, וואָס מען זעהט זעל-
טען!...

מיין ברודער איז אַוועק אין שטעטעל זוכען אַ פּלאַץ וואו
מען זאָל קענען זיין די עטליכע שטונדען, וואס מען דאַרף וואַר-

טען אויפ'ן צוג. און איך בין געבליבען אויפ'ן וואקזאל. אריינ-
געקומען אינ'ם „זאל" פון ערשטען קלאס, וואו עס איז געווען
פונקט אזוי שמוציג און פונקט אזוי קויטיג ווי אין די „זאלען"
פון די אנדערע קלאסען, האָב איך זיך אָנגעהויבען ארומדרעהן
אהין און צוריק, קוקענדיג אויף די מענשען, וואָס זיינען געזעסען
אויף די לאַנגע בענק און ביי די טישען. אייניגע יונגעלייט האָבען
זיך צוגעשארט צו מיר, גענומען איבערפרעגען זאכען וועגען אַמע-
ריקע, און דערביי האָבען זיי זיך פּאַרזיכטיג אַרומגעקוקט אין אַלע
זייטען. דערנאָך, ווען זיי האָבען באַמערקט ווי איך קוק ניי-
נעדיג אויף די אוקראינישע אופשריפטען און אויף די ווענט,
וואו עס הענגען פאַרשירענערליי גרויסע בילדער וועגען די גרויסע
דערגרייכונגען און אויפטאונגען אין סאָוועט־רוסלאַנד — ביל-
דער פון גרויסע פּאַבריקען, זאוואָרען און „קאַלכאַזען" — האָבען
די אידישע יונגעלייט גענומען מיר דערקלערען די באַדייטונג פון
די בילדער.

— איר זעהט, ביי אונז סטראַיעט מען.

— איר זעהט, ביי אונז ארכייט מען שוין אויף די פעל-
דער מיט טראַקטאָרס!

און נאָך און נאָך זאכען האָבען זיי מיר אָנגעוויזען אויף
די בילדער. און די פויערים זיינען ווי שאַטענס געזעסען אויף
די לאַנגע בענק און האָבען געשוויגען. קיין איינער פון זיי האָט
קיין וואָרט ניט אַרויסגערעדט, קיין איינער פון זיי האָט נאָר
ניט געזאָגט. בלויז די אויגען זייערע, אזעלכע אויסגעלאָשענע,
פאַרגליווערטע אויגען, האָבען געקוקט אויף מיר און אויך אויף די
אידישע יונגעלייט, וועלכע האָבען מיר דערקלערט די באַדייטונג
פון די בילדער אויף די ווענט. און מיט אמאָל האָט זיך איין
פויער אויפגעהויבען פון דער באַנס און צוגעהענדיג צו איי-
נעם פון די אידישע יונגעלייט, וועלכע האָבען מיט מיר גע-
רעדט, האָט ער געזאָגט אויף אוקראַיניש:

— וואָס דערצעהלסטו אים מעשיות וועגען די בילדער
אויף די ווענט און וועגען טראַקטאָרס אויף די פעלדער? וואָס
מאָראַטשעסטו אים אַ קאַפּ? דערצעהל אים בעסער, אַז מיר
האָבען ניט קיין ברויט אין שטוב! דערצעהל אים בעסער,
אַז מיר און אונזערע ווייבער און קינדער עסען בוראַקעס, שאַ-

לעכץ פון קארטאָפֿלעס! דערצעהל אים, אז מיר ווערען גע-
שוואָלען פֿאַר הונגער דאָ, אין אוקראַינע! ...
אָפּגעזאָגט, האָט ער זיך צוריק אַוועקגעזעצט, קוקענדיג
אויף די אַנדערע פּויערים, וועלכע האָבען מיט שטומע בליקען
געגעבען זייער הסכמה דארויף וואָס ער האָט אויסגעדריקט פון
דער טיפּעניש פון האַרצען! ...

זיי, די נאַאיווע מענשען, האָבען אודאַי געמיינט, אז ס'איז
ניט אַנדערש נאָר איך בין א שליח פון ערגעץ; אז ס'איז ניט
אַנדערש, נאָר „די וועלט“ האָט מיך געשיקט צו זעהן ווי אזוי זיי
לעבען. און זיי האָבען דאַריבער ניט געוואָלט, אז מען זאָל מיך
פּאַרפּיהרען. עס איז זיי געגאַנגען אין לעבען, אז איך, דער
מענש מיט די טשעמאַדאַנעס, וואָס מען זעהט גאַרניט אין
וואַפּניאַרקע, זאָל וויסען דעם אמת, אז זיי עסען בוראַקעס, שאַ-
לעכץ פון קארטאָפֿליעס, אז זיי ווערען געשוואָלען פון הונגער! ...
קינער פון די אידישע יונגעלייט און וואַפּניאַרקע האָט מיר
ניט געדאַרפט איבערזעצען וואָס דער פּויער האָט געזאָגט. איך
האָב עס אַליין גוט פאַרשטאַנען, ווייל איך רעד אוקראַיניש.

2. דער אַרײַנפֿאַהר אַהיים.

אָפּגעווען אין וואַפּניאַרקע עטליכע שטונדען, האָבען מיר
זיך סוף כל סוף דערוואַרט אויף דעם צוג, וואָס האָט אונז גע-
דאַרפט אַוועקפּיהרען קיין דעמקאַווסקע.
די וואַגאַנעס אין יענעם צוג זיינען געווען „האַרטע“, דריטע
קלאַס, הייסט עס. און ווען איך בין אַרײַנגעקומען אין איינעם
פון זיי, האָב איך דערזעהן אזעלכע סצענעס, וואָס איך האָב
זיך פּרייהער בשום אופן ניט געקענט פאַרשטעלען.
וואו עס איז נאָר ערגעץ געווען אַ שטיקעל פּלאַץ, האָט
א מענש אַהין זיך אַרײַנגערוקט; אויף די בענק, הינטער די
בענק, צווישען די בענק און אויך אויף די אויבערשטע פּאַל-
צעס, וואו מען האָט געדאַרפט אַוועקשטעלען באַנאַזש — אַר-
מעטום זיינען געלעגען, געזעסען און געשטאַנען מענשען, און
אַלע האָבען געטראָגען אויף זיך קלומקעס און פּעק און אַלע האָ-
בען געוואָלט זיין צווישען די, וואָס וועלען די בעסערע פּלעצער
פאַר זיך פאַרכאַפּען.
— מיט דעם צוג וועלען מיר לאַנג ניט פּאַהרען, — טרויסט

מיך מיין ברודער, — באַלד וועלען מיר זיין אין דעמאָקרוסיע, און פון דעמאָקרוסיע קיין טראַסטינעז אין שוין ניט ווייט. די לופט אין וואַנאָן איז אַ שווערע, עס איז ממש דער-שטיקט צו ווערען. אָבער קיינער קלאַנגט זיך ניט דאַרויף און קיינעם פאַלט גאָר ניט איין צו טאָן אַזאַ זאַך ווי עפענען אַ פענסטער...

איך קוק אויף די פויעררים און אויף די שווערע קלומקעס, וואָס זיי טראַגען אויף זיך, און אויפ'ן האַרצען ווערט מיר שרעק-ליך שווער. איך קען אַלץ ניט פאַרנעמען אָן די ווערטער פון יענעם פויער, וואָס האָט דערצעהלט, אז אין די דערפער אין אוקראַינע עסען מענשען בוראקעס און שאַלעכץ פון קאַרטאָפֿ-ליעס און אז זיי ווערען געשוואָלען פאַר הונגער. איך וויל הערען וואָס די פויעררים אין וואַנאָן ריידען צווישען זיך. מיט אַמאָל, פונקט ווי דאָס וואָלט געווען אַ נייט, כאַפּ איך זיך, אז זיי שווינגען גאָר די גאַנצע צייט; זעלטען ווען רעדט אימיצער פון זיי אַרויס אַ וואָרט און בלייבט ווידער שטיל. זיי קוקען אָבער דאָך אויף מיר מיט נייגיריגע בליקען, און ווען זיי דערהערען ווי איך הויב אָן ריידען צו איינעם אויף אוקראַי-ניש, באַקומען זיי מער קוראָזש, און איינער, אַ יונגער פויער-פון אַ יאָהר עטליכע און צוואַנציג, רוקט זיך צו צו מיר נע-הענטער, און טאַקע באַלד, אָהן איבעריגע רייד, זאָגט ער, אַז ס'איז אים אַ גרויסער חידוש, וואָס מען האָט מיך געלאָזען פאַהרען אין אַזעלכע וואַנאָנעס און אין אַזאַ גענענד....

— געווען דאָ, — הויבט ער מיר אָן דערצעהלען אַ גע-שיכטע אויף זיין נאַאיווען פויערשען שטייגער, — געווען דאָ ביי אונז אין רוסלאַנד ניט לאַנג צוריק אַ קאָמוניסט פון אַמע-ריקע, האָט מען אים די גאַנצע צייט געהאַלטען אין מאַסקווע, אין באַרקאָוו, אין ניוזשי-נאָווגאָראַד און אין אַנדערע גרויסע שטעט; געפירט האָט מען אים אין ווייכע וואַנאָנען און טאַקע אין פאַרמאַכטע (ער האָט באַנוצט דאָס וואָרט „זאַפֿלאַמ-בראַוואַני“), איז אים דאָ אַלעס ביי אונז זעהר שטאַרק גע-פעלען און ער האָט געזאָגט, אז ביי אונז איז בעסער ווי אין אמעריקע. איינמאָל האָט ער זיך אָפגעריסען פון זי י און איז אליין אוועקגעפאַהרען צו זיינעם אַ קרוב, טאַקע דאָ אין אונז-זער גענענד, אין אוקראַינע; אויך אַרײַן אין דיזעלכע האַרטע

וואגנאנעס און דערזעהן דאָס, וואָס איר זעהט דאָ, האָט ער זיך אינגאָנצען ענטוישט און איז אוועקגעפאָהרען צוריק קיין אַמע-
ריקע אָן אַנדערער, אינגאָנצען אָן אַנדערער...

— און קיין וואונדער איז דאָס ניט, — מאַכט אזוי צו מיר דער יונגער פּויער — יענער, דער אַמעריקאנער קאָמ-
ניסט, לעבט זיך אין ניו יאָרק אין א וואוינונג פון גאַנצע דריי צימערען! איהר הערט? דריי צימערען! נו, ווי-זשע קען איהם געפעלען ווי מען לעבט ביי אונז!...

אין איין ווינקעל האָבען זיך עטליכע אידען צונויפגערוקט אין א רעדעל. זיי האָבען שוין אלע געוואוסט ווער איך בין און אז איך פאָהר צו דער מאַמע'ן אַזש פון אַמעריקע. זיי האָ-
בען גערעדט וועגען דעם ווי וועגען אן אויסערגעוועהנליכער פא-
סירונג און וועגען מיר — ווי וועגען א מענשען פון גאָר אַן אַנדער וועלט, און אָנווייזענדיג אויף מיינע טשעמאָדאָנען, האָט איינער געזאָגט:

— ביי אונז זעהט מען גאָר ניט אַזעלכע...

איך האָב זיך צורעדט מיט די אידען:

— איז ווי אזוי געהט עס אייך דאָ? — האָב איך גע-

פרעגט.

— עס איז שלעכט. זעהר שלעכט, — האָט איינער גע-
ענטפערט פאר די אַנדערע. — עס איז נישטאָ קיין ברויט, מען שטאַרבט פאר הונגער.

— ווי אזוי-זשע לעבט מען פאָרט?

— מען מוטשעט זיך...

און מיין ברודער פון מאַסקווע האָט אלע מאָל געפונען אן אַנדער זאָך אויף וואָס צו ציהען מיין אויפמערקזאמקייט:

— זעה, — זאָגט ער מיר, אָנווייזענדיג אויף די פאַרשי-
דענע פעלדער ארום און ארום. — דו דערקענסט נאָך אָט די ערטער? דאָרט איז דער וואַלד, און ווייטער אַביסעל פאָהרען מיר אַרײַן אין א טאַל...

וועגען אָט די אלע ערטער האָט ער געהאַט צו דערצעהלען אַ סך פאַסירונגען און געשעהענישען, וואָס זיינען געווען פאַר-
בונדען מיט זיינע אייגענע איבערלעבונגען און ערפאַהרונגען אין די צייטען פון די פּאָגראַמען און דעם בירגער-קריג. און זוען ער האָט מער ניט געהאַט וואָס צו דערצעהלען און אויף

וואָס אָנצואווייזען דורכ'ן פענסטער, האָט ער געצויגען מיין אויפמערקזאמקייט אויף אַן אנדער זאך:

— גיב אַכטונג אויפ'ן באַגאַזש...

און מיט אַמאָל איז ער געוואָרען זעהר סענטימענטאַל:

— דו ווייסט, — זאָגט ער מיר, — אַז מען הויבט דאָס אָן באַרעכענען, איז עס דאָך ווירקליך א גרויסע זאך! מיר זיינען זיבען קינדער ביי דער מאַמע'ן, פיר שוועסטער און דריי ברודער, און פון זיי ביזטו דער איינציגער אין אמע-ריקע! ... דריי און צוואַנציג יאָהר האָבען מיר דיך ניט גע-זעהן, און איצט וועלען מיר ווידער אַלע זיין לעבען דער מאַ-מע'ן. איך זאָג דיר, עס איז ווירקליך א גוטע זאך וואָס איך האָב באַשלאָסען צו פּאָהרען מיט דיר! א יאָ? ...

— נו, געוויס.

באַלד אָבער האָט ער, קענטיג, חרטה געהאַט דארויף וואָס ער איז אויף א וויילע געוואָרען סענטימענטאַל, און ער האָט זיך צורערט וועגען אונזער ברודער, וועלכער איז אַ פאַראַנט-וואָרטליכער קאָמוניסטישער טוער אין טראַסטינעץ און אין די דערפער אַרום.

— אים, אונזער דניאל'ן, קען מען נעמען אַלס אַ מוס-טער פון עהרליכקייט און איבערגעבענקייט. ער ווייסט כמעט ניט פון אַזא זאך ווי א פּערזענליך לעבען; ער איז טאָג ווי נאַכט פאַרנומען מיט זיין ארבייט אין די דערפער, און די פּויערים ווייסען שוין, אַז פון אים קענען זיי נאָר ניט באַהאַלטען...

ער האָט מיר אויך דערצעהלט וועגען מיינע אינגערע שוועס-טער, וועלכע זיינען נאָך געווען קליינע מיידעלאַך ווען איך בין אוועקגעפּאָהרען פון דער היים.

— אַרום און אַרום, — זאָגט ער, — וועט עס דיר אויס-קומען מאַדנע; דו וועסט דערזעהן אנדערע ברודער, אנדע-רע שוועסטער, מענשען פון אַן אנדער וועלט.

דאָ איז אַריינגעקומען דער קאָנדוקטאָר אָפּקלאַפּען די ביי-לעמען פון די פּאַסאַזשירען. אָבער דאָס קלאַפּערנעצייג זיינס האָט ניט געאַרבייט; דאָס מאַשינדעל האָט ניט געקענט אַריינ-נעמען קיין איין בילעט אָפּצוקלאַפּען, און דאָס האָט ביי די פּאַסאַזשירען אַרויסגערופּען א שמייעל. דאָס ערשטע מאָל

האָב איך אויף די פנימ'ער פון די דערשלאָגענע מענשען אַ שמייר-
כעל דערזעהן.

און אין וואַגאָן האָט מען אַליץ געהערט ווי מענשען ריי-
דען וועגען פרייזען פון ברויט אין דעם שטערטעל, אדער אין
יענעם שטערטעל, אין דעם דאָרף אָדער אין יענעם דאָרף; מען
האָט אויך גערעט וועגען דעם, וואָס די פערד און בהמות פּנר'ען
אויס, ווייל מען האָט ניט וואָס זיי צו געבען עסען. מען האָט
דערצעהלט, אז אין אייניגע געגענדען אין אוקראינע וואָל-
גערען זיך גע'פּנר'טע פערד אויף אלע וועגען, און אלע מאָל
האָט אן אנדערער געמאַכט א באַמערקונג:

—עס וועט נאָך זיין ערגער... א סך ערגער ווי ס'איז
איצט...

וואָס זויטער מיר זיינען געפּאָהרען און וואָס נעהנטער
מיר זיינען געקומען, אַליץ שווערער איז מיר געווארען אויפ'ן
הארצען. אין די אויגען האָבען זיך מיר געשטעלט טרערען
און איך האָב אָנגעכאַפט מיין ברודער ביי דער האַנט.
— בוזי! — האָב איך געפרוואווט אָנהויבען ריידען, זוכענ-
דיג ווערטער, וואָס זאָלען אויסדריקען דאָס, וואָס דאָס הארץ
פיהלט.

אָבער מער ווי דעם נאָמען פון מיין ברודער האָב איך
ניט געקענט ארויסריידען...

מיר זיינען אָנגעקומען קיין דעמקאָווקע, וואו מיר האָבען
זיך געדארפט איבערזעצען אויף אן אנדער צוג. די סטאַנציע
איז געווען שרעקליך אָפּגעלאָזען און קויטיג, און זי האָט אויס-
געזעהן ווי אַ פּלעק צווישען די פּאַרשנייטע פעלדער אַרום און
אַרום.

קיין צוג אין מיין געבורטסשטערטעל טראָסטינעץ איז שוין
ניט גענאנגען און מיר האָבען געמוזט פּאָהרען מיט אַ שליטען.
אָבער אידער מיר האָבען דעם שליטען גענומען, האָבען מיר אָפּ-
גערופען אויפ'ן טעלעפּאָן די מאַמע. געקומען ענטפערען דעם
טעלעפּאָן אויף דער סטאַנציע אין שטערטעל איז מיין אינגל
סטע שוועסטער, וועלכע איז אַלט געווען ניט מער ווי זעקס
חדשים ווען איך בין מיט דריי און צוואַנציג יאָהר צוריק אַוועק-
געפּהרען פון דער היים. ווען איך האָב דערהערט איר שטים
און זי האָט מיר געזאָגט ווער זי איז, האָט עס מיר מיט אַמאָל

פאַרשטיקט אין האַלז און איך האָב מער ניט געקענט ריידען,
און זי דאָרטען האָט זיך שטאַרק צוכליפעט...

עס איז אונגעגלייך איבערצוגעבען מיט ווערטער וואס איך
האָב געפיהלט אין יענעם מאָמענט, ווען איך האָב זיך אַלץ
מער און מער דערנעהנטערט צו מיין געבורטס־שטעדטעל און
צו מיין מאַמע'ן, וועמען איך האָב אזוי פיל יאָהרען ניט
געזעהן. דאָס איז געווען ניט בלויז א געפיהל פון פרייד,
נאָר אויך פון טיפען טרויער און ווייטאָג. און בלויז דער, וואָס
קומט צו אַ מאַמע אין דער איצטיגער אוקראַינע קען דאָס פיהר־
לען און פאַרשטעהן...

אויפ'ן דעמקאָווקער וואַקזאַל זיינען מענשען צוגעלאָפּען
צו מיר און האָבען מיך געקושט. ווער זיי זיינען האָב איך ניט
געוואוסט. אָבער מען האָט מיר געזאָגט, אז זיי זיינען פון
מיין שטעדטעל און אז זיי געדענקען מיך זעהר גוט. אייניגע
פון זיי האָבען זיך געאיילט צו פאָהרען ווייטער, האָבען זיי אין
איילעניש זייערע נעמען אָנגערופּען, געזאָגט, אז זיי האָבען אַמאָל
מיט מיר אין איין חדר געלערענט, כאַטש איך האָב זיך דאָס ניט
געקענט פאַרשטעלען, ווייל זיי האָבען אויסגעקוקט זעהר אַלט
און זעהר חושך. און אַלע מאָל האָט מיך אן אנדערער אוועק־
גערופּען אין אַ זייט, און יעדער איינער האָט אַלץ דאָס זעלבע
געזאָגט:

— מיט מיר וועסטו מוזען ריידען כאַטש אַ טאָג מיט אַ
נאַכט... איך האָב דיר צו דערצעהלען גאנצע בערג...

עס איז געווען קלאָר, אז יעדען איינעם פון זיי איז אויפ'ן
הארצען גענוג אנגעזאָלעט, גענוג ביטער, און ער פיהלט ווי
אויסצוריידען זיך פאר א מענשען, וואס קומט פון אן אנדער
וועלט...

עס איז אָבער אפשר נאָר ניט געווען נויטיג אויסצוהען־
רען וואס יעדער איינער פון זיי האָט צו דערצעהלען. אין
קוק אויף זיי — און מען האָט שוין געקענט זעהן ווי אזוי זיי
לעבען און אין וואָס פאַר אַ לאַגע זיי געפינען זיך...

און בוזי איז געווען זעהר ניט צופרידען דערפון וואס
מען רייסט מיך אין אַלע זייטען און מען דערצעהלט מיר אַלץ
צרות און צרות.

— אלזא, מיר פאָהרען! — האָט ער מיך אונטערגע-
איילט.

מיר האָבען זיך אַריינגעזעצט אין זעהר אַ נעבעכדיגען
שליטען, מיט צוויי פּערדלאך, וואָס זיינען געווען נאָך מער גע-
בעכדיג. לעבען מיר האָט זיך אַוועקגעזעצט אַ פּאַרטערטער
פון דער „גע-פע-או“, וועלכער איז גראָד אויך געפּאָהרען קיין
טראַסטינעץ. און דער בעל עגלה, אַ איד מיט אַ פּויעריש
פּעלצעל און מיט אַ גרוי בערדעל, וואָס מען האָט שוין לאַנג
ניט געקעמט, האָט מיט דער בייטש געגעבען אַ סווישטשע אין
דער לופט און מיר האָבען זיך געלאָזט אין וועג אַריין.

קיין וועג האָט מען אָבער ניט געזעהן, ווייל אלעס אַרוב
און אַרוב איז געווען פּאַרשאַטען מיט שניי. עס האָט זיך אויס-
געוויזען, אַז דער בעל עגלה פּאָהרט גלאַט אזוי אין דער וועלט
אַריין, מיט דער זיכערקייט, אַז ערנעץ וועט מען דאָך אַנקומען.
אויב ניט קיין טראַסטינעץ, איז אין אַן אנדער שטעדטעל.
וואָרים וואס איז דען דער אונטערשיד? איז דען די לאַגע ניט
אַלץ איוונט אין אַלע שטעדטלאך? ...

זעהר אָפט איז דער שליטען אַרויף אויף אַ שלעכטען וועג,
און מען האָט געמוזט אַרונטערנעהן. די איינגעדאַרטע פּערד-
לאַך, וועלכע זיינען געווען היבשלאַך אויסגעהונגערט, האָבען
זיך געשלעפט פּאַמעלאַך און לאַנגזאַם, קוים וואָס זיי האָבען
זיך געריהרט. און דער בעל עגלה האָט זיי אונטערגעטריבען
פונקט ווי איז די אַמאָליגע אַלמע צייטען:
„אַטיא, מאַלעי!“

און ווען דאָס האָט געווירקט און די פּערדלאַך האָבען גע-
נומען געהן אַביסעל שנעלער, האָט דער בעל עגלה זיי אונטער-
געגעבען מוט:

„וויאָ, קאָני ני וואָלי.“ (פּערד זיינען ניט קיין אַקסען).

מיר איז שווער געווען זיך פּאַרצושטעלען, אַז עס איז שוין
עטליכע און צוואַנציג יאָהר זינט איך בין אויף יענעם וועג
ניט געווען. פונקט ווי אַמאָל הערט מען דאָרט איצט אויך „אַטיא
מאַלעי“ און „וויאָ, קאָני ני וואָלי“. מען שלעפט זיך נאָך
אַלץ אויף שלעכטע וועגען וואו פּערדלאַך ריהרען זיך קוים:
מען פּיהלט נאָך אַלץ אויף זיך אַ שוועריגקייט וואס שטיקט
און לאָזט דעם קאָפּ ניט אויפהויבען. ווען ניט דער „גע-

פע-או'ניק" וואָס איז געזעסען לעבען מיר אָנגעטאָן אין אַ וואַ-
רימען פעלץ א פוטערנעם, וואָלט מען געקענט מיינען, אז פאַר
די אלע יאָהרען איז קיין שום ענדערונג ניט פאַרגעקומען און
אז עס איז קיין זאָך ניט געשעהן...

און דער אַגענט פון דער „גע-פע-או" איז געווען זעהר ניי-
געריג צו וויסען זאָכען וועגען אַמעריקע...

— ביי אייך אין אַמעריקע, — ווענדעט ער זיך צו מיר,
— זיינען ניטאָ אזעלכע וועגען?

— ניין. אין אַמעריקע זיינען די וועגען בעסערע.
— ניטשעוואָ, — זאָגט ער — מיט דער צייט וועלען
מיר האָבען פונקט אזעלכע וועגען ווי ביי אייך.

ער שווייגט א וויילע און דערנאָך פרעגט ער:
— וואָס רעדט מען ביי אייך וועגען אונז?
— פאַרשידענעס, — ענטפער אייך אים. — אייניגע ריי-
דען גוטס, אנדערע שלעכטס.

— ניטשעוואָ, — זאָגט ער, — מיר וועלען אלעמען
צוויינגען צו ריידען וועגען אונז גוטס...

מיר זיינען דורכגעפאָהרען עטליכע דערפער, האָב אייך זיך
צוגעקוקט צו די פויערשע שטיבעלאַך און צו די פלויסען, וואס
ארום זיי. פון אלץ האָט אַרויסגעקוקט די אַרעמקייט און די
אָפגעלאָזענקייט. עס האָט זיך געדוכט, אז דאָס זיינען ניט קיין
שטיבעלאַך, נאָר חורבות. די סקלאַדען, וואו פויערים פלע-
גען אַמאָל האַלטען תבואה, זיינען געווען צוואואַרפען און
שטיקער האַלץ און ברעטער האָבען זיך געוואַלגערט אויף דער
ערד. אין ערגעץ האָט מען קיין קוה ניט געזעהן, אין ערגעץ
האָט מען קיין שעפעלע ניט באַמערקט. פון אומעטום האָט זיך
געשפאַרט דער חורבן. אויף אלץ איז געלעגען אן אומעט.

אינ'ם דאָרף לעפּקאָווקע האָבען מיר זיך אָפגעשטעלט. דאָר-
טען האָבען מיר געדארפט וואַרטען אויף מיין ברודער דניאל,
וועלכער האָט שוין געוואוסט, אז אייך קום. מיר האָבען לאַנג
געווארט, און ער האָט זיך ניט געוויזען. דניאל איז געווען
שטארק פאַרנומען ערגעץ אין אן אַנדער דאָרף. און ווען דניאל
איז פאַרנומען מיט געזעלשאַפטליכער אַרבייט, איז אַ ברודער
ביי אים גאָרניט. אַפילו ניט אזא ברודער, וועמען ער האָט
דריי און צוואַנציג יאָהר ניט געזען...

מיר האָבען געמוזט פֿאַהרען ווייטער אָהן דניאַל'ן, כאָטש איך האָב אזוי געוואָלט זיך שוין זעהן מיט אים. געקומען מיך זעהן איז ער ערשט שפעט אין אָווענט. און ווען איך האָב דערזעהן ווי ער איז אַרונטערגעשפרונגען פון אַ פּערד אַ באַוואַפענטער, מיט אַ גרויסען רעוואָלווער ביי דער זייט, בין איך געבליבען שטעהן אַ פאַרוואַנדערטער. אין זיין פנים האָב איך ניט געקאָנט געפינען אפילו קיין סימן פון דעם דניאַל, וואָס איך האָב די גאַנצע צייט אין מיין זכרון אַרומגעטראַגען. פאַר מיר איז גשטאַנען אַן אייזען־פּעסטער, פאַרהאַרטעוועטער מענש, אַ באַוואַפענטער. בלוז אין אַ ווינקעל פונ'ם מויל האָט מען קוים באַמערקט אַ שמייכעל, וואָס האָט אין זיך געהאַט אַ שטיקעל סימן פון דער גוטמוטיגקייט, מיט וועלכער אונזער פאַמיליע צייכענט זיך אויס. און ווען איך האָב אים אַרומ־געכאַפט, און האָב אים אָנגעהויבען קושען, האָט זיך מיר געדוכט, אז עפעס איז ער גאַרניט צופרידען פון דעם וואָס איך קוש אים צופיל...

— זעהט מען זיך, הייסט עס דאָך! — האָט ער געגעבען אַ זאָג און איז אַריין אין אַן אַנדער צימער און באַלד איז ער פון דאָרט אַרויסגעקומען אָהנ'ם רעוואָלווער.

און בווי, דער אינגערער ברודער מייער, וועלכער האָט אַ חוש פאַר הומאָר אפילו דאָן, ווען ער איז זעהר ערנסט, האָט פון דעם געמאַכט אַ שפּאַס:

— דו זעהסט — האָט ער געזאָגט — דניאַל האָט דיר אָנ־געטאָן גרויס כבוד; ער איז געקומען דיך באַגעגענען טראָג־גענדיג בלוז אַ רעוואָלווער. ער האָט אודאי געטראַגען אַ ביקס אויך, האָט ער זי אויסגעטאָן לכבוד דיר...

אַרויספֿאַהרענדיג פון לעפּקאָווקע, האָט דער וועג אָנגע־הויבען ווערען אַ שווערער, אַ בלאָטיגער. די איינגעדארטע פּערד האָבען זיך געשלעפּט פאַמעלאַך און לאַנגזאַם; דער בעל־עגל'ה האָט אַלץ געשריען „אַטיאַ מאַלעי“ . אָבער דאָס האָט ווייניג געהאָלפּען. און דער „גע־פּע־אוניק“, וואָס איז געזעסען לעבען מיר, אָנגעטאָן אין אַ וואַרעמען פעלץ, אַ פוטערנעם, האָט אַלץ גערעדט וועגען רוסלאַנד און אמעריקע און ער האָט עטליכע מאָל אַלץ דאָסוועלכע ווידערהאָלט:

— ניטשעוואָ, מיר וועלען ניט נאָר אָניאָגען אַמעריקע,
נאָר מיר וועלען זי אויך אַריבעריאָגען...
— „אַטיא, מאַלעי!“...

פון דער ווייטענס האָבען זיך גענומען ווייזען די צוויי
הויכע שטיינערנע קוימענס פונ'ם טראַסטינעצער זאוואָד, וועל-
כער איז אַמאָל געווען באַוואוסט אלס דער גרעסטער צוקער-
זאוואָד אינ'ם דרום-מערב/דיגען געגענד פון אוקראַינע. אין
מוח האָבען זיך גענומען מישען אזוי פיל עראינערונגען פון
יענע יאהרען, און ווידער זיינען די אויגען פול געווארען מיט
טרערען...
די צוויי הויכע קוימענס זיינען איצט מער ניט געווען
קיין שטומע עדות פון אַ לעבען, נאָר שטומע מצבות אויף אַ
גרויסען קבר, וואו אַלעס פוילט...

און ווי ניט אַנגענעם עס איז מיר געווען, האָב איך דאָך
געמוזט וויינען ווען מיר זיינען אין שטערטעל אריינגעפאָהרען.
עס איז אונמעגליך געווען ניט צו וויינען. ווייל באַגעגענט
האָט מיך מין געבורטס-שטערטעל אזוי, אַז די גאַנצע ארעמ-
קייט, וואָס האָט זיך צווישען ווענט געשטיקט, און דער גאַנ-
צער חורבן, וואס האָט זיך פריהער פאר בושה ערגעץ בא-
האלטען, און די אַלע וואונדערן, וואס מען האָט פריהער מיט
עפעס פאַרשטעלט — אַלעס האָט זיך מיט'ן גאַנצען שוידער
געגעבען אַ שפאַר אַרויס מיך צו באַגעגענען. עס זיינען אַרויס
אין די גאַסען מענער און פרויען, אַלטע און יונגע, דערוואקסענע
און קליינע קינדער. און אַלע — אין שמאַטעס און טראַנטעס,
אַלע קויטיגע און פאר'חושב'טע, אַלע נידערגעשלאָגענע און נע-
בעכדיגע!...

עס איז געווען שרעקליך צו קוקען!
טרערען זיינען מיר גערונען פון די אויגען די גאַנצע צייט,
וואָס איך בין איבער'ן שטערטעל געפאָהרען, און ווען איך
בין צוגעקומען צו דעם הויז, וואו מען האָט שוין געווארט אויף
מיר, בין איך געפאַלען דער מאַמע'ן אויפ'ן האַלז און איך האָב
זיך אזוי שטאַרק צוכליפעט, אַז עס איז אונמעגליך געווען מיך
צו באַרוהיגען...
— מאַמע!!!

אויף די חורבות פון מיין געבורטסשטעדטעל.

1. א געוויין אין א שטילער אוקראינישער נאכט.

פון דעם וואָס איך האָב נאָך פריהער געהערט ווי אזוי מען לעבט אין דער פּראָווינץ, האָב איך פאַרשטאַנען, אז אין מיין געבורטס-שטעדטעל טראָסטינעץ דארף איך זיך אויף קיין נחת ניט ריכטען. איך האָב באַשלאָסען צו פאַרגעסען די ליכטיגע רע זייטען פון דעם לעבען אַמאָל, מיט עטליכע און צוואַנציג יאָהר צוריק, און איך האָב זיך שוין באַצייטענס פאַרגעשטעלט שוואַר-צע בילדער פון נויט און עלענד און אַרימקייט. אָבער די ווירק-ליכטייט, וואָס איך האָב דערזעהן, האָט אַריבערגעשטיגען אַלץ, וואָס איך האָב זיך פריהער פאַרגעשטעלט.

נאָך אירער איך האָב אַוספּיעט זיך אָנצוטישען גענוג מיט דער מאַמע און מיט די שוועסטער און ברידער, האָבען מענשען אָנגעהויבען קומען פון אַלע זייטען, און יעדער איי-נער פון זיי האָט אַלץ דיזעלכע טענה געהאַט:

— דו דערקענסט מיך גאָר ניט?

איך האָב אזוי געוואָלט זיי פאַרשאַפּען דאָס פאַרגעניגען און זאָגען, אז איך דערקען זיי. אָבער עס איז פאַרט אונמעגליך געווען זיי צו דערקענען, ווייל די מערסטע פון זיי זיינען אַלט געווארען פאַר דער צייט, די פּנים'ער זיינען ביי זיי געווען שטאַרק צוקניטשט און אָנגעטאַן זיינען זיי געווען אין צוריסענע און אָפּגעריבענע קליידער, אין שמאַטעס און טראַנטעס, און צווישען די פּויערים וועלכע זיינען געקומען מיך זעהן, זיינען געווען א סך אַזעלכע, ביי וועמען די צוריסענע שטיוועל זיינען געווען אַרומגעבונדען מיט שטרוי און אויך מיט שטריק.

בלויז צווישען די יונגע מענשען, וועלכע זיינען נאָך פאַר-

בליבען אין שטעדטעל געגען זייער אייגענעם ווילען, האָט מען געקענט זעהן אזעלכע, וואס זיינען געווען אנגעטאָן נישט־קשה־דיג, און דאָס אַליין איז געווען אַ פרייד פאר'ן אויג. עס האָט מי'לדער געמאכט די אַלגעמיינע בילד פון חושב'דיגער גרויסקייט און מורא'דיגער דערשלאָגענקייט, וואס האָט זיך אזוי שווער געלייגט אויפ'ן געמיט.

צווישען די ערשטע, וואָס זיינען מיך געקומען זעהן, איז געווען איינער, מיט וועמען איך האָב אמאָל צוזאמען אין חדר געלערענט. געשטאַמט האָט ער פון א פיינעם יחוס, כאָטש זיינע עלטערען האָבען זיך מיט קיין באזונדער עשירות קיינ־מאָל ניט אויסגעצייכענט: ווען ער איז נאָך אַ קליין אינגעל געווען האָט ער געהאַט א נאָמען פון א פארשייטען חברה־מאַן; ער האָט ליב געהאַט צו ווארפען שטיינער און דוקא פרואווען טרעפען א שטיין אין שפיץ קלויסטער. פאר וואָס זיין טאַטע האָט אים ניט איין מאָל געגעבען פעטש, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אז דאָס וועט נאָך ווען עס איז ברענגען אן אומגליק אויפ'ן נאַנצען שטעדטעל; אַנדערע אינגלאַך האָבען פאר אים מורא געהאַט; מען האָט געזאָגט, אז מיט אים טאָר מען זיך ניט פארטשעפען, ווייל ער איז זעהר אַ ספילטשיווער, אַ „פיער“, און דוקא אים האָט דער פאָטער, אַ פרומער חסיד, געגעבען אַ נאָמען נאָך איינעם פון די באַרימטסטע און גרעסטע „גוטע אידען“, וועלכער האָט מיט אַ סך יאָהרען צוריק, אויף זיין איי־גענאַרטיגען שטייגער, אַוועקגעלייגט דעם ווינקעלשטיין פאר אַ דעמאָקראטישער באַוועגונג צווישען דעם אוקראינישען אידענטום און וועלכער איז אויך געווען דער ערשטער צו שאַפען האַרציגע אידישע פאָלקסמעלאָדיען, וועלכע זיינען שנעל געווארען פאָר־פולער צווישען די מאסען און וועלכע מען זינגט נאָך ביז היינט טיגען טאָג...

איז אָט דער אַמאָליגער חבר מיינער, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון יענעם באַריהמטען גרויסען רב, איצט געקומען מיך זעהן. פונקט ווי אַ סך אַנדערע האָט ער געוואָלט, איך זאָל אים דערקענען, אָבער דאָס איז געווען אונמעגליך.

פאַר מיר איז געשטאַנען אַ מענש מיט אַ פנים, וואָס איז פּינסטער ווי דער טויט. בלוז די אויגען האָבען קוים־קוים אויסגעדריקט אַ סימן פֿון לעבען. און אַנגעטאָן איז דער מענש

געווען אין א קויטיגען פויערשען פעלצעל, פון וועלכען עס האָט
בען דאָ און דאָרטען ארויסגעשטעקט שטיקלאך וואַטע, אויף די
פּיס האָט ער געטראָגען צוריסענע שטיוועל, איינגעהילט אין
שמאַטעס, און אויפ'ן קאָפּ — א סימן פון א באַראַשמענער
קוטשמעלע, פון וועלכען עס איז בלויז געבליבען דער אונטער-
שלאַס...

ער האָט ניט גערעדט.

א געפאלענער ביי זיך, איז ער געשטאַנען שטיל און האָט
געקוקט, דאָ אויף מיר און דאָ אויף די אַנדערע מענשען, וואָס
זיינען אין שטוב געווען. און ווען איך האָב אים אַוועקגערוּפּען
אין אַ זייט און האָב מיט אים אָנגעהויבען ריידען ווי מיט אַ
נאָהענטען חבר, דערמאָנענדיג אייניגע זאַכען פון די קינדער-
יאָהרען, האָבען ביי אים די אויגען אָנגעהויבען בלישטשען און
באַלד האָבען זיך אין זיי געוויזען טרערען, און אָנכאַפּענדיג
מיך ביי דער האַנט, האָט ער, מיט ווייטאַג, אַרויסגעזאָגט:

— יאָ, דו געדענקסט נאָך אָט די אַלע זאַכען, אָבער
איך... איך שטאַרב דאָ פאַר הונגער מיט ווייב און קינדער...
א י ד ו ו י ל ע ס ע ן !

ביי די לעצטע ווערטער האָט ער אויף מיר געקוקט אַזוי
שאַרף, אז איך האָב זיך אוש דערשראָקען. זיין קול האָט אָפּ-
געקלונגען אין מיינע אויערען ווי א ווידערקול פון א קבר. און
ווען איך האָב אים געגעבען אַ ביסעל געלט אויף ברויט און
ער איז אַוועק, האָב איך לאַנג דעם אויסדרוק פון זיין פנים
ניט געקענט פאַרגעסען און זיין פאַרשטיקט קול האָט נאָך אַלץ
געקלונגען אין מיינע אויערען.

און וועגען אים, אָט דעם חבר מיינעם, וואָס האָט אַמאָל
געברענגט א וועלט און וועלכער טראָגט דעם נאָמען פון אַ גרוי-
סער און ליכטיגער פּערזענליכקייט אין דער געשיכטע פון
חסידיוּם, דערצעהלט מען אין שטעדטעל, אז זעהר אָפט הערט
מען זיין פאַרשטיקט קול, וואס קומט אַרויס ווי פון א קבר:
„איך וויל עסען!...“ „איך וויל עסען!...“

פון איין גאַס אין דער אַנדערער, פון איין געסעל אין אַנ-
דערען, געהט ער אַזוי ארום גאַנץ אָפט מיט דעם פינסטערען
פנים, וואָס איז באַוואַקסען און מיט דעם קויטיגען פעלצעל, וואָס
איז צוריסען, און קיין אַנדער זאך הערט מען פון אים ניט, נאָר:

„איך וויל עסטן!...“ „איך וויל עסטן!...“
 ער שרייבט ניט. ער האָט קיין כוח ניט צו שרייען. ער איז
 שוואַך. אָבער שווייגען קען ער אויך ניט. ער מוז ארויס-
 זאָגען דאָס וואָס פייניגט אים אַממערסטען, אַממטאַרקסטען:
 „איך וויל עסטן!“

ביז שפעט אין דער נאַכט האָט זיך די טיר ניט צוגעמאַכט.
 עס האָבען געהאַלטען אין איין קומען מענשען.
 דער גרעסטער טייל פון די, וואָס זיינען געקומען מיך זעהן,
 איז באַשטאַנען פון עלטערע פרויען, און ס'איז כמעט ניט געווען
 קיין איינע, וואָס זאָל קומען צו מיר אָהן אַ פאַפירעל.
 — זעהסט, דאָס איז דער אַדרעס פון מיינער אַ טאַכטער אין
 אַמעריקע.

— זעהסט, דאָס איז דער אַדרעס פון מיינעם אַ זוהן.
 — און דאָס, זיי מוחל, איז דער אַדרעס פון מיינעם אַ
 ברודער.

— און אז דו האַלסט שוין אין פאַרשרייבען, מאַך, פאַר-
 שרייב שוין אויך אַט דעם אַדרעס. דאָרטען וואוינט מיינער
 אַן אַנקעל.

— פאַרשרייב, פאַרשרייב, — האָבען זיי זיך אַלע ביי מיר
 געבעטען, — און ווען דו וועסט קומען צוריק קיין אַמעריקע,
 זאָלסטו שוין זעהן, אז מען זאָל אונז העלפּען.

צווישען די מענשען, וואָס זיינען דעם ערשטען אָווענט גע-
 קומען זיך זעהן מיט מיר, איז געווען איינער, וואס האָט גע-
 זאָגט, אז ער געדענקט מיך גוט נאָך פון יענע צייטען, ווען איך
 בין אַ קליין אינגעל געווען, כאַטש איך האָב ניט אָנגעהויבען
 וויסען ווער ער איז און וואָס ער איז. איך האָב אויך ניט אָנ-
 געהויבען וויסען, צי ער איז אַ איד, צי ניין. אָנגעטאָן איז ער
 געווען ווי אַ דאָרפישער פויער, געטרונקען בראַנפּען האָט ער ווי
 אַ סאָלדאַט אין די אַמאָליגע צייטען און גערעדט האָט ער חצי-
 גו'איש און פּאָלאָווינע אידיש. עס איז מיר פשוט שווער גע-
 ווען אים צו פאַרשטעהן.

אין אַנפאַנג האָט ער זיך צו מיר באַצויגען מיט ניט גענוג
 צוטרויען. מען האָט געקענט זעהן, אַז עפעס וויל ער מיר זאָל
 געז, אָבער ער קען ביי זיך ניט פּוועל'ן צי זאָל ער, אַדער צי זאָל
 ער ניט. ערשט ווען ער האָט דערפיהלט, אַז איך רייד צו אים

ווי צו א גלייכען און ער האָט דערזעהן, אז איך זאָג זיך ניט אָפּ פון טרינקען מיט אים א גלעזעל בראַנפּען, האָט ער באַ- קומען מער צוטרויען צו מיר און ער איז געוואָרען ריידעוור- דיגער.

— נישט גוט ביי אונז. זעהר ניט גוט. — האָט ער אָנגעהויבען, — נישטאָ קיין ברויט, נישטאָ וואָס אָנצוטאָן. מען איז הונגעריג און מען קוקט אויס ווי די בעטלערס. אין ערגעץ איז ניט אזוי שלעכט ווי ביי אונז דאָ אין לאַנד. אָבער פונ- דעסטוועגען...

דאָ האָט ער אויסגעטרונקען נאָך א פולע גלאָז בראַנפּען און ער האָט געזאָגט:

— אָט וועל איך איך געבען א משל: מיט א סך יאהרען צוריק, נאָך איידער ס'איז ביי אונז געווען א רעוואָלוציע, בין איך געווען אן אַרימאן א איד. איך האָב אָבער געוואָלט האָבען אן אייגען שטיבעל פאר זיך, פשוט אן אָרט, וואו דעם קאָפּ אוועק- צולייגען, און איך האָב אויסגערעכענט, אז אויסבויען א שטיי- בעל דארף מיר קאָסטען צוויי הונדערט קערבלאָך. איר הערט? צוויי הונדערט קערבלאָך! אזוי פיל געלט האָב איך ניט פאַר- מאַגט, בין איך אוועק צו אונזער פּראָצענטניק, איך האָב זיך ביי אים פאַר'משכנ'ט און פאַרזעצט, און ער האָט מיר געבאָרגט די צוויי הונדערט קערבלאָך און איך האָב זיך גענומען בויען א שטיבעל פאר זיך. אין דער צייט ווען איך האָב דאָס שטיבעל געבויט האָב איך געמוזט קרויודען די קישקע; איך האָב זיך ניט געקענט פאַרגינגען צו עסען גענוג; איך האָב ניט געהאַט גענוג ברויט פאַר זיך און פאַר מיין ווייב און קינדער. פון א שטיקעל פלייש איז שוין אָפּגערעדט. מיר האָבען פשוט גע- הונגערט. אָבער הונגערענדיג האָב איך געוואוסט איין זאך: איך בוי א הויז. איך וועל שפעטער האָבען א היים פאַר זיך. און צוליב דעם האָט זיך מיר געלוינט צו הונגערען. איהר פאַר- שטעהט?

— יא, איך פאַרשטעה, אָבער אַסעגען וואָס זאָגט איר דאָס?

— איך זאָג דאָס אַסעגען דעם, — האָט דער מענש געגע- בען א קוק מיט א פילבאַדייטענדען בליק אויף מיין ברודער, — איך זאָג דאָס אַסעגען דעם וואָס ס'קומט איצטער פאַר ביי

אונז אין לאַנד... איר פאַרשטעהט, עס איז אמת, אז מיר הונד-
גערען, אז מיר געהען אָנגעטאָן ווי בעטלערס. אָבער פארוואָס
איז דאָס אזוי? דאָס איז דערפאר וואָס אונזער מלוכה בויט
דאָס לאַנד... פארשטאַנען? נו, להיים, להיים! לאַמיר זיין
געזונט!...

מיין ברודער איז דער משל שטאַרק געפעלען געווארען.
— זעהסט, — האָט ער געזאָגט — אָט אזוי רעדט דאָס
פאָלק!

ווען די שטוב איז שוין געווען פול מיט מענשען און עס
האָט שוין דאָרט ניט אויסגעפעהלט אפילו אזא וויכטיגער גאַסט
ווי א געוויסער סאָוועטישער טוער פון שטערטעל, איז אריינגעקו-
מען א פויער מיט א צוריסענער סוויטקע און מיט צוריסענע
שטיוועל, וואָס זיינען געווען ארומגעבונדען מיט שטרוי. קוקענ-
דיג דאָ אויף מיר און דאָ אויף די געסט אין שטוב, האָט ער
אין גרויס פאַרלעגענהייט געשמייכלט. אלע זיינען געבליבען
שטיל, און דאָ האָט איינער פון מיינע אייגענע מיר געשמעלט
א פראַגע:

— דו געדענקסט ניט ווער דאָס איז?
— ניין, — האָב איך געענטפערט, צוקוקענדיג זיך צום
פויער, ביי וועמען דאָס פנים איז געווען זעהר שטאַרק צוקנייטשט
און הוישך.

— דאָס איז דאָך . . .
און מען האָט מיר אָנגערופען א נאָמען...

געווען איז דער פויער אלע זיינע יאהרען א מענש א גוט-
מוטיגער; ליב געהאַט צו הערען און אליין אויך געקענט זאָגען
א גלייכווערטעל. און נאָך ביז היינטיגען טאָג איז אין אים
געבליבען די אוקראינישע גוטמוטיגקייט; ער קען נאָך איצט,
גלאַט אזוי זיך, ריידען און זאָגען ווערטלאַך אין גראַמען, ער
קען נאָך איצט אין אַלץ געפינען די קאָמישע זייט און ריידען
וועגען דעם אזוי, אז עס זאָל אַרויסרופען א געלעכטער. אָבער
דאָך איז ער אן ערנסטער מענש, א טיף־פיהלענדער מענש;
אין דער צייט פונ'ם גרויסען פאָגראַם אין טראַסטינעץ איז ער
געווען צווישען די געצעהלטע, וואס האָבען איינגעשמעלט דאָס
לעבען צו ראַטעווען אידען. ער האָט שטענדיג געלעבט צווישען
אידען און ער רעדט אידיש פריי און פליסיג. ווען איך האָב

גערעדט צו אים אויף אוקראיניש, האָט ער מיר געענט-
פערט דוקא אויף אידיש, און דערביי האָט ער צו מיר געהאַט
א טענה:

— וואָס איז מיט דיר געוואָרען? קענסט שוין נאָר קיין אי-
דיש ניט ריידען.

ווען איך האָב אים געפרעגט וואָס ער מאַכט און ווי
אַזוי עס לעבט זיך אים, האָט זיך אויף זיין פנים אַ שמיכעל
פארשפרייט, אַ ביטערער שמיכעל אַזאַ, און ער האָט געענט-
פערט אין אַ ריינעם, גוטען אידיש, אָנווייזענדיג מיט די אויגען
אויף דעם סאָוועטישען טוער:

— מיך פרענסטו וואָס איך מאַך און ווי אַזוי עס לעבט
זיך מיר? א י ם פרעג, וועט ער דיר זאָגען... וואָרים דער
גאַנצער אמת איז דאָך ביי א י ם, ניט ביי מיר... ער ווייסט
ווען איך האָב צופיל ברויט און מען דארף עס ביי מיר צו-
נעמען... ער ווייסט וואָס איך פאַרמאָג און וואָס איך דאַרף
פאַרמאָגען... ביי אים איז דער גאַנצער אמת...

זאָגענדיג דאָס, האָט ער אַלץ געהאַלטען דעם ביטערען שמיר-
כעל אויף די ליפען; מען האָט אָבער דאָך אַלץ געקענט מיר-
נען, אז ער איז גוטמוטיג, אז ער מאַכט שפּאַס, אָבער מיט אַמאָל
האָט זיך דער טאָן ביי אים געביטען. ער האָט זיך אַליין אי-
בערגעהאַקט אין מיטען ריידען, און געבענדיג אַ פאַל מיט'ן קאָפּ
צום טיש האָט ער זיך אַזוי צוכליפעט, אז עס האָט געריסען
ביים האַרצען קוקענדיג אויף אים...

דאָ האָט דאָס פּאָלק שוין ניט נאָר גערעדט, נאָר אויך
געוויינט...

עס איז שוין געווען שפּעט נאָך האַלבער נאַכט, ווען
אַלע זיינען זיך צוגעאַנגען. איך בין געווען שרעקליך מיר. מיר
פון דער רייזע און מיר פון דעם וואָס איך האָב געזעהן. אין
שטוב איז די לופט געווען אַ שווערע, בין איך ארויס אין דרוי-
סען אַ קוק טאָן ווי מײן געבורטס-שטעדטעל זעהט אויס אין אַ
ווינטערדיגער נאַכט, ווען אַלעס איז באַדעקט מיט שניי.

אין דרויסען איז געווען שטיב — ווי ס'קען נאָר זיין שטיב
אַ נאַכט אין אוקראַינע. די גאַסען און געסלאַך זיינען געווען
באַדעקט מיט שניי. די לופט איז געווען אַ פרישע, אַ ריינע,
און ס'איז געווען אַזוי אנגענעם און אַזוי גוט צו קוקען אויף

דעם אויסגעשטערענטען הימעל און אויף דער שעהנער לבנה.
עס איז אויך געווען אנגענעם און גוט צו דערהערען נאָר פלוצ-
לונג ווי ערגעץ ווייט האַווקעט אַ הונט...

איך האָב אָנגעהויבען דערקענען מיין שטעדטעל. איך
האָב זיך אָנגעהויבען דערמאָנען אָן יענע ווינטערדיגע נעכט, ווען
איך פלעג ביז שפעט שפאַצירען מיט חברים און טרוימען וועגען
א פרייען לעבען אין רוסלאַנד...

איינער אליין האָב איך לאַנג שפאַצירט אויפ'ן מאַרק, אויף
דער „טאַרהאַוויצע“, לעבען קלויסטער, ביים „קאַפּליטשקעלע“, לע-
בען דער ריטשקע און אויף די אַלע אַנדערע ערטער, וואָס זיי-
נען אזוי ענג פאַרבונדען מיט מייע קינדער-יאָהרען און מיט
אייניגע פון די שעהנסטע עראינערונגען אין מיין לעבען. איך
האָב געפרואווט פאַרגעסען די סצענעס פון נויט און עלענדר, וואָס
איך האָב געזעהן, איך האָב געפרואווט כאַטש אויף אַ וויילע
זיך באַפרייען פון די שווערע איינדרוקען, וואָס איך האָב גע-
האַט. איך האָב געוואָלט זיך פאַרטיפען אין די עראינערונגען
פון אַמאָל.

אַבער פלוצלונג האָב איך פון איין שטוב דערהערט אַ יאָ-
מערליך געוויין פון אַ פרוי...

פון אַ פינסטערער שטוב האָט זיך דאָס געוויין געמראָגען.
און מיט אַזאַ מורא, מיט אַזאַ אימה'דיגען אימפעט, אַז מען האָט
גלייך געקענט פיהלען, אַז די פרוי, וואָס וויינט, האָט שוין דעם
קאָנטראָל איבער'ן געוויין פאַרלאָרען; עס וויינט אין איר דאָס
האַרץ, ווייל ניט וויינען קען זי שוין ניט...

עס איז געווען שרעקליך צו הערען!

ווער עס האָט אין יענער פינסטערער שטוב געוויינט האָב
איך ניט געוואוסט. אויסגעפונען האָב איך דאָס ערשט מיט אַ
צוויי טעג שפעטער:

אין יענעם הויז וואוינט אַ מיידעל, שוין אַן עלטער מיידעל,
וועלכע איז אַמאָל, מיט אַ סך יאהרען צוריק, געווען איינע פון
די שעהנסטע אין שטעדטעל. אַן איין און איינציגע ביי טאַטע-
מאַמע איז זי געווען. האָט מען שטענדיג איבער איר געצי-
טערט, האָט מען קיינמאָל פאַר איר קיין פאַסיגען שידוך ניט
געקענט צוקלייבען. זיינען יאהרען אזוי אוועק; עס האָט אויס-
געבראַכען די גרויסע וועלט-מלחמה; דערנאָך איז געקומען די

רעוואלוציע אין רוסלאַנד און נאָכדעם האָבען זיך אָנגעהויבען די בלוטיגע פּאָגראַמען אין דער אוקראינע... דער שעהנער מיידעל'ס פּאָטער האָט מען דער'הרג'עט... איר מוטער איז שפעטער פאר צרות און פאר הונגער געשטארבען... דאָס מיידעל איז געבליבען אַליין — אן עלענדע, א צובראָכענע. פונקט אזוי צובראכען ווי די האָפענונגען, וואס זי האָט אמאָל געהאַט, ווי די טרוימען, וואָס זי האָט אמאָל אין איר פאַנ-טאַזיע געוועבט... זי וואוינט נאָך אַלץ אין דעם זעלבען הויז, וואו געטרייע טאַטע-מאַמע האָבען אמאָל איבער איר געציטערט... איינע אַליין אין אַ הויז, וואו יעדער ווינקעלע דערמאָנט אָן עפעס... קיינער קומט צו איר ניט און זי געהט ניט צו קיינעם... פון דער ארבייט, וואס זי טוט, פארדינט זי קוים אויפ'ן עסען. זעהר אָפט הונגערט זי. זעהר אָפט איז איר אויפ'ן האַרצען שווער. און עס טרעפט, אַז זי צוואויינט זיך מיט אַזאַ יאָמער, אַז מען הערט עס איבער דער נאַנצער גאס. אָבער קיינער שטעלט זיך שוין ניט אָפּ ווען מען דערהערט איר געוויין. מען איז שוין געוועהנט דערצו...

עס וויינען אזוי פיל מענשען, וויינט נאָך אַ מענש...

2. אויף אַ ברידער-קבר פון 500 אידישע פּאָגראַם-קרבנות.

עס איז שוין אַ יאָהר דרייצען זינט עס איז אין טראַס-טינעץ פּאָרגעקומען דער גרויסער פּאָגראַם, וואָס איז אריין אין דער געשיכטע אלס איינער פון די שוידערליכסטע און בלויז טינסטע פּאָגראַמען אין אוקראינע. און דאָך איז דער פּאָגראַם נאָך פריש אינ'ם זכרון פון אלע איינוואוינער אין שטעדטעל און ער דינט אלס אַ מין ליניע, וואָס האָט אָנגעצייכענט דעם סוף פון אַ קאַפיטעל ניט נאָר אין דער געשיכטע פונ'ם שטעדטעל, נאָר אויך אין דער געשיכטע פון דער בירגער-קריג אין אוקראינע אין אַלגעמיין.

— דאָס איז נאָך געווען פאר'ן אומגליק.

— דאָס איז געשעהן נאָכ'ן אומגליק.

— דאָס איז פּאָרגעקומען בשעת'ן אומגליק.

אזוי ריידען אידען צווישען זיך ווען זיי פראווען פעסט שטעלען פינקטליך די צייט פון אַ פאַסירונג אין זייער פערזענ-

ליבען לעבען, אדער פון א פאסירונג אינ'ם לעבען פונ'ם גאנצן לעבן לאנד. און אלע ווייסען שוין, אז מיט'ן וואָרט „אומגליק" מיינט מען דעם גרויסען פאָגראָם אין טראַסטיניעץ.

מיינע אַ נאָהענטע קרובה איז פון אן אנדער שטאָרט גע- קומען קיין טראַסטיניעץ זיך זעהן מיט מיר און מען האָט צום טיש דערלאנגט א שטיקעל פֿלייש, האָט זי אזש אָנגעהויבען ציטערען.

— דו וועסט מיר גלויבען, — האָט זי געזאָגט, — עס איז שוין דרייצען יאָהר זינט איך האָב ניט פארוכט דעם טעם פון א שטיקעל פֿלייש...

— אָבער ווען, טייערע, האָסטו דאָס אויסגערעכענט, אז עס איז שוין דרייצען יאָהר? — האָב איך זי געפרעגט.

— איך געדענק דאָס גוט, — האָט זי מיך פארזיכערט, — ווייל פון נאָכ'ן אומגליק אָן האָב איך קיין שטיקעל פֿלייש ניט געגעסען...

און מען מעג איר גלויבען: זי געדענקט גוט ווען „דער אומגליק" איז געשעהן. איהר מאַן, א שטילער און א גוטער מענש, וועלכער האָט אין זיין לעבען קיינעם ניט געטשעפעט, איז אויך געווען איינער פון די קרבנות; מען האָט אים דער-הרג'עט אויף אַ שרעקליך ברוטאַלען אופן, און זי איז דאמאָלט געבליבען אן אלמנה מיט צוויי קליינע קינדער.

עס איז שווער צו געפינען אין טראַסטיניעץ אַ אירישע פאמיליע, וואס זאָל ניט האָבען געליטען פון יענעם גרויסען פא-גראָם, וואס פעטלורע'ס באַנדעס האָבען געמאכט אין שטעדטעל בעת'ן „אויפשטאַנד" געגען די באַלשעוויקעס. ארום און ארום האָט מען דעמאָלט אויסגע'הרג'עט אַ פינף הונדערט אידען. מען האָט די אומגליקליכע צונויפגעטריבען אין איין גרויסער געביידע לעבען זאוואָד (אין גאָלדענבערג'ס הויז), און דאָרטען האָט מען זיי אויסגעשאַכטען ווי די שאַף; אַלטע און יונגע — מען האָט קיינעם ניט געשאַנעוועט; און בעת די פארצווייפעלטע גע-שרייען פון די קרבנות האָבען זיך געטראָגען אין דער לופט, האָבען אייניגע „אינטעליגענטע באַרישניעס" פונ'ם זאוואָד גע-שפילט אויף דער פּיאַנאָ, כדי מיט מוזיק צו פארטויבען דעם יאָמער און דאָס געוויין פון די קרבנות, וואס זיינען אָפגעגאנגען מיט'ן בלוט.

דערנאך האָט מען די אלע פינף הונדערט הרוגים אין איין גרויסען קבר באַגראָבען. דער דאָקטאָר פון שטעדטעל — און זאָל דאָ דער נאָמען פון יענעם פּאָגראַממשטיק פארצייכענט ווע- רען : שטשערבינסקי האָט ער געהייסען — האָט נאָך פריהער דעם גרויסען קבר געלאָזט אויסגראָבען. ער האָט דעם גרויסען קבר אויך געלאָזט באַשיטען מיט קאלץ אַלס אַ מיטעל געגען אַ מעגל- ליכער מגפה. אַ סך קרבנות האָט מען אין יענעם גרויסען קבר באַגראָבען לעבעדיגערהייט. שפעטער, ווען די סאָוועטען מאכט האָט פארטריבען פעטלורע'ס באַנדעס און אלע אנדערע ווייסע באַנדעס פון אוקראינע, האָט מען אויף דעם ברידער- קבר פון די טראַסטינעצער פּאָגראַם-קרבנות אוועקגעשטעלט אַ גרויסע שטיינערנע מצבה, וואָס פאַרנעמט אודאי אַ קוואַרטאַל די לענג. און לעבען דער גרויסער מצבה, וואָס וואַרפט אָן אַ מורא ווען מען דערזעהט זי פון דער ווייטענס, שמעהט אויך אַ קליין מצבה'לע אויף אַ קבר. אין יענעם קבר האָט מען באַגראָ- בען אַ פּאָטער, ביי וועמען מען האָט דער'הרג'עט אַ ווהן אין דער צייט פונ'ם גרויסען פּאָגראַם; דער פּאָטער איז שפעטער גע- שטאָרבען פון האַרצוועהטאָג און פאר'ן טויט האָט ער געבעטען, אַז מען זאָל אים לייגען לעבען דעם גרויסען קבר, וואו זיין זוהן ליגט באַגראָבען צוזאַמען מיט די אנדערע קרבנות. שטעהען דאָרטען אזוי צוויי קברים. איין קבר אַ גרויסער, וואו עס ליגען באַגראָבען פינף הונדערט אידען, און איין קבר אַ קליינער, וואו עס ליגט באַגראָבען איין איד — אַ פּאָטער וואָס איז געשטארבען פון האַרצוועהטאָג נאָכדעם ווי מען האָט זיין זוהן פאַרפייניגט צום טויט.

פון דער ווייטענס אָבער זעהט מען בלוז דעם גרויסען קבר מיט דער הויכער און ברייטער מצבה פון רויע און גרויע שטיין נער. און ווי מען געהט נאָר ארום פון דעם טראַסטינעצער טויער און מען לאָזט זיך געהן אויף דעם וועג, וואָס פיהרט קיין לאַדיזשען און אין אנדערע נאָהענטע שטעדטלאַך ארום, דערזעהט מען באלד אין דער לינקער זייט, אַביסעל אָפּגערוקט פונ'ם וועג, די גרויסע שטיינערנע מצבה, וואו עס ליגען באַ- גראָבען פינף הונדערט אידען — אַ מצבה, וואָס קיין זאך אין דער וועלט קען ניט פאַרשמעלען און קען ניט באַהאַלטען... זומער, ווען די בוימער ארום און ארום צובליהען זיך און

דער גאנצער געגענדר ווערט באדעקט מיט גרינס, און ווינטער, ווען אלעס ארום און ארום ווערט באדעקט מיט שניי — די הויכע שטיינערנע מצבה פון דעם גרויסען ברידער־קבר זעהט מען אלץ אָן. מיט איר גרויסקייט און פארגליווערטער אָנגע־כמורעטקייט שפּאַרט זי זיך ארום דורך דער גרינקייט פון די בוימער זומער, קריכט זי אַרום אויף דער וויסקייט פונ'ם שניי ווינטער — זי לאָזט זיך ניט באַהאַלטען; זי דערמאָנט אַלע־מען און זי דערזעהל'ט אָהן ווערטער אלעמען, סאי אייגענע און סאי פרעמדע, וועגען דעם אומגליק, וואס איז געשעהן אין שטעדטעל מיט אזוי פיל יאָהרען צוריק.

געהן אָפט צו „דער באַסעינע“, ווי מען רופט אין טראָס־טינעץ דעם פּלאץ, וואו דער ברידער־קבר געפינט זיך — דאָס איז א געווענהליכע און פארשטענדליכע זאך. עס געהען אהין אלמנות און יתומים, טאטעס און מאמעס, ברידער און שוועס־טער — יעדער איינער האָט דאָרטען וועמען צו באוויינען און אויף וואָס צו קלאָגען.

אויך איך האָב דאָרטען געהאַט וועמען צו באוויינען; עס ליגען אין יענעם גרויסען קבר א סך פון מיינע אייגענע, א סך פון מיינע פריינד און חברים, בין איך אוועק אויף „דער באַ־סעינע“ צו דער גרויסער מצבה, און צוזאמען מיט מיר זיינען מיטגעגאנגען עטליכע אידען פון שטעדטעל.

עס איז געווען שווער זיך צו דערשלאָגען אהין, ווייל דער גאנצער וועג איז געווען פארוואליעט מיט שניי. אפילו מיט א שליטען האָט מען אהין ניט געקענט צופאָהרען. מיר האָבען זיך אלע געמוזט אָנטאָן אין שווערע פוישטען און קריכען אין טיפען שניי, וואס האָט דערגרייכט ביז די קניי. פון די פעל־דער ארום און ארום האָט געבלאָזען א שטארקער ווינט, דער פראָסט האָט געברענט און ס'איז געווען שווער דעם אָטעם צו כאַפען. און אזוי האָבען מיר זיך געשלעפט אין דער קעלט און אין טיפען שניי ביז מיר זיינען צו דער גרויסער שטיינער־נער וואַנט צוגעקומען.

דער בייזער ווינט האָט זיך נאָך שטארקער צואוואַיעט ווען מיר האָבען זיך ביי דער גרויסער מצבה אוועקגעשטעלט. עס איז געווען אזוי סומנע, און א פחד, געמישט מיט אַ טיפען טרויער, האָט זיך טיף אין דער נשמה אריינגעגראָבען.

איך האָב לאַנג געקוקט אויף דער גרויסער מצבה, וואס איז בלויז ערטערווייז געווען באַדעקט מיט שניי, און קוקענדיג אזוי האָב איך געזעהן מיין פעטער אורי, וואָס ליגט דאָרטען, מיין שוואַגער ישראל, מיין חבר שלמה ראַבינאוויטש, וועמען מ'האָט באַגראָבען לעבעדיגעהייט צוזאמען מיט זיין טאָטען; איך האָב געזעהן די פנים'ער פון די אלע פינף הונדערט אידען, וואָס איך האָב אזוי גוט געקענט. און מיט אמאָל האָב איך געגעבען אַ פאַל צו מיט'ן פנים צו די קאַלטע שטיינער פון דער מצבה און איך האָב זיך אזוי צוואווייגט, אזוי צוכליפעט אויפ'ן קול, אז ס'איז אונמעגליך געווען מיך איינצונעמען...

ווי פון אַ קוואַל האָבען זיך די טרערען ביי מיר געגאַסען פון די אויגען. און אויב ס'איז מיר אמאָל געווען ניהא'ר דער טויט ווי דאָס לעבען, איז דאָס געווען אין יענעם מאָמענט, ווען איך בין מיט'ן פנים צוגעפאלען צו די קאַלטע שטיינער פון דער גרויסער מצבה אויף דעם ברידער־קבר אין מיין געבורטס־שטעטעל, וואו עס ליגען באַגראָבען פינף הונדערט אידען, וואָס מען האָט אין איין טאָג אויסגעשאַכטען ווי די שאַף...

קיינער פון די אידען, וואָס זיינען צוזאמען מיט מיר צום גרויסען קבר געקומען, האָט ניט געפרואווט מיך באַרוהיגען.

— זאָל ער זיך אויסוויינען! — האָט מען געזאָגט.

— ער מעג וויינען; ער האָט דאָ אויך אַ היבשען חלק!

אזוי האָבען אידען גערעדט צווישען זיך, און איך האָב אלץ געוויינט אויפ'ן קול. און שפעטער, ווען איך האָב זיך שוין גע־האַט אַביסעל באַרוהיגט, אָבער איך בין נאָך אלץ געשטאנען אויפ'ן זעלבען אָרט און האָב קיין וואָרט ניט געקענט אַרויס־ריידען, האָב איך געהערט ווי איינער האָט געזאָגט:

— אַזאַ אומגליק האָט געקענט געשעהן טאַקע נאָר דאָן ווען די ווילדע באַנדעס האָבען געבושעוועט; אונטער די באַלשע־וויקעס קען אַזאַ זאַך ניט געשעהן! ...

— מילא, וואָס־וואָס — מיט'ן לעבען זיינען מיר כאַטש זיכער! ...

אָבער אַן אַנדערער האָט אָנגעוויזען אויף דער גרויסער מצבה און שאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט ער געזאָגט:

— זיי איז אפּשער בעסער פאַר אונז... זיי זיינען שוין אָפּ געקומען און זיי פאַרשאַרען זיך צו מוטשען אזוי ווי מיר...

א לעבעדיגער מענש האָט מקנא געווען די טויטע...
און דערביי האָט ער גענומען דערצעהלען טרויעריגע פאקטען
פון דעם וויסטן לעבן אין שטעדטעל:

דער און דער האָט איצט ניט מיט וואס א טאָג איבער-
צוקומען; ער האקט האַלץ און טראָגט וואסער און טוט אנדערע
שווארצע און שווערע ארבייטען, אבי אריינצונעהן אין דער קא-
טענאָריע פון די, וואס האָבען שטימערעכט, אָבער ער איז נאָך אלץ
אין יענער קאטענאָריע ניט אריין און זיינע קינדער האָבען
איבער דעם גרויסע שוועריגקייטען ביים לערנען...

— יענער און יענער האָט ניט קיין שטיקעל ברויט אין הויז,
האָט ער אוועקגעשיקט די ווייב קיין האיסן און זי געהט ארום
איבער די הייזער בעמלען א שטיקעל ברויט...

— די און די, א פרוי, וועלכע איז אמאָל געווען איינע
פון די גאָר אָנגעזעהנסטע, געהט פשוט אויס פון הונגער. ערשט
נעכטען איז זי אריינגעקומען צו א באקאנטער פויערטע, א
שכנה, בעטען א שטיקעל ברויט; די פויערטע אַליין האָט אויך
קיין ברויט ניט געהאַט, האָט זי איר געגעבען אַביסעל מעהל
און דערמיט איר לעבען געראטעוועט...

— יענע און יענע איז פון נויט געווארען אזוי ווילד, אז
יען זי זעהט ווי אימיצער קויפט א ברויט, לויפט זי צו, כאפט
עס אויס און אַנטלויפט...

און נאָך און נאָך אזעלכע פאקטען האָט מען דערצעהלט,
אָנרופענדיג דערביי די נעמען פון די פערזאָנען. מען האָט
אויך דערצעהלט פאלען פון מענשען, וואס זיינען געשטארבען
פון הונגער שטילערהייט און קיינער האָט גאָר ניט געוואוסט
דערפון. מען האָט אויך דערצעהלט פאלען פון מענשען, וואס
זיינען פשוט פארפולט געווארען אין שמוץ, אין אומריינקייט,
ליידענדיג פון קראַנקהייטען, וואס מען האָט ניט געהיילט...

א קללה איז אויסגעגאַסען געווארען אויף מיין שטעדטעל
און אויף נאָך און נאָך שטעדטלאַך אין אוקראינע!

כאָטש עס האָט אין דרויסען געבלאָזען א שטארקער ווינט
און עס איז געווען אזא מורא'דיגע קעלט, האָב איך זיך דאָך
ניט געאייילט אוועקצוגעהן פון דעם ברידער־קבר. דער בא-
וואוסטוין אז מער וועל איך שוין מיין געבורטס־שטעדטעל
קינמאָל אין לעבען ניט זעהן, האָט מיך עפעס ווי צוגעשמירט

צום אָרט און איך האָב אין מיין זכרון געוואַלט אפשטעמפלען דעם גאַנצען אויסזעהן פון דער גרויסער מצבה. האָב איך זי פון אלע זייטען באַטראַכט, צו יעדען ווינקעלע איהרען זיך צוגע-קוקט, און מיט אַמאָל האָב איך באַמערקט ווי דאָ און דארטען זיינען פון דער גרויסער אויסגעמויערטער מצבה שטיינער אַרויס-געריסען. מען האָט געקענט לייכט דערקענען, אז דאָס האָט מען די שטיינער מיט געוואַלט אַרויסגעריסען, אז מען האָט זיי מיט שטיקער אייזענס געשלעפּט...

האָב איך געפרעגט די מענשען, וואס זיינען געשטאַנען לע-בען מיר, זיי זאָלען מיר זאגען וואס דאָס באַדייט און איינער פון זיי האָט געענטפערט:

— עס איז אַ גאַנצע מעשה דערביי...

איך האָב וועגען דעם אָנגעפרעגט ביי אנדערע, ביי אידען און אויך ביי קריסטען, און עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז אין דעם וואס אין דער אויסגעמויערטער מצבה זיינען דאָ און דאר-מען שטיינער אַרויסגעריסען איז פאַרכונדען א מערקווירדיגער פאַקט, וואס איז ביז איצט נאָך אין ערגעץ ניט דערמאָנט גע-ווארען. און איך וועל דאָ דעם פאַקט איבערגעבען אזוי ווי מען האָט מיר אים דערצעהלט:

די פויערים פונ'ם שטעדטעל און אויך פון די אַרומיגע דערפלאַך, די אינגערע פויערים ספּעציעל, שעהמען זיך דער-מיט וואס ס'איז אין טראַסטינעץ פאַרגעקומען אזא שרעקליכער פאַנגראָם. זיי וואַלטען געוואַלט פאַרגעסען אָן דעם, אָבער ווי קענען זיי דאָס פאַרגעסען ווען עס שטעהט פאַר די אויגען אזא פעסטע אויסגעמויערטע מצבה פון שטיינער! ... די מצבה שווייגט טאַקע, אָבער מיט איר שווייגען שרייט זי אַרויס פאַר דער גאַנ-צער וועלט די גרויסע, די שרעקליכע עולה, דעם בלוטיגען פאַר-ברעכען, וואס א פאַלק איז באַגאַנגען געגען אַ פאַלק, שכנים געגען שכנים, מענשען געגען מענשען... ווער עס קומט נאָר צופאַהרען אין שטעדטעל אַרײַן, און צווישען די, וואס קומען, איז אַמאָל פאַראן אַ מענש פון אַן אנדער לאַנד, געהט ער באַלד „אויף דער באַסענע“ אָנקוקען דעם ברידער-סבר... שעה-מען זיך די פויערים דערמיט. ספּעציעל די אינגערע, די וואס זיינען שוין אונטער'ן אײַנפלוס פון דער נייער צייט... און עס

טרעפט זעהר אָפּט, אז זיי קומען שפעט ביינאַכט מיט העק, מיט שטיקער אייזען, און מיט אלע כוחות רייסען זיי ארויס שטיינער פון דער אויסגעמויערטער מצבה... זיי וואַלטען אזוי געוואַלט זי אינגאנצען צוואווארפען! זיי וואַלטען אזוי געוואַלט, אז עס זאָל פון איר קיין זכר ניט איבערבלייבען און זי זאָל מער ניט ארויסשרייען פאר דער וועלט דעם בלוטיגען פאַר-ברעכען, וואס איז באגאנגען געווארען!...

אָבער זיי קענען די אויסגעמויערטע מצבה ניט צוברעכען. זי שטעהט פעסט און שטעכט די אויגען. מיט איר גרויסקייט און פאַרגליווערטער אָנגעכמורעטקייט שפאַרט זי זיך ארויס דורך דער גרינסקייט פון די בויער זומער, און זי קריכט ארויס אויף דער ווייסקייט פונ'ם שניי ווינטער — זי לאָזט זיך ניט בא-האַלטען און לאָזט זיך ניט צושטערען...

3. סימנים פון ניי לעבען אין אונטערגאַנג פונ'ם אַלטען.

די סימנים פון דעם נייעם לעבען און פון דעם נייעם „אויפ-בוי“ אין טראַסטינעץ קען מען געפינען — ווי מאָדנע דאָס זאָל ניט זיין — אינ'ם חורבן פון די בתי מדרשים און שוהלען, וואס זיינען געווען אַמאָל. אין זייער אונטערגאַנג קען מען זעהן דעם אויפגאַנג פון דעם נייעם לעבענס-שטייגער.

מיט קיין באַזונדער פרומקייט האָט זיך טראַסטינעץ קיינ-מאָל ניט אויסגעצייכענט. עס איז דאָרט אלע מאָל געווען א שטודירענדע יונגוואַרג, סאַי א אידישע און סאַי א קריסט-ליכע; עס איז דאָרט אלע מאָל געווען אַ ראַדיקאלע אינטעלי-גענז. דער איינפלוס פון דעם „זאוואַד“, וואס האָט קאָנצענ-טריט ארום זיך אַ היבשע גרופע פון אויפגעקלערטע מענשען מיט אַ גאַנץ נישקשה'דיגער בילדונג, איז אלע מאָל געווען גרויס אויפ'ן שטערטעל. אפילו אין די אַרימע אידישע און ניט-אידישע פאמיליעס האָט מען געטאָן וואס מען האָט נאָר גע-קענט צו שיקען די קינדער אין די גרויסע שטערט לערנען, און זומער האָט מען אויף די טראַסטינעצער גאסען און אויך ביים וואַקזאַל געקענט זעהן אַ היבשע צאָהל גימנאַזיסטען און גימנאַ-זיסטקעס, סטודענטען און קורסיסטקעס, וועלכע האָבען גערעדט רוסיש מיט'ן טראַפּ, און קיינער איז שוין ניט געווען איבער-

ראשט און האָט ניט איינגעלייגט די וועלט ווען ער האָט געזעהן א אירישען בחור מיט אַ שטעקעלע אום שבת און נאָך מיט אַ פּאַפּיראַס אין מויל דערצו...

קיינער איז אויך ניט געווען איבערראשט און האָט נישט איינגעלייגט די וועלט ווען ער האָט געזעהן א אידען פּונ'ם זאָ-וואָך פּאָהרען אום שבת אין א כרימשקע, אין א פּאַעטאַן, אדער גאָר רייטענדיג אויף א פּערד. דאָס שטעדטעל איז געווען פּריי, און אַפּיקורסים זיינען דאָרט קיין נאָווינע ניט געווען.

פונדעסטוועגען האָבען דאָרט ניט אויסגעפּעהלט קיין סינאַ-גאַגעס. עס איז דאָרט אין די אַלטע צייטען געווען א שוהל, א בית המדרש, אַ קלויז און אויך אַ קלויזעל. און אזוי ווי די טראַסטינעצער אידען זיינען אלע מאָל געווען גרויסע ליבהאָבער פון נגינה, האָט יעדער מקום קדוש געהאַט א שטענדיגען חזן מיט משוררים, און ניט נאָר איין חזן, נאָר טאקע צוויי חזנים, א בעל שחרית און א בעל מוסף, און אמאָל, ווען מען האָט געוואָלט זיך לאָזען וואוילגענהן אויף א גאָר ברייטען שטייגער, האָט מען אויף א שבת, אָרער אויף א יום טוב, אראָפּגעבראַכט גאָר א גרויסען חזן פון א ווייטער שטאָדט. און איך געדענק נאָך, ווי מיט א סך יאהרען צוריק, ווען איך בין נאָך געווען א קליין אינגעלע, האָט מען קיין טראַסטינעץ אראָפּגעבראַכט אויף א שבת ניט קיין אנדערען ווי דעם וועלט-באַריהמטען חזן ניסי בעלזער, וועלכער האָט ביי זיין עמוד, קען מען זאָגען, דער-צויגען א דור פון קינסטלער, וועלכע זיינען דערנאָך געווארען באַריהמט אַלס גרויסע שוישפּילער אויף דער אידישער בינע. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז דעמאָלט געגאַנגען כאַדאַראָס; ניט נאָר אידען, נאָר אויך קריסטען זיינען געקומען אין שוהל אריין הערען דעם באַריהמטען חזן. א לענגערע צייט האָט מען דערנאָך אויף פאַרשידענערליי אופנים נאָכגעזונגען זיינע ניגונים, און שמעון שניידער, א איד א יודע נגן, אָבער אָהן א שטימע, האָט אזוי אָנגעקוואָלען פון ניסי'ס, „אָנאָ בכוח“, אז ער האָט אים געמוזט זינגען ביי דער אַרבייט, און טאַקע ניט אַליין, נאָר מיט אלע געזעלען וואס האָבען ביי אים געאַרבייט; אזוי שנעל ווי שמעון האָט נאָר גענומען די שער אין האַנט, האָט שוין ניסי'ס ניגון אין אים געזונגען, און דאָן האָט ער, גע-בענדיג א פינטעל מיט'ן אויג צו די געזעלען, אז זיין ווייב

מלכה זאל דאָס ניט באַמערקען, שטילערהייט געגעבען א זאָג אַזוי:

— אַנו, חברה, ווי אַזוי געהט עס דאָרט ביי אים:
 „אַנאָ, אַנאָ בכוח גדולת ימינך,
 אוי, התיר צרורו.
 קבל רות עמד —
 אוי — עמד“.

דער פּרעסטיזש פון דער שוהל איז דאָמאלט שטארק דער-
 הויבען געווארען דערמיט, וואס ניסי בעלזער האָט דאָרט געראָ-
 ווענט א שבת. דאָס בית המדרש און די קלויז האָבען מקנא
 געווען די שוהל און זיי האָבען אויך געפרוּאוּט ברענגען חזנים,
 אָבער צו ניסי'ן זיינען יענע חזנים ניט געקומען. פּונ'ם קלויז-
 זעל איז שוין אָפּגערעדט; דאָרטען האָבען די בעלי-בתיים ניט
 געקענט אפילו טרוימען וועגען א ניסי בעלזער, און דער שטענ-
 דיגער חזן זייערער, יעקב לייב דעם נאמנ'ס, האָט געפרוּאוּט
 זיי טרויסטען דערמיט, וואס אין „לכה דודי“ קען זיך קיינער
 צו אים ניט פארגלייבען, אפילו ניסי בעלזער אַליין אויך ניט...

אין די וואַכעדיגע טעג זיינען אין קיין מקום קדוש ניט גע-
 ווען קיין סך מענשען און זעהר אָפט איז פשוט שווער געווען
 „צונויפצוקלאַפּען“ א מיין. דערפאר אָבער איז שבת און יום-
 טוב געווען געפאקט. איין מאָל האָט אויך געטראַפּען, אז די
 „אריסטאָקראַטען“ פֿון שטערטעל האָבען אויף יום טוב אפגע-
 דונגען א באזונדער שטוב מיט א באזונדער חזן און ס'האָט
 געהייסען, אז זיי, די אפיקורסים, וואס דאוונען ניט א גאנץ
 יאהר, דאוונען איצטער אין א „קלוב“...

יעדער מקום קדוש אין שטערטעל איז געווען ניט דוקא
 א צענטער פון פרומקייט, נאָר פון יום-טוב־דיגקייט; אהין איז
 מען געקומען אָנגעטאָן אין די שעהנסטע קליידער; דארטען
 האָט מען ניט נאָר געדאווענט, נאָר מען האָט אויך גערעדט
 וועגען וועלט־זאכען, און אהיים איז מען געגאנגען מיט דער
 פולער זיכערקייט, אז היינט וועט מען מיט ווייב און קינדער
 אָפעסען א שעהנערען און א בעסערען מאָלצייט ווי נעכטען און
 עהערנעכטען.

איצטער אָבער האָט אַלעס אן אנדער פנים באקומען און
 אן אנדער געשטאַלט אָנגענומען. פּונ'ם בית המדרש האָט מען

געמאכט א שקאלע פאר קינדער. מען לערענט דאָרט אידיש און אויך אוקראַיניש און רוסיש. און איינע פון די אוקראַינישע נישע לערערנים דארט איז די אינגסטע שוועסטער מיינע, די וואָס איז אלט געווען זעקס חדשים ווען איך בין מיט דריי און צוואַנציג יאהר צוריק אוועקגעפאהרען פון דער היים. זי האָט דאָרטען א קאָפּערע, וואו זי לייענט אין אוקראַיניש לעקציעס וועגען אוקראַינישער ליטעראַטור און אוקראַינישער געשכײטע. איך ווייס נאָך ניט צי די קאָפּערע אירע שטעהט אויף דעם זעלבן פּלאַץ וואו דער טאַטע האָט אין בית המדרש געהאַט א „שטאָרט“ און וואו ער האָט געדאווענט מיט'ן טלית איבער'ן קאָפּ, שאַק-לענדיג זיך ביים סטענדאַרד מיט גרויס כּונה. איך האָב דאָס געפרוּווט פּעסטשטעלען פאר זיך ווען איך בין דאָרט געווען. אָבער דאָס בית המדרש, וואס איז איצטער א שקאַלע, איז אזוי אנדערש און אזוי געביטען, אז ס'איז אונמעגליך געווען דארט צו געפינען די „שטאָרט“, וואו דער טאַטע האָט אַמאָל געדאַ-ווענט...

מיין שוועסטער, די אוקראַינישע לערערין, האָט מיך פּאַר-געשטעלט פּאַר די אנדערע לערערנים און לערער, און זיי אַלע זיינען געווען זעהר שטאַרק נייגעריג צו הערען עפעס נייעס וועגען אמעריקע. אָבער איך בין געווען נאָך נייגעריגער צו הערען נייעס וועגען דעם בית המדרש, וואס איז איצטער א שקאַלע. האָב איך שוין אויסגעדערהט אזוי, אז איך זאָל וויי-ניגער ריידען און מער הערען. און איך האָב געהערט:

„אין די אידישע לימודים באקענען מיר די שילער און שילערנים מיט די ווערק פון אונזערע אידישע שריפטשטעלער.“ זאָגענדיג דאָס, האָט מען מיר אָנגערופען די נעמען פון עטליכע סאָוועטישע אידישע שרייבער. און ווען איך האָב געמאכט א באַמערקונג, אז אידישע ליטעראַטור ווערט געשאפּען ניט בלויז אין סאָוועט-רוסלאַנד, נאָר אויך אין אמעריקע און אין אייראָפּע, האָט מען מיר געענטפּערט אזוי:

„די בורזשואַנע אידישע ליטעראַטור געהט אונז ניט אָן. מיר האַלטען, אז ליטעראַטור דאַרף באַדינען דעם רעוואַלוציאַר-נערען פּראָלעטאַריאַט. קיין אנדער אידישע ליטעראַטור אנער-קענען מיר ניט...“

דעבאַטען זיינען געווען איבעריג. פּונקט אזוי וי מען

האַט אין דער שקאַלע ניט געקענט געפינען קיין סימנים פון דעם אלטען בית המדרש, אזוי האָט מען ביי די מערסטע לערער און לערערנים ניט געקענט געפינען קיין סימנים פון צווייפּלען אין עפעס; אין זייערע רייד האָט זיך געפיהלט די זיכערקייט פון מענשען וואס האָבען ביי זיך גע'פועל'ט, אז זיי וויסען שוין אלץ און אז מער דאַרפען זיי ניט וויסען...

איך בין אויך געווען אין קלויז. עס איז שוין אָבער מער ניט קיין קלויז, נאָר אַ פאַבריקעל, וואו מען מאַכט שטרויענע קאַלפעקעס פאַר פלעשער ווין...

אַ פאַר צעהנדליג אידישע מיידלעך און אויך עטליכע בחורים ארבייטען ביי אַט דער „אינדוסטריע“, און זיי קריגען זעהר קליינע שכירות.

זיי ארבייטען שנעל, ווייל וואָס מער קאַלפעקעס זיי גי- בען ארויס, אלץ מער געלט קריגען זיי, און דאָס איז ניט קיין קלייניגקייט, ווייל די מערסטע פון זיי שטעהען ביי דער אַר- בייט הונגעריגע...

און דאָ וויל איך איבערגעבען אַ פאַל, וואס איז זעהר כאַ- ראַקטעריסטיש פאַר דעם איצטיגען לעבען אין די אידישע שטעטלאַך פון סאָוועט־רוסלאַנד:

אין דער קלויז, וואָס איז איצטער אַ פאַבריקעל פון שטרוי- נע קאַלפּאַקעס, ארבייט אַ איד, וואס איז אַמאָל דאָרט געווען דער גבאי. ער איז שוין אַ מאַן אין די יאָהרען, מיט אַ גרויער באָרד און מיט פּאות. ער איז נאָך אָבער פול מיט לעבען, און אין אַלגעמיין איז ער פון די מענשען וואָס האָבען ניט ליב זיך נאָכצושלעפען; ער מוז אומעטום זיין צווישען די וואָס שטעהען אין דער ערשטער ריי — אַ גבאי לויט זיין נאַטור. אָבער אינ'ם פאַבריקעל פון שטרויענע קאַלפעקעס קען ער דאָך קיין גבאי ניט זיין, איז ער דאָרט געווארען אַן „אור- דאַרניק“, דאָס הייסט, ער איז איינער פון די בעסטע און פליי- סיגסטע ארבייטער; ער מאַכט מער שטרויענע קאַלפעקעס ווי די אַנדערע ארבייטער, און ער האָט אַ ביכעל, וואו עס שטעהט בפירוש געשריבען, אז ער איז אַן „אודאַרניק“, און דאָס איז שוין גאָר ניט קיין קלייניגקייט. דאָס ביכעל נעמט אים אַריין אין דער קאַטעגאָריע פון גאָר גרויסען יחוס, און ער נעמט זיך טאַקע שטאַרק איבער דערמיט, פונקט ווי אַמאָל מיט זיין

גבאות אין קלויז. דאָס קען מען זעהן גלייך, ווייל אזוי שנעל ווי מען האָט אים פאַרגעשטעלט פאר מיר, האָט ער מיר גלייך געוויזען דאָס ביכעל, אז ער איז אן „אודארניק“... קומט אָבער א שבת און ער, דער אַמאָליגער גבאי, וואס איז איצטער אן „אודארניק“, באקומט מיט אַמאָל אַ חשק אריינ-צוכאַפען אַ דאוונען און טאַקע דוקא בצבור, און טאַקע דוקא פאַר'ן עמוד, ווייל ער איז זיכער, אז ער האָט אַ שטימע און אז ער קען דאוונען פאַר'ן עמוד. געהט ער אין דער פריה אוועק אין שוהל, וואו ער געפינט נאָך עטליכע אידען, ווייל די שוהל האָט די נייע ארדנונג ניט געטשעפעט צוליב דעם וואס זי איז שוין עטליכע הונדערט יאָהר אַלט. דארטען, אין שוהל, דאווענט ער אָפּ פאַר'ן עמוד, ער ציקעלט זיך און גאַרנעלט זיך פונקט ווי אין יענע צייטען, ווען ער איז נאָך געווען א גבאי און געהאַט די גרויסע דעה. און דערנאָך געהט ער אוועק ארבייטען אין דער קלויז, וואו ער איז אַמאָל געווען א גבאי און וואו ער איז איצט אן „אודארניק“ ביי שטרויענע קאָל-פעקעס....

אויך דאָס קלייזעל, וואו עס פלעגען אַמאָל דאוונען פשוט'ע אידען אָהן פּרעטענזיעס, וואו חנניהו דער טלית'ניק פלעגט שטונ-דען לאַנג קענען דערצעהלען וואונדערליכע מעשיות, איז אריין אינ'ם גייסט פון דער נייער צייט; עס איז שוין דאָרט מער ניט קיין קלייזעל, נאָר א „קינאָ-טעאַטער, וואו מען צייגט מאַוויס צו פאַרוויילען און אויפקלערען די איינוואוינער פונ'ם שטעדטעל.

איך בין דאָרט געווען. און איידער איך בין צוגעקומען אהין האָב איך אָנגענומען פולע קאַלאַשען מיט בלאָטע, אויך ווען איך בין אריינגעקומען אהין בין איך אריין אין א טיפער בלאָטע. און ווען איך האָב געעפענט די טיר, האָב איך גע-וואָלט זעהן וואס פאַר א פנים עס האָט דער טראַסטינעצער קינאָ-טעאַטער. אָבער פונקט אזוי ווי איך האָב דאָרטען ניט געקענט געפינען די סימנים פונ'ם אַלטען קלייזעל, אזוי האָב איך דאָר-טען ניט געקענט געפינען קיין סימנים פון אַ טעאַטער. מען האָט מיר אבער פאַרוזיכערט, אז אַ מ אַ ל ווייזט מען דארטען בילדער....

דאָס איז דער סך-הכל פון דער שוהל, פונ'ם בית-המדרש,

פון דער קלויז און פונ'ם קליוועל אין מיין געבורטס-שטעדטעל. און דאָס זיינען די פאקטען, ווי אזוי מען זעהט אין זייער אונטערגאנג דעם אויפגאנג פון דעם נייעם לעבענס-שטייגער... ראש השנה און יום כפור איז די איינציגע און אלטע שוהל געפאקט. עלטערע אידען קומען אהין דאוונען און זיי וויינען זיך דאָרטען גוט אויס, נאָך מער זיי אין די אלטע צייטען. אויך די ווייבערישע שוהל איז געפאקט און פון דאר-טען טראָגען זיך יאָמערליכע געוויינען, ווייל אין שטעדטעל זיינען פאראן גענוג אלטע ווייבער. זיי קריגען זעהר קליינע פאָרציעס ברויט צום עסען, ווייל זיי זיינען דאָך ניט פון די וואָס אַרבייטען. זיי באַטויליגען זיך דאָך ניט אינ'ם אויפ-בוי פונ'ם לאַנד; זיי זיינען גלאַט „איבעריגע מענשען" און מען האָט צו זיי קיין פליכטען ניט. איז זייער לאַגע דאָריבער א שרעקליכע. עס פעהלט זיי ניט קיין צרות און זיי האָבען אויף וואָס צו וויינען און אויף וואָס צו קלאָגען...

צו דעם זיינען נאָך צוגעקומען נאָר נייע צרות, אויף וואָס אַן אלטע פרומע מאַמע קען קלאָגען און וויינען — צרות פון קינדער, וועלכע זיינען אינגאנצען אַוועק פון אידישקייט. און מען דערצעהלט מיר ווי פאָראַיאָהרען יום-כפור האָט אַן אלטע מאַמע אין שוהל איינגעלייגט די וועלט וויינענדיג דאָרויף, וואָס אייזער זעהן, א סאָוועטישער בעאמטער, אַ קאָמוניסט, אַרבייט דעם טאָג. שאַקלענדיג זיך איבער'ן מחזור און קלאַפענדיג זיך „על חטא", האָט זי געגאָסען מיט טרערען און האָט געבעטען גאָט, ער זאָל מוחל זיין איר זעהן, דעם קאָמוניסט, וואָס ער אַרבייט אום יום כפור. „דו, גאָטעניו, — האָט די אידענע גע-טענה'ט, — ווייסט דאָך, אז ער טוט דאָס צוליב דער וויסטער פרנסה..."

עס טרעפט אויך, אַז פרומע אידען אין שטעדטעל געהען ניט אין שוהל אריין אפילו ראש השנה און יום כפור, ווייל זיי האָבען מורא, אז דערמיט וועלען זיי נאָך ברענגען שאַדען זיי-ערע קינדער אין דער פאָרטיי, אָדער אין די רעגירונגס-אַמטן, וואָס זיי פארנעמען. עס איז טאָקע אמת, אז קיינער שטערט ניט א פרומען מענשען צו געהן אין שוהל אריין און דאוונען ווי-פיל ער וויל. אָבער דאָס געהן אין שוהל אריין איז פאָרבונד-דען מיט טויענטער וויכטיגע און ניט-וויכטיגע זאכען, וואָס

שאפען אונאנגענעמליכקייטען — זאכען, וואס זיינען אלץ ענג צונויפגעקניפט מיט דעם נייעם לעבענס-שטייגער אויף אזא אופן, אז מען קען זיי בשום אופן ניט אָפטשעפען. און ווען מען שטעלט דאָך א סך אין קאָן און מען קומט דאָך ראש השנה און יום כפור אין שוהל און מען וויינט זיך גוט אויס און מען קלאָגט זיך גוט אָן, האָט מען אונאנגענעמליכקייטען און מען ליידעט א סך ווען מען קומט צוגעהן אהיים, ווייל אין דער היים ווערט מען באפאלען פון די אייניקלאך, וואס לערנען זיך אין די סאָוועטישע שולען, און זיי, די אייניקלאך, דוקא וואוילע קינדער, אָבער פאָרט קינדער וואס ריידען נאָך אלץ וואס מען רעדט אין זיי אַרײַן, רייצען זיך מיט דעם זיידען און מיט דער באָבען און מאַכען חוזק פון זיי:

„נישטאָ קיין גאָט אויף דער וועלט! ... נישטאָ קיין גאָט אויף דער וועלט! ...“

אָדער:

„דיין גאָט איז אַ שמוציגער!“

„דיין גאָט איז אַ חזיר! ...“

אין דער אייגענער היים ווערט דער גלויבען פון א פרומען אידען באַשפּיגען און פאַרכראַקעט. און ער קען זיך אַקעגען דעם ניט וועהרען. ער קען זיך ניט העלפען. ער האָט פשוט מורא זיך צו וועהרען...

אין אלגעמיין איז אַ יום־טוב איצט אַן אָפקומעניש פאַר אַ פרומען אידען אין סאָוועט־רוסלאַנד. אין די קליינע שטעטלאַך ספעציעל. און אויב ער ליידעט אלע טעג פון אַ גאַנץ יאהר, ליידעט ער יום־טוב נאָך מער, קומט ער אָפּ נאָך ערגער.

איך האָב אין מיין שטעטעל אַלץ געזוכט סימנים פון אויפ־גאַנג אין דעם נייעם לעבענס־שטייגער. און געזוכט האָב איך דעם אויפגאַנג פון דעם נייעם ניט דוקא אינ'ם אונטערגאַנג פונ'ם אַלטען. אייניגע גוטע נייע זאַכען האָב איך ווירקליך גע־פונען, ווי למשל: די זיכערקייט פון דער אידישער באַפעלקער־רונג, אַז אונטער די סאָוועטען איז מער ניט מעגליך אזא זאך ווי פאַנגאַמען; דער באַוואוסטזיין, אַז אין רוסלאַנד זיינען די אידען אַריבער פון אבסאָלוטער רעכטלאַזיגקייט צו פולע רעכט און אַז זיי קענען לערנען און שטודירן און פאַרנעמען די העכ־סטע און וויכטיגסטע אַמטען אין דער מלוכה. עס איז מיר

אויך געווען אַנגענעם צו טרעפן אין אייניגע רעגירונגס־אינסטיטוטציעס, און אפילו אין דער „גע־פע־או“, וואו איך האָב פאַר־בראַכט א לענגערע צייט אין אַן אינטערעסאַנטען שמועס, א באַדייטענדע צאָל אמת־אינטעליגענטע מענשען, און אַלע פון אַרימער אָפּשטאַמונג, קינדער פון אַרבייטער און פויערים; ס'איז מיר אויך געווען אַנגענעם זיך צו דערוויסען, אז אין מיין שטעטל געהט איצטער ארום א צייטונג אין אוקראי־ניש און דער רעדאַקטאָר פון דער צייטונג איז אַ אידישער יונגערמאַן, וואָס איז זעהר שטאַרק איבערגעגעבען דער אַרבייט; עס איז מיר אויך געווען אַנגענעם צו באַמערקען די גוטע באַ־ציהונגען צווישען אידען און קריסטען. און נאָך און נאָך זאכען וואָס האָבען אַרויסגערופען אַ וואַרימען געפיהל.

איך האָב אָבער אויך געזעהן אַרום און אַרום אזוי פיל חורבות, אזא שווער לעבען, אזא טרויעריג לעבען, אַז איך האָב פשוט ניט געקענט פאַרשטעהן ווי אזוי מענשען קענען ליידען אזוי פיל און וואו זיי נעמען כוחות אַריבערצוטראָגען אזוי פיל! און אין דער צייט ווען די סימנים פון נייעם אויפגאַנג דאַרף מען זוכען, זיינען די סימנים פון אונטערגאַנג אזוי גרויס אין צאָהל און אזוי שאַרף אין געשטאַלט, אַז זיי שניידען ממש — ניט נאָר די אוי־געז, נאָר אויך דאָס האַרץ פון יעדען מענשען וואָס וואָלט געוואָלט זעהן מער פרייד און א ליכטיגן לעבען אין סאָוועט־רוסלאַנד!

4. פאַרטרינקען די צרות.

געווען אַמאָל אין טראַסטינעץ — ווי איך האָב שוין פריהער דערצעהלט — א „זאוואָד“.

דער „זאוואָד“ — דאָס איז געווען אַ גרויסע צוקער־פאַב־ריק. איינע פון די גרעסטע אין דעם דרום־מערב־דיגען געגענד. עס האָבען פון דער פאַבריק געצויגען פּרנסה די דערפער און דערפלאַך אַרום און אַרום און אויך דאָס גאַנצע שטעטלע. דער טראַסטינעצער „זאוואָד“ האָט צוגעשטעלט מעליץ (מעהל־צוקער) פאַר רוסלאַנד און אויך פאַר אויסלאַנד, און זומער, די צייט פון „פּראַיוואַדסטוואָ“, ווי מען האָט עס גערופען אין שטעטלע, האָט דאָס לעבען אין „זאוואָד“ געקלאַפט מיט אַזא אימפעט,

אז מען האָט עם געקענט פיהלען און זעהן און הערן אויף מילען ווייט.

גאנצע טעג און גאנצע נעכט האָבען פויערים אויף אַלע וועגען געפיהרט פוהרלאַך מיט בוראָקעס אין „זאוואָד“ אַרײַן. די מאַשינען האָבען געאַרבייט ביימאָג און ביינאַכט; דאָס פיר פּען פון די צוויי הויכע שטיינערנע קויעמעס האָט געשנימען די שטילקייט און די לופט אויף מילען און מילען אַרום און אַרום און האָט אָנגעפילט א סך הערצער מיט פרייד, ווייל דאָס האָט גע- מיינט, אז מענשען אַרבייטען, אז מענשען פאַרדינען. אין שטעטעל איז שווער געווען צו געפינען איינעם, וואָס זאָל אויף וועלכען עס-ניט-איז אופן ניט זיין פאַרבונדען מיט'ן „זאוואָד“; עס זיינען געווען פאַרדיאָען, קאָמיסיעס און גלאַט באַשעפטי- גונגען. דער „זאוואָד“ האָט אַרויסגעגעבען מיליאָנען פּוּד מע- ליץ. דער „זאוואָד“ האָט אַרײַנגעטראָגען לעבען אינ'ם גאַנצען געגענד.

איצטער שטעהט דער „זאוואָד“ נאָך אויף דעם זעלבען אָרט, פונקט ווי פריהער. אָבער... ער אַרבייט ניט... די מאַשינען שטעהען שטיל. די סקלאָדען זיינען פּוסט. די קויעמעס פּיפּען ניט מער. די וועגען זיינען בלאָטיג. די וואוינונגען זיינען פינסטער. אַלץ איז דאָרטען אָפּגעלאָזען, קויר- טיג און שמוציג.

מ'קען אָבער דאָך ניט זאָגען, אז דער זאוואָד אַרבייט אינגאַנצען ניט. איין אָפּטיילונג אַרבייט יא. עס אַרבייטען אין דער אָפּטיילונג אַרום און אַרום פיר און צוואַנציג מענשען. דריי „סמענעס“, הייסט עס, צו אכט מענשען אין א „סמענע“. און ווייסט איר וואס מען מאכט דאָרטען? אַן אַרטיקעל, אין וועלכען מען נויטיגט זיך זעהר שטאַרק, ווייל אָהן דעם וואָלט מען, חלילה וחס, ניט אויסגעקומען — מען מאכט דאָר- טען בראַנפען...

קיין אַנדער זאָך פעהלט איצטער ניט אין יענעם געגענד, נאָר — בראַנפען...

עס איז געווען אַמאָל אין מיין געבוטרס-שטעטעל א גרוי- סע און אַ שעהנע געביידע, מיט אַ ברייטען טויער פון איין זייט און אַ ברייטען טויער פון דער אַנדערער זייט. געשטאַנען איז די געביידע אינ'ם סאַמע צענטער פונ'ם שטעטעל און גע-

רופען האָט מען זי „ראַטהוויז“, כאָטש קיינער האָט ניט געוואוסט די באַדייטונג פונ'ם וואָרט. און געוואוינט האָבען אין ראַטהוויז אַ סך פאַמיליעס און אַלע פאַמיליעס האָבען געהייסען איין נאָמען — מילגראַם, און אַלע מילגראַמס האָבען געהאַט אַ סך קינדער, מערסטענטיילס אינגלאַך, און אַלע אינגלאַך האָבען גע- האַט איין נאָמען — שמואליקעל.

אַ וועלט מיט שמואליקלאך זיינען אין ראַטהוויז געווען. און מען האָט שוין ביי קיינעם פון זיי ניט געדארפט פרעגען דעם נאָמען; אַלע האָבען שוין געוואוסט, אז ווען אַ אינ- געלע קומט פונ'ם ראטהוויז, הייסט ער שמואליקעל.

אין דעם איז געווען פארבונדען, א שטיק געשיכטע פונ'ם שטעטעל, און אָנגעהויבען האָט זיך עס אזוי:

אַ רייכער איד, א „פּאָסעסאָר“, מיט'ן נאָמען שמואל מילגראַם, האָט זיך מיט אַ סך יאהרען צוריק באזעצט אין טראַסטינען, און ער האָט אויסגעבויט דעם ראַטהוויז, וואס איז דאן געווען די שענהסטע און גרעסטע געביידע אין שטעטעל. געפיהרט האָט שמואל מילגראַם גרויסע געשעפטען און האָט געהאַט אַ סך קינדער — זיהן און טעכטער; ער האָט די טעכטער געגעבען אַ סך נדן, און יעדער חתונה, וואָס ער האָט געפראוועט, איז געווען אויף אַזאַ בריווען און רייכען שטייגער, אז מען האָט פאר חתן-כלה געשפרייט סאמעטענע סטעזשקעס פונ'ם ראַטהוויז ביז'ן בית-המדרש. אין לעגענדעס און גוזמאות האָט מען דעם נאָמען פון שמואל מילגראַם איינגעהילט. און ווען ער איז געשטאר- בען, האָט ער דעם ראַטהוויז איבערגעלאָזען פאר די זיהן און טעכטער, וועלכע זיינען ניט געווען פעהיג צו פיהרען אזעלכע געשעפטען, ווי דער טאטע. האָבען זיי פאַראייביגט זיין נאָמען דערמיט, וואס זיי האָבען אַלע נירגעבאַרענע אינגעלאַך זייערע אַ נאָמען געגעבען נאָך אים — שמואל.

איז דער גאַנצער ראַטהוויז דאריבער געווען פול מיט שמואליקלאַך; יעדער שמואליקעל איז זיך געגאנגען זיין וועג און זיך געריסען אין אַן אַנדער ריכטונג, ווייל עס איז מער ניט געווען די שטאַרקע האַנט, וואס זאָל זיי האַלטען אינאיינעם; עס איז שוין אויך מער ניט געווען די משפחה-טראַדיציע, וואָס דער אַלטער שמואל מילגראַם, דער רייכער פּאָסעסאָר, האָט אזוי פּעסט געהאַלטען און שטאַרק געצעמענטעוועט, מיט וואָס ער

האָט נאָר געקענט. און ווען די שומאליקלאך זיינען אויסגע-
וואקסען, האָבן זיי זיך צושפרייט איבער דער גאַנצער וועלט.
געווען איז דער ראָטהויז דער צענטער פון האַנדעל אין
טראַסטינעז. פון ביידע זייטען צוויי לאַנגע רייען קלייטען פון
כל המינים. און וואָס האָט מען דען אין יענע קלייטען ניט
געקענט קריגען! באַקאלעי, גאַלאַנטערעי, מאַנאָפּאַקטור, אייזענ-
וואַרג, מעהל — און וואָס דען ניט! אַפילו יאַטקעס זיינען
דאָרטען געווען. און אינ'ם טאָג פון אַ יאָריד איז שווער גע-
ווען צום ראָטהויז זיך צוצושלאָגען. אין די קלייטען, ביי די
קלייטען און אַרום די שטעלעכלאך האָט עס געזשומעט ווי אין
אַ בינשטאָק; מען האָט געקויפט און פאַרקויפט, מען האָט
געליארעמט און געפילדערט, מען האָט געגעבען געלט און גע-
נומען געלט, מען האָט זיך געבענשט און געשאַלטען — עס
האָט געקאַכט מיט אַ לעבען, וואָס האָט אין זיך געהאַט אַ סך
מיאוס'קייט, אָבער אויך ניט וועניג שעהנקייט, אַ סך שלעכטס,
אָבער אויך ניט ווייניג גוטס...

איצטער זיינען אַרום ראָטהויז מער קיין קלייטען ניטאָ, כאַטש
די רעגירונג האָט זיי געקענט אויסנוצען פאַר אירע צוועקען. מען
האָט די אַלע קלייטען צואוואַרפען, און דער ראָטהויז, וואָס
שטעהט אויף אַ באַרג, קוקט אויס פון דער ווייטענס ווי דער
קערפער פון אַ גרויסען שוואַרצען פליגעל, ביי וועמען מען האָט
פון ביידע זייטען די פליגעל אָפּגעהאַקט...

ער קוקט אויס געבעכדיג, דער ראָטהויז. מיט זיין שוואַרצ-
קייט און קוויטנקייט שטרייכט ער נאָך מער אונטער דעם חורבן,
ווייל ער שטעהט דאָך אויף אַ באַרג און אים דערזעהט מען
דעם ערשטען, ווען מען פּאַהרט אריין אין שטעטעל. עס דוכט
זיך, אז ער שעהמט זיך פאַר די מענשען, וואָס געדענקען אים
נאָך פון יענע צייטען, ווען ס'האָט אין אים געשוויבעלט און
געגריבעלט מיט לעבען און מיט שמואליקלאך און אז דאָריבער
פרואווט ער זיך איינשרימפען אינגאַנצען, זיך וואָס טיפער
אַריינגראַבען אין דער ערד, מען זאָל אים ניט זעהן אין זיין
געפאַלענקייט...

דאָך האָט דער ראָטהויז אין זיך אויך עפעס פון דעם
נייעם אויפבויען אין שטעטעל; פון איין זייט האָט מען צו אים
צוגעטשעפעט אַ נייע געביידע מיט העל-געפאַרבטע ווענט און

דאָרטען איז די הויפטקווארטער פון דעם „ראַיפארקאָם“ (ראַיאָנער פאַרטיי־קאָמיטעט). פון די שמואליקלאך איז אינ'ם „ראַיפאר־קאָם“ קיין איינער ניטאָ...

א סך הייזער, וואָס האָבען אַמאָל געשפילט אַ זויכטיגע ראַלע אין דעם לעבען פון מיין שטעטל, זיינען איצט מער אינגאַנצען נישטאָ. אייניגע פון זיי האָט מען צאווארפען, צונור־מען אויף שטיקלעך און קיין נייע הייזער האָט מען אויף זייער אָרט ניט אַוועקגעשטעלט. מער ווי הויפענס מיסט איז פון זיי ניט געבליבען; ליגען זיי אזוי, די הויפענס מיסט, און פוילען און פאר'עיוו'ש'ן די לופט, און אין שטעטל איז מען שוין אזוי געוועהנט דערצו, אז ס'מאכט שוין ניט אויס וואָס דאָס אויג זעהט — אַ שטיבעל, וואָס קוקט אויס ווי אַ חורבה, אָדער אַ הויפען מיסט, וואו עס איז אַמאָל אַ שטיבעל געשטאַנען...

פונקט אזוי ווי דער אַנדענק פון די טויטע איז פריש אינ'ם זכרון פון די לעבעדיגע, אזוי איז דער אָנבליק פון די מצבות שאַרף אָנגעצויכענט אויף די שטיבלעך, וואו עס וואוי־נען מענשען, וועלכע זיינען אַמאָל מקנא די טויטע...

איך האָב געזוכט דאָס הויז, וואו איך בין געבאָרען גע־וואָרען און וואו מיינע קינדער־יאָהרען זיינען אַוועק. אָבער מער ווי אַ הויפן מיסט איז פון דעם ניט געבליבן.

אומעטום הויפענס מיסט און חורבות. און אויף די הוי־פענס מיסט — בלודנע הינט און איינגעדארטע ציגען, וואָס ראַיען דאָרט און זוכען עפעס מיט וואָס דעם הונגער צו שטי־לען. זיי, די היימלאָזע באַשעפענישען, זיינען אזוי מאַגער, אז קוים וואָס זיי האַלטען זיך אויף די פיס. די הינט בילען ניט, די ציגען מעקען ניט. זיי קוקען אויף אייך בלויז מיט תמ'עוואטע, רחמנות'דיגע בליקען, ווי זיי וואָלטען זיך ביי אייך געבעטען:

„טשעפעט אונז ניט. לאָזט אונז זיך ראַיען אין די הוי־פענס מיסט; אפשר וועלען מיר דאָרט דאָך געפינען עפעס צו עסען...“

שפאַנענדיג איינמאָל אליין איבער אַ בלאַטיגער גאַס, האָב איך פון דערווייטענס דערזעהן אַן אַלטע פויערטע און איך האָב זיך געלאָזט געהן צו איר, ווייל איך האָב זיך געוואָלט נאָכפרעגען אויף מענשען, וואָס איך האָב געדענקט נאָך פון די אַלטע

צייטען. ווען איך בין צוגעקומען צו דער פויערטע און האָב ביי איר געוואָלט עפעס פרעגען, האָט זי אויף מיר געגעבן א קוק אן איבערראַשטע און זי האָט זיך צוואויינט.

— דאָס ביזטו! — האָט זי מיך ביים ערשטען נאָמען אָנגערופען און געמאַכט א באַוועגונג מיך אַרומצונעמען, אָבער זי האָט זיך באַלד געכאַפט צוריק, ווייל זי האָט דעם מוט פאַרלאָרען — דאָס ביזטו! דאָ ביי אונז רעדט מען אַליץ, אז אַן אַמעריקאַנער איז געקומען, און מיר איז גאָר ניט איינגעפאַלען, אז דו ביזט דאָס דער אַמעריקאַנער! אוי, טאַטעלאַך מיינע! איז וואָס-זשע מאַכסטו? ווי אזוי לעבסטו? און וואָס ביזטו גאָר געקומען אַהער?

זי האָט מיך דערקענט די אָרימע פויערטע. זי האָט מיך נאָך געדענקט פון יענער צייט, ווען איך בין א אינגעל געווען. עס איז שוין א סך יאָרן. זינט זי וואוינט אין יענעם געסעל. זי האָט שוין דאָרטען א סך איבערגעלעבט, אָבער אזעלכע שלעכטע צייטען ווי איצטער זיינען נאָך קיינמאָל ניט געווען...

— און פאַר וואָס שטראַפט אונז גאָט אזוי? — האָט די אַלטע אָרימע פויערטע געהאַט א טענה — פאַר וואָס? איך האָב זיך ביי איר נאָכגעפרעגט אויף אייניגע מענשען, וואָס האָבען מיט יאהרען צוריק אויף יענעם געסעל געוואוינט, און אירע ענטפערס זיינען געווען קורצע:

— מוטשעט זיך...

אָדער:

— געשטאַרבען...

אזוי ווענען אַלע — די, וואָס לעבען מוטשען זיך, און די, וואָס מוטשען זיך ניט, זיינען געשטאַרבען...

אויף דעם זעלבען געסעל האָב איך געפונען נאָך א פאַרמיליע, וואס איך האָב אַמאָל גוט געקענט. דער מאַן, וועלכער איז אַמאָל געווען א גאַנץ אָנגעזעהענער מענש, איז מיט אַ צייט צוריק געשטאַרבען, און די פרוי, זעהר אַן אינטעליגענטע דאַמע מיט גרייזגרויע האָר, לעבט אין אַ פינסטער שטיבעל מיט אַ טויב־שטומען זוהן, וועלכער קען בלויז עמליכע זעהר ניט קיין קלאָרע קלאַנגען פונ'ם מויל אַרויסברענגען.

די פרוי טראַכט שוין ניט מער וועגען יענע צייטען, ווען

זי איז געפֿאָהרען אין בריטשקעס און אין פאיעמאָנען, ווען זי האָט אויסגעהאלטען די קינדער אין גימנאזיעס און אוניווערזי־טעטען, ווען זי האָט געהאַט גענוג געלד ארויסצוהעלפען ניט נאָר אייגענע, נאָר אויך פרעמדע. זי קען נאָר מער וועגען אזעלכע זאכען ניט טראַכטען, ווייל, מערסטענטילס איז ביי איר דער מוח יעדען טאָג פֿאַרנומען מיט איין פראַגע:

— וואו נעמט מען ברויט?

ווען דער הונגער איז שוין אזוי גרויס, אז עס איז שוין אונגעגלייך מער אריבערצוטראַגען, פֿאַרבווגט די פרוי איר שטאַלץ אָן אַ זייט און זי געהט אַרײַן צו אַ שכנה בעטען אַ שטיקעל ברויט. דאָס האַרץ ווערט ביי איר מיט בלוט פֿאַרלאָפֿען ווען זי טוט דאָס. אָבער זי קען זיך ניט העלפען, ניט נאָר זי אַלײַן איז הונגעריג, נאָר אויך דער טויב־שטומער זעהן, און יענער לאָזט אַרויס אזעלכע משונה'דיג ווילדע קלאַנגען, וואָס יאָגען אָן אַ מורא און פֿאַרגלױוערן דאָס בלוט אין די אָדערן:

— „מאָמאָ... כ־כ־כ־ל־ע־ב!“

עס ווערט שרעקליך אונטהיימליך ווען מען דערהערט די משונה'דיג־ווילדע קלאַנגען, וואָס ער כאַרכעלט אַרויס פֿון האַלז. און אין אזאָ מאָמענט קען אַ מאַמע לױפֿען ניט נאָר ב ע ט ע ן , נאָר אויך הרג'ענען, אַבי צו קריגען אַ שטיקעל ברויט... און מערקווירדיג! די פרוי האָט זיך ניט געקלאָגט; זי האָט די אָרדענונג ניט קריטיקירט; קיין איין שלעכט וואָרט ניט אַרויסגערעדט. זי האָט בלױז דערצעהלט וואָס זי לעבט איבער, אָדער בעסער געזאָגט: ווי אזוי זי לעבט. און די קורצע ווער־טער, וואָס זי האָט באַנוצט, האָבען דאָך אָנגעוואַרפען אַ בילד פֿון שרעק און שוידער, כאַטש זי האָט צוגעגעבען, אז א י צ ט מוזען מענשען אין רוסלאַנד לײַדען, ווייל די רעגירונג גיט אוועק אַלע כחות אויפצובויען די שווערע אינדוסטריע פֿון לאַנד.

— מיר האָפען, אז שפעטער וועט ביי אונז זיין בעסער —

האָט זי געזאָגט — עס וועט מוזען זיין בעסער!

אַ זאך, וואָס האָט מיך ווירקליך שטאַרק געוואַנדערט, אין די עטליכע טעג וואָס איך בין געווען אין מיין שטעטעל און האָב גערעדט מיט אזוי פיל מענשן און באַזוכט אזוי פיל היימען, איז געווען דער פֿאַקט, וואָס אירען האָבען אָנגעהויבען טרינקען אַ סך...

ס'איז ניט געווען קיין איין געלעגענהייט, אז מען זאל ניט געפינען קיין אויסרייד צו טרינקען „אביסעל בראנפען“...
 אין דער פריה — בראנפען...
 בייטאג — בראנפען...

און אין אָווענט — ווידער בראנפען.
 און ניט דוקא ביים עסען, נאָר גלאַט אזוי... מען זיצט און מען רעדט, און אין מיטען־דערינען ניט זיך איינער א זאָג:
 — עך, ווייסט איר נאָר וואָס? לאָמיר נעמען אַביסעל בראנפען!...

עס געדויערט ניט לאנג און באַלד ווערט געבאָרן א פלאַש בראנפען אויפ'ן טיש, ווייל דאָס קען מען צו יעדער צייט קריגען זעהר לייכט. און פונקט אזוי שנעל ווי די פלאַש ווערט געבאָרן, ווערט זי אויך שנעל פארלאָרן, ווייל די אידען טרינקען ניט פון קיין קליינע קעלישעקלעך, ווי אין די אמאָליגע אלטע צייטען, נאָר פון גאַנץ היבשע גלעזלאַך...

און ניט דוקא אין אַ שבת, אָדער אַ יום־טוב, ווען ס'איז א מצוה צו מאכען קידוש, נאָר אויך אין א פשוט'ן מיטוואָך — אידען טרינקען בראנפען און זוכען געלעגענהייטען צו טרינקען נאָך...

דאָס איז פאַר מיר געווען א גרויסע איבערראשונג, און איך האָב געוואָלט אויסגעפינען דעם גרונד דערפון, אָבער עס האָט זיך מיר אַלץ ניט איינגעגעבען, ווייל בחוש האָב איך גע-פיהלט, אז איך דאַרף דאָ זיין זעהר פאָרזיכטיג און ניט שטעלען קיין פראַגען אזוי אז אימיצער זאל זיך נאָך פיהלען באַלוי-דיגט...

עטליכע מאָל האָב איך געפרואווט געפינען א וועג ווי אזוי ארויסצוקריגען אַ וואָרט, אָדער א באַמערקונג, וואס זאל מיר געבען דעם שליסעל צו דער מאָדנער ערשיינונג וואָס אידען טרינקען אזוי פיל; אָבער עס איז מיר אַלץ ניט געלונגען און איך בין געבליבען מיט אַ פראַגע, וואָס האָט ניט געהאַט קיין ענטפער.

צווישען די אידען, וואָס זיינען אָפט געקומען צו מיר, איז געווען איינער, וועמען איך האָב נאָך פון די אַלטע צייטען גע-דענקט אלס אַ פיינעם בעל־הבית, אַ סאָלידען. ער האָט אמאָל געהאַט אַ בכבוד'יגע „שטאָרט“ אין בית המדרש, זיך געמישט

אין קהל'שע זאכען און געזאָגט אַ דעה אומעטום און מ'האָט זיך צו אים טאַקע צוגעהערט, ווייל ער האָט זיך גוט פאַנגאַנדער-געקליבען אין זאכען און האָט געקענט פאַרשטעהן מענשען. אין שטעטל פלעגט מען זאָגען, אַז ווען ער לעגט דעם „פעטשאַט“ אויף עפעס, אָדער אויף אימיצען, איז דאָס צוגעקלעפט, אָנגע-מאַסטען און — ס'פאַסט...

אָנגעטאָן פלעגט דער איד זיין אין יענע צייטען ציכטיג און סטאַטעטשנע, ווי ס'פאַסט זיך פאַר אַ בעל-הבית אין אזא שטאַנד. אפילו אין דער וואַכען פלעגט ער טראַגען אַ געפרעסטען קאַלנער און געפרעסטע מאַנזשעטען. עס איז אַלע מאָל געווען אַ פאַר-געניגען צו קוקען אויף אים.

איצט אָבער איז דער איד אינגאַנצען אַן אַנדערער. ווען ער איז דאָס ערשטע מאָל געקומען צו מיר, איז ער געווען אָנגעטאָן אין אַ פויעריש פעלצעל אַ קוויטינגס, אונטערגעבונדען מיט אַ נאַרטעל און אויפ'ן קאָפּ האָט ער געטראַגען אַן אָפּגעריבענע קוטש-מע, אַ פוטערנע, מיט פעלצענע אויערן-לעפלעך, וואָס האָבען זיך נאָכגעבאַמבעלט ווי צוגעטשעפעטע. און אזוי איז ער אויך געווען אָנגעטאָן ווען ער איז געקומען צו מיר דאָס צווייטע מאָל, דאָס דריטע מאָל און דאָס פערטע מאָל.

יעדער מאָל, ווען ער איז געקומען צו מיר, האָט ער געשריגען העכער פאַר אַלעמען און האָט אַלץ גע'טענה'ט, אַז ס'איז ניט גוט וואָס ער קען מיך ניט זעהן איינעם אַליין כאָטש אַ טאָג מיט אַ נאַכט, ווייל דאָס וואָס ער האָט מיר צו דערצעהלען, קען מיר קיינער ניט דערצעהלען, און פון דעם וואָס ער אַליין וועט דערצעהלען קען מען אָנשרייבען אַ בוך אַ גאַנצען... וואָס זאָגט ער אין בוך — צוויי ביכער, דריי ביכער, עטליכע ביכער...

מען האָט געזעהן, אַז דער מענש טראַגט זיך אַרום מיט אַ האַרץ וואָס איז פול מיט ווייטאָגען, אַז ער מוז ניט נאָר רעדען, נאָר שרייען. מען האָט אויך געזעהן, אַז אַלעמאָל, ווען ער קומט צו מיר, איז ער שכור...

האָב איך אים איינמאָל זעהר פאַרזיכטיג געפרעגט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, פאַרוואָס אַלעמאָל, ווען איר קומט צו מיר, זיינט איר ניט אינגאַנצען ניכטער? ... איך געדענק דאָך אייך נאָך פון די אַלטע צייטען; איך ווייס, אַז איר זענט אַלעמאָל געווען אַ פיינער בעל-הבית, אַ בכבוד'יגער איד, און איר

האָט קיינמאָל ניט געטרונקען... וואָס זשע איז מיט אייך געוואָרן איצט, וואָס איר טרינקט אזוי פיל? ...

מיר האָט זיך אויסגעוויזען, אז איך האָב זיך שוין גענומען צופיל רעכט, אז איך האָב אים אפשר שוין צופיל וועה געטאָן, און איך האָב געפרואווט פארנלעמען מיין פעהלער.

— איר וועט מיך ענטשולדיגען, — האָב איך געזאָגט, אַרויפלייגענדיג גוט־ברודעריש מיין האַנט אויף זיין אַקסעל — איר דאַרפט ניט זיין ביזן אויף מיר; איך האָב זיכער ניט גע־מיינט אייך צו באַליידיגען. אָבער, איר פאַרשטעהט, עס איז מיר פאַרט אַ וואונדער... עפעס כאַפּ איך דאָס ניט אָן... אַזאַ מענש ווי איר, און אויך אַנדערע אַזעלכע ווי איר... וואָס עפעס נאָר פאַר אַ טרינקען אין מיטען־דעריגען? ...

ביי דעם מענשען זיינען די אויגען באַלד פול געוואָרען מיט טרערען, און אָנכאַפּענדיג מיך פאַר דער האַנט, האָט ער זיך שטאַרק צעווייגט.

— דו וואונדערסט זיך, — מאַכט ער אזוי צו מיר און שאַקעלט מיט'ן קאָפּ, — דו וואונדערסט זיך פאַרוואָס איך און אַנדערע אידען דאָ טרינקען אַ סך בראַנפּען, פאַרוואָס מיר זיינען שכור? האַ? מענש איינער, אז אַ ברויט קאָסט ביי אונז צוועלף און פּופּצעהן רובעל. אַ ליטרע בראַנפּען אָבער קאָסט בלויז צוויי רובעל... קויפט מען אַ ליטרע בראַנפּען און מען טרינקט זיך אָן און מען ווערט אַנטשלאַפּען אויף אַ טאָג און אַמאָל אויף צוויי, און מען פאַרגעסט אַז מען איז הונגעריג...

דאָן האָב איך שוין פאַרשטאַנען פאַרוואָס אידען אין מיין שטעדטעל טרינקען אזוי פיל, און ווען איך האָב דיזעלכע טרויער־ריגע ערשיינונג געזעהן שפעטער אויך אין די אַנדערע שטעטלאַך, וואָס איך האָב באַזוכט, האָב איך שוין געוואוסט פאַרוואָס דאָס איז אזוי:

אַ ברויט קאָסט צוועלף און פּופּצעהן רובעל; אַ ליטרע בראַנפּען אָבער קאָסט בלויז צוויי רובעל. קויפען אידען בראַנפּען פּען און טרינקען זיך אָן און ווערען אַנטשלאַפּען אויף אַ טאָג און אַמאָל אויף צוויי און זיי פאַרגעסען אַז זיי זיינען הונגעריג...

דאָס האָט אויף מיר זעהר שטאַרק געוויירט און איך האָב אַ סך געקלערט דערפון. און איינמאָל, ווען איך האָב זיך אין דער היים צורעדט וועגען דעם מיט די אייגענע, איז פּונ'ם גע־

שפרעך באלד ארויסגעקומען א הייסע דעבאטע וועגען דעם אלטען דור און דעם יונגען דור, וועגען די דערגרייכונגען פון דער סאָוועט־רעגירונג אויפ'ן געביט פון אינדוסטריע, וועגען סאָציאַל־ליזם און קאָמוניזם, דיקטאַטור און דעמאָקראַטיע. מיין ברודער בוזי, דער פארברענטער קאָמוניסט, און איך האָבען זיך געקאָכט מער ווי אלע אנדערע; איך האָב געפרואווט אים אים בערשפארען און ער האָט געוואָלט מיך איבערשפארען; און דאָן איז מיט שטילע טריט צוגעגאנגען די מאַמע און אַרויפ־לייג גענדיג ביידע הענט אונז אויף די אַקסעל, האָט זי שטיל געזאָגט: — קינדער מיינע, דריי און צוואַנציג יאָהר האָט איר זיך ניט געזעהן, און ווער ווייסט, צי וועט איר אַמאָל זיך נאָך ווידער זעהן. בעט איך אייך, קינדער מיינע, קריגט זיך ניט... און דאָס איז געווען גענוג. און מיין ברודער האָט אויף זיין אייגענאַרטיגען שטייגער אונטערגעצויגען דעם סך הכל פון אונזער היציגען שמועס מיט זיין באַליבטען ווערטעל: — הכלל — אָפּגערעדט!...

5. אַ יאַר־אין שטעדטלע און אַ שבת אין שטעדטלע.

אין סאָוועט־רוסלאַנד ווייסט מען ניט פון קיין טעג, מען ווייסט בלויז דאטומס. און ניט אומזיסט זאגען אייניגע, אז דאָרט איז מקוים געוואָרען די קללה פון דעם בייזען נביא, וואָס האָט געזאָגט שילטענדיג דאָס פּאָלק, אז ס'וועט קומען א צייט, ווען די פאַרצווייפלונג וועט זיין אַזוי גרויס, אז מען וועט שוין מער ניט געדענקען און מען וועט שוין מער ניט וויסען וואָס פאַר אַ טאָג ס'איז...

אַזוי איז דאָס אין די גרויסע שטעט.

אין די קליינע שטעטלאַך אָבער ווייסט מען נאָך יאָ וואָס פאַר אַ טאָג עס איז. און דאָס איז ניט דערפאַר וואָס די פאַר־צווייפלונג איז דאָרטען קלענער ווי אין די גרויסע שטעט. פאַר־קערט, דאָרט איז די פאַרצווייפלונג נאָך גרעסער; אָבער עס זיינען דאָרט פאַראַן מער מאַמעס און טאַטעס ווי זיהן און מעכטער, ווייל די יונגוואַרג צולויפט זיך אין די גרעסערע שטעט, און זיי, די אַלע מעמעס און טאַטעס, פאַרגעסען ניט די טעג, ווייל דאָס איז דאָך אַ טייל פון זייער רעליגיעזען לעבען. זיי פיהרען אַ חשבון פון די טעג אין יעדער וואָך, כדי צו געדענקען

ווען ס'קומט אויס שבת און ווען ס'פאלט אויס א יום טוב, כאָטש קיין איבעריגען גחת פון די שבת'דיגע און יום-טוב'דיגע טעג האָבען זיי ניט...

האָב איך זיך טאַקע דערוואוסט וואָס פאר אַ טאָג עס איז אויף דער וועלט ערשט דאָן ווען איך בין פון מאָסקווע געקומען אין מיין געבורטס־שטעטל אין אוקראינע. און איך בין זיך מודה, אז ס'איז מיר געווען אַנגענעם זיך דאָס צו דערוויסען; איך האָב דערביי געהאַט פונקט אזאַ געפיהל ווי איך וואָלט זיך געטראַפּען מיט אַן אלטען גוטען פריינד, וועמען איך האָב שוין אַ לענגערע צייט ניט געזעהן און נאָך וועמען איך האָב שטאַרק געבענקט... מיינע צוויי ברודער, בוזי און דניאל, האָבען פון מיר גע־לאַכט, ווען איך האָב זיי דאָס געזאָגט. זיי ביידען פּעהלען אינגאַנצען ניט די נעמען פון די טעג; זיי קענען זיך באַגעהן אָהן דעם, פונקט ווי זיי קענען זיך באַגעהן אָהן די נויטיגסטע באַקוועמליכקייטען אין לעבען...

און אזוי איז אויך מיט די אַנדערע ערליכע קאָמוניסטישע טוער, וועלכע זיינען שטענדיג פאַרטאָן אין זייער ארבייט. צו וואָס דאַרפען זיי די נעמען פון די טעג ווען ס'איז מיט זיי פונקט דאָס זעלבע ווי מיט יענעם פרומען מגיד, וועלכער האָט אין זיין דרשה פאר'ן עולם געזאָגט, אז ס'איז ניט זונטאג און ניט מאָנטאָג און ניט דינסטאָג און ניט מיטוואָך און ניט דאָנערשטאג און ניט פרייטאג און ניט שבת; „נאָר זוייסט איר וואָס פאר אַ טאָג עס איז היינט? היינט איז ראש השנה!“

ביי זיי, ביי די ווירקליך איבערגעגעבענע קאָמוניסטישע טוער, איז יעדער טאָג ראש השנה; זיי זיינען שטאַרק פאַרטאָן אין דער אויפבויוונג פון לאַנד און זיי גלויבען פרום אין זייער אידעאל.

כאָטש ס'איז אין שטעטעל שוין כמעט נישטאָ קיין איין זאָך, אויף וואָס עס זאָל ניט זיין דער שטעמפעל פונ'ם נייעם רעזשים, שוין אריינגעכענענדיג דעם חורבן, דעם דלות און דאָס שרעקליך שווערע לעבען, זיינען פונדעסטוועגען נאָך געבליבען אייניגע זאַכען, וואָס דער נייער רעזשים האָט איבערגעלאָזען און זיי עקזיסטירען נאָך פונקט ווי אין די אַמאָליגע אלטע צייטען. עס איז שוין אַ געשיכטע פון דורות און דורות זינט עס איז אין טראַסטינעץ יעדען דאָנערשטאג אַ יאָר, און נאָך

בין היינטיגען טאָג האָט מען אין דעם קיין ענדערונג ניט געמאַכט. כאָטש איין גאָט ווייסט צו וואָס מען דאַרף דעם יאָריר און וואָס פאַר אַ נוצען ער ברענגט.

גראָד איז אויפ'ן צווייטען טאָג פון מין קומען אין שטעטעל געווען דער יאָריר, און איך האָב, ס'פאַרשטעהט זיך, ניט געקענט דורכלאָזען די געלעגנהייט צו זעהן וואָס פאַר אַ פנים ער האָט איצט.

געווען איז דאָס אין אַ טאָג, ווען דער פראַסט האָט נאָכגע-לאָזען און דער שניי האָט אָנגעהויבען זיך צוצוגעהן. די זון האָט געשיינט און פון די בערג און פעלדער אַרום און אַרום זיינען געלאָפּען ריטשקעלאַך און האָבען מיט זיך מיטגעשלעפט וואו נאָר ערגעץ אַביסעל שמוץ און מיסט, וואָס זיי האָבען אויפ'ן וועג געפאַקט. אָבער די לופט איז דרויסען איז דאָך געווען ריין און פריש און אנגענעם — אוקראַינע!

אויף דער „טאָרהאָויע“ און אויפ'ן מאַרק זיינען געשטאַנען שליטענס און פוהרלאַך, און מענשען האָבען זיך געשטופט. עס איז שוין מער ניט געווען די אוקראַניש־ראַשיגע פאַרבינגייט, וואָס האָט אַמאָל גערייצט דאָס אויג; די פּערדלאַך ביי די שלי-טענס און פוהרלאַך זיינען געווען איינגעדארטע, קלייניקע און שרעקליך אויסגעמאַגערטע; עס האָט אויפ'ן יאָריר געפּעהלט דער טומעל פון אַמאָל, דער אימפעט פון אַמאָל; אויף אַלעמענס פנים'ער איז געווען אויסגעגאַסען אַ טרויער, אַ טיפע מרה שחורה, אויף אַלץ און אויף אַלעמען האָט זיך געפּיהלט אַ שווערער דרוק ווי זיי וואָלטען זיך אונטער גאנצע בערג מיט משא אין דרייען געבויגען; קיינער האָט ניט גערעדט הויך, קיינער האָט ניט געשריען, קיינער האָט זיך ניט געפּיהלט פּעסט ביי זיך. און אַ זאך, וואָס מען האָט גלייך געקענט באַמערקען ווען מ'האָט זיך מיט אָפּענע אויגען צוגעקוקט, איז געווען דאָס וואָס די יוצרות האָבען זיך אינגאַנצען איבערגעדריעהט אונטער'ן נייעם רעזשים; אַנשטאָט דעם וואָס אַמאָל זיינען די אידען געווען די הענדלער און די פּויערים זיינען געווען די קונים, זיינען די פּויערים איצט די הענדלער און די אידען פונ'ם שטעטעל זיינען די קונים...

די אידען טראָגען פונקט אַזעלכע צוריסענע און קויטיגע פעלצלאַך ווי די פּויערים און פונקט אַזעלכע אָפּגעריבענע קוטש-

מעס ווי זיי. אויך די אידישע ווייבער געהען פונקט אזוי אָפּגעריי-
סען און אָפּגעשליסען ווי די פּויערטעס; זיי טראָגען פּונקט
אזעלכע צוריסענע שאַלען, מיט קוויטען און אָהן קוויטען, און
אויך פּונקט אזעלכע שווערע שטיוועל, פּווישטען און צוריסענע
שיך. זעלטען ווען מען זעהט דאָרט אַ מענשען, אַ מאַן, אָדער
אַ פּרוי, וואָס זאָל זיין אָנגעמאָן אזוי, אז עס זאָל כאַטש עטוואָס
זיין אַ דערפּרישונג פאַר'ן אויג...

קיין אַנדער זאך ווי עסענוואַרג פאַרקויפט כמעט קיינער
ניט פּון די פּויערים אויפ'ן יאַרד; מען פאַרקויפט אַלמגעבאקען
ברויט פאַר צעהן, צוועלף און פּופּצעהן רובעל אַ שטיק; מען
פאַרקויפט רעמעבלאך, געטריקענטע באַרלעך, אייער, ציבעלעס,
קנאַבעל און אויך אַנדערע זאַכען. און אלעס איז שרעקליך
טייער, אלעס איז מיט גאָלד צוגלייך, און ווען אַ פּרוי קען זיך
פאַרניגען צו קויפּען אַן עוף, פאַר אַ 10-12 רובעל, קומט זי זיך
פאַרויכטיג אַרום מען זאָל עס ביי איר נאָך ניט אויסכאַפּען
אויפ'ן וועג...

כאַטש עס איז אין דרויסען געווען אַ שניי, האָב איך פּונ-
דעסטוועגען געזעהן מענשען אָהן שיך, אינגאַנצען באַרפּוס. ביי
איינ הויז איז געשטאַנען אַ באַרפּוסער פּויער אַן איינגעדראַטער;
עס איז אים, קענטיג, געווען זעהר קאַלט, ער איז געווען דער-
פּראָרען, האָט ער דאָריבער געהאַלטען אין איין „בייטען" די
פּיס: אַלעמאָל האָט ער אַן אַנדער באַרפּוסען פּוס אָנגעשפּאַרט אַן
דער וואַנט און איז מיט איינעם געבליבען שטעהן אין שניי...
עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף אים.

אָבער ווי מיר האָט געשיינט, בין אין געווען דער איינציגער,
וואָס האָט אויף אים געקוקט מיט רחמנות. די אַנדערע האָבען
אויף אים אזוי ניט געקוקט; עס איז שוין ביי זיי אַ גאַנץ
געווענהליכע זאך צו זעהן אַ מענשען באַרפּוס אין אַ קאַלטען
ווינטער-טאָג...

געעהנדיג איבער'ן מאַרק האָב איך אַ סך באַקאַנטע גע-
טראָפּען. אלע מאָל האָב איך זיך געדאַרפּט אָפּשטעלען און באַלד
איז אַרום מיר אַ גאַנץ רעדעל געוואָרען.

— וואָס מאַכסטו? — האָב איך אַלעמאָל אַן אַנדערן גע-
פּרעגט. און דער ענטפּער איז אַלץ געווען דער זעלבער:
— וואָס זאָל מען מאַכען? מען ווערט פאַרפּוילט!...

אַלע האָבען געוואָלט וויסען ניים וועגען דעם לעבען אין אַמעריקע און אַלע האָבען געהאַט צו דערצעהלען ניים וועגען דעם לעבען אין שטעטעל, און צווישען די ניים, וואָס מען האָט מיר דערצעהלט, איז אויך געווען אזא פּאַסירונג:

— דו געדענקסט דאָך נאָך געוויס וואָלאַדיאַן, — מאַכט אזוי צו מיר איינער. — וואָלאַדיאַ דעם לאַנגען? זיין טאַטע איז געווען אַ שרייבער ביים סטאַראַסטאַ פון שטעטעל.
— נו, געוויס געדענק איך אים. איך וואָלט אים טאַקע געוואָלט זעהן.

— דו קענסט אים מער ניט זעהן, — האָט מען מיר גע-
ענטפּערט, — היינט אין דער פּרי האָט מען אים געפונען אַ
טויטען אין גאַס. ער איז געשטאַרבען פאַר הונגער.
און דערצעהלט האָט מען עס אזוי, פונקט ווי דאָ וואָלט
זיך געהאַנדעלט וועגען אַ גאַנץ געוועהנליכער זאַך, פונקט ווי
שטאַרבען פאַר הונגער וואָלט שוין גאָר קיין ניים ניט געווען.
אויפ'ן מאַרק האָט מען אויך געקענט זעהן אַ סך פון די
נייע בעאַמטע אין שטעטעל — מענשען פון דער „געפּע-אוו“,
אַ פּאָר מיליציאַנערען, פּרעזידענטען, נאַטשאַליקעס און סעקרע-
טאַרען פון די פּאַרשידענערליי סאַוועטישע אינסטיטוציעס אין
שטעטעל. דאָס אַלטע און דאָס נייע האָט זיך אויסגעמישט אינ-
איינעם און האָט זיך דאָך ניט צוגעקלעפּט איינס צום אַנדערען.
און פונקט ווי קיין זאַך וואָלט ניט געשעהן און קיין זאַך וואָלט
זיך ניט געביטען, איז ביים וועג אויף אַ זעקעל שטרוי אינ'ם
בלאָטיגען שניי געזעסען אַ בעטלער, אַן עכטער אוקראַינישער
„לירניק“ פון די אַלטע צייטען, און ער האָט אויף אַ לירע
אויסגעשפּילט די זעלבע אוקראַינישע בעטלערישע ניגונים, וואָס
זיין זיידע און עלטער-זיידע האָבען נאָך געשפּילט; שפּילענדיג
האָט ער געזונגען „סוויאַטעי לאַזאַרי“ און אַנדערע בעטלערישע
לידער, און דערנאָך האָט ער זיך צולאָזט אויף די גאָר הויכע
טענער:

„האַספּאַדי, מי מילאַסערדעי
זי וויסאַקאַהא נעבא.
דאַי זשע מיני בובליטשקו
בו צע דוזשע טרעבאַ.“

אַמאָל איז דאָס זעלבע לידעל געגנאַגען מיט אַן אַנדער

נוסח; דער לירניק, וואָס האָט אויפ'ן יאָריד געקענט זיצען א גאַנצען טאָג אויף אַ זעקל שטרוי, האָט זינגענדיג געבעטען די פאַרבייגעהער, אַז זיי זאָלען אים ניט געבען קיין בייגעל, ווייל א בייגעל איז קיילעכדיג און ער קען זיך נאָך אַוועקקייקלען; מען זאָל אים ניט געבען קיין מעהל, ווייל מעהל איז אין אַ טאָר-בעלע און עס קען זיך נאָך פונאַנדערשימען; דערפאַר זאָל מען אים בעסער געבען אַ גראַשען, ווייל פאַר אַ גראַשען וועט ער קענען קויפען, וואָס ער דאַרף פאַר זיך און פאַר ווייב און קינדער. איצטער, אָבער, בעט ער ניט קיין גראַשען, ווייל ער קען דערפאַר גאָרנישט קויפען איבער דעם וואָס דער יקרות איז אַזוי גרויס; אָנשטאַט דעם בעט ער ביי „נאָט דעם דערבאַרעמדיגען אינ'ם הימעל דעם הויכען“, אַז מען זאָל אים געבען אַ בייגעל, אַ שטיקעל ברויט, ווייל דאָס דאַרף ער...

פּויערים און פּויערטעס שטעלען זיך אָפּ לעבען אים. קיין ברויט און קיין מעהל קענען זיי אים ניט געבען, ווייל די מערסטע פון זיי האָבען דאָס אַליין ניט. זיי וואַרפען אַרײַן מטבעות אינ'ם אַלמען געגלעזטען שיסעלע, וואָס שמעהט לעבען אים. און פונקט ווי ער בעט ביי זיי נדבות, אַזוי בעמען זיי ביי אים, אַז ער זאָל בעמען נאָט פאַר זיי. זאָל זיך נאָט דער-באַרימען!...

מען געדענקט אין שטעדטעל, ווען ס'איז דאָנערשטאג און ס'דאַרף זיין אַ יאָריד און מען געדענקט אויך ווען עס איז שבת.

אין גאָס אָבער פיהלעט ער זיך ניט, דער שבת. זעלמען ווען אַ איד טוט זיך אָן אין דעם טאָג אַנדערש ווי אין דער וואָכען. עס איז פשוט ניטאָ וואָס אָנצוטאָן. און אין שטוב איז אפילו ניטאָ קיין סימן פון שבת'דיגע מאכלים און ווייסער חלה. מען האָט שוין לאַנג פאַרגעסען וואָס פאַר אַ טעם חלה האָט.

די שול, די אַלע שול, אויף וועלכער עס הענגט אַ שלאָס כמעט אַ גאַנצע וואָך, ווערט דעם טאָג געעפּענט. דאָס טוט דער שמש, אַן אַלטער איד, אַ נידערגעשלאָגענער, ביי וועמען אין האַרצען עס טליעט שוין ניט אפילו קיין ברעקעל האָפּענונג. און מען האָט מיר דערזעהלעט, אַז אלע מאָל, ווען ער נעמט אַרונטער דעם שלאָס פון דער שול, גיסט ער מיט טרערן...

נאָך מער וויינט ער ווען ער פאַרשליסט זי ווידער...
 אידען קומען אין שול אַרײַן, דאַוונען אָפּ אויף שנעל און
 געהען אַהיים שטיל. און אין דער היים כאַפּט מען איבער וואָס
 ס'איז נאָר דאָ, מען רוהט זיך אָפּ אביסעל פון דער שווערער אר-
 בייט, ווייל אין שטעטעל איז שווער צו געפינען אַ אידען, וואס
 זאָל ניט ארבייטען שווער; אויב ער איז ניט אינ'ם "קאַלכאַז",
 איז ער אין "ארטעל", און אויב ער איז ניט אין "ארטעל", אר-
 בייט ער גלאַט שווער, כדי צו פאַרדינען אויף א שטיקעל ברויט.
 רוהט ער זיך אביסעל אָפּ פון דער שווערער ארבייט, און עס
 הייסט, אז ער האַלט שבת...

אין אזא שבת אין שטעדטעל האָב איך באַזוכט די היימען
 פון עטליכע אַלטע באַקאַנטע מינע. צוליב אַ סך אורזאַכען,
 און דער עיקר צוליב דעם, וואָס איך האָב די אַרימע מענשען ניט
 געוואָלט פאַרשעהמען, האָט עס ניט געדאַרפט הייסען, אז איך
 בין צו זיי געקומען ספּעציעל. איך האָב אומעטום דעמועלכען
 תירוץ אָנגעגעבען, אז איך בין גראָד פאַרבייגעגאַנגען, בין איך
 אַרײַנגעקומען.

עס איז געווען א רחמנות צו קוקען אויף די מענשען, ווי
 זיי האָבען זיך געפיהלט אין אַ שרעקליכער פאַרלעגענהייט, ווען
 זיי האָבען מיך ביי זיך אין הויז דערזעהן.
 — מיר האָבען דאָך אַפילו ניט מיט וואָס דיך אויפצו-
 נעמען, מיט וואָס דיך מכבד צו זײַן...

דאָס האָב איך געהערט אין די אַלע הייזער, וואוהין איך
 בין יענעם שבת אַרײַנגעקומען. און איך האָב אומעטום געזעהן
 אזא שרעקליכע אַרימקייט, אזא חשכות, אזא פאַרצווייפלונג, אז
 עס האָט פאַרקלעמט ביים האַרצען קוקענדיג דארויף. דער אייני-
 ציגער ליכטיגער שטראַל אינ'ם לעבען פון יענע אומגליקליכע
 מענשען איז די צוקונפט פון די קינדער. די קינדער זייערע
 לערנען, די קינדער זייערע שטרעבען און זיי וועלען זיך זיכער
 צו עפעס צושלאָגען; אין שטעדטעל וועלען די קינדער ניט
 בלייבען, ווייל זיי רייסען זיך אַלע קיין מאַסקווע. און וויסען
 דארה מען, אז די אידישע קינדער אין דער פּראָווינץ איצטער
 זיינען ניט ווי טשעכאַוו'ס פּראָווינציעלע "באַרישניעס", וועלכע
 האָבען געקענט זיך אויפכאַפען ביינאַכט און מיט בענקשאפט
 אויסרופען "קיין מאַסקווע!" "קיין מאַסקווע!" און — אלץ

בלויבען אין דער היים, אין דער פארשימעלטער פראווינץ... ווען א אידישער בחור'ס, אָדער א אידיש מיידעל היינטיגע צייטען באשליסט צו פאָהרען קיין מאַסקווע, ווערט געשאפען א מעגליכ-קיט און — מען הויבט זיך אויף און מען פאָהרט... לייגען טאַמעס און מאַמעס אַרויף די איינציגע האָפענונג אויף די סינדער, און אליין?

אַליין פּוילט מען דערווייץ, אַליין געהט מען אונטער, אַליין הונגערט מען און מען ווערט אויפגעפרעסען פון שמוץ און אומ-ריינקייט. און ווען ס'קומט שבת און דאָס הארץ ווערט נאָך מער פאַרביטערט און פראַקלעמט פון דעם, וואָס אין שטוב אין נאָרנישטאָ, טרייסט מען זיך אַמאָל דערמיט, וואָס מען געפינט נאָך אַן אַלט סערוועטעל דעם טיש צוצודעקען... ניט אַלע אָבער האָבען נאָך די אַלטע סערוועטלאַך פון אַמאָל...

אין איין הויז, וואוהין איך בין אריינגעקומען אומגעריכט, האָט מען, אויף שנעל און אין גרויס פאַרלעגענהייט, דעם טיש מיט אַן אַלטען סערוועט צוגעדעקט, און באַלד האָט מען אויפ'ן טיש אַוועקגעלייגט אַ ברויט, אַ שוואַרץ ברויט, און אַלטגעבאַקע-נעם.

אויך בראַנפען האָט מען צום טיש דערלאַנגט, און טאַקע א טעלערעל צימעס אויך. דער בעל הבית, וועלכער איז נאָר וואס פון דער שול געקומען, האָט זיך גאָר דערפרעהט איבער מיר, ווייל ער האָט מיך נאָך געקענט פון יענע צייטען, ווען איך בין אַ קליין אינגעל געווען. ער האָט מיט מיר געהאַט צו ריידען און צו ריידען פון די אַמאָליגע צייטען און אויך פון דעם, וואס ער האָט איבערגעלעבט אינ'ם פּאַנראָם; ער האָט זיך געקלאָגט דאָרויף, וואס ער לעבט זעהר אַרים, וואָס זיין שטוב זעהט אויס ווי אַ חזיר-שטאַל, וואָס ער און זיין פאַמיליע דארפען אַמאָל צוהונגערען אביסעל, און ריידענדיג אזוי, האָט ער געזאָגט:

— פונדעסטוועגן מענסטו מיר גלויבען, אַז ווען איך וואָלט נאָר געהאַט אַ דעה, וואָלט איך געזעהן, אַז עטליכע מאָל אין דער וואָך זאָלען אין שטאָדט שפּילען קלעזמער פאַר דער סאָוועטסקע וואַלסט (סאָוועטען-מאַכט). דו הערסט? קלעזמער זאָלען שפּיל-לען. וואָרים אָהן דער סאָוועטסקער וואַלסט וואָלט געווען נאָך טויזענט מאָל ערגער...

— דו פארשטעהסט — מאכט ער צו מיר, ריידענדיג ווייז
טער — וואָס-וואָס — אונטער סאָוועטסקער וולאָסט האָבען מיר
פאַר קיין פאַנגראָמען קיין מורא ניט... מען האָט איינגעצוימט
וועלן, ווילדע וועלן... און דאָס אליין האָט דאָך עפעס די
ווערט... ניין, אפשר, האָ? אמת טאָקע, איצט איז שלעכט,
טאָקע גאָר ביטער. אָבער אין דעם איז א סך שולדיג די
„קאָנטרי“... די „קאָנטרי“ ארבייט מעשים... די „קאָנטרי“
שלאַפט ניט... די „קאָנטרי“ טוט אַלץ, וואָס עס איז נאָר מעג-
ליך, צו שטערען אין דער ארבייט, אונטערצוגראָבען דעם פונ-
דאָמענט...

דאָס וואָרט „קאָנטרי“ האָט דער איד באַנוצט א סך מאָל,
און איך האָב בשום אופן ניט געקענט כאַפּען, וואָס ער מיינט.
אין אָנפאַנג איז מיר איינגעפאלען, אז ער האָט דאָס וואָרט אפשר
געפאַקט אין די בריף, וואָס ער באַקומט אוראי פון קרובים אין
אמעריקע און אז ער האָט דאָס וואָרט אפשר איבערגעדעהט
אויף זיין אייגענעם שטייגער. עס איז מיר אויך איינגעפאלען,
אז עס קען זיין, אז ער ווייסט דוקא יאָ די ריכטיגע באַדייטונג
פונ'ם ענגלישען וואָרט „קאָנטרי“, און אז ער מיינט דערמיט
דאָס דאָרט, די פויערים, וואָס זיינען ניט צופרידען מיט דער
סאָוועטען-מאַכט און קענען זיך אַלץ ניט צופאַסען צו דעם נייעם
לעבען, וואָס מען צווינגט אויף זיי ארויף געגען זייער אייגענעם
ווילען. איך האָב אָבער איינגעזעהן, אז איך כאַפּ אַלץ ניט, וואָס
ער מיינט מיט דעם וואָרט „קאָנטרי“, ווייל ער האָט שוין גע-
רעדט ניט נאָר וועגען דער „קאָנטרי“ אין רוסלאַנד, נאָר אויך
וועגען דער „קאָנטרי“ אין פאַרזי, אין בערלין, אין מאַנדזשוריען
און אויך אין ניו יארק. און ווען איך האָב געזעהן, אז איך
וועל שוין זיכער אליין ניט טרעפען, וואָס ער מיינט, האָב איך
אים געפרענט.

— וואָס? ! — האָט ער זיך געוואונדערט — דו ווייסט
ניט וואָס ס'מיינט „קאָנטרי“? עס קען ניט זיין. „קאָנטרי“
מיינט — קאָנטרי-דעוואַלוציע... איז, פאַרשטעהסטו, זי, די „קאָנ-
טרי“, ליגט אונז אין די ביינער, טוט אונז אָן כל הרעות שבועלם,
שטערט אונז אויף יערען שריט און טריט, טוט אַלץ אזעלכע
זאַכען, וואָס גראָבען אונטער דעם פונדאָמענט, לאָזט אונז דעם
קאַפּ ניט אויפהויבען, דערגעהט אונז די יאהרען, און דערפאַר

ליגען מיר אזוי אין דער ערד, דערפאר איז אונז אזוי ביטער און פינסטער און מיר האָבען ניט וואָס צו עסען און מיר האָבען ניט וואָס אָנצוטאָן. קוים אָבער וועלען מיר בייקומען די „קאָנ-טרי“, אי פון אינעוועניג, אי פון דרויסען, וועט זיך ביי אונז אָנהויבען גאָר אַן אַנדער לעבען. דו'סט שוין זעהן! וואָרים וואָס-וואָס — קיינער קען דאָך ניט לייסקענען, אז מען בויט, אז מען סטראַיעט. די גאַזעטען שרייבען, אז די גאַנצע וועלט באַוואַנדערט דאָס, וואָס מען בויט און מען סטראַיעט ביי אונז. נו, אַ וועלט איז דאָך ניט משוגע, האַ? מען בויט! אמת טאקע, ביי אונז אין די קליינע שטעדטלאַך זעהט מען דאָס ניט. אָבער אין די גרויסע שטעדט!... דער עיקר איז נאָר בייצור קומען די „קאָנטרי“!

ריידענדיג אזוי, האָט דער איד זיך געדרעהט איבער דער שטוב אַהין און צוריק, און אזוי האָט ער זיך געדרעהט און גע-דרעהט ביז ער האָט זיך אָפגעשטעלט ביים פענסטער. דאָרט איז ער געשטאַנען אַ וויילע און מיט אמאָל האָט ער זיך גע-געבען אַ ריס אָפּ פון דאָרט און צולויפענדיג צום טיש, האָט ער שנעל אלעס אראָפּגעכאַפט און מיט'ן סערוועט צוגעדעקט דאָס ברויט...

אין דער מינוט האָט זיך געעפענט די טיר און עס איז אריינגעקומען אַ פויער. אַ נעבעכדיגער, אַ דערשלאָגענער איז דער פויער געבליבען שטעהן ביי דער טיר. ער האָט מיט דעם אידען עפעס גערעדט וועגען ארבייט און איז באלד אוועק. און דאן האָט דער איד אַ וויילע אים נאָכגעקוקט דורכ'ן פענסטער און נאָכדעם איז ער ווידער צוגעגאנגען צום טיש און האָט אָפּגע-דעקט דאָס ברויט...

איך האָב ניט געקענט פארשטעהן, וואס דאָס באדייט און איך האָב ביים אידען געפרעגט:
— זאָגט מיר, איך בעט איך, פארוואָס האָט איר צוגעדעקט דאָס ברויט?

און דער איד האָט געענטפערט:
— עס רייסט דאָס האַרץ... עס איז ניט אַנגענעם... ווייל זיי, די פויערים, האָבען דאָס אויך ניט...
און ער האָט צוגעגעבען מיט אַ זיפּץ:
— עס איז אויף זיי אַ רחמנות!... אַ גרויסער רחמנות!...

6. ביים געזענענען זיך מיט אייגענע און פרעמדע.

די געזעהלעטע עטליכע טעג אין דער היים זיינען שנעל אוועק און איך האָב געמוזט זיך אָנהויבען קלייבען אין וועג אריין, ווייטער פּאַרטזעצען מיין רייזע איבער סאַוועט רוסלאַנד.

די מאַמע האָט זיך געבעטען:

— ווהן מיינער, בלייב איבער כאַטש נאָך אויף איין טאָג!
די גאַנצע צייט, וואָס דו ביזט דאָ, ביזטו אַלץ פאַרנומען;
אָדער מענשען קומען צו דיר, אָדער דו לויפסט אַרום. איך האָב
דאָך מיט דיר כמעט נאָך ניט גערעדט!...

זי האָט מיר געהאַט זעהר אַ סך צו זאָגען, די מאַמע. פאַר
די דריי-און-צוואַנציג יאָהר, וואָס זי האָט מיך ניט געזעהן, האָט
זי, מסתמא, ניט איין מאָל גערעדט צו מיר אין געדאַנק, פאַר-
שטעלענדיג זיך, אז זי זעהט מיך, אַז זי זיצט לעבען מיר, אַז זי
קוקט מיר אריין אין די אויגען. אָבער איצט, איז אלע מאָל,
ווען איך האָב זיך אַוועקגעזעצט לעבען איר און האָב זי אַרומ-
גענומען, זיינען די אויגען ביי איר געווארען פול מיט טרערען,
און מער ווי צוויי ווערטער האָט זי ניט געקענט אַרויסריידען:

— זון מיינער...

און זי האָט זיך צואוויינט...

זי איז ניט געווען די איינציגע, וואָס האָט פאַר מיר גע-
וויינט. אין די עטליכע טעג, וואָס איך בין געווען אין שטעדטעל,
האָבען אַ סך מענשען פאַר מיר געוויינט. און שפעטער, ווען
איך האָב באזוכט אנדערע שטעדטלאַך און אויך דערפער, האָב
איך געזעהן, אז וויינען איז אַ י צ ט ע ר אין סאַוועט רוסלאַנד
אַ גאַנץ געווענהליכע זאַך; מען רעדט אָפּ מיט אַ מענשען עטליכע
מינוט וועגען דעם ווי אזוי ער לעבט און וואָס ער טוט, און —
ער צואוויינט זיך...

אַזוי איז דאָס מיט פרויען און אַזוי איז דאָס אויך מיט
מענער.

איך האָב ניט געקענט אָפּזאָגען דער מאַמע'ן און איך בין
געבליבען נאָך אויף איין טאָג. איך האָב דאָס איר צוגעזאָגט,
און זי האָט זיך שטאַרק געפרעהט דערמיט. און כדי זי זאָל
סוף כל סוף האָבען אַ געלעגענהייט צו ריידען מיט מיר, זיך
„אַנצוטיישען“ מיט מיר, ווי זי האָט זיך אויף איר אוקראַינישען

אידיש אויסגעדריקט, האָט זי איבער'ן שטעדטעל פארשפּרייט
א קלאַנג, אז איך בין שוין אוועקגעפּאָהרען...
— וועט מען כאַטש דעם לעצטען טאָג ניט קומען צו דיר,
— האָט זי געזאָגט.

עס האָט זיך אָבער אויסגעלאָזען ניט אזוי ווי זי האָט גע-
וואָלט. מען האָט דאָס שטעדטעל ניט געקענט אָפּמאַרען, און
דעם לעצטען אָווענט פאר מיין אוועקפּאָהרען איז די שטוב געווען
פול מיט מענשען — אייגענע און פּרעמדע, און יעדער איינער
האָט געוואָלט, אז איך זאָל גוט געדענקען אין וואָס פאַר א
טרויעריגער לאַגע ער געפינט זיך און ווי אזוי ער זעהט אויס:
יעדער איינער האָט געוואָלט, אז איך זאָל מיט זיינע קרובים און
פריינד אין אמעריקע ריידען ספּעציעל, און זעהן, אז מען זאָל
העלפּען...
מיין ברודער דניאל האָט מיר באַצייטענס געלאָזט וויסען,
אז אין דער פּרי וועט ער מיך ניט קענען באַגלייטען צום באַן;
ער האָט קיין צייט ניט. ער איז שטאַרק פּאַרנומען אין די דער-
פער און מוז אַכטונג געבען, אז מען זאָל פּאַרזייען די פעלדער,
כדי עס זאָל זיין גענוג ברויט, און פון אזא אַרבייט קען ער, דער
פאַרברענטער קאַמוניסט, צוליב מיר זיך ניט אָפּרייסען. אין
אָווענט איז ער געקומען אין גרויס איילעניש רייטענדיג אויף א
פּערד און באוואפּענט מיט אַ רעוואָלוער. ער איז ניט לאַנג גע-
זעסען, און מיט אַמאָל האָט ער זיך געגעבען א הויב אויף:

— נו, — האָט ער געזאָגט, ווענדענדיג זיך צו מיר, און
דערביי האָט ער פּאַרצויגען שטייפּער דעם לעדערנעם פּאַס אויפ'ן
שוואַרצען העמדעל, — נו, לאַמיר זיך געזעגענען!

מיר האָבען זיך צוקושט, און ער איז אוועק און מער האָב
איך אים ניט געזעהן.

אויך מיין ברודער בוזי, דער, וואָס איז צוזאַמען מיט מיר
פון מאַסקווע געקומען צו דער מאַמען, איז אין יענעם אָווענט
ערגעץ אוועקגעגאַנגען, כאַטש איך האָב אים געבעטען, ער זאָל
דעם לעצטען אָווענט פאַרברענגען מיט מיר. ערגעץ האָבען זיי
אַלץ געדאַרפט געהן, עפעס זיינען זיי אַלץ געווען פּאַרנומען,
די אינגערע ברידער מיינע... אין שטוב זיינען געבליבען עט
ליכע ווייטע קרובים און גלאַט פּרעמדע מענשען, האָט מען

גערעדט און גערעדט, און די מאמע איז ווידער געווען ניט צו-
פרידען פון דעם, וואס „מען נעמט מיך צו“ ביי איר...

אויפ'ן טיש איז, ווי עס פאסט זיך ביי אזא געלעגנהייט,
געווען ברויט, שווארצע ברויט, אַלטגעבאקענע. מען האָט גע-
טרונקען טיי מיט דעם צוקער, וואָס איך האָב געבראכט פון
מאָסקווע. און די מאַמע, אַן אלטע פרוי, מיט זעהר ווייניג
צוין אין מויל, האָט געקויט דאָס שווארצע אַלטגעבאקענע ברויט,
וואָס איך האָב אין מויל אַרײַן ניט געקענט נעמען און דער-
ביי האָט זי גערעדט שאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ:

— דו ווייסט, זעהן מיינער, און אין שטעדטעל זאָגט מען
שוין, אַז זינט דו ביזט דאָ האַלט מען ביי אונז אין אין פראַ-
ווען וועטשערינקעס, אַז מען האָט געבאקען ווייסע קוילעטשען
און מען האָט געבראָטען קאַטשקעס און גענז...

זי האָט ניט גערעדט גלאַט אזוי אין דער וועלט אַרײַן, די
מאַמע. אין שטעדטעל, וואו אַלע זיינען מערסטענטיילס הונגערײַג,
האָט מען טאַקע פאַרשפּרייט אזעלכע קלאַנגען. מיר אַליין איז
אויסגעקומען צו הערן, ווי איינער האָט געזאָגט:

— אָט אזא מוזל האָבען מיר שוין: ווען עס קומט שוין
אַמאָל צופאַהרען צו אונז אַ מענש פון דער ברייטער וועלט, פאַלט
ער גראַד אַרײַן אין אזא שטוב, וואו עס איז דאָ פון אַל דאָס
גוטס...

„אַל דאָס גוטס“ — דאָס האָט, אפנים, געמיינט שווארצע
ברויט, אַלטגעבאקענע, ווייל קיין אַנדער ברויט האָב איך ביי
מיין מאַמע'ן אין שטוב ניט געזעהן.

אין יענעם אַווענט האָב איך איינגעזעהן, אַז אַפילו אין די
ערנסטע און שווערסטע צייטען פאַרלירט אַ איד ניט די אַלטע
שוואַכקייט זיינע צו אַ גלייכווערטעל און אַ ווייז.

מען האָט זיך צורעדט וועגען דעם, וואָס סאָוועט רוסלאַנד
ווייל אָנאַגען און אַריבעריאָגען אמעריקע, האָט איין איד מיט אַ
קלוגען שמיכעל אויפ'ן פנים געגעבען אַ זיפּץ און האָט געזאָגט:
— אויף אמעריקע איז, נעבאָך, אַ ביטערער רחמנות; עס

רייסט מיר דאָס האַרץ ווען איך טראַכט פון אמעריקע!

— פאַרוואָס? — האָט מען ביי אים געפּרעגט.

און דער איד האָט געענטפּערט:

— מהאי דאָך, מיר פּרוואווען ערשט אָנאַגען אמעריקע

און ביי אונז איז אזוי שלעכט און ביטער, היינט שטעלט זיך שוין פאָר ווי שלעכט און ביטער עס איז אין אמעריקע! ... נו, זאָגט אליין, זאָל ניט רייסען דאָס האַרץ? ... און אַן אַנדער איד האָט זיך ביי מיר געבעטען, מאַכענדיג דערביי אַ כַלומר'שט ערנסטע מינע:

— יאָגט זיך ניט אזוי שטאַרק דאָרט אין אמעריקע; מיר האָבען שוין קיין כח ניט אייך אָנצויאָגען... און פאַרגעסט ניט, אז נאָכדעם ווי מיר וועלען אייך אָניאָגען, וועלען מיר ערשט דארפֿען אייך אַריבעריאָגען...

דאָ האָט זיך אַריינגעמישט נאָך א איד: — נישטקשה, — האָט ער געזאָגט, — עס וועט אונז איצטער שוין ניט זיין שווער אייך אָנצויאָגן און אַריבעריאָגען; מיר געהען שוין באַרפּוס און מיט באַרפּוסע פּים איז ניט שווער צו לויפֿען...

אין דער געזעלשאַפט זיינען אויך געווען א פּאָר קריסטען, און ווען זיי האָבען געהערט ווי מען רעדט וועגען אָניאָגען און אַריבעריאָגען אמעריקע, האָט איינער פּון זיי דערזעהלט דעם נייעם נוסח, וואס ער האָט זעגען דעם געהערט אין מאַסקווע, אז אינ'ם ערשטען פינף־יאָהריגען פּלאַן וועט מען יאָגען און אַרי־בעריאָגען; אינ'ם צווייטען פינף־יאָהריגען פּלאַן וועט מען ציהען און אַריבערציהען, און אינ'ם דריטען פינף־יאָהריגען פּלאַן וועט מען פּוילען און איבערפּוילען...

אין רוסיש האָט דאָס געקלונגען זעהר גוט. עס איז געווען א פינע שפּיל אין ווערטער.

דערהערט, אז מען רעדט שוין וועגען א צווייטען און אויך א דריטען פינף־יאָהריגען פּלאַן, האָט איינער זיך אָנגערופֿען: — איד קען נאָך גלויבען און איד קען זיך פּאַרשטעלען, אז עס וועט זיין א צווייטער פינף־יאָהריגער פּלאַן; א דריטער, אָבער — דאָס געוויס ניט! עס איז געגען געזען...

— פּאַרוואָס? — האָט מען אים געפרעגט.

ווייל אין די סאָוועטישע געזעץ־ביכער, — האָט ער געענט־פּערט, — שטעהט בפּירוש געשריבען, אז צעהן יאָהר איז די העכסטע שטראַף, וואס מען קען געבען א מענשען... נו, וועט איר מיר דאָך ניט איינריידען, אז די רעגירונג אונזערע וועט האַנדלען געגען געזעץ און וועט איינפיהרען א דריטען פינף־

יאָהריגען פלאַן נאָך דעם, ווי זי וועט דורכפיהרען צוויי פינגער-
יאָהריגע פלענער...

אַט די אַלע וויציגע באַמערקונגען, וועלכע ווערען געוועהן-
ליך אויפגעכאפט זעהר שנעל, זיינען שוין ביי מיר ניט געווען
קיין נייעס. איך האָב זיי געהערט נאָך אין מאַסקווע אין פאר-
שידענערליי קרייזען פון קינסטלער, שריפטשטעלער, אינזשענירען,
סאָוועטישע באַאמטע און גלאַט מענשען, וואס האָבען ליב א
ווייז. אָבער דאָרטען, אין יענע קרייזען, האָט עס ניט געהאַט
דעם טעם ווי אינ'ם קרייז פון די פשוט'ע מענשען, וועלכע זיינען
אליין די קרבנות פון דעם נייעם גרויסען איבערבו, וואס רייסט
אַרויס מיט'ן וואָרצל אַלעס, וואס ס'האָט נאָר אויף זיך א
שטעמפּעל, אדער א סימן פון דעם אַלטען...

וויצלענדיג זיך און מאַכענדיג אזעלכע באַמערקונגען, וואס
קענען נאָך שלעכט אויסגעטייטשט ווערען פון מענשען, וואס
האָבען ניט, אדער ווילען ניט האָבען קיין חוש פאר הומאָר,
האָט איין איד נאָר פּלוצלונג געגעבען אַ מאַך מיט'ן פינגער:
— ש-ש-ש! פּאַרויכטיג!..

און אַנווייזענדיג אויף די קינדער, וואָס האָבען זיך גע-
פּלאַנטערט פאר די פיס, האָט ער געזאָגט:

— פאַר'ן קליינווארג דאַרף מען זיך היטען... זאָל זיין
גענוג!

און ס'איז געווען גענוג...

מער האָט מען זיך ניט געוויצעלט. מען האָט מער ניט
געזאָגט קיין גלייכווערטלאך...

טאַטעס און מאַמעס האָבען מורא געהאַט פאר די קינדער...
דאָס האָט מיט אַמאָל אינגאנצען געביטען די שטימונג.

איינער, אַן עלטערער איד, האָט געגעבען אַ זיפּ:

— נו, דערלעבט צייטען!...

— מען טאָר שוין נאָר קיין וואָרט ניט אויסרידען...

— און פאַר וועמען דאַרף מען זיך היטען? פאר די איי-
גענע קינדער!...

— עך, עך, עך!...

און דאָ האָט אַ מאַמע נאָר פּלוצלונג באַקומען אַ חשק, אז
איר קינד, א מיידעלע פון אַ יאָהר אַכט, זאָל ווייזען דעם גאַסט
פון אַמעריקע ווי געראַטען זי איז. איז דאָס מיידעלע אַרויף

אויף א ביינקעל און אנהויבענדיג גלייך פון די אויבערשטע
טענער, האָט זי גענומען דעקלאַמירען:
„יאַ לענינסקי צויעטאַטשעק,
יאַ סטאַלינסקי בוקעטי“.

ווייטער איז דאָס ביי איר ניט געגאַנגען, ווייל אין מיטען
דערינען האָט זי זיך צואוויינט און איז אַראָפּ פון ביינקעל...
דערמיט האָט זיך עס נאָך ניט געענדיגט. דאָס מיידעלע
האָט זיך נאָך שטאַרקער צואוויינט, ווען די אַנדערע קינדער
האָבען אָנגעהויבען לאַכען פון איר. זי האָט אזוי געוויינט און
געכליפעט, אז מען האָט זי געמוזט אפּטראַגען אהיים אויף די
הענט. און דאן האָבען די אַנדערע קינדער, פאר וועמען די טאָ-
טעס און מאַמעס האָבען מורא געהאַט צו ריידען, מיט אַמאָל
פאַרנומען דעם אויבען-אָן; אלע מאָל האָט אן אַנדער מיידעלע,
אָדער אן אַנדער אינגעלע דעקלאַמירט, און פון דעם, וואָס זי
האָבען דעקלאַמירט, שטעהענדיג אויף דעם ביינקעל, וואו דאָס
ערשטע מיידעלע איז אזוי געבענדיג דורכגעפאלען, איז אויס-
געקומען, אז יעדער קינד איז א „לענין-בלימעלע“ און א
„סטאַלין-בוקעט“...

ווען אַלע זיינען זיך פונאַנדערגעגאַנגען איז שוין געווען
זעהר שפּעט. די מאַמע איז געווען צופרידען פון דעם וואָס עס
זיינען שוין מער נישטאָ קיין פרעמדע מענשען. האָט זי זיך
אוועקגעזעצט לעבען מיר און איז שוין געווען גרייט צו ריידען.
אָבער איין קוק אירער אויף מיר איז געווען גענוג, אז זי זאָל
בייטען איר באַשלוס:

— קינד מיינס, — האָט זי געזאָגט, — דו ביזט אזוי מיד.
זיי האָבען דיך פאַרמאַטערט. געה שלאָפען!...

אין דער פרייה האָט מען ניט געוואוסט צי דער צוג וועט
אָנקומען אין שטעטעל צי ניין. אויפ'ן וואָקזאַל האָט מען
דאָס אויך ניט געקענט אויסגעפינען באַשטימט; דאָרטען האָט
מען דאָס אויך ניט געוואוסט אויף זיכער. עס קען זיין, אז דער
צוג וועט אָנקומען און ס'קען זיין, אז ער וועט ניט אָנקומען.
זאָל מען ווארטען ביז ס'וועט זיך דערהערען א פייה...
ווען ס'וועט פייען, וועט מען וויסען, אז דער צוג איז
אָנגעקומען...

האַבען מיר אַלע לאַנג געוואַרט ביז עס האָט זיך דערהערט
א פּייה פֿון דעם וואַקזאַל און דאַן זיינען מיר אַהין אוועק.
אויפֿ'ן וואַקזאַל זיינען געווען א סך מענשען, אידען און
קריסטען. דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט מיך באַגלייט, פֿונקט
ווי דאָס גאַנצע שטעדטעל האָט מיך באַגעגענט — מיט דער
גאַנצער אַרמיקייט און קוויטיגקייט, מיט דער גאַנצער השׁכות,
וואָס מען האָט אויף זיך געטראַגען...

און ווידער האָט מען מיר מיטגעגעבען אדרעסען צו קרובים
און פֿריינד אין אמעריקע. און ווידער האָט מען מיך געבעטען,
אז איך זאָל ניט פֿאַרגעסען אין וואָס פֿאַר אַ טרויעריגער לאַגע
זיי געפינען זיך...

— זאָל מען אונז העלפען! מיר ווערן דאָ פֿאַרפֿוילט!...
די מאַמע איז געשטאַנען לעבען מיר, און וויסענדיג, אז די
מינטען, די סעקונדען, זיינען געצעהלטע, איז זי געווען ברוגז
אויף יעדען מענשען וואָס האָט צו מיר אַ וואָרט גערעדט און
מיין אויפֿמערקזאַמקייט אַוועקגעצויגען. און ווען עס האָט זיך
דערהערט דער ערשטער קלונג פֿון דעם גלאָס אויפֿ'ן וואַקזאַל,
האַט זי זיך שטאַרק צוואוויינט:
— זעהן מיינער, איך האָב דאָך מיט דיר נאָך ניט גע-
רעדט!...

זי איז געווען זיכער, אז אין איר לעבען וועט זי מיך מער
שוין קיינמאָל ניט זעהן, און זי האָט זיך נאָך שטאַרקער צו-
כליפּעט אויפֿ'ן קול:

— זעהן מיינער!... זעהן מיינער!
איך האָב געוואָלט זי באַרוהיגען, אָבער מער ווי איין וואָרט
האַב איך ניט געקענט אַרויסריידען:
— מאַמע!...

טרערן האָבען מיך געשטיקט. איך בין אויך געווען זי-
כער, אז מער וועל איך זי ניט זעהן.
דער צוג האָט זיך געריהרט.
פֿון דערווייטענס האָב איך נאָך געהערט ווי מיין מאַמע
וויינט, און איך האָב געזעהן ווי די שוועסטער מייע האַלטען
זי צו, זי זאָל ניט אומפֿאַלען...

איין סטאַנציע בין איך געפֿאַהרען צוזאַמען מיט מיין ברוד-
ער בוזי. אויפֿ'ן וועג האָב איך זיך מיט אים צורעדט וועגען

דעם איינדרוק, וואָס דאָס לעבען אין שטעדטעל האָט אויף מיר געמאכט. ער האָט מיך אויפּמערקזאָם אויסגעהערט און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— אזוי איז דער מאַרש פון דער געשיכטע! ... דער אַל-טער דור דאַרף און מוז אָפּשטאַרבען און מאַכען פּלאַץ פאַר דעם יונגען דור... דער סאָוועטען-פאַרבאַנד איז ניט קיין לאַנד פּונ'ט ה י י ט, נאָר פּונ'ם מ אָ ר ג ע ן ...

איך האָב געפּראַווט אים באַווייזען, אַז אפילו ביי אַזאַ ריזיגען סאָציאלען איבערבוי איז ניט נאָר מעגליך, נאָר אויך נויטיג אַ מענשליכער צוגאַנג. אָבער ער האָט זיך פּעסט געהאַלטן ביי זיין מיינונג, אַז אזוי געהט דער מאַרש פון דער געשיכטע, און געענדיגט דעם געשפּרעך האָט ער אויף זיין אייגענאַרטיגען שטייגער:

— „הכֵּל — אָפּגערעדט!“ ...

אויף דער סטאַנציע דעמקאָווקע האָבען מיר זיך געזע-גענט, צוקושענדיג זיך ווי צוויי ברידער, וואָס האָבען זיך ליב, כאַטש זיי זיינען ביידע פֿון צוויי באַזונדערע וועלטען...

ער איז געפּאַהרען צוריק קיין מאַסקווע און איך האָב זיך פאַרקירעוועט אין אַן אַנדער זייט פאַרטצוועצען מיין ריזיע איבער סאָוועטרוסלאַנד.

אונזערע וועגען האָבען זיך ווידער צושיידט...

פערטער קאפיטעל.

אין די דערפער.

אין א סך שטעט פון סאָוועט־רוסלאַנד, און ניט דוקא אין די קרויזען, וואו מ'איז געשטימט געגען דער פאָליטיק פון דער רעגירונג, נאָר אויך אין עכט כשר'ע קאָמוניסטישע קרויז־זען, קען מען גאנץ אָפט הערען א געשיכטע, וואס איז זעהר כאַראַקטעריסטיש פאר דעם איצטיגען שווערען לעבען אין לאַנד.

„אַ פויער פון א דאָרף, — דערזעהלט מען, — איז גע־קומען אין א גרויסער שטאָרט אַלס א דעלענאט אויף א סאָך וועטישער קאָנפערענץ. קיין געבילדעטער איז ער ניט געווען, ער האָט אָבער געהאַט גרויס דרך־ארץ פאר געבילדעטע מענשען, און אויף די זיצונגען פון דער קאָנפערענץ האָט ער זיך זעהר אויפמערקזאם צוגעהערט צו די רעדעס פון די פירער...“

„עס איז דעם פויער ניט אָנגעקומען אזוי לייכט צו פאר־שטעהן אַלץ וואָס די רעדנער האָבען געזאָגט, ער האָט אָבער דאָך איינגעזאפט דעם עיקר. איין וואָרט אָבער האָט אים געשטערט און ער האָט ניט געקענט זיין אינגאנצען זיכער, צי ער פארשטעהט טאקע אַלץ צי ניין, און דאָס איז געווען דאָס וואָרט „טעמפ“.

און ווי אויף צוֹלֶהכעים האָט יעדער רעדנער אויף דער פלאטפארמע אָהן א שיעור מאָל אָט דאָס וואָרט איבערגע־חזר'ט: „שנעלער טעמפ“... „ביסטרער טעמפ“... „אַמערקיאַנער טעמפ“... „האַסטיגער טעמפ“... — אַלץ „טעמפ“ און „טעמפ“! „בלויז פון דעם אַליין וואָס יעדער רעדנער דערמאָנט אָט דאָס וואָרט אזוי פיל מאָל און שטרייכט עס אונטער אזוי שאַרף האָט דער פויער געדרונגען, אז דאָס מוז אורדאי זיין זעהר אַ וויכטיג וואָרט, איז ער נאָך דער זיצונג צוגעגאנגען

געזאָגט — אַיף, אַ גרויסער בית-עולם? מען זעהט קוים אָן דעם פאַרקען ביים סוף. אָנפילען אזאָ בית-עולם אונטער אַן אַנדער אָרדנונג וואָלט געדאַרפט געדויערען אַ צעהן יאָהר אַודאַי. אונטער אַ קאָמוניסטישער אָרדנונג אָבער איז — א י י י יאָהר און דער גאַנצער בית-עולם איז שוין פול... און דאָס הייסט שנעל-קייט, דאָס הייסט — טעמפ! פאַרשטאַנען?"

אַט די געשיכטע הערט מען אין רוסלאַנד זעהר אָפט. מען דערצעהלט זי מיט אַ ביטערען שמייכעל אויף די ליפען און אייניגע לאַכען דערביי פון דער פויערישער תמימות און נאָ-איוויטעט. אָבער ווען מען פּאָהרט אַרויס אין די דערפער, ווען מען רערט מיט פויערים און מען הערט זיך צו צו דעם וואס זיי ריידען און דערצעהלען, זעהט מען, אז געשאפען געוואָרען איז אַט די געשיכטע ניט אָהן אַ גרונד.

— איך בין קיינמאָל ניט געווען קיין סאָציאַליסט-רעוואַלוציאָנער, — האָט מיר אין רוסלאַנד געזאָגט איינער, וואָס איז אַלע זיינע יאָהרען געווען און איז נאָך איצט אויך אַ סאָציאַל-דעמאָקראַט, אַ מענשעוויק — איך האָב אַלע מאָל געלענט מער געוויכט אויף די אַרבייטער ווי אויף די פויערים. איך האָב זיך אַלע מאָל מיט די אַרבייטער אינטערעסירט מער ווי מיט די פויערים. איך קוק אָבער מיט אָפענע אויגען אויף דעם, וואס ס'קומט איצטער פּאָר אין לאַנד און איך מוז זאָגען, אז איינע פון די גרעסטע פאַרברעכענס, וואס די באַלשעוויסטישע רעגירונג באַגעהט, איז די שטעלונג אירע צו די פויערים. זוייל אויב אימיצער ליידעט איצטער אין רוסלאַנד מער ווי אַלע אַנדערע, איז דאָס ניט קיין אַנדערער ווי דער פויער.

און אז דער מענש איז גערעכט — דאָס האָב איך איינגעזעהן ווען איך האָב אָנגעהויבען אַרומפּאָהרען איבער די דערפער.

דאָס ערשטע, וואס מען דערזעהט ווען מ'קומט אַרײַן אין אַ דאָרף, איז דער „קאַלכאַז“.

מען דאַרף נאָר ניט פרעגען צי דאָס איז דער „קאַלכאַז“; מען קען דאָס אַליין אויך טרעפען. דער „קאַלכאַז“ איז אין דאָרף דאָס איינציגע אַרט, וואס איז אַרומגערינגעלט מיט אַ גוטען פאַרקען און וואָס דערמאָנט אַ מאַיאָנטעק פון די אַלטע צייטען, און פון דאָרטען זעהט מען נאָך אַמאָל אַרויספּאָהרען אַ פּאָר

גוטע, אויסגעפאשטעטע פערד, ניט אזעלכע אויסגעמאָרעטע און אויסגעטריקענטע קליאטשעס, ווי מען זעהט געוועהנליך. אזוי איז אין אוקראינע, אזוי איז אין דער צענטראלער טייל פון רוסלאַנד און אזוי איז אויך אין דאָנער געגענד. דער „קאַלכאָז“ איז דאָס שיינדלינג פונ'ם דאָרף. און טאָקע דערפאר וואָס ער איז דאָס שיינדלינג, טאָקע דערפאר וואָס ער איז אוועקגעשטעלט אזוי, אז אים מוז מען באַמערקען דעם ערשטען, זעהט זיך נאָך שאַרפער אָן די אַל-געמיינע אַרימקייט אין דאָרף, דער אַלגעמיינער חורבן. נישטאָ מער אין די אוקראינישע דערפער יענע פויערישע שטיבעלעך מיט די געפארבטע פרויזבעס און ראשינגעפארבטע ווענט, וואָס מען האָט געזעהן אַמאָל. אלע „כאַטעס“ און „כאַטקעלעך“ זיינען אָפגעלאָזען און שמוציג. די פויערים זיינען ניט פאראינטערעסירט אויפצופאסען אויף זייערע שטיבעלעך, ווייל ערשטענס זיינען זיי קיינמאָל ניט זיכער ווי לאַנג מען וועט זיי אין די שטיבלעך לאָזען וואוינען, און צווייטענס האָבען זיי גלאַט מורא אויסצופוצען זייערע שטיבלעך לייטיש, ווייל דאָס אליין וועט שוין געבען א גרונד חושד צו זיין, אז זיי זיינען „קולאַקעס“ און מען וועט קומען צונעמען ביי זיי אלץ וואס זיי פארמאָגען...

די מורא, אז מען זאָל אויף אים ניט קוקען ווי אויף א „קולאַק“, האָט געשאפען אזא לאַגע, אז יעדער פויער פיהלט זיך אזוי נידערגעשלאָגען, אז ער האָט שוין אינגאנצען פארלארען די פערזענליכע אינציאטיווע, און פונקט אזוי ווי ער איז ניט פאראינטערעסירט ארויסצוגעבען א סך תבואה, ווייל מען נעמט עס סיי ווי סיי צו ביי אים, אזוי איז ער ניט פאראינטערעסירט אויסצופוצען זיין שטיבעל און עס האלטען אין אַרדענונג, ווייל ער איז קיינמאָל ניט זיכער צי מען וועט עס ביי אים ניט צונעמען. אויפ'ן „קאַלכאָז“ קוקט דער פויער ווי אַמאָל אויפ'ן פריזישען מאַיאָנטעק, וואו ער איז אויס גוים געווען געצוואונגען צו אַרבייטען פאַר גראַשענס. מען קען אים בשום אופן ניט אַיינידייטען, אז דאָס איז זיינס. ער פיהלט דאָס ניט, און די טעאָרעטישע זייט פון דער גאנצער פראַגע, דער ענין פון קאַלעקטיווער ווירטשאַפט אַלס אַ באַדען פאר אַ נייער אַרדענונג געהט אים אינגאנצען ניט אָן, ווייל ווען ער בייט דאָס אויס אויף ממשות'דיגע

רעזולטאַטען פון זיין טאָג־טעגליכען לעבען, קלעפט זיך עפעס ניט, און ער ווייסט איין זאך, און דאָס איז, אז ער אַליין און אויך זיין ווייב און קינדער בלייבען ביי גאָר ניט...

— וואָס רעדט איר צו מיר וועגען דער „פּאַנשטינע“ פון אַמאָל, — האָט מיר געזאָגט אַ פּויער אין איינעם פון די אוקראַינישע דערפער, וואו איך בין געווען. — די „פּאַנשטינע“ איז גאָר אפּשר געווען אַ גן עדן איז פּאַרגלייך מיט דעם לעבען וואָס מיר האָבען איצט, כאַטש מען האַלט אונז אין איין אייביג ריידען, אז אַלעס איז אונזערס...

איך האָב דעם פּויער געוויזען אַ רוסישען זשורנאַל, אין וועלכען עס איז געווען אַ צייכענונג פון צוויי בילדער. אויף איין בילד איז געווען אויסגעמאַלען אַ קליין פּויעריש „כאַט“ קעלע“, אַ צובראַכענס, אַרומגערינגעלט מיט אַן אַלמען פּאַרקען, פון וועלכען עס פּאַלען שוין שטיקלאַך; לעבען פּאַרקען איז געשטאַנען אַן אויסגעמאַגערט בהמח'לע, און ווייטער אַביסעל — אַן איינגע'עקשט'טער פּויער מיט צוויי ווילדע אויגען און מיט צוויי אויסגעשפּרייטע הענט, ווי ער וואַלט געפּראוואוּט באַשיצען דאָס ביסעל אַרימקייט, וואָס ער האָט. אונטער דער בילד איז געווען איין וואָרט:

„מ י נ ס!“

אויפ'ן צווייטען בילד ווידער זיינען געווען אויסגעמאַהלען גרויסע „קאַלכאַזען“, וואו מען האָט געזעהן אַ סך טראַקטאָרס און מאָדערנע ערד־אַרבייטס־מאַשינען; עס זיינען אויך געווען אויסגעמאַהלען פּאַבריקען מיט גרויסע קויענעס, פון וואָנען עס האָט געזעצט אַ רויך; און אין פּאַדערגרונד זיינען, צופּרידענע און גליקליכע, מוטיגע און פרעהליכע, געזונטע און שטאַרקע, געשטאַנען דריי מענשען — אַ פּויער, אַן אַרבייטער און אַ רויטער אַרמיער. אונטער אָט דעם בילד איז אויך געשטאַנען איין וואָרט:

„א ו נ ז ע ר ס!“

— איר זעהט, — האָב איך דעם פּויער אָנגעוויזען אויף די צוויי בילדער אינ'ם זשורנאַל. — איר זעהט דעם אונטערשיד? האָט דער פּויער אויף מיר מיט דורכדרינגענדיגע בליקען אַ קוק געטאָן, און שאַקלענדיג מיט'ן קאָפּ האָט ער געזאָגט:

— מאַהלען מאַהלט מען ביי אונז שעהן. שרייבען שרייבט

מען ביי אונז נאך שעהנער... אָבער אזוי איז דאָס בלויז אויפ'ן פּאַפּיר.

און ער האָט מיר דערצעהלט פּאַקטען פון זיין אייגען לעבען:

פּונקט ווי אַ סך אַנדערע פּויערים אין דאָרף איז ער אויך אינ'ם „קאָלכאָז“. ער האָט שווער געארבייט, פון די כוחות זיך אַרויסגעשלאָגען. און נאָכדעם ווי מען האָט די תּבואה פון די פעלדער אַרונטערגענומען און מען האָט געמאַכט דעם חשבון, איז אויף זיין חלק, פּונקט ווי אויף דעם חלק פון אַ סך אַנדערע פּויערים, אויסגעקומען עטליכע און זעכציג קאָפּיקעס אַ טאָג אין דורכשניט. האָט מען אויסגעצאָהלט מיט ברויט לויט'ן חשבון פון עטליכע און זעכציג קאָפּיקעס אַ טאָג. געהייסען האָט עס, אַז דאָס ברויט דאָרף קלעקען אויף אַ יאָהר, אָבער געקלעקט האָט עס ניט מער ווי אויף עטליכע וואָכען. און וואָס זאָל ער איצט טאָן?...

דער פּאַקט וואָס זיינע קינדער לערנען זיך איצטער און האָבן מער מעגליכקייטען ווי אַמאָל זיך צוצושלאָגען צו עפּים איז פּאַר'ן פּויער ניט קיין טרויסט. ער איז מער ווי אין אַלץ פּאַראַינטערעסירט אין ערד; ער איז טאַקע גרייט אָפּצו-געבען דער מלוכה וויפּיל מען באַדאַרף; ער וויל אָבער, אַז מען זאָל אים אויך לאָזען לעבען ווי אַ מענש, מען זאָל אים ניט מאַכען פּאַר קיין בעטלער...!

— און זאָנט מיר, איך בעט אייך, — מאַכט ער אזוי צו מיר, — וואָס קומט אַרויס דערפון וואָס מען לערענט אונזערע קינדער אין די שקאַלעס, אַז זיי, די קינדער, זיינען מערסטענ-טיילס הונגעריג?

און ווירקליך: די קינדער אין די דערפער, פּונקט ווי די קינדער אין די קליינע שטעטלאַך, זיינען מערסטענטיילס הונג-געריג, כאַטש אויף זיי פּאַסט די רעגירונג אויף אַ סך מער ווי אויף די דערוואַקסענע. זיי האָבען כמעט קיינמאָל ניט גע-נוג צו עסען.

איינ קוק אויף זיי איז גענוג דאָס צו באַמערקען. די מערסטע פון זיי זיינען בלוט-אַרים, אָפּגעשוואַכט, אויסגעצערט און עס פעהלט זיי דער לעבענס-לוסט, וואָס מען זעהט גע-וועהנליך ביי די קינדער אין אַנדערע לענדער.

און דאָ וויל איך אָנווייזען אויף א פאקט, וואס איז, לויט מײַנונג, זעהר כאַראַקטעריסטיש:

ווען אַ צוג לױפט פאַרביי אין אַ דאָרף, אָדער אין אַ דערפֿעל און עס שטעהען פון דער ווייטענס קינדערלאַך, מאַכען זיי געווענהליך מיט די הענטלאַך צו די פאַסאַזירען, וואָס קוקען אַרויס דורך די פענסטער. אזוי איז דאָס אומעטום. עפּים איז אינ'ם לױפען פּונ'ם צוג פאַראַן אַזוינס, וואָס רייצט די פאַנטאַזיע פון קינדער און רופט ביי זיי אַרויס אַ וואַרימען געפיהל צו די פרעמדע מענשען, וואָס האָבען זיך פון ערגיץ אפּ געריסען און יאָגען זיך ערגיץ ווייט־ווייט, יעדער איינער מיט זיינע געדאַנקען, יעדער איינער מיט זיינע חלומות. די פנים־ער פון די פרעמדע מענשען אין די פענסטער פונ'ם לויפענדען צוג ווערען ווי דורך אַ כּשוף נאָהענט צו די קינדערלאַך, וואס שטעהען פון דער ווייטענס, און זיי מאַכען צו זיי מיט די הענט־לאַך, כאַריסענדיג זיי מיט פרייד. אזוי איז דאָס אין אַלע לענדער. און דאָס האָב איך געזעהן אומעטום: אויף מײַן רײזע אין אַמעריקע, פון נױארק קיין קאַליפּאָרניע; אויף אַ רײזע אין מצרים און אין פאַלעסטינע מיט יאָהרען צוריק; איך האָב דאָס אויך געזעהן אין דײַטשלאַנד, אין עסטרייך, אין פּראַנקרייך, אין בעלגיע און אפילו אין פּוילען. איך האָב דאָס אָבער אַ י צ ט ניט געזעהן אין סאָוועט־רוסלאַנד!...

הונדערטער און הונדערטער מײלען בין איך אין סאָוועט־רוסלאַנד געפּאָהרען אין די עטליכע וואָכען, וואס איך בין דאָרט געווען; איך בין פאַרבייגעפּאָהרען אָהן אַ שיעור דער־פּער און דערפּלאַך, און איך האָב דאָרט אין ערגיץ ניט געזעהן, אז קינדערלאַך זאָלען מאַכען מיט די הענטלאַך צו די פאַסאַז־זשירען פון אַ פאַרביילויפּענדיגען צוג...

נידערגעשלאָגענע און געבעכדיגע זיינען זיי געשטאַנען פון דער ווייטענס, אַמאָל אויף אַ באַרג, אַמאָל אויף אַ בריקעל, אָדער גלאַט אויף אַ וועג, און ביי קיין איינעם פון זיי האָט זיך קיין הענטעל ניט אויפּגעהויבען...

די קינדער אין די דערפער זיינען פונקט אזוי דערשלאָגען ווי די טאַטעס; דער דרוק פון דער שווערער צייט ליגט אויף זייערע פלייצעס. זיי ווייסען אָבער ניט פון קיין אַנדער לע־בען, זיי געדענקען ניט קיין אַנדערע צייטען, מײַנען זיי, אז

אזוי האָט מען די וועלט באַשאַפֿען. די טאַטעס אָבער גע-
דענקען יאָ אַנדערע צייטען און דערצו פיהלען זיי זיך איצט
נאָך צופיל ענטוישט אין די האָפֿענונגען, וואס זיי האָבען פריהער
ארויפגעלעגט אויף דער נייער אָרדענונג; און כאַטש זיי זיי-
נען שוין געוועהנט צו ליהדען, פאַרלידען זיי דאָך אמאָל די גע-
דולך און הויבען אָן פראַטעסטירען, איינשטעלענדיג זייערע לע-
בענס דערביי — דאָס דאָרף הויבט אָן שרייען, דאָס דאָרף
ווערט אומרוהיג, דער פויער גיט אַ גלייך אויס די איינגעבוי-
גענע פלייצעס און עס הויבט זיך אָן וויזען אַ געפאהר פון אַ
בונט.

„וואַלענקי“ — אזוי רופט מען אין אוקראַינע די קליינע
פויערס-בונטען, וואָס גיבען זיך אמאָל אַ צינד אָן אין די
דערפער.

אין די צייטונגען שרייבט מען ניט וועגען דעם. ניט
נאָר די מאַסקווער פרעסע פאַרשווייגט דאָס, פונקט ווי אזא
זאך וואָלט אינגאַנצען ניט געווען וויכטיג, נאָר אויך אין דער
לאַקאַלער צייטונג דערמאָנט מען ניט וועגען דעם אפילו אַ
וואָרט. דער ברייטער עולם דאָרף דערפון ניט וויסען, פונקט
ווי ער דאָרף ניט וויסען, אז אין דעם און דעם געגענד געהען
אַרום פאַקען אָדער עפעס אַן אַנדער מגפה, וואָס איז אָנשטעקענד.
עס ווייסען אָבער פֿון די „וואַלענקיס“ די אייגענע מענשען,
און זיי ווייסען שוין אויך וואס פאַר מיטלען אנצונעמען, די
„וואַלענקיס“ צו דערשטיקען אויף אזא שטייגער, אז עס זאָל
זיין שאַ און שטיל און אז עס זאָל צום ברייטען עולם ניט
דערגרייכען אפילו קיין אפּקלאַנג פון דעם וואס ס'איז פאַרגע-
קומען ווען מען האָט די „וואַלענקיס“ אונטערדריקט...

ווען איך בין אָנגעקומען אין אוקראַינע, האָב איך אין
עטליכע שטעטלאַך געהערט וועגען „וואַלענקיס“, וואס זיינען
פאַרגעקומען אין די דערפער מיט אַ צייט צוריק. מער ווי אַליץ
איז מיר אויסגעקומען צו הערען וועגען דעם וואס זיי האָבען
אָנגערופֿען, „באַביאי וואַלענקי“, דאָס הייסט, זויבערישע בונטען.
און פון דעם וואס מען האָט מיר דאָ און דאָרט, אין געצעהלטע
ווערטער, דערצעהלט, האָט זיך ארויסגעוויזען, אז כאַטש די
וועלט האָט וועגען דעם ניט געוואוסט און די אויסלענדישע קאָ-
רעספּאָנדענטען אין מאַסקווע האָבען וועגען דעם ניט געמעלדעט,

זיינען אין אַ סך אוקראינישע דערפער פאָרגעקומען בונטען, אין וועלכע די פויערים האָבען אין די ערשטע רייזען ארויסגע- שטעלט זייערע ווייבער מיט קליינע קינדער אויף די הענט, כדי צו זיין זיכער, אז מען וועט ניט שיסען...
יענע אַלע בונטען האָט מען מיט אַן אייזערנער האַנט אונ- טערדריקט און — ס'איז שאַ שטיק, קיינער טאָר דערפון ניט ריידען...

זעהר אַפט הערט מען וועגען שרפות אין די דערפער. אַ פויער אין אַ דאָרף — דאָס איז קיינמאָל ניט געווען קיין נאָווינע אין רוסלאַנד. אין די אלטע צייטען איז דאָס געווען אַן אַפטע ערשיינונג און מען האָט שוין געוואוסט, אז ווען די גלעקער פונ'ם קלויסטער קלינגען „נאַגוואַלט“, ברענט ערגיץ אין דאָרף און אז דאָס פויער האָט זיך אַרדאָי גענומען דערפון, וואָס ערגיץ האָט אַ פויער אַ חזיר געסמאַליעט און דער ווינט האָט די פונקען פארטראָגען. איצטער אָבער זיינען די פויערן אין די דערפער נאָך אַן אַפטערע ערשיינונג ווי פריהער און מען ווייסט, אז גענומען האָט זיך דאָס פויער ניט פון דעם וואס אַ פויער האָט ערגיץ אַ חזיר געסמאַליעט, נאָר אַרדאָי פון עפּים אַנדערש, ווייל די פויערים האָבען שוין כמעט ניט קיין חזירים צו סמאַליען...

אַמאָל צוברענט זיך גאָר פּלוצלונג אַ פויער אינ'ם „קאָל- כאַז“. קלאַנגען ווערען באַלד צוטראָגען, אז דאָס האָבען פויע- רים אונטערנעצונדען; אָבער מען קען כמעט קיינמאָל ניט אָנ- ווייזען אויף אַ באַשטימטען פויער און זאגען, אז ער האָט דאָס געטאָן. ווען דער „קאָלכאַז“ ברענט, לויפען די פויערים ניט לעשען דאָס פויער, סיינען מען טרייבט זיי מיט געוואַלט דאָס צו טאָן. און ווען אייניגע טוען דאָס מיט'ן אייגענעם ווילען, קוסען דערנאָך די אנדערע פויערים אויף זיי זעהר קרום און מען מוסר'ט זיי דערפאר...

זיי האָבען פיינט דעם „קאָלכאַז“ נאָך מער ווי זיי האָבען אַמאָל פיינט געהאַט דעם פּריצ'ישען מאַיאָנטעס; און ווען זיי זעהען ווי ער ברענט, ווילען זיי אים ניט לעשען...
אייניגע מאָל בין איך געווען אין די דערפער, וואס זיי- נען מיר געווען באַקאַנט נאָך פון מיינע קינדעריאהרען און אויך אין דערפער, וואו עס איז מיר אויסגעקומען צו זיין דאָס

ערשטע מאָל, און איך האָב אלץ געהערט געשיכטעס וועגען פּיערן, וועגען שרפות און וועגען מענשען, וואס צינדען אונטער. אין איין דאָרף בין איך געגאנגען מיט אן עלטערן פּויער און האָב זיך אויפּמערקזאם צוגעהערט צו דעם, וואס ער רעדט, ווייל גערעדט האָט ער אלץ מיט אַנצוהערענישען און אַנדיי-טונגען, ווי נאָר דער אוקראינישער פּויער קען ריידען, ווען ער וויל עפעס זאָגען און דאָך ניט דערזאָגען. מיט אמאָל האָב איך פון דער ווייטענס דערזעהן א רויך און א פּלאַם. — וואו ברענט דאָס? — האָב איך דעם פּויער גע-פרענט.

האָט דער פּויער פארושמורעט איין אויג און קוקענדיג אויף מיר פּילבאדייטענד און נאָכפאַרשענד האָט ער געזאָגט, אַנוויי-זענדיג מיט'ן שטעקען אַרום און אַרום: — „האָרטי טיפּער ווסקריז, פּאָ ווסים סעלאַם, טילקאָ פּאָקאָ שטשע ני ווידקאָ.“ דאָס הייסט:

„עס ברענט איצטער אומעטום, איבער אַלע דערפער, אָבער דערווייל זעהט מען עס נאָך ניט!“... ער האָט געזעהן, דער פּויער, אז איך פארשטעה וואס ער מיינט. און פונקט ווי מער וואָלט ער מיר גאָר ניט געדארפט און גאָר ניט געקענט זאָגען, איז ער אוועק... שלעפענדיג זיך אין דער קעלט אויף שליטענס און אויף פוהרלעך פון איין שטערטעל אין אנדערן און פון איין דאָרף אין אנדערן, האָב איך אויף די וועגען געזעהן בלונדע פערד, וואָס בלאָנקען זיך אַרום איבער די פאַרשנייטע אוקראינישע סטעפעס; איינגעדארטע און איינגעקווארטע, מיט ארויסנע-סטארטשעטע ביינער און אָפּגעריבענע פארשמוציגטע פעלען, שלעפען זיי זיך אַרום, איינציגווייז און פּאָרווייז איבער די פעלדער און זוכען מיט די מאָרדעס אין שניי עפעס, מיט וואָס דעם הונגער צו שטילען; זיי האַלטען זיך קוים אויף די פיס, און אַ סך פון זיי פאַלען אוועק און בלייבען ליגען טויטע וואו עס מאַכט זיך נאָר.

„בעזפּרויזאָרני פּערד“ רופט מען זיי. און ווען מען פרענט אַ פּויער פון וואָגען זיי נעמען זיך און פאַר וואָס זייערע טויטע קערפּערס וואָלגען זיך אויף די סטעפעס, ענטפּערט ער אזוי:

— נישטאָ דער „כּוּדאַבע“ (פּערד און כּהמות רופט אָן דער אוקראַינישער פּויער מיט'ן נאָמען „כּוּדאַבע“) וואָס צו געבען עסען היינטיגע צייטען. א פּוּד האָבער קאָסט 40 קאַרבאָוונעצעס (רובעל). און וואָס איז אַ פּוּד האָבער? אידער מען ריהרט זיך, איז ער שוין נישטאָ. מען האָט ביי אונז אַלעס צוגענומען. מיר האָבען גאָר ניט. ניטאָ קיין כּרויט אין שטוב. מען עסט כּוּראקעס, קאַרטאָפּליעס און אויך די שאַלעכז פּוּן די כּוּראקעס און קאַרטאָפּליעס... דאָס כּרויט, וואָס די רעגירונג לאָזט אונז איבער אויף א יאָהר, ווען מ'ארבייט אין „קאַלכאז“, קלעקט קוים אויף א חודש... נישטאָ ביים פּויער קיין כּרויט פאַר זיך און ווייב און קינדער. נו, וואָס־זשע זאָל טאָן אזא מענש ווען ער זעהט ווי די „כּוּדאַבע“ מוטשעט זיך, ווי זי ווערט אייני־געטריקענט? עס טוט אים זעה דאָס האַרץ און ער קען זיך ניט העלפּען. צומוקען ווי דאָס פּערד פּאַלט אַוועק קען ער ניט שווער דעם צער צוצוזעהן... לאָזט ער עס אָפּ אויף גאָט'ס באַ־ראַט. זאָל עס געהן!... אויב עס איז שוין אזוי באַשערט, אז דאָס פּערד זאָל פּאַלען, איז כּאָטש ערנעץ ווייט, אויפ'ן פּעלד, אָדער אויפ'ן וועג, אַבי ניט פאַר די אויגען... עס רייסט דאָס האַרץ!...

און עס איז שוין ניט קיין נייעס, אז עס זאָל זיך טרעפּען אזא פּאַל:

אויף אַ יאַריד אין א שטעדטעל, אדער אין א דאָרף, זאָל א פּויער קויפּען ביי אן אַנדער פּויער, אָדער ביי א פּויערטע, א ביסעל מעהל, אדער א צעהנדליג קאַרטאָפּליעס; ווען ער דאַרף באַצאָהלען, הויבט ער אָן זוכען אין אַלע קעשענעס און זאָגט, אז ער האָט גראָד ביי זיך קיין געלט ניט. און דער־ביי מאכט ער אזוי:

— האַלט דאָס פּערד מיינס. איך וועל באַלד כּרענגען געלט. א „קום“ (חבר) מיינער איז דאָ ניט ווייט און ביי אים וועל איך נעמען געלט. האַלט דאָס פּערד דערווייט... און ער געהט אַוועק מיט'ן ביסעל מעהל, אדער מיט'ן צעהנדליג קאַרטאָפּליעס; לאָזט איבער דאָס פּערד און קומט שוין ניט מער...

ער וויל, אז דאָס פּערד, וואס געהט אויס פאַר הונגער און ווערט פאַרטשאַכנעט און איינגעדאַרט, זאָל אריינפּאַלען

אין די הענט פון אן אנדער פויער, וואָס האָט נאָך יאָ א ביסעל האָבער, וואָרפט ער אים אָן דאָס פערד און געהט זיך אוועק. פונקט ווי עס טרעפט אמאָל, ווען אן אָרימע מאַמע וואָס קען שוין מער ניט צוזעהן דעם צער פון איר קינד, וואָרפט זי עס אונטער ערנעץ לעכען אַ הויז, און זי האָפט אז ביי פרעמדע מענשען, וואָס זיינען פארמעגליך, וועט דאָס קינד האָבען אַ בעסערע היים ווי ביי איר און וועט פאַרשפּראַרען צו ליידען הונגער...

אויפ'ן וועג צו דער שטאָדט טולטשין, וואָס האָט געשפּילט אַ גרויסע ראָלע אין דעם באַריהמטען אוקראַינישען כמעלניצקי-אויפשטאַנד און אויך אינ'ם אויפשטאַנד פון די „דעקאַבריסטען“ אין יאָהר 1825, איז מיר פון אן אייזענבאַהן-סטאַנציע אויס-געקומען צו פּאָהרען אויף אַ שליטען אַכט וויאָרסט. דער אָנטרייבער איז געווען אַ פויער, וואָס האָט ליב צו רעדען און ווייסט דאָך ווען צו שווייגען, און די פאַסאַזשירען זיינען גע-ווען פאַרשידענע.

חויז מיר זיינען אויפ'ן שליטען געווען נאָך דריי פאַסאַזשירען. איינער איז געווען א יונגער קריסט פון א יאהר דרייסיג, מיט אַ גוט פעלצעל און גוטע שטיוועל און מיט אַ פנים, וואָס דריקט אויס אַ סך עקשנות. דער צווייטער פאַסאַזשיר איז געווען אַ אַידישער בחור מיט אַ וואַטאָווען פיר-הושאָק, וואָס איז אמאָל געווען שוואַרץ און איז איצט פון אַזאַ קאָליר, וואָס מען רופט געוועהנליך אָן אויפ'ן אוקראַינער אַידיש, „טונקעל-גריין-פּאַפּעליאַטע“. אויפ'ן האַלז, ארום דעם קאָלנער פונ'ם וואַטאָווען פירדושאָק, האָט דער בחור געטראָגען אַן אַלט שאַרפעלע פון רויטע און בלויע קאָלירען. אויפ'ן קאָפּ האָט ער געטראָגען אַ באַראַשקענע קוטשמע, וואָס איז געווען נאָך ניט אינגאַנצען צוריסען. ער האָט אויך געטראָגען שטיוועל מיט אייזערנע פּידקאָועס אויף די אָפּצאַסען; און כאָטש די הויט פונ'ם פנים איז ביי אים געווען אַ גראַבע, אַ האַרטע, האָט ער דאָך געשיינט צו זיין אַ גוטמוטיגער מענש; פון זיינע אויגען האָט אַרויסגעקוקט אַ וואַרימער שמיכעל, אבער דער טאָן פון זיין ריידען האָט אין זיך געהאַט די זיכערקייט פון איינעם, וואָס צווייפעלט גאָר ניט אין דעם, אז ער איז שטענדיג גערעכט און אז דאָס וואָס ער זאָגט, קען קיין אַנדערער ניט זאָגען... און נאָך אַ פאַסאַזשיר איז געווען אויפ'ן שליטען. דאָס

איז געווען א פרוי, וועמעס עלטער עם איז שווער געווען צו באשטימען, ווי ס'איז דער פאל מיט א סך פרויען אין רוסי לאנד. איינגעהילט און איינגעקוצערובעט אין א דיקען שאל א ווארימען, איז זי געזעסען אויפ'ן שליטען און אלע מאָל האָט זי זיך געקלאָגט:

— אוי, ס'איז מיר ניט גוט!

עס איז געווען א רחמנות אויף איר און דאָך איז זי געווען קאָמיש. און ווען דער בחור מיט'ן וואסאָווען פֿירושאק האָט ארויסגעזאָגט זיין השערה, אז ס'איז איר ניט גוט אפשר דערפאר וואס ס'שפּאַרט זי אונטערן הארצען, האָט זי פון א בלעכענעם קעסטעל ארויסגענומען א דאָר שטיקעל ברויט און האָט עם אָנגעהויבען קייען, און דערנאָך, ווען זי איז פאר-טיג געווארן מיט'ן קייען, האָט זי געזאָגט:

— זאָל איך טאָקע אזוי לעבען, ווי איר זיינט געווען גערעכט! איך בין אפנים טאָקע געווען הונגעריג...

דער וועג איז געווען א שלעכטער; מען האָט זיך אלץ אָנגעשמויסען אָן „וויבאָיעס“, גריבער אזעלכע; אלע מאָל איז דער שליטען אריין אין א בלאָמע און מען האָט זיך געמוזט שלעפען אזוי פאמעליך און לאנגזאם און מיט אזוי פיל שווער-רינקייטען, אז ס'האָט זיך געדוכט, אז מען וועט נאָר קיינמאָל אין שטאָרט אריין ניט קומען.

אויף יענעם וועג האָב איך געזעהן גע'פּגראַטע פּערד. ווי זיי נען געלעגען אויפ'ן שניי און ס'האָט שוין נאָר קיינעם ניט גע-קימערט וואס זיי ליגען דאָרטען. פונקט ווי דאָס וואָלט שוין געווען א נאנץ נאָטירליכע און א גאנץ געווענהליכע זאך...

און דער פּויער, וואס האָט די מאָגערע און אויסגעהונגער-טע פּערדלעך אנגעטריבען, האָט אלץ גערעדט און גערעדט וועגען די שלעכטע צייטען, וואס זיינען איצטער אנגעקומען:

— עם איז שוין מער ווי צוויי וואָכען, — האָט ער גע-זאָגט — אז ביי מיר אין הויז איז קיין שטיקעל ברויט נישטאָ. און אזוי איז איצטער ביי אלע פּויערים אין די הייזער. די זריעה האָט מען ביי אונז פאראַיאָהרען צוגענומען; אַכטציג קאָפּיקעס א פּונד האָט מען אונז פאר דער זריעה געגעבען. אזוי האָט די רעגירונג באשטימט. איצטער הייסט מען אונז פארוויהען די פּעלדער, און מיר האָבען ניט קיין זריעה, גלויבט

מען אונז ניט... און ווען מען גלויבט שוין יא און מען ניט אונז זריעה, נעמט מען ביי אונז זיבעציג קערבלעך א פוד. טאקע פאר דער זעלבער זריעה, וואס מען האָט אונז געצאָהלט אכטציג קאָפּיקעס א פוד... נו, וויזשע קען מען לעבען? וויזשע קען מען אויסקומען? ניט מעגליך אזוי. עס קען ניט אָנגעהן אזוי!... אָט זאָגט אליין, האָ?

אזוי האָט דער פּויער גערעדט ווען ער איז געזעסען אויפ'ן שליסען, האלטענדיג די פיס ארונטערגעלאָזען צו דער ערד, און אזוי האָט ער אויך גערעדט ווען ער איז אויס רחמנות צו די אָרימע, אויסגעהונגערטע פּערדלעך, גענאנען צופוס, אָנהאלט טענדיג זיך ביים שליסען. און דער אידישער בחור מיט'ן וואַטאָווען פּידושאָס האָט אלץ אוועקגעמאַכט אונטער דער האַנט אלץ וואָס דער פּויער האָט געזאָגט.

— עס איז ניט אינגאנצען אזוי, — האָט ער זיך גע-
שפּאַרט מיט'ן פּויער — א סך פון אייערע באהאלטען טאקע די זריעה און דאָס ברויט און אנדערע זאכען, וואס די מלוכה דארף האָבען. נו, מוז מען אָננעמען שטרענגע מיטלען געגען דעם... ניט שטענדיג וועט דאָך זיין אזוי שלעכט ווי ס'איז איצט. אָט פּלאַנעוועט מען שוין א צווייטע „פּיאַטיריטשאַס“ (אין אוקראַיניש הייסט די „פּיאַטילעטשאַס“ — פּיאַטיריטשאַס), און ווען מען וועט זי דורכפיהרען, וועט זיין בעסער און מען וועט מער ניט ליידען אזוי פיל...

דער פּויער אָבער האָט זיך ניט געלאָזט איבערשפּאַרען. דוקא אָהן עקשנות, אָהן כּעס, נאָר רוהיג און געלאַסען, האָט ער זיך פּעסט געהאלטען ביי זיין מיינונג און ער האָט גע-
זאָגט:

— דו גיסט דאָך אליין צו, אז איצט איז שלעכט, זעהר שלעכט. דו זאָגסט אָבער, אז שפּעטער וועט זיין בעסער, און איך זאָג דיר, אז שפּעטער, נו, לאָמיר זאָגען, איבעראַיאָהר, וועט זיין נאָך ערגער. א סך ערגער ווי ס'איז אַצינדערט.

— פּאַרוואָס? — האָט דער אידישער בחור, ניט אָהן חוזה, געפּרעגט דעם פּויער.

— איך וועל דיר זאָגען פּאַרוואָס, — האָט דער פּויער גע-
ענטפּערט, און אלץ רוהיג און געלאַסען, כאַטש מ'האָט לייכט געקענט זעהן, אז דער חוזה-טאָן פּאַרדריסט אים און אז ער

טוט זיך אָן א כּה נִיט צו ווערען אין כּעס — איך וועל דיר זאָגען פּאַרוואָס: פּאַר צוויי יאָהרען אין דער צייט און אויך פּאַראַיאָהרען אין דער צייט איז שוין דאָס מיסט געלעגען אויף די פּעלדער און האָט געווארימט די ערד. איצט אָבער ליגט דאָס מיסט אויף אלע וועגען און פּאַרשפּרייט מנפּות און זאָ-ראַזעס אין די דערפער און אין די שטעדט... קיינער וואָ-רימט איצטער נִיט די ערד און זי ליגט אַ דערפּאַרענע און אַ קאַלטע... די „כּודאַבע“ פּג'ט אויס, נִיטאָ באַלד מער קיין פּערד אין די דערפער. זיי וואַלגערן זיך טויטע אומעטום... און די מענשען זיינען שוין אויך האַלב־טויט פּון הונגער... נו, מיט וואס וועט מען ארבייטען? מיט וואס און מיט וועמען וועט מען פּאַראַקערען און פּאַרוויהן? ...

צוהערענדיג זיך צום פּויער, האָב איך געפּיהלט ווי אַ סקרוך איז מיר אריבער איבער'ן לייב. מען האָט געפּיהלט און געזעהן, אז דער מענש קלייבט נִיט קיין ווערטער, כּדי צו ריידען שעהן. מען האָט געפּיהלט און געזעהן, אז דער מענש רעדט מיט האַרץ, און דערצו נאָך וועגען אַן ענין, וואָס ער ווייסט, ווייל נִיט נאָר ער, נאָר זיין פּאָטער, זיין זיידע און זיין עלטער־זיידע זיינען אויסגעוואַקסען אויף דער ערד און האָבען פּון קליינערהייט אָן איר אָטעם אין זיך אריינגעזאַפּט...

און אין די אויערען האָבען מיט עקשנות געקלונגען די פּראַגען, וואס ער האָט געשטעלט:

„נו, מיט וואָס וועט מען ארבייטען? מיט וואָס און מיט וועמען וועט מען פּאַראַקערען און פּאַרוויען? ...“

אָבער דער יונגערמאַן מיט'ן וואַטאָווען פּידזשאַק האָט זיך נִיט אונטערגעגעבען. ער האָט גלייך געהאַט פּאַרטיג אַן ענטפּער אויף די שווערע פּראַגען:

— מיר וועלען ארבייטען מיט טראַקטאָרס! — האָט ער געזאָגט מיט שטאַלץ — יא, מיט טראַקטאָרס וועלען מיר אַר-בייטען!

דער פּויער האָט זיך ווידער אָנגעמאַן אַ כּה נִיט צו ווערען בייז; ער האָט בלוז געגעבען אַ שאַקעל מיט'ן קאַפּ, און אָנ-ווּיזענדיג מיט דער בייטש אויפ'ן שלעכטען וועג, וואָס איז גע-ווען אַ געמיש פּון שניי און בלאַטע, האָט ער געזאָגט:

— אויף אָט דעם וועג קען מען איצט פּאַהרען מיט אַן אָטאַ-

מאָביל? האָ? אַיאָ מ'קען ניט... אזוי קען מען אויפ'ן פעלד אויסקומען בלויז מיט טראַקטאָרס. עס זיינען אויפ'ן פעלד פאַראַן אזעלכע ווינקעלעך און אזעלכע ערטער, וואו מען קען ניט אויסקומען אָהן אַ פערד, אָהן אַן אָקס, אָהן „כוראַבע“. און קיין „כוראַבע“ איז שוין ביי אונז באַלד נישטאָ... די פערד אונזערע פג'ן אויס... און דערפאַר וועט איבעראַיאָהר ניט זיין בעסער, נאָר ערגער...

דער יונגערמאַן מיט'ן וואַטאָוען פּידזשאַק האָט געוואַלט עפּעס ענטפערן דאָרויף, אָבער דער פּויער, וועלכער האָט שוין, קענטניג, געהאַט פאַרלאָרן די געדולד, האָט אים איבערגעשלאָגן נען:

— עה, וואָס ווייסטו? ! דו קענסט בלויז „באַלאַקען“ (פּלוי-דערן). מער קענסטו נאָרניט...

און דער שליטען האָט זיך געשלעפּט לאַנגזאַם. און די איינגעדארטע פּערדלאַך זיינען קוים געגאַנגען. און אין ערגעץ האָט מען קיין זועג ניט געזעהן. און פון דער ווייטקייט ארום און ארום האָט מיט רוסישער שווערקייט געאַטעמט.

און ווען איינער האָט זיך אויף דער ווייטקייט פאַרקוקט, און דערנאָך זיך אַליין דעהעהן, האָט ער זיך געמוזט דערפיהלען אַ צודריקטער, אַ פאַרלאָרענער, און אומבאהאַלפענער.

„אַ, דו אומגליק־אומגליקליכער,

אומעט פאַראומערטער

טויטער זי!

(אַלעקסאַנדער בלאַק)

און אויפ'ן געראַנק זיינען געקומען די ווערטער:
 „רוסלאַנד קען מען מיט קיין אַרשין ניט אויסמעסטען, מיט'ן שכל ניט באַגרייפּען — אין רוסלאַנד דאַרף מען גלויבען!“

מיט פויערים אויף די באַנען.

ווען איך בין אוועק פון מיין געבורטס־שטעדטעל און אויך פון די אַרומיגע דערפער, וואו איך האָב זיך אָנגעזעהן מיט אזוי פיל צרות און נויט, האָב איך זיך געלאָזט פאַהרען אין דער שטאָרט ראָסטאָוו, וואָס געפינט זיך ביים טייך דאָן.

אַ צען שטונדען בין איך געפאַהרן אין א „האַרטן“ וואָג־גאַן, וואו עס פאַהרן געוועהנליך פויערים אָדער גלאַט אַרימע מענשען מיט שווערע פעק און קלומקעס. און וואָס איך האָב דאָרט געהערט און געזעהן וועל איך קיינמאָל אין מיין לעבען ניט קענען פאַרגעסען.

עס איז אין וואַגאַן ניט געווען קיין איין שפּרינקעלע, וואו מען זאָל אפילו אַ נאָדעל קענען דורכווארפען. די ענגשאַפט איז געווען אזוי גרויס, אז מען האָט געקענט דערשטיקט ווערען. מענשען זיינען געזעסען אין פאַרשידענערליי צונויפגעקאָרטשע־טע פּאָזעס — ניט נאָר אויף די בענק, נאָר אויך אויף די פּאָג־ליצעס און אויפ'ן פּאָל. אַלע, די מערסטע פון זיי, פויערים און פויערטעס, אָנגעטאָן אין גרויע צוריסענע פעלצען און פעלצ־לאך, אין גרויע צושליסענע סוויטעס און סוויטקעס, אין אלטע זעק, פון וועלכע עס זיינען אַרונטערגעהאַנגען שטיקלאך און לאַג־טעס, וואס זיינען געווען פאַרבלאָטיגט און פאַרשמוצט — אַלע האָבען זיך געקראַצט, אַלע האָבען געריבען די פלייצעס און די אַקסלען אָן וואָס זיי האָבען נאָר געקענט, און דערביי האָט מען גערעדט וועגען טיפּוס און פּאַקען און אנדערע קראַנקהייטען וואָס געהען אַרום אין דעם און אין יענעם געגענד...

ווילענדיג ניט ווילענדיג פּרואוויט מען זיך אָפּרוקען אָן אַ זייט; מען שפּאַרט זיך צו דער וואַנט, אָדער צו וואָס מען קען נאָר, אַבי זיך אָפּצורוקען פון די אַרימע מענשען, וועלכע קראַ־

צען זיך און טראַגען שוין אפשר אין זיך סימנים פון די אלע קראנקהייטען. עס איז ניט אנגענעם, און מען פרוואווט דאָך זיך אַפּרוקען פון זיי. אָבער וואוהין וועט מען זיך רוקען, וואוהין וועט מען זיך שפּאַרן, אז אומעטום, וואוהין מען גיט זיך נאָר א דרעה, ריהרט מען זיך אָן אָן אַן אַרימען מענשען מיט אַ גרויען פעלצעל, אָדער אָן אַ זאַם. פון וועלכען עס פאַלען שוין שטיקלאַך און לאַטעס!...

עס איז אין וואנאָן געווען אזוי דושנע, אז מען האָט געדענקט דערשטיקט ווערן. עס האָט אַזש פאַרכאַפט דעם אָטעם. די גאַנצע לופט איז געווען דורכגעזאַפט מיט אַ שרעקליך שווערען גערוד, וואס האָט דערמאַנט די אלטע צייטען אין רוסלאַנד... און די שויבען פון די פענסטער זיינען געווען פאַרהאַקט; מען האָט פון דער ווייטענס געזעהן קלאָר ווייסע, פאַרשנייטע פעלדער. אָבער אינווייניג, אין וואנאָן, איז קיין ביסעל פרישע לופט ניט אַרײַנגעקומען.

און פויערים האָבען צווישען זיך גערעדט אויף אוקראַיניש. — ביי אונז אין דאָרה, — האָט איין פויער דערצעהלט, — האָט איינער אַ קעלבעל געקוילעט. דאָס לעצטע קעלבעל, וואס ער האָט געהאַט. געקוילעט האָט ער עס פאַרטאַג, קיינער זאָל ניט זעהן. דאָס פלייש פונ'ם קעלבעל האָט ער שטילער-הייד אוועקגעפיהרט אין שטאָרט אריין פאַרקויפּען. פאַר זיך מיט ווייב און קינדער האָט ער אויך איבערגעלאָזען אביסעל פלייש. ווען די קינדער האָבען דערזעהן פלייש, האָבען זיי זיך שיער ניט צוטאַנצט פאַר פרייד. און טאַטע-מאַמע האָבען זיי אָנגעזאָגט, אז זיי זאָלען זיך פאַר קיינעם ניט אַרויסכאַפּען מיט קיין וואָרט; זיי זאָלען קיינעם ניט דערצעהלען, אז זיי האָבען געגעסען פלייש...

— גוט איז דעם וואָס האָט נאָך אַ קעלבעל. — האָט אַן אנדער פויער געמאַכט אַ באַמערקונג, — ביי אונז האָט מען שוין אַ די קעלבלעך אַ די חזירים לאַנג אויסגעשאַכטען. ניטאָ מער ביים פויער קיין קעלבלעך און קיין חזירים!
— ניטאָ מער ביים פויער קיין ברויט! — האָט אַ דרייטער זיך אָנגערופּען.

— און ביי אונז עסט מען בוראַקעס...

— און ביי אונז עסט מען שאַלעכץ פון קאַרטאַפּליעס...

— פונקט ווי די בהמות אמאָל...
 — מען ווערט געשוואָלען פון הונגער...
 — מען שטאַרבט פאַר הונגער...
 — טאָמער האָט מען עפּים אין שטוב, נעמט מען עס צו...
 — שוין נישטאָ וואָס צוצונעמען...
 אזוי האָט מען גערעדט מיט אָפּגעהאַקטע ווערטער, כמעט ווי צווישען די ציין. און דערנאָך האָט איינער געזאָגט:
 — מען דערצעהלט, אז אין די גרויסע שטעט קאָסט ברויט ביליגער.
 — יאָ, אין די גרויסע שטעט איז אביסעל בעסער.
 — דאָרט קען מען נאָך קריגען ברויט.
 און אַנרופּענדיג נעמען פון גרויסע שטעט, וואס גע-
 פינען זיך זעהר ווייט, האָט מען דערצעהלט:
 — דאָ קאָסט אַ ברויט ניט מער ווי צעהן רובעל...
 — דאָרט קאָסט אַ ברויט ניט מער ווי אכט רובעל...
 — און אין מאַסקווע — זאָגט מען — קען מען אפילו קריגען ווייט־ברויט אויך...
 — נו, וואָס קומט ארויס דערפון וואָס אין מאַסקווע קען מען קריגען? דאָ ביי אונז אין די דערפער איז שלעכט...
 — יאָ, דער פויער לעבט איצט איבער א צייט א ביטערע.
 זעהר א ביטערע. איין גאָט ווייסט וואָס ס'וועט זיין!...
 אויף יעדער סטאַנציע, וואו דער צוג האָט זיך אָפּגעשטעלט, זיינען אריינגעקומען נאָך און נאָך פויערים און אַ סך פון זיי האָבען געטראָגען אויף די פלייצעס קלומקעס און זעק און פעק. ניט אראָפּגענדיג פון זיך די שווערע משא האָבען זיי זיך אויסגעשטעלט און אויסגעזעצט וואו זיי האָבען נאָר גע- קענט, אריינשפאַרענדיג זיך איינער אינ'ם אנדערן, קריכענדיג איינער אויפ'ן אנדערן. און קיינער איז ניט געווען ביז פאר וואס מען שפאַרט זיך, קיינער האָט ניט געהאַט קיין טענה פאר וואָס מען שטופט זיך, פונקט ווי אנדערש וואָלט דאָס נאָר ניט געקענט און ניט געדארפט זיין. אזא מערהווירדיגע געדולד און אזוי פיל אויסדויער־קראפט קען מען זעהן טאָקע בלויז ביים רוסישען פויער...
 קוקענדיג אויף דער ענגשאפט, געפינענדיג זיך אין דער שטיקעניש, האָט זיך מיר געדוכט, אז איך וועל שוין נאָר קיינ-

מאָל ניט קענען ארויס פון דאָרטען. אָבער אויף יעדער נייער סטאַנציע זיינען אין וואַנגאָן אריינגעקומען נאָך און נאָך פּויערס און פויערטעס מיט קלומקעס און זעס. און אלע האָבען, עפּים ווי דורך נסים, פאר זיך אַן אָרט געפונען אין די וואַנגאָנען, און אלע האָבען זיך געקראצט, און אלע האָבען גערעדט וועגען קראַנקהייטען, וואס געהען ארום אין די רעחפער און וועגען מענשען, וואס ווערען געשוואַלען פון הונגער...

און דער צוג איז געלאָפּען אלץ ווייטער און ווייטער, טראָג-גענדיג איבער פּעלדער און וועלדער די רוסישע ארימקייט, די רוסישע נויט און די רוסישע געדולד...

איך האָב געפיהלט ווי ס'קלעמט מיך אונטער'ן האַרצען. איך האָב געוואָלט עסען. אָבער דאָס האַרץ האָט מיר ניט דערלאָזט צו עפענען דאָס רענצעלע און אַרויסנעמען פון דאָרט דאָס ביסעל עסענווארג, וואס די מאַמע און די שוועסטער האָבען מיר מיטגעגעבען. איך האָב ניט געקענט עסען און איך האָב זיך געשעהמט צו עסען ווען אַרום מיר געפינען זיך אַזוי פיל הונגעריגע מענשען...

די נאַכט איז צוגעפאלען און ס'האָט אָנגעהויבען ווערען פינסטער אין וואַנגאָן, און דאָס האָט נאָך געדיכטער געמאכט די גרויע בילד פון נויט און אַרימקייט, דאָס האָט נאָך שווערער געמאכט דעם אַזוי אויך שווערן געמיט.

ערגיץ איבער א טיר פונ'ם וואַנגאָן האָט אין אַ לאַמטערן מיט אַ שוואַרץ פאַררויכערט גלעזעל געברענגט א ליכט און גע-וואַרפען שאַטענס אויף מענשען, וואס זיינען אליין אויך שאַטענס. און אלע מאָל איז אריינגעקומען דער קאָנדוקטאָר, און ער האָט מיט זיין לאַמטערן אויך געווארפען שאַטענס אויף מענשען, וואס זיינען שאַטענס, און פונקט ווי ער וואָלט פאר זיך אליין געוואָלט מאַכען זיכער, אז ער איז ניט צווישען האַלב טויטע, נאָר צווישען לעבעדיגע מענשען, האָט ער אויפ'ן קוף, שוין צו הויך און צו שאַרף, געשריגען:

- בירגער, דערלאָנגט אַהער די בילעטען!
- בירגער, ווער האָט זיך אויפגעזעצט אין טאַלע?
- בירגער, ווער האָט זיך אויפגעזעצט אין סמיעלע?
- בירגער, ווער פאַהרט קיין אומאַן?

און די בירגער אין גרויען האָבען דעם קאָנדוקטאָר שטיף

זייערע בילעטען דערלאנגט און שטיץ אויף זיינע פראגען גע-
ענטפערט, און ווען ער איז אוועק און מען האָט שוין בלוז פון
דערווייטענס זיין קול געהערט, האָט מען געהאַט אַ טענה:
— וואָס שרייט ער אזוי?

די ענגשאפט האָט מיך געמאכט נאָך מידער ווי איך בין
געווען און איך האָב אָנגעהויבען איינדרעמלען יעדער ווילע.
און אלע מאָל, ווען איך האָב זיך אויפגעכאפט, האָב איך אלץ
דאָס זעלבע געזעהן און מיר האָט זיך געדוכט, אז צו דער שווע-
רער ריזע אינ'ם „הארטען“ וואַגאָן וועט שוין נאָר קיינמאָל
קיין סוף גיט נעמען.

איינמאָל, ווען איך האָב זיך געגעבען אַ כאַפּ אויף, האָב
איך זיך אָנגעשטויסען אָן אַ גרויען, קוויטגען באַרג, וואס האָט
פאַר מיר אלעס פאַרשטעלט. איך האָב גיט געוואוסט ווען און
ווי אזוי דער באַרג איז אויסגעוואקסען, און איך האָב אויך
גיט געוואוסט צי ער באַשטעהט פון קלומקעס און פעק, אָדער
נאָר פון לעבעדיגע מענשען, וואָס זיינען אָנגעטאָן אין גרויע
סוויטקעס און אין קוויטיגע זעק. דאָס איז געווען אַ שטיק קווי-
טיגקייט, וואס האָט מיט שפיצען און עקען ארויסגעסטאַרטשעט
דאָ און דאָרטען; אָבער עס האָט זיך גיט גערירט, עס האָט
זיך גיט באַוועגט. ערשט ווען דער שרייענדיגער קאָנדוקטאָר
מיט'ן לאַמטערן איז אַרײַנגעקומען און האָט גענומען מונטערן
די „בירגער“, אז זיי זאָלען דערלאַנגען די בילעטען, האָט זיך דער
גרויער באַרג, די גאַנצע שטיק קוויטיגקייט, אָנגעהויבען ריהרען
און עס זיינען שטיץ אַרויסגעקראַכען „בירגער“ מיט קלומקעס אויף
די פליצעס און מיט בילעטען אין די מיילער, אין די הענט און
אויך אין די פאזוכעס...

עס איז געווען אַ שרעק צו קוקען!

צווישען די נייע פאַסאָזירען אינ'ם „הארטען“ וואַגאָן איז
געווען איינער זעהר אַ רעדעוודיגער. ער האָט דערצהלט אַ סך
זאכען וועגען דעם לעבען אין די דערפער פון קיעווער און
פאָדאָליער גובערניעס — אלץ געשיכטעס וועגען גויט און הויב-
גער, און דייענדיג אזוי, האָט ער געגעבען אַ זיפּץ און האָט
געזאָגט:

— און היינט איז שוין דער אכטער מאָרט!

גיט ווילענדיג האָב איך אויף אים געגעבען אַ קוק פאַר-

וואונדערט, ווייל אין יענעם טאָג איז ניט געווען דער אַכטער
נאָר דער איין-און-צוואַנציגסטער מאָרט.

א אינגערער פויער האָט טאַקע געמאַכט א באַמערקונג:

— היינט איז דאָך נאָר דער איין-און-צוואַנציגסטער!

— ניין, — האָט דער עלטערער פויער געשאַקעלט מיט'ן
קאָפּ. — דער איין-און-צוואַנציגסטער איז ביי זי. ביי אונז
אַבער איז היינט דער אַכטער...

עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז כאָטש מען האָט אין
סאָוועט-רוסלאַנד שוין לאַנג אָפּגעשאַפט דעם אַלטען קאַלענ-
דאַר און אַינגעפיהרט דעם נייעם, לעבט דער פויער — לויט'ן
זכרון — נאָך אַלץ מיט דעם אַלטען קאַלענדאַר, און ווען ער
זאָגט „זי“, מיינט ער די קאָמוניסטען. און דערמאָנט האָט
דער פויער דעם פאַקט, אז היינט איז דער אַכטער „ביי אונז“
און דער איין-און-צוואַנציגסטער „ביי זי“ ניט גלאַט אזוי, נאָר
דערפאַר וואָס אין גיכען דאַרפען זיין אַ נאַנצע רייהע ימים-
טובים צום אַנדענק פון אַ גאַנץ געזינדעל „הייליגע“...

— יאָ-יאָ, — האָט ער געזאָגט מיט אַ זיפּץ — אין גיכען

וועלען זיי זיין, די ימים טובים.

דאָ האָב איך שוין מער ניט געקענט בלייבען זיצען קיין
שוויגענדיגער און איך האָב זיך אויך אַריינגעמישט אינ'ם גע-
שפּרעך, ריידענדיג צו די פויערים אין זייער לשון — אוקראַי-
ניש:

— ווי אזוי, פעטערעל. קענט איר דאָס וויסען ווען עס

געפאַלט אויס א יום-טוב? — האָב איך געפרעגט דעם רעדעוור-
דיגען פויער.

— איך האַלט דאָס אויפ'ן קאָפּ, — האָט ער געענטפערט.

— שוין יאהרען אזוי... א סך אזעלכע ווי איך פאַראַן דאָ ביי
אונז אין רוסלאַנד... מיר האַלטען דאָס אויפ'ן קאָפּ...

דערהערט, אז איך רעד אוקראַיניש, האָבען די פויערים זיך

דערפיהלט היימישער מיט מיר, און ווען זיי האָבען זיך דער-
וואוסט, אז איך קום אזש פון אמעריקע, איז די ערשטע פראַגע
זייערע געווען:

— וויפיל קאָסט אַ פונט ברויט אין אמעריקע?...

דאָס האָט זיי אינטערעסירט מער ווי אַלץ. און ווען איך

האָב זיי געזאָגט דעם אמת, אז, ליידער, ווייס איך ניט דעם פריין

פון א פונט ברויט אין אמעריקע, ווייל עס קומט מיר דאָרט ניט אויס צו קויפֿען קיין ברויט, האָבען זיי זיך שטאַרק געוואונדערט; עס איז זיי שווער געווען צו פֿארשטעהן ווי אזוי א מענש קען לעבען אין אַ לאַנד און ניט וויסען וויפיל עס קאָסט א פונט ברויט. און איינער פון זיי האָט אויף אַט דעם גרונד אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג:

— דאָס אליין, — האָט ער געזאָגט, — באַווייזט, אז אין אמעריקע איז ניט אזוי שלעכט ווי ביי אונז...

איך האָב געפרעגט ביי די פויערע וואוהין זיי פֿאָהרען און נאָך וואס, און אלע האָבען מיר דעם זעלבען ענטפֿער געגעבען: „זאָ חליב־אַס“.

און ס'איז געווען אזוי מאַדנע: פון אוקראַינע, פון דעם תּכּוּוּה־שפּייכלער אין לאַנד, פֿאָהרען פויערע, ערד־ארכיטעט, הונטערטער מילען אין ווייטע שטעט — נאָך ברויט! ...

**

אויף דער סטאַנציע צווייטקאָוואַ האָב איך געדאַרפט בייטען דעם צוג און קריגען א פֿלאַצקאַרטע אין א „ווייכען“ וואַגאָן. געמיינט האָב איך, אז דאָס וועט מיר געוויס ניט אַנקומען שווער, ווייל אַ בילעט קיין ראָסטאַוו האָב איך דאָך שוין גע־האַט, אָבער אזוי שנעל ווי איך בין אַרויס פון דעם „האַרטען“ וואַגאָן און האָב זיך געלאָזט געהן צום וואַקואַל, האָבען זיך אויף מיר פון אלע זייטען אַ שאַט געטאַן פויערע און פויערטעס מיט קלומקעס און פעק און זעק; וואס אמאָל איז די ענג־שאפט ארום מיר געווארען אלץ געדיכטער און געדיכטער; אַרויס־רייסען זיך פון דער גרויסער מאַסע, וואָס שפּאַרט זיך אלץ וויי־טער מיט עקשנות, איז געווען אוממעגליך; איך האָב שוין ניט געקענט געהן, וואוהין איך האָב געוואָלט, נאָר וואוהין מען האָט מיך געשטופֿט; דער טשעמאַדאַן האָט מיך מיט זיין שווער־קייט צו דער ערד געצויגען און איך האָב געפּיהלט, אז אַט־אַט פאל איך אום.

איך האָב זיך אָבער דאָך אַרויסגערייסען פון דער שטיקעניש, און אזוי ווי ס'איז אוממעגליך געווען צו קריגען אַ טרענער האָב איך זיך מיט'ן שווערען טשעמאַדאַן אין דער האַנט קוים צוגעשלעפט צו דעם זאַל, וואו עס איז געווען די קאַסע. אָבער איך האָב באַלד דערזעהן, אז איך וועל זיך בשום אופן ניט

קענען דערשלאָגנען אַהין, ווייל ביי דער קאסע, וועלכע איז גאָר געווען פאַרמאַכט, זיינען געשטאַנען אָהן אַ שיעור מענשען, און מען האָט מיר געזאָגט, אז זיי ווארטען דארטען שוין היבשע עטליכע שטונדען און אז ווער ווייסט צי זיי וועלען זיך אויף עפעס דערווארטען, ווייל מען פארקויפט שוין מער ניט קיין בילעמען.

ווען איך האָב געזאָגט איינעם, אז איך האָב שוין, אייגענט־ליך, אַ בילעט, און אז עס פעהלט מיר בלויז אַ „פלאַצקארטע“ אין אַ „ווייכע“ וואַגאָן, האָט ער געשמיכעלט:

— קיין פלאַצקארטעס — האָט ער געזאָגט — פארקויפט מען שוין אינגאנצען ניט. ניטאָ מער קיין פלעצער אין די „ווייכע“ וואַגאָנעס. אלע זיינען איבערגעפאקט...

אין גרויס פאַרלעגענהייט האָב איך גענומען קוקען אין אלע זייטען; אפשר וועל איך ערגעץ דערזעהן אַ פנים פון אַ מענשען, וואָס וועט אַרויסווייזען גרייטקייט מיר צו העלפען. אָבער איך האָב אין ערגעץ אזא פנים ניט געזעהן; אלע זיינען געווען פארנומען מיט זיך.

און דאן האָב איך זיך דערמאָנט אָן דער עצה, וואס מיר נער אַ פריינד אין רוסלאַנד האָט מיר געגעבען:

— ווען איר וועט אַמאָל האָבען אונאנגעמליכקייטען — האָט ער געזאָגט — ספּעציעל אויף אַ וואַקזאַל, ווייל אין סאָוועט־רוסלאַנד איז איצט זעהר שווער צו פאַהרען, זאָלט איר זיך גלייך ווענדען צו דער „גע־פע־או“; דארטען וועט מען איך שוין פון אלע צרות אַרויסראַטעווען...

און איך האָב זיך געווענדעט צו דער „גע־פע־או“.

— איר זענט אַן אויסלענדישער זשורנאַליסט? — האָט מיך דער באַפולמעכטיגטער פון דער „גע־פע־או“ געפרעגט, באַ־טראַכטענדיג מיין פאַספּאָרט. — גוט.

און באַלד בין איך שוין געווען אין „פעסטע, זיכערע הענט“.

ווי פון אונטער דער ערד איז באַלד אויסגעוואקסען אַ טרענער; מען האָט מיך אריינגעפיהרט אין אַ גרויס צימער, וואו אַ קעראַסיך־לאַמפּ האָט געברענט אויף אַ הוילען טיש. ביים טיש זיינען געזעסען עטליכע גוט־באוואַפענטע יונגע מענשען.

מען האָט מיך געבעטען זיצען און מען איז געווארען מיט מיר היימיש.

— איצט דארפט איר זיך שוין גאַרניט זאָהגען — האָט מיר איינער געזאָגט — מען וועט שוין פאר אייך קריגען א פלאצקארטע און מען וועט אייך אריינזעצען אין א ווייכען וואגאָן, און איר וועט פאָהרען גלייך קיין ראָסטאָוו.

און ווירקליך, עס האָט געדויערט ניט מער ווי א פאָר מינוט און איינער פון דער „גע-פע-או“, א יונגער אוקראינער אין א יוניפארמע און אין א לאנגען שינעל ביז צו דער ערד, האָט מיר אריינגעטראָגען א פלאצקארטע נאָך איידער איך האָב בא-צאָהלט וויפיל עס האָט געקאָסט.

איך מוז צוגעבען, אז אין דעם האלכ-פינסטערען צימער מיט די באוואפענטע מענשען האָב איך זיך טאקע געפיהלט „אין פעסטע און זיכערע הענט“.

איין זאך בלויז האָב איך ניט געקענט פארשטעהן: פאר וואָס פארהאלט מען מיך? פאר וואס שטעלט מען מיר אלץ פראגען וועגען פארשידענע זאכען און מען זעצט מיך ניט ארויף אויפ'ן באהן? איך האָב דאָס געפרעגט איינעם פון די באוואפענטע מענשען.

— איר דארפט זיך ניט זארגען, — האָט ער מיך בא-רוהיגט. — דער צוג קיין ראָסטאָוו האָט פארשפעטיגט... ער וועט אַנקומען ערשט אין א פאָר שטונדען ארום. מיר וועלען אייך שוין זאָגען, ווען ער וועט אַנקומען, ווייל צוויי פון אונז פאָהרען אויך, בלויז א פאָר סטאַנציעס, אין דער זעלבער ריכט-טונג. מיר וועלן זיין אין איין וואגאָן...

פון דעם, וואס די מענשען פון דער „גע-פע-או“ האָבען מיט מיר גערעדט, איז געווען קלאָר, אז פריהער פון אלץ ווילען זיי אָפשאַפען דעם שלעכטען איינדרוק, וואס איך האָב געהאט פאָהרענדיג מיט די פויערים אין „הארטען“ וואגאָן און צוזעהענדיג די סצענעס דאָרט.

— און מיינט איר, וואוהין פאָהרען אָט די אלע פויערים? — מאַכט אזוי איינער צו מיר — דאָס פאָהרען זיי אויפ'ן דאָנבאס (דאָנעצער באַסעין) ארכייטען. פון גאַנץ אוקראינע פאָהרען איצטער פויערים אויפ'ן דאָנבאס ארכייטען...

ער האָט לאנג גערעדט וועגען דעם, אונטערשטרייכענדיג

אלץ דאָס זעלבע און דאָס זעלבע, און ריידענדיג, האָט ער מיר גלייך אין די אויגען אריינגעקוקט...

ער האָט אַ סך גערעדט וועגן די גרויסע פאַבריקן און זאָנאָך דען, וואָס די סאָוועט־רעגירונג האָט אויסגעבויט און אויך וועגען דער אידעאָליסטישער יוגענט, וואָס איז זיך מקריב פאַר דער צוקונפט. און דערביי האָט ער געזאָגט:

— יאָ, ס'איז אמת, אַז מיר דארפֿען זיך נאָך אַ סך לערנען. אָבער מיר דוכט, אַז קיינער קען ניט לייקענען, אַז מיר בויען סאָציאליזם דאָ אין לאַנד...

עטליכע מאָל איז דער געשפּרעך איבערגעריסען געוואָרען, ווייל אייניגע פון די באַוואַפענטע „גע־פּע־אוניקעס“ זיינען אלע וויילע אוועק און זיינען באלד צוריקגעקומען. און אין אַ מאָמענט, ווען איך בין אין דעם האַלב פינסטערען צימער געבליבן בען מיט איינעם פון זיי, און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז אין אמעריקע קען איך גוט זיינעם אַן אַלטען פריינד, איז ער מיט מיר געוואָרן היימיש, און שפּעטער, ווען ער האָט זיך ווידער צורעדט וועגען דער שרעקליך גרויסער צאַהל פויערים, וואס פילען אַן אלע באַנען און וואַלגערען זיך אויף אלע וואַקזאַלען, האָט ער מיך געפרעגט:

— וואָס פאַר אַן איינדרוק מאכט דאָס אויף אייך?

— אַ שרעקליכען! — האָב איך אים געזאָגט דעם אמת. — און לויט מיין מיינונג, דערמאָנט אָט די „איבערוואַנדערונג פון פעלקער“ יענע צייטען פון די „מיעשאַטשניקעס“, ווען פויערים האָבען, אין די הונגעריאָהרען, זיך געשלעפּט מיט זעק פאַרקויפּען און קויפּען ברויט...

— אייך איז באַקאַנט יענע צייט?

— יאָ, איך האָב וועגען דעם געלעזען אין די צייטונגען. — איז הערט, וואָס איך וועל אייך זאָגען, — האָט ער זיך צוגערקומט געהנטער און האָט מיר שאַרף אין די אויגען אַריינגעקוקט, — לויט מיין מיינונג, איז דאָס נאָך שרעקליכער ווי יענע צייט...

דאָס וואָרט „שרעקליכער“ האָט ער פעסט אונטערגעשמראַכען און ער האָט דאָס אַרויסגערעדט שטיל...

און דורכ'ן פאַרפראָדענעם פענסטער האָבען זיך אלע מאָל

דערטראגען שטימען, וואס זיינען ווי פון אן אנדער וועלט גע-
קומען. דאָס האָבען פויערים און פויערטעס שטיף און געדול-
דיג צווישען זיך גערעדט וועגען געפאקטע באהנען, וואס קומען
און געהען אוועק, און פון צייט צו צייט האָט זיך דורכ'ן פענס-
טער אויך דערטראגען דאָס געוויין פון א קינד...

ווען דער באהן, וואָס געהט קיין ראָסטאָוו, איז, סוף כל
סוף, אנגעקומען, האָב איך זיך שוין מער ניט געדארפט זארגען
וועגען א טרעגער; די „געפּע-או" האָט מיך שוין מיט אלעס
פארזאָרגט, און ווען דער טרעגער האָט גענומען מיין טשעמאָדאן,
האָבען צוויי פון די באוואפענטע מענשען זיך געלאָזט געהן מיט
מיר צום וואַנגאָן...

עס איז געווען ניט גרינג זיך צו שטופען דורכ'ן גע-
רענג, ווייל דאָס אָנקומען פונ'ם באהן האָט נאָך מער צורר-
דערט די מאסע פון פויערים און פויערטעס, וועלכע האָבען זיך
שוין טעג און נעכט געוואלגערט אויפ'ן וואַקזאַל, כאָטש א סך
פון זיי האָבען שוין געהאַט בילעטען. פון אלע זייטען איז מען
געלאַפּען, אומטעום האָט מען זיך מיט שווערע קלומקעס גע-
שפּאַרט; אין דער לופט האָבען זיך געטראגען קולות און גע-
שרייען, געמישט מיט אַ געוויין פון קליינע קינדער. אָבער איך
האָב זיך דאָך דורכגעשטופט און בין צוגעקומען צום וואַנגאָן.

ביים אַריינגאַנג האָט דער קאָנדוקטאָר מיך אָפּגעשטעלט.
ער האָט מיך ניט געוואָלט אַריינלאָזען אין וואַנגאָן און ער האָט
געזאָגט, אז ער קען ניט פארשטעהן, ווי אזוי מען האָט מיר
פארקויפט אַ פּלאַצקארטע, ווען אין וואַנגאָן זיינען ניטאָ קיין
פּלעצער!...

אָבער איינער פון די צוויי באוואפענטע מענשען האָט גע-
געבען אַ זאָג דעם קאָנדוקטאָר:

— „אַריינלאָזן!

און דאָס איז געווען גענוג, און מען האָט מיך גלייך אריי-
געלאָזען אינ'ם ווייכען וואַנגאָן און טאַקע גלייך איז געבאָרען
געווארען אַ פּלאַץ פאַר מיר אין אַ באַזונדער „קופּע".

אַלץ אויפ'ן באַפּעהל פון איינעם פון די צוויי באוואפענטע
מענשען...

דער צוג איז נאָך געשטאַנען, בין איך ארויסגעגאַנגען אויף

דער פלאטפארמע פונ'ם וואגאָן צו זעהן וואס אין דרויסען טוט זיך. און איך האָב געזעהן:

איבער דער גאַנצער לענג פונ'ם צוג, וואָס האָט פארנומען א נאנץ היבשע שטרעקע, זיינען פון ביידע זייטען געשטאַנען אָהן א שיעור פויערים און פויערטעם. זיי האָבען זיך מיט די זעק און פעק געשפארט אין די „הארטע“ וואגאָנס, אָנהענגענדיג דיג זיך אָן די טרעפלאך פון ביידע זייטען און אנהאַלטענדיג זיך אָן די שטיקלאך אייזען, וואָס ביי די טרעפלאך. אָבער די קאָנדוקטאָרען האָבען זיי פון דאָרטען געווארפען און געשליי-דערט.

— וואוהין קריכט איר? ניטאָ קיין פלאַץ!

צו די ווייכע וואגאָנען האָט מען זיי אינגאַנצען ניט צוגעלאָזען.

— העי, וואוהין קריכט איר, בירגער? איר זעהט ניט, אז דאָס זיינען ווייכע וואגאָנען!...

די פויערים זיינען אָבער געווען פארצווייפעלט, ווייל א סך פון זיי, אפילו די, וואס האָבען שוין געהאַט בילעטען, זיינען געווען מיד פון דעם, וואס זיי האָבען זיך טעג און נעכט אויפ'ן וואָקזאַל געוואלגערט אין קעלט און אין שמוץ, האָבען זיי זיך ניט צוגעהערט צו דעם, וואס די קאָנדוקטאָרען שרייען און זיי האָבען זיך אלץ געשטופט אין די וואגאָנעס פון ביידע זייטען, איבער דער גאַנצער לענג פון צוג.

עס איז געווען א שרעק צו קוקען!

עס האָט געריסען דאָס הארץ!

און ווי איך בין אזוי געשטאַנען אויף דער פלאטפארמע פונ'ם וואגאָן, איז איינער פון די צוויי באוואפענטע מענשען צוגעגאנגען צו מיר און האָט געזאָגט:

— געהט בעסער אַריין אינוועניג. איר וועט זיך נאָך פאר-
קיהלען...

בין איך אריינגעגאנגען אינוועניג, און האָב זיך אוועקגע-שטעלט ביים פענסטער. איך האָב זיך אלץ ניט געקענט אָפרייסען פון די שרעקליכע סצענעס, וואָס איך האָב געזעהן אין דרויסען. דאָרטען האָט מען פון די טרעפלאך אלץ געווארפען און גע-שליידערט פויערים און פויערטעס, וועלכע האָבען זיך מיט זעק און פעק אין די וואגאָנעס געשפארט, און אין דער לופט האָ-

בען זיך געטראגען קולות און געשרייען. און מיט אַ אַמאָל
האַב איך דערהערט אַ בראַזגעריי פון שויבען. דאָס האַבען
פאַרצווייפעלטע פּויערים אָנגעהויבען וואַרפען שטיינער, ברע-
כענדיג די שויבען אין די פענסטער פון די וואַגאָנעס. און
אזוי שנעל, ווי עס האָט זיך נאָר דערהערט דאָס בראַזגעריי פון
אויסגעבראַכענע שויבען, האָט איינער פון די צוויי באַוואַפענטע
מענשען לעבען מיר געגעבען אַ שפּרונג ארויס אין דרויסען און
באַלד האָט זיך פון דאָרט דערטראַגען אַ געהילף פון קלעפּ.
עס איז געוואָרען אַ מהומה און אַ לויפּעריי, און איך האָב גע-
הערט ווי פּויערים שרייען אויף אוקראַיניש:
— „זאַשטשאַ?...“ (פאַר וואָס).

די צושטאַקענע פּויערים האַבען געוואָלט וויסען, פאַר וואָס
מען וואַרפט זיי פון די וואַגאָנעס, פאַר וואָס מען שלאַגט זיי.
האַבען זיי רחמנות'דיג געשריגען „זאַשטשאַ?“ אָבער קיינער
האַט זיי אויף דער פּראַגע קיין ענטפּער ניט געגעבען. דער
צונג האָט זיך געלאָזט געהן, איבערלאָזענדיג הינטער זיך די צוויי
לאַנגע רייהען פּויערים און פּויערטעס, וואָס זיינען געשטאַנען
פון ביידע זייטען איבער דער גאַנצער לענג. ער האָט אויך
געלאָזען הינטער זיך זייערע קולות און דאָס געוויין פון זייערע
קינדער, וועלכע האַבען זיך צוזאַמען מיט די טאַטעס און מאַמעס
טעג און נעכט אויף דעם שמוציגען וואַקואַל געוואַלגערט אין
דער קעלמ...

און אינ'ם ווייכען וואַגאָן זיינען געזעסען מענשען, באַוואַ-
פענטע און אויך ניט קיין באַוואַפענטע, און זיי האַבען אזוי
שעהן גערעדט וועגען דער גרויסער אויפבוואַונגס-אַרבייט אין
דער רעפּובליק פון אַרבייטער און פּויערים...

זעקסטער קאפיטעל.

אין ראַסטאָוו, ביים דאָן.

1. דער ליאָדי'ער ישיבה כחור ביי דער מאַכט.

אַנגעקומען קיין ראַסטאָוו בין איך אין אַ קאלטען ווינט-טערדיגען פריהמאָרגען, ווען די שטאָרט, וואס געפינט זיך ביים טייך דאָן, איז נאָך געווען האַלב פארשלאָפּען.

אויף אַן אָפּגעריבענער „דראָזשקע“, וואו ס'איז געווען זעהר אומבאקוועם צו זיצען און וואו מען האָט די פיס געמוזט האַלטען ארונטערגעלאָזען צו דער ערד און זיצען אין דער ברייט אויף עפעס א שמוציגער רעדנע, אַ גרויער, האָב איך זיך געלאָזט פאָהרען צו מיינעם אַ באַקאַנטען, און אזוי ווי מײן הוט און מײנע קליידער האָבען זיך דעם אַנטרייבער שטאַרק געוואָרפען אין די אויגען, איז ער געווען זעהר נייגעריג צו פארפירען מיט מיר א נעשפרעך:

— איר זעהט אויס צו זיין ניט קיין אונזעריגער, — האָט ער געזאָגט, — מען דערקענט דאָס גלייך אין אייערע קליידער... — יא, איך קום פון ווייט.

— פון וואַנען?

— פון אמעריקע.

— אהאָ, אַזש פון אמעריקע! איז, זאָגט זשע מיר, וויפיל

קאָסט דאָרטען א פונט ברויט?

דאָס איז געווען די ערשטע פראַגע זיינע אזוי שנעל ווי ער האָט דערהערט, אז איך קום פון אמעריקע:

„וויפיל קאָסט דאָרטען א פונט ברויט?...“

דערנאָך האָט ער שוין געוואָלט וויסען די פרייז פון מעהל און אויך פון האָבער; און צי מען שמעהט דאָרט אויך אין „אַטשערעד“ ווען מען דארף עפעס קריגען פאר געלט. און ווען

איך האָב אים אויף די אַלע פראגען געענטפערט, האָט ער גע-
זאָגט:

— איז, הייסט עס, ביי אייך נישט קיין „סאָוועטסקע
וולאַסט“...

און ער איז זיכער ניט אויסען געווען צו זאגען א ווייץ.
דער נאאיווער רוסישער מענש האָט זיך גלאַט אויף זיין אייגענעם
שטייגער אויפגעפאסט די רוסישע ווירקליכקייט און די ווירקליכ-
קייט אין אנדערע לענדער און ס'איז ביי אים אויסגעקומען, אז
אויב אין אמעריקע איז דער יקות אויף ברויט ניט אזוי
גרויס ווי אין רוסלאַנד און מען דארף. ניט שטעהן אין „אַטשע-
רעד“, ווען מען וויל עפעס קריגען פאר געלט, הייסט עס, אז
דאָרט איז נישט קיין „סאָוועטסקע-וולאַסט“...

ביי דעם באקאנטען אין הויז האָב איך לאַנג ניט געקענט
זיין, ווייל איך האָב גלייך געזעהן די אַרימקייט און די ענג-
שאַפט. בין איך אַוועק אין דעם „אינטוריסט“ באַשטעלען
א צימער אין אַ האַטעל, וואו איך זאָל אויך קענען עסען.

אויפגענומען האָט מיך א יונגער בחור⁵, וואס האָט גערעדט
ענגליש נישט שלעכט. ער האָט פאַרזיכטיג און פינקטליך דורכ-
געקוקט מיין פאספאָרט און דערנאָך האָט ער מיר געהייסען געהן
צוריק צו מיין באקאנטען — מען וועט שפעטער שיקען נאָך מיר
און דאָן וועט מען שוין אלעס באַזאָרגען...

שפעטער האָט מען געשיקט נאָך מיר א גוטען אַטאַמאַביל
מיט אַ פיין אָנגעטאָנענעם שאַפער, אויף וועלכען עס איז ממש
געווען א פאַרגעניגען צו קוקען. און ווען איך בין דאָס מאָל
אריינגעקומען אין דעם „אינטוריסט“, האָט מיך שוין אויפגענו-
מען אן אנדערער, ניט דערזעלבער וואס פריהער — א יונגערמאן
פון אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג, מיט אַ טונקעלען פנים, וואס
האָט אויסגערירקט א פעסטען כאַראַקטער, און גערעדט רוסיש
האָט ער מיט אַן עכטען רוסישען אַקצענט, וואָס האָט דוקא
קלאָר און דייטליך געוויזען, אז ער איז אַ איד, וואָס סטאַרעט
זיך שוין אביסעלע צופיל צו ריידען רוסיש ווי אן עכטער רוס...
יעדער וואָרט, וואָס ער האָט אַרויסגערעדט, איז געווען ווי
מיט אַ האַמער אָפּגעהאַקט — פעסט, זיכער, קלאָר און צום פונקט.
און ריידענדיג האָט ער די נאַנצע צייט פון מיר די אויגען ניט
אַראָפּגענומען. ער האָט שאַרף געקוקט אויף מיר מיט זיינע

צוויי דורכדרינגענדיגע אויגען, ניט פארפעלענדיג צו באמערקען אפילו דעם מינדסטען אויסדרוק, וואס האָט זיך אויף מיין פנים באוויזען...

ווען ער האָט דערהערט, אז איך בין פון דער סאמע גע- דיכטער אוקראינע געקומען איינער אליין קיין ראסטאוו, האָט ער געמאכט א מינע ווי ער וואָלט זיך דאָס קוים געקענט פאר- שטעלען:

— אליין זיינט איר אזש פון דאָרטען געקומען אָהער! — האָט ער אויף מיר נאָך שארפער געטאָן א קוק. — ווי האָט איר דאָס געקענט? ווי אזוי האָט איר געקראגען א בילעט, א פלאצקארטע אָן דער הילף פונ'ם „אינטורסיט"? — מיט דער הילף פון דער „געפּע-או", — האָב איך אים געענטפערט מיט אַ לייכטען שמייכלעך. דערהערט אזא ענטפער, איז דעם מענשען געווארען גרינג גער אויפ'ן הארצען...

און באלד האָט ער קונציג געביטען דעם געשפרעך און האָט אָנגעהויבען ריידען וועגען דעם, וואס איך האָב אויפ'ן וועג געזעהן, ווי אלע באהנען און אלע וואָקזאלען זיינען געפאקט מיט פויערים... פון וואַנען ער ווייס דאָס, האָב איך אים פארשפאָרט צו פרעגען...

— דאָס פאָהרען זיי אויף ארבייט... — האָט ער מיר גע- געבען דיזעלבע ערקלערונג וואס יענער אין דער „געפּע-או" אויף דער סטאַנציע צווייטקאָווא. דאָס איז פאַר אים אָבער, אפנים, געווען ווייניג, און ער האָט זיך פארנומען צו ריידען וועגען דעם זעלבען ענין אביסעל ברייטער:

— מיר בויען. מיר האַלטען אין איין בויען. פאבריקען און זאוואָדען וואַסען ביי אונז אויס איינע נאָך דער אנ- דערער. ביי אונז ארבייט מען. נישטאָ ביי אונז אזא זאך ווי ארבייטסלאָזיגקייט, ווי ביי אַיך אין אמעריקע. אלע ארבייטען, קיינער זיצט ניט ליידיג. נו, איז פארשטעהט איהר מיר, גע- שאפען געווארען אזא לאַגע: די שטאָרט קען ניט צושטעלען גענוג ארבייטער פאַר די פאבריקען און זאוואָדען, און מען מוז שוין אַנקומען צום דאָרף. און דערמיט דערקלערט זיך דער

פאקט, וואס איר האָט אויפ'ן וועג פון אוקראינע געזעהן ווי אלע באהנען און אלע וואקזאלען זיינען געפאקט מיט פויערים. איר פארשמעהט, דאָס פאָהרען זיי אויף אַרבייט...

איך האָב זיך מיט אים ניט געשפארט. איך האָב זיך אויפ־מערקזאם צוגעהערט צו יעדען ווארט וואס ער האָט געזאָגט און דערביי האָב איך זיך צוגעקוקט צום אויסדרוק פון זיין פנים, און איך האָב דאָך בשום אופן ניט געקענט פארגעסען דעם ענטפער, וואס די פויערים אליין האָבען מיר געגעבען, ווען איך האָב זיי געפרעגט וואוהין זיי פאָהרען. זייער ענטפער איז געווען אן אנדערער:

„מיר פאָהרען נאָך ב ר ו י ט!...“

עס האָט לאַנג ניט געדויערט און איך בין שוין געווען פארזאָרגט מיט אַ צימער אין אַ גוטען האָטעל אויף דער פריד־ריד־ענגעלס גאס. איך האָב זיך שוין אויך מער ניט געדארפט זאָרגען וועגען עסען, ווייל אין דעם רעסטאָראַן פון דעם האָטעל האָט מען געקענט קריגען דאָס שעהנסטע און דאָס בעסטע.

מיט דעם זעלבען מענשען פון דעם „אינטוריסט“ איז מיר אויסגעקומען זיך צו טרעפען עטליכע מאָל פאר דער צייט וואס איך בין געווען אין ראָסטאָוו און פון דעם וואָס איך האָב געזעהן, האָב איך געקענט באַשליסען, אז ער איז ניט נאָר דער הויפט פון דעם „אינטוריסט“, נאָר דער גאנצער בעל־הבית פון שטאָדט; ער האָט זיך געמישט אין דער פארוואלטונג פון דעם האָטעל, וואו איך בין איינגעשטאַנען, און דאָרטען האָט מען זיך מיט זיין מיינונג זעהר שטארק גערעכענט. און אויך אין דעם „טאָרגסין“, וואו מען קען קויפען זאכען בלויז פאר אויס־לענדישע געלט אדער פאר נאָלד, איז זיין וואָרט געווען אַ געזעץ, און ווען עפעס איז דאָרט געגאנגען ניט אינגאנצען גלאַט, האָט ער ליב געהאַט צו זאָגען, מיינענדיג זיך אליין:

— ווען דער בעל־הבית איז נישטאָ, געהט אלץ מיט'ן קאָפּ

אַראָפּ...

און ווירקליך, מען האָט געזעהן, אז דער מענש איז אַ בעל־הבית, אז ער קען אריינטראָגען אָרדענונג אין אַ זאך; אז ער קען ניט נאָר באַפעהלען, נאָר ער קען אויך מאַכען, אז דער באַפעהל זאָל פינטליך דורכגעפיהרט ווערען.

גערופען האָט מען אים „אופאָלנאַמאַטשעני“, אָבער איך

האָב בשום אופן ניט געקענט דערגעהן פון וואָס ער איז דער „אופאָלנאָמאָטשעני“ (באפולמעכטיגטער) — פון דעם „איני-טוריסט“, פון די האָטעלען אין ראָסטאָוו, פון דעם „טאָרגסין“, אָדער פון דער „געפּע-או“. אויף אים האָט מען זיירקליך געקענט זאָגען דעם פּסוק „ידו בכל“; ער האָט זיך אומעטום געמישט און אומעטום געזאָגט אַ דעה און צו אים האָט מען זיך אומעטום צוגעהערט...

איינמאָל בין איך מיט מיינער אַ פּריינדין אריינגעגאנגען אין אין דעם ראָסטאָווער „טאָרגסין“ קויפען אייניגע זאכען. קיין אמעריקאנער מוזמן געלט האָב איך ביי זיך גראָד ניט געהאַט, קיין רוסיש געלט האָט מען אין דער סאָוועטישער דעגירונגס-קראָם ניט אָנגענומען, בין איך צוגעגאנגען צו דער מיידעל וואָס איז געזעסען ביי דער קאַסע און האב זי געפרעגט צי מען נעמט דאָ אָן אַן אמעריקאנער טשעק. האָט דאָס מיידעל אַ קוק געטאָן אויפ'ן טשעק און האָט געענטפערט איין וואָרט: — ניין!

דאָס האָט מיך שטאַרק געוואונדערט, ווייל איך האָב גע-וואוסט, אז די טשעקס נעמט מען אָן אומעטום. און ווען איך האָב געפרעגט די מיידעל פאַר וואָס זי ווייל דעם טשעק ניט אָנ-נעמען, האָט זי געענטפערט:

— ווייל די באַנק איז היינט פאַרמאַכט...

אזאָ ענטפער האָב איך שוין אינגאנצען ניט געקענט פאַר-שטעהן. נו, ווירקליך, און אז די באַנק איז היינט פאַר-מאַכט, איז וואָס? וועט זי דאָך מאָרגען זיין אָפּען. אָבער די טענות זיינען געווען איבעריג. די מיידעל וואָס איז געזעסען ביי דער קאַסע האָט דעם טשעק ניט געוואָלט אָננעמען. ניט אומקוקענדיג זיך אפילו אויף מיר האָט זי גע-מאָן איר ארבייט, שרייבענדיג ציפערען אויף קאָלירטע פאַפיר-לאַך, וואָס זיינען זיך צוקראַכען אונטער די הענט ווען מען האָט זיך צו זיי מיט'ן בלושיטפט צוגערירט, און זי האָט זיך וועניג געקיימערט וועגען דעם וואָס איך בין ביז און איך געה אוועק אַ ברוגז'ער.

אַ דאגה איר א גרויסע!

עס איז מיר נאָר געווען אַ וואונדער פאַר וואָס זי שענקט אזוי וועניג אויפּמערקזאַמקייט אַן אמעריקאנער — אַ זאָך,

וואָס מען טוט געוועהנליך ניט אין סאָוועט־רוסלאַנד, ווייל מען איז זעהר שטאַרק פאַראינטערעסירט ארויסצוציהען ביים אמעריקאנער וואס מער געלט...

ערשט שפעטער האָב איך אויסגעפונען די אמת'ע אור־זאך. דאָס איז געווען דערפאַר, וואָס איך האָב צו דער מיידעל גערעדט רוסיש. ווען איך וואָלט צו איר גערעדט ענגליש, וואָלט זי פאַר מיר געהאַט מער דרך־ארץ און וואָלט מיר זיכער גע־שענקט מער אויפּמערקזאמקייט.

אין אלגעמיין איז פאַר אַן אמעריקאנער רייזענדען אין סאָוועט־רוסלאַנד ביי א סך געלעגענהייטען א סך בעסער און פשוט וויגאָדנער צו ריידען ענגליש, אפילו אויב ער קען גוט רוסיש... בעאמטע און סאָוועטישע רעגירונגס־אינסטיטוציעס האָבען פאַר אים דאָן מער דרך־ארץ און גיבען אים מער פרי־ווילעגיעס...

איך בין אַוועק זוכען דעם „אופּאָלנאָמאָטשעני“ (באפול־מעכטיגטען) און איך האָב אים געפונען אין האָטעל. ווען ער האָט דערהערט, אז מען האָט אין „טאַרנסין“ ניט געוואָלט אָנ־נעמען מיינעם אַן אמעריקאנער טשעק, איז ער געוואָרען אין בעס.

— אַזוי איז עס שוין, — האָט ער געזאָגט. — ווען דער בעל־הבית שרייט ניט אָן, איז נישטאָ קיין טאַלע און מען טוט וואָס מען וויל...

און באַלד איז ער מיט מיר אַוועק אין „טאַרנסין“, וואו ער האָט זיך אויסגעבייזערט אויף דער מיידעל, וועלכע איז ביי דער קאַסע געזעסען; ער האָט געגעבען באַפעלען דעם און יענעם; יעדער איינער האָט זיך צו זיינע באַפעלען צוגע־הערט; מען האָט אים געקוקט אין מויל אַרײַן, און וואָס ער האָט געזאָגט איז געווען אַ געזעץ. אויף זיינעם אַ באַ־פעל זיינען באַלד געבאַרען געוואָרען צוויי שטולען, פאַר מיר און פאַר מיין פריינדין. און כאָטש דער „טאַרנסין“ איז גע־ווען געפאַקט מיט מענשען, און אַלע פאַרויפער און פאַרקויר־פערנים זיינען געווען שרעקליך פאַרנומען, האָט מען אונז אונ־טערגעטראָגען אַלץ וואָס מיר האָבען פאַרלאַנגט און מיר האָבען ניט געדאַרפט וואַרטען אפילו קיין איבעריגע מינוט... ביי אַן אַנדער געלעגענהייט האָב איך מיט דעם זעלבען

„אופאָלנאָמאָטשעני“ געהאָט אַ באַגעגעניש אין דעם האָטעל, וואו איך בין איינגעשטאַנען. ער איז דאָרט געווען אַן אָפּטער אַרײַנגעהער און האָט זיך דאָרט געהאַלטען ווי אַ בעל־הבית. און איינמאָל, ווען איך בין אינדערפריה געזעסען אינ'ם רעס־טאָראַן פונ'ם האָטעל און האָב געגעסען פריהשטיק, איז דער „אופאָלנאָמאָטשעני“ צוגעגאנגען צו מיר, זיך אַוועקגעזעצט ביי מיין טיש און נאָכדעם ווי ער האָט געהייסען זיך דער־לאַנגען אַ גלאַז טהיי, האָט ער מיט מיר פאַרפיהרט אַ גע־שפרעך.

— נו, זענט איר צופרידען פון דעם ווי מיר באַהאַנדלען

איידך?

— זעהר צופרידען.

און נאָכדעם ווי ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויף דער אויפבויואונגס־אַרבייט, וואָס געהט אָן אין ראָסטאָוו און אין אנדערע שטעט, האָט ער געוואָלט, אז איך זאָל אים אָנווייזען אויף זאַכען, וואָס זיינען, לויט מיין מינונג, ניט ריכטיג... זיך אַרײַנלאָזען מיט אים אין איינצעלהייטען וועגען דער אַלגעמיינער לאַגע אין לאַנד האָב איך ניט געוואָלט, און איך האָב אים אָנגעוויזען אויף אייניגע זאַכען, וואָס זיינען, לויט מיין מינונג, ניט ריכטיג אין דער פאַרוואַלטונג פונ'ם האָטעל. — אָט, — האָב איך געזאָגט, — נעמט, צום ביישפּיל, אַזאַ קלייניגקייט ווי סערווירען פּוטער צו יעדער מאָלצייט. אין די רייכסטע האָטעלען און רעסטאָראַנען אין אמעריקע דערלאַנגט מען צום טיש אַ קליין שטיקעלע פּוטער, אָדער צוויי שטיקעלעך פּוטער, כאָטש קיין מאַנגעל אין פּוטער איז ביי אונז נישטאָ. און דאָ ביי איידך דערלאַנגט מען אין רעסטאָראַן צום טיש יעדן דען מאָל אַזאַ שטיק פּוטער, אַז ס'איז נאָר אוממעגליך עס אויפ־צועסען... אזוי איז דאָ אין ראָסטאָוו, אזוי איז אין מאַסקווע, אזוי איז אין אנדערע שטעט, אין די אַלע האָטעלען, וואוהין עס פאַרפּאַהרען אויסלענדישע טוריסטען. און דאָס איז ניט נאָר אַן איבעריגע הוצאה, נאָר אויך אַ רוסישע אומגעלומפערט־קייט...

דערהערט אַזאַ זאַך, האָט דער „אופאָלנאָמאָטשעני“ מיט'ן עכט־רוסישען אַקצענט אַרײַנגעוואָרפען אַ פּסוק:

— „כל ישראל ערבים זה בזה“, — מאַכט ער אזוי צו

מיר, — עס איז גוט וואָס איר מאַכט מיר אויפֿמערקזאָם אויף אזאָ זאך, זאָגענדיג אז דאָס איז אַ רוסישע אומגעלומ־פּערטקייט. איך וועל שוין זעהן, אז מיט דער צייט זאָל מען אָנהויבען געבען צום טיש וועניגער פּוטער. דאָס וועט אַ סך איינשפּאַרען... איך דאַנק איך ווירקליך פאַר דער באַ־ מערקונג!

ער האָט געוואָלט, אז איך זאָל אים אָנווייזען אויף נאָך זאכען, וואס זיינען, לויט מיין מיינונג, ניט ריכטיג, און איך האָב אים אָנגעוויזען.

— עס קומען צו איך קיין סאָוועט־רוסלאַנד אַ סך אמערי־ קאַנער טוריסמען, — האָב איך געזאָגט, — די מערסטע פון די וואָס קומען צו איך זיינען ניט פון דעם טיפּ אמעריקאנער, וואָס איר שטעלט זיך פאַר; עס ציהט זיי קיין רוסלאַנד, ווייל זיי האָבען ליב רוסישע ליטעראַטור, רוסישע מוזיק. אין דער היים זיינען זיי פון די, וואס פילען אָן די קאַנצערט־זאלען, וואו מען פיהרט דורך רוסישע מוזיקאלישע פּראָגראַמען; זיי פילען אויך אָן די רעסטאָראַנען, וואו מען זינגט רוסישע לידער און מען שפילט רוסישע מעלאָדיען; זיי זיינען פון די, וואס פארבינדען אין געדאַנק די רוסלאַנד פון טאַלסטאָי און דאָסטאָיעווסקי, גלינקאָ, רימסקי־אָרסקאָו און טשאַיקאָווסקי מיט דער היינ־ טיגער רוסלאַנד; זיי זיינען דער פינערער טיפּ אמעריקאנער, וואָס בענקט נאָך עפעס, וואָס טרוימט וועגען עפעס. און ווען זיי קומען צו איך און איר פיהרט זיי אריין אין אייערע האַ־ טעלען און רעסטאָראַנען, וואו עס שפילען אָרקעסטערס יעדען אָווענט, איז אנשטאָט צו שפילען פאַר זיי רוסישע מוזיק, וואָס זיי האָבען ליב, שטאַפט איר זיי מיט דזשען, וואס זיי האַ־ בען ניט ליב אפילו אין אמעריקע. וואָלט דען ניט געווען בע־ סער ווען איר וואָלט, א שטייגער, איינגעפיהרט אזוי: אין מאַסקווע זאָל מען פאַר די אויסלענדישע טוריסמען שפילען רוסישע מוזיק, אין כאַרקאָו, אין קיעוו און אין אדעס זאָל מען פאַר זיי שפילען אוקראינישע מוזיק, און דאָ, אין דאָסטאָו, זאָל מען פאַר זיי שפילען קאָזאַקער מוזיק.

דער „אופאַלנאַמאַטשעני“ מיט'ן עכט רוסישען אַקצענט האָט מיך אויסגעהערט זעהר אויפֿמערקזאָם. אויף זיין פנים, וואָס האָט אויסגעדריקט אַ סך כאַראַקטער, האָט זיך אַ צופרי־

דענער שמייעל באוויזען, און ער האָט מיר גלייך אין די אוי-
נען אריינגעקוקט :

— ניט אומזיסט — מאַכט ער אזוי צו מיר — האָבען
די חכמים געזאָגט „מכל מלמדי השכלתי“. אָט זיך איך און
הער זיך צו צו די באַמערקונגען, וואָס איר מאַכט און איך
לערן זעהר א סך. איר זענט גערעכט. מיר וועלען דאָס נע-
מען אין אַכט. און אָט וועט איר זעהן וואָס אונזער אַרקעס-
טער דאָ אין האָטעל וועט שפילען היינט ביינאַכט! ... מען
דארף נאָר זיין א בעל-הבית! ...

דעם זעלבען טאָג איז טאַקע פאַרגעקומען אן ענדערונג.
ווען איך בין אין אָווענט אריינגעקומען אינ'ם דעסטאָראַן פונ'ם
האָטעל, האָט דער אַרקעסטער שוין געשפילט קאָוואַזער מו-
זיק, ווי עס פאַסט זיך פאַר דער שטאָט ראָסטאָוו, וואָס גע-
פינט זיך ביים טייך דאָן ...

אזוי האָט געהייסען דער בעל-הבית מיט'ן עכט-רוסישען אַק-
צענט און מיט די העברעאישע פסוקים ...
און ווען ער הייסט, פאַלגט מען ...

מיר איז געווען אינטערעסאַנט זיך צו באַקענען מיט דער
פאַרגאַנגענהייט פון דעם מענשען; איך האָב געוואָלט וויסען
וואָס ער איז געווען אַמאָל און פון וואַנען ער שטאַמט. עס
האָט זיך אָבער אַלץ ניט געמאַכט קיין געלעגענהייט צו פאַר-
פיהרען מיט אים אַזאַ געשפּרעך, וואָס זאָל אים קירעווען
אין דער געווינשטער ליניע, און אזוי זיינען אַוועק אַ פאַר טעג
ביז עס האָט זיך, ענדליך, געמאַכט אַזאַ געלעגענהייט.

געווען איז דאָס אין דער ביראָ פונ'ם „אינטוריסט“. מיר זיי-
נען ביידע געזעסען ביי זיין שרייב-טיש, וואו דער טעלעפאָן
האָט אלע מאָל געקלונגען. ער, דער „אופאַלנאַמאַטשעני“, וואָס
איז דאָן געווען אָנגעטאָן אין אַ פאַר שטיוועל און אין א וואָ-
לענעם „סוועטער“, האָט אַלץ געוואָלט וויסען וואָס איך וועל
שרייבען און ווי אזוי איך וועל שרייבען וועגען סאָוועט-
רוסלאַנד, ווען איך וועל קומען צוריק קיין אַמעריקע ...

— די פראַגע, — האָט ער געזאָגט, — דאַרף דאָ, אין
דעם פאַל, אַוועקגעשטעלט ווערען אזוי: האָבען מיר איר
דען געוואונען פון דער רעוואָלוציע, אָדער ניט: און מיר
דוכט זיך, אז דאָ קען זיין בלוז איין ענטפער: מיר אירדען

האַבען געוואונען אליין. אונטער'ן צאָר האָבען מיר ניט גע-
האַט קיין רעכט, און די רעוואָלוציע האָט אונז געגעבען אלע
רעכט. ניטאָ אין סאָוועטרוסלאַנד אזא הויכער אמט, וואס אַ
איד זאָל ניט טאָרען פארנעמען. מיר זיינען גלייכבארעכטיגטע
בירגער. אין אלע לערן-אנשטאַלמען און אין אלע רעגירונגס-
אינסטיטוציעס זיינען טיר און טויער פאַר אונז אָפען. אין דער
אַרמיי וועט איר געפינען אידישע קאָמאַנדירען און אין אַ סך
שטערט וועט איר געפינען אידען, וואס פאַרנעמען אזעלכע אמ-
טען ווי אַמאָליגע גובערנאַטאָרען...
און דאָ האָט ער זיך אליין אָנגעגעבען פאַר אַ ביי-
שפּיל:

— נעמט מיך, — האָט ער געזאָגט, — אליין בין איד פון
דעם שטעדטעל ליאדי; בין געווען אמאָל אַ ישיבה-בחור און
מען האָט מיך געהאַלטען פאַר אַן עלוי; אַ „גוט קעפעל“ געהאַט.
מען האָט געמיינט, אז איד וועל זיין אַ רב. אָבער מיין טאַטע
איז געווען אַ איד אַן אָרימאָן, אַ פאַרבער אין שטעדטעל.
אויסהאַלטען מיך אין דער ישיבה האָט ער ניט געקענט. איד
האָב געמוזט אליין פאַרדינען, און איד בין געווארען אַ קירוזש-
נער. ווען איד בין געווארען אַ קירוזשנער, האָב איד זיך גע-
טרויסט מיט דער מימרא פון די חכמים: „פשוט נבלה בשוק
ואל תצטרך לבריות“. איד האָב שווער געאַרבייט און קיין צור-
קונפט האָב איד ניט געהאַט. איצט אָבער... איצט איז אַנ-
דערש. איננאַנצען אנדערש... און ווי איר זעהט, זיינען מיר
אָנגעטאָן ריין און מיר זיינען מענשען!..

ביי די לעצטע ווערטער האָט ער אָנגעוויזען אויף זיך
און אויף מיר... און ער איז ווירקליך געווען גערעכט; מיר
ביידע, דער „אופאָלנאַמאָטשעני“ פון ראָסטאָו און איד, זיי-
נען טאַקע געווען אָנגעטאָן ריין...

ווען איד בין אוועק, האָב איד לאַנג געקלערט פון אים
און פון נאָך אזעלכע ווי ער, וואָס פאַסען אויף די רעוואָלוציע
ניט נאָר אויף זייער אייגענעם שטייגער, נאָר אויך פון זייערע
אייגענע אינטערעסען און דוקא מאַכענדיג דערביי אַ פאַרגלייך
מיט די צייטען, ווען עס האָבען אין רוסלאַנד נאָך געהערשט
די בלוטיגע צארען פון דער ראָמאַנאָו-דינאַסטיע. איד בין לאַנג
געגאַנגען איבער די ראָסטאָווער ברייטע און שמאָלע גאַסען און

האָב געקוקט אויף די פארבייגעהער, וועלכע זיינען געווען אָנ־געטאָן זעהר אָרים און זעהר ניט ריין. אויף איין גאס האָב איך דערזעהן א גרויסען „אַטשערעד“, וואס האָט זיך גע־צויגען איבער דער גאנצער לענג פון א גרויסען קווארטאל; אלטע און יונגע, מענער און פרויען, זיינען אינ'ם „אַטשערעד“ גע־שטאַנען צוגעדריקט איינער צום אנדערען. בין איך צוגעגאנג־נען און האָב זיך איינגעהערט צו דעם וואס די מענשען ריי־דען, און איך האָב אויסגעפונען, אז א סך פון זיי שמעהען שוין אזוי אין „אַטשערעד“ פון פיר א זינגער פארטאָג אָן, און אז זיי האָבען זיך נאָך אַלץ ניט צוגעשלאָגען צום פענס־טערעל.

— וואָס זשע גיט מען היינט, — האָב איך געפרעגט, באַנוצענדיג דעם רוסישען שטייגער פון ריידען אין אזא פאל:
„טשטאָ סעוואָדניאַ דאָיוט?“

און איך האָב אויסגעפונען, אז היינט גיט מען א טייערען ארטיקעל, וואָס מען קריגט זעהר זעלמען — היינט גיט מען הערינג...!

די ניים האָט זיך, קענטיג, שנעל צוטראָגען איבער דער גאנצער שטאָרט, אז היינט איז ניט אזא טאָג ווי אַלע טעג פון אַ גאַנץ יאָהר, אז היינט „גיט מען“ הערינג, זיינען מענ־שען אויפגעשטאַנען אין מיטען דער נאַכט און האָבען זיך אַוועקגעשטעלט אין „אַטשערעד“ פארטאָג צו קריגען דעם טייערען ארטיקעל, וואס די רעגירונג האָט פארקויפט צו פיר און א האַלב רובעל פאַר אַ קילאָ (צוויי און א פערטעל פונט). זיי זיי־נען געשטאַנען שטונדען און שטונדען מיט דעם געדולד, וואָס נאָר רוסישע מענשען פארמאָגען; די וואָס האָבען זיך, סוף כל סוף, צוגעשלאָגען צו דער קראָם און האָבען מיט זייערע איי־גענע אויגען דערזעהן הערינג, האָבען זיך אזוי דערפרעהט, אז עס איז שוין געווען ניט מער ווי נאַטירליך, אז זיי זאָ־לען וועלען קויפען ניט נאָר אין קילאָ, נאָר צוויי און דריי קילאָ, ווייל מאָרגען וועט מען דאָך שוין אפשר מער קיין הע־רינג ניט געבען, מאָרגען וועט מען דעם זעלמענעם ארטיקעל שוין ניט קענען קריגען...!

האָט מען געכאַפט און געקויפט וויפיל מען האָט נאָר

געקענט. און מיט אַמאָל איז אָנגעקומען מיליציע און האָט גענומען טרייבען די אָרימע מענשען...

זיי מוזען זיך שוין פונאָנדערגעהן, ווייל ווער קען נאָך צווייפלען אין דעם, אז דאָס זיינען „ספעקולאַנטען“, „שעדיגער“ פון דער רעוואָלוציע!...

מיט אזעלכע דארף מען זיך ניט צערעמאַניען. אייניגע אַרעסטירט מען און אויף אַנדערע צושרייט מען זיך:

— העי, וואָס שטעהט איר דאָרט? שוין זאָל מען זיך פונאָנדערגעהן!... „ר א ז א י ד י ס!“

2. ווייסע הענט.

פאַר דער צייט וואָס איך בין געווען אין ראָסטאָוו, איז מיר דאָרט אויסגעקומען צו זיין אין א סך הייזער און זיך באַקענען מיט אַ סך מענשען. אין א געוויסען אָווענט בין איך געווען איינגעלאדען אין א הויז, וואו עס האָט געוואוינט א קריסטליך פאָר פאָלק. איינגעלאדען האָט מיר דער מאַן, מיט וועמען איך האָב זיך באַקענט צופעליג נאָך אויפ'ן וועג קיין ראָסטאָוו. ער האָט געוואָלט, אז איך זאָל זיך באַקענען מיט זיין פרוי און מיט זיינע צוויי קינדער און ער האָט אויך גע-וואָלט ריידען מיט מיר וועגען אמעריקע.

נאָך איידער איך בין צו דעם פאָר פאָלק אוועק האָב איך געוואוסט, אז די פרוי איז זעהר אן אינטעליגענטע און זעהר אן ערעלע. אזוי האָט מיר דער מאַן געזאָגט. אין אלגע-מיינ האָט ער וועגען איר גערעדט מיט גרויס רעספעקט און מען האָט געזעהן, אז ער האָלט זי א סך העכער ווי זיך. ער האָט מיר אויך דערזעהלט, אז זי, די פרוי זיינע, איז אַמאָל געווען זעהר טעטיג אין דער רעוואָלוציאָנערער באוועגונג און אז זי האָט אַמאָל געשריבען זעהר שעהנע און צארטע לידער, אָבער זי האָט קיינמאָל ניט געפרוואווט זיי דרוקען, ווייל זי פלעגט זאָגען, אז אויב יאָ אַ פאָעט, דארף מען שרייבען אזוי ווי פושקין, אָדער — אינגאנצען ניט שרייבען!...

ווען איך בין געקומען צו דעם פאָר פאָלק איז דער מאַן גראָד נאָך ניט געווען אין דער היים. איך האָב זיך אליין געמוזט פאָרשטעלען, און איך האָב גלייך באַמערקט, אז מיינ

קומען, כאָטש עס איז ניט געווען אונערווארטעט, האָט אריינ-
געבראכט די פרוי אין א גרויסער פארלעגענהייט, און זי האָט
ניט געוואוסט וואָס פריהער צו טאָן, כדי צו פארשטעלען ווי ס'איז
איר אייגענע נעבעכדיגקייט און די שרעקליכע אַרומקייט אין
שטוב.

אין אַ קליין צימערעל, וואו מען האָט ניט געקענט באַ-
האַלטען דעם מורא'דיגען דלות און די שווערע דערשלאָגענקייט,
כאָטש מען האָט דארטען אלעס געהאַלטען ריין און ציכטיג,
האַבען געוואוינט פיר מענשען — א מאַן, א פרוי און צוויי
קינדער. עס איז אין צימער געווען טונקעל און די לופט איז
געווען פאַרדעמפט, ווייל די זון איז אַהין אוראי קיינמאָל ניט
צוגעקומען. און וואו איך האָב זיך ניט אוועקגעזעצט, האָב איך
אַלץ ניט געטראפּען דאָס ריכטיגע אָרט; האָב איך געפרואווט
דאָס בענקעל, איז דאָס געווען צובראכען און דאָס דעקעל איז
ארונטערגעפאלען; האָב איך געפרואווט דעם דיוואן, וואס איז
ביי דער וואנט געשטאַנען א צוגעדעקטער, זיינען די ספרונג
זשינעס אַרויסגעקראַכען און איך בין אריינגעפאלען אין עפעס
אַ טיפּקייט, וואָס האָט מיך געהאַלטען ווי אין אַ קלעם...

און די אַרימע פרוי האָט זיך געשעמט און דרעהענדיג
זיך אַהין און צוריק, האָט זי זיך געפיהלט ווי אַ פאַרלאָרענע,
און זיך געהאַלטען אין איין אנטשולדיגען פאַר מיר, כאָטש איין
נאָט ווייסט מיט וואָס זי איז געווען שולדיג...

היינט איר אויסזעהן און איר קליידונג!

דאָס איז ניט געווען קיין מענש, נאָר אַ שאָטען פון אַ
מענשען. פון אירע אויגען האָט אַרויסגעקוקט אַ טיפּער צער,
דאָס פנים, וואָס האָט נאָך אין זיך געהאַט שפורען פון אַמאָלי-
גער שעהנקייט, איז געווען איינגעפאלען און ווייסט, די ליפּען
האַבען אויסגעזעהן פאַרשמאַכט, אין די ווינקלען פונ'ם מויל
איז געווען אַן אויסדרוק פון אַנגסט און פיין. און אַנגעטאָן איז
זי געווען אין אַ צוריסען קליידעל, אין אַ קוויטיגער בלוזקע, וואס
איז געהאַנגען אויף איר, און אין אַלטע, אויסגערדרעהטע, צוריר-
סענע שיר, פון וועלכע די לעדער האָט זיך געשיילט...

עס האָט געריסען דאָס הארץ, קוקענדיג אויף איר!

ווען דער מאַן איז אָנגעקומען, האָט די פרוי זיך דער-
פיהלט אַביסעל היימישער. מען האָט זיך אוועקגעזעצט ביים טיש.

און די פרוי, וועמעס טריט מען האָט די גאנצע צייט ניט גע-
הערט, ווייל די שיד אירע זיינען געווען צוריסען, האָט פון א
קעסטעל ארויסגענומען אַ טאָרבעלע און פונ'ם טאָרבעלע — אַ
שוואַרץ אלטגעבאקען ברויט...

די הענט האָבען ביי איר געצימערט ווען זי האָט פון דעם
פאַרדארטען ברויט דינע רייפטלאך געשניטען...

איך האָב ניט געהאַט דאָס האַרץ צו עסען דאָס ברויט...
ווי געוועהנליך האָט מען גערערט וועגען דער לאַגע אין סאַ-
וועטרוסלאַנד. דער מאַן האָט געהאַט טענות צו מיר פאַר וואָס
אמעריקע אַנערקענט ניט די סאָוועט-רעגירונג; ער איז זיכער,
האָט ער געזאָגט, אז ווען אמעריקע וואָלט יאָ אַנערקענט די סאַ-
וועט-רעגירונג און וואָלט איר געגעבען קרעדיטען, וואָלט די לאַגע
אין לאַנד געווען אַ בעסערע ווי זי איז איצט; ער האָט פאַר
מיר געשילדערט די טרויעריגע בילדער פון דעם לעבען אין
ראָסטאָוו; ער האָט געהאַט צו דערצעהלען גענוג אייגענע
און אויך פּרעמדע צרות, און די פרוי זיינע, אַ שטילע, אַן
עדעלע, האָט פון צייט צו צייט עפעס צוגעגעבען פון איר זייט:
— עס איז דאָך שוין אזוי לאַנג זינט איך האָב קיין ביכעל
ניט געליענט... איך געדענק שוין גאָר ניט ווען מיר זיינען
אין טעאַטער געווען... אז יעדען פריהמאָרגען, ווען איך שטעה
אויף, איז די ערשטע פּראַגע: „מיט וואָס האָדעוועט מען היינט
אָן די פאַמיליע?“... אז כּדי צו קריגען די מינדסטע קלייניגקייט
מוז מען שטעהן אין „אַטשערעד“... דאָס גאַנצע לעבען געהט
אָוועק אין „אַטשערעד“...

און געענדיגט האָט זי:

— אזוי וועלען שוין אלע יאָהרען אונזערע אָוועק!...

אין איר ריידען איז ניט געווען אפילו קיין טאָן פון אַ
ברעקעל האָפענונג. דאָס לעבען אין די לעצטע עטליכע יאָהר
האָט זי אזוי צובראַכען, אז זי קען שוין גאָר מער קיין האָ-
פענונגען ניט האָבען; זי זעהט בלויז אַ שרעקליכע צוקונפּט,
פאַר וועלכער זי שרעקט זיך שוין ניט, ווייל לעבען און טויט
איז שוין ביי איר אלץ איינס...

און דער מאַן האָט ווייטער גערעדט:

— ביי איך אין אמעריקע, — האָט ער געזאָגט, —
שרייבט מען אלץ וועגען רוסלאַנד. אָבער דאָס שרייבען קען,

לויט מיין מיינונג, ניט געבען קיין ריכטיגען באַגריף וועגען דעם ווי אזוי מיר לעבען דאָ ווירקליך אין סאָוועט־רוסלאַנד. צו וואָס דאָס שרייבען? אָט זאָל מען פּאָטאָגראַפירען אן „אַטשערעד“ און מאַכען אן אונטערשריפט:

„מען וואַרט צו קריגען הערינג!“

— אָדער:

„דאָ גיט מען קאַרטאָפֿליעס!“

— זאָל מען איבערגעבען די רוסישע ווירקליכקייט אונטער זענען אין בילדער, פּאָטאָגראַפירען פּונ'ם ווירקליכען לעבען — בילדער פון „אַטשערעדען“, וואו מען שטעהט שטונדען לאַנג צו קריגען אַ הערינג, אָדער אַביסעל מילך; בילדער פון הונט־געריגע און אָפּגעריסענע און אָפּגעשליסענע מענשען; בילדער פון נויט און אָרומקייט, און אלץ אין פּאָטאָגראַפיעס, ניט צו געפארבט און ניט צוגעמאָהלען. און דאָס וועט געבען אן אמת'ן באַגריף, וועגען דעם פשוט'ן, טעגליכען און וואַכעדיגען לעבען אין סאָוועט־רוסלאַנד איצטער — א סך אַ קלאָרערען באַגריף ווי מען האָט פון די צעהנדליגער ארטיקלען און ביכער, וואס ווערען געשריבען פון מענשען, וואס קומען קיין רוסלאַנד ווי פרעמדע, ניט קענענדיג די שפראך און ניט דאָס לאַנד...

איך בין ביי דעם פאָר פאָלק געזעסען א פאָר שטונדען, און די צוויי קינדער זיערע, א אינגעלע פון א יאָהר צעהן און א מיידעלע פון אַ יאָהר דרייצעהן, זיינען מיט מיר געווארען זעהר היימיש. זיי, די צוויי וואוילע קינדער, וועלכע ווייסען ניט פון קיין אנדער לעבען, זיינען געווען זעהר נייגעריג צו באַטראַכטען און באַקומען אַלץ, וואָס איך האָב ביי זיך גע־האַט — די אמעריקאנער „פּאָנטעין־פּען“, וואָס „שרייבט אָהן טינט“, דעם בליישטיפט, וואס האָט אַ מעקער, דאָס זייגערעל מיט'ן ציפער־בלעטעל, וואָס שיינט אין דער פינסטער און דאָס צינארען־שפיצעל, וואָס צונעמט זיך ווען מען דאַרף עס אויס־רייניגען. אָט די אלע אמעריקאנער אַנטיקען זיינען ביי זיי געווען אַ גרויס חידוש; זיי האָבען קיינמאָל אַזעלכע „אַנט־טיקען“ ניט געזעהן, און באַטראַכטענדיג די זאַכען, האָבען זיי אָנגעקוואַלען:

— „קאַסאַיאַ קראַסאַטאַ!“ (וואָס פאַר אַ שעהנקייט!).

איך האָב די צוויי קינדער ליב געקראָגען, ווייל זיי זיינען

ווירקליך געווען וואוילע און טייערע קינדער; איך בין געווען צופרידען פון דעם וואָס איך האָב מיט מיין קומען אַריינגע-טראַגען פרייד אין זייער לעבען; אין זייער געזעלשאַפט האָב איך זיך געפיהלט גוט, ווייל זיי האָבען זיך אויף קיין זאך ניט געקלאָגט, און אין סאָוועט-רוסלאַנד איז ממש א דערפרישונג צו זיין אין אַ קרייז, וואו מען קלאָגט זיך ניט, און אזא קרייז קען מען געפינען בלויז צווישען די קאָמוניסטען און אויך צווישען קינדער... און ווען איך האָב ווידער געהאַט אַ געלעגענהייט צו זיין אין דעם זעלבען הויז, האָב איך פאַר די צוויי קינדער געבראַכט א מתנה — א שטיקעל זיף...

באלד איז אויף אַ בענקעל געבאָרען געוואָרען א שיסעל וואַסער, און ביידע קינדער, דאָס אינגעלע און דאָס מיידעלע, האָבען זיך פלייסיג גענומען וואַשען...

די מאמע איז געשטאַנען אין א זייט און האָט זיך צו-געקומט. פון דעם אויסדרוק אויף איר אויסגעמוטשעטע פנים האָט מען געקענט זעהן, אז אין דער זעלבער צייט וואס זי שעמט זיך, שעפט זי נחת אויך...

און ווען די קינדער האָבען זיך גוט ארומגעוואשען מיט דער אַמעריקאַנער זיף, וואָס האָט אָנגעפילט די גאַנצע שר-סעל מיט ווייסע מולינקעס, איז דאָס מיידעלע צוגעלאָפּען צו דער מאַמע'ן מיט אַ גדולה:

— מאַמע, — האָט זי אויסגעשריגען, האַלטענדיג די הענטעלאַך פאַר זיך, — מאַמע, זעה, די הענט זיינען ביי מיר ווייס! ... אַבי איך האָב געמיינט, אז עס האָט שוין אויף זיי אַ קאַרע אָנגעוואַקסען... זעה, מאַמאַ, זעהט אַלע, — ווייסע הענט! ...

3. וואו געמט מען אַ דאָרף מיט אַ בהמה'לע?

איך בין אין ראָסטאַוו געווען אין א הויז, וואו א מיידעל פון אַ יאָהר זעכצעהן איז געלעגען קראַנק. די מוטער, אן אַלמנה, ביי וועמען דער מאַן איז געשטאַרבען מיט א צוויי יאהר צוריק, איז געווען זעהר פאַרצווייפעלט, ווייל אין הויז איז די אָרעמד קייט געווען זעהר גרויס און מען האָט די קראַנקע טאַכטער ניט געקענט פילנעווען אזוי ווי מ'באדאַרף. אפילו עסען האָט מען

איר ניט געקענט געבען אזוי ווי עס איז געווען נויטיג אין אזא פאל, און דאָס מיידעל האָט דערפון שרעקליך געליטען. צו-געדעקט מיט א צוריסענער קאָלדדע, וואס איז נאָך געבליבען פון פאר דער רעוואָלוציע און פון וועלכער עס האָבען דאָ און דאָרט ארויסגעשטעקט קויטיגע שטיקלאך וואַטע, האָט דאָס קראַנקע קינד זיך געקאָרטשעט פון אננסטען און וועהטאָגען, און די מאַמע האָט ניט געוואוסט, וואָס צו טאָן.

— שוין עמליכע וואַכען אזוי — האָט זי זיך געקלאָגט פאר מיר — מען שיקט אַהער אלע מאָל אן אַנדער דאָקטאָר, אָבער מען קען אלץ ניט אויסגעפינען, וואָס דעם קינד איז... מער פארשרייבט רעצעפטען און עס העלפט ניט. דאָס קינד קען אלץ פון בעט ניט ארונטערנגעהן...

אן אינטעליגענטע דאַמע מיט אַ פיינער בילדונג, האָט די פרוי פאר דער רעוואָלוציע געלעבט ניט שלעכט. כאַטש זי שטאַמט פון אַן אַרימער פאַמיליע, האָט זי זיך פונדעסטוועגען אַליין שוין געהאַט צוגעשלאָגען צו א ציל אין לעבען; זי איז שטענדיג געווען א זעלבסטשטענדיגער מענש; זי האָט פארדינט אויף א לעבען מיט אינטעליגענטער ארבייט, און אַפילו אין די צייטען, ווען איר מאן האָט געלעבט, איז זי אויך ניט געזעסען ליידיג; זי האָט שטענדיג געאַרבייט און ליב געהאַט צו אר-בייטען; קיין גאָר הויכע השגות האָט זי קיינמאָל ניט גע-האַט. דער עיקר איז ביי איר געווען א לעבען פון ניצליכער ארבייט, פיינע געזעלשאפט און גוטע ביכער. דאָס איז געווען אן אמת סימפאטישער טיפ פון א פיינער רוסישער אינטעלי-גענטקע.

אין אירע סימפאטיעס איז זי דוקא גענויגט צו קאָמוניזם; זי קריטיקירט ניט די סאָוועט-רעגירונג. אָבער ווען זי רעדט וועגען דעם, ווי זי לעבט און וואָס זי לעבט איבער, פאלט אָן א שרעק און ס'איז שווער זיך פאַרצושטעלען ווי אזוי א מענש קען אריבערטראגען אזוי פיל.

אין הויז איז זעהר אָפט ניטאָ קיין ברויט, ווייל די פאַר-ציע, וואס מען גיט איר אַרויס, קלעקט ניט, און צו קויפען ברויט אויפ'ן פרייען מאַרק, איז ניט אלע מאָל מעגליך, ווייל דער יקות אין ראַסטאָוו איז זעהר גרויס...

טיי מיט צוקער קען מען ניט אלע מאָל קריגען. ווען

מ'קריגט יאָ אַמאָל צוקער, איז אין שטוב אַ יום-טוב...
 קיין טעם פון קיין שטיקעל פלייש האָט זי שוין לאנג ניט
 געפיהלט...

בלויז איינמאָל — דערצעהלט זי מיר — האָט אַ באַקאַנטע,
 וועלכע איז אַמאָל געווען ביי מיר אַ דינסט, שטילערהייט גע-
 בראַכט אַ מתנה, אַ שטיקעל חזיר-פלייש. איר פאַטער איז
 דאָרף האָט שטילערהייט, קיינער זאָל דאָס ניט זעהן, דאָס לעצט-
 טע חזיר'ל געקוילעט; געסמאָליעט האָט מען דאָס חזיר'ל ביי-
 נאַכט, כדי קיינער פון די שכנים זאָל דעם רויך ניט זעהן. אויך
 דאָס פלייש האָט מען געגעסען באַהאַלטענערהייט, קיינער זאָל
 ניט זעהן. און אזוי ווי איר האָב זיך אלע מאָל גוט באַ-
 צויגען צו דער פויערטע, ווען זי איז ביי מיר אַ דינסט גע-
 ווען, האָט זי מיר געבראַכט אַ שטיקעל פלייש, ווייל זי האָט
 געוואוסט ווי איר און מיין טאָכטער הונגערן...

זיך אָנטאָן ווי אַ מענש קען זי ניט, ווייל אין אַמעריקע
 האָט זי ניט קיינעם, וואָס זאָל איר אַמאָל אַרויסהעלפּען. געהט
 זי דאָריבער אָנגעטאָן ווי אַ בעטלערין און זי קען קיינמאָל דאָס
 קלייד ניט בייטען. זי האָט ליב ריינקייט, אָבער עס איז שוין
 עטליכע חדשים, אז זי האָט זיך ניט געבאַדען. קיין וואַנע אין
 הויז איז נישטאָ, און אַפילו אַרומוואַשען זיך ווי ס'באדאָרף
 צו זיין קען מען ניט...

— מען ווערט זיך אַליין נמאס! — זאָגט זי מיר, אָנ-
 וויזענדיג אויף די צוריסענע קליידער, וואָס זי טראָגט.
 און אָט דער מענש אַרבייט!

זי אַרבייט ביי דער סאָוועט-דעגירונג, ניט ביי אַ פּרוואַט-
 טען אונטערנעמער, וואָס איז אזוי געלטיגייציג עקספּלואַטירענדיג
 זיינע אַרבייטער, אז ס'קימערט אים נאָר ניט צי זיי האָבען
 וואָס צו עסען, אָדער ניט.

זי וואָלט אָבער פונדעסטוועגען שוין ווי ס'ניט איז די
 צרות אַריבערנעטראַגען, ווען ניט די קראַנקהייט פון דער
 טאָכטער...

— דאָס טרייבט מיך צו דער גרעסטער פּאַרצווייפלונג,
 — זאָגט זי.

און דאָקטוירים, וואָס די רעגירונג שיקט צו קראַנקע, גע-
 וועהנליך, אומזיסט, קומען און קומען און גיבען רעצעפטען,

וואָס העלפּען ניט, און פארשרייבען דיעטעס, וואס מ'קען ניט דוכפיהרען, ווייל עס איז ניטאָ פאר וואָס צו קויפּען די זא-
 כען, וואס זיי הייסען געבען דער קראנקער... אייניגע זאכען
 פון די, וואס זיי פארשרייבען, קען מען נאָר בכלל ניט קריגען,
 ניט נאָר אין ראָסטאָוו, נאָר אין גאנץ רוסלאַנד...

איינמאָל, גראָד דאן, ווען איך בין אין יענעם הויז געזעסען,
 איז צו דער קראנקער מיידעלע געקומען א נייער דאָקטאָר. עס
 האָט געשיינט, אז דער פרייהעריגער דאָקטאָר האָט איבערגעגע-
 בען, אז דאָ האַנדעלט זיך וועגען אן ערנסטען פאַל, און מען האָט
 געשיקט אַ גרעסערען דאָקטאָר.

אַננעטאָן איז דער גרויסער דאָקטאָר געווען זעהר אַרים —
 אזוי אַרים, אַז ווען מען באַגעגענט אים אין די גאַסען פון ניו
 יאָרק, וואָלט מען זיכער געמיינט, אַז דאָס איז אַן אַרימער בעט-
 לער. ער איז געזעסען לענגער, ווי די אַנדערע דאָקטוירים, וואס
 מען האָט פרייהער געשיקט. ער האָט די קראַנקע מיידעלע גוט
 און פינקטליך אונטערוזוכט, און דערנאָך האָט ער אָנגעהויבען
 שטעלען פראגען, וואס האָבען געגעבען אַ גרונט צו דענקען, אז
 ער האָט אַ חשד, אז די קראַנקהייט איז אפשר איבערגעגאנגען
 צו דער מיידעלע בירושה פון אירע עלטערן. ער האָט גע-
 פרעגט ווי אַלט דער פאָטער אירער איז געווען, ווען ער איז
 געשטארבען, פון וואָס פאר אַ קראַנקהייט ער האָט געליטען,
 און דערנאָך האָט ער געגעבען אַ קוק אויף דער מוטער און האָט
 איר געשמעלט אַזאַ פראגע:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, איר זיינט אלע מאָל
 געווען אזוי דין און עדעל?
 און די מוטער האָט געענטפערט מיט אַ גאַליגען שטיי-
 כעל:

— ניין, דאָקטאָר, ניט אלע מאָל; דאָס האָט מיך דער
 ערשטער פינף-יאָהריגער פלאַן אזוי אָפגעצויגען...

דער דאָקטאָר האָט געוואָלט שמיכלען, אָבער ער האָט
 זיך איינגעהאלטען. אין אַלגעמיין האָט ער זיך באַנומען אזוי,
 אז ס'זאָל ניט הייסען, אז ער שפּאַנט אַריבער די גרענעץ פון
 זיינע פליכטען, כאַטש עס איז אינ'ם טאָן פון זיין ריידען גע-
 ווען מיטגעפיהל און אויפמערקזאמקייט. זעהענדיג, אז ער האָט
 דאָ צו טאָן מיט אַן אינטעליגענטען מענשען, האָט ער דער מוטער

דערקלערט, פון וואנען אזא קראַנקהייט נעמט זיך, און זי אזוי מען קען זי קורירען. ער האָט לאַנג גערעדט וועגען דעם, באַ-נוצענדיג אלע מאָל מעדיצינישע טערמינען, וואָס ער האָט באַלד געגעבען צו פארשטעהן, און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— די בעסטע זאך וואָלט געווען, ווען מען וואָלט די קראַנקע אוועקגעשיקט כאָטש אויף עטליכע וואָכען אין אַ דאָרף, וואו עס איז נאָך פארבליבען א קוה...

גערעדט האָט ער רוסיש און ער האָט באַנוצט דאָס וואָרט "קאָראָוקא", וואָס אויף אידיש קען דאָס הייסען — א בהמה'לע. ער האָט דאָס וואָרט אַרויסגעבראַכט שאַרף, און דערביי איז אויף זיין פנים געווען אזא מינע, וואָס האָט עדות געזאָגט, אז ער שלאָגט זיך מיט דער דעה, ווייל דאָס קען נאָך אפשר קלינגען ווי אַ חזק. און ווייל ער האָט דאָס שוין ניט געקאָנט כאַפּען צוריק, האָט ער עס געמאַכט נאָך שטאַרקער:

— יאָ — האָט ער געזאָגט, אַנכמורענדיג די ברעמען — מילך! זי דאָרף טרינקען מילך, און דאָס וועט זי שטעלן אויף די פיס... זעהט, אז מען זאָל זי אוועקשיקן אין אַ דאָרף, וואו עס איז נאָך איבערגעבליבן א בהמה'לע...

אויף דער מוטער'ס פנים איז אַ נערוועזער ציטער דורכגע-לאָפּן, און די אויגען זיינען ביי איר געוואָרען פול מיט טרערען.
— דאָקטאָר — האָט זי געזאָגט — ניטאָ ביי אונז מער אזעלכע דערפער, וואו עס איז נאָך איבערגעבליבען א בהמה'לע... דער דאָקטאָר האָט דאָרויף גאָרניט געענטפערט. מיט אַן אַנגעבווינגענעם קאָפּ איז ער געזעסען שטיל און האָט קיין וואָרט ניט געזאָגט. ער איז געווען פונקט אזוי אומבאהאַלפּען, ווי די מוטער...

אין דעם אָווענט, ווען איך בין געווען אין יענעם הויז, איז פאָרגעקומען אַ זאך, וואָס האָט נאָך קלאָרער אַרויסגעבראַכט די טרויעריגע זייט פון דער איצטיגער רוסישער ווירקליכקייט.

אימיצער האָט אַנגעקלונגען ביי דער טיר און מען איז געגאַנגען עפענען, אָבער קיינער איז ניט אַריינגעקומען. איך האָב בלוז געהערט, ווי דאָרטען, ביי דער טיר, האָט מען אין אַנפאַנג גערעדט אויפ'ן קול און דערנאָך האָט מען אַנגעהויבען ריידען שטיל און נאָך שטילער. איך האָב געוואָלט פרעגען, וואָס עס איז געשעהן, אָבער איך האָב דאָך ניט געפרעגט.

און געשעהן איז אָט וואָס :

אַ געוויסער פּראָפעסאָר, וועלכער איז אַמאָל געווען באַפּריינג-דעט מיט דער אלמנה'ס מאַן און איז אויך שפּעטער, נאָכ'ן מאַנ'ס טויט, געבליבען אַ פּריינד פּון דער פּאַמיליע, איז געקומען צוגאַסט פּון אַן אַנדער שטאָדט. ער איז געווען זעהר נייגעריג צו זעהן די פּרוי, און אויך דאָס קראַנקע מיידעלע, וואָס ער האָט זעהר ליב געהאַט, ווייל זי איז ביי אים אויף די הענט אויסגעוואַקסען. אָבער ווען ער האָט דערהערט, אַז אַ שרייבער פּון אויסלאַנד איז דאָ אין הויז, האָט ער בשום אופן ניט געוואָלט אַריינגעהן. ער האָט פשוט מוראָ געהאַט אַריינצוגעהן...

ער האָט מורא געהאַט, ווייל ער איז געווען זיכער, אז מען קוקט מיר נאָך, אַז מען האַלט מיר אויפ'ן אויג... און דאָס איז געווען אַן אַלטער, אויסגעפרוואוטער רעוואָלוציאָנער, וועלכער איז אין די צייטען פּונ'ם צאַר געזעסען אין געפּענגניש און איז געווען פאַרשיקט אין סיביר... אויף אזוי ווייט גרייכט די מוראָ!

און דער מענש איז אין דעם פּרט ניט קיין אויסנאַם. זוי די מערסטע עלטערע רעוואָלוציאָנערען, וועלכע האָבען אוועקגעגעבן בען זייער לעבען אינ'ם קאַמף פאַר אַ פּרייער רוסלאַנד און וועלכע זיינען ניט צוגעשטאַנען צו דער איצטיגער הערשענדער פאַרטיי, כאָטש זיי האָבען נאָך אין זיך גענוג ענערגיע, איז ער שטענדיג אונטער אַ חשד, און ער האָט דעריבער מורא צו מאַכען אַ מינד-סטען שריט, וואָס קען נאָך דעם חשד מאַכען גרעסער. קוקען אויף אים קרום דערהפּאַר קען מען ניט, ווייל ער האָט שוין אַ פּאַר מאָל פאַרוכט דעם טעם פּון זיצען אין די געפּענגנישען פּון דער „גע-פע-או“...

דער גרעסטער רחמנות איז דאן געווען אויף דער קראַנקער מיידעלע. זי האָט דעם פּראָפעסאָר שטאַרק ליב געהאַט. זי איז צו אים געווען צוגעבונדען און זי האָט אים געוואָלט זעהן... ליגענדיג אַ קראַנקע אין בעט, האָט זי געוויינט. זי האָט אַ פּאַר מאָל געפרוואוט זיך אויפהויבען פּון בעט און זי איז געווען גרייט אים נאָכצולויפּען, אים רופּען צוריק, אָבער זי האָט זיך פּונ'ם בעט ניט געקענט אויפהויבען...

און די מאַמע איז געשטאַנען לעבען דער טאָכטער און די אויגען זיינען ביי איר געווען פול מיט טרערען...

— נו, בארוהיג זיך, בארוהיג זיך, טיערע — האָט זי דאָס קראַנקע מיידעלע געגלעט איבער'ן קעפּעל — בארוהיג זיך, קינד. ער וועט קומען. ער וועט קומען...

מיר איז די גאַנצע געשיכטע געווען שרעקליך אונאַנגענעם. איך האָב זיך געפיהלט ווי אַן איבעריגער אין הויז און ס'האָט מיר שוין באנג געטאָן פאַר וואָס איך בין אַהין געקומען. אין גרויס פאַרלעגענהייט האָב איך זיך אָנגעהויבען מאַכען גרייט אַוועקצוגעהן. אָבער די פרוי האָט מיך ניט געלאָזט.

— זיצט נאָך... זיצט נאָך דאָ — האָט זי געזאָגט אין אַזאַ טאָן, אַז מען האָט לייכט געקענט זעהן, אַז אין דערזעלבער צייט, וואָס זי סטאַרעט זיך אָנצוהאַלטען איר מענשליכע ווירדיגקייט, שעמט זי זיך און פיהלט א טיפען וועהטאָג. — זיצט נאָך... געהט ניט אַוועק...

און אַ ברודער אירער, וועלכער איז אויף אַ האַלב צובראָכען בענקעל געזעסען מיט אַן אַראָפּגעבויענעם קאָפּ, האָט שטיל און טרויעריג געזאָגט:

— אָט האָט איר פאַר זיך אַ שטריך פון אונזער נייעם לעבענס־שטייגער אין רוסלאַנד! ...

4. „זאָל רינען דאָס בלוט מיינס, דאָס סאַציאַליסטישע!“

אַרויספאַרענדיג איינמאַל פון ראַסטאַוו אין די אַרומיגע דערפער, וואָס ביים דאָן, האָב איך זיך אין איין דאָרף, דורך אַ מערקווירדיגען צופאַל, באַקענט מיט אַן אַרבייטער, וואָס איז אַהין געקומען פון אַ גרויסער שטאָט אין דער צענטראַלער טייל פון רוסלאַנד. ער האָט אויף מיר זעהר אַ גוטען אַיינדרוק געמאַכט, ווייל אין זיין ריידען האָט זיך געפיהלט די עכט־רוסישע אָפענ־האַרציגקייט און דער ריינער אמת. דאָס איז געווען אַ טיפּ פון אַן עכטען קלאַסע־נבאַוואוסטען און אויפגעקלערטען אַרבייטער, פון די וואָס מען גערענקט נאָך פון יענע רעוואָלוציאָנערע צייטען, ווען מענשען האָבען מיט'ן אייגענעם ווילען איינגעשטעלט דאָס לעבען פאַר'ן אידעאַל, אין וועלכען זיי האָבען געגלויבט.

אויף אים האָט מען געקענט זאָגען, ווי מען זאָגט געוועהנ־ליך אין רוסלאַנד, ווען מען וויל אימיצען אַרויסשטעלען גרויס, אַז דאָס איז „אַ חבּר נאָך פּונ'ם פינפטען יאָר“. נאָך אין 1905

איז ער שוין געווען טעטיג אין דער רעוואָלוציאָנערער באַוועגונג; נאָך דער רעוואָלוציע פון 1917 איז ער געווען גענויגט צוצושטעהן צו די באַלשעוויקעס, אָבער ער האָט זיך ענטוישט און איז געבליבן בען דאָס וואָס ער איז געווען פריהער — א סאָציאַל־דעמאָקראַט, אַ מענשעוויק.

און ער איז שטאַלץ דערמיט. ער באַהאַלט דאָס ניט. ווען ער רעדט וועגען זיינע פּאָליטישע איבערצייגונגען, זאָגט ער אָפען און מעלדעט שטאַלץ:

„יא סאָציאַל־דעמאָקראַט, מענשעוויק!“

דאָס לעצטע וואָרט רעדט ער ארויס שאַרף און צוצויגען. ער ווייסט די נוצלאָזיגקייט און אויך די געפאַהר פון אָנפיהרן רען אַ סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פּראָפּאגאַנדע אין סאָוועט־רוסלאַנד. ער איז געבליבען אָהן אַ פּאַרטיי, אין וועמעס שטעלונג ער גלויבט, האָט ער זיך דאריבער אינגאנצען צוריקגעצויגען פון פּאַר־ליטישער טעטיגקייט. אָבער ער איז דאָך פול מיט ענערגיע, און אזוי ווי ער קען די ענערגיע זיינע ניט אויסנוצען, און דאָס לעבען אַרום אים, שוין אָפּגערעדט פון זיין אייגען לעבען, איז אַלץ ניט אזוי ווי ער וואָלט געוואָלט, ניט אזוי ווי ער האָט זיך פּאַרגע־שטעלט אין יענע צייטען, ווען ער און נאָך אזעלכע טויזענטער און טויזענטער ווי ער האָבען געטרוימט וועגען אַ סאָציאַלער רעוואָלוציע, איז ער דאָריבער געוואָרען עקסצענטריש, שטענדיג אויפֿ־גערעגט; ווען ער רעדט וועגען אַ זאך, וואָס איז מיט אים גע־שעהן, לעבט ער זיך גלייך אַריין אין דעם און דערצעהלט דאָס מיט אַזאַ טאָן, פּונקט ווי עס וואָלט איצט ווידער אַמאָל פּאַסירט. דער מענש איז אינגאנצען, פּונ'ם קאָפּ ביז די פּיס, אַ בינטעל צו־שרויפטע נערווען, אָבער עס אָטעמט פון אים מיט ערלאַכקייט, מיט אויסנעהאַלטענקייט. און מען באַקומט פאר אים גרויס רעספעקט ווען מען הערט ווי ער גיט זיך אַ זאָג אַרויס מיט אַזאַ פעסטקייט: „יא סאָציאַל־דעמאָקראַט, מענשעוויק!“

האָט מען אים איינמאָל, אין אַ גרויסער שטאָט פון דער צענטראַלער רוסלאַנד, אַרעסטירט, און מ'האָט אים געבראַכט אין דער „גע־פּע־או“.

דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס ער איז אין דער „גע־פּע־או“ אַריינגעפאַלען.

ווען מ'האָט אים אַריינגעפיהרט אהין, האָט ער דערזעהן אַ

פּאַרטעט פון קאַרל מאַרקס אויף דער וואַנט. און דאָס האָט אים
אַזוי צוטומעלט, דאָס האָט אים אַריינגעבראַכט אין אַזאַ כעס, אַז
ער האָט אינגאַנצען פאַרלאָרען דעם קאָנטראָל איבער זיך און
געבענדיג א שפּרונג אַרויף אויף אַ בענקעל, האָט ער אַרונטערגע-
ריסען קאַרל מאַרקס'עם פּאַרטעט פון דער וואַנט...

— דאָ, אין אָט דעם פּאַליציע־סקען אַוטשטאַטמאַק, — האָט
ער פון צווישען די ציין אַרויסגעברומט, — טאָר ניט הענגען דער
פּאַרטעט פון מיין גרויסען לערער! ...

מען האָט אים, ס'פאַרשטעהט זיך, באַלד „אַיינגעשטילט“,
און ווען ער איז שוין געזעסען ביי אַ טיש, לעבען דעם באַפּולמעכ-
טיגען פון דער „גע־פּע־או“, האָט מען אים מיט'ן הענטעל פון אַ
רעוואָלווער דערלאַנגט אַ שטאַרקען זעץ איבער'ן קאַפּ...

בלוט האָט אָנגעהויבען רינגען. עס האָט זיך געגאַסען איבער'ן
פנים און איז טראָפענווייז געפאַלען אויפ'ן טיש...

דער באַפּולמעכטיגטער פון דער „גע־פּע־או“ האָט דאָס ניט
געקענט צוזהען, און ער האָט זיך צושריגען:

— וויש אָפּ דאָס בלוט!

אַבער דער רוסישער אַרבייטער, זועלכער האָט אין געדאַנק
בשום אופן ניט געקענט צונויפבינדען דאָס געשטאַלט פון קאַרל
מאַרקס און זיין סאָציאַליסטישע לעהרע מיט די מעטאָדען פון דער
„גע־פּע־או“, האָט דאָס בלוט ניט אָפּגעווישט. אַ פאַרביטערטער
איז ער געזעסען און האָט געשוויגען. און ווען מ'האַט ווידער
גענומען שרייען אויף אים, אז ער זאָל אָפּווישען דאָס בלוט, האָט
ער, ווידער פון צווישען די ציין, אַרויסגערעדט:

— זאָל דאָ רינגען דאָס בלוט מיינס, דאָס סאָציאַליסטישע! ...
און באַנוצט האָט ער דערביי זיין אייגענאַרטיגע רוסישע

שפּראַך:

„פּוסקאַי טיעקיאָט קראָוו מאָיאַ סאָציאַליסטישעס קאַיאַ“...

זיבעטער קאפיטעל.

אין דער גרויסער סאָוועטישער פּאַבריק „סעלמאַש“ אין נאַכימשיעוואַן.

עס איז זעהר מעגליך, אז ווען איך וואָלט געשריבען וועגען מאַשינען און ניט וועגען מענשען אין סאָוועט־רוסלאַנד, וואָלט דער טאָן פון מיין שרייבען געווען אינגאנצען אן אַנדערער. שרייב איך אָבער ניט וועגען פאַבריקען און זאוואָ־דען, נאָר וועגען לעבען פון מענשען. אין מאַשינעריע בין איך ניט באַהאווענט; איך פארשטעה אין דעם זעהר וועניג, און איך צווייפל אויך אין דער „מאַשינאווער“ באַהאווענטקייט פון יענע שריפטשטעלער, וועלכע שרייבען וועגען די אויסגעבויעטע פאַבריקען און זאוואָרן אין סאָוועט־רוסלאַנד, וועגען דעם „געזאַנג פון שטאַל און אייזען“, ווי זיי רופען דאָס אָן, מאַכענדיג אַ וואַזשנע פּאָזע, און זיי פאַרגעסען, אָדער זיי פאַרקוקען אינגאנצען דאָס לעבען פון די מענשען אין לאַנד...

אין מיין ריזע איבער סאָוועט־רוסלאַנד האָט מיך פריהער פון אַלץ אינטערעסירט דער מענש, און ניט די מאַשין; די שפּראַך פון לעבעדיגע באַשעפענישען און ניט דאָס פייפען פון קוימענס, פון וועלכע עס זעצט אַ רויך. און דאָריבער מוז איך שרייבען אזוי ווי איך שרייב; די ווירקליכקייט, דאָס לעבען פון מענשען אין סאָוועט־רוסלאַנד האָט ביי מיר אַרויסגערופען אַ געפיהל פון ווייטאָג אין דער נשמה, ווייל איך בין געקומען אין סאָוועט־רוסלאַנד ניט ווי אַ נייגעריגער אַמעריקאַנער רייזענ־דער, וואָס וויל גרעסער מאַכען דעם באַנאַזש פון זיינע ערפאַה־רונגען, ניט ווי אַ פרעמדער, נאָר ווי אַן אייגענער.

איך האָב זיך אָבער פונדעסטוועגען אויך אינטערעסירט מיט דעם וואָס מען רופט אָן אין סאָוועט־רוסלאַנד „סטראָאיטעל־סטוואָ“ (אויפבו), און אין די שטעדט, וואו עס איז מיר אויס־

געקומען צו זיין, בין איך געווען אין די ניי-איפּנעבויטע פּאב-
ריקען און זאוואָדען.

אין ראָסטאָוו האָב איך אַ סך געהערט וועגען דער גרויסער
סאָוועטישער פּאַבריק „סעלמאַש“, וואו מען מאַכט פאַרשידענער-
ליי מאָדערנע ערד-אַרבייט-מאַשינען. אומעטום האָט מען מיך
געפּרעגט, צי איך בין שוין געווען אויפֿן „סעלמאַש“, און און-
מעטום האָט מען מיר געזאָגט, אז איך זאָל בשום אופן ניט
פאַרפּעהלען צו זעהן דעם „סעלמאַש“.

מען האָט דאָס מיר ניט געדאַרפּט זאָגען, ווייל איך אַליין
בין געווען שטאַרק פאַראינטערעסירט צו זעהן דעם „סעלמאַש“,
און איך בין אַהין אוועק.

געפינען געפינט זיך דער „סעלמאַש“ אין דעם אַרמענישען
געגענד פון נאַכטישעוואַז, אַ פּאָר מייל ווייטער פון ראָסטאָוו.
מיט אַ צייט צוריק איז דאָרט געווען די „גרעניץ“, וואָס האָט
אָפּגעטיילט די אַרמענישע סאָוועטען-רעפּובליק פון דער רוסי-
שער, און אין ראָסטאָוו פּלעגט מען זאָגען אין שפּאַס, אז פאַר
אַ סאָוועטישען בירגער איז אין דער אַמת'ן נאָר ניט אַזוי שווער
ארויסצופאַהרען פון לאַנד, ווייל אַזוי שנעל ווי ער געהט נאָר
אַריבער די בריק איבער'ן דאָן, איז ער שוין אין „אויסלאַנד“.
איצט אָבער האָט מען די „גרעניץ“, וואָס האָט געזאָלט אונ-
טערשטרייכען די אונאַפּהענגיגקייט פון דער אַרמענישער רעפּוב-
ליק אינגאַנצען אָפּגעשאַפּט, און נאַכטישעוואַז איז שוין ניט
מער ווי אַ טייל פון דער רוסישער שטאַט ראָסטאָוו.

דער וועג צום „סעלמאַש“ איז אַ געפּלאַסטערטער, אָבער
עס איז דאָרטען דאָך ניט אַזוי לייכט צו פּאַהרען אין אַן אָטאָ-
מאָביל, ווייל דער שאַסע איז ניט פון די נאָר געהויבענע; אַלע
מאָל שפּרינגט אַ ראָד אַרײַן אין אַ גרוב און שלעפּט זיך קוים
אַרויס פון דאָרט. עס איז גראָד געווען אַ בלאָטע און דאָס
האַט דעם וועג געמאַכט נאָך שווערער. אָבער די רוסישע
שאַפּערס זיינען ניט אַזוי צובאַלעוועט ווי די אמעריקאַנער, זיי
זיינען גרויסע בריות און זיי דרעהען זיך ארויס קונציג אפילו
אויף די ערנסטע וועגען.

וואָס געהאַטער מען קומט צו צום „סעלמאַש“ אלץ מער
קריגט מען דעם איינדרוק, אז דאָס פּאַהרט מען אָנקוקען —
ניט אַ פּאַבריק וואו מענשען ארבייטען, נאָר אַ מיליטערישע

פעסטונג, וואו עס שוועבט שטענדיג אַרום דער גייסט פון מלחמה. מען פאָהרט צווישען צוויי רייהען בוימער, און ווען מען פאַרקירעוועט זיך רעכטס, צוצוקומען צו דער גרויסער פאַבריק, דערזעהט מען אין איין זייט ווי פון צווישען די בוי- מער שטעקען אַרויס מיילער פון קאַנאַנען און מען דערזעהט דערביי רויטע ארמעער. אויך ביי דער פאַבריק און אין דער פאַבריק זעהט מען באוואַפענטע סאַלדאַטען אויף שריט און טריט. דער איינדרוק, אז דאָס איז אַ מיליטערישע פעסטונג איז אַ פּולשטענדיגער.

אויסגעבויט דעם ריזיגען „סעלמאש“ האָט מען אין אַ געגענד, וואָס איז ערשט מיט עטליכע יאָהר צוריק געווען אַ וויסטעניש. איצט איז דער גאַנצער געגענד באַזעצט מיט מענשען. עס איז דאָרט אין פאַרלויה פון אַ קורצער צייט אויסגעוואקסען אַ גרויסע שטאָדט — מיט הייזער, שקאַלעס, קלובען און אַמזירונגס-פּלעצער. עס פיהלט זיך דאָרטען לעבען אומעטום, עס טראָגט זיך אַ באַוועגליכקייט, אַ ריהרעוודיקייט אויף שריט און טריט. אין דער ריזיגער פאַבריק אַרבייטען אַרום און אַרום אַ צוואַנציג טויזענט מענשען.

עס נעמט לאַנג אַנצוקוקען אַלע אָפטיילונגען פונ'ם „סעל- מאַש“ און עס געדויערט אויך לאַנג ביז מען קריגט די נוי- טיגע ערלויבעניש די אַלע אָפטיילונגען אַנצוקוקען.

נאָכדעם ווי איך האָב די נויטיגע ערלויבענישען געקראָגען, האָב איך זיך געלאָזט געהן אַנקוקען די ריזיגע פאַבריק. צוזא- מען מיט מיר איז אויך געגאַנגען אַ מאַן, וואָס האָט מיר גע- דארפט דערקלערען ווי אזוי די גרויסע פאַבריק ווערט געפיהרט און וואָס פאַר מאַשינען מען מאַכט דאָרטען.

ביים אַריינגאַנג, ניט ווייט פון דעם קורצען טונעל, וואָס מען האָט אויסגעבויט, כדי מענשען זאָלען ניט געהן וואו מען פאָהרט, און עס זאָלען ניט פאַרקומען קיין אומגליקס-פאַלען, האָב איך געזעהן ווי אויף אַ גרויס ווענטעל פון שוואַרץ אָפּגע- פאַרבטע ברעטער זיינען געווען אויסגעהאַנגען שטיקלאַך שטאַל און אייזען, רעדלאַך און שרייפלאַך, גרויסע און קליינע. און איבער דעם שוואַרצען ווענטעל איז געהאַנגען אַן אויפּשריפט: „בראַק פאַ וויניע ראַבאָטשיך“, וואָס אויף אידיש קען דאָס

הייסען: „קאַליע געוואָרענע אַרטיקלען איבער דער שולד פון די אַרבייטער“.

ביי יעדער שטיקעל „בראַק“, איז געווען אָנגעגעבען דער נאָמען פונ'ם אַרבייטער, וואָס ווערט באַשולדיגט אין דעם, אַז ער האָט דאָס קאַליע געמאַכט. אזוי איז אַוועק אַ לאַנגע „שוואַרצע ליסט“ מיט נעמען פון אַרבייטער, און אונטען האָט זיך ברייטליך צוצוויגען אַ לאַנגע שורה מיט גרויסע אותיות: „פּאַזאַר אים!“ (שעמען מעגען זיי זיך).

פרעגען וואָס דאָס איז, האָב איך ניט געדאַרפט, ווייל איך האָב אַליין די רוסישע אויפֿשריפטען איבערגעלייענט און איך האָב שוין געוואוסט וואָס דאָס איז. און באַלד נאָך מיר איז אָנגעקומען אַ גרופע אויסלענדישע טוריסטען און מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס איז אַ דעלעגאַציע פון דער דייטשער קאָ-מוניסטישער צייטונג „ראַטע פּאַהנע“. די גרופע איז באַשטאַנען פון אַ צעהן מענשען, אַלע יונגע לייט, בלויז איינער פון זיי איז געווען אַן עלטערער מענש פון אַ יאָהר עטליכע און פּופֿ-ציג, לויט מיין אָפּשאַצונג. אַלע זיינען זיי געווען אָנגעטאָן ווי „פּאַראַנטוואָרטליכע“ רוסישע קאָמיסאַרען, נאָר אַביסעל שעה נער; אַפילו לעדערנע פּאַסען ארום די טאַליעס האָבען זיי ניט פּאַרפעהלט אָנצוטאָן. דער איינציגער אונטערשיד איז די נאָר געווען וואָס אָנשטאַט רעוואָלוציערען, האָבען זיי ביי די לעדערנע פּאַסען געטראַגען פּאַטאַגראַפישע אַפּאַראַטען...

די דאָזיגע דעלעגאַציע איז מיר געווען ניט אינגאַנצען אומ-באַקאַנט. זיי זיינען אין ראַסטאָוו איינגעשטאַנען אין איין האָר טעל מיט מיר; איך האָב שוין געוואוסט, אַז יעדען פּריהמאַרגען, ווען איך געה אַרונטער אין רעסטאָראַן עסען פּריהשטיק, טרעה איך זיי שוין ביים טיש עסענדיג געשמאַק געפרעגעלטע הינד-לאַך און טרינקענדיג היבשלאַך שווימיגען ביר; און ניט דוקא אין דער פּריה, נאָר אַלע מאָל, ווען איך בין אין רעסטאָראַן אַריינגעקומען, האָב איך זיי שוין געטראַפּען ביים טיש עסען און טרינקען. אויפֿ'ן „סעלמאַש“ איז געווען דאָס איינציגע מאָל, וואָס איך האָב זיי געזעהן ניט ביים טיש, נאָר ביי דער אַר-בייט פון „כעאַבאַכטען“.

זיי האָבען זיך אויך אָפּגעשטעלט ביי דער „שוואַרצע

ליסט". זיי האָבען אויך געוואָלט וויסען וואָס דאָס איז, און מען האָט זיי טאַקע באַלד געזאָגט :

— דאָס איז, — האָט מען זיי דערקלערט, — אן אויס־שטעלונג פון קאַליע־געוואָרענע זאַכען, וואָס ווייזען, אז אזא „בראַק“ קען אַרויסקומען, ווען מען אַרבייט מיט אַלטמאָדישע מאַשינען און ניט מיט אַזעלכע מאָדערנע מאַשינען ווי מען באַ־נוצט איצט ביי אונז אויפ'ן „סעלמאש“...
און איינער פון דער דעלעגאַציע האָט דאָס פאַרצייכענט אין זיין נאָטיץ־ביכעל...

לעבען דעם זעלבען טונעל איז אויך געווען אַ גרויסער קיאַסק, וואו מען האָט פאַרקויפט צייטונגען און ביכער. די מערסטע ביכער זיינען געווען איבער טעכניק פון מאַשינערייע. בלויז דאָ און דאָרטען האָט מען געזעהן אַ ליטעראַריש ווערק פון אַ סאָוועטישען שרייבער. און צווישען די אַלע ביכער, וואָס זיינען געווען אַרויסגעגעבען אויף זעהר שלעכט פאַפיר, איז אויך געווען קארל מאַרקס'עס „קאַפיטאַל“. איך האָב אָבער ניט געזעהן, אז אימיצער זאָל דאָרט קויפען אַ בוך. די אַרביי־טער, וואָס זיינען דאָרט געגאַנגען אַהין און צוריק, זיינען צו די ביכער גאָר ניט צוגעגאַנגען.

ווען מען הויבט אָן געהן איבער די פאַרשידענע אָפטיי־לונגען פונ'ם „סעלמאש“, ווערט מען ווירקליך פאַרבאַפט פון דעם אימפעט, וואס מען דערפיהלט באַלד. עס דוכט זיך, אז מען איז אַריינגעפאַלען אין אַן עכט אַמעריקאַנער פאַבריק, וואו די אַרבייט זירט און קאַכט און שטעלט זיך ניט אַפּ אפילו אויף אַ מינוט. פון אַלע זייטען שפּריצען פונקען. אומעטום קלאַ־פען האַמערס, און מאַשינען מיט שאַרפע ציין זענען שטאַל און אַייזען; מען זעהט ווי מען טראָגט עמערס מיט פליסיגען פייער און ווי מען גיסט דאָס פייער אין אָפענע שטאַלענע מיר־לער פון ריזיגע מאַשינען, וואָס שיפען און ליאַרמען און שפּאַ־רען פון זיך שטאַלענע רעדער, וואס האַלטען זיך אין איין דרעהען. אַלע זיינען פאַרטאָן אין דער אַרבייט; ווער עס מאַכט קליינע שרייפעלאַך און ווער עס בויגט מיט אַ מאַשין גרויסע אייזערנע שטאַנגען; מען פּיילט און מען שליפט; מען קלאַפט און מען האַמערט. און צווישען די וואָס אַרבייטען אין דער

ריזיגער פאבריק פון שטאַל און אייזען, זעהט מען זעהר א סך פרויען אויך.

גלייך מיט די מענער אַרבייטען זיי אין דער פאבריק, וואָס ניט ארויס דרעשמאַשינען, אַקער־אייזענס, גארבען־בינדער און אַנדערע מאָדערנע ערד־אַרבייט־מאַשינען, און א סך פון זיי קריגען פאר דער אַרבייט ניט וועניגער ווי מען צאָלט אַ מאַן אין דעם זעלבען פּאַך. אייניגע קריגען אַכציג, ניינציג און הונדערט רובעל אַ חודש. עס זיינען אויך פאראן אַזעלכע, וואָס קריגען צוויי הונדערט רובעל אַ חודש און מער. אָבער דער יקרות איז אזוי גרויס, אז זיי קענען מיט די פאַרדינסטען ניט אויסקומען, און ווען מען דאַרף צוקויפּען זאכען, ווייל די פּאַר־ציעס, וואָס די רעגירונג ניט אַרויס, זיינען אַמאָל ניט גענוג, איז זעהר שווער.

די יאָגעניש ביי דער אַרבייט איז שרעקליך גרויס; עס יאָגן גען די הונדערט און איין אויפּשריפטען, וואָס הענגען אַרונטער פון דער סטעליע און אויך פון די ווענט; עס יאָגט די גאַנצע סיט־טעם, וואָס איז אין דער פאבריק איינגעפיהרט, און דערצו איז נאָך יעדער איינער נערוועז און אָנגעשראקען, ווייל ער האָט מורא, אז ער זאָל נאָך, חלילה, עפעס ניט קאָליע מאַכען און דאָן וועט מען זאָגען, אז ער איז שולדיג און מען וועט זיין נאָמען אַרויפּשטעלען אויף דער שוואַרצער ליסט מיט אַ צוגאָב:

„שעמען מעג ער זיך!“...

דער איינדרוק, וואָס איך האָב געהאַט אין דער ריזיגער פאבריק „סעלמאַש“ איז ווירקליך געווען אַ פאַרכאַפּענדער. אויף וויפיל מען קען אורטיילען אויפ'ן גרונד פון אויסערליכער און ניט פאַכמענישער באַאָבאַכטונג, איז דאָרט אין דער פאבריק ווירקליך אַלעס צוגעגאַנגען גלאַט און מיט אַן אמת שנעלען אימ־פעט; מען האָט מיר געוויזען פאַרטיגע ערד־אַרבייט־מאַשינען, מען האָט מיר דערקלערט ווי אזוי זיי ווערען געמאַכט און ווי אזוי מען צושיקט זיי איבער'ן לאַנד. אָבער איך בין אין דעם ניט קיין פאַכמאַן, איך פאַרשטעה איין מאַשינען זעהר וועניג, און איך נעם זיך דערפאַר ניט אונטער אַרויסצוזאָגען אַ מיינונג וועגן דעם, וואָרים אפילו דאָן, ווען פאַכמענער — און דוקא אַזעלכע, וואָס זיינען פריינד פון דער סאָוועט־דעגירונג — האָבען מיר

שפעטער באוויזען, אז ליידער, געהט אויפ'ן „סעלמאַש“ ניט צו אלעס אזוי גלאט ווי עס ווייזט זיך אויס און אז דער אימפעט איז מער אן אויסערליכער ווי אן אינערליכער, האָב איך זיך אין דעם ווייניג פאנאנדערגעקליבען, ווייל אין מאַשינאָוער טעכ-טיק ביזן איך נישט קיין בקי, און איך האָב דאריבער באשלאָ-סען דאָס איבערצולאָזען פאר אַזעלכע, וואָס זיינען יאָ באַהאַ-ווענט אין דעם...

איך שרייב ניט וועגען מאַשינען, נאָר וועגען מענשען... געהענדיג איבער די אָפטיילונגען פונ'ם „סעלמאַש“ האָב איך זיך באַקענט מיט עטליכע אַמעריקאנער אינזשענירען, וואָס ארבייטען דאָרט. זיי זיינען געווען צופרידען זיך צו טרעפען מיט אַ „לאַנדסמאַן“ און „אויסלופטערען די שפראַך“; זיי זיי-נען אויך געווען נייגעריג צו הערען נייעס פון אַמעריקע, זיינען אייניגע פון זיי געווארען צוגעלאָזען און מיר האָבען לאַנג גערעדט, ניט נאָר וועגען אַמעריקע, נאָר אויך וועגען רוסלאַנד. ריידענדיג מיט מיר האָט איינער פון די אַמעריקאנער אינ-זשענירען געזאָגט:

— די צרה מיט דעם רוסישען מענשען איז, וואָס ער קען ניט ארבייטען, אָדער בעסער געזאָגט, ער קען ארבייטען שווער, אָבער עס איז אין זיין ארבייט נישטאָ קיין טאָלם... און ער האָט מיר דערצעהלט אַזא פאַל:

ווען מען האָט אים געבראכט פון אַמעריקע, איז ער אין אָנפאַנג אָנגעקומען ארבייטען ניט אויפ'ן „סעלמאַש“, נאָר אויף אַן אַנדער פאַבריק. ער איז דאָרטען גלייך געווארען דער הויפט פון אַ דעפארטמענט, מען האָט אים איינגעאָרדענט אין אַ באַ-קוועמער וואָהנונג און מען האָט אים געגעבען אַ סעקרעטערין, וואָס רעדט ענגליש.

איינמאָל האָט ער געהייסען זיין אסיסטענט, אַ רוסישען אינזשעניר, ער זאָל מאַכען אַ געוויסע צייכנונג און זאָל עס אים ברענגען. דער רוסישער אינזשעניר האָט אויסגעהערט די אינסטרוקציע און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

„כאַראַשאָ“.

ער וועט, הייסט עס, מאַכען די צייכנונג און זועט זי ברענגען.

— פרענט אים, ווען וועט ער עס ברענגען? — האָט

דער אַמעריקאנער אינזשעניר געהייסען דער איבערזעצערין זיך ווענדען צום רוסישען אינזשעניר.

די איבערזעצערין האָט געפרעגט, און דער רוסישער אינזשעניר האָט דאָרויף געענטפערט, ניט פאַרטראַכטענדיג זיך אפילו: — „טשערעז טרי דניאַ“ (אין דריי טעג אַרומ).

— „וואָס?!“ — האָט דער אַמעריקאנער אינזשעניר אויסגעשריען א פאַרוואַנדערטער — „וואָס?!“ ...

ער, דער אַמעריקאנער אינזשעניר, וואָס ווייסט ניט פון קיין חכמות און וועלכער איז געוועהנט צו דעם, וואס מען רופט אָן אין אַמעריקע מיט'ן נאָמען „עפישענס“, האָט ניט געקענט פאַרשטעהן ווי עס איז גאָר מעגליך אזא זאַך, אז א צייכענונג מאַכען זאָל געדויערען דריי טעג; און ער האָט זיך צושריגען אויפ'ן קול:

— „דעם איט! איט שוד בי דאָן אין ען האור!“

דער רוסישער אינזשעניר האָט זיך טאַקע געקווינקעלט. צו אזא „טעמפ“ אין דער ארבייט איז ער ניט געווען געוועהנט, כאָטש גערעדט וועגען „טעמפ“ האָט ער זעהר א סך. און אויסגעפיהרט האָט טאַקע דער אַמעריקאנער אינזשעניר — די צייר כענונג איז געמאַכט געווארען אין א שטונדע...

עס איז אין דעם נישטאָ די כונה צו שטערען אין דער אר-בייט, צו שעדיגען, ווי אייניגע זיינען גענויגט צו מיינען; ס'איז אין דעם ניטאָ דאָס וואס מ'רופט אָן אין רוסלאַנד מיט'ן נאָמען „וורעדיטעלסטוואָ“ און אין אוקראַינע „שקידנידסטוואָ“ און פאר וואָס מען האָט שוין ניט איין מענשען פאַרשיקט, אָדער גלאַט שווער בשטראַפּט. עס איז אין דעם פשוט פאַראַן דער כאַראַקטער-שטריך פון דעם רוסישען מענשען, וואָס איז נאָך אלץ פויל, וואָס איך נאָך אלץ דערזעלבער „אַבלאָמאָוו“ ווי מיט יאָהרען און יאָהרען צוריק, כאָטש ער רעדט אזוי שעהן וועגען שנעלען אַמעריקאנער טעמפ...

וואָרים אויב עס איז ערגעץ פאַראַן א פּאַלק, ביי וועמען ריידען איז איין זאך און טאָן אַן אַנדער זאך, איז עס דאָס רוסישע פּאַלק. און די וואס זיינען באקאנט מיט רוסישער געשיכטע און מיט דער רוסישער ליטעראַטור ווייסען דאָס. „אַרבייט, — זאָגט דער רוס, — איז ניט קיין בער; אין וואַלד אריין וועט עס ניט אַנטלויפען.“ אפילו לענין אליין האָט צו-

געגעבען, אז דער רוסישער מענש איז פויל און אז אפילו זיין שכל איז א פוילער. „מיר, — האָט לענין געזאָגט אין אַ געשפרעך מיט מאַקסימ גאָרקי — זיינען אַ פּאָלק, וואָס באַ-שמעהט דאָס רוב פון טאַלאַנטפולע מענשען, אָבער דער שכל אונזערער איז אַ פוילער. און ווען מיר האָבען יאָ אַמאָל אַ מענשען, ביי וועמען דער שכל איז ניט פויל, איז ער כמעט אלע מאָל אַ איד, אָדער ער שטאַמט פון אידען“.

דער רוסישער מענש קען ניט אַרבייטען ווי דער מענש פון אַן אַנדער פּאָלק. דאָס גיט מען צו אין רוסלאַנד אפילו אין די כשר'סטע קאָמוניסטישע קרייזען, און מען באַדויערט דאָס שטאַרק. דאָרט וואו עס אַרבייטען אַכט אָדער צעהן רוסישע מענשען, וואָלט מען זעהר גרינג אַפּשר געקענט אויסקומען מיט אַ י י אַמעריקאַנער, אָדער מיט אַ י י י . דייטש. און ווען מען שפּאַנט איין דעם רוס אין אַ האַסטיגען אימפעט, צו וואָס ער איז ניט געוועהנט, ווערט ער אינגאַנצען צוטומעלט און ער פאַרפּלאַטערט זיך אַזוי, אַז עס איז אין זיין אַרבייט אינגאַנצען קיין טאַלק נישטאָ...
עס איז אַ טרויעריגער פאַקט, אָבער דאָך אַ פאַקט...
רעדט מען טאַקע גאַנץ אָפּען, אַז אין פאַבריקען, וואו די אַמעריקאַנער אינגזשענירען זיינען שטאַרק פאַראַינטערעסירט אין דער אַרבייט און וואו עס געלינגט זיי בייצוקומען די טיפּיש-רוסישע פּוילקייט און די סאָוועטישע „קאַנצעליאַרשטשינע“, געהט די אַרבייט גוט. דאָרטען אָבער, וואו מען פאַרלאָזט זיך אינגאַנצען אויף די אייגענע מענשען, ביי וועמען פּאָליטיק איז וויכטיגער ווי אַרבייט, פאַרטשעפעט זיך עפעס אַלע מאָל ערניץ אַנדערש און — עס געהט ניט!

און טאַקע דאָן ווען ס'געהט ניט, רעדט מען נאָך מער וועגען אָנאַגען און אַריבעריאָגען אַמעריקע...
עס פאַרשמעהט זיך, אַז עס זיינען פאַראַנען אויסנאַמען אויך.
איך בין אין ראָסטאָוו אויך געווען אין דער „ברויט פאַב-ריק“, וואָס איז איינע פון די בעסטע אין סאָוועט-רוסלאַנד. די פאַבריק מאַכט ווירקליך זעהר אַ גוטען איינדרוק, און ווען ס'קומט אַהין אַן אויסלענדישער גאַסט, טוט מען אים אָן אַ וויי-סען קיטעל און מ'פירט אים איבער אַלע אָפּטיילונגען און

מען ווייזט אים ווי היגעניש מען באַקט איצטער ברויט אין ראַסטאָוו, און נאָכדעם דערלאַנגט מען אים אַ בוך און מען בעט אים, ער זאָל דאָרט פארשרייבען זיין איינדרוק. עס איז אַנגענעם זיך צוצוהערען צו די רייד פון די פאַרוואַלטער און ס'איז אַנגענעם צו זעהן ווי דאָס ברויט ווערט געבאַקען אין די מאָדערנע אויווענס און דערנאָך אין קאַסטענס געפאַסט. אָבער אין די הייזער, וואו מיר איז אויסגעקומען צו זיין בעת איך בין געווען אין ראַסטאָוו, האָב איך קיין איין מאָל ביי קיינעם ניט געזעהן אזא גוטע און אזא פרישע ברויט ווי איך האָב געזעהן אין דער פאַבריק. אין אַ סך הייזער אזעלכע, וואו די מענשען אר-בייטען זעהר שווער, האָב איך געזעהן ווי מען האָט געגעסען פאַר-טריקענטע סוכאַרעס, וואָס זיינען שוין געווען גרין פון שימעל... אויפ'ן צווייטען טאָג נאָכדעם ווי איך האָב באזוכט די ברויט-פאַבריק, האָט מען אין דער פריה אַנגעקלאַפט אין מיין טיר. ווען איך האָב די טיר געעפּענט, איז אריינגעקומען אן אלטער מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און זעכציג. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט, זיך ענטשולדיגט עטליכע מאָל וואָס ער איז אזוי פריה געקומען און דערנאָך האָט ער מיר גענומען דערצעהלען אזא געשיכטע:

ער אליין איז זעהר אַ לידענשאפטליכער רויכערער. אָהן אַ פאַפיראַס אין מויל ריהרט ער זיך ניט פון דאַנען אהין. אין די אַלטע צייטען איז ער געווען געוועהנט צו גוטע פאַפיר-ראַסען, אָבער ער האָט שוין לאַנג דעם טעם פון זיי פאַר-געסען. ער רויכערט אלץ מאַכאַרקע, אָדער גלאַט פאַסקור-נעם טאַבאַק. ער האָט זיך שוין ווי עס איז צוגעוועהנט צו דער מאַכאַרקע און צו דעם פאַסקורנעם טאַבאַק. אָבער נעכטען איז ער אין דער „ברויט-פאַבריק" גראַד געשטאַנען פון דערווייטענס, ווען איך האָב פאַררויכערט אַ פאַפיראַס; דער רויך האָט אים געגעבען אַ שלאַג אין דער נאָז אריין; ער האָט דעם רויך פון פאַפיראַס אריינגעאַטעמט אין זיך מיט גרויס הנאָה, און איצט פיהלט ער, אַז ער וועט עס ניט אויסהאלטען אויב ער וועט ניט רויכערען קיין גוטען פאַפיראַס... נו, בעט ער מיך, איך זאָל אים טאָן אַ טובה און זאָל פאַר אים קויפען אין „טאָרגסין" די רוישישע פאַפיראַסען, וואָס מען קריגט פאַר אַמעריקאַנער געלט. כאַטש פאַר איין דאָלאַר זאָל איך אים אזעלכע פאַפיראַסען

קויפען. ער וועט מיר קיינמאָל די טובה ניט פאַרנעסען. און
אָט איז אַן אַדרעס פון זיינעם אַ קרוב אין די בראַנקס; זוען איך
וועל קומען צוריק קיין אַמעריקע, וועט מיר דער בראַנקסער קרוב
זיינער אָפגעבען דעם דאָלער...

און דאָס איז אויך געווען אַ מענש, וואָס האָט געאַרבייט
פאַר דער רעגירונג!...

זיבעטער קאָפיטעל.

די רויטע אַרמיי.

צווישען די גוטע זאכען אין סאָוועט רוסלאַנד איז, אָהן שום צווייפֿעל, די רויטע אַרמיי. אין איר קען מען ווירקליך זעהן די שפורען פון דער גרויסער סאָציאלער איבערקערעניש אין סאָוועט רוסלאַנד; אין איר פיהלט מען דעם דופק פון א ניי לעבען, וואָס האָט זיך ווירקליך אינגאנצען אָפגעריסען פון דעם אַלטען.

דער „רויטער אַרמיער“ האָט ניט די מינדסטע שייכות מיט דעם אַמאָליגען רוסישען סאָלדאַט, וועלכער איז געווען די פאַרקערפערונג פון גראַבקיט, ווילדקייט און פינסטערניש. ער איז ווירקליך אן אנדער מענש. און פונקט אזוי ווי מען האָט זיך אַמאָל שטאַרק דערשראָקען ווען מען האָט שפעט ביינאַכט אין א פינסטער ווינקעל געטראפֿען א סאָלדאַט, וואָס איז געווען ניט אינגאנצען ניכטער, אזוי דערפיהלט מען זיך איצטער זי כערער, ווען מען דערזעהט ביינאַכט אין א פארוואָרפענעם געגענד אַ רויטען אַרמיער, ווייל מען ווייסט, אז וואָס ס'זאָל זיך ניט מאַכען — ער וועט פון אלע צרות ארויסטראַטעווען. עס איז אינגאנצען ניט דער סאָלדאַט פון די אַמאָליגע צייטען.

די דיסציפלין איז אַ שטאַרקע, כאָטש זי איז אינגאנצען אַנדערש פון דער דיסציפלין אין די צייטען פון פאַר דער רע-וואָלוציע. די סאָלדאַטען ווערען דערצויגען אויף אזא שטייגער, אַז יעדער איינער פון זיי מוז פיהלען אויף זיך אַ גרויסע פאַר-אַנטוואָרטליכקייט ניט נאָר אין קאזאַרמע, נאָר אויך אויסער דער קאזאַרמע — אַ פאַראַנטוואָרטליכקייט פון אַ מענשען, וואָס דאַרף שטענדיג געדענקען, אַז ער איז א מיטגליד פון דער רוי-טער אַרמיי.

דאָס וואַרפט אויף אים אַרויף די פליכט זיך אויפצופיהרען גוט, זיך באַנעמען פֿיין און עדעל, און דינען אַלס אַ מוסטער פֿאַר אַנדערע.

ניט אַלע ווערען אַריינגענומען אין דער רויטער אַרמיי. דער „סאַציאַלער אָפּשטאַם“ מוז זיין אַ כּשר'ער. בלויז קינדער פֿון אַרבייטער און פּויערים, אָדער אַנדערע כּשר'ע מענשען ווע-רען אין דער אַרמיי אַריינגענומען. און די באַדינגונגען פֿונ'ם לעבען אין אַלגעמיין זיינען אזעלכע, אז צו זיין אין דער רוי-טער אַרמיי איז אין אַ געוויסען זין ווירקליך אַ גליק...

אין דער רויטער אַרמיי איז מען פֿאַרזאָרגט מיט עסען, מיט אַ גוט געלעגער, מיט קליידער און מיט אַנדערע באַקוועמליכקיי-טען. דערצו קריגט מען נאָך דאָרט אַ גאנץ נישקשה/דיגע בילד-דונג, וואָס קומט שפּעטער זעהר שעהן צונויף אין לעבען; מען לערענט די סאָלדאַטען ניט נאָר שיסען און מאַרשירען און מאַכען מאַנעווערעס, נאָר מען לערנט טאַקע מיט זיי בכלל און מען האַלט פֿאַר זיי לעקציעס וועגען פּאָליטישע, עקאָנאָמישע און אַנדערע וויכטיגע פּראַגען, און דערצו איז פֿאַר יעדען סאָלדאַט פֿרוי און אָפּען דער וועג צו שטייגען גאָר הויך. אויב ער איז נאָר פּעהיג און אַמביציעז און ער לערענט זיך פֿליסיג, קען ער אויסהאַלטען די נויטיגע עקזאַמענעס און ווערען אַ קאָמאַנדיר און אפילו אַ גענעראַל.

און דערביי מאַכט מען ניט קיין אונטערשיד אין גלויבען, אָדער ראַסע.

פֿון די סאַמע אַרימסטע און סאַמע נידעריגסטע שיכטען פֿון פּאָלק האָט מען אויפֿגעהויבען מענשען און מען האָט זיי אוועקגעשטעלט אויף אזאַ מדרגה, אז זיי האָבען מיט אַמאָל פֿאַר זיך גאָר אַן אַנדער וועלט דערזעהן און זיינען אַליין גאָר אַנדערע מענשען געווארען. און ווען מען רעדט איצט מיט אַ רוי-טישען רויטען אַרמיער — מעג דאָס זיין אין אַ גרויסער שטאָרט אָדער אין אַ קליין שטעטלעך — קען מען אין אים בשום אופן ניט געפינען אפילו קיין סימן פֿון דעם רוסישען „סאַלדאַפּאַן“, וואָס מען געדענקט נאָך פֿון די אַלטע צייטען.

אויך אין גאַס, ווען זיי מאַרשירען מתנות-ווייז, מאַכען זיי ניט אזאַ איינדרוק ווי די ראַטעס און פּאָלקען פֿון דער אַלטער אַרמיי. אין יענע האָט זיך געפּיהלט אַ געוויסע דער-

שלאָגענקייט; אין יענע האָט מען געזעהן אַן אומעט פון מען-שען, וואס בענקען אַהיים, און איבערגעגעבען אָט דעם אומעט און די בענקעניש האָבען זיי אין די טרויעריגע ניגונים פון די לידער, וואָס זיי האָבען געזונגען מאַרשירענדיג איבער די גאסען.

אינגאנצען אַנדערש אָבער איז איצטער.

מען זינגט ניט מער אין דער רוסישער ארמיי וועגען „דרעמד לענדיגע וועלדער“, וואו מען טראָגט אַ טויטען אַטאַמאַן אויף אַ בעטעל, וואס מען האָט צונויפגעלעגט פון ביקסען און שווערדען; מען זינגט ניט מער וועגען די „באַלקאַנישע טאַלען“, וואס האָבען געדינט אַלס אַ בית-עולם פאַר די געפאַלענע. מען זינגט וועגען קאמף, וועגען ארבייט, און דערביי מאַרשירט מען מיט פעסטע טריט צום טאַקט פונ'ם געזאנג.

כדי די סאָלדאַטען זאָלען שטעהן אין נאָהענטער באַריהונג מיט די ארבייטער, בינדט מען שטענדיג צו אַ קאזאַרמע צו אַ פאַבריק. דאָס הייסט, די ארבייטער פון דער פאַבריק באַ-טראַכטען די סאָלדאַטען פון אַ רעגמענט אַלס זייערע אייגענע; די פאַבריק באַשטימט אַ טאָג ווען צו פייערן אַ יום-טוב לַכבוד איר רעגמענט און אויף דער פייערונג מישען זיך אויס די ארביי-טער מיט זייערע סאָלדאַטען און זיי פראַווען דעם יום-טוב צו-זאַמען, זיי פאַרברענגען צוזאַמען, און דערנאָך האַלט מען פאַר זיי רעדעס.

עס איז אין סאָוועט-רוסלאַנד אין די גרעסערע שטעטט נישטאָ קיין איין פאַבריק, וואָס האָט ניט אַ י ר רעגמענט אין דער רויטער ארמיי, און ס'איז נישטאָ קיין איין רעגמענט, וואס איז ניט פאַרבונדען מיט אַ פאַבריק.

די ארבייטער און די סאָלדאַטען זיינען איין משפּחה. מען ניט זיך איינע די אַנדערע פאַהנען און מעדאַלען, און ווען עס קומט אַ רעוואָלוציאַנערער יום טוב, פייערט מען אים צוזאַמען.

קאזאַרמע און פאַבריק שטעהען אין נאָהענטער באַריהונג. איך האָב גערעדט מיט אַ סך סאָלדאַטען פון דער רויטער ארמיי, און עס איז מיר געווען אנגענעם מיט זיי צו ריידען; איך האָב צווישען זיי געפונען אַ סך אויפגעקלערטע מענשען, און איך בין געווען איבערראַשט, ווייל מיר איז גוט באַקאַנט דער טיפ סאָלדאַט אין רוסלאַנד פון די אַמאָליגע צייטען...

מען קען מער ניט זאָגען, אז ער „זידעלט זיך ווי א סאָל-דאָט“, אדער „ער איז פראָסט ווי א סאָלדאָט“, ווייל די סאָל-דאָטען פון דער רוטער אַרמיי זידלען זיך נישט; זיי זיינען נישט פראָסט און זיי באַנוצען אַן עדעלע שפראַך. און ניט איינמאָל איז מיר אויסגעקומען צו הערען ווי א סאָלדאָט זאָגט מוסר א מענשען, וועלכער ווייזט אַרויס גרויס מייסטערשאַפט אין זידלען אויף רוסיש:

— בירגער, באַנוצט ניט אזא שפראַך. דאָס איז ניט

שעהן!...

איך האָב זיך אויך געטראַפען מיט א סך קאָמאָנדירען, און אויך זיי זיינען ניט פון דעמזעלבען דורכשניטליכען טיפּ רוסישע אָפיצערען, וואס מען געדענקט פון אַמאָל. די מער-סטע פון זיי — סינדער פון אַרבייטער און פּויערים — זיי נען אינטעליגענטע מענשען, זיי האָבען א סך געלייענט און גע-לערענט, ווייל זיי האָבען געהאַט מער צייט ווי אנדערע, און עס איז זיי ניט אויסגעקומען צו שטעהן אין „אַטשערד“; זיי זיינען ניט אזוי פארדאָרבען און דעגענערירט ווי א סך רוסישע אָפיצערען פונ'ם אלטען שניט זיינען געווען; זיי זיינען סימ-פאטישע פאָלקס-מענשען און עס איז אנגענעם צו פארברענגען מיט זיי.

אויפ'ן וועג פון מאַסקווע קיין קיעוו האָב איך זיך אין באַהן באַקענט מיט עטליכע סאָוועטישע קאָמאָנדירען. אין מיינע קליידער האָבען זיי דערקענט, אז איך בין אן אמעריקענער, און איינער פון זיי האָט געפרואוּט ריידען מיט מיר ענגליש. ער האָט אָבער מער ווי א פאָר ענגלישע ווערטער ניט געקענט, און ווען זיי האָבען דערהערט, אז איך רעד רוסיש, האָבען זיי זיך נאָר דערפרעהט. און דאָן האָבען מיר שוין צוזאמען פאר-בראכט היבשע עטליכע שטונדען. די סאָוועטישע קאָמאָנדירען האָבען מיך פארוואָרפען מיט פראַגען וועגען אמעריקע און איך האָב זיי אַלץ געענטפערט. אָבער פאַר זיי איז דאָס אַלץ ניט געווען גענוג; זיי האָבען געוואָלט וויסען נאָך און נאָך, און אַלע מאָל האָט אַן אנדערער געשטעלט אַ נייע פראַגע, אָנ-הויבענדיג אזוי:

„עס איז אָבער אינטערעסאַנט צו וויסען...“

מיט איינעם פון זיי, וועלכער איז לויט די שטערענדלאַך

אויף זיין מונדיר געווען אַ פּאַלקאָוויק, בין איך געווארען מער באַפריינדעט ווי מיט אנדערע. ער איז געווען א יונגער מענש פון אַ יאָהר דרייסיג, מיט זעהר א סימפּאַטישען פנים און מיט צוויי שעהנע בלויע אויגען, וועלכע האָבען אין זיך א סך קינד־דערישעס. ער האָט גערעדט זעהר שעהן, און אין זיין טאָן האָט זיך געפיהלט א סך וואַרימקייט. ער האָט אין זיין רעדען ארויסגעוויזען א פיינע קענטעניש אין דער אַלטער און אויך אין דער נייער רוסישער ליטעראַטור, און שפעטער, ווען מיר האָבען זיך צורעדט וועגען רוסישען טעאַטער אַמאָל און היינט, האָט ער זיך דערפיהלט ווי א פיש אין וואסער. ער איז געווען גוט באקאנט מיט דער געשיכטע פון רוסישען טעאַטער און ער האָט אויך ארויסגעוויזען א סך באַהאווענטקייט אין די דערגרייכונגען פונם רוסישען טעאַטער נאָך דער רעוואָלוציע.

— אפילו אין די צייטען ווען אין רוסלאַנד איז דאָס לעבען שלעכט, זעהר שלעכט, — האָט ער געזאָגט, שטעהט אונזער טעאַטער ניט אויף איין אָרט. ער אַנטוויקעלט זיך, ער וואקסט, ער זוכט נייע וועגען און געפינט זיי. און פאַר אַ ביישפּיל האָט ער גענומען דעם מאַסקווער קונסט־טעאַטער.

— עס איז געווען א צייט, — האָט ער געזאָגט, — ווען מען האָט געמיינט, אז דער מאַסקווער קונסט־טעאַטער איז שוין אַרונטער פון דער בינע, אז ער איז שוין אויסגעשפּילט. און זעהט וואָס פאַר אַ פּלאַץ ער פאַרנעמט איצטער! עס זיינען צו־געקומען נייע יונגע כחות, און אויך די אַלטע זיינען געוואָרען יונג.

עס איז אוועק א געשפרעך וועגען טעאַטער אין רוסלאַנד און אַלע קאָמאָדירען האָבען אין דעם אַרויסגעוויזען אַ סך קעני־טעניש און וויסען. דערנאָך האָט מען זיך צורעדט וועגען פּאָ־ליטיק, און איינער פון די קאָמאָדירען האָט געפרעגט:

— וואָס פאַר אַן איינדרוק מאַכען די קאָמוניסטישע דע־מאָנסטראַציעס אין אמעריקע?

מיון ענטפּער דאָרויף האָט אים ניט אינגאנצען צופרידענ־געשטעלט, און ער האָט געמאכט אַ באַמערקונג, אז אַלס אַ טעאַטער־מענש קוק איך אויף אַ סך זאכען פון אַ טעאַטראַלען שטאַנדפונקט, און ווען איך האָב די קאָמאָדירען דערצעהלט,

אַז איידער די קאָמוניסטען אין ניו יארק מאַכען אַ דעמאָנסטראַ-
ציע פאַרוואַרנען זיי זיך פּרייהער מיט אַן ערלויבעניש פון דער
פּאָליציי, האָבען זיי זיך שטאַרק געוואונדערט:
— איז וואו איז דאָ די רעוואָלוציאָנערישקייט? — האָט
איינער געפּרעגט.

און אַן אַנדער קאָמאַנדיר האָט צוגעגעבען:
— אויב אזוי האָב איך זעהר מורא, אז די קאָמוניסטען
אין אמעריקע וועלען זיך אזוי צוגעוועהנען צו מאַכען דעמאָנ-
סטראַציעס מיט דער ערלויבעניש פון דער פּאָליציי, אז ווען עס
וועט שוין אָנקומען די רעוואָלוציע, וועלען זיי אָהן און ערלויב-
ניש פון דער פּאָליציי שוין נאָר ניט קענען מאַכען קיין דעמאָנ-
סטראַציעס...

אַלע האָבען געשמייכעלט.

ביי אַן אַנדער געלעגענהייט — אויף אַ באַהן איז דאָס
געווען, — האָב איך געהאַט דריי שכנים אין מיין „קופּעין“
און אַלע דריי זיינען געווען רוטע קאָמאַנדירען. איינער פון זיי,
אַ פעסטגעבויער מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און פּערציג, מיט אַ
גלאַטגעראַזירטען קאַפּ, איז געווען אַ גענעראַל.

אין אָנפאַנג האָבען זיי זיך געהאַלטען פון דער ווייטעס,
און עס איז געווען שווער צו פאַרפיהרען אַ באַקאַנטשאַפט מיט
זיי. אָבער עס האָט זיך מיר דאָך איינגעגעבען צו ווערען מיט
זיי נאָהענט, און אַ סך אַרויסגעהאַלפּען אין דעם האָט מיר אַ
קליידער-בערשטעל, וואָס איך האָב מיטגענומען פון אמעריקע.
דאָס דאָזיגע קליידער-בערשטעל, וואָס איז געמאַכט געווארען
פון שטרוי, האָט מיר אין אַלגעמיין אַ סך אַרויסגעהאַלפּען צו
שליסען באַקאַנטשאַפט אין מיין רייזע איבער סאָוועט-רוסלאַנד.

ווי איך האָב נאָר אַרויסגענומען דאָס שטרויענע בערשטעל
זיך אָפּצושטויבען אַביסעל, האָבען די דריי קאָמאַנדירען גע-
נומען קוקען איינער אויפ'ן אַנדערען, און איינער פון זיי, טאַקע
דער גענעראַל אַליין, האָט זיך לאַנג געשלאָגען מיט דער דעה ביז
ער האָט זיך סוף כל סוף אָנגענומען מיט מוט און ווענדענדיג
זיך צו מיר האָט ער געזאָגט:

— ערלויבט מיר, איך בעט אייך, זיך אָפּצובערשטלען מיט
אַט דעם „בעזימעל“...

ער האָט ממש אָנגעקוואַלען, דער גענעראַל, ווען ער האָט

מיט'ן „בעזימעל" זיינע קליידער אָפּגעשטויבט. ער האָט גע-
בערשטעלט ניט נאָר די קליידער, וואָס ער האָט געטראָגען, נאָר
אויך די קליידער, וואָס ער האָט מיט זיך געפיהרט און דערבוי
האָט ער אַלע מאָל אויסגעדריקט זיין באַגייסטערונג מיט אזא
באַמערקונג:

„זדאָראָוואָ טשיסטיט סוקין סין!"

דאָן האָבען שוין די אַנדערע צוויי קאָמאָנדירען אויך גע-
בעטען ביי מיר דאָס „בעזימעל", און האָבען אויך אָנגע-
שוואָלען בערשטלענדיג זיך דערמיט. און באַלד האָבען שוין
אַלע אין וואַגן געוואוסט ווענען דעם אַמעריקאַנער גרויסען
„חידוש". און אַלע פּאַסאַזשירען האָבען זיך שוין מיט מיין
אַמעריקאַנער בעזימעל געבערשטעלט; אפילו די צוויי באַוואַ-
פענטע פון דער „געפּע-או" אין וואַגן זיינען ניט אָפּגעשטאַנען
פון קאָן און דער לעצטער אין דער רייע איז געווען א יונגער
סאָוועטישער פּראָפעסאָר. דער פּראָפעסאָר איז געווען אָנגעטאָן
זעהר אַרים. די אָפּגעריבענע שוואַרצע הויזען האָבען זיך ניט
געפּאַסט צו דעם אָפּגעריבענעם טונקעל-בלויען רעקעל, וואָס ער
האָט געטראָגען; אָבער ווען ער האָט זיך מיט'ן אַמעריקאַנער
„בעזימעל" אָפּגעבערשטעלט, האָט ער שוין אויסגעזעהן לייטי-
שער און פּאַרנעמער. ער אַליין האָט דאָס געפיהלט, און ער
האָט מיר דערפאַר שטאַרק געדאַנקט.

נאָכדעם בין איך שוין געווען באַקענט מיט אַלע פּאַסאַ-
זשירען פּונ'ם וואַגן, און — אַלץ אַ דאַנק דעם „בעזימעל" פון
אַמעריקע...

די דריי קאָמאָנדירען זיינען אַלע געווען דאָס, וואָס מען
רופט „קינדער פון פּאָלק", און זיי האָבען זיך שטאַרק איבער-
גענומען דערמיט.

— ווען ניט די רעוואָלוציע, האָט איינער געזאָגט, —
וואָלטען מיר צו אזא צושטאַנד ניט געקומען און מיר וואָלטען
איצט דאָ מיט אייך אין קיין ווייכען וואַגן ניט געפּאַהרען...

מיט אַמעריקע האָבען זיך די דריי רויטע קאָמאָנדירען שטאַרק
אינטערעסירט, ווי אַלע אין סאָוועט-רוסלאַנד אינטערעסירען זיך
געוועהנליך מיט אַמעריקע, און ריידענדיג אזוי האָט איינער גע-
פרעגט אביסעל פּאַרזיכטיג:

— אינטערעסאַנט צו וויסען, וואָס זאָגט מען ביי אײך וועגען טראַצקי'ן?

זיי זיינען געווען איבערראַשט אויסצוגעפינען, אז טראַצקי האָט שוין אָנגעשריבען עטליכע ביכער פאַר דער צייט וואָס מען האָט אים אַרויסגעשיקט פון סאַוועטרוסלאַנד. זיי האָבען גע-הערט בלוז וועגען טראַצקי'ס אויטאָביאָגראַפיע „מיין לעבען“, אָבער געלייענט האָבען זיי דאָס נישט, און זיי זיינען געווען זעהר נייגעריג אײך זאָל זיי דערצעהלען וואָס ער שרייבט און וואָס ער דערצעהלט אין יענעם בוך. און ווען אײך בין געבליבען מיט איינעם פון די דריי רוטע קאָמאַנדירען, האָט ער זיך צוגעבויען צו מיר און שטיל געזאָגט:

— אַך, ווען אײך וואָלט אויף וועלכען ס'איז אופן געקענט באַקומען טראַצקי'ס בוך! ... אײך וואָלט א סך אוועקגעגעבען ווען אײך וואָלט דעם בוך געקענט קריגען! ...
און דערנאָך נאָך שטילער:

— איר האָט ניט ביי זיך אַ קאָפּיע?

אויפ'ן וועג צו דער שטאָט דניעפראָפּעטראָווסק (געוועזענע-נע יעקאַטערינאָפּאָלאָוו), האָב אײך זיך איינמאַל אין באַהן אויפ-געכאַפט פונ'ם שלאָף און האָב דערזעהן, אז דער נייער שכן אין דער באַזונדערער „קופּעי" איז א יונגעראַן אין אַ מיליטערי-שער יוניפאָרם. אָנגעטאָן אין די קליידער איז ער געלעגען אויפ'ן אויבערשטען בעטעל און האָט גערויכערט אַ פאַפּיראַס; און ווען ער האָט דערהערט ווי ס'פאַרבינדט זיך אַ שמועס צווישען מיר און די אַנדערע צוויי שכנים וואָס אײך האָב שוין געקענט, האָט ער אַרויסגערוקט דעם קאַפּ און האָט זיך נייגעריג צוגעהערט. די ערשטע עטליכע מינוט האָט ער זיך אינ'ם גע-שפרעך ניט אריינגעמישט. אָבער מיט אַמאָל האָט ער נאָך מער דעם קאַפּ אַרויסגעשטעקט, און ווענדענדיג זיך צו מיר האָט ער געזאָגט:

— וואָס מיך אינטערעסירט וועגען אַמעריקע איז: פאַרוואָס באַפּרייט מען ניט די סקאַטסבאָראָ נענער-אינגלאַך?

ער האָט מיט מיר גערעדט אזוי, פונקט ווי אײך וואָלט שול-דיג געווען אין דעם, וואָס מען האַלט די נענער-אינגלאַך פאַר-שפאַרט אין געפּענגניש. קאָכענדיג זיך, האָט ער געזאָגט:

— ביי אונז אין סאָוועטען-פארבאנד וואָלט אזא זאך גע-
ווען אוממעגליך!

געווען איז דער יונגערמאן אן אָפּיצער פון דער לופט-
פּלאַטע, א פליהער, און ער האָט מיך פאַרזיכערט, אז ניט נאָר
אין דער אינדוסטריע, נאָר אויך אין פליהען וועט סאָוועט-
רוסלאַנד מיט דער צייט אַריבערייאָגען אַמעריקע. נאָך מער, לויט
זיין מיינונג איז אויסגעקומען, אז אין אינדוסטריע האָט סאָוועט-
רוסלאַנד שוין אַריבערגעיאָגט אַמעריקע אין אַ סך זאַכען; ער
ווייסט דאָס, כאָטש ער איז אין אַמעריקע קיינמאָל ניט געווען;
דאָס איז פאַר אים קלאָר פון דעם, וואָס ער לייענט אין די
סאָוועטישע צייטונגען, און ער איז זיכער, אז כאָטש עס איז
אין סאָוועט רוסלאַנד איצטער שלעכט, איז פונדעסטוועגען דאָרט
אַ סך בעסער ווי אין אַמעריקע. א סימן האָט ער:

— נעמט מיך! — פאַר דער רעוואָלוציע בין איך געווען
אַ פּאַסטוך אין דאָרף, און איצט טראָג איך אַ גאַנץ שעהנע
יוניפארמע, בין אן אָפּיצער אין דער לופט-פּלאַטע און איך
פאָהר מיר אין א ווייכען וואַגאָן... אַזעלכע זיינען פאַראַן אַ
סך און זיי ווייסען ווי אָפּצושעצען די געווינסען פון דער רעוואָ-
לוציע.

ווען איך האָב אים געזאָגט, אז פאַר דער צייט וואָס איך
פאָהר ארום איבער סאָוועט-רוסלאַנד האָב איך נאָר אין קיין
ווייכען וואַגאָן ניט געזעהן קיין מאַטראָזען און סאָלאַטען, נאָר
בלויז קאָמאָנדירען פון דער אַרמיי און פון דער פּלאַטע, האָט
ער געענטפערט:

— נו, וואָס וואָלט איר געוואָלט, אז פשוט'ע מאַטראָזען
און פשוט'ע סאָלאַטען זאָלען פאָהרען אין ווייכע וואַגאָנען? ...
זיי קענען דאָך פאָהרען אין האַרטע איד...

און שפעטער, ווען ס'איז אונז אין דעם זעלבען צוג אויס-
געקומען דורכצוגעהן איבער אַ פּאָר „האַרטע" וואַגאָנען, וואו די
ענגשאַפט איז געווען אַ שרעקליכע, וואו אויסגעהונגערטע, קוי-
טיגע מענשען האָבען זיך געוואַלנערט אויף שמוציגע זעק און
פעק, און וואו די לופט איז געווען אזוי פאַרשטיקט, אז ס'איז
שווער געווען דעם אָטעם צו כאַפען, האָט דער קאָמאָנדיר, וואָס
איז אַמאָל געווען אַ פּאַסטוך, זיך שטאַרק געקרימט, און ווען

ער איז צוריק אין ווייכען וואגאן אריין, האָט ער, מיט אַ טאָן, וואָס האָט אין זיך געהאַט ניט וועניג פאַראַכטונג, געזאָגט: — און וואוהין שלעפען זיי זיך דאָס אָט די אַלע מענ-שען? ...!

ער האָט אַליין ניט געכאַפט דעם ווידערשפרוך, און ער האָט אויך ניט געכאַפט דעם בליק, וואָס איך האָב אויף אים געווארפען...

דאָס איז אַ נייע אַריסטאָקראַטיע... אַליין זיינען זיי טאַקע קינדער פון פּאָלק, אָבער זיי באַמערקען אפּשר אַליין ניט ווי ביסלעכווייז-ביסלעכווייז דערווייטערען זיי זיך אינגאַנצען פּונ'ם פּאָלק...

אַכטער קאַפיטעל.

אין אַ וואַגאַן פֿון ערשטען קלאַס.

אַרויסגעפֿאַהרען פֿון דאָסטאָוו בין איך מיט אַ שווער
געמיט. עפעס ווי געגען מיין אייגענעם ווילען האָב איך אליין
אַנגעהויבען פֿיהלען אויף זיך דעם דרוק, וואס הענגט ווי אַ
שווערער באַרג איבער די קעפֿ פֿון מענשען אין סאָוועט־רוסלאַנד.
אַלץ וואָס איך האָב געזעהן און געהערט האָט מיך אזוי צורור־
דערט, אז אַלע מאָל, ווען איך בין געווען אין איין שטאָדט,
האָב איך שוין געטראַכט וועגען פֿאַהרען אין אַן אַנדער שטאָדט,
מיט דער האָפענונג, אז דאָרט וועל איך געפינען עפעס, וואס
קען דערפֿרעהען דאָס האַרץ — ניט דוקא אין מאַשינען און
פֿאַבריקען, נאָר אין דעם לעבען פֿון מענשען.
און מיט אַזא האָפענונג האָב איך זיך געלאָזט פֿאַהרען
קיין כאַרקאָוו.

כאַרקאָוו איז איצטער די הויפּט־שטאָדט פֿון אוקראַינע.
דאָרט געפינט זיך די גרויסע טראַקטאָר־פֿאַבריק, וואָס איז באַ־
ריהמט איבער גאַנץ רוסלאַנד און אויך איבער דער גאַנצער
וועלט. כאַרקאָוו איז דער צווייטער גרויסער צענטער נאָך מאַס־
קווע; פֿונקט ווי מאַסקווע, האַלט די שטאָדט אין איין וואַסר־
סען און די צאָהל פֿון דער באַפעלקערונג ווערט דאָרט אַלץ
גרעסער און גרעסער.

עס איז גראַד אויסגעקומען אזוי, אַז דאָס פֿאַהרען פֿון
דאָסטאָוו איז געווען פֿונקט דער היפּוך פֿון דעם פֿאַהרען קיין
דאָסטאָוו. אהין האָב איך זיך אַ שטיק וועג געשלעפט אין אַ
האַרטען וואַגאַן און האָב זיך אָנגעזעהן מיט סצענעס פֿון נויט
און עלענד און הונגער און שרעקליכע ליידען, און אַרויסגעפֿאַה־
רען פֿון דאָרט בין איך אין אַ וואַגאַן פֿון ערשטען קלאַס, וואו
אַלעס האָט געלאַנצט און געפינקעלט און וואו יעדער באַזונד־

דער „קופעי“ האָט געהאַט אַ וואַש־צימער מיט הייסע און קאַל־טע וואַסער.

אַפילו טיי האָט מען סערווירט פאַר די פאַסאַזשירען, אָבער אַהן צוקער...

דער שכן מיינער אינ'ם באַזונדערען „קופעי“ איז געווען אַ מענש אַ צוריקגעהאַלטענער, אַ שטילער; ער האָט די גאַנצע צייט מער געשוויגען ווי גערעדט; מיר האָט זיך בשום אופן ניט געקענט איינגעבען אים אריינצוציהען אין אַ געשפרעך; ער האָט, ווי עס שיינט, מורא געהאַט צו ריידען, און כדי זיך צו באַוואַרענען האָט ער זיך נאָר פאַרטיפט אין אַ פראַנצויזישען בוך און האָט די אויגען ניט אויפגעהויבען. און ווען ער האָט שוין יא אויפגעהויבען די אויגען און איך האָב געמיינט, אז אַט־אַט וועל איך מיט אים קענען ריידען, האָט ער מיר נאָר געשטעלט אזא פראַגע:

— שאַך שפילט איר?

און ווען ער האָט געהערט, אז איך שפיל ניט קיין שאַך, האָט ער מיך מער אינגאַנצען ניט געדאַרפט, און ער האָט זיך ווייטער פאַרטיפט אינ'ם פראַנצויזישען בוך.

זעהענדיג, אז דאָ קלעפט זיך ניט קיין באַקאַנטשאַפט, בין איך אַרויס פונ'ם „קופעי“ און האָב זיך געלאָזט געהן אייַבער דעם וואַגאָן און אין פאַרלויה פון אַ האַלבער שטונדע צייט בין איך שוין געווען באַקאַנט מיט די מערסטע פאַסאַזשירען און אויך מיט אייניגע פון דעם שכנישען וואַגאָן.

מיט איינעם פון זיי בין איך לאַנג געזעסען און קיינער האָט אונז ניט געשטערט, ווייל ער איז איינער אליין געווען אין אַ „קופעי“. אַ מענש אַ צוגעלאָזענער און אַ רעדעוודיגער, האָט ער גערעדט וועגען אלץ, וואס ס'האַט זיך נאָר געמאַכט, און פון דעם, וואס ער האָט גערעדט, האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז ער איז אַ גרויסער וועלט־מענש; ער איז אַ סך מאָל געווען אין אייַ־ראַפּע און אויך אין אמעריקע; ער קען אויסגעצייכענט גוט פאַרזי, בערלין, לאַנדאָן און אויך ניו יאָרק, און ער רעדט עטליכע שפראַכען.

— יא, איך האָב אַמאָל געלעבט, — האָט ער מיר געזאָגט, נאָכדעם ווי ער האָט פאַרמאַכט די טיר פונ'ם „קופעי“, — דאָס אליין איז פאַר מיר אַ שטיקעל טרייסט אין דער איצטיגער

שווערער צייט. עס איז גוט צו געדענקען, אז מען האָט כאָטש אַמאָל געלעבט. אָבער די קינדער מיינע! ... וואָס וועלען זיי געדענקען? ...

דעם מענשען איז אויפ'ן האַרצען, קענטיג, געווען זעהר ביטער און ער האָט זיך געהאַלטען אין איין קלאַנגען ניט נאָר אויף. זיין אייגען לעבען, נאָר אויף דעם איצטיגען שווערען לעבען אין סאָוועט־רוסלאַנד אין אלגעמיין, און ער האָט מיר אויסגערעכענט אַ גאַנץ צעטעל פון נויטיגע אַרטיקלען, וואָס מען קען איצטער אין לאַנד ניט קריגען.

— און ס'איז אוממעגליך צו פארשטעהן פארוואָס אָט די אַלע אַרטיקלען זאָלען ניט זיין ביי אונז אין לאַנד, — האָט ער געזאָגט. — עס איז נישטאָ קיין גרונד דערפאַר. אָט נעמט, צום ביישפּיל, אַזאַ אַרטיקעל ווי פּיש! איך קען נאָך פאַרשטעהן פאַרוואָס עס איז ביי אונז נישטאָ קיין ברויט; מען דאַרף דאָס ברויט אַרויסשיקען קיין אויסלאַנד, ווייל מען גיט אונז ניט אויף קרעדיט; דערצו נאָך: דער פּויער ווייל ניט אַקערען און זייהען, ווייל מען נעמט ביי אים אַלעס צו אין דער פאַרמע פון שטייערען און אונטער אַנדערע אויסריידען. אָבער פּיש! זיי דאַרף מען ניט פאַרזייהען, זיי וואַקסען ניט פון דער ערד, זיי פּרוכפּערען און מערען זיך אין די וואַסערען און זיי קריכען אַליין אין די נעצען. טאָ, פאַר וואָס־זשע איז ביי אונז קיין פּיש נישטאָ? אין אזאַ שטאָדט ווי ראָסטאַוו, מיט וואַסערען אַרום און אַרום — דער אַזאַווישער ים, דער דאָן — און ווען מען דאַרף קריגען אַ הערינג, אַ פּישעל, דאַרף מען שטעהן אין „אַטשערעד“ שטונדען לאַנג און אויפשטעהן אין מיטען דער נאַכט, כדי צו פאַרכאַפּען אַן אָרט...

ווען ער האָט מיר אויסגערעכענט אַ לאַנג צעטעל פון אַרטיקלען, וואָס זיינען איצטער אין רוסלאַנד אינגאַנצען נישטאָ, האָב איך אים געפרעגט:

— וואָס־זשע איז ביי איך יאָ דאָ?

האָט דער מענש אויף מיר אַ קוק געטאָן דורכדרינגענד און ער האָט געזאָגט:

— ביי אונז אין לאַנד איז דאָ איין זאַך, און דאָס איז די סאָוועטען־מאַכט... מער איז ביי אונז נאָר נישטאָ! ...

ער האָט מיט מיר גערעדט פּריי און אָפען, און ער האָט

צוגעגעבען, אז פאר א רוסישען בירגער וואָלט ער אזוי ניט גערעדט.

— ביי אונז, — האָט ער געזאָגט, — געטרויט מען מער ניט איינער דעם אנדערען; די שרעק הענגט איבער אַלעמענס קעפ און מען איז חושד אפילו דעם בעסטען פריינד. אָבער — צום טייפּעל! — מען מוז דאָך אַמאָל ארויסזאָגען דאָס, וואָס דריקט אויפ'ן האַרצען! און אָט האָב איך זיך באַקענט מיט אייך, אן אויסלענדער, וואָס קוקט אַלעמען גלייך אין די אוי-גען, ניט אזוי ווי ביי אונז, נו, רייד איך, נו, זאָג איך ארויס דאָס, וואָס טוט מיר וועה...

ער איז געווען א מענש מיט אן אָפענער רוסישער נשמה, א טיפ פון אן עכטען רוסישען אינטעליגענט פון די אַמאָליגע צייטען, ווען בילדונג, אינטעליגענץ און וויסען זיינען נאָך געווען פון די זאכען, וואָס מען שעצט אָפּ; א סימפאטישער מענש, וואָס איז אַלע זיינע יאָהרען געשטאַנען נאָהענט צו די מאַסען, כאַטש ער אַליין שטאַמט ניט פון זיי; ער בענקט ניט נאָך יענע צייטען, ווען ער איז געווען דער אָנגעזעהענער מענש און האָט געשפּילט די גרויסע ראָלע; ער האָט ליב רוסלאַנד און ער וואָלט געוואָלט, אז דאָס רוסישע פּאָלק זאָל ווירקליך לעבען גליקליך אונטער דעם נייעם רעזשים, אָבער עס איז ניט אזוי...

— מיר האָבען זיך אנדערש פאַרגעשטעלט דאָס בויען פון סאָציאליזם, — האָט ער געזאָגט, — מיר האָבען געדענקט, אז סאָציאליזם מיינט אַפּשאַפען אַרימקייט צווישען די ברייטע מאַסען, וועלכע זיינען אַלע מאָל געווען די געקריודעטע. צום סוף האָט מען אָפּגעשאַפט רייכקייט און מען האָט אונז אַלע-מען געמאַכט פאַר בעטלער... אָט זעהט דעם אַנצוג, וואָס איך טראָג! ער איז שוין פינף יאָהר אַלט. א גאַנצע „פּיאַטיליעט-קאָ" ... איר וועט ביי אונז געפינען א סך אַזעלכע מענשען, וואָס טראָגען אָפּגערעכעט „פּיאַטיליעטקעס" אויף זיך, פשוט דער-פאר וואָס ס'פּעהלט אויס סחורה, פשוט דערפאַר וואָס מען קען קיין אַנצוג ניט קריגען.

ער האָט זיך פאַרטראַכט, וואַרפענדיג אַלע וויילע א בליק אויף מיר און אויף די קליידער, וואָס איך האָב געטראָגען, און דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— און איר וויסט, די באַגעגעניש מיט אייך האָט מיך

אָרויפגעפיהרט אויף א געדאַנק, וואָס איז מיר שוין לאַנג אין זינען ניט געלעגען און אַרויסגערופען ביי מיר אַ געפיהל, וואָס איז שוין אין מיר לאַנג געווען אָפגעשטארבען — איך האָב זיך אָנגעהויבען שעמען דערמיט, וואָס איך געה אָנגעטאָן ווי אַ בעטלער... איר פאַרשטעהט, ווען אַלע געהען אַרום אָנגעטאָן ווי בעטלערס, אין אַלמע, צוריסענע קליידער, שעמט מען זיך שוין ניט איינער פאַר'ן אַנדערען. נישטאָ פאַר וועמען זיך צו שעמען. אָבער ווען מען דערזעהט איינעם, וואָס איז אָנגעטאָן ווי אַ מענש, פיהלט מען זיך עפעס געפאַלען ביי זיך. מען שעמט זיך...

און דער מענש איז געווען פון די, וואָס האָבען גוט פאַר-דינט. אַליין אַן אָנגעזעהענער סאָוועטישער אָנגעשטעלטער, איז זיין געהאַלט געווען אַן ערך טויזענט רובעל אַ חודש. און ער האָט זיך עטליכע יאָהר צייט ניט געקענט פאַרניגען צו לאָזען מאַכען אַ נייעם אַנצוג, און ער האָט מיר געוויזען אַ חשבון, אַז די טויזענט רובעל מוזען אוועקגעהן, ווייל דער יקות איז זעהר גרויס און אלעס איז מיט נאָלד צונלייך. און אַז הויז דעם איז גלאַט ניט אָנגענעם צו געהן אָנגעטאָן לייטיש, ווען אַלע אַרום זיינען אָפגעריסען און אָפגעשליסען....

איך האָב אויף יענעם וועג אויך געשלאָסען אַ באַקאַנט-שאַפט, וואָס האָט מיך אַביסעל איבערראַשט:

צווישען די מענשען, וואָס האָבען גערעדט מיט מיר אין איינעם פון די וואַגאַנען, איז געווען אַ מאַן, וואָס האָט אויס-געזעהן ווי אַן עכטער רוסי און וועלכער האָט גערעדט רוסיש אויפ'ן עכט מאַסקווער שטייגער. אָנגעטאָן איז ער געווען בעסער פאַר אַלע אַנדערע, און פון דעם אופן ווי ער האָט זיך גע-האַלטען האָט מען געקענט זעהן, אַז ער פאַרמאָגט אַ הויכען פאַסטען און אַז אים קומט ניט אויס צו ליידען קיין הונגער און נויט...

גערעדט האָט ער אַלץ וועגען אַזעלכע זאַכען, וואָס האָבען ניט קיין שייכות מיט פּאָליטיק און אַלע מאָל האָט ער אַרייַנגעוואָרפען אַ געשמאַק רוסיש ווערטעל, אָדער אַ ווייז, וואָס האָט ביי אַלעמען אַרויסגערופען אַ געלעכטער; ביים עסען האָט ער געטרונקען בראַנפּען ווי אַן אמת'ער רוסי, אַרויסווייזענדיג גרויס בריה'שקייט ביים אַרייַנגיסען דאָס גלעזעל אין מויל אַריין,

און ווען ער איז געווארען אַביסעל בנלופינ'דיג און די באַ-
קען האָבען זיך ביי אים צופלאַמט, איז ער געוואָרען נאָך ריי-
דעוודיגער און דאָן איז ער שוין געווען דער צענטער פון אויפ-
מערקזאמקייט, ווייל ער האָט ווירקליך זעהר שעהן גערעדט און
זעהר לעבעדיג דערצהלט אינטערעסאַנטע געשיכטעס פונ'ם רוי-
סישען לעבען; ער האָט גוטמוטיג און אויף א וויציגען שטיי-
גער אויסגעדריקט זיין באוואונדערונג דארט, וואס מייע
פריינד און באקאנטע אין סאָוועט־רוסלאַנד האָבען מיר נאָך
איבערגעלאָזען א נישט־קשה'דיגען אנצוג צו טראָגען און אויך
דארט, וואָס אין די באהענען האָבען זיך ניט געפונען קיין
בעלנים אַרויסצונעמען ביי מיר די „פאונטעין־פען" פון דער
קעשענע, און מיט אַמאָל האָט ער געגעבען א זאָג אַזוי:

— און איר ווייסט, צו איך האָב איך אַ בקשה: ווען
איר וועט קומען צוריק קיין אַמעריקע, זאָלט איר דאָרט איבער-
געבען א גרום מיניעם אַן אָנקעל...

און ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז ער, דער „עכטער
רוס", איז גאָר אַ איד און אַז דער אָנקעל זיינער איז איינער פון
די גאָר אָנגעזעהענע רבנים אין ניו יארק...

— גיט אים איבער, דעם אָנקעל, אז איר האָט מיך געזעהן,
האָט ער געזאָגט.

אין דעם זעלבען וואָגאָן האָב איך זיך אויך באַקאַנט מיט
אַ יונגען מאַן, וואָס האָט געטראָגען עפעס אַ מאָדנע האַלב
מיליטערישע יוניפארמע. פון זיין ריידען האָט מען געקענט
זעהן, אז ער איז אַ פאַרברענטער קאָמוניסט. צוגעבענדיג, אז
די לאַגע איז איצטער זעהר שלעכט, האָט ער דאָך אויסגעדריקט
אַ פעסטען גלויבען, אַז מיט יאהרען שפעטער וועט די לאַגע
זיין בעסער און אז סאָוועט־רוסלאַנד וועט דינען אלס א מוסטער
פאַר אַנדערע לענדער. דערהערענדיג, אַז מען גיט דורך מיר
איבער א גרום קיין אַמעריקע, האָט ער אָנגעהויבען שמייכלען,
און פאַרציהענדיג ענגער דעם לעדערנעם פאַס, האָט ער גע-
זאָגט:

— אַז איך וויל, קען איך אויך איבערגעבען אַ גרום קיין
אַמעריקע.

— צו וועמען? — האָב איך אים געפרעגט און בין שוין
געווען גרייט צו פאַרשרייבען אַן אַדרעס אין מיין ביכעלע.

— צו מיין טאטען, — האָט ער געענטפערט. — אָבער איילט זיך ניט צו פאַרשרייבען דעם אַדרעס. איך ווייס ניט וואו ער וואוינט און איך קען אים נאָר ניט... ער האָט איבערגעלאָזען מיין מאמע נאָך מיט אַ סך יאָהרען צוריק, ווען איך בין אינגאנצען איין יאָהר אַלט געווען. ער איז אַוועק קיין אַמעריקע און — ווי אין וואַסער אַריין!...

און דער יונגערמאַן מיט דער האַלב מיליטערישער יוני-פאַרמע האָט מכבד געווען זיין טאטען אין אַמעריקע מיט אַן עכט רוסישער „ברכה“...

אַלע האָבען געלאַכט.

נאָכדעם האָט זיך צווישען עטליכע מענשען אָנגעהויבען אַ היציגע דעבאַטע וועגען דעם פינף-יאָהר-פּלאַן און די איצטיגע לאַגע אין סאָוועט-רוסלאַנד. איינער, אַ רוסישער מענש מיט אַ שוואַרצן העמדעל, און מיט אַ רויט פנים, האָט גע'טענה'ט:

— די צרה ביי אונז באַשטעהט אין דעם, וואָס מיר האָבען ניט קיין גלייכגעוויכט אין אונזערע פּלענער. ווען מען נעמט זיך עפעס בויען אויף איין געביט, שפּאַרט מען זיך דאַרויף אָן מיט אַלע כחות און מען פאַרנאַכלעסיגט אינגאנצען די אַרבייט, וואָס מען וואָלט געדאַרפט טאָן אויף אנדערע געביטען.

— וואָס מיינסטו דערמיט? — האָט זיך צוקאָכט אַן אַנדערער, וואָס האָט גערעדט רוסיש מיט אַ געמיש פון אוקראַינישע ווערטער.

— איך מיין גאַנץ איינפאַך, — האָט דער מענש מיט'ן שוואַרצען העמדעל געענטפערט. — מיר רוסען האָבען ניט קיין טאַקס אין אונזער אַרבייט. דעם ערשטען פינף-יאָהריגען פּלאַן האָט מען ביי אונז געמאַכט אויפצובויען די שווערע אינדוסטריע-טרייע. נו, וואַס-זשע איז געווארען? די אנדערע אינדוסטריען האָט מען אינגאנצען פאַרנאַכלעסיגט און איצט איז ביי אונז אַ מאַנגעל אין די נויטיגסטע פּראָדוקטען און מיר געהען ארום אָפּגעריסען און אָפּגעשליסען. פאַר וואָס ליט אויסאַרבייטען פּלענער אזוי, אַז עס זאָל אין זיי זיין אַ גלייכגעוויכט? פאַר וואָס ניט זעהן, אַז אין דער צייט ווען מען בויט און מען אַר-בייט זאָלען מענשען אין דער זעלבער צייט קענען לעבען ווי מענשען און געהן אָנגעטאָן ווי מענשען? פאַרשאַטענען?...

אין זיין ריידען האָט דער מאַן מיט'ן שוואַרצען העמדעל

ארויסגעוויזען א סך באַהאווענטקייט; ער האָט געבראַכט גאַנצע שטיקער פון רעזאָלוציעס, וואָס זיינען אָנגענומען געוואָרען אויף פארטייקאָנגרעסען; ער האָט ציטירט פון קארל מאַרקס'עס און לענינ'ס שריפטען. מען האָט געזעהן, אז דאָס איז אַ מענש מיט אַ מוח, וואָס דענקט זעלבסטשטענדיג, און דערצו נאָך אזאַ מענש, וואָס האָט קיין מורא ניט ארויסצוזאגען זיין מיר-נונג אָפען. אייניגע אין דער גרופע האָבען זיך גערן און אויפֿ-מערקזאם צוגעהערט צו אים, און כאַטש זיי אליין האָבען גאָר ניט געזאָגט, האָט מען דאָך געזעהן, אז זיי שטימען איין מיט אים. אַנדערע אָבער האָבען זיך געשטעלט אַקעגען, און מער ווי אלע האָט זיך געקאָכט יענער, וואָס האָט גערעדט רוסיש מיט אַ אוקראַינישען אַקצענט.

— ווייסטו, חבר, האָט ער געשריגען, — וואָס דייע אַר-נומענטען באַווייזען? זיי באַווייזען, אז דו ביזט אַן אַפּאַרט-ו-ניסט!

דאָס לעצטע וואָרט האָט ער ארויסגעזאָגט מיט אזאַ טאָן, פונקט ווי ער וואָלט אים אין טאמען אַריין געשאַלטען, אָדער אזוי ווי ער וואָלט גאָר ניט געצווייפעלט אין דעם, אז דער-מיט וועט ער אים אינגאַנצען דער'הרג'ענען... אָבער דער מאַן מיט'ן שוואַרצען העמדעל איז ניט נתפעל געווארען פון דעם, וואָס מען האָט אים מיט אזאַ נאָמען גע-קרוינט.

— „אַפּאַרטוניסט“, — האָט ער איבערגעקרימט דאָס וואָרט — אָט האָט ער שוין אַ שטעמפעל אויף מיר אַרויפגעלעגט, אַ בלעטעל אָנגעהאנגען, און — ער איז פארטיג. וואס מיר אַפּאַרטוניזם? דו רעד צו מיר מיט אַ טאָלק!
— איך רעד מיט אַ טאָלק! — האָט זיך דער אַנדערער געהיצט. — מיר בויען, און דאָס קען קיינער ניט לייקענען!
— יא, מיר בויען, — האָט שטיל צוגעגעבען דער ערש-טער, אוועקזענדיג זיך, און מען האָט גלייך געקענט זעהן, אז ער האָט מיט אַמאָל פאַרלאָרען דעם מוט, וואָס ער האָט פריהער געהאַט. — מיר בויען... אזוי פיל פאַבריקען אָנגע-בויט און ווען ס'קומט צו עפעס, שטעלען זיי זיך אָפּ אין מיטען דערנינען... דאָ פעהלען אויס רויהע מאַטעריאַלען, דאָ פעהלען גוטע מעכאַניקער און דאָ פעהלט גלאַט אלץ, וואָס מען דארף...

קיין טאָלס איז נישטאָ... מיר האַלטען זיך אין איין יאָגען, און
 מיר בלייבען אלץ זיצען אויפ'ן עק...
 און מען האָט געקענט זעהן, אז דאָס רעדט דער מענש
 אזוי ניט דערפאַר, וואָס ער וויל גלאַט קריטיקירען, נאָר דערפאַר
 וואָס ס'טוט אים וועה...
 און נאָך אַ זאך איז געשעהן, וואָס האָט זיך שטאַרק גע-
 וואָרפען אין די אויגען.
 דער מאַן מיט'ן שוואַרצען העמדעל האָט געדאַרפט פאַהרען
 ביז כאַרסקאָוו, אָבער נאָכדעם ווי ער איז געבליבען זיצען שטייל
 און פאַרטראַכט, האָט ער געביטען זיין פלאַן און ער איז אַרויס
 פונ'ם צוג אויף אַ סטאַנציע, וואָס איז געווען ווייט פון כאַר-
 סאָוו...

א נאכט אויפ'ן כארקאָווער וואַקזאל

פון די באנעגענישען, וואָס איך האָב געהאַט אויפ'ן וועג פון ראַסטאָוו קיין כאַרקאָוו, איז פאַר מיר געוואָרען נאָך אַ סך קלאָרער ווי פריהער, אַז כאַטש עס הייסט, אַז מ'האַט אין סאָוועט-רוס-לאַנד אָפגעשאַפט קלאַסען, קען מען אין די ווייכע וואַנגאַנען פונ'ם ערשטען קלאַס ניט זעהן אַזעלכע סצענעס פון נויט און הונגער, ווי אין די האַרטע וואַנגאַנען פונ'ם דריטען קלאַס. אין די ווייכע ערשט-קלאַסיגע וואַנגאַנען פאַהרט די נייע „אַריסטאָקראַטיע“ און אויך אַ טייל פון דער אַלטער, וואָס האָט זיך צוגעשאַרט צו דער נייער. און אין האַרטע וואַנגאַנען פאַהרט דאָס פּאָלק...

און דאָרטען וואו מען טרעפט זיך מיט'ן פּאָלק, דאָרטען זעהט מען סצענעס פון נויט, ליידען און צרות...

דאָס פּאָלק אין רוסלאַנד, דער פּויער ספעציעל, איז נאָך אַלץ ניט דערהויבען געוואָרען צו דער מדרגה פון אַ לעבען, וואָס איז מענשליך. און ווען די רוסישע שריפטשטעלער פון דער היינטיגער צייט וואַלטען געקענט שרייבען דאָס וואָס זיי ווילען און דאָס וואָס זיי פיהלען, וואַלט זיך געוויס געפונען ניט איינער, וואָס וואַלט, פונקט ווי נעקראַסאָוו אַמאָל, געקלאַנגט דאָרויף וואָס מען קען ניט אָנווייזען קיין איין ווינקעלע, וואו דער פּויער דע-רוסישער זאָל ניט ליידען...

די סאָוועטישע שריפטשטעלער אָבער קענען ניט שרייבען ווי זיי פיהלען און ווי זיי ווילען; זייערע ליטעראַרישע ווערק אַפילו מוזען אויסהאַלטען די „אידעאָלאָגיע“, און ווען אַ ליטעראַריש ווערק שטימט ניט מיט דער „אידעאָלאָגיע“ לויט אַלע חומרות פון די, וואָס פּסקענען די שאלות ווענען ליטעראַטור, ווערט עס אינגאַנצען אויסגעבראַקירט.

„פינף און זיבעציג פראָצענט פון דעם וואָס ס'ווערט ביי אונז געשריבען, — האָט מיר געזאָגט אַ פראָמינענטער רוסישער שריפטשטעלער, — ווערט אינגאנצען ניט געדרוקט, ווייל עס האַלט ניט אויס די „אידעאָלאָגיע“, און הונדערט פראָצענט פון דעם, וואָס דאָרף געשריבען ווערען, ווערט אינגאנצען ניט געשריבען.“ און איבער דעם קומט אויס אזוי, אַז די ליטעראַטור שפיר געלט ניט אָפּ די ליידען פונ'ם פאָלק און עס ווערט אויך אונטער- דריקט די שטיב, וואָס וויל באַקלאָגען די ליידען, ווי עס האָבען עס געטאָן יענע רוסישע שריפטשטעלער, אויף וועמעס ווערק עס האָבען זיך דערצויגען גאַנצע דורות פון טרוימער און קעמפער. און ווען מען וויל זעהן די ליידען פונם רוסישען פאָלק קען מען דאָס זעהן ניט אין דער ליטעראַטור, נאָר אין לעבען. און דאָס קען מען זעהן אין די קלענערע שטעדטלאַך, אין די דערפער און אויך אויף די באַהנען. אָבער ניט אין די ווייכע וואַגאָנען, נאָר אין די האַרטע...“

עס איז שוין געווען איינס אזייגער ביינאַכט, ווען איך בין אָנגעקומען קיין כאַרקאָוו.

מיט דער זיכערקייט, אַז מען וועט מיך באַגעגענען אויפ'ן וואַקזאַל און מען וועט מיך אוועקפיהרען אין אַ האַטעל, וואו אַ צימער איז שוין אוראיי צוגעגרייט פאַר מיר, בין איך ארויס פון דעם ווייכען וואַגאָן און האָב זיך ארומגעקוקט אין אַלע זייטען, זוכענדיג מיט די אויגען דעם מענשען, וואָס האָט מיך געדאַרפט באַגעגענען. אָבער, צו מיין גרויסער איבערראַשונג, האָב איך אַזאַ מענשען ניט געזעהן. קיינער האָט אויף מיר ניט געוואַרט, קיינער האָט מיך ניט באַגעגענט, כאַטש דער ראַסטאָווער „אופאָלנאַמאַד טשעני“ האָט בפירוש ארויסגעשיקט אַ טעלעגראַמע, אַז מען זאָל מיך יאָ באַגעגענען...“

קיין טרעגער האָב איך, ווי געוועהנליך, ניט געקענט קריגען. נישט געווען אַזעלכעס אויפ'ן גרויסען כאַרקאָווער וואַקזאַל. ערשט שפעטער האָב איך אויסגעפונען, אַז טרעגער זיינען דוקא יאָ דאָ, אָבער זיי זוכען נאָר ניט אַזעלכע פאַסאָזשירען ווי איך, אָדער אַנדערע. עס לוינט זיך זיי פשוט ניט, ווייל ווען מען גיט זיי אַ רובעל פאַר טראָגען אַ טשעמאַדאָן קענען זיי פאַר'ן רובעל אַפילו קיין האַלב פונט ברויט ניט קויפען, ווייל דער יקרות איז זעהר

גרויס. אָנשטאַט צו זוכען פאַסאַזשירען מיט טשעמאַדאַנען, „אַרבייטען“ זיי בעסער צווישען די פויערים, וואָס וואַלגען זיך אויפ'ן וואָקזאַל גאַנצע טעג און גאַנצע נעכט; די טרעגער קריגען פאַר די פויערים בילעטען און העלפען זיי זיך אריינכאַפּען אין אַ וואַגאַן, ווען אַ באַהן קומט אָן, און דערפאַר גיט מען זיי אַמאָל שטילערהייט פינף רובעל, אָדער מער...

דאָס איז אַ נייע פרנסה, וואָס איז געשאַפּען געוואָרען זינט דאָס רוסישע דאָרף האָט זיך מיט אַזאַ עקשנות גענומען שפּאַרען אין שטאָרט אריין צו פאַרקויפען אַלץ וואָס ס'איז נאָר מעגליך, אַבי צו קריגען ברויט...

פונקט ווי אויף דער סטאַנציע צווייטקאוואָ, אויפ'ן וועג קיין ראַסטאַוו, האָב איך אויך אין כאַרקאָוו זיך געשלעפּט איבער'ן לאַנגען וואָקזאַל מיט'ן שווערען טשעמאַדאַן און מיט די אַנדערע זאַכען, וואָס איך האָב מיט זיך געהאַט. איך האָב זיך קוים מיט צרות צוגעשלאָגען צום דעזשורני פון דער סטאַנציע, אָבער ער האָט מיר נאָר ניט געקענט העלפען, כאָטש ער איז געווען זעהר העפליך און האָט מיר געוואָלט העלפען מיט וואָס ס'איז נאָר געווען מעגליך. עטליכע מאָל איך אויפ'ן טעלעפּאָן אָפּגע-רופען דעם כאַרקאווער „אינטוריסט“, אָבער קיינער האָט פון דאָרט ניט געענטפערט. איך האָב אויך אָפּגערופען אייניגע האָ-טעלען און געפרעגט, צי מען האָט דאָרט רעזערווירט אַ צימער פאַר אַ מענשען מיט אַזאַ און אַזאַ נאָמען. אָבער דער ענטפער איז פון אומעטום געווען דערזעלבער:

— ניין!

— קען מען אפשר אַזוי קריגען אַ צימער?

— ניין!

צי איך האָב יאָ געוואָלט, צי ניט געוואָלט — איך האָב געמוזט בלייבען אויפ'ן וואָקזאַל און זיך דאָרט ארומדרעהען אַ גאַנצע נאַכט, ביז זיבען אויפ'ן דער פריה.

דאָס האָט מיך שרעקליך אויסגעמוטשעט, ווייל אויפ'ן וואָק-זאַל איז כמעט ניט געווען וואו זיך אוועקצוזעצען. אָבער איך מוז צוגעבען, אַז שפעטער, ווען די נאַכט איז אוועק און דער פריהמאָרגען איז אָנגעקומען, האָט מיר ניט באַנג געמאָן דארויף, ווייל דאָס וואָס איך האָב געזעהן איז יענער נאַכט אויפ'ן כאַר-

קאָווער וואָקזאַל, וואָלט איך זיכער ניט געקענט זעהן ווען מען
וואָלט מיך אוועקגעפיהרט אין אַ באַקוועם צימער אין איינעם פֿון
די גרויסע שטאָדטישע האַטעלען...

און געזעהן האָב איך אין יענער נאַכט אזוי פיל סצענעס
פון נויט און פאַרצווייפֿלונג, אזוי פיל שוואַרצע בילדער פון
עלענד און דערשלאַגענקייט, פון אַרימקייט און געפאַלענקייט, אז
איך וועל דאָס זיכער ניט קענען פאַרגעסען אזוי לאַנג ווי איך
וועל לעבען!

דער גאַנצער וואָקזאַל, פון אינוועניג און פון דרויסען, איז
געווען פול מיט מענשען און די מערסטע פון זיי זיינען געווען
אַנגעטאָן אזוי אַרים, אין אזעלכע שמאַמעס און טראַנמעס, אז
ס'האַט ממש געריסען דאָס האַרץ קוקענדיג אויף זיי.

די גאַנצע שווערקייט פון דעם רוסישען לעבען — אַ שווער-
קייט, וואָס דריקט און צודריקט מיט אזאַ תמ'עוואַטער עקשנות —
האַט זיך געפיהלט אין יעדען ווינקעלע, וואו מען האָט זיך נאָר
אַ דרעה געטאָן און וואוהין דאָס אויג איז נאָר געפאַלען.

אומעטום האָבען זיך מענשען געוואַלנערט ווי הויפענס ווערים,
אויף קלומקעס און פעקלאך, וואָס זיינען געווען אזוי גרוי און
אזוי שווער ווי דאָס גאַנצע לעבען זייערס. ווען מען איז אריינ-
געקומען אין אַ וואַרט-צימער, האָט מען דאָרט ניט געקענט דורכ-
געהן און ניט געהאַט וואו זיך אוועקצוזעצען, אָדער אַפילו וואו
זיך אוועקצושטעלען, ווייל אויף אלע בענק, אויף אלע טישען און
ביי אלע דורכגאַנגען זיינען געלעגען, געשטאַנען און געזעסען
קויטיגע מענשען, אויף וועלכע עס איז געווען אַ שרעק צו קוקען.
די פאַרקערפערונג פון רוסישע געדולד און געפאַלענקייט איז
אויף זייערע פנימ'ער געווען אויסגעגאַסן, און קיינער האָט קיין
הויך וואָרט ניט ארויסגערעדט, קיינער האָט זיך ניט געקלאָגט.

דעם שווערסטען איינדרוק האָבען געמאַכט די, וואָס האָבען
זיך אויף דער ערד געוואַלנערט. עס זיינען צווישען זיי געווען
מענער, פרויען, יונגע און אַלטע און קליינע קינדער. און גע-
דוכט האָט זיך, אז דאָס זיינען נאָר ניט קיין לעבעדיגע מענשען,
נאָר טויטע, וואָס מען האָט ווי מייז אויסגעדישעט מיט שטיקענ-
דיגע גאַזען, ווען זיי זיינען פון ערגיץ אַנטלאָפֿען געוואָרען אַהער

זיך צו ראטעווען פון אן ערדציטערניש, אָדער פון א פאר-
פלייצונג...

ווען מען האָט דערזעהן ווי דאָ און דאָרט באוועגט זיך
אימיצער, ווי דאָ און דאָרט גיט זיך אַ הויב אַ האַנט, אַ קאָפּ,
אָדער אַן אַקסעל, איז אַ סקרוך אַריבער איבער'ן לייב און אַ
שרעק איז געפאלען. און ווען ס'האָט זיך פון ערניץ דערטראַגען
אַ שטילער קרעכץ, אַ טיפער זיפץ, אָדער אַן אָפּקלאַנג פון אַן
ארויסגעזאָגטען וואָרט, האָט זיך געדוכט, אַז דאָס קומט ארויס
פון דער פינסטער אויף אַ בית עולם, וואו מענשען זיינען פאר
שרעק, שטעהענדיג אויף קברים, לעבעדיגערהייד פאָרגליווערט
געוואָרען און בלוז אייניגע הויבען זיך אָן דערמאַנען וואו זיי
זיינען אין דער וועלט און וואָס מיט זיי איז געשעהן...

ביי אַ קיילעכדיגער אייזערנער הרובע, וואָס איז שוין לאַנג
געווען קאַלט ווי ביי אַ טויטען דער קאָפּ, זיינען פון ביידע זייטען
געשטאַנען צוויי מענשען אין שמאַטעס, די האַלב באַרפּיסע פּיס
זיינען ביי זיי געווען אַרומגעוויקעלט מיט שטרוי; פון די שמאַט-
קעס, וואָס זיי האָבען געטראָגען, זיינען אַרונטערגעהאַנגען שטיק-
לאַך, און דאָ און דאָרטען האָט זיך אַרויסגעזעהן דאָס נאַקעטע
לייב פון די אַרימע און אויסגעהונגערטע מענשען. איינער האָט
געהאַלטען די הענט אין די קעשענעס, די פּיס זיינען ביי איהם
געווען צוגעדריקט איינער צום אַנדערען, מיט'ן קערפּער האָט
ער זיך אָנגעשפּאַרט אָן דער קאַלטער אייזערנער הרובע, וואָס
איז אין אַ ווינקעל געשטאַנען, די אויגען זיינען ביי אים גע-
ווען פאַרמאַכט, און מען האָט ניט געוואוסט צי ער שלאָפט,
אָדער ער וויל גלאַט די אויגען ניט עפענען, ווייל ער ווייסט
שוין, אַז היינט, פונקט ווי נעכטען און עהערנעכטען און אַלע
טעג פון אַ גאַנץ יאָהר, וועט ער פאַר זיך ווידער דערזעהן דאָס
זעלבע, זואַם ער וואָלט שוין מער ניט געוואָלט זעהן.

דער אַנדערער האָט מיט ביידע הענט געהאַלטען די הרובע
אַרומגענומען, צושפּאַרענדיג זיך צו איר מיט'ן בויך. איין
אויג איז ביי אים געווען אָפען און דאָס אַנדערע פאַרמאַכט.
ער האָט אַלץ גערביען איין קני אָן דער אַנדערער, און אַלע מאָל
האָט ער זיך געקראַצט, אי מיט די הענט, אי מיט די פּיס, וואו
ער האָט נאָר געקענט.

גערעדט איינער צום אַנדערען האָבען די צוויי מענשען ניט.

פון ערגיץ אָפגעריסען, האָבען זיי זיך אודאי בלויז צופעליג אין דער קאלטער נאַכט ביי דער אייזערנער קיילעכדיגער הרובע גע- טראָפּען; דער, וואָס מיט'ן אָפּענעם אויג, האָט אלע מאָל גע- כאַפט אַ קוק אויף דעם, וואָס מיט די פּאַרמאַכטע אויגען; אין אים האָט ער אודאי ווי אין אַ שפיגעל זיך אליין געזעהן מיט זיין גאַנצער געפּאַלענקייט און קוויטניקייט, איז דאָס פנים ביי אים געוואָרען נאָך מער פּאַרקרימט, און שווייגענדיג שטיל, ווי עס וואָלט שוין בכלל געווען אינגאַנצען איבעריג צו ריידען, האָט ער זיך ווידער געקראַצט, מיט די הענט און מיט די פיס, און ווייטער געריבען איין קני אָן דער אַנדערער...

אין אַ ווינקעל איז אויף דער ערד געלעגען אַ פרוי, מיט אַ גרויסען קלומעק צוקאַפענס. אָנגעטאָן אין אַ שווערען פעלץ און איינגעדריעהט אין דרייען איז זי. געשלאָפּען, כראָפּענדיג דערביי גאַנץ געשמאַק. צו איר האָט זיך אין אַ זייט צוגעשפּאַרט נאָך אַ פרוי, וועמען ס'איז, קענטיג, געווען זעהר קאַלט. איינ- נורענדיג דעם קאָפּ אין אַ שטיקעל פון פעלץ האָט זי געפרוּווט שלאָפּען, אָבער דאָס כראָפּען פון יענער האָט איר געשטערט. איז זי מיט אָפּענע און האַלב פּאַרשלאָפּענע אויגען גלאַט גע- לעגען אויף דער ערד און האָט געקוקט אויף די, וואָס האָבען זיך געדריעהט אַהין און צוריק. דעם קאָפּ אַרויף האָט זי ניט אויפגעהויבען ווען זי האָט אויף די פּאַרבייגעהענדיגע מענשען געקוקט און זי האָט געזעהן בלויז פיס... פיס אין שווערע שטי- וועל, פיס אין אומגעלומפערטע פּוּישטען, פיס אין צוריסענע שמאַטעס, פיס אין נאַסער שטרוי... און מיט אַמאָל האָט זי דערזעהן צוויי גאַנצע שיד, וואָס זיינען אַנדערש, האָט זי, אַ פּאַרוואַנדערטע, אויפגעהויבען דעם קאָפּ און אַ קוק געמאָן אויף מיר. — וואָס פאַר אַ מענש איז דאָס? ... ווער איז ער? ... און פון וואַנען האָט ער זיך אַהער גענומען? ...

עס איז ניט געווען קיין איין ווינקעל, וואו מענשען זאָלען זיך ניט וואַלנערען אויף דער ערד. און אומעטום איז געווען פייכט, נאַס און שמוציג. אומעטום איז געווען אָנגעשפיגען און אָנגעוואָרפען. דאָ האָט מען געזעהן זעק און פעק א ו י פּ מענשען, און דאָרטען האָט מען געזעהן מענשען אויף זעק און פעק, און אלעס האָט זיך צונויפגעדריעהט אין איין קנויל, וואָס קריכט מיט הונדערטער שווערע פיס, וואָס באוועגען זיך קוים.

דאָ זיינען מענשען געשטאנען אין אַ לאַנגער רייהע צו קריגען בילעטען און דאָס פענסטערי, וואו מען גיט „דאָס גוטע קווי-טעל“, איז געווען פאַרמאכט, און דאָרטען זיינען מענשען גע-שטאנען ביי אַ טיר שוין מיט בילעטען, אָבער מען האָט זיי ניט געלאָזט געהן צו די וואַגאַנען, ווייל עס איז פאַר זיי קיין פּלאַץ ניט געווען.

ביי דער גרויסער דאָפּעל־טייר, וואָס פירט צו דער פּלאַט-פאַרמע, האָבען אָהן אַ שיעור מענשען זיך געשפּאַרט אי פון אינוועניג, אי פון דרויסען, און אַלע האָבען אַ ויף זיך און מיט זיך שווערע משאות געטראָגען. אַכטונג געגעבען אויף דער אָרדענונג ביי דער טיר האָט אַ מענש מיט אָפּגעריבענע קליידער, מיט אַ שווערער קומשמע אויפ'ן קאָפּ, מיט אַ ניט־געוואָשען פנים און מיט אַ באָרד, וואָס מען האָט שוין לאַנג ניט אויסגעמעקט. אַ פּוילער, אַ גלייכגילטיגער, פונקט ווי ער וואָלט קיין אייגענעם ווילען אינגאַנצען ניט געהאַט, איז ער ביי דער טיר געשטאַנען, און אַלע מאָל, ווען ער האָט זי געדאַרפט עפענען אָדער פאַרמאַכען, ביים אריינלאָזען און ארויסלאָזען מענשען, האָט ער זיך באנוצט מיט אַן אַלטער לאָפעטע, וואָס איז אויף דער טיר געווען אריינגעשפּאַרט אין אַ שטיקעל אייזען. אַנ-דערש האָט מען די טיר ניט געקענט עפענען און ניט פאַרמאַכען, ווייל עס האָט דאָרט געפעלט אַ שלאָס...

קיין קליאַמקע איז דאָרט אויך ניט געווען...

אויפ'ן וואָקזאַל פון דער הויפטשטאָט אין אוקראַינע פעהלט

אַ קליאַמקע...

מוז מען דאָרט די פאַראַדנע טיר עפענען און פאַרמאַכען

מיט אַ לאָפעטע...

איז דאָס, דוכט זיך, אַ קלייניגקייט, אָבער עס מאַכט אַזאַ

שווערען, אַ שרעקליך שווערען איינדרוק!

ארוםדרעהענדיג זיך אויפ'ן וואָקזאַל בין איך אַלע מאָל צוגעגאַנגען צו דער טיר, און קוקענדיג אויף דעם מענשען מיט דער לאָפעטע, האָב איך זיך געשמט, און כאַטש איך האָב ארום און ארום געזעהן אַזוי פיל צרות, ליידען, נויט און געפאַלענ-קייט פון אומגליקליכע מענשען, וואָס וואַלגערען זיך אויף דער ערד און ווערען שיער ניט אויפגעפרעסען פון ליזי און ווערים, האָב איך דאָך געהאַלטען אין איין קלערען וועגען דעם, אַז:

„אויפ'ן וואַקזאַל פון דער הויפט־שטאָט אין אוקראַינע
פעהלט אַ קליאַמקע“...

עפעס איז אין דעם געווען סימבאָלישעס...
כרי איך זאָל זיך קענען באַוועגען פרייער און ניט פאַר-
פעהלען צו זעהן קיין איין ווינקעלע אויפ'ן כאַרקאָווער וואַקזאַל,
האָב איך נאָך פריהער אָפגעגעבען מיין טשעמאָדאָן און די
אַנדערע זאַכען אינ'ם באַנאַזש-צימער. דאָרטען האָב איך זיך
אויך קוים מיט צרות צוגעשלאָגען צו דעם פלאַץ, וואו מען
נעמט צו דעם באַנאַזש; מען האָט דאָרט פשוט געדאַרפט שפאַ-
נען איבער מענשען, וואָס זיינען אויף דער ערד געלעגען מיט
די שווערע פעק זייערע צוקאָפענס. און ווען איך האָב זיך
שוין, ענדליך, צוגעשלאָגען צו דעם מענשען, וואָס נעמט צו דעם
באַנאַזש, האָט ער מיר ניט אזוי שנעל געגעבען אַ קוויטאַנציע.
פריהער פון אַלץ האָט ער באַוואַנדערט דעם אַמעריקאַנער טשע-
מאָדאָן, פונקט ווי דאָס וואַלט געווען עפעס גאָר אַ וואַזשנער
אַנטיק, און דערנאָך האָט ער געהאַט צו מיר אַ בקשה:

— גיט מיר אייערען אַ פאַפיראַס... אונז ניט מען ניט

אַזעלכע פאַפיראַסען ווי איך...

באַלד איז ארום מיר געוואָרען אַ רעדעל. עס האָבען זיך
אַנגעהויבען שטרעקען הענט:

— שענקט אַ נדבה!...

שטעהן צו לאַנג אויף איין אָרט האָב איך ניט געקענט.
אַלע מאָל בין איך אריינגעגאַנגען צום דעזשורנע פון דער
סטאַנציע אין צימער און דאָרטען איז אויך געווען וואָס צו
זעהן און וואָס צו הערען, ווייל יעדער וויילע זיינען אַהין אריינג-
געקומען אַנדערע מענשען און יעדער איינער האָט דערצעהלט
אַן אַנדער געשיכטע וועגען דעם, וויפיל טעג און נעכט ער וואַל-
גערט זיך שוין אויפ'ן וואַקזאַל מיט אַ בילעט און ער קען אַלץ
קיין באַהן ניט קריגען.

— חבר דעזשורנע, ווען וועלען שוין זיין וואַגאַנען?

— חבר דעזשורנע, ווען וועט מען פאַהרען?

— חבר דעזשורנע, וואָס טוט מען?

— חבר דעזשורנע, שרייבט אונטער מיין בילעט.

פון אַלע זייטען אַלץ — „חבר דעזשורנע“ און „חבר דע-
זשורנע“.

און דער „חבר דעזשורנע“, כאַטש נאָך נאָר אַ יונגער-מאַן, איז געווען אזוי נערווען און צורודערט, אז ס'איז פשוט אונמעגליך געווען מיט אים אַ וואָרט אויסצוריידען. ער האָט זיך קיין עצה ניט געקענט געבען, ער איז געווען שרעקליך אומ-באהאַלפען און האָט ניט געוואוסט וואָס פריהער צו טאָן; אַלע מאָל האָט ער אימיצען אַנדערש אויפ'ן טעלעפאָן אָפגערופען, אָבער דאָס האָט אים נאָר ניט געהאַלפען און ער איז נאָך יעדען געשפרעך אויפ'ן טעלעפאָן געבליבען זיצען אַ פאַרצווייפעלטער, ווייל פון די אַנדערע סטאַנציעס האָט מען אים אַלץ דעם זעלבען ענטפער געגעבען, אז די באַהנען זיינען געפאַקט, אז פון אומער-טום האַלטען אין איין פּאָהרען פּויערים — אַלע דערפער שפּאַרען זיך אין די שטדט אריין. עס איז נאָר אוממעגליך דאָס אָפצושטעלען!...

— און וואוהין פּאָהרען זיי דאָס?! — האָט דער „חבר דעזשורנע“, מיט אַן אויסדרוק פון אַנגסט אויף זיין פנים, גע-פרעגט אויפ'ן קול, ניט ווענדענדיג זיך מיט דער פּראָגע צו קיינעם. — וואוהין פּאָהרען זיי דאָס!?

דער מענטש איז געווען אזוי פאַרצווייפעלט, אז ס'איז פשוט געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף אים. און ווען ס'האַבען זיך ביי זיין פענסטערלי ווידער גענומען ווייזען פּנימ'ער פון מענשען און יעדער איינער האָט עפּים געפרעגט און עפּים געוואַלט, איז דער דעזשורנע מיט אַמאָל געוואָרען שרעקליך בייז און ער האָט אָנגעהויבען שרייען:

— געוואַלד! טשעפעט זיך אָפּ פון מיר! איך וועל דאָ פון זינען אַרונטער!

און פּלוצים איז אים איינגעפאַלען אַ געדאַנק און ער האָט אַרויסגעגעבען אַ באַפעהל:

— שוין זאָל מען איבער'ן נאַנצען וואָקזאל פאַרשרייבען וואוהין ווער עס פּאָהרט! זאָל מען וויסען וויפיל מענשען עס פּאָהרען אַהין און וויפיל מענשען עס פּאָהרען אַהער!... ער אַליין האָט זיכער געוואוסט, אז דאָס פאַרשרייבען וועט קיינעם ניט העלפען — ניט אים און ניט די פּאַסאַזשירען. אָבער עפּים האָט ער געמוזט טאָן, מיט אימיצען האָט ער זיך געמוזט שאַפען, אַבי כאַטש אויף אַ קורצער צייט אַרונטער-צוואוואַרפען פון זיך די שווערקיט, וואָס דריקט אים, איז:

— זאָל מען פאַרשרייבען!

ער איז אויפ'ן וואַקזאַל, צווישען דער מאַסע פון שטעהענדיגע און זיצענדיגע און ליגענדיגע מענשען, געווען דער אייניק ציגער, וואָס האָט זיך באוועגט שנעל, וואָס איז געגאַנגען גיך; ער האָט גלאַט ניט געקענט איינזיצען רוהיג אויף אַן אָרט, ווייל ווי ער האָט זיך נאָר אוועקגעזעצט, האָט עס אים אונטערגעד-טראַגען. איז ער געלאָפּען אַהין און אַהער און אַלע מאָל האָט ער זיך אָפּגעשטעלט ביי די גרויסע אויפשריפטען, וואָס זיינען געווען באלויכטען מיט עלעקטריק, און דאָרטען האָט ער, קראַד צענדיג זיך אין דער פּאַטילניצע, געליענט פאַר זיך, אַז:

דער און דער צוג פאַרשפּעטיגט היינט אויף דריי שטונדען...
יענער און יענער צוג פאַרשפּעטיגט היינט אויף פינף שטונדען...

אַלע באַהענען פאַרשפּעטיגען אויף שטונדען און שטונדען...
עס קריכט...
גאַנץ רוסלאַנד איז מיט שניי באדעקט.
עס שלעפט זיך...
און די שטונדען אין דער נאַכט רוקען זיך אַזוי פאַמעלאַך,
ווי זיי וואַלטען נאָר קיין סוף ניט געהאַט...
און אין דרויסען איז קאַלט.
און דער „חבר דעזשורנע“ איז פאַרצווייפּעלט און ער צו-שרייט זיך:

— העי, דאָרט! מאַך צו די טיר מיט דער לאָפּעטע!...
עס ציהט אַ צוג-לופט!...
מיט דער לאָפּעטע! די אַלטע רוסישע לאָפּעטע קומט צוניץ...
ווייל אויפ'ן וואַקזאַל אין דער הויפּט-שטאָט פון אוקראַינע פעהלט אַ קליאַמקע...
עפּים איז אין דעם געווען סימבאָלישעס...

כאָטש דער „דעזשורנע“ פון דער סטאַנציע איז געווען אַזוי נערוועז און צורודערט, האָט ער פונדעסטוועגען אַלע מאָל געפונען צייט צו ריידען מיט מיר אַ פּאָר ווערטער. אָבער פון דעם וואָס ער האָט גערעדט מיט מיר, איז געווען קלאַר, אַז ער

איז ניט אזוי שטארק צופרידען דערפון וואָס איך דרעה זיך ארום אויפ'ן וואָקזאל און אז ער וואָלט זעהר געוואָלט געפינען אַ וועג ווי אזוי פטור צו ווערען פון מיר. — ווייסט איר נאָר וואָס, — מאכט ער אזוי צו מיר, — מיר האָבען דאָ אַ צימער פאַר טוריסטען. איר וועט דאָרט קענען איבערשלאָפּען די נאכט און זיך אָפרוהען אַביסעל. איר זענט דאָך אודאי זעהר מיד.

און טאקע באַלד האָט ער מיך איבערגעגעבען אין די הענט פון אַ מענשען מיט אַן אויסגעצויגען פנים און מיט אַ געלער באַרד, און יענער האָט מיך גענומען פיהרען איבער לאַנגע קאָ-רידאָרען און דורכגאַנגען, ביז ער האָט פאַר מיר מיט אַ גרויסען שליסעל געעפּענט אַ טיר מיט גלעזערנע פענסטער און האָט געזאָגט:

— אָט איז דאָס צימער!

מיר איז פינסטער געוואָרען אין די אויגען ווען איך האָב דאָס צימער דערזעהן.

ביי די ווענט און אויך אין מיטען זענען געשטאַנען האַרטע בענק, און אויף די בענק זיינען געלעגען מענשען, מענער און פרויען. אייניגע זענען געשלאָפּען און אנדערע זענען גלאַט געלעגען מיט האַלב אָפּענע אויגען, וואָס האָבען פאַרלאָשען און פויל געקוקט אין דער געדיכטער האַלב-טונקעלקייט; אייניגע זיינען געווען צוגעדעקט מיט אַלטע אָפּגעריבענע פעלצען און מאַנטלען, וואָס זענען מיט שפיציגע עקען אַרונטערגעהאַנגען צו דער ערד, און אנדערע זיינען געווען אינגאַנצען אָפּגעדעקט, און די לופט איז געווען אזוי פאַרשטיקט, אז מען האָט קוים דעם אָטעם געקענט כאַפּען...

ווען איך בין אריינגעגאַנגען אַהין, האָבען עטליכע מענ-שען אויפגעהויבען די קעפּ און אָנגעהויבען קוקען אויף מיר מיט די האַלבפאַרשלאָפּענע אויגען. זיי האָבען, קענטיג, ניט געקענט פאַרשטעהן פון וואַנען עס האָט זיך נאָר פּלוצלינג גע-נומען עפעס אַזאַ מאַדנער פאַסאַזשיר מיט אַ הוט אויפ'ן קאָפּ. האָבען זיי אים נייגערדיג באטראכט און באקוקט פון אַלע זייטען. אָבער באַלד האָבען זיך די קעפּ צוריק צוגעבויגען צו די פאַר-רענטשעם פון די האַרטע בענק, די מירע אויגען האָבען זיך

ווידער געשלאָסען, און קיינער האָט שוין אויף מיר מער ניט געקוקט. בלויז איינער, אַ מאַן מיט צוויי קלויציגע אויגען, מיט גרויליכע האָר און מיט אַ נערוועז פנים, האָט אַלע מאָל דעם קאָפּ אויפגעהויבען און אַלץ געקוקט אויף מיר; ער איז, קענטיג, געווען זעהר נייגעריג צו זעהן ווי אזוי אַ פאַרשוין מיט אַ הוט און מיט אַ לייטישען מאַנטעל וועט זיך אויסציהען אויף דער האַרטער באַנק, האָט ער פון מיר די אויגען ניט אַרונטער-גענומען, און ווען ער האָט דערזעהן ווי איך דרעה זיך אַלץ אַרום אַהין און צוריק און טראַכט נאָר ניט וועגען אויסציהען זיך אויף דער באַנק, איז ער געווען ענטווישט.

ער האָט מיך דוקא געוואָלט זעהן אַן אויסגעצויגענעם, און ער האָט געפרעגט:

— פאַר וואָס לעגט איר זיך ניט צו? ...

אַלע מאָל האָט זיך פון אַן אַנדער באַנק, פון אַן אַנדער ווינקעל, דערהערט אַ קרעכץ, אַ זיפץ, אָדער אַ פּוילער געניץ. עס איז אַרום און אַרום געווען שמוציג. עס איז אומעטום געווען שטויביג. אַ וויסטער אומעט איז איבער אַלעם געהאַנגען; און די שיין, וואָס האָט דורך די פאַרהאַטע פענסטער אַרײַנגעקוקט, און די שטימען, וואָס האָבען זיך פון ערגיץ דער-טראָגען, און די טריט, וואָס האָבען ערגיץ אויפ'ן שניי גע-סקריפעט, און די שאַטענס, וואָס האָבען זיך אויף די ווענט געשפּרייט — אַלץ, וואָס איז געקומען פון דרויסען און פון אינוועניג, האָט דעם וויסטען אומעט געמאַכט נאָך גרעסער. און אין מיטען דערינען האָט אויף אַ האַרטער באַנק אַ קינד זיך שטאַרק צוהוסט און באַלד נאָכדעם האָבען זיך אויפגע-כאַפט עטליכע קינדער און צושראַקענע האָבען זיי אויסגעשאַסען אַ געוויין.

אַפילו בלויז טראַכטען וועגען שלאָפען אין אַזאַ צימער איז געווען אוממעגליך.

היינט דער גערוך דאַרט! ...

עס איז געווען אַ שרעק! ...

בין איך צוגעגאַנגען צו דער טיר און בין שוין געווען גרייט ארויסצוגעהן. אָבער די טיר איז פון דער אַנדערער זייט געווען פאַרשלאָסען און מען האָט ניט געקענט ארויסגעהן. ... דער געדאַנק, אַז איך וועל אפשר אין דעם פאַרשטיקטען

צימער מיט דעם וויסטען אומעט דארפען בלייבען ביז אין דער פריה, האָט אויף מיר אַ פחד ארויפגעוואָרפען. דאָס האָט גע- קענט טרייבען צו פאַרצווייפלונג. די פאַרשטיקטע לופט, דער ניט אַנגענעמער גערוך, דאָס קרעכצען, דאָס זיפצען, דאָס הוס- טען פון דעם קראַנקען קינד און דאָס געוויין פון די איבער- געשראַקענע קינדער — אַלץ ארום און ארום האָט זיך אַזוי שווער און פיינליך געלעגט אויפ'ן געמיט, און איך האָב גע- פיהלט, אז איך מוז וואָס שנעלער אַרויס פון דאָרט.

— עפענט אויף! — האָב איך אָנגעהויבען קלאַפען אָן די גלעזערנע שוויבען פון דער טיר.

האָט באַלד פון דער אַנדערער זייט זיך באוויזען דער מאַן מיט'ן אויסגעצויגענעם פנים און מיט דער געלער באַרד, און ער האָט פאַר מיר די טיר געעפענט.

— וואָסי? — האָט ער געפרעגט פאַרוואַנדערט, — איר קענט דאָ ניט שלאָפען?

ארויס פון דער שטיקעניש, וואו איך בין געווען פאַר- שלאָסען, האָב איך זיך דערפיהלט פרייער און איך האָב זיך ווידער אָנגעהויבען ארומדרעהען איבער'ן גרויסען וואָקזאַל.

אין דעם צימער, וואו די קאַסע איז געווען, זענען צוגע- קומען נייע פאַסאַזשירען. מען האָט דאָס דערקענט ניט אין זייערע פנימ'ער, נאָר אין דעם וואָס זיי זענען ניט געווען פאַר- שלאָפען און האָבען זיך נאָך אַרומגעדרעהט, אין דער צייט ווען די אַלטע פאַסאַזשירען זענען געלעגען און געזעסען אויף דער ערד.

צווישען די נייע פאַסאַזשירען איז געווען אַ יונגע פאָר פאָלק, וואָס האָט מיט זיך געפיהרט אַ קליין קינד און אַ גרויסען הונט, און בידע, דאָס קינד און דער הונט, האָבען אריינגע- טראָגען אַביסעל פרייד אין דעם גרויסען אומעט וואָס האָט אַלץ און אַלעמען געדריקט. דאָס קינד, אַ חנ'עוודיגס, אַן אויסגע- שלאָפענס, אָבער אָנגעטאַן אַזוי שווער, אַז עס האָט זיך ניט גע- קענט ריהרען, איז געזעסען רייטענדיג אויף אַ טשעמאַדאַן, אַנ- בלאַזענדיג די בעקלאַך אַזוי, אַז מען האָט געקענט מיינען, אַז אַט-אַט וועלען זיי פלאַצען, און דאָס האָט געצויגען אויפמערק- זאַמקייט און ביי אייניגע מענשען האָט זיך אויף די פנימ'ער אַ ליבער שמייכעל באוויזען; אַלע מאָל איז אַן אַנדערער צו-

געגאנגען צום קינד, געפרואווט ריידען דערצו, אָדער געבען אַ גלעט אַן אָנגעבלאָזען בעקעלע. אָבער אזוי שנעל ווי מען איז צוגעגאנגען צום קינד, האָט דער הונט, וועמען דאָס פּאַר פּאַלס האָט די גאַנצע צייט געהאַלטען אויף אַ קייט, זיך געגעבען אַ וואָרף און האָט אָנגעהויבען בילען:

— האַור־האַו...

אזוי האָט זיך דאָס אָהן אַ שיעור מאָל איבערגע'חזר'ט, און דאָן האָבען זיך דאָ און דאָרטען, אין די ווינקלען, מענשען און שמאַטעס און אין גרויען פון שלאָף אויפגעכאַפט און וואָר־פענדיג תּמ'עוואַטע בליקען אין אַלע זייטען, האָבען זיי זיך גע־קראַצט, פּאַרקרימענדיג זיך דערביי זעהר שטאַרק...

די וויסטע גרויסקייט ארום און ארום האָט געשטימט מיט דער פינסטערניש פון דער נאַכט, וואָס האָט פון דרויסען דורך די ריקע שויבען אריינגעקוקט. אַלעס האָט זיך צוגויפגעגאַסען אין איין שווערער גרויסקייט, וואָס האָט פאַר זיך אַלעס פאַר־כאַפט און קיינעם פון זיך ניט ארויסגעלאָזען; אין ערניץ האָט מען ניט געקענט זעהן קיין איין שטריך, וואָס זאָל אין זיך האָבען לייכטקייט, באוועגליכקייט; אין ערניץ האָט מען ניט געקענט זעהן קיין איין קאָליר, וואָס זאָל דערפרישען און דער־פרעהען דאָס אויג; אויף טריט און שריט מענשען אין טראַג־טעם, מענשען מיט שווערע קלומקעס — ליגענדיגע, זיצענדיגע, שטעהענדיגע און קריכענדיגע. עס איז שווער געווען זיך פאַר־צושטעלען, אַז דאָס געפינט מען זיך אין אַ לאַנד, וואָס איז אַ טייל פון אייראָפּע, אין אַ לאַנד, וואָס האָט אַמאָל געהאַט די שענסטע און עדעלסטע אינטעליגענץ אין דער וועלט; מען האָט גיכער געקענט גלויבען, אַז דאָס האָט מען זיך עפעס ווי דורך אַ כּשוף אַריבערגעטראָגען אין דער סאַמע געדיכטסטער פינסטערניש פון מיטעלאַטער, אַז מען איז אַריינגעפאַלען אין דער „מאַסקאַוויאַ" פון איוואַן גראַזני'ס צייטען...

און אַט איז אפילו דער „אַפּריטשניק", וואָס דערמאָנט אַן יענער צייט פון איוואַן וואַסילעוויטש, דעם שטרענגען הערשער, וואָס האָט געהאַט אַ שוואַכקייט פאַר אייראָפּע, כאַטש ער אַליין איז געווען אַ ווילדער אַזיאַט. דער „אַפּריטשניק" פון היינט — דאָס איז דער באוואַפענטער פון דער „גע־פּע־או" — דער „אַפּריטשניק" פון דער רעוואָלוציע...

אַלץ שטימט מיט'ן אַמאָל, און ניט מיט'ן היינט...
און ווען מען קוקט זיך צו צו די מענשען ארום און ארום,
צו די, וואָס וואַלגען זיך אויף דער ערד און צו די, וואָס שלע-
פען זיך מיט שווערע פעק און זעק און וואַרטען טעג און נעכט
אויף אַ באַהן, וואָס דאַרף קומען און קומט ניט, קען מען בשום
אופן ביי זיך ניט פועל'ן, אַז דאָס איז דאָס פּאָלק, אויף וועמעס
גורל עס איז אויסגעפּאַלען אָנצוויאָגען און אַריבעריאָגען אייראָפּע
און אַמעריקע אין מאָדערנער טעכניק און אין שנעלען טעמפּ...
עפּים קלעפט זיך דאָס ניט.
עפּים גלויבט זיך דאָס ניט.

און ס'איז אַ רחמנות אויף דעם פּאָלק. עס קען טראָגען
שווערע פעק, אָבער ניט קיין שווערע אידעאַלען. עס קען
דולדען אַ סך, אָבער אויפּטאָן וועניג. און בעת מען יאָגט און
מען טרייבט פון אַלע זייטען, בעת מען רעדט און מען שרייט
וועגען שנעלען אימפעט און ביסטרען טעמפּ, שטעהט „דאָס
פּאָלק“ ביי דער טיר אין אַ שווערער קוטשמע און מיט אַ קאָל-
טענעוואַטער באַרד, וואָס מ'האָט שוין לאַנג ניט אויסגעקעמט,
און ס'מאַכט צו און ס'עפענט אויף די טיר מיט אַ לאַפּעטע,
ווייל ביי דער פּאַראַדנער טיר פּונ'ם וואָקזאַל אין דער הויפּט-
שטאָט פון אוקראַינע פּעהלט אַ קליאַמקע...

ווען איך בין שוין געווען שרעקליך מיד פון ארומדרעהען
זיך איבער'ן וואָקזאַל, בין איך ווידער אַריין אינ'ם דעזשורנע'ס
צימער, ווייל דאָרטען האָבען מיך שוין אַלע געקענט און דער
אַריינגאַנג איז פאַר מיר געווען פּריי. איך האָב דאָרטען אויך
געקענט נוצען דעם טעלעפּאָן ווען איך האָב נאָר געוואָלט, און
די יונגע דאַמע, וואָס איז ביים טעלעפּאָן געזעסען, רויכערענדיג
די גאַנצע צייט, האָט אַרויסגעוויזען איר גרייטקייט מיר צו
העלפּען, כאַטש זי איז געווען שטאַרק פאַרטיפּט אין אַ געשפּרעך
מיט איינעם פון די באַאַמטע.

דער דעזשורנע איז געווען ניט וועניג איבערראַשט ווען ער
האָט מיך ווידער דערזעהן.

— איר שלאָפט נאָר ניט? — האָט ער מיך געפרעגט.
— ניין, איך וויל ניט שלאָפען, — האָב איך אים גע-
ענטפּערט.

עס האָט זיך געדוכט, אַז די נאכט וועט נאָר קיינמאָל קיין

סוף ניט האָבען; אז דער פריהמאָרגען וועט ערגיץ בלייבען שטעקען און וועט זיך ניט קענען דיהרען ווייטער, פונקט זוי די רוסישע מענשען מיט די שווערע קלומקעס אויף די פלייצעס דאָ אויפ'ן כאַרקאָווער וואַקזאַל. עס וועט שוין שטענדיג אזוי זיין פינסטער און מען וועט אַלץ וואַרטען און וואַרטען אויפ'ן פרימאָרגען, פונקט ווי מען וואַרט אויף די באַהנען, וואָס פאַר־שפעטיגען.

ווי איך בין אזוי געזעסען ביים „דעזשורני" אין צימער, האָט אַ באַוואַפֿענטער פון דער „גע־פֿע־או" אריינגעפירט אַ דערשראָקענעם מענשען, וואָס האָט געטראָגען אַ רויטע לענטע אויפ'ן אַרבעל פונ'ם פעלץ. צוזאַמען מיט דעם דערשראָקענעם מענשען, ביי וועמען דער באַוואַפֿענטער האָט באַלד די רויטע לענטע אַרונטערגעריסען, זענען אויך אריינגעקומען דריי פויערים. איינער פון זיי — אַ הויכער, מיט שוואַרצע וואַנצעס און אַ שוואַרצע באַראַשקענע קוטשמע; דער צווייטער — אַ נידע־ריגער, מיט גרויסע באַלעכאַטע אויגען און מיט אַ גרויער פוטער־נער קוטשמע, און דער דריטער — גלאַט אַ תמ'עוואַטער פויער. וואָס שלעפט זיך נאָך און מאַכט דעם איינדרוק פון איינעם וואָס איז צופרידען אַז מען טשעפעט אים ניט.

צופריענדיג דעם צושראָקענעם מענשען צום דעזשורני פון דער סטאַנציע, האָט דער באַוואַפֿענטער פון דער „גע־פֿע־או", אַ הויכער, געזונטער יונגעראַן פון אַ יאָהר דרייסיג, מיט אַ לאַנג־גען שינעל און מיט אַ גרויסען רעוואָלווער, געבראַכט אַ קלאַנע: ער, דער צושראָקענער מענש, איז געווען אַ „שווייצאַר" ביי איינער פון די טירען אויפ'ן וואַקזאַל, און דערפאַר האָט ער דאָס אַ רויטע לענטע אויפ'ן אַרבעל געטראָגען. ביי די דריי פויערים, וואָס שטעהען דאָ, האָט ער גענומען צו פינף קערבלאָך אַ שטיק, צוזאַגענדיג, אַז ווען ס'וועט אַנקומען אַ צוג וועט ער זיי העלפען זיך אריינכאַפען אין אַ וואַנאַן. אזוי האָט ער זיי געזאַגט ווען זיי האָבען אים שטילערהייט דאָס געלט גע־געבען. אָבער ער האָט קיין וואַרט ניט געהאַלטען. און דער־פאַר האָבען זיי אויף אים אָנגעוויזען דעם באַוואַפֿענטער, האָט ער אים גלייך פון פאַסטען אַרונטערגענומען און אים געבראַכט אַהער. זאָל דער „דעזשורני" פון דער סטאַנציע צונויפשטעלען אַ „אַסט" און דאָס איבעריגע וועט מען שוין זעהן...

ביי דעם אָנגעקלאָגטען איז דאָס פנים געווען שרעקליך בלאַס. דעם קאָפּ אָנגעבויגען, די הענט אַרונטערגעלאָזען, איז ער געשטאַנען ווי אַ פאַרלאָרענער און האָט זיך אַפילו קיין ריהר ניט געטאָן, און ווען מען האָט אים געפרעגט צי ער האָט ביי די דריי פויערים גענומען די פינף רובעל, האָט ער, שטיל, קוים וואָס מען האָט געהערט, געענטפערט איין וואָרט: „גענומען“.

דערנאָך האָט מען גענומען איבערפרעגען די דריי פויערים. דער וואָס מיט דער שוואַרצער קוטשמע האָט זיך געהאַלטען אַזוי ווי ער וואָלט זיך שטאַרק געפרעהט דערמיט וואָס ער האָט זיך דערלעבט אַ נקמה אין אַ מענשען; ער האָט אַ סך גערעדט, איבערגעגעבען אַלע איינצעלהייטען ווי אַזוי און וואָס און ווער און ווען, ווי ס'איז געוועהנליך דער שטייגער פון אַ אוקראַיִנישען פויער, ווען ער דערצעהלט עפּים. און רעדענדיג האָט ער געקוקט מיט נצחון אויף דעם אָנגעקלאָגטען, וואָס איז גע-שטאַנען ווי אַ דער'הרג'עטער, אַלץ אין דער זעלבער פּאָזע — דעם קאָפּ אָנגעבויגען און די הענט אַרונטערגעלאָזען.

דער אַנדערער, דער וואָס מיט דער גרויער קוטשמע, האָט קיין סך ניט גערעדט. מיט צושפרייטע פּים איז ער געשטאַנען, קוקענדיג פאַר זיך מיט די תּמ'עוואַטע, באַלעכאַטע צוויי גרויע אויגען, וואָס האָבען גאָר ניט אויסגעדריקט. ער האָט געוואַרט, מען זאָל אים שטעלען פּראַנען, און ווען מען האָט אים געפרעגט צי דער אָנגעקלאָגטער האָט ביי אים גענומען פינף רובעל, האָט ער געענטפערט מיט אַ שטים, וואָס האָט אין זיך געהאַט דעם אָפּקלאַנג פון אַ ווידער-קול, וואָס קומט אַרויס פון אַ לעדיג פּאַס ווען מען גיט אַ קלאַפּ אָנ'ם דנאָ:

— „נו, פעונאַ וויאַוו“ (נו, אוראי האָט ער גענומען).

און דער דריטער האָט זיך געהאַלטען אין אַ זייט, פונקט ווי ער וואָלט שוין חרטה געהאַט אויף דעם גאַנצען עסק. ווען מען האָט אים געפרעגט צי דער אָנגעקלאָגטער האָט ביי אים גענומען געלט, האָט ער געענטפערט עפעס ווי ניט גערן:

— די מענשען זאָגען דעם אמת...

פאַרטיג געוואָרען מיט'ן אויספרעגען, איז אַוועק די אַלטע רוישישע סדרה — שרייבען לאַנגע מגילות. דער „דעזשורני“ פון דער סטאַנציע האָט צוגויפגעשטעלט אַ לאַנגען „אַקט“. און

דערנאך האָט ער צוגערופען די דריי פויערים, זיי זאָלען זיך אונטערשרייבען. די ערשטע צוויי, דער וואָס מיט דער שוואַר-צער קוטשמע און דער וואָס מיט דער גרויער, האָבען מיט גרויסע שוועריגקייטען זייערע נעמען אונטערגעשריבען, אָנצויר-כענענדיג אויפ'ן פאפיר קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס. דער דריי-טער איז געווען אינגאנצען אַ בעזגראמאָטנער און ער האָט זיין נאָמען ניט געקענט אונטערשרייבען.

איינער פון די באהן-באאָמטע, וואָס איז געזעסען אין אַ זייט, האָט די דריי פויערים געזאָגט מוסר:

— שעמען מענט איר זיך! אונטערגעפירט אַ מענשען. קיין קניפּ אין בעסעל וועט מען אים דאָך דערפאַר ניט געבען... ביי דעם אָנגעקלאָגטען האָט איין אַקסעל געגעבען אַ ציטער, און דער פויער מיט דער שוואַרצער קוטשמע האָט געזאָגט:

— אָבער ער האָט דאָך גענומען ביי אונז צו פינף קאַר-באָווענצעס פון אַ מענשען!...

— נו, ווער האָט אייך געבעטען איר זאָלט געבען? — איז דער באאָמטער געווען ביז.

אָבער דער פויער האָט דארויף אויך געהאַט אַן ענטפער:

— וואָס דען האָבען מיר געזאָלט טאָן? — האָט ער גע-זאָגט, — שוין צוויי טעג און צוויי נעכט, אַז מיר וואָלגערן זיך דאָ... בילעטען האָבען מיר און אין וואַגאַן קענען מיר ניט אריין...

צוקוקענדיג זיך צו אַלעס ארום און אויסהערענדיג די רייד און די טענות, איז שווער געווען זיך פונאַנדערצוקלייבען אין דעם ווער עס איז דאָ ווירקליך שולדיג און ווער עס איז גערעכט. עס איז אויף אַלעמען געווען אַ גרויסער רחמנות...

— און איצט, — האָט זיך געגעבען אַ הויב אויף דער מאַן מיט'ן לאַנגען שינעל און מיט'ן גרויסען רעוואָלווער, — איצט — אַלע מיט מיר אין דער „גע-פע-או“!

און דער באוואָפּענטער האָט אַוועקגעפיהרט די דריי פויערים, צוזאמען מיט'ן אָנגעקלאָגטען, אין דער „גע-פע-או“ ביים וואָקזאַל. דאָרטען, הייסט עס, וועט מען זיך שוין אין אַלעס פאַר-נאַנדערקלייבען.

איך האָב זעהר שטארק געוואָלט וויסען וואָס ס'וועט ווערען מיט'ן אָנגעקלאָנטען און מיט די דריי פּויערים, האָב איך נע- וואַרט אַן ערך פּון אַ פּופּצעהן מינוט, און דערנאָך בין איך אַוועק אין דער „געפּע-אוּ“. מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס איז ניט ווייט; מען דאַרף געהן גלייך און דערנאָך זיך פאַר- קירעווען לינקס, אויף דער ערשטער פּלאַטפּאָרמע, און דאָרטען וועל איך שוין אַליין זעהן. איבער דער טיר הענגט אַ שילד מיט גרויסע בוכשטאַבען: „דעפּע-אוּ“.

פאַרוואָס עפעס „דעפּע-אוּ“?

— ווייל אַזוי הייסט די „געפּע-אוּ“ אין אוקראַינע — דערזשאַוונאַ פּאָליטישנאַ אופּראַוואַ“.

אריינגעקומען אין דער „דעפּע-אוּ“, האָב איך דאָרט גע- טראָפּען דעם אָנגעקלאָטען זיצען אויף אַ בענקעל. דאָס פּנים איז ביי אים געווען נאָך בלאַסער ווי פּריהער, דער קאָפּ — נאָך מער געבויגען. עס האָט זיך געדוכט, אַז דאָס איז ניט קיין לעבעדיגער מענש, נאָר אַ טויטער מיט אָפענע אויגען.

ביים טיש איז געזעסען דער באַפּולמעכטיגטער, אַ שעהנער בחור'ל פּון אַ יאָהר דרייפּיר און צוואַנציג. די הויט פּון זיין פּנים איז געווען אַ צאַרטע, אַ מיידעלשע, און כאַטש דער אויס- דרוק פּון זיינע אויגען איז געווען אַ ווייכער, איז אין זיי דאָך געווען אַ שאַרפע שפּיצגיגקייט, וואָס נעמט דורך און דורך. דאָס הימעל מיט'ן רויטען דעניק איז ביי אים געווען אָנגערוקט אין אַ זייט און ער איז געווען באַוואָפענט מיט אַ גרויסען דעוואָלווער. מיין אריינקומען האָט ארויסגערופּען אַ שטיקעל איבער- ראַשונג. דער מענש, וואָס איז ביי דער טיר געשטאַנען, האָט מיך אָפּגעשטעלט, און איך האָב צו אים אָנגעהויבען רעדען אויף ענגליש...

פּון דעם, וואָס איך האָב גערעדט, האָט ער געוויס מער ווי איין וואָרט ניט פאַרשטאַנען, און דאָס איז געווען דאָס וואָרט „אַמעריקע“.

ער האָט אָנגעקוקט מיין פּאַספּאָרט, און מיט דער פּולער זיכערקייט, אַז איך פאַרשמעה ניט אַ וואָרט רוסיש, האָט ער מיר אָנגעוויזען אַ פּלאַץ, וואו איך זאָל זיך אַוועקזעצען... עס איז געווען שווער, שרעקליך שווער צו זיצען און צו-

קוקען די נעבעכדיגקייט און דעם צער פון דעם אָנגעקלאָגטען, וואָס האָט אַפילו מיט קיין איין וואָרט, מיט קיין איין באַווער-נונג ניט אַרויסגעוויזען קיין סימן פון לעבען. פון אן אנדער צימער, וואו די טיר איז געווען אָפּען און וואו די דריי פויערים זיינען געזעסען, איז אלע מאָל אַרויסגעקומען א מענש מיט אַ פאַרביסען פנים און מיט אַ קרומען פּוּם. הינקענדיג, אָבער מיט ברייטע שפּאַן איז ער אַלע מאָל צוגעגאַנגען צום אָנגע-קלאָגטען און קוקענדיג אויף אים מיט די שאַרפע, שפיציגע אויגלאַך האָט ער אים אַרונטערגערוקט די קוטשמע איבער די אויגען און איבער די אויערען, און באַלד האָט ער זי צוריק אַרויפגערוקט און ווידער אַראָפּגערוקט...

און דער צושראָקענער מענש האָט זיך ניט געווערט געגען דעם. ער האָט גאָר ניט געזאָגט. ער האָט זיך אַפילו קיין ריהר ניט געטאָן, פונקט ווי ער וואָלט מער גאָר קיין אייגענעם ווילען ניט געהאַט, פונקט ווי ער וואָלט גאָרניט געווען קיין מענש, גאָר א זאך, מיט וואס מען קען טאָן אַלץ וואָס מען וויל...

די גאַנצע געפאַלענקייט פון דעם מין מענש איז געלעגען אין דער האַלטונג פון דעם אָנגעקלאָגטען. און ס'איז געווען אזא רחמנות אויף אים ווען ער האָט שטיל און מיט ציטערדיגע ליפּען געזאָגט, אז ער האָט גענומען געלט ביי די פויערים, ווייל ער קרינגט זעהר וועניג פאַר זיין אַרבייט און אין שטוב פעהלט אויס ברויט...

אַרום און אַרום האָט אלעס געמאַכט א שרעקליך-שווערען איינדרוק. עטליכע מאָל האָט דער טעלעפּאָן געקלונגען און דער באַפּולמעכטיגטער יונגער בחור'ל מיט'ן רויטען הימעל האָט גע-ענטפּערט, אז ער האָט איצטער ניט גענוג „שיסערס“, מען זאָל אים צושיקען נאָך עטליכע. דאָס וואָרט „סטריעלאַקס“ (שיסער) איז אים גאָר פּוּם מויל ניט אַרויס ווען ער האָט אויפ'ן טעלע-פּאָן גערעדט. און נאָכדעם ווי ער איז פאַרטיג געווארען מיט די פּראַגען, וואָס ער האָט געשטעלט דעם אָנגעקלאָגטען און אויך די דריי ערות, איז ווידער אַוועק די אַלטע רוסישע סדרה פון שרייבען לאַנגע מגילות. ער, דער באַפּולמעכטיגטער, האָט אויך צונויפגעשטעלט אַ לאַנגען „אַקט“, נאָך אַ לענגערען ווי דער דעזשורני פון דער סטאַנציע האָט צונויפגעשטעלט. דערנאָך, ווען ער האָט דעם „אַקט“ פאַרגעלעזען אין דער הויך, איז דאָס

געווען עפעס א מאָדנער געמיש פון רוסישע און אוקראינישע אויסדרוקען, וואס האָבען זיך ניט אינגאנצען געקלעפט איינע צו די אנדערע. די גאַנצע געשיכטע, וואָס מען האָט געקענט איר בערגעבען אין עטליכע שורות, האָט זיך צעשפרייט אין אַ לאַנגער מגילה, אין וועלכער ניט נראמאַטיקאלישע זאצען האָבען זיך ווידערהאַלט אָהן אַ שיעור מאָל, און ווען מען איז שוין, סוף כל סוף, פארטיג געווארען, האָט מען דעם אָנגעקלאָגטען, צוזאמען מיט די דריי פויערים, אוועקגעפיהרט אין א באזונדער צימער...

— און איצט קען איך אייך אויסהערען, — האָט דער באַ- פולמכטיגטער זיך געווענדעט צו מיר נאָכדעם ווי ער האָט די פיר מענשען איבערגעגעבען אין די הענט פון זיינע באוואפענטע און אויך אין די הענט פון דעם הינקענדיגען מיט דעם פאָר- ביסענעם פנים. — איצט קען איך אייך אויסהערען.

און ער האָט מיר אָנגעוויזען אויף דעם בענקעל, וואָס איז ביי זיין שרייבטיש געשטאַנען.

דערלאנגענדיג אים מיין אַמעריקאנער פאַספּאָרט און די אַנגערע דאָקומענטען, האָב איך דאָס מאָל גלייך אָנגעהויבען רעדען רוסיש, און ווען ער האָט דאָס דערהערט, איז ער געבליבען זיצען אַן איבערראשטער...

— וואָס?! — האָט ער אויף מיר די אויגען אָנגעשטעלט, — איר רעדט רוסיש? ...

— יאָ, ווי איר זעהט, רעד איך רוסיש...

איך האָב אים דערצעהלט ווי איך בין געבליבען אויפ'ן וואקזאל און האָב אים געבעטען, ער זאָל מיר באַהילפּין זיין און קריגען א צימער. אָבער ער איז געווען שטאַרק צוטומעלט און מען האָט געקענט זעהן, אז ער איז שטאַרק ניט צופרידען דער- פון, וואָס איך, אַ מענש, וואָס קען רוסיש, בין דאָ די גאַנצע צייט געזעסען. און ווענרענדיג זיך צו איינעם פון די „שיסערס“, אַ מאַן מיט אַ לאַנגען שינעל און מיט אַ גרויסען רעוואָלוער, האָט ער געזאָגט:

— שוין זאָל מען קריגען א צימער דאָ אויפ'ן וואקזאל!

דער באוואפענטער האָט מיר געהייסען געהן מיט אים, בין איך געגאנגען. און מיט אַמאָל האָב איך דערזעהן ווי ער

האַט מיך ווידער צוגעפיהרט צו דעם צימער, פון וואָנען איך האָב זיך שוין איין מאָל קוים אַרויסגעריסען!
 — ניין, דאָ וועל איך ניט זיין! — האָב איך אים גע-
 זאָגט, — פיהרט מיך ערגעץ אַנדערש, נאָר ניט אין אַט דעם
 צימער! ...

האַט ער מיך אַריינגעפיהרט אינ'ם „זאַל" פונ'ם ערשטען
 קלאַס, וואו עטליכע מענשען מיט בערשטלאַך אויף די באַרפוסע
 פיס האָבען געוואָשען דעם פאָל.

דאָס איז געווען אַ זעהר פרימיטיווער אופן פון וואָשען אַ
 פאָל אין אזאַ גרויס צימער. עס האָט זיך געדוכט, אז די מענשען
 מיט די בערשטלאַך אויף די באַרפוסע פיס ארבייטען גאָרניט,
 נאָר זיי גליטשען זיך, און ביז זיי זיינען פארטיג געווארען מיט
 אַפּוואָשען אַ לאַנגען פאַס פון איין עק צימער ביז צום אַנד-
 דערען, האָט געדויערט זעהר לאַנג. דאָס שמראָבען זייערס האָט
 געשטימט מיט דער פינסטערניש, וואָס האָט פון דרויסען אַרייני-
 געקוקט און מיט דעם שווערען אומעט, וואָס האָט זיך פון אור-
 מעטום געטראָגען. עס האָט אויך געשטימט מיט דעם, וואָס
 כמעט אויף יעדען פענסטער פון דעם גרויסען „זאַל" איז געלעגען
 אַ מענש מיט שווערע שטיוועל. אורדאי אַ באהן־אַנגעשטעלטער,
 און איז געשלאָפען מיט'ן היטעל צוקאָפענס...

און אין אַ ווינקעל, ניט ווייט פון דער טיר, זיינען געזע-
 סען עטליכע מענשען און האָבען גערעדט וועגען די פרייזען פון
 ברויט און וועגען דעם וואָס אין די דערפער שטאָרבט מען פאר
 הונגער.

און פון אַלץ ארום האָט זיך געטראָגען אַ מורא'דיגע שווער-
 קייט. אַ ספעציפיש רוסישע שווערקייט, וואס ציהט זיך נאָך
 פון איוואָן גראָזני'ס צייטען...

און דער באוואפענטער פון דער „גע־פע־או", דער „אַפ־
 ריטשניק" פון דער רעוואָלוציע, איז אַלע מאָל אַריינגעקומען און
 איז צוריק אַרויסגעגאנגען.

און אַ מיידעל מיט צוריסענע שיד און מיט אַ פלעדערוויש
 אין דער האַנט האָט אַפגעשטויבט די רוסישע צייטונגען און
 זשורנאַלען און אויך די ביכער, וואָס זיינען געווען אויסגעלייגט
 אויף אַ לאַנגען טיש, און טוענדיג דאָס האָט זי פאַר זיך געזונגען
 אַ לידעל:

„און אפשר געהט עס דיר אין נדו,
 די מאַמע וועט פארקויפטן די שטוב,
 און מיר וועלען ביידע חתונה האָבען,
 ווייל איד האָב דיר אזוי ליב...“

און טאַקע נאָך אַמאָל:

„אוי, און מיר וועלען ביידע חתונה האָבען,
 ווייל איד האָב דיר אזוי ליב...“

אַלץ אַרום און אַרום איז געווען מאַדנע...
 אַלץ אַרום און אַרום האָט זיך עפעס ניט געקלעפט...

צענטער קאפיטעל.

אין כאַרקאָוו.

1. ניט קיין אימפעט, נאָר אַ כּהלה.

כאַרקאָוו וואַקסט, כאַרקאָוו ווערט אַלץ גרעסער און גרע-
סער. כאַרקאָוו בויט זיך. אין כאַרקאָוו איז פאַראַן די גרויסע
טראַקטאָר-פאַבריק, וואָס האָט אַ נאָמען איבער גאַנץ רוסלאַנד
און אויך איבער דער גאַנצער וועלט.

דאָס הערט מען אומעטום. נאָך אידער מען קומט אַליין
אין דער הויפט-שטאָרט פון אוקראינע. און ווען מען קומט
אַהין, איבערצייגט מען זיך אין דעם נאָך מער, ווייל מען זעהט
ווירקליך ווי די שטאָרט וואַקסט און ווי מען בויט אומעטום.

אַבער — ווי מאָדנע דאָס זאָל ניט זיין — מען באַקומט
דעם איינדרוק, אז דאָס בויען פון פאַבריקען האָט אַ שייכות
מיט די מענשען בלויז אויף אַזוי פיל אויף וויפיל עס מאַכט
איצטער שווערער זייער לעבען...

עס קומט אויס אַזוי, אז די מאַשין ווערט ניט געמאַכט
פאַר'ן מענשען לייכטער צו מאַכען זיין לעבען, נאָר פאַרקערט,
דער מענש איז פאַר דער מאַשין און ער דאַרף פאַר איר זיין לע-
בען מקריב זיין...

און דאָס, אייגענטליך, פיהלט זיך אומעטום, אין אַלע גרע-
סערע און קלענערע שטעט פון סאָוועט-רוסלאַנד. מען בויט —
דאָס קען קיינער ניט לייקענען; אַבער — מיט מענשליכע לעבענס-
אַלט אַ פּונדאַמענט...

אַזוי האָט מען אין מצרים געבויט פתום מיט רעמסס;
ווען עס האָט אויסגעפעהלט אַ ציגעל, אָדער אַ שטיין, האָט מען
אריינגעמויערט אַ לעבעדיגען מענשען...

אַזוי האָט מען אין אַלע צייטען ברייטער געמאַכט די גרע-

ניצען פון דער רוסישער אימפעריע — ניט געזשאלעוועט קיין מענשען!...

און אזוי בויט מען אין רוסלאנד אויך איצט. דאָס איז אַ טיפּיש־רוסישער שטייגער פון בויען, ווען מען וויל נאָכמאַכען אַ לאַנד, וואָס שטעהט העכער אין קולטור און ציוויליזאציע — אַ שטייגער, וואָס ציהט זיך אין אַ גלייכער לויט ניע צוריק צו די צייטען פון פּיאָטר דעם גרויסען און איוואָן דעם שרעקליכען. און דאָס איז — ציוויליזירען רוסלאַנד מיט באַרבאָרישע מיטלען!... דער ציל איז טאָקע אַן אַנדערער. די פּאַרמע אָבער איז גע- בליבען דיזעלבע...

און דערמיט דערקלערט זיך אפשר דער פאקט, וואס אין דער צייט ווען אין אנדערע לענדער פיהלמט זיך ביי אזא בויען אן אימפעט, פיהלמט מען אין רוסלאנד דערביי גאָר ניט קיין אימפעט, נאָר אַ בּהֵלָה...

און פיהלען פיהלמט זיך אָט די בהלה ניט נאָר ביי דער אַר- בייט, נאָר אויך ביים געהן צו דער אַרבייט, מען געהט ניט, נאָר מען יאָגט זיך אין אַזאַ צומישעניש, אין אַזאַ בהלה־דיגען קאַראַהאַד, פונקט ווי אימיצער וואָלט מיט טויוזענט בייטשען גע- טריבען!...

אַ טייל פון דער דאָזיגער בהלה האָב איך געזען פארטאָג אויפ'ן כאַרקאָווער וואָקזאַל.

אין דער גרויסער פּוילקייט, וואָס האָט זיך אזוי קריכע- ריש קוים באַוועגט, האָט זיך פון אַן אַנדער זייט מיט אַמאָל אַריינגעריסען אַ קלאַפּעריי פון שווערע טריט; מענשען ניט אויסגעשלאָפענע, צושייבערטע און צורודערטע, שמוציגע און קוי- טיגע, יונגע און אַלטע, מענער און פרויען, מיט קעסטעלאַך און קאָשעקלאַך אין די הענט, זיינען ווי די פּאַר'סמ'טע מייז גע- לאָפען צו דער גרויסער טיר, וואָס איז פריהער געווען פאַר- שפּאַרט מיט אַ לאָפעטע, ווייל עס פעהלמט דאָרט אַ קליאַמסע. לויפּענדיג האָבען זיי איינע די אַנדערע געשטופּט און געשמויסען; יעדער איינער האָט געוואָלט זיין דער ערשטער אַרויסצולויפּען, כּדי וואָס גיכער זיך אַריינצושפּאַרען אין אַ געפּאַקטען טראַמ- וואַי און אַנקומען צו דער אַרבייט פונקט צו דער מינוט, ווייל ווען מען פאַרשפּעטיגט אַביסעל הייסט דאָס שוין אַ „פּראָגול“

און מען קען געשמעלט ווערען אונטער'ן חשד, אז מען איז אויסען צו שעדיגען און צו שטערען.

געקומען זיינען די אלע מענשען אויפ'ן וואָקזאל מיט'ן באַהן פון אַ גענענד, וואס געפינט זיך ווייטער פון דער שטאָרט. דאָרטען וואוינען זיי; אין שטאָרט קענען זיי קיין קוואַרטיר רעם ניט קריגען, ווייל די שטאָרט וואַקסט דאָך, די שטאָרט ווערט דאָך גרעסער. אלע טאָג מוזען זיי אויפשטעהן ווען אין דרוי-סען איז נאָך פינסטער; זיי שלעפען זיך לאַנג מיט'ן באַהן ביז זיי קומען צום וואָקזאל, און דערנאָך דארפען זיי ערשט פאַה-רען מיט'ן טראַמוואַי; די טראַמוואַיען זיינען שרעקליך גע-פאקט; מענשען הענגען זיך אָן אויף די טרעפלאַך און אויף וואָס ס'מאַכט זיך נאָר אין אזא געדרענג, אין אזא שטיקעניש, אז ס'איז פשוט מיט נסים, וואָס זיי ווערען ניט דער'הרג'עט; אלע זיינען נערוועז, אלע פיהלען זיך ווי אין אַ שפּאן, וואו מען טרייבט און מען יאָגט אָהן רחמנות און אָהן א ברעקעל איינזעהעניש. און ווען ס'קומט זיי אויס צו וואַרטען לאַנג, ווייל עס זיינען נישטאָ גענוג טראַמוואַיען, ווערען זיי נאָך מער נערוועז, און עפעס קוקען זיי איינער אויפ'ן אנדערן מיט אזוי פיל כעס און מיט אזוי פיל פאַרביטערטקייט, אז עס כאַפט אוש אָן אַ שרעק.

דער גרעסטער רחמנות איז געווען אויף די עלטערע מענשען. צווישען זיי זיינען געווען אי אידען, אי קריסטען. זיי זיינען געקומען צום וואָקזאל נאָך פריהער, ווייל זיי האָבען, ווי עס שיינט, מורא געהאַט זיי זאָלען נאָך ניט פאַרשפּעטיגען. עס איז זיי געווען קאַלט, זיי זיינען געווען מיד, האָבען זיי זיך אויס-געשמעלט אין די ווינקלען, צושפּאַרענדיג זיך צו די ווענט און זיי האָבען שטיל גערעדט צווישען זיך. און ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען דאָס לויפעניש, זיינען זיי אויך אריין אין דער בהלה, נאָכשלעפענדיג זיך, מיט די פעקלאַך און קאַשעקלאַך אונטער די אַרעמס. איינער פון זיי, אן אלטער איד מיט אַ גרויליכער באָרד אן אונטערגעשאַרענע, האָט מיר געזאָגט, שאַקלענדיג מיט'ן קאַפּ:

— איר זעהט, אָט אזוי לעבען מיר דאָ! ... אזא עלטער האַ-

בען מיר דאָ! ...!

קיין רחמנות ניט אויף אַלטע לייט!

און ווען מען רעדט מיט אַ יונגען קאָמוניסט וועגען די אלטע לייט, ענטפערט ער געוועהנליך גאנץ געלאסען, ווי ס'פאָסט פאר איינעם, וואָס דאַרף ניט אַרויסווייזען קיין סענטימענטען :
 — דאָ דאַרף דער צוגאַנג זיין אזוי : אַ מענש ווערט אלט און פאַרלירט די פעהיגקייט און דעם כח צו אַרבייטען, דאַרף אים מער קיינער ניט האָבען, און ער מעג זיך שטאַרבען געזונטער-הייט...

עס איז שוין געווען זיבען אזייגער אין דער פרייה ווען איך האָב באַשלאָסען, אז אויפ'ן וואָקזאַל האָב איך שוין גענוג גע-זעהן, און דאָן האָב איך אויף אַ „דראָזשע" זיך געלאָזט פאַהרען אין שטאָרט אַרײַן.

כאָטש עס איז נאָך געווען אזוי פרייה, האָט מען שוין דאָ און דאָרטען געזעהן לאַנגע „אַטשערעדען". און ווען איך האָב געפרעגט דעם אָנטרייבער וואָס פאַר „אַטשערעדען" דאָס זיינען, האָט ער געענטפערט קורץ :
 — די געוועהנליכע...

די גאַסען זיינען געווען באַדעקט מיט אייז און שניי. עס איז געווען גליטשיג, און פערד, וואָס האָבען שווערע משא גע-פיהרט איבער'ן שאָסע, זיינען אלע מאָל געפאלען און מען האָט געדארפט „וויאַקען" און „נאַקען" ביז מען האָט זיי אויפגעהויבען. די קעלט איז געווען אַ מורא'דיגע ; אלעס ארום און אַרום איז געווען פאַרפראָרען. די הייזער און די קראָמען האָבען מיט בלינדע שויבען געקוקט אויף דעם גרויען פרייהמאַרגען און אויך אויף די מענשען, וואָס האָבען געציטערט פון קעלט. אויף אלעס ארום און ארום איז נאָך געלעגען די מידיקייט פון דער שווערער נאַכט און פון דעם גרויען פרייהמאַרגען, און אין דעם האָט זיך גאָר פלוצלונג אַריינגעריסען אַ פרישער, גע-זונטער און לעבעדיגער גערודער — אַ לאַנגע רייהע פון גרויסע אויטאָ-עקספרעסען, געפאקט מיט באוואפענטע רויטע ארמיער. די יונגע מענשען האָבען צווישען זיך גערעדט הויך און זיי זיי-גען געווען פּרעהלאך און לעבעדיג, און אויף די עקספרעסען, וואָס האָבען מיט זייער אָנקומען צורודערט די שטילקייט אין גאַס, זיינען געווען גרויסע אויפשריפטען מיט גרויסע אותיות, וואָס מען האָט געקענט זעהן ווייט :

„ניע כאָטים וואָיני — ווּסיעגדאַ נאַ טשעקו" (מיר ווילען

ניט קיין מלחמה, אָבער מיר זיינען שטענדיג אויף דער וואך).
אזעלכע און עהנליכע סצענעס זעהט מען אין סאָוועט־רוס-
לאַנד כמעט אומעטום. די שרעק פאר אַ מלחמה הענגט אין
דער לופטען.

איך בין צוגעפאָהרען צו דעם „קראַסני“־האַטעל, וואוהין עס
פאַרפאָהרען געוועהנליך אויסלענדער, אָבער דאָרטען האָט מען
מיר געזאָגט, אַז אַלע צימערען זיינען פארנומען. דאָס איינ-
ציגע וואָס איך האָב געקענט טאָן איז — איבערלאָזען דעם
משעמאָדאן דאָרט און זיך לאָזען געהן איבער די גאסען פון דער
שטאָט.

און איך בין געגאנגען פון איין גאס אין דער אַנדערער
ביו עס האָט אָנגעהויבען ווערען אַביסעל לעבעדיגער און ס'האָט
בען זיך אומעטום גענומען באווייזען די מענשען מיט די פאָרט-
פעלען...

מענשען מיט פאָרטפעלען — דאָס זעהט מען אין רוסלאַנד אוי-
מעטום אויף יעדען שריט און טריט. עס טראָגען לעדערנע פאָרט-
פעלען אי מענער, אי פרויען, אי אַלטע, אי יונגע — אַלע טראָג-
גען פאָרטפעלען, כאָטש איין נאָט ווייסט צו וואָס זיי דארפען
זיי. ווילענדיג ניט ווילענדיג דערמאָנט מען זיך אָן א סצע-
נע פון דער פיעסע „כליעב“ (ברויט), וואָס מען שפילט איצ-
טער אינ'ם מאַסקווער קונסט־טעאָטער. דאָרטען האָט איינער א
טענה, פאר וואָס ס'איז אין סאָוועט־רוסלאַנד א מאַנגעל אין
שיך. „מען קוילעט דאָך, — זאָגט ער, — אַלע בהמות אין די
דערפער און מען שינדט אָפּ די פעל, וואו זשע איז די לעדער?“
און דאָרויף ענטפערט מען אים, אַז די לעדער געהט אַוועק אויף
פאָרטפעלען...

איז טאָקע הימעל און ערד און פאָרטפעלען. אָבער אין
שיך איז, ווי עס שיינט, אַ מאַנגעל, און מענשען געהען אַרום
אין אַלטע צוריסענע שיך, וואָס אין אַנדערע לענדער ווארפט
מען, געוועהנליך, אַרום אויפ'ן מיסט...

שפאַצירענדיג אויפ'ן טעוועלעווער סקווער, וואו עס געפינט
זיך דאָס נייע גרויסע „סאָוועטען־הויז“, וואָס מאכט פון דרויסען
דעם איינדרוק פון אַ פאַלאַץ, האָב איך דערזעהן א רעגורונגס-
רעסמאָראַן, וואו ווייסע קוילעטשלאך זיינען געווען אַרויסגע-
שטעלט אין פענסטער.

קוקענדיג אויף די ווייסע קוילעטשלאך האָב איך מינע איי-גענע אויגען ניט געגלויבט. איך האָב געמיינט, אז דאָס איז אודאי א חלום.

די ווייסע קוילעטשלאך זיינען אָבער ניט געווען קיין חלום, נאָר א „טרוקענע ווירקלאַכקייט“. ווייל ווען איך בין אַריינגעקור-מען אינווייניג און האָב גענומען איין קוילעטשעל אין דער האַנט איז פאר מיר געווען סלאָך, אז ס'איז שוין אלט מתושלח'ס יאה-רען, ווייל ס'איז געווען פראַדארט ווי א שטיין...
— וויפיל קאָסט דאָס?

— א רובעל מיט פינף און צוואַנציג קאָפּיקעס...

פאַר אַ גלאָז קאָפּע, וואָס האָט געהאַט עפעס אַ מאָדנעם מיתה-משונה קאָליר און האָט אויסגעזעהן אזוי ווי מען וואָלט זי געמאַכט פון אלטע פאַדעשוועס, האָב איך באַצאָהלט פּוּפּ ציג קאָפּיקעס. און דערנאָך האָב איך זיך אוועקגעזעצט ביי אַ טישעל, וואָס איז געווען שרעקליך קוויטיג און שמוציג — פונקט אזוי קוויטיג און שמוציג ווי די מענשען, וואָס זיינען גע-זעסען ביי די אַנדערע טישלאַך און ווי אַלעס אַרום און אַרום.

עסען דאָס קוילעטשעל איז געווען אונמעגליך; מען האָט זיך פשוט געקענט צוברעכען די ציין. די קאפּע טרינקען האָט מען ניט געקענט, ווייל זי האָט געהאַט עפעס אַ מאָדנע ביטערען טעם. בין איך גלאַט אזוי געזעסען און האָב געקוקט אויף די מענשען, וואָס זיינען ביי די אַנדערע טישלאַך געזעסען און האָבען מיט גרויס אַפעטיט די דאַרע קוילעטשלאַך געקייט. איך האָב באַצאָהלט אַ רובעל מיט פינף און זיבעציג קאָפּיקעס, וואָס דאָס מיינט, קנאַפּע ניינציג סענט אין אמעריקאנער געלט, און איך בין אוועק אַ הונגעריגער...

וואו זיך אָפּצורוהען האָב איך ניט געהאַט, בין איך וויי-טער געגאנגען איבער די גאַסען. און כאַטש איך בין געווען מיר, איז מיר פונדעסטוועגען געווען זעהר אינטערעסאַנט, ווייל אויף שריט און טריט האָט מען געקענט זעהן זאַכען, וואָס זיי-גען זעהר כאַראַקטעריסטיש פאַר דעם איצטיגען סאָוועטישען לע-בען אין די גרויסע שטעט:

אויף א סך ווענט און אויף אַלע פאַרקענס פון ברעטער האָט מען געזעהן פאַפּירלאַך פון פאַרשידענערליי קאָלירען, און אויף יעדען פאַפּירעל איז מיט אַ בליישיפט געווען אָנגעשריבען,

אז דער און דער מענש זוכט א צימער און ער בעט, אז מען זאל אים לאָזען וויסען, וועט ער באַלד קומען דינגען דאָס צימער. מען זאל דאָס טאָן אזוי שנעל ווי מעגליך. אומעטום אזוי.

די שטאָדט וואַקסט!...

מען בויט גרויסע פאַבריקען, לויט'ן לעצטען וואָרט אין דער מאָדערנער טעכניק.

מען דעריאָגט און מען יאָגט אריבער אַמעריקע. און ווען מען זוכט א צימער, באַנוצט מען זיך מיט די פרימיטיווסטע מיטלען, וואָס קענען זעהר זעלטען ברענגען די געווינשטע רעזולטאַטען...

אין די שוויפענסטער פון די רעגירונגס־קראַמען (און קיין אנדערע זיינען אין סאָוועט־רוסלאַנד ניטאָ) האָט מען געזעהן אַרויסגעשטעלט פאַרשידענע אַרטיקלען מיט הימעל־קראַצערישע פרייזען, פון וועלכע עס האָט אַזש גענומען שווינדלען אין די אויגען. די טירען זיינען געווען אָפּען, אָבער קיינער פון די פאַרבייגעהער איז אהין ניט אריינגעגאנגען...

אויף די נאסען האָט מען פאַרקויפט סינדערשע שפילעכ־לאַך און אויף די שטעלכעלאַך, וואו די אַרטיקלען זיינען געלעגען, איז געווען אַן אויפֿרשיפט „כאַטראָג“ און דאָס האָט געהייסען, אַז די מענשען ביי די שטעלכעלאַך זיינען ניט קיין פּרוּוואַטע הענדלער, נאָר אָנגעשטעלט פון דער רעגירונג. און מער ווי ביקסלאַך, פּיסטאַלעטלאַך, האַרמאַטלאַך, פּוּלימאַטלאַך און אַנ־דערע שיםענישען האָט מען אויף די שטעלכעלאַך ניט געזעהן... אויך צוקערקעס, מאַנדלען, מאַרמעלאַדען און אַנדערע נאָ־שערייען האָט מען געזעהן אָהן א שיעור אין די קראַמען און אויף די שטעלכעלאַך. און ס'איז געווען אזוי מאָדנע וואָס מען פאַרפלייצט די שטאָדט מיט נאַשערייען אין דער צייט ווען עס פעהלט אויס ברויט...

ביי איין שטעלכעל, וואָס האָט אויף זיך געהאַט דעם אויפֿ־שריפט „כאַטראָג“, איז געשטאַנען אַן עלטערער איד מיט אַן אונטערגעשטאַרען בערדעל. ער האָט פאַרקויפט ביליגע פאַפּיר־דאָסען און האָט גערעדט רוסיש מיט אַן אַנדערען, וועלכער האָט לעבען אים פאַרקויפט ביכלאַך געגען גאָט און געגען רעליגיע און אַלע מאָל האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט אין א זייט און

האַט עפעס שטיל געמורמעלט פאַר זיך. דער איד האָט זיך מיר שטאַרק געוואַרפֿען אין די אויגען, ווייל מיר האָט זיך געדוכט, אז עפעס וואַרפט ער זיך צופֿיל אויף עטליכע יאָרדיים, כאָטש דער קאַפּ איז אים גאָר ניט דערביי. בין איך צוגעגאנגען און גאַכדעם ווי איך האָב געקויפט א פּעקעל פּאַפּיראַסען, האָב איך זיך מיט אים צורעדט:

— פאַרקויפט איר עפעס אַ סך פּאַפּיראַסען?

— עט!...

— פאַרדינט איר גענוג?

— אַז אַך און וועה.

— און ווי לאַנג שטעהט איר אזוי אין דרויסען יעדען

טאָג?

— פון ניין ביז פינף.

און פונקט ווי ער וואָלט מיר געוואָלט צייגען, אז ער איז ניט גלאַט אזוי אַ איד, האָט ער דאָס זעלבע איבערגעזאָגט אויף רוסיש:

„אַט דעוויאַטי דאָ פּיאַטי“.

ווען איך בין אַוועק האָט ער זיך ווידער אַוועקגעשטעלט אין אַ ווינקעל און גענומען מורמלען אין דער שטיל פאַר זיך. און ווען איך בין כּאַלד ווידער פאַרבייגעגאנגען לעבען אים, האָט ער מיט אַ שמייכל געזאָגט:

— איר פאַרשטעהט, דערווייל-וואָס-ווער-ווען — כאַפט מען

אַ איריש וואָרט אין מען דאַווענט אין דער שטיל...

דאָן האָב איך געגעבען אַ קוק אויף דעם אַנדערען, וואָס האָט פאַרקויפט ליטעראַטור געגען גאָט און געגען רעליגיע און ווען איך האָב דערזעהן ווי ער קוקט אין איין פינטעל און רעדט ניט אַ וואָרט, האָט זיך מיר אויסגעוויזען, אז ער שטעהט שמונה עשרה...

דערנאָך בין איך אַריינגעגאנגען אין רעסטאָראַן פּונ'ם „קראַסני-האַטעל“, וואו אַלעס אַרום און אַרום איז געווען שעהן אויסגעפּוצט, רייך און ציכטיג. דאָרטען האָט מען ביי די טיש-לאַך געזעהן אַ סך אויסלענדישע טוריסטען און אויך רוסישע מענ-שען אין יוניפּאָרמעס. צווישען די אויסלענדער האָב איך אויך געזעהן די הינדוסישע דעלעגאַציע, וואָס איך האָב שוין פּריהער געהאַט געטראָפּען אין מאָסקווע. אַלע האָבען געשמאַק געעסען

און געטרונקען. מוזיק האָט געשפּילט און הויכע וואָזאָנעס מיט ברייטע און דיקע בלעטער האָבען דער רייכקייט צוגעגעבען נאָך מער אָנזעהן. די טישען זיינען געווען געדעקט מיט ווייסע סערוועטען, און אפילו בלומען האָבען אויך ניט אויסגעפעהלט.

עס איז שווער געווען צונויפצובינדען די רייכקייט און דעם גלאַנץ פון דעם „קראַסני“־האַטעל מיט דער ווירקליכקייט פון דעם רוסישען לעבען, וואָס איך האָב מיט אַ נאכט פריהער געזעהן אויפ'ן וואַקזאַל...

אין האַטעל האָט מען אלעס געקענט קריגען. אָבער די פרייזען זיינען געווען אזעלכע, אז ס'האָט אזש גענומען שווינדלען אין די אויגען...

אַ גאַנצער מאַלצייט האָט געקאָסט זיכען און צוואַנציג רובל בעל. און איך האָב פאַר אַ קאָטלעטעל און פאַר אַ גלאַז קאַפּע מיט ברויט און פוטער באַצאָלט צען רובלעל מיט פּופּציג קאָפּי-קעס...

אויך דעם קעלנער האָט מען ניט געקענט קריוודען, ווייל ער, דער אָרימער מענש, האָט פשוט געקוקט אין דער האַנט אַרײַן. האָב איך אים אויך געגעבען אַ רובלעל, ווייל ווי ניט מען דאָס אַ מענשען וועניגער אין אזאַ יקות!... און אזוי האָב איך אינ'ם כאַרקאָווער האַטעל פאַר אַן „אָרים מאַלצייט“ באַ-צאָלט קנאַפּע זעקס אַמעריקאַנער דאָלאַר — אַ מאַלצייט, וואָס מען קען אין ניו יארק קריגען פאַר פּופּציג סענט...

די בוכהאַלטעריע האָט ניט געשטימט מיט דער ווירקליכקייט. אָבער אזוי איז דאָס שוין אין רוסלאַנד — די בוכהאַלטעריע שטימט ניט.

פון איין זייט אַן אָרים לעבען, אַ געפּאַלענס, און פון דער אַנדערער זייט אַ רייכקייט און הויכע פרייזען, וואָס זיינען אפילו פאַר מיליאָנערען צו גרויס.

שפעטער בין איך שוין געווען ניט אַלײַן, נאָר מיט אַ באַ-קאַנטען, וואָס איך האָב אויסגעזוכט אין שטאָרט. מיר האָבען ביידע לאַנג גערעדט וועגען דעם וואָס כאַרקאָוו בויט זיך און אויך וועגען דער גרויסער טראַקטאָר-פאַבריק, וואָס איז באַרימט איבער גאַנץ רוסלאַנד. מיין באַקאַנטער האָט געזאָגט:

— יאָ, מען בויט, מען סטראַיעט, אָבער איך קען אלץ אָט דאָס בויען ניט צונויפבינדען מיט דעם טאַגטעגליכען לע-

בען אונזערען. ווען איך טראַכט וועגען דעם דוכט זיך מיר אלץ אויס, אז דאָס בויט מען ניט ביי אונז, נאָר אייביג און אונז, אָדער גלאַט ערגיץ ווייט און אויף אזא באַדען, וואָס קעהר זיך נאָר אינגנאָצען ניט אָן מיט אונזער איצטיגען לעבען...

ריידערניג האָט דער מענש מיר שאַרף אין די אויגען אריינגעקוקט און וואַרפענדיג די בליקען אין אלע זייטען כדי צו זיין זיכער, אז קיינער הערט זיך ניט אונטער, האָט ער שטיל געזאָגט:

— יא, מען רעדט אלץ וועגען ריזיגע פאַכריקען, וואָס שפאַרען זיך אין דער הויך און שפרייטען זיך אין דער ברייט. אָבער מענשען דאַרפֿען דאָך לעבען אויך! ... און ווען איך וואָלט איך נאָר אַרויסגעפירט אויסער דער שטאָרט, וואָלט איר געזעהן, ווי מענשען לעבען! דאָרט, אין די בערג, האָבען זיך מענשען אַריינגעגראָבען אין גריבער און זיי לעבען דאָרט ווי בלוֹדנע הינט. דאָס זיינען פויערים, וואָס זיינען זיך צולאָפֿען פון די דערפער; זיי קענען שוין דאָרט מער ניט זיין און זיי לויפֿען וואוהיין די אויגען טראָגען זיי נאָר... און וואָס איז אין די שמעדת! ... אומעטום לעבט מען אין שמענדיגער מורא, אין שמענדיגען פחד... אומעטום שטאַרבט מען פאר הונגער און מענשען האָבען שוין דאָס מענשליכע געשטאַלט זייערס פאַרלאָרען, און דאָ רעדט מען וועגען זאָוואָדען! ...

איך האָב געפרוּאוּט אים טרויסטען דערמיט, וואס מען טרויסט געווענהליך א סך מענשען אין סאָוועט רוסלאַנד, אז דער פּאַר וועט דער צוקונפטיגער דור לעבען בעסער. אָבער דאָס האָט ביי אים אַרויסגערופֿען אַ ווילדען כעס:

— אַך, הערט אויף! — האָט ער אויסגעשריגען. — אייך איז גרינג אָט די פֿלוידעריי נאָכצוזאָגען. וואָרים וואָס אַרט דאָס אייך, אויסלענדער, אז מען מאַכט אַן „אינטערעסאַנטען עקספערימענט“ אויף אַ פּאָלק פון הונדערט און זעכציג מיליאָן מענשען? ... וואָס אַרט עס אייך, ווען מיר דאָ זיי נען געווארען פאַרווערימט און פאַרפּוילט? ! אין זיין טאָן איז געווען אי מוסר, אי גאַל, און איך האָב נאָר ניט געקענט ענטפערען...

איך האָב אין כאַרקאָוו אויך געטראָפֿען מיינעם אַן אַלטען באַקאַנטען, וועלכער איז אַן אָנגעזעהענער בעאַמטער אין דער

„געפֿע-או“ אין איינער פון די גרויסע שטעדט אין דער צענ-
טראַלער טייל פון סאָוועט־רוסלאַנד. ער, דער באַקאַנטער מיר-
נער, וועלכער איז אַרײַן אין דער „טשעקא“ נאָך די בלוטיגע
פּאַנראַמען, איז אַמאָל געווען און איז נאָך אַצינד אויך אַ גוטער
בעל דקדוק; ער קען העברעאיש אויסגעצייכענט, האָב ליב
די העברעאישע ליטעראַטור און עס איז אים אלץ שווער צו
באַשליסן ווער ס'איז אַ גרעסערער פּאָעט — ח. נ. ביאַליק,
אָדער שאול טשערניכאָווסקי...

ווען ער רעדט וועגן דעם וואָס אידען האָבען געוואונען
פון דער רעוואָלוציע אין רוסלאַנד, קען מען גאָר מיינען, אז
ער איז אַ ציוניסט; ער שטרייכט אלץ אונטער דעם נאַציאָנאַל-
ליסטישען מאָטיוו, אָבער ער רעדט ניט קיין אידיש, נאָר אוקראַי-
ניש און אַמאָל רוסיש, און ביי אַ געלעגענהייט וואַרפט ער אַרײַן
אַ העברעאיש ווערטעל.

אין די צייטען פון די פּאַנראַמען און אויך נאָכדעם האָט
ער זעהר אַ סך איבערגעלעבט, און ווען ער צורעדט זיך וועגען
דעם ביי אַ גלעזעל משקה, ווען ער הויבט אָן דערצעהלען וועגען
געשאַכטענע מאַמעס און געשענדעטע שוועסטער, ווערט ער זעהר
שטאַרק אויפגערעגט און די אויגען הויבען ביי אים אָן אויס-
זעהן ווילד, מיט רויטע רעדער אַרום און אַרום, פונקט ווי זיי
וואָלטען זיך מיט בלוט אָנגעגאַסען, און דאַן ציטירט ער פון
ביאַליק'ס „בעיר ההריגה“ מיט פאַרקריצטע ציין:

„וצר לי עליכם, בני, ולבי לבי עליכם;
הלליכם — חללי חנס, וגם אני וגם אתם,
לא ידענו למה מתם, ועל מי ועל מה מתם,
ואין טעם למותכם כמו אין טעם לחייכם“.

דערנאָך טרינקט ער אויס אַ פולע גלאַז בראַנפּען און מאַכט
אַ באַמערקונג אין אוקראַיניש:

„דוּזשע ווינאַ הירקאַ, האַרילקאַ, אַ באַטקאַ מוסיט פיטי!“
מיט'ן וואָרט „באַטקאַ“ מיינט ער זיך אַלײַן. און ווען
מ'הערט זיך גוט צו צו דעם, וואָס ער רעדט, צו דעם וואָס ער
ער דערצעהלט, צו דעם וואָס ער האָט איבערגעלעבט אין די פּאָר-
גראַמען און אויך נאָכדעם ווען מען האָט זיך גענומען אויס-
ראַטען דעם באַנדיטיזם, איז ניט שווער צו פאַרשטעהן פאַר

וואָס דער „באַטקא“ מ ו ז טרינקען, כאָטש „דער בראַנפּען איז אזוי ביטער“...

אין דער ביוראָ פון באַרקאָווער „אינטוריסט“, וואו מען קען אָפט זעהן אַ מאָדנעם געמיש פון נייגעריגע אויסלענדער, האָב איך איינמאָל געזעהן ווי ס'איז אַרײַנגעקומען אַן אַל־טיטשקער מאַן מיט אַ גוטמוטיגן שמייכלענדיגען פנים, אָנגעמאָן אין אַן אַלט פּוטערנעם טולופּעל. ער האָט אין דער ביוראָ אַלעמען געקענט און איז מיט אַלעמען געווען אַ גוטער ברודער, און ווען ער האָט דערהערט, אז איך קום פון אַמעריקע, האָט ער גלייך געהאַט צו מיר אַ „גרויסע בקשה“ — איך מוז אים איין מאָל פאַר אַלע מאָל זאָגען און טאַקע ווייזען אויך ווי אזוי מען רעדט אַרויס אין ענגליש די צוויי בוכשטאַבען „טהי־העיטש“...

ער מוז דאָס וויסען!...

ער איז אַמאָל געווען אַ קאָנדוקטאָר, דער אַלטיטשקער; ער איז אויסגעפּאָהרען גאנץ רוסלאַנד אין דער לענג און אין דער ברייט. אַ וועלט געזעהן! איצט איז ער שוין צו אַלט, אַרבייטען קען ער ניט, דאָס טולופּעל, וואָס ער טראָגט, האָט ער נאָך פון די אַלטע צייטען; אָפט קומט אים אויס צו הונגערען, אָבער ער איז שוין געוועהנט דערצו... צייט האָט ער גענוג, קומט ער אָפט אַרײַן אין דער „אינטוריסט“ ביוראָ; ער האָט ליב אַמעריקאַנער; זיי זיינען וואוילע מענשען, די אַמעריקאַנער און זיי רויכערען גוטע פּאַפּיראַסען... טאַקע פון זיי, פון די אַמעריקאַנער, האָט ער זיך אויסגעלערענט ריידען ענגליש אַביסעל. מען האָט אים געזאָגט, אז ער איז שוין כמעט א „פּאָלנער אַמעריקאַנער“. איין זאָך אָבער איז אים שלעכט — ער קען בשום אופן ניט אַרויסריידען ריכטיג די צוויי בוכשטאַבען „טהי־העיטש“... אפשר קען איך אים אַרויס־העלפּען אין דעם? וואו זאָל ער האַלטען די צונג — ביי'ם נומען, אָדער ביי די ציין? און ווי זאָל ער דערביי האַלטען די ציין — אָפען, אָדער פאַרמאַכט?...

ער מוז דאָס וויסען!...

קיין אַנדער זאָך, הייסט עס, פּעהלט אים ניט...

פאַרבלייבען לאַנג אין באַרקאָוו האָב איך ניט געעקנט. עס האָט דאָרט געפּעהלט די נויטיגע גאַסטפּריינדשאַפט, וואָס פּיהלט

זיך געוועהנליך אין אַ שטאָרט. אפילו דער אויסערליכער אויס-
 זעהן האָט פון זיך געבלאָזען מיט קאַלטקייט, מיט אונגלייכ-
 ליכקייט. איך האָב געהאַט דעם איינדרוק, אז די שטאָרט לעבט
 ניט פאַר זיך, נאָר פאַר עפעס, אָדער פאַר אימיצען, וואָס איז
 ווייט פון איר; אַז קיינער איז דאָ ניט קיין היגער, נאָר אַ
 פרעמדער, אַ צופעליגער, אַן אָנגעלאָפּענער, און אַז אפילו בויען,
 בויט מען ניט פאַר זיך, נאָר פאַר די, וואָס דאַרפּען זיך אָנ-
 לויפּען אַהער און אויך בלייבען פרעמדע, ניט קיין היגע,
 פונקט ווי די, וואָס זיינען שוין דאָ...

און איך בין אוועקגעפאָהרען קיין אַדעם — אין דער
 שטאָרט, וואָס איך האָב אַלע מאָל זעהר ליב געהאַט...

די מורא פאר דער „גע-פע-או" איבער'ן לאַנד.

פאר א מענשען, וואס האָט קיינמאָל ניט באזוכט סאָוועט-רוסלאַנד, איז שווער זיך פאַרצושטעלען ווי גרויס עס איז דאָרט די מורא פאר דער „גע-פע-או“.

די אלע זאכען, וואס מען הערט וועגען דעם פון דער ווייטענס, די אלע באשרייבונגען, וואס מען לייענט, גיבען בלויז א שוואכען, זעהר א שוואכען באגריף. מען דארף דאָס אליין זעהן, מען דארף דאָס אליין איבערלעבען, מען דארף דאָס אליין אויף זיך פיהלען, און ערשט דאן קען מען האָבען א באגריף וועגען דער שטענדיגער מורא, וואס הענגט ווי א שווערער בארג איבער די קעפ פון דער באפעלקערונג אין סאָוועט-רוסלאַנד...

די ערשטע באקאנטשאפט מיינע מיט דער „גע-פע-או" איז געווען אין ניעגאָרעלאָיע, ביי דער גרעניץ. און — ווי מאָד-נע דאָס זאָל ניט זיין — דאָס ערשטע אידישע וואָרט, וואס איך האָב געהערט אריינפאָהרענדיג אין רוסלאַנד, איז געווען — פון דער „גע-פע-או“...

דער טאַמאָזשנע-בעאַמטער, וואס האָט איבערגעקוקט מיינע זאכען, האָט זיך ניט געקענט געבען קיין עצה וואס צו טאָן מיט מיינעם א בוך ערצהלונגען פון אידישען לעבען אין אמעריקע, און צורופענדיג א יונגענמאן אין א מיליטערישער יוניפאָרם און מיט א גרויסען רעוואָלווער, האָט ער אים גע-וויזען דעם בוך און יענער האָט גלייך אָנגעהויבען ריידען צו מיר אידיש:

— דאָס זייט איר אליין טאקע דער מחבר? — האָט ער מיך געפרעגט.

— יא, דאָס בין איך.

— איז, זאָגט זשע מיר, איך בעט איך, וואָס פאר אַ אידעאָלאָגיע פיהרט איר דורך אין די ערצעהלונגען אייערע? און נאָכדעם ווי ער האָט דעם בוך א ווילע געבלעטערט, כאפענדיג א קוק און איבערלייענענדיג א שורה דאָ און דאָרטען, האָט ער ארויסגעגעבען א הכשר, אז איך מעג אים אַרײַנפירען אין לאַנד.

שפעטער, ווען איך בין געפאָהרען פון מינסק קיין מאָסקווע, האָב איך זיך אויפ'ן וועג באַקענט מיט אַ רוסישען מענשען, וועל-כער האָט גלייך פון אָנפאנג אָן גענומען ריידען מיט מיר ווע-גען די וואונדער, וואס איך וועל זעהן אין סאָוועט־רוסלאַנד, און ווען ער איז מיט מיר אינ'ם וואגאָן־רעסטאָראַן געזעסען, האָט ער מיט די בליקען פון די אויגען אנגעוויזען אויף א גרופע באוואפענטע יונגעלייט און ער האָט שטיל געזאָגט:

— איר זעהט, דאָס איז אונזער „גע־פע־או“...

איך האָב זיך צונעקוקט צו די יונגעלייט אין די גרינע יוניפארמעס; מיט אייניגע פון זיי איז מיר שפעטער אויסגעקור-מען צו ריידען; זיי זיינען אלע געווען זעהר העפליך און האָב בען גערעדט זעהר איידעל, און ס'איז מיר שווער געווען זיך פאָרצושטעלען, אז דאָס איז די „גע־פע־או“, וועגען וועלכער איך האָב נאָך אין אמעריקע געהערט אזוי פיל שרעקליכע זאכען... ערשט ווען איך האָב זיך אין סאָוועט־רוסלאַנד באקענט מיט א סך מענשען און מיט די לעבענס־באדינגונגען דאָרט, ערשט נאָכדעם ווי איך האָב אין פארשידענע שטעדט און שטעדטלאַך זיך אָנגעהערט אזוי פיל זאכען, וואס מען דערצעהלט געוועהנליך שטילערהייט, האָב איך אָנגעהויבען האָבען א באר גריף וועגען דער שרעק, וואס די „גע־פע־או“ ווארפט ארויף אויף דער באַפעלקערונג אין סאָוועט־רוסלאַנד...

דאָס איז אַ שרעק, וואָס מען קען מיט קיין ווערטער ניט אויסדריקען — אַ שרעק, וואָס טרעט ניט אָפּ אפילו אַ מינוט, סיי בייטאָג און סיי ביינאַכט; אַ שרעק, וואָס ליגט ניט בלויז אין מוה, נאָר אויך אין הארצען, אין די בלוטען, אין אלע אברים; אַ שרעק וואָס לאָזט דעם קאָפּ ניט אויפהויבען און קיין הויך וואָרט ניט אַרויסריידען...

אַז מען ווייסט נאָר ניט ווער ס'איז אין דער „גע־פע־או“ און

ווער ניט...

וואָרים ניט נאָר די, וואָס טראָגען יוניפארמעס זיינען אין דער „גע-פע-או". עס זיינען אין איר אויך דאָ אַ סך אזעלכע וואָס טראָגען ניט קיין יוניפארמעס...

אַן אַגענט פון דער „גע-פע-או" קען זיין דער קעלנער, וואס דערלאנגט אייך דאָס עסען צום טיש, דער מאַן וואס טראָגט אַרויף דעם באַנאָזש אייערען, דאָס מיידעל, וואס ראַמט אויף אייער צימער אין האַטעל, די דאַמע, וואָס ענטפערט דעם טע-לעפאָן, אַ באַקאַנטער, וואָס קומט צו אייך אָפּנעמען אַ גרום פון אמעריקע, אַ פֿריינד, וואס זיצט מיט אייך ביי איין טיש און רעדט צו אייך אַזוי גוט און איידעל, אַז ס'איז פשוט אַ פארגעניגען צו הערען. און אַמאָל אויך — אַן אייגענער ברודער, אָדער אַ חבר פון דער יוגענד...

עס קומט אָפּט אויס אַזוי, אַז ווען אַן אויסלענדישער קאָ-רעספּאָנדענט, אויף וועמען מ'דאַרף האַלטען אַן אויג, קומט צופּאָהרען אין סאָוועט-רוסלאַנד, דאַרף די „גע-פע-או" אים ניט זוכען, נאָר כמעט אומעטום, וואוהין ער קומט, איז ער אין דער „גע-פע-או", אָדער אין אירע גרעניצען...

עס דאַרף אים ניט נאָכגעהן קיין שפיאָן, ווי ס'וואַלט געווען דער פאַל אין אַן אַנדער לאַנד. אין דעם פרט האָט סאָוועט-רוסלאַנד ווירקליך ניט נאָר אנגעיאָגט, נאָר טאַקע אריי-בערגעיאָגט אלע אַנדערע לענדער...

די „גע-פע-או" אין סאָוועט-רוסלאַנד איז אַפּשר ווירקליך די איינציגע אמת-אַרבייטסזאַמע אָרגאַניזאַציע אין לאַנד. מער-סטענטיילס שוין אַביסעל צופיל אַרבייטסזאַם. אָבער זי איז דאָך דער שטאַרקסטער זייל פונ'ם רעזשים אין רוסלאַנד. און אין דער זעלבער צייט וואס זי דעמאָנסטרירט די שטאַרקייט פונ'ם סטאַלין-רעזשים, שמרייכט זי אויך אונטער זיין שוואַכקייט, זיין ניט זיכערקייט, ווייל אַ רעזשים, וואס איז ווירקליך שטאַרק און זיכער, דאַרף ניט האָבען אַזוי פיל אָפּענע און געהיימע באַ-וואַפענטע שומרים אויף יעדען שריט און טריט.

אין סאָוועט-רוסלאַנד — אין די הייזער, אין די נאַסען, אין די היימען, אין די האַטעל-צימערען, אין די רעסטאָראַ-נען, אין די שענקען און אומעטום רעדט מען ניט הויך, נאָר מען שעפּטשעט שטילערהייט און מען קוקט זיך פאַרויכטיג ארום אין אלע זייטען אלע מאָל, ווען מען וויל דערצעהלען ווי אַזוי

מען ליידעט, ווי אזוי מען הונגערט און ווי אזוי מען קומט
אָפּ...

ביי זיך אין דער היים איז אַ מענש ניט זיכער צי אי-
מיצער הערט זיך ניט אונטער פון דער אנדערער זייט וואנט...
ביי זיך אין דער היים האָט מען מורא א הויך ווארט ארויס-
צוריידען...

מען האָט מורא פאר שוועסטער און ברודער, מען האָט
מורא פאר נאָהענטע פריינד. מען האָט מורא פאר די איי-
גענע קינדער. מען האָט מורא פאר די ווענט...
שטענדיג און אומעטום הענגט די מורא איבער'ן קאָפּ, און
מען קען פון איר אין ערגעץ ניט אוועקגעהן...
נישטאָ וואו זיך פאַר איר צו באהאלטען...
שעפטשען דאריבער מענשען מיט די ליפען שטילערהייד.
מען האָט מורא אַרויסריידען אַ וואָרט אין דער הויך.

ספעציעל אַזאַ וואָרט, וואָס קומט ארויס פון האַרצען...
שטענדיג טראַגט מען אויף זיך אַ מאַסקע...
די מורא פאר דער „גע־פע־או" איז אזוי גרויס, אז אמאָל
שרעקט מען זיך שוין ניט נאָר פאר אנדערע, נאָר אויך פאר
זיך אליין. און ווענען דעם דערצהלסט מען אַזאַ געשיכטע:
צוויי אידען האָבען צווישען זיך גערעדט דערפון וואס די
מורא פאר דער „גע־פע־או" איז אזוי גרויס. איינער האָט
געגעבען אַ מאַך מיט דער האַנט:

— עס איז אַקעגען דעם וואָס מען זאָגט „מורא". אָט זיצען
מיר דאָ ביידע און ריידען. אָבער וואס איז די פעולה פונ'ם
ריידען, אז מיר זאָגען ניט דאָס וואס מיר ווילען, ווייל איי-
נער פון אונז ביידען איז דאָך זיכער אַן אגענט פון דער „גע-
פע־או" ... ניין אפשר? האַ? ...
האָט דער אנדערער איד זיך צולאכט:

— דאָס איז ביי אייך מורא? — האָט ער געזאָגט. —
דאָס איז נאָרניט. ביי מיר איז די מורא נאָך גרעסער. ווען איך
בין איינער אליין אין דער היים און איך וויל גראָד טראַכט-
ט ען עפעס אזוינס, וואס וועט אפשר סטאַלינ'ען ניט גע-
פעלען, פאַלט אויף מיר אַ פחד, און אוועקשטעלענדיג זיך פאר'ן
שפיגעל, זאָג איך צו זיך אליין: „וואָס איז די פעולה? איי-
נער פון אונז איז דאָך זיכער אַן אגענט פון דער „גע־פע־או",

איז שוין בעסער צו זיין פארזיכטיג און ניט טראכטען" ... אויף אזוי ווייט געהט ביי מיר די מורא! ...

אומעטום דערצעהלט מען אייך וועגען די מעטאָדען פון דער „גע-פע-או" אזעלכע שרעקליכע זאכען, אז די האָר פונ'ם קאָפּ שטעלען זיך אזש קאפּויר. און דאָס וואס מען דערצעהלט, איז דוקא ניט פון יענע צייטען, ווען ס'איז אין רוסלאַנד פאר געקומען די בירגער-מריג, ווען עס האָט געהערשט דער אזוי-גער-פענער „מיליטערישער קאמוניזם", נאָר פון דער איצטיגער צייט ווען מען רעדט אזוי פיל און אזוי שעהן, ניט וועגען צו שטע-רען, נאָר וועגען בויען ...

אין איין שטאָרט האָט מען מיר דערצעהלט וועגען „גע-פע-או"-טורמעס, וואו מענשען ליגען אינגאנצען נאָקטע אויף דער ערד אין אזא שטיקעניש און אין אזא ענגשאפט, אז ווען איינער קערט זיך איבער אויף דער אנדערער זייט, דארפען אלע אין דער קאמערע אויך טאָן דאָס זעלבע ...

דערצעהלט האָבען מיר דאָס מענשען, וועלכע זיינען אליין אין יענע שרעקליכע טורמעס געזעסען. און צווישען זיי זיי-נען אייניגע אלטע סאָציאליסטען, וואס האָבען די בעסטע יאהרען זייערע אוועקגעגעבען אינ'ם רעוואַלוציאנערען קאמף פאַר אַ פרייער רוסלאַנד ...

מען האָט מיר דערצעהלט וועגען מענשען, וואס האָבען אויסגעגעבען חברים און פריינד, און דוקא אזעלכע, וואס זיי-נען געווען אינגאנצען אומשולדיג, פשוט דערפאר וואס ס'איז שוין אונמעגליך געווען אַריבערצוטראגען די פייניגונגען, די לידען, די יסורים און די שרעקליכע באַליידיגונגען פון די וואס האָבען ווידער אמאָל און איבער אמאָל אויסגעפרעגט אין דער „גע-פע-או" ...

מען האָט מיר אויך דערצעהלט וועגען מענשען, וואס שטאר-בען און וועגען אנדערע, וואס געהען ארונטער פון זיינען אין די טורמעס פון דער „גע-פע-או" ...

ווען ס'פאלט אויף איינעם אַ חשד און מען נעמט אים אין דער „גע-פע-או" אויף אַ פארהער, באַנוצט מען זיך מיט אזעל-כע מעטאָדען און מען נעמט אָן אזעלכע מיטלען, אז ס'איז נאָר קיין וואונדער ניט וואס אָפט זייערען מענשען געטריבען צו זעלבסטמאָרד, צו וואַהנזין, און אמאָל צו פאַרראַט ...

מען זעצט אַוועק דעם מענשען, אין דער „גע-פע-או" און אַ פּראָקוראַר, וואָס איז געוועהנליך אַ געניטער אינקוויזיטאָר, וואָס ווייסט ווען מען דאַרף געהן מיט גוטען און ווען מיט בייזען, מוטשעט אים אָפּ עטליכע שטונדען מיט טויזענט און איין פּראָגען, וואָס ער שטעלט טויזענט און איין מאָל. ווען דער ערשטער פּראָקוראַר ווערט מיד, פאַרבייט אים אַ צווייטער; ווען דער צווייטער איז שוין אויך מיד, קומט אַ דריטער, דערנאָך אַ פּערטער. יעדער נייער פּראָקוראַר איז פּריש, און ער נעמט זיך מיט פּרישע כוחות צו דעם באַשולדיגטען, וואָס איז שוין אַזוי פאַרמאַטערט, אז דאָס לעבען איז אים נמאס און ער איז גרייט צו זאָגען אַלעס און טאָן אַלעס, אַבי עס זאָל שוין נעמען אַ סוף צו די שרעקליכע יסורים און פּייניגונגען, וואָס טרייבען צו וואַהנזין...

און מען דאַרף ניט פאַרגעסן, אז אין סאָוועט־רוסלאַנד איז די לאַגע אַזאַ, אז ניט נאָר וויכטיגע, נאָר אויך ניט־וויכטיגע זאַכען ווערן אמאָל אויסגעטייטשט אַלס קאָנטרער־וואַלוציע.

ווען איינער האַלט זיך פעסט, איז מען מיט אים זעהר שטרענג און ברוטאַל; מען פּייניגט אים, מען מוטשעט אים. און ווען ער קען שוין מער די פּייניגונג ניט אַריבערטראָגן און ער איז זיך מודה אין עפעס וואָס ער האָט יאָ געטאָן, אָדער ניט געטאָן, ווערט מען מיט אמאָל מילד און צוגעלאָזען צו אים; מען רופט אים שוין „חבר" און מען זאָגט אים, אז ער האָט פון אָנפאַנג אָן אַזוי געדאַרפט ריידען. אמאָל בעט מען ענט־שולדיגונג פאַר וואָס מען איז פּריהער געווען שטרענג; קיין אַנדער ברירה, הייסט עס, ניט געווען; צוליב די אינטערעסען פון דער רעוואַלוציע מוז מען אמאָל זיין שטרענג. און באַלד געהט אַוועק אַזאַ נוסח:

— און איצט, חבר, זאָגט אונז ווער ס'האָט אייך אַרויסגע־האַלפען? ...

דער אויסגעמוטשעטער מענש דערפיהלט ווידער ווי אַ קאַל־טער שווייס באַדעקט אים דאָס לייב.

— קיינער האָט מיר ניט אַרויסגעהאַלפען, — ענטפּערט ער, — איך שווער אייך, אז קיינער האָט מיר ניט אַרויסגעהאַלפען! ... אין איין אויגענבליק ווערט געשאַפען אַן אַנדער שטימונג, אַ גאַנץ אַנדער אַטמאָספּערע. דער פּראָקוראַר בייט ווידער דעם

טאָן און ער הויבט ווידער אָן זידלען און באַליידיגען און מוֹ-
טשען...

און עס טרעפט, אז דער געפייניגטער ווערט געטריבען אזוי
ווייט, אז אין אַ מאַמענט פון גרויס פאַרצווייפלונג, וואָס גרע-
ניצט זיך מיט וואַהניזן, רופט ער אָן נעמען פון מענשען, וואָס
זיינען ווירקליך אין קיין זאך ניט שולדיג...

איך האָב אין שטעדט גערעדט מיט אזעלכע מענשען, וואָס
האָבען דורכגעמאַכט אזעלכע פייניגונגען און יסורים אין דער
„געפיע־אוֹ“. זיי האָבען מיר שטילערהייט דערצעהלט ווי אזוי
זיי האָבען געליטען און וואָס זיי האָבען געזעהן און געהערט, ווי
אַנדערע האָבען געליטען. און פון דעם וואס זיי האָבען מיר
דערצעהלט, האָב איך אָנגעהויבען פאַרשטעהן, פאַר וואָס די מורא
פאַר דער „געפיע־אוֹ“ איז אין סאָוועט־רוסלאַנד אזוי גרויס...

איך האָב אָנגעהויבען פאַרשטעהן, אז אזא מורא, וואָס האָט
צו זיך קיין גלייכען ניט אין קיין לאַנד אין דער וועלט, איז
גענוג צו ברעכען דעם מוט אפילו פון די מוטיגסטע...

אין איין שטאָדט האָב איך זיך געטראָפּען מיט אַ פֿריינד,
וועמען איך האָב פינף־און־צוואַנציג יאָהר ניט געזעהן. די באַ-
געגעניש איז געווען אַ ריהרענדע. און ווען ער האָט אָנגעהויבען
ריידען וועגען דעם אין וואָס פאַר אַ שרעקליכער לאַגע ער גע-
פינט זיך, האָט ער גענומען שעפטשען שטילערהייט און זיך
פאַרזיכטיג אַרומגעקוקט אין אַלע זייטען...

— וואָס איז דאָס פאַר אַ שאַפע? — האָט ער זיך מיט
אַמאָל געגעבען אַ כאַפּ זעהר אומרוהיג, אָנווייזענדיג אויף אַ קליי-
דער־שראַנק, וואָס איז אין צימער געשטאַנען. — וואָס איז דאָס
פאַר אַ שאַפע? אָט די שאַפע מאַכט מיך נערוועזן...

עס איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף דעם מענשען. אין
איין מאַמענט האָט זיך דער אויסדרוק פון זיין פנים אינגאַנצען
געביטען, און ער האָט אויסגעקוקט ווי אַ פאַרריקטער.

— מאַך זיך ניט נאַריש, — האָב איך אים געזאָגט. —
די שאַפע איז אַ שאַפע. זי איז זיכער ניט קיין אַגענט פון דער
„געפיע־אוֹ“... און אָט זעה, אינוועניג איז קיינער ניטאָ!...

מיט אַ געצוואונגענעם שמייכלעל אויפ'ן פנים האָט ער געקוקט
אויף מיר.

— דאָס ווייס איך, — האָט ער געזאָגט, — אָבער הינטער דער שאַפּע איז אַ מיר. אומיסטען זעה! ...
הינטער דער שאַפּע איז טאַקע געווען אַ מיר צום שכנ'ישען צימער.

— נו, איז וואָס, אז ס'איז אַ מיר?
— אָבער צי ווייסטו ווער עס וואוינט אינ'ם שכנ'ישען צימער? — האָט ער מיך געפרעגט.
— ניין, איך ווייס ניט.

— און טאַקע דערפאר האָב איך מורא, — איז ער געווען זעהר אומרוהיג און האָט אָנגעהויבען ריידען נאָך שטילער. —
ווער ווייסט ווער עס איז אין יענעם צימער?
ער איז ביי מיר לאַנג געזעסען. אָבער אַלע מאָל האָט ער מיט אומרוהיגע בליקען אויף דעם קליידער־שראַנק געקוקט און ער האָט אַלץ געזאָגט:

— אָט די שאַפּע מאַכט מיך נערוועזן! אָט די שאַפּע לאָזט מיך ניט רוהען! ...
און אויף מאַרגען איז ער געקומען צו מיר אַ צוטראַגענער, נאָך מער נערוועזן ווי פריהער.

— איך בין געקומען דיר זאָגען, — האָט ער געהאַלטען די אויגען אַרונטערגעלאָזען צו דער ערד, — אז מער וועל איך צו דיר ניט קומען. איך האָב מיט דיר צו ריידען אַ סך, זעהר אַ סך. אָבער איך קען צו דיר מער ניט קומען! ...
— פאַר וואָס?

— דאָס קען איך דיר ניט זאָגען, — האָט ער געענטפערט,
— איך טאָר דאָס דיר ניט זאָגען! ... לאָמיר זיך געזעגענען.
מיר האָבען זיך געזעגענט.

די אויגען זיינען ביי אים געווען פול מיט טרערען ווען ער האָט זיך מיט מיר צום לעצטען מאָל צוקושט. ער האָט זיך געשעמט צו וויינען, און דאָס האָט אים נאָך מער געקלעמט דאָס האַרץ און ער האָט אָנגעהויבען כליפען. אָבער ער האָט זיך באַלד געשטאַרקט און אויסווישענדיג די טרערען, איז ער שנעל אַרויס, און מער האָב איך אים ניט געזעהן.
נאָך איצט קען איך ניט פארגעסען יענע ריהערנרע סצענע. זי שטעהט מיר ווי לעבעדיג פאַר די אויגען, און זי רופט ביי מיר אַרויס אַ געפיהל פון טיפען וועהטאָג און פאַרדרום.

ער, דער אָרימער, אומגליקליכער און דערשלאָגנער פריינד מייער אין דער זויטער שטאָרט, וואו מענשען געהען שטענדיג אַרום צושראַקענע און געפאַלענע — ער האָט דאָך מיר געהאַט צו זאָגען אזוי פיל, אזוי פיל; ער האָט דאָך מיט מיר גע- האָט צו ריידען וועגען אזוי פיל זאכען, וואס זיינען פארבונדען מיט די בעסטע יאהרען פון אונזער לעבען און מיט די שעה- סטע חלומות אונזערע! און ער איז אוועק א זויגענדיגער, א צואוועהטאָגטער און האָט גאָר ניט געזאָגט...

ניט געקענט זאָגען... אפילו זיך זעהן מיט מיר אזוי אַפט ווי ער האָט געוואָלט האָט ער ניט געקענט. ווייל איבער אים, פונקט ווי איבער די אַנדערע בירגער אין סאָוועט רוסלאַנד, הענגט די שטענדיגע מורא פאר דער „גע-פע-או"...

אין אַן אַנדער שטאָרט האָב איך זיך באַקענט מיט אַ מענ- שען, וועמען איך האָב שטאַרק ליב געקראַגען, ווייל ער איז זייר- ליך געווען זעהר א וואוילער און זעהר א סימפאטישער מענש. איך האָב זיך מיט אים אייניגע מאָל געטראַפען און איך האָב געוואוסט, אז זעהר אַפט איז ער הונגערדיג, ווייל ער האָט פשוט ניט וואָס צו עסען, האָב איך אים איינמאָל איינגעלאָדען צו עסען מיט מיר מיטאָג אין דעם האַטעל וואו איך בין איינגעשטאַנען, האָט ער אויף מיר אַ קוק געטאָן מיט צוויי ברייט פאַנאַנדער- געפענטע אויגען:

— וואָס???

ער האָט זיך אָפגעזאָגט צו עסען מיט מיר אין האַטעל, ווייל ער ווייסט, האָט ער געזאָגט, אַז אין יעדען האַטעל, וואו עס שטעהן איין אויסלענדער, געפינען זיך אַ סך אַגענטען פון דער „גע-פע-או".

און אַט איז נאָך אַ פאַל:

איינעם פון מייענע נייע באַקאַנטע אין אַ שטאָרט, וואו איך בין געווען פאַרבייפאַהרענדיג, האָב איך אוועקגעגעבען אַן אַנצוג, וואָס איך האָב מיטגענומען פון אמעריקע. דער מענש, אַן עדע- לער און אַ סימפאטישער, האָט געטראָגען אַזעלכע אָפגעריבענע און צוריסענע קליידער, אַז ס'איז געווען אַ רחמנות צו קוקען אויף אים, און ווען איך האָב אים דעם אַנצוג געגעבען, האָט ער פאַרביסען די אונטערשטע ליפ, אין די אויגען האָבען זיך

אים געשטעלט טרערען און אָנכאַפּענדיג מיך ביי דער האַנט, האָט ער געזאָגט מיט אַ ציטערדיגער שטים:
— אָבער, טייערער, איך וועל דאָך מורא האָבען אים

אָנצוטאָן! ...

אַ יונגע מיידעל, וועמעס עלטערען איך האָב גוט געקענט נאָך פון די אַלטע צייטען, האָב איך אין אַ שטאָרט איינגעלאָרען צו געהן מיט מיר אין אַ רעסטאָראַן, וואו עס עסען אויסלעגן דער און וואו מען צאָהלט מיט „וואַליוטע“, מיט ניט רוסישע געלט, האָט זי מורא געהאַט מיט מיר אַהין צו געהן.

דאָס מיידעל איז נאָך קיינמאָל אין איר לעבען אין קיין פּיר נעם רעסטאָראַן ניט געווען, ווייל ווען די רעוואָלוציע האָט אויסגעבראָכען איז זי, דאָס מיידעל, נאָך אַ קינד געווען. זי האָט אַ געפּיהל פאַר שעהנקייט און ציכטינקייט און דאָס איז אפשר איינע פון די אורזאכען פאַר וואָס זי לייענט ביכער פון אויסלעגן די שיע שרייבער, וועלכע שילדערען אַן אַנדער לעבען. זי טרוימט געוויס וועגען אַ מעגליכקייט אָנצוקוקען מיט די אייגענע אויגען אַ רעסטאָראַן, וואו מען קריגט אלץ און וואו עס שפּילט מוזיק. זי האָט וועגען אַזעלכע רעסטאָראַנען געהערט און אין ביכער געלייענט. און איצט האָט זי געהאַט די ערשטע און אפשר טאקע די איינציגע געלעגנהייט אין אַזאַ רעסטאָראַן צו זיין. און דאָך האָט זי זיך אָפּגעזאָגט, ווייל זי האָט מורא געהאַט פאַר דער „געפּע-אָו“.

— איר פּאָהרט אַוועק, — האָט זי געזאָגט, — און איך בלייב דאָ. און ווען מ'וועט מיך זעהן מיט אייך אין אַזאַ רעסטאָראַן, וועט מען מיר שוין דערפאַר קיין קניפּ אין בעקעל זיכער ניט געבען...

די מורא פאַר דער „געפּע-אָו“ הענגט איבער'ן קאָפּ! ...

ווען איך האָב זיך צופּעליג אָפּגעשטעלט אין אַ געוויסער שטאָרט אויף עטליכע טעג, כאַטש זי איז נאָך ניט געווען אין מיין פּראָגראַם אין דער ריזע איבער סאָוועט־רוסלאַנד, איז איינע מאָל אין אַ פּריהמאָרגען געקומען צו מיר מיינער אַן אַלטער באַט־קאַנטער, כאַטש איך האָב זיך נאָך ניט געריכט אויף אים. ער האָט זיך צופּעליג דערוואוסט וועגען מיין קומען, און אזוי ווי ער אליין פּאָהרט גראַד היינט אַוועק אין אַן אַנדער שטאָרט,

האָט ער זיך געאיילט מיך צו זעהן און דערפאר איז ער געקומען אזוי פריה.

און ער האָט מיר דערזעהלט אזא געשיכטע:

ער אליין האָט זיך אָפגעשטעלט ביי זיינעם א פריינד. ווען ער האָט אין דער פריה גענומען זיך קלייבען צו געהן צו מיר, האָט אים דער פריינד געזאָגט, אז ס'וועט זיין בעסער, ער זאָל צו מיר ניט געהן, און ווען ער, אן איינגעשפארטער און א שטאַל-צער, האָט געזאָגט, אז ער וועט יאָ געהן, האָט אים דער פריינד געזאָגט, אז אויב אזוי, זאָל ער זיין אזוי גוט און שוין טאָקע פאר איינוועגס מיטנעמען זיין טשעמאָדאָן מיט די זאכען און מער ניט קומען צוריק אַהיים, ווייל ער וויל ניט, ער זאָל קומען צוריק נאָכדעם ווי ער וועט מיך זעהן...

— דו פאָהרסט דאָך היינט סאי ווי אזועק, — האָט אים דער פריינד געזאָגט, — וועסטו שוין פון דאָרט געהן צום וואָס-זאָל...

און אזוי האָט טאָקע מיין באַקאַנטער געטאָן; ער איז גע-קומען צו מיר מיט'ן טשעמאָדאָן, און שפעטער איז ער פון מיר געגאנגען גלייך צום וואָסזאָל. אַהיים האָט ער זיך ניט אומ-געקערט...

אין איין שטאָדט האָט מיר א באַקאַנטער געדארפט געבען דעם אַדרעס פון זיינעם א פריינד אין אן אנדער שטאָדט, וואו-היין איך האָב זיך געקליבען פאָהרען. איך האָב אים געזאָגט, ער זאָל דעם אַדרעס פארשרייבען אויף א שטיקעל פאַפיר, אָבער ער האָט מורא געהאַט דאָס צו טאָן.

— מען וועט נאָך דערקענען מיין האַנטשריפט, — האָט ער געזאָגט, — וואָרים ס'קען דאָך זיין, אז ביים אַרויספאָהרען פון סאָוועט-רוסלאַנד וועט מען איבערקוקען אייערע פאַפירען.

ער מוז זיין פאָרויכטיג, האָט ער געזאָגט, ווייל נאָך אויף די טרעפּ, ווען ער איז געגאנגען צו מיר, האָט ער געזעהן א באַקאַנטען אַגענט פון דער „געפיע-או" אין האַטעל, און יענער האָט אים שוין געפרעגט וואוהיין ער געהט און וועמען ער דארף זעהן...

— פאַרשרייבט איר אליין דעם אַדרעס, — האָט ער מיר געזאָגט, — אָבער פאַרגעסט ניט אים צוצורייסען ווען איר וועט אים שוין מער ניט באַדארפען.

איך האָב זיך גענומען פארשרייבען דעם אַדרעס פון אַ געדויערן פערזאָן, וואס וואוינט אין אַ געוויסער שטאָדט אויף נומער אַכט און זעכציג לענין גאַס, (אין סאָוועט רוסלאַנד איז כמעט נישטאָ קיין איין שטאָדט, וואָס זאָל ניט האָבען אַ לענין-גאַס), און מיט אַמאָל האָט דער באַקאַנטער מיך אָפגעשטעלט:

— וואַרט, — האָט ער געזאָגט, — דעם נאָמען פון מײן פריינד, וואָס איר דאַרפט זעהן, זאָלט איר געדענקען אויף אויס-וועניג, און דעם נומער פון דער גאַס זאָלט איר פאַרשרייבען אזוי: „ ח י י ם ל ע נ י ן ... „חיים“ איז אכט און זעכציג און לענין איז לענין... און „חיים לענין“ וועט זיין אַ סימן צו געדענקען, אז דאָס מײנט נומער אַכט און זעכציג לענין גאַס...

און איך האָב ביי זיך אין ביכעלע פאַרשריבען:
„חיים לענין“.

אויף אזוי ווייט געהט די מורא פאר דער „גע-פע-או“. עס איז אין סאָוועט רוסלאַנד כמעט נישטאָ קיין איין אָרט, וואו אַ מענש זאָל זיך קענען פיהלען אינגאַנצען פריי פון דער „גע-פע-או“.

די „גע-פע-או“ איז ניט נאָר אין די שטעט און אין די דערפער, נאָר אויך אויף די באַהנען. אויף יעדען באַהן אין סאָוועט-רוסלאַנד איז נישטאָ קיין איין ווייכער וואַגאָן, וואו עס זאָלען אין אַ באַזונדערער „קופעי“ ניט זיין צוויי באַוואַפענטע פון דער „גע-פע-או“. און נאָך ווי באַוואַפענט!...

און רופען רופען זיי זיך אויף די באַהנען מיט דעם שעה-נעם נאָמען „פעלד-יעגערס“.

די רוסישע באַהנען זיינען לאַנגע. זיי געהען מיט צעהן-פופצען וואַגאָנען און אַמאָל מער אויך, אזוי אז אויף יעדען באַן געפינען זיך שטענדיג אַ צוואַנציג-דרייסיג באַוואַפענטע פון דער „גע-פע-או“. אפילו ווען דער באַהן שטעלט זיך אָפ ערגעץ אין אַ פאַרוואַרפענעם סטעפּ, אָדער ערגעץ אין אַ מדבר, איז ער דאָרט ניט אָהן דער שטענדיגער וואַך פון דער „גע-פע-או“ — זי איז אומעטום, קיין איין ווינקעל אין סאָוועט רוסלאַנד, קיין איין מענש אין דער ריזיג-גרויסער מדינה בלייבט אין ערגעץ ניט אינגאַנצען פריי פון דער „גע-פע-או“.

עס איז אמת, אז אפילו מיט דער „גע-פע-או“ אויף די באַה-נען טרעפט אָפט, אז פאַרביטערטע פויערים, וואָס וואַלגערען זיך

טעג און נעכט אויף די וואַקזאַלען, פאַרלירען די גערולד און וואַרפען שטיינער אין די פענסטער פון די וואַגאַנען ווען מען לאָזט זיי אַהין ניט אַרײַן. אָבער דאָס איז שוין אַן ענין, וואָס בלײַבט פאַר דער „געפֿע־אוי“ אַליין זיך צו ספּראַווען, און זי ספּראַוועט זיך טאַקע דערמיט אויף איר שטייגער...

פון ברעג צו ברעג און פון גרענעץ צו גרענעץ איז דאָס גאַנצע לאַנד אַרומגערינגעלט מיט אַן אייזערנער קייט אין וועל־כער יעדער רינגעלע איז פעסט און שטאַרק. און דאָס איז די „געפֿע־אוי“...

און פונקט אזוי ווי יעדער איינער אין דער „געפֿע־אוי“ איז אַ רינגעלע אין אַן אייזערנער קייט, אזוי איז די דיסציפּלין אין דער „געפֿע־אוי“ אַן אייזערנע.

שטאַל און אייזען!

מען טאָר ניט אַרויסווייזען קיין סענטימענטען, קיין גע־פיהלען; מען דאַרף אויף קיינעם קיין רחמנות ניט האָבען. מען דאַרף אומעטום זוכען דעם שונא און מען דאַרף צו יעדער צייט זיין גרייט אים אָפּצוראַמען פונ'ם וועג!...

דאָס געדענקט יעדער איינער אין דער „געפֿע־אוי“, און דאָס פיהרט צו די ברוטאַלסטע מעטאָדען און צום שוידערליכסטען טערראָר, וואס האָט צו זיך כמעט קיין גלײַכען ניט אין דער גע־שיכטע...

מיר איז אויסגעקומען זיך צו באַקענען מיט אַ סך מענשען פון דער „געפֿע־אוי“ איך האָב דאָרט געפונען אייניגע אלטע באַ־קאנטע מיינע, וואס איך האָב געדענקט נאָך פון יענע צייטען איי־דער איך האָב פאַרלאָזט רוסלאַנד מיט צוויי־און־צוואַנציג יאהר צוריק. איך האָב מיט זיי גערעדט, און איך מוז זאָגען, אז זעהר אָפט מאַכט דער „געפֿע־אוי־ניק“ דעם איינדרוק פון אַ מענשען, וואָס איז ניט אינגאנצען נאָרמאַל... מען זעהט, אז עפעס ליגט אים אויפ'ן געוויסען, אז עפעס מוטשעט אים, אז עפעס לאָזט אים ניט רוהען...

אָט דער פאַסט האָט מיך שטאַרק פאַראינטערעסירט, און ווען איך האָב אין אייניגע שטעט געזעהן סאַניטאַריומס פאַר דער „געפֿע־אוי“ אויפ'ן נאָמען פון פעליקס דזשערדזשינסקי, וועלכער האָט געגרינדעט די „טשעקאַ“, און איך האָב געפרעגט פאַר וואָס נאָר עפעס באַזונדערע סאַניטאַריומס אויסשליסליך פאַר דער

„גע־פע־או“ און וואָס פאַר קראַנקע געפינען זיך דאָרט, האָט מען מיר אומעטום געענטפערט שטיל:

— דאָרט געפינען זיך מערסטענטיילס גייסטיג־קראַנקע...
עס האָט געשטימט מיט דעם מענשליכען באַגריף וואָס פּרוּאוּט אַלץ עקשנות'דיג באַווייזען, אַז אַ מענש האָט דאָך אַ געוויסען, וואָס לאָזט ניט רוהען און וואָס מוטשעט...
עס האָט געשטימט מיט דער מענשליכער לאַגיק: פּון דער „גע־פע־או“ — אין אַ משוגעים־הויז!...

און ווען אין סאָוועט־רוסלאַנד וואָלט איצטער געלעבט אַ דאָסאַטיעווסקי און ער וואָלט געמעגט אָנשרייבען אַ ליטעראַריש ווערק, וואָס זאָל ניט שטימען מיט דער „איִדעאָלאָגיע“, וואָס ווערט מיט געוואָלד אַרויפגעצוואונגען אויף די שרייבער, וואָלט ער בלויז געדאַרפט אַריינגעהן אין אַ סאַניטאַריום פּון דער „גע־פע־או“ און פאַרצייכענען וואָרט אין וואָרט דאָס וואָס וואַהנט זיניגע „גע־פע־אוניקעס“ ריידען פאַר זיך אַליין אין אַ מאַמענט, ווען דאָס געוויסען פּלאַנט זיי און לאָזט זיי ניט רוהען, און דאָן וואָלט ער אָנגעשריבען אַ גרויס ווערק, וואָס וואָלט אָנגעוואָרפען אַ שוידער, און די וועלט וואָלט דאָן געהאַט אַ באַגריף וועגען דער מורא, וואָס די „גע־פע־או“ האָט אַרויפגעוואָרפען אויף דער גאַנצער באַפעלקערונג אין סאָוועט־רוסלאַנד...

וואָס אַמעריקאַנער זעהען יאָ און וואָס זיי זעהען ניט אין סאָוועט־רוסלאַנד.

עס איז אין סאָוועט־רוסלאַנד כמעט ניטאָ קיין אין וויכ־טיגע שטאָדט, וואו מען זאָל ניט טרעפען קיין אַמעריקאַנער טוריסטען. אין די „אינטוריסט“־ביוראָס, וואו מען פאַרזאָרגט די אויסלאַנדישע געסט מיט אַלע באַקוועמליכקייטען, ווייסט מען שוין, אַז ווינטער קומען אַזעלכע, וואָס זיינען אויסען געשעפט, און אויך אַזעלכע, וואָס זיינען אויסען אי פּאָליטיק, אי געשעפט. און זומער קומט די אַמעריקאַנער אינטעליגענץ — פּראָפּעסאָרען פון קאַלעדזשעס און אוניווערסיטעטען, לערער און לערערקעס און גלאַט אינטעליגענטען, וועלכע אינטערעסירען זיך שטאַרק מיט דעם, וואָס אין סאָוועט־רוסלאַנד ווערט געבויט און גע־שאַפען, ווייל זיי האָבען וועגען דעם אַ סך געלייענט אין צייטונג־גען, אין זשורנאַלען און אויך אין ביכער.

זיי, די אַמעריקאַנער אינטעליגענטען, וואָס קומען אָנקוקען די „רעפּובליק פון אַרבייטער און פּויערים“, וועלכע איז די איינציגע אויף דער גאַנצער וועלט, זיינען מערסטענטילס זעהר סימפּאַטישע מענשען, און זיי מיינען גוט. ענטווישט אין דער קאַפיטאַליסטישער אָרדענונג, וואָס האַלט זיך אין וואַסלען, און פאַרביטערט געגען דעם שרעקליכען קרויזיס, וואָס האָט מיליאָנען און מיליאָנען מענשען געבראַכט צו הונגער און נויט, האָבען זיי גענומען זוכען אַ נייעם אידעאַל, און מיט די גוטע כּונות אין האַרצען האָבען זיי ביי זיך אָפּגעמאַכט, אַז דאָרטען, אין דעם רייזיג־גרויסען לאַנד, וואָס פאַרנעמט אַ זעקסטעל פון דעם ערד־קוגעל, ווערט געשאַפען אַזאַ אָרדענונג, וואָס וועט אַפּשר דאָך ברענגען גליק פאַר דער גאַנצער מענשהייט...

קומען זיי אהין מיט די גוטע כונות זייערע; קומען זיי אהין נייגעריגע, מיט אָפּענע אויגען און אָפּענע נשמות, און זיי זיינען גרייט צו זעהן די וואונדער, וועגען וועלכע זיי האָבען אַזוי פיל געהערט און אַזוי פיל געלייענט. זיי ווילען מיט די אייגענע אויגען אָנקוקען דאָס לאַנד, וואָס איז אַ לאַבאַראַטאָריע פאַר אַן „אינטערעסאַנטען עקספּערימענט“. זיי קומען אַהין זעהן. אָבער — אַ סך פּוֹן זיי זעהען גאָר נישט...

דאָס הייסט, זעהן זעהען זיי דוקא אַ סך. אָבער ניט דאָס, וואָס זיי דאַרפען זעהן, און ניט דאָס, וואָס זיי וואָלטען געוואָלט זעהן...

און אין דעם זענען אפשר די מערסטע פון זיי ניט שולדיג. שולדיג אין דעם זיינען די כאדינגונגען, אין וועלכע די סאָוועט־רעגירונג האָט אַוועקגעשטעלט די אויסלענדישע געסט, וואָס קומען קיין רוסלאַנד.

פראקטיש און אויסגערעכענט אין די מעטאָדען, ווי אַזוי אריינצוקריגען וואָס מער אויסלענדישע געלט, וואָס מער „וואַל־ליוטע“, האָט די סאָוועט־רעגירונג זיך דערטראַכט צו אַזאַ אַריגינעלען איינפאַל, וואָס קיין לאַנד אין דער וועלט האָט זיך ניט דערטראַכט, און דאָס איז — „אַ וויזע מיט עסען און שלאָפּען“. ווען איינער וויל פּאַהרען אָנקוקען סאָוועט־רוסלאַנד, פאַרזאָרגט אים די רייזע־ביראָ פון דער סאָוועט־רעגירונג אין יעדען לאַנד ניט נאָר מיט אַ וויזע, נאָר זי פאַרקויפט אים גלייך אויפ'ן אָרט די גאַנצע רייזע און זי פאַרזאָרגט אים ניט נאָר מיט די נויטיגע באַקוועמליכקייטען, נאָר אויך מיט אַ ספּעציעלען מענשען, וואָס זאָל אים אין סאָוועט־רוסלאַנד פירען וואוהין מען דאַרף און וואָס זאָל מיט אים ריידען אין זיין שפראַך.

באַקוועם איז דאָס אודאי. אָבער — ניט נאָר פאַר'ן פאַסאַזיר, נאָר אויך פאַר דער סאָוועט־רעגירונג. ווייל אַ חוץ דעם, וואָס זי קריגט אויף אַזאַ אופן אריין וואָס מער „וואַל־ליוטע“, איז יעדער אויסלענדישער גאַסט, פון אַמעריקע אָדער פון אַן אַנדער לאַנד, אונטער איר אויפזיכט; זי קען אים ווייזען וואָס זי וויל און נישט דאָס, וואָס זי וויל נישט. און אויב דער אַמע־ריקאַנער גאַסט קען אינגאַנצען קיין רוסיש און קיין אוקראַיניש און קיין אידיש נישט ריידען, קען ער אויף זיין רייזע זעהן

בלויז די סאָוועט־רוסלאַנד, וואָס אין בילדער, אָבער נישט די, וואָס אין דער ווירקליכקייט... ער קען זעהן די סאָוועט־רוס־לאַנד וואָס אין דער טעאָריע, אָבער ניט די וואָס אין דער פראַקטיק...

און וויסען דאָרף מען, אז אין דער אמת'ען זענען פאראן צוויי סאָוועט־רוסלאַנדס — איינע אין בילדער, און די צווייטע — אין דער ווירקליכקייט; איינע אין דער טעאָריע, און די צווייטע — אין דער פראַקטיק...

דערמיט דערקלערט זיך דער פאָקט, וואָס אַ סך אַמעריקאַנער נער קומען צוריק באַגייסטערטע. ווייל די סאָוועט־רוסלאַנד וואָס אין דער טעאָריע איז ווירקליך זעהר שעהן, פונקט אזוי ווי די וואָס אין בילדער. די ווירקליכקייט אָבער איז אַנ־דערש. איננאָנצען אַנדערש...

ווען ס'וואָלט פאַר דער רעוואָלוציע געקומען קיין רוסלאַנד אַ מענש זיך צו באַקענען מיט דער לאַגע פון דעם רוסישען פאָלק, און אַנשטאָט ריידען מיט'ן פאָלק וואָלט ער דורך אַן איבערזעצער גערעדט מיט גובערנאַטאָרען, איספראַוויניקעס, פאָ־ליצמייסטערס און גראַדאָנאַטשאַלניקעס און אַנדערע רעגירונגס־באַמטע אָדער גלאַט פאַטריאַטען, וואָס זאָגען „באַס“ אויף אַלץ, וואָס די רעגירונג טוט; און ווען אָט דער מענש וואָלט דערנאָך, אויפ'ן גרונד פון די געשפרעכען זיינע, אָנגעשריבען אַ בוך, אָדער אַ סעריע אַרטיקלען וועגען דער לאַגע פון דעם רוסי־שען פאָלק, וואָלט די עהרליכע קריטיק אים זיכער שטאַרק אַרונטערגעריסען דערפאַר און עס וואָלטען זיך געוויס געפונען אַזעלכע, וואָס וואָלטען נישט געווען מילד אין אויסדרוקען און זיי וואָלטען געזאָגט, אז אזאַ מענש איז אַ שאַרלאַטאַן...

און דאָך זענען פאראן אַ סך אַמעריקאַנער, וואָס האַנדלען אַזוי, אַליין אַפּשער נישט באַגרייפּענדיג דאָס. זיי קומען פון סאָוועט־רוסלאַנד, וואו זיי האָבען די ווירקליכקייט נישט גע־קענט זעהן, ווייל זיי קענען נישט קיין רוסיש, און האָבען נישט גערעדט מיט'ן פאָלק, נאָר מיט פאַרשיידענערליי רעגירונגס־באַמטע. זיי האָבען געזעהן די סאָוועט־רוסלאַנד, וואָס אין דער טעאָריע, און נישט די וואָס אין דער פראַקטיק. און דער־נאָך שרייבען זיי מיט באַגייסטערונג וועגען אַלץ און עס קומט אויס, אז דאָס גאַנצע רוסישע פאָלק, אָדער דער גרעסטער טייל

פּונ'ם פּאָלק, איז זעהר גליקליך און זעהר צופרידען; אַז קיין גליקליכערע ווי זיי זענען איצטער נאָר אויף דער גאַנצער וועלט נישטאָ...

איז דאָריבער טאַקע קיין וואונדער נישט, וואָס אין סאָוועט־רוסלאַנד לאַבט מען אָפט אָפּ פון די אַמעריקאַנער געסט, וואָס קומען „שטודירען“ די לאַגע, כאַטש זיי קענען נישט קיין וואָרט רויש און ווייסען אפילו ניט ווי אזוי זיך צונגיפצוריידען מיט'ן פּאָלק. מען דערצהלט וועגען דעם פארשידענע אַנעקדאָטען און מען זאָגט, אַז מיט דאָלאַרען קען מען אין סאָוועט־רוס־לאַנד קריגען אַלץ אין דער וועלט און דורך אַמעריקאַנער בריִלען קען מען דאָרטען זעהן די שעהנסטע זאַכען אין דער וועלט...

אָרומפּאַהרענדיג איבער אוקראַינע האָב איך, אויפ'ן וועג פון פּאָלטאַוו קיין קרעמענטשוג, געהערט אַזאַ געשיכטע, וועלכע איז שוין פאַר מיר, אייגענטליך, נישט געווען ניי:

אַן אַמעריקאַנער, — האָט מיר איינער דערצהלט, — האָט אין מאַסקווע געזעהן אַ גרויסען „אַטשערעד“. אַ סך זענשען זענען דאָרטען געשטאַנען אין ענגשאַפט, וואַרטענדיג אויף ברויט, אָדער אויף אַן אַנדער שפייז־אַרטיקעל, אין וואָס עס איז אין סאָוועט־רוסלאַנד אַ גרויסער מאַנגעל. „וואָס איז דאָס פאַר אַן „אַטשערעד“? — האָט דער אַמעריקאַנער גע־פרעגט ביי דער איבערזעצערין, וואָס האָט אים געפירט. „דאָס שטעהן זיי אזוי, כדי זיי זאָלען זיך נישט דאַרפֿען שטופֿען, — האָט די איבערזעצערין גלייך געהאַט פאַר אים אַן ענטפֿער. „אָבער פאַר וואָס שטופֿען זיי זיך דאָך?“ — האָט דער אַמע־ריקאַנער געפרעגט. און די איבערזעצערין האָט ווידער געהאַט פאַרטיג אַן ענטפֿער: „דאָס שטופֿען זיי זיך“, — האָט זי גע־זאָגט, — „ווייל זיי ווילען וואָס שנעלער אַריינטראָגען זייער חלק צו דער „נאַציאָנאַלער הלואה“, וואָס די רעגירונג מאַכט ביים פּאָלק“...

און דער אַמעריקאַנער, וואָס איז געקומען „שטודירען“ די לאַגע אין סאָוועט־רוסלאַנד, האָט דאָס גלייך פאַרשריבען אין זיין נאָטיץ־ביכעלע מיט די פינע באַגלידעטע ברעגען און מיט די גוטע לעדערנע טאָוועלאַך...

איך האָב אין מאַסקווע געטראָפֿען אַן אַמעריקאַנער האַי־סקול לערערקע, וואָס איז, ווי געוועהנליך, געווען ראַדיקאַל

געשטימט און האָט געהאַט קאָמוניסטישע נייגונגען. דאָס איז שוין געווען איר „שבת־יאָר“ אַלס לערערקע און זי האָט געהאַט די פּריווילעגיע צו זיין פּריי פּון אירע פּליכטען, האָט זי זיך כאַנוצט מיט דער פּריווער צייט און געמאַכט אַ ריזע איבער איראַפּע און אַיז, ווי געוועהנליך, געקומען קיין סאָוועט־רוס־לאַנד „שטודירען“ די לאַגע.

האָט זי מיר דערצעהלט אזאָ געשיכטע:

זי איז געווען אין אַ רוסישער שקאַלע און האָט אַליין געזעהן און געהערט ווי אַ קליין אינגעלע פּון אַ יאָר צוועלף האָט געענטפּערט אויף פּאָליטישע פּראַגען און ווי ער האָט גערעדט מיט אזאָ זיכערקייט וועגען לענין'ען און סטאַלין'ען און וועגען דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע...

— נו, קענט איר זיך פאַרשטעלען אזאָ זאָך אין אַמע־ריקע? — האָט זי מיר געפרעגט, — ווען אַ קינד וואָלט ביי אונז אזוי גערעדט אין אַ סקול, וואָלט מען אים דאָך גלייך אויסגעשלאָסען...

דערביי איז געזעסען נאָך אַן „אַמעריקאַנער“, וואָס רעדט יאָ רוסיש. האָט ער אָנגעהויבען שמייכלען, און ווענדענדיג זיך צו דער אַמעריקאַנער לערערקע האָט ער געזאָגט:

— מיר איז אַ וואַונדער וואָס איר וואַונדערט זיך נישט דאָרויף, וואָס אַ אינגעלע פּון צוועלף יאָר אין אַן אַמעריקאַנער סקול רעדט מיט אזאָ זיכערקייט וועגען — נו, לאָמיר זאָגען — וועגען דזשאָרדזש וואַשינגטאָן... פּונקט ווי דער נאָמען פּון דזשאָרדזש וואַשינגטאָן דאָרטען איז פאַרבונדען מיט אַמעריקאַנער פּאַטריאָטיזם, אזוי זענען די נעמען פּון לענין און סטאַלין; דאָ פאַרבונדען מיט סאָוועטישען פּאַטריאָטיזם... נישט קלאָר אפּשר גענוג פאַר אייך? ...

די אַמעריקאַנער האַי־סקול לערערין האָט זיך אַביסעל פאַרשעמט.

— יאָ, אַז מען וויל איז דאָס טאַקע אזוי, — האָט זי זיך אָנגעהויבען דרעהען, — אָבער דאָך... נו, איר פאַרשטעהט, אין די שולען רעדט מען אזוי פּריי וועגען קאָמוניזם, וועגען לענין'ען און וועגען סטאַלין'ען... עס מאַכט אַן איינדרוק!... קומט אריין אַ גרופּע אַמעריקאַנער אָנצוקומען אַ „קאָמונע־הויז“ אין מאַסקווע, פּירט מען זיי אריין אין דער ביבליאָטעק,

און נאָך איידער זיי קוקען זיך ארום, שטעהט שוין איינער לעבען זיי און מיט'ן טאָן פון אַ רעדנער אויף אַ פלאַטפאָרמע דערצעהלט ער די אַלע גוטע זאַכען, ווי אזוי מען לעבט אין דעם „קאָמונע-הויז“; ווען מען פאַרזאַמעלט זיך, וועגען וואָס מען רעדט אויף די פאַרזאַמלונגען און ווי מען לייענט ביכער און צייטונגען און זשורנאַלען, און ווי מען דיסקוטירט אינ-טערנאַציאָנאַלע פּאָליטיק און אַנדערע פּראָבלעמען. די איבער-זעצערין גיט דאָס באַלד איבער אויף ענגליש. און דערנאָך, ווען אַלע האַלטען שוין ביים אַוועקגעהן, געזעגענט זיך מיט זיי דער אַראַטאָר, אָפּזאָגענדיג אזא פּסוק:

— אין גיכען זאָלען מיר הערען פון אַ רעוואָלוציע אין אמעריקע!

אזוי איז אין די פּאַבריקען, אין די זאַוואַרען, אין די ביבליאָטעקען און אין די פּאַרשיידענע אַנדערע סאָוועטישע רעגירונגס-אינסטיטוציעס, וואוהין מען פירט געוועהנליך די אויסלענדישע געסט. אומעטום געזעגענט מען זיך מיט זיי, זאָגענדיג דעם זעלבען פּסוק:

„אין גיכען זאָלען מיר הערען פון אַ רעוואָלוציע ביי אייך!“ פונקט אזוי ווי מחותנים ווינשען איינער דעם אַנדערען: „אם ירצה השם אין גיכען ביי אייערע קינדער!“...

און ביים אמעריקאַנער, וואָס קען ניט זעהן די ווירקליכ-קייט איבער דעם, וואָס ער פאַרשטעהט נישט קיין רוסיש, איבער דעם, וואָס ער קען זיך נישט צונויפריידען מיט'ן פּאָלק, מיט די מאַסען, בלייבט דער איינדרוק, אז אין סאָוועט-רוסלאַנד ברענען אַלע מיט גרויס באַניסטרעוונג אין די פּלאַמען פון דער איצטיגער סטאַלינישער דיקטאַטור און אז וועגען קיין אַנדערע זאַכען זאָרנט מען דאָרטען נישט ווי נאָר וועגען דעם:

— ווען וועט שוין אַמאָל זיין אַ רעוואָלוציע אין אמעריקע? זיך אַליין, הייסט עס, האָט שוין דאָס רוסישע פּאָלק פאַר-זאָרנט; עס לעבט אין נחת און אין פּריידען; עס באַדט זיך אין עושר און אין כבוד; עס פּרעגעלט זיך אין פאַרגעניגען און אין גליק, און די איינציגע דאגה איז נאָר:

— ווען וועט שוין אַמאָל קומען פונקט אזא גאולה אויף דער גאַנצער וועלט?!...
זעהן שעהנע זאַכען קען מען אין סאָוועט-רוסלאַנד זעהר

א סך. עס זענען דאָרטען פאַראַן א סך ליכטיגע זייטען, וואָס פאַרדינען ווירקליך שטאַרק געלויבט צו ווערען. יאָ, עס איז דאָ וואָס צו לויבען און וואָס צו זעהן. און — די סאָוועט־רעגירונג ווייסט וואָס צו ווייזען די אויסלענדישע געסט, וואָס קומען אָנקומען די רעפּובליק פון אַרבייטער און פּויערים; זי ווייסט אויך ווי אזוי די געסט אויפצונעמען.

שוין דאָס אַרײַנפאַרען אַליין אין דער סאָוועטישער הויפּט־שטאָט מאַכט אַ שטאַרקען און אַ טיפּען אײַנדרוק אויף דעם מענשען, וואָס זעהט די צופּוילטקייט פון דער קאַפיטאַליסטישער אָרדנונג און וואָס וויל גלויבען, אז די איצטיגע אָרדנונג אין סאָוועט־רוסלאַנד איז סאָציאַליזם, אָדער פירט צו סאָציאַליזם. אַ גרויסער מיליטערישער אָרקעסטער שפּילט דעם „אינ־טערנאַציאָנאַל“ און די טענער און קלאַנגען צומראַגען זיך מיט אזא פאַרנעם און מיט אזא פּעסטיקייט, אז עס שפּאַנט זיך ווי פון זיך אַליין, און מען באַמערקט אַליין נישט ווען און ווי אזוי די טריט פאַלען־צו צום טאַקט פון דער מוזיק. איבער דער גאַנצער לענג פון דעם גרויסען בריאַנסקער וואַקזאַל אין מאַסקווע הענגען גרויסע אויפּשריפטען אין פאַרשידענע שפּראַכען:

„פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פאַראייניגט זיך!“

„וואַרפט אַרונטער פון זיך דעם יאָך פון דער קאַפיטאַל־

ליסטישער אָרדנונג“

„דערפירט די גאַנצע וועלט צו דער אָקטאָבער־רעוואָלוציע!“

און נאָך און נאָך עהנליכע סאָציאַליסטישע און רעוואָלוציאָנע־

ציאָנערע אויפּשריפטען.

און רויטע פּאַהנען פּלאַטערען אומעטום.

און רעוואָלוציאָנערע קלאַנגען הילכען אין דער לופט ארום

און אַרום.

און עס שפּאַנט זיך אזוי ליכט און עס געהט זיך אזוי גינג

צום טאַקט פון דער מוזיק, צום טאַקט פון די רעוואָלוציאָנערע

קלאַנגען.

אזוי באַגעגענט מען אין מאַסקווע אויפ'ן בריאַנסקער וואַק־

זאַל די אויסלענדישע געסט פון אַמעריקע און פון אַנדערע לענ־

דער. און דאָס מאַכט אן אײַנדרוק, א שטאַרקען, א טיפּען אײַנ־

דרוק.

דערנאָך הויבט זיך אָן אַ סדרה — טעאַטערס. מען פיהרט

די אמעריקאנער געסט אין דעם באַריהמטען מאַסקווער „באַל־שאַי“ טעאָטער, וואו זיי זעהען אַ גוטע אָפּערע און הערן אַ שעהנעם אָרקעסטער; זיי געהען אין דעם באַריהמטען מאַסקי־ווער קונסט־טעאָטער, אין מייערכאָלד'ס און וואַכטאַנגאו'ס טע־אַטערס. און מען דאַרף נישט פאַרגעסען, אז אויך איצטער איז דער רוסישער טעאָטער נאָך אַלץ דער בעסטער אין דער וועלט; אין קיין לאַנד קען מען נישט זעהן אזא גוטע טעאָטער פאַרשטעלונג ווי אין סאָוועט־רוסלאַנד; דאָרטען איז אויף דער בינע נאָך אַלץ פאַראַן נישט נאָר קונסט, נאָר אויך לע־בען, נשמה און האַרץ; דאָרטען זיינען די לעצטע יאָהרען — דוקא אין הונגער און נויט — אויסגעוואקסען יונגע שוישפילער מיט אזוי פיל טאַלאַנט און אמת'ן בינע־חן, אז עס איז איינער פון די גרעסטע פאַרגעניגענס זיי צו זעהן; אין טאַלאַנט און אין קונסט שטעהט די בינע אין סאָוועט־רוסלאַנד אויף אַזא מדרגה, אז די בינעס פון אייראָפּע און אמעריקע וועלען זיך דאַרפען גוט אונטערגאַרטלען זי אָנצויאָגען און אַרבערצויאָגען, ווייל דאָרטען איז דער עיקר נישט נאָר טעכניק, נאָר האַרץ, נשמה — אַלץ אַזעלכע זאַכען, וואָס דאָס רוסישע פּאָלק האָט שטענדיג פאַרמאָגט...

און ווען אַן אמעריקאנער, וואָס קומט קיין מאַסקווע, זעהט אַ פאַרשטעלונג אויף דער רוסישער בינע, מוז ער ווערען באַ־נייטערט, אַפילו ווען ער קען ניט די שפּראַך. ביי אַ פאַרשטעלונג פון מיכאַאיל בולגאַקאו'ס „דני טור־ביניך“, אין דעם מאַסקווער קונסט־טעאָטער, האָב איך גע־טראָפען אַן אמעריקאנער, וואָס האָט נישט פאַרשטאַנען אַ וואָרט רוסיש. ער איז אָבער געווען אזוי באַגייסטערט, אז עס האָבען אים פשוט אויסגעפּעהלט ווערטער די באַגייטערונג אויסצודריקען. ער האָט איינגעשטימט מיט מיר, אז ווען מען וואָלט נאָכ'ן ענדיגען ווידער אָנגעהויבען די פאַרשטעלונג פון אָנפאַנג אָן, וואָלט מען געקענט זיצען מיט'ן גרעסטען פאַר־געניגען און זי ווידער זעהן, כאָטש זי געדויערט קנאַפּע פיר שטונדען. און ריידענדיג וועגען דער אויסגעצייכענטער פאַר־שטעלונג, האָט דער אמעריקאנער צוגעשריבען די גרויסקייט פון דער רוסישער בינע צו די דערגרייכונגען פון דעם איצטיגען רע־זשים; ער האָט פשוט נישט געוואוסט, אז די רוסישע בינע

איז פריהער אויך געווען גרויס, אז זי איז פריהער אויך געשטאַ-
נען אויף נאָר אַ הויכער מדרגה פון קונסט...

פונקט ווי די רוסישע ליטעראַטור איז געשטאַנען אויף אַ
הויכער מדרגה פון קונסט מיט אירע דאָסטאָיעווסקיס, טאָל-
סטאָיס, טורגעניעווס, גאָנאָלס, טשעכאָווס און אַנדערע, און מען
האָט איר גרויסקייט ניט געדאַרפט צושרייבען צו דעם „גייסט“
פון דער צאַרישער רעגירונג...

אין ליטעראַטור און אין קונסט איז רוסלאַנד געשטאַנען
אויף אַ הויכער מדרגה נאָך פאַר דער רעוואָלוציע.

די רעוואָלוציע האָט דאָס אָבער געמאַכט צוגענליך פאַר די
ברייטע מאַסען.

צווישען די אַמעריקאַנער, וואָס מען טרעפט אין מאַס-
קווע און אין אַנדערע רוסישע שטעט, זיינען פאַראַן אַ סך
אזעלכע, וואָס האָבען אין אַלגעמיין אַ מאָדנעם באַגריף וועגען
רוסלאַנד און אַן אייגענאַרטיגען צוגאַנג צו איר. דאָס קען
מען זעהן ווען מען צורעדט זיך מיט זיי און ווען מען הערט
זיך צו צו דעם, ווי אזוי זיי גיבען־איבער זייערע איינדרוקען.
עס ווערט דאָן קלאָר, אז אזאַ טיפּ אַמעריקאַנער האָט ביי זיך
אָפגעמאַכט, אַז ער איז דאָס דער מענש פון ציוויליזאַציע און
קולטור; אַז ער האָט דאָס געפיהלט מיט אַלע חושים פּאָה-
רענדיג קיין רוסלאַנד און אַז ער האָט דאָס אויך געפיהלט
אריינפּאָהרענדיג אַהין; ביי זיך האָט ער אָפגעמאַכט, אַז ער,
דער מענש פון הויכער קולטור און ציוויליזאַציע, פּאָהרט אָנ-
קוקען אַ באַרבאַריש לאַנד, וואָס איז אַלע מאָל אָפגעשטאַנען
פון אַנדערע לענדער; פונקט אזוי ווי ער פּאָהרט קיין רוסלאַנד,
וואָלט ער אויך געקענט פּאָהרען קיין אינדיע, קיין בראַזיל, אָדער
פון יענער זייט הריי־חושך; דער עיקר איז ביי אים — רייכער
מאַכען דעם באַנאַזש פון זיין גרויסער ערפּאָהרונג אַלס רייזענ-
דער, וואָס האָט אויף זיינע טשעמאַדאַנען בלעטלאַך פון פאַר-
שידענע שטעט און לענדער. מיט אַזאַ „פּסיכאָלאָגישען“ צו-
גאַנג קומט ער אין סאָוועט־רוסלאַנד — נישט ווי אַ גלייכער,
נאָר ווי איינער, וואָס קוקט פון אויבען אַראָפּ. און ווען ער
דערזעהט אין דעם אומבאַקאַנטען לאַנד אַ פאַבריק, טאַקע
פונקט אַזאַ פאַבריק ווי אין אַמעריקע, איז ער איבערראַשט:

— „אינ'ט דהאַט וואָנדערפול!“ ...

אַלץ וואָס ער זעהט אין פאַר אים א גרויסע איבערראַ-
שונג — דער האָטעל, וואו ער שטעהט איין און וואו ס'שפּילט
מוזיק נישט נאָר ביינאַכט, נאָר אויך בייטאַג; די רוסישע מייד-
לאַך, וואָס זיינען אין האָטעל אָנגעשטעלט צו טאַנצען מיט די
אַמעריקאַנער געסט א „פּאַקס-טראַט“; דער געשמאַקער רוסישער
קאַוויאַר, וואָס ער עסט אין „סאַוואַי“ האָטעל און די ציגיינער
און ציגיינערטעס, וואָס זינגען דארטען שפעט ביינאַכט. ער
קוועלט אָן פון אַלץ און ער מיינט, אז „אזוי לעבט מען אין רוס-
לאַנד“.

אזוי לעבט מען טאקע אין רוסלאַנד, אָבער — נישט דאָס
רוסישע פּאָלק! אזוי לעבען אין רוסלאַנד די אַמעריקאַנער
און די אַנדערע אויסלענדישע געסט, וואָס קומען אַהין מיט
„וואַלוטע“...

דעם דורכשניטליכען אַמעריקאַנער גאַסט געהט אָבער נישט
אָן ווי אזוי דאָס רוסישע פּאָלק לעבט. ער אינטערעסירט זיך
גאָרנישט דערמיט אזוי שטאַרק; ער באַציהט זיך צו דעם ווי
אַ פּרעמדער, און נישט נעמענדיג זיך די מיה צו קוקען וויי-
טער, ווייל ער האָט דאָך שוין גענוג וואָס צו דערצעהלען אין
דער היים, אַפילו גענוג פאַר אן ארטיקעל אין א פאַרעווען ליי-
בעראַלען זשורנאַל, וואָס קאָקעטירט מיט כלומר'שטען ראַדי-
קאַליזם, אַז ער באַגייסטערט פון דעם, וואָס ער זעהט. באַ-
גייסטערט פון אַלץ...

איך האָב אין סאָוועט-רוסלאַנד גערעדט מיט גענוג אזעלכע
אַמעריקאַנער. איך האָב אויך גערעדט וועגען זיי, און איינער,
אַ רוסישער מענש, האָט מיר געזאָגט:

— אין זיי, אין אָט די אַמעריקאַנער געסט, וועלכע זיינען
אזוי „באַגייסטערט“, קענען מיר זעהן אַ לעבעדיגען ביישפּיל
פון דעם, אז וואָס גלייכגילטיגער א מענש איז צום שיקזאַל
פונ'ם רוסישען פּאָלק און צום שיקזאַל פון סאַציאַליזם, אַלץ
מער איז ער באַגייסטערט פאַר דעם איצטיגען רעזשים.
דער וואָס אינטערעסירט זיך יאָ מיט'ן שיקזאַל פונ'ם רוסישען
פּאָלק, דער, וועמען רוסלאַנד איז ליב און דער וואָס וויל ווירק-
ליך מיט'ן נאַנצען האַרצען, אז דער סאַציאַליזם אין סאָוועט-
רוסלאַנד זאָל זיין אן ערפּאָלג און זאָל דינען אַלס אַ מוסטער
פאַר אַנדערע לענדער — דער קען ניט זיין באַגייסטערט פאַר דער

אייזערנער סטאַלין־דיקטאַטור און פאַר די מעטאָדען, וואָס האָבען דערפיהרט דאָס לאַנד אונזערס צו אזאַ שרעקליכען הונגער און צו אזאַ מורא'דיגער נויט...

אַזוי האָט מיר געזאָגט אַן אַלטער רוסישער סאָציאַליסט־רעוואָלוציאָנער, וועלכער האָט אַ סך יאָהרען פון זיין לעבען אַוועקגעבען אין'ם קאַמף פאַר אַ פרייער רוסלאַנד...

אין די עטליכע וואָכען וואָס איך בין אַרומגעפאָהרען איך בער סאָוועט־רוסלאַנד, איז שוין אין אוקראַינע געווען דער שרעקליכער הונגער, וואָס האָט מיליאָנען מענשען געטריבען צו דער גרעסטער פאַרצווייפּלונג און צו אַ לעבען, וואָס איז אַמאָל נאָך ערגער ווי דער טויט; אין דערפער און אין שטעדטלאַך זיינען אַרומגעגאַנגען מגפות; מענשען זיינען געשטאַרבען, ווייל זיי האָבען שוין מער דעם שרעקליכען הונגער ניט געקענט אַרײַ בערטראַגען; אויף אַ סך וועגען, וואָס זיינען געווען באַדעקט מיט שניי, האָבען זיך געוואַלגערט גע'פּגראַטע פּערד, וואָס זיינען פון הונגער פאַרטשאַכניעט געוואָרען; אויף די וואָקזאַלען האָט בען זיך אין שמוץ און אין קויט געוואַלגערט טויזענטער און טויזענטער פּויעריס, וואַרטענדיג אויף באַהנען, וואָס זאָלען זיי פיהרען אין די שטעדט, וואו מען קען נאָך אַפּשר עפּעס פאַרקויפּען און אַפּשר קריגען ברויט. די לאַגע איז שוין דאַן געווען אזאַ שרעקליכע, אז ס'האָט פּשוט געריסען דאָס האַרץ צוקוקענדיג זיך צו די שווערע און מורא'דיגע ליידען פון די דערשלאָגענע און אומגליקליכע מענשען. און מען האָט מיר אומעטום געזאָגט, אז אזוי איז דאָס שוין פאַר די לעצטע עט־ליכע חדשים און אז זינט מען האָט זיך גענומען דורכפיהרען דעם פינף־יאָהריגען פּלאַן, אַוועקלייגענדיג די גאַנצע וואַג אויף דער „שווערער אינדוסטריע" און פאַרנאַכלעסיגענדיג די לייכטע, ווערט די לאַגע אין לאַנד וואָס אַמאָל אַלץ ערגער און ערגער. אזוי האָט מען מיר געזאָגט און איך האָב דאָס געקענט זעהן.

און דאָך האָט מען אין אויסלאַנד וועגען דעם ניט גע־וואוסט, כאָטש עס זיינען דאַן אין סאָוועט־רוסלאַנד געווען אמע־ריקאַנער און אנדערע אויסלענדישע קאָרעספּאָנדענטען...

זיי, די אמעריקאַנער און די אנדערע אויסלענדישע קארעס־פּאָנדענטען, וועלכע זיצען שטענדיג אין מאַסקווע, האָבען וועגען

דעם שרעקליכען הונגער אין לאַנד „ניט געוואוסט“. דערוואוסט ווענען דעם האָבען זיי זיך ערשט שפעטער, נאָכדעם ווי די סאָוועט-רעגירונג אליין האָט גענומען קלאַפּען טרעוואָגע וועגען א „כאַזונדער לאַגע“, וואס איז געשאפּען געווארען איבער די „טעות'ן“ פון לאַקאלע בעאמטע, וואס זיינען געווען „צו-שטרענג“ צו די פּויערים אין די דערפער...

אויך די אמעריקאנער, וואס זיינען אין יענער צייט ארומ-געפאהרען, ניט געזעסען די גאנצע צייט אין מאַסקווע, האָ-בען וועגען דעם גאַרניט געוואוסט, ווייל געפּאָהרען זיינען זיי אין וואַנגען פון ערשטען קלאַס, וואו מען זעהט „ריעל ראַשיען עטמאָספיר“, ווייל מען טרינקט דאָרט טיי פון א סאַמאָוואַר, און אין די שטעדט, וואוהין זיי זיינען געקומען, האָבען זיי אויך גאַרניט געזעהן, ווייל דאָרטען זיינען שוין פאַר זיי געווען צוגעדרייט האַטעלען מיט אַלע באַקוועמליכקייטען.

צווישען די אמעריקאנער געסט, וואס קומען אין סאָוועט-רוסלאַנד, זיינען אויך פאַראן דעלעגאציעס, גאנצע און האַלב-קאָמוניסטישע; זיי זיינען שוין פון גאָר אַן אַנדער מין. און כאָטש מען געפינט צווישען זיי אַזעלכע, וואָס ריידען יאָ און פאַרשטעהען יאָ רוסיש, קענען זיי ניט און ווילען ניט זעהן די ווירקליכקייט פון דעם לעבען אין לאַנד. ווען זיי קומען אַהין, פיהרט מען זיי אין פאַבריקען און זאוואָדען און אין פאַרשידענע קולטור-אינסטיטוציעס; מען נעמט זיי אויף זעהר פּיין, מען פּראַוועט פאַר זיי באַנקעטען און אומעטום געזענענט מען זיך מיט זיי, אָפּגאַנגענדיג דעם פּסוק, אז מען זאָל דערלעבען איבער א יאָהר מיט א רעוואַלוציע אין אמעריקע...

און ווען אין אזא דעלעגאציע געפינט זיך אַמאָל אַן עקס-צענטרישע, היסטערישע דאַמע, וועלכע האָט אַ שוואַכקייט צו מאַכען רעוועראַנסען מיט געצאַצקעטע און געקינצעלטע פּראַזען, ווייל ביי איר איז דער עיקר די פּראַזע און ניט דער פאַסט, דער זשעסט און ניט דער געפּיהל, שרייבט זי נאָכהער אָן אירע „אינדירוקען“ אין אַזאַ טאָן פּונקט ווי זי וואָלט זיך גע'חנ'דעלט מיט דעקאַדענטישער פּאַעזיע. וואָס מען קען ניט לייענען אַהן אַ טראָפּ פון אָנגעקראַכמאַלעטער דעקלאַמאַציע, און ס'נעהט אַזוי:

„בלומטן און טישלאך.

„טישלאך און בלומטן.

„בלומטן איבעראַל.

„בלומטן אויף די טישלאך.

„בלומטן אויף די פענסטער.

„אויף די טרעפּ.

„און אויף די זיילען —

„בלומטן איבעראַל“ ...

און אַן אַנדערער, אַ מענש, וואָס איז אין דער קאָמוניסטישער פארטיי, ווייל ער האָט זיך אַהין אַרײַנגעגלימט צופּע־ליג איבער דעם וואָס ער איז אין אַלגעמיין אַ גליטשיג מענשעל; איינער, וואָס האַלט זיך שטענדיג אָן ביים פארקען מיט ביידע הענט ווען ער מאַכט אַ שפּאַן און דערביי שעהמט ער זיך ניט צו מאַכען דעם אָנשטעל פון אַ גרויסען העלד און שרייט: „זעהט ווי פעסט און זיכער איך געה, זעהט ווי פעסט און מוטיג איך בין זעלבסטשטענדיג!“ — ער פאַררוקט זיין געוויסען אין אַ ווינקעל, פאַרוואַרפט דעם טאַלאַנט זיינעם אויף די באַנטעס און איבערגעבענדיג זיינע איינדרוקען פון סאָוועט־רוסלאַנד שרייבט ער אזוי:

„מיר זיינען אַרײַן אין דער גרויסער, אין דער רײזיגער פאַכ־ריק און מיר זיינען פאַרכאַפט געווארען פון דעם אימפעט. האַ־מערס האָבען געקלאַפט, פונקען האָבען געשפּריצט, רעדער האָבען זיך געדריעהט און שטאַנגען האָבען זיך געשאַקעלט. און מיט אַמאָל האָט זיך דערהערט אַ שטים, אַ פעסטע, מונטערע שטים פון אַ רוסישען אַרבייטער. „חברים“, האָט די שטים איבער־געהילכט דאָס קלאַפּעריי פון שטאַל און אייזען, חברים, ווען וועט איר שוין מאַכען די רעוואָלוציע אין אמעריקע?“ ...

פאַר אַזעלכע אַמעריקאַנער געסט האָט אַ סאָוועטישער ביר־גער מורא צו ריידען. פאַר אַזעלכע רעדט ער ניט אויס זיין ביטער האַרץ, פאַר אַזעלכע קלאַגט ער זיך ניט אויף זיין ביטערער דאָליע. און ווען איינער כאַפט זיך אַמאָל פאַר זיי יאָ אַרויס מיט אַ וואָרט, קלעפען זיי אים גלייך אָן אַ בלעמעל אז ער איז אַ „קאָנטראַדעקאָנציע־אַנער“, א „ספעקולאַנט“, א „וואַלוטניק“, א „ווייס־נוואַרדייער“, א „שונא פונ'ם אַרבייטער קלאַס“ און וואָס דען ניט! ...

דערצו קומט צו נאך א זאך, וואס מאכט שווער פאר א פרעמדען און פאר א פאנאטיקער צו זעהן די טרויעריגע ווירק-ליכקייט אין סאָוועט־רוסלאַנד אונטער דער איצטיגער אייזערנער דיקטאַטור:

דער סאָוועטישער בירגער האָט מורא; ער רעדט ניט הויך, נאָר ער שושקעט אַרײַן אין אויער, אַרומקוקענדיג זיך דערבײַ פּאַרזיכטיג אין אַלע זײַטען. און ווען ער רעדט יא, גיט ער זיך אָפּט דערבײַ אזא עצה, אז ער דעקט צו דעם אמת מיט ליגען און דעם ליגען מיט אמת, און ס'קומט אַרויס אזא פּלאַנמער, אז ניט אַלע קענען דאָס אָנכאַפּען....

אויף ווי ווייט דער סאָוועטישער בירגער איז די לעצטע צײַט געווארען א מײַסטער צו פאַרדעקען דעם אמת מיט ליגען און דעם ליגען מיט אמת, אזוי אז ס'זאָל אַרויסקומען א געמיש פון בײַדען און מען זאָל ניט וויסען וואס ס'איז אמת און וואס ס'איז ליגען, קען מען זעהן פון א געשיכטע וואס מען האָט מיר דערצעהלט אין מאַסקווע אין א געשפּרעך וועגען דעם ווי אזוי דער סאָווע-טישער בירגער האָט זיך אונטער סטאַלינ'ס רעזשים אויסגעלערענט צו רײַדען און שרײַבען פאַרשטעלט:

א סאָוועטישער אָנגעשטעלטער, — דערצעהלט מען, — איז זומער אוועקגעפּאָהרען אויף א דאַטשע קײַן קאווקאַז. בײַם געזעגענען זיך האָט די ווייב געהאַט צו אים א בקשה: ער מוז איר שרײַבען דעם גאַנצען אמת. קײַן זאך ניט פאַרלייקענען!... — איך קען דאָך דײַך, — האָט זי געזאָגט, — דו ביזט בטבע א מענש א ראַמאַנטישער, עס ליגט שוין אין דײַן נאַ-טור, אז ווען דו דערזעהסט א שעהנע פּרוי, זאָלסטו זיך אין איר גלייך פאַרליבען, און ווען דו פאַרליבסט זיך, ווייס איך דאָך וואס דו צוארבייטסט... אײַנצוײַמען דײַן טעמפּעראַמענט ווײַל איך זיך ניט אונטערנעמען, ווײַל איך ווייס, אז דאָס איז אומזיסט, און דערפאַר זאָג איך דיר: קענסט זיך פאַרליבען, דו מענסט טאָן וואָס דו ווײַלסט, אָבער אײַן זאך בעט איך דײַך: דו זאָלסט פאַר מיר קײַן זאך ניט לײַקענען, דו זאָלסט מיר שרײַבען דעם גאַנצען אמת...

אַרויסגעפּאָהרען איז ער אין א „ווײַכען וואַגאַן“, אין א באַ-זונדער „קופּעײַ“. עס איז שוין געווען שפּעט בײַנאַכט און ער האָט זיך געלעגט שלאָפּען. און אין דער פּריה, ווען ער האָט זיך

אויפגעכאפט, האָט ער דערזעהן ווי פונ'ם אויבערשטען בעטעל הענגט ארונטער אַ פיסעל פון א פרוי, און טאַקע א נאני שלאַנק פיסעל אויך...

פאַררייסענדיג דעם קאַפ ארויף האָט ער דערזעהן א פנים, און טאַקע א נאני שעהן פנים אויך...

אליין א מענש א געניטער אין אזעלכע זאכען, האָט דער סאָוועטישער אָנגעשטעלטער גלייך פאַרבונדען א באַקאַנטשאפט מיט דער שעהנער דאַמע, וואָס טאַקע נאָר גאָט אליין האָט אים צוגעשיקט, און ס'האָט זיך שוין אויסגעדרעהט אזוי, אז אָנ־שטאָט צו פאָהרען גלייך קיין קיסלאָוואָדסק, אין קאָוסקאָ, איז ער מיט דער דאַמע ארונטער אין ראָסטאָוו, ווייל דאָרט האָט זי, די שעהנע דאַמע, געוואוינט...

און אזוי ווי ער האָט געדאַרפט האַלטען וואָרט, האָט ער פון ראָסטאָוו ביינאַכט אַרויסגעשיקט דער ווייב אזאַ טעלעגראַמע: „בין ארויסגעפאָהרען בשלום. אויפ'ן וועג האָט זיך גע־געבען א דרעה אונטער א פוס, בין איך ארונטער אין ראָסטאָוו. איך נעם אַרום און קוש.“

און אונטערגעשריבען האָט ער זיך: „דיינער“...

אַט אזוי ניט אַ סאָוועטישער בירגער זיך אן עצה, ווען ער דאַרף עפעס פאַרשטעלען. ער האָט זיך אויסגעלערענט צונויפ־מישען דעם אמת און דעם ליגען, ניט נאָר ווען עס האַנדעלט זיך וועגען פּריוואַטע ענינים, נאָר אויך ווען עס האַנדעלט זיך וועגען פּאָליטיק. און ניט יעדער איינער קען געווינען זיין צו־טרױען אזוי, אז ער זאָל ריידען פריי און אָפען וועגען זיין פינסטער לעבען...

פאַר פרעמדע, וואָס קענען ניט זיין שפּראַך, און פאַר פאַר־נאַטיקער, וואָס קימערען זיך ניט וועגען זיינע ליידען און וועל־כע קומען צופּאָהרען מיט פאַרטיגער „באַניסטערונג“ פאַר אַלץ, רעדט ער ניט. און ווען ער רעדט יאָ אַמאָל פאַר זיי, רעדט ער פאַרשטלעט...

דרייצענטער קאפיטעל.

אין אדעם.

1. א שטאָדט מיט אַ רעפּוטאַציע פּון אַמאָל.

אויף דער גאַנצער וועלט איז שווער צו געפינען נאָך אַזאַ שטאָדט, וואו דער לאַקאַלער פּאַטריאָטיזם זאָל זיין אַזוי גרויס ווי אין אדעם.

דער אַדעסער האָט זיך אַלע מאָל איבערגענומען מיט זיין שטאָדט, ער האָט זיך אַלע מאָל באַרימט מיט איר, פּונקט ווי איינער וואָס איז זיכער, אז די מיידעל, אין וועלכער ער איז פּאַרליבט, איז די שענהסטע און די געראַטענסטע אין דער וועלט. אן אַדעסער דערצעהלט אייך וואונדער וועגען דעם ווי די אַקאַציע בוימער אין די נאַסען צובליהען זיך זומער און ווי די לופט איז פּריש און קרעפטיג ווינטער ווען עס פאַלט אויס אַ שניי. ער פיהרט אייך גערן צום ברעג פון דעם שוואַרצען ים און ווייזט אייך אָן מיט שטאַלץ אויף דער ווייטקייט, וואָס רופט אַרויס בענקעניש און טרוימען. ער שפּאַצירט מיט אייך אויף אַ בולוואַר, אָדער אין אַ פּאַרק און ער קוועלט אָן פון אַלץ, וואָס ער זעהט און פון די אַלע ערטער, וואו ער געהט, און דערביי זאָגט ער מיט שטאַלץ און פאַרגעניגען:

— ע ס א י ז א ד ע ס ! ...

פרומע אידען פלעגען אַמאָל זאָגען, אז זיבען מייל פאַר אַדעם ברענט שוין דאָס פייער פונ'ם גיהנום. און דאָס האָט געהייסען, אז אדעם איז אַ פּרייע, א צולאָזענע שטאָדט, אז מען היט דאָרט ניט אָפּ די מאָראַל און אז מען לעבט דאָרט אַ טאָג אויף וואס די וועלט שטעהט.

און אַדעם איז ווירקליך געווען איינע פון די לעבעדיגסטע און שענסטע שטערט אין רוסלאַנד. זי האָט אין זיך געהאַט אַזאַ

צויבער, אז ווער עס איז נאָר דאָרט געווען איין מאָל, האָט שוין געמוזט קומען אַהין נאָך אַמאָל, ווייל עס האָט אים אַהין געצויגען ווי מיט אַ מאַגנעט און ער האָט אַהין שטאַרק געבענקט. פון אַנדערע שטעט און שטעטלאַך זיינען אַהין שטענדיג געלאָפּען יונגע מענשען מיט אַמביציע און ענערגיע, יונגע מענשען, ווע-מען עס איז אין דער היים געווען ענג — אַדעס איז געווען די שטאָרט פון שעהנע טרוימען און ליכטיגע האָפּענונגען. און אזוי ווי דערצו איז זי אַליין אויך געווען שעהן, איז זי געקרוינט גע-ווארען מיט'ן נאָמען „די שעהנהייט פונ'ם דרום'דיגען געגענד“.

איצט לעבט אַדעס נאָך אַלץ אויף איר אַמאָליגער רעפּור-טאַציע. נייגעריגע טוריסטן, וואָס קומען קיין סאָוועט-דרוסלאַנד, פארפעהלען ניט צו באַזוכען אַדעס. אָבער אין אַלגעמיין מאַכט אַדעס איצטער דעם איינדרוק פון אַ מיידעל אין די יאָהרען, וועגען וועלכער מען הערט טויזענט און איין געשיכטעס ווי שעהן זי איז אַמאָל געווען און וואָס פאַר אַ גרויסען ערפאַלג זי האָט אַמאָל געהאַט אין ליבע...

אין דער צייט פון דעם בירגער-קריג איז אַדעס איבערגע-גאַנגען פון האַנט צו האַנט; עס זיינען דאָרט פאַרגעקומען אַ סך שלאַכטען; די מאַכט האָט זיך דאָרט אַלע מאָל געביטען. און דער שטעמפּעל פונ'ם חורבן איז יענער צייט, וואָס איז שוין לאַנג אַוועק, ליגט נאָך איצט אויף דער גאַנצער שטאָרט און מען פיהלט אים אומעטום, וואו מען געהט און וואו מען שטעהט, כאַטש מען האַלט אויך אין איין זאָגען, אז אַדעס בויט זיך, אז אַדעס סטראַיעט זיך און אז זי האַלט אין איין וואַקסען, אין איין ווערען אַלץ גרעסער און גרעסער...

און אין דעם פרט איז אַדעס גלייך מיט אַנדערע שטעט, וואו די בירגער-קריג איז געווען שטאַרק; די סימנים פון חורבן זעהט מען מער ווי די סימנים פון אויפבויו...

מען דערפיהלט אָבער דאָך עפעס אַביסעל אַנדערשקייט אזוי שנעל ווי מען פּאָהרט אַריין אין שטאָרט. מען דערפיהלט דאָס אין די מענשען, מיט וועלכע מען טרעפט זיך, אין די אייגענע און אויך אין די פרעמדע. און דאָס איז דערפאַר וואָס דער אַדעסער מענש איז צוגעלאָזענער, הימישער, גאַסטפריינדיכער און לע-בעדיגער ווי אַנדערע, און אויך דערפאַר וואָס אַפילו איצט, אין די שווערע צייטען, האָט דער אַדעסער מענש ניט פאַר-

לאָרען דעם הוש פאר הומאָר און ער קען זעהן דאָס קאָמישע אפילו אין דער גרעסטער טראַגעדיע...

אדעס איז אין א געוויסען זין דאָך געבליבען אדעס...

אין אדעס איז מיר ניט אויסגעקומען צו וואַלנערען זיך אויפ'ן וואַקאַזאַל אַ לאַנגע צייט, ווי אין כאַרקאָוו. מען האָט מיך ביי דער סטאַנציע באַגעגענט מיט אַן אַטאָמאָביל און מען האָט מיך גלייך אַוועקגעפיהרט אינ'ם האָטעל „באַלשאַיאַ מאָס-קאָווסקאַיאַ“, וואָס געפינט זיך אויף דער באַרימטער דעריבאַ-סאָווסקער גאַס, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון אדעס. אַמאָל, אָבער ניט היינט...

אַריינגעקומען אין האָטעל, האָט מען מיר, ווי עס שיינט, גלייך געוואָלט ווויזען ווי אַלעס איז דאָרט לויט די מאַדערנסטע איינריכטונגען און מען האָט מיר געהייסען אַריינגעהן אינ'ם „עלעוועיטאָר“, אַרויפצופאָהרען אויפ'ן פערטען שטאָק, וואו מען האָט פאַר מיר אַ צימער צוגעגרייט. דער „עלעוועיטאָר“ איז געווען זעהר אַ שעהנער, אַ ווייס־געפאַרבטער. אָבער ער האָט ניט „געאַרבייט“...

וויפיל מען האָט ניט געמוטשעט די מאַשין — זי האָט ניט געאַרבייט. דער „עלעוועיטאָר“ האָט זיך פונ'ם אָרט ניט גערירט, און מען האָט זיך געמוזט מטריח זיין און אַרויפגעהן אויפ'ן פערטען שטאָק צופום. און שפעטער האָט מען מיר געזאָגט, אַז דער „עלעוועיטאָר“ אינ'ם האָטעל שטעהט מער ווי ער געהט... דאָס איז געווען דער ערשטער סימן פון דער מאַדערנער רוסישער טעכניק, וואס דאַרף דעריאָנען און אַריבעריאָנען אַמע-ריקע. אין די עטליכע טעג, וואָס איך בין געווען אין אַדעס, איז דער „עלעוועיטאָר“ אין האָטעל די גאַנצע צייט געשטאַנען...

אויך די עלעקטריק האָט אַרויסגעוויזען קאַפּריזען. זעהר אָפט האָט זי זיך ביינאַכט אַליין אויסגעלאָשען און ס'איז אין די גאַסען געוואָרען פינסטער. און ווען איך האָב געפרעגט וואָס ס'איז דער מער מיט דער עלעקטרישער באַלויכטונג אין שטאָט, האָט מען מיר געגעבען דעם זעלבען ענטפער, וואָס מען גיט גע-וועהנליך אין סאָוועט־רוסלאַנד אין עהנליכע פּאַלען:

— די שטאָט וואַקסט! ...

אין אַווענט בין איך אַרויסגעגאַנגען אויף דער דערעבאַסאָויר סקאַיאַ. איך האָב געוואָלט זעהן ווי עס קוקט איצטער אויס די

גאס, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון אָדעס, די גאס, וואָס איז אַמאָל געווען פול מיט לעבען, פארב און באוועגונג. אבער עס איז שווער געווען צו געפינען אפילו א סימן פון דעם...

די גאס איז געווען זעהר שלעכט באַלויכטען און די מענשען, וואָס מען האָט אויפ'ן וועג באגעגענט, זיינען געווען זעהר אַרײַם אָנגעטאָן. בלויז פון צייט צו צייט האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אין די אויגען אַ מענש, וואָס איז געווען אָנגעטאָן אביסעל בעסער און שעהנער ווי די אנדערע. אויך די קליידער פון די פרויען האָט בען ניט געהאט קיין איין קאָליר, וואָס זאָל אין זיך האָבען לייכט-קייט, באוועגליכקייט; אַלע האָבען געטראָגען שווארצע, אָדער גרויע שווערע לייבלאך; שוואַרצע, אָדער גרויע אַלטע מאַנטלען, און אייניגע האָבען אויך געטראָגען שווערע מאַנסכילשע שטימוועל אויף די פיס און אַלטע טונקעלע שאַלעכלעך אויף די קעפּ. בלויז פון צייט צו צייט האָט זיך דורכגעווארפען א פרוי, וואס איז געווען אָנגעטאָן שעהנער אביסעל ווי די אנדערע און וועלכע איז אין איר גאַנג געווען באוועגליכער אביסעל ווי די אנדערע.

אויף די אַלע מענשען, וואָס זיינען אויף דער ברייטער דערעבאסאָוסקע געגאנגען, איז געלעגען א שווערקייט, וואָס מען קען ניט באהאלטען אפילו ווען מען וויל דאָס. ביי אלעמען זיינען די פנימ'ער געווען אָנגעכמורעט און עס האָט זיך פון זיי אַ טיפער אומעט געטראָגען. עס האָט זיך גערובט, אַז דאָס זיינען ניט קיין מענשען, וואָס געהען אין אָווענט אַרויס אין גאס מיט דעם באַוואוסטזיין, אז זיי האָבען א גאנצען טאָג געארבייט, אז זיי האָבען ניצליכע זאַכען געטאָן, נאָר זיי האָבען זיך פון ערגעץ אַרויסגעריסען, אַרויפכאַפּענדיג אויף זיך וואָס ס'האָט זיך נאָר געמאַכט און איצט שלעפען זיי זיך מידע און פאַרמאַטערטע גלאַט אַזוי, אליין ניט וויסענדיג וואוהין זיי געהען און צוליב וואָס זיי געהען...

און אלץ אַרום און אַרום איז געווען אַזוי שווער, פינסטער, שוואַרץ און קויטיג.

מען האָט ניט געהערט, אז אימיצער זאָל הויך רעדען, אַז אימיצער זאָל הויך לאַכען. און דערפאַר האָבען די טריט אָפּגע-קלאַפט אַזוי הילכיק, פונקט ווי מען וואָלט זיי געוואָלט וואָס שנעלער אַפּוואַרפען פון זיך און אליין ערגעץ אוועקגעהן, כאַטש מען ווייסט ניט וואוהין...

די שוויפענסטער פון די אלע רעגירונגס-קראַמען אויף דער דערעבאסאָווסקע זיינען געווען זעהר שלעכט באַלויכטען און זיי האָבען אויסגעזעהן פונקט אזוי נעבעכדיג, מיט פונקט אזא טיפען אומעט אין זיך ווי די מענשען, וואָס זיינען אין דרויסען געגאנגן גען. זעלטען ווען האָט זיך אימיצער ביי זיי אָפגעשטעלט, און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אז דאָס זיינען גאַרניט קיין קראַמען, וואו מען פארקויפט, נאָר אויסשטעלונגען פון אַרטיקלען, וואָס מען האָט אָהן אַ טאַלס ערגעץ צונויפגעקליבען און אָהן געשמאקט דאָ אַרויסגעשטעלט, אז מען זאָל זיך כאַטש אומקוקען אויף זיי אויב מען וועט נאָר וועלען...

געהענדיג אזוי אויף דער דערעבאסאָווסקע בין איך אַריינגעגאנגען אינ'ם באַריהמטען „פאסאזש“, וואָס איך האָב נאָך גע-דענקט פון יענע צייטען, ווען מען האָט דאָרט אין די אָווענטען געזעהן אזא וואונדערבאר שעהנע שפּיל פון ליכט און קאָלירען און וואו אלעס אַרום און אַרום האָט געלויכטען און געפינקעלט. איך בין אַריינגעגאנגען אַהין דורך דער דערעבאסאָווסקע און בין אַרויס פון דער אַנדערער זייט, וואו עס געפינט זיך דער אַריינגאַנג צום האַטעל „פאסאזש“. עטליכע מאָל בין איך געגאנגען אַהין און צוריק, זיך אָפגעשטעלט ביי די קראַמען פון ביידע זייטען, ביי די גלעזערנע גרויסע שוויבען, ביי די שפיגלען און ביי אלץ, וואו מען האָט זיך נאָר געקענט אָפשמעלען. און מיר האָט זיך געדוכט, אז אלעס אין „פאסאזש“ איז דערשטיקט געוואָרען באַ-וויינענדיג אַ גרויסען חורבן...

אומעטום איז דאָרט געווען שמוציג און אָפגעלאָזען. די מענשען, וואָס זיינען אינווייניג אינ'ם „פאסאזש“ געגאנגען, האָ-בען אויסגעקוקט ווי אַבלים; איך האָב ניט געזעהן, אז אימיצער זאָל שמייכלען, איך האָב ניט געהערט, אז אימיצער זאָל געבען אַ לאַך. דער אומעט פון זייערע פנימ'ער האָט געשטימט מיט דעם פאַרגליווערטען שטילען טרויער, וואָס האָט זיך אינ'ם „פאסאזש“ פון אלע ווינקעלאַך און פון אלע שטיינער געטראָגען. אויך די קויטיגקייט זייערע האָט געשטימט מיט דער קויטיגקייט פונ'ם „פאסאזש“. און — ווי מאָדנע דאָס זאָל ניט זיין — אין די אלע שוויפענסטער פון די קראַמען, וואָס האָבען אויסגעקוקט אזוי נעבעכדיג, האָט מען געזעהן בלויו בראַנפען און וויינען, פאַר-פּיומען און נאַשערייען...

אזוי איז דאָס, אגב, ניט נאָר אין אָדעס, נאָר אויך אין אנדערע שטעט אין סאָוועט־רוסלאַנד. עס פעהלט ברויט, עס פעהלט עסענווארג, און — די קראָמען זיינען געפאקט מיט בראַנ־פען און וויינען, מיט פארפיומען און נאשערייען... פונקט ווי קיין אנדערע זאכען וואָלטען דער באפעלקערונג ניט געפעהלט...
 עס איז שוין געווען שפעט אין אָווענט ווען איך בין אַרויף אויף דער רישעלעווסקער גאס, וואו עס שטעהט נאָך איצט דער מאָנומענט פונ'ם דיוק רישעליע, וועלכער ווייזט אָן מיט אַ פינגער אויפ'ן ים. איך האָב זיך געלאָזט געהן ביים ברעג פונ'ם שוואַר־צען ים, וואו עס שטעהט דער גרויסער מאָנומענט פון דעם באַ־ריהמטען רוסישען דיכטער אלעקסאנדער פושקין, און דאָרטען האָט מען געקענט זעהן, אז אָדעס איז נאָך אלץ געבליבען אָדעס... טאָקע אַריים, טאָקע אין אַלטע קויטיגע קליידער, האָבען פאר־ליבטע פאָרלעך געשפאצירט לעבען פושקין'ס מאָנומענט...
 טאָקע אין צוריסענע שיד און אין מאָנסבילשע שטיוועל, האָבען יונגע מיידלעך, וואָס האָבען נאָר אויסגעזעהן ווי קינדער, געשפאצירט מיט יונגע בחורים, און אלע מאָל האָט אַ מיידעל ערגעץ זיך צולאכט, אלע מאָל האָט אַן אנדערע ערגעץ זיך צוכי־כיקעט...
 — דאָס זיינען אונזערע „קאָמסאָמאָלצעס“ און „קאָמסאָ־מאָלצעס“, — האָט מיר געזאָגט אַ פריינד, וועלכער האָט מיט מיר געשפאצירט, — זיי זיינען דערצויגען געוואָרען אזוי, אז זיי ווייסען אינגאנצען ניט וואָס אויף דער וועלט טוט זיך. זיי מיינען, אז אין רוסלאַנד לעבען איצטער מענשען אַ סך בעסער ווי אין אלע אנדערע לענדער, לאכען זיי נאָך, פרעהען זיי זיך נאָך. עס איז זיי גוט...
 — אָבער פאַר וואָס זיינען זיי אזעלכע קלייניקע? זיי קוקען דאָך אויס ווי קינדער...
 — זיי וואקסען ניט ביי אונז...
 אין דעם זעלבען אָווענט האָב איך אויך געשפאצירט אין דעם קליינעם פארקעל, וואָס געפינט זיך לעבען דעם האָטעל „פאסאזש“. דאָרטען איז געווען אביסעל טומעלדיג; מענשען, וואָס זיינען געווען ניט אינגאנצען ניכטער, האָבען צווישען זיך גערעדט אויפ'ן קול און אלע מאָל האָט אַן אנדערער געפרוואוט

פאַרציהען אַ ליד, אָבער עס איז אים אַלץ ניט געלונגען. איך האָב דארטען אויך געזעהן שכורים, וואָס האָבען זיך קוים אויף די פים געהאלטען, און איינער איז געלעגען אויף דער ערד און האָט גלאַט אזוי געזידעלט :

„דאָ נו איך איק“...

אַלע מאָל האָט ער געפרואווט זיך אויפהויבען, אָבער ער האָט ניט געקענט. אַ חבר זיינער, וואָס איז אויך געווען היבשלאַך שיכור, איז געשטאַנען לעבען איהם, האַלטענדיג זיך קוים אויף די פים. ער האָט דעם ליגענדיגען געזאָגט מוסר און האָט ביז געבורטשעט, פלאַנטערנדיג מיט דער צונג. אָבער יענער האָט ניט געהערט וואס מען רעדט צו אים ; ער האָט אפשר אינגאַנצען ניט געוואוסט אויף וואָס פאַר אַ וועלט ער איז, און ער האָט מער גאָר ניט געקענט זאָגען ווי נאָר :

„דאָ נו איך איק“...

און ניט ווייט פון די צוויי האָט זיך אַרומגערעהט אַ גאַ-סענמיידעל, און דאָס אַליין איז געווען אַן ארעסער וואונדער, ווייל אין סאָוועט־רוסלאַנד איז פראַסטיטוציע אינגאַנצען אָפגעשאַפט און מען זעהט אין ערגיץ ניט קיין גאַסענמיידלעך. אַ פאַרעלטער־טע, מיט אַ שרעקליך צוקנייטשט פנים און מיט צוריסענע קליידער, האָט זי זיך אינ'ם פאַרקעל אַרומגערעהט אַהין און צוריק און גערעדט צו זיך אַליין. מען האָט געזעהן, אַז זי איז שכור ; זי האָט געלאַכט און געוויינט ; גע'טענה'ט צו זיך אַליין און צו אַנדערע ; וואַרפענדיג ווערטער, וואָס האָבען זיך ניט אינגאַנצען געקלעפט איינע צו די אַנדערע, האָט זי אויפ'ן קול דערצעהלט א ווילדע געשיכטע וועגען א געליבטען, וואָס איז פון איר אַוועק ; אַהן בושע האָט זי אין דער הויך, אזוי אַז אַלע זאָלען הערען, באַנוצט שרעקליך מיאוס'ע ווערטער, ריידענדיג וועגען די נאָ-הענטע באַציהונגען, וואָס זי האָט געהאַט מיט יענעם, וואָס איז פון איר אַוועק, און אַלע מאָל האָט זי ווידער אָנגעהויבען דאָס זעלבע :

„געווען איז מיין געליבטער אַן אַלטער רעוואָלוציאָנער, אַ באַלשעוויק“...

דער מענש, וואָס איז געגאַנגען מיט מיר, האָט געמאַכט אַ באַמערקונג :

— איר זעהט, אפילו אינ'ם איבערבלייבעניש פונ'ם אַלטען

פיהלט זיך אויך דער גייסט פון דער נייער צייט... אמאל וואָלט
אָזא אומגליקליך באַשעפעניש געפֿלוידערט וועגען אַ ליובאַוויניק
אַן אָפּיצער, און איצט באַמבעלט זיך איר אין קאַפּ אַ רעוואָלוציאָנער...
און ניט גלאַט אַ רעוואָלוציאָנער, נאָר טאַקע אַ באַל־
שעוויק...

ביינאַכט זעהט מען אויף די אדעסער גאסען דעם חורבן
פון דער שטאָרט נאָך מער ווי בייטאָג. מען קען געהן איבער
די גאסען אַ לאַנגע צייט און זעלטען באַגעגענען אַ מענשען.

אויף דער „מאָלדאַוואַנסקע“ באַפֿאלט ביינאַכט אַ פּחד און
עס ווערט שרעקליך שווער אויפֿן האַרצען. חוץ די אלטע קווי-
טיגע הייזער, וואָס קוקען אויס ווי חורבות, מיט די געלע און
בלויע ווענט זייערע, מיט די גרויע צובראַכענע טויערען זייערע
און מיט די שלעכט ברוקירטע גאסען און געסלאַך, זעהט מען
נאָך אַהן אַ שיעור צוואוואַרפענע און צוטאַסקעטע הייזער. און
מעטום ליגען גאַנצע הויפענס שטיינער און ציגעל, פון אומעטום
קוקען אַרויס שוואַרצע, בלינדע שויבען; זעלטען ווען מען זעהט
אין אַ שויב אַ פייערעל, וואס זאָל דינען אלס אַ סימן, אז דאָרטען
לעבען מענשען; אויך אין די גאסען זעהט מען כמעט קיין
מענשען ניט. עס דוכט זיך, אז מען געפינט זיך אויף אַ בית-
עולם, אָדער אין אַ שטאָרט, וואו די לעבעדיגע האָבען זיך פֿאַר-
רוקט אין די לעכער, ווייל זיי האָבען מורא פֿאַר אַ שונא, וואס
לויערט ערגיץ אין דער פינסטער און ווארט בלויז אויף אַ
צייכען אָנצופֿאלען...

דעם זעלבען איינדרוק האָט מען אויך ווען מען געהט ביי-
נאַכט אויפֿן „פֿערעסיפּ“, און אין אייניגע אנדערע געגענדען.
אומעטום איז פינסטער, חושך. אומעטום פיהלט זיך די ארימ-
קייט, די אָפּגעלאָזענקייט, און מענשען געהען אַרום פֿאַראומער-
טע און פֿאַרזאָרגטע. און ווען איינעם לעבט זיך אַביסעל בע-
סער און ער קען זיך אַנטאָן אַ ביסעל לייטישער, האָט ער מורא,
אדער ס'איז אים גלאַט ניט אַנגענעם...

דעם ערשטען אווענט וואס איך בין געקומען קיין אַדעס,
האָב איך געזעהן אַ סך באַקאַנטע און פֿריינד און איך האָב אויך
פֿאַרפֿיהרט נייע באַקאַנטשאַפטען. צווישען די נייע באַקאַנטע
מיינע איז געווען אַ יונגע דאַמע, וועלכע איז צו מיר געקומען
מיט איר'ן אַ ברודער, מיט וועמען איך האָב אַמאָל צוזאַמען

געלערענט. זי, די יונגע דאמע, איז געווען אָנגעטאָן אַרים, אָבער נעט און מיט פיינעם געשמאק; זי האָט ניט געטרָגען קיין שאַלעכעל אויפ'ן קאָפּ, נאָר אַ הוט; זי האָט ניט געטרָגען קיין מאַנסבילשע שטיוועל אויף די פיס, נאָר אַ פּאָר האַלבע שיכלאָך, וואָס זיינען ניט געווען זעהר גאַנץ; אין אַלגעמיין האָט זי אין זיך נאָך געהאַט דעם חן, וואָס זעהר ווייניג פרויען אין סאָוועט־רוסלאַנד פאַרמאָגען נאָך, און דאָס אַליין איז שוין געווען גענוג, אַז זי זאָל אין אַ געזעלשאַפט ציהען מער אויפּמערקזאַמקייט. זי האָט אויפ'ן האַלז געטראָגען אויף אַ שנירעלע עפעס אַ ברעלאָקעל, און ווען מיר זיינען שפּעטער אַלע צוזאַמען אַרויסגעגאַנגען אין גאַס, האָט זי אויפגעשטעלט דעם קאָלנער פּונ'ם אויבערשטען מאַנטעל, ווייל זי האָט מוראַ געהאַט, מען זאָל נאָך ניט זעהן, אַז זי טראָגט עפעס אויפ'ן האַלז...

זי האָט אויך מוראַ געהאַט צו געהן אַהיים אַליין, ווייל דער מאַנטעל אירער, וואָס זי האָט נאָך פון די בעסערע צייטען, זעהט נאָך אויס לייטיש...

און מענשען האָבען מיר געזאָגט, אַז אין אַלגעמיין קוקט מען אין אַדעס קרום אויף איינעם, וואָס געהט נאָך אָנגעטאָן ווי אַ מענש...

דער ערשטער טאָג אין אַדעס האָט אויף מיר אַ שווערען אַיינדרוק איבערגעלאָזען. די מענשען, מיט וועמען איך האָב זיך באַקענט, האָבען מיר דערצעהלט וועגען נויט און הונגער, וועגען אַ לעבען, וואָס מען קען ניט אַריבערטראָגען. בלויז געצעהלטע מענשען האָבען זיך ניט באַקלאָגט.

און שפּעט ביינאַכט בין איך געזעסען ביי איינעם פון מיניע נייע באַקאַנטע, זועלכער איז מיר שטאַרק געפּעלען, ווייל ער איז ווירקליך געווען זעהר אַן ערעלער און זעהר אַ סימפּאַטישער מענש. ער האָט פאַר מיר געשילדערט ווי טרויעריג און שווער זיין לעבען איז, און געענדיגט האָט ער אַזוי:

— שטעלט זיך פּאָר בלויז אַזאַ בילד: אַ מענש קריגט ניט מער ווי דריי־פּערטעל פּונט ברויט אַ טאָג... ווען ער שטעהט אויף, צושניידט ער דאָס שטיקעל ברויט אויף דריי קליינע רייפּט־לאַך: איינס פאַר אין דער פּריה, דאָס צווייטע פאַר בייטאָג, און דאָס דריטע פאַר אויף דער נאַכט... ער טוט דאָס פּאַרזיכטיג, ווייל ער וויל שפּעטער ניט בלייבען נאָך מער הונגערדיג ווי ער איז

איצטער... דער מענש — דאָס בין איך! ... און אזעלכע ווי איך זיינען איצטער פאַראַן אזוי פיל! ...

2. „כהנים“ אין דער משפּחה.

וואָס מער מען פאַרט אַרום איבער סאָוועט־רוסלאַנד און וואָס מער מען הערט זיך צו צו דעם, וואָס מענשען דערצעהלען וועגען זייער לעבען, אַלץ מער באַקומט מען דעם איינדרוק, אז מיט דער אויסנאַם פון די געטרייע און איבערגעגעבענע קאָמוניסטען, וועלכע גלויבען ווירקליך, אז דאָס איז דער וועג, וואָס וועט פיהרען צו סאָציאַליזם, קוקט דער גרעסטער טייל פון דער רוסישער באַפעלקערונג אויף דעם איצטיגען רעזשים ווי אויף אַ מין „שטאַטס־פּאַנשטישע“, וואָס האָט צו זיך קיין גלויבען ניט אין דער געשיכטע.

איך האָב אין אָדעס גערעדט מיט מענשען פון פאַרשידענע ערליי פּראָפּעסיעס און מלאכות; איך האָב זיך דאָרט באַקענט מיט אַרבייטער, אינזשענירען, דאָקטוירים, אפּטעקערס, לערער און פאַרשידענערליי סאָוועטישע אָנגעשטעלטע, און פון דעם, וואָס זיי האָבען מיר דערצעהלט וועגען זייער לעבען, איז געווען קלאָר, אז די מערסטע פון זיי פיהלען זיך אונטער אַ שווערען דרוק, אז זיי קענען נאָר אפילו ניט טראַכטען וועגען אזא זאך, ווי האָבען אַ דעה איבער זיך אַליין; אז זיי זיינען שטענדיג ווי אין אַ קלעם און אז זיי פיהלען זיך תמיד פונקט ווי אינ'ם שפּאַן פון אַ שווערען וואַגען, וואָס לאָזט זיך ניט אַרויסשלעפּען פון אַ גרוב, וואו די רעדער האָבען זיך פאַרהאַקט — אַ שפּאַן, וואו דער אָנטרייבער הערט ניט אויף צו שמייסען מיט דער גרויסער בייטש, וואָס שניידט פאַסען ביז בלוט...

אויף די גאַסען פון אָדעס האָב איך געזעהן אַ סך מענשען ביי פאַרשידענערליי שוואַרצע אַרבייט. מענער און פרויען, יונגע און אלטע, פאַראַומערטע און נידערגעשלאָגענע, האָבען זיי גע־אַרבייט אין די גאַסען, און איין קוק אויף זיי איז געווען גענוג צו זעהן, אז זיי פיהלען זיך אזוי, פונקט ווי מ'וואָלט די אַרבייט אויף זיי אַרויפגעצוואונגען, פונקט ווי מען וואָלט זיי אַהער מיט געוואָלד צונויפגעטריבען...

און דאָס זעלבע זעהט מען אויך אין די פאַבריקען און

זאוואָרדען. מען פיהלט זיך דאָרטען אונטער א שרעקליך שווערען דרוק, אין די צוואנגען פון א ווילדער יאָגעניש, וואָס שטימט ניט מיט דער רוסישער ווירקליכקייט, מיט'ן רוסישען לעבענס־שטייגער. כאָטש עס איז אויך אמת, אז אין אייניגע פאבריקען און זאוואָ־דען געפינט מען אויך מענשען, וועמען עס איז שווער אָפצורייסען פון דער ארבייט, ווען ס'איז שוין צייט צו געהן אהיים, ווייל זיי זיינען געטרייע און איבערגעגעבענע קאמוניסטען און זיי גלויבען, אז מיט יעדען איבעריג ביסעל ענערגיע, וואס זיי לייגען אריין אין דער ארבייט, העלפען זיי אויפבויען דאָס לאַנד...

אין אָווענט בין איך געווען איינגעלאדען אין א הויז פון א פאמיליע, וואו עס זיינען געווען זיהן און טעכטער. איינער פון די זיהן האָט מיך גענומען אויפ'ן צימבעל פאַר די חטאים, וואָס די קאפיטאליסטישע וועלט באַגעהט געגען סאָוועט־רוסלאַנד; ער האָט גערעדט ווי אַ הייסער קאמוניסט וועגען פּאָליטיק, און דער־נאָך האָט ער גענומען זיין אייגען לעבען און אויך דאָס לעבען זון אנדערע אין זיין שטאַנד אלס א ביישפּיל ווי גוט עס איז, נאָך אַלעמען, אונטער'ן סאָוועט־רעזשים.

— נעמט, צום ביישפּיל, אזא פּאַל — האָט ער געזאָגט, — אַן אָרעם אינגעל פון מיין שטעטעל איז איצט אַ דאָקטאָר אין אָרעם... אן אנדערער, אויך אַן אָרעם אינגעל, איז איצט אַ רויטער קאמאנדיר, אַ פּאָלקאָוויק, און אַ דריטער, איינער וועלכער פלעגט ביי אונז אין שטעטעל אַרומלויפען באַרפּום מיט'ן עס פונ'ם העמד אין דרויסען, איז איצט גאָר אַ גרויסער אינושעניר... ער האָט אויסגערעכענט אַ גאַנץ צעטעל אַזא, און ס'איז, לויט זיין מיינונג, אויסגעקומען, אז דערפאַר אַליין דאַרף מען בענשען און לויבען דעם סאָוועט־רעזשים.

ביי דער זייט איז געזעסען דער פּאַטער, אַ מאַן פון אַ יאָהר זעכטציג, אַ קלוגער איר, וואָס ווייסט ווען צו שווייגען און ווען צו ריידען. ער האָט דעם זוהן ניט איבערגעשלאָגען, נאָר אַלע מאָל, ווען יענער האָט געענדיגט, האָט ער געמאכט א קורצע באַמערקונג, וואָס האָט אינגאַנצען אָפגעווישט דאָס, וואָס דער זוהן האָט געזאָגט...

— אָרימע אינגלאַך זיינען געוואָרען דאָקטוירים, אינושעניר רען און קאמאנדירען? — האָט ער געגעבען אַ זאָג אין אַזא טאָן, ווי ער וואָלט געשטעלט אַ פּראָגע — נו, איז וואָס? דאָס איז

דער אויפטו פון דער רעוואָלוציע און ניט דוקא פונ'ם סאָוועטען-רעזשים...

דער זוהן האָט דאָרויף ניט געקענט ענטפערען, און אַרויס-געדריעהט דערפון האָט ער זיך דערמיט, וואָס ער האָט אָנגעוויזען אויף א יונגען מאן און האָט געזאָגט:

— אָט נעמט אָט דעם יונגען מאן. ער איז ניט פארהייראַט און קריגט הונדערט און צוואנציג קערבלאך א חודש. נו, וואָס-זשע איז אים שלעכט? האָ?

אָנגעשפאַרט מיט ביידע עלענבויענס אָן טיש, האָט דער אַלטער זיך צוגעהערט, און ער האָט גלייך געהאַט וואָס צו זאָגען דאָרויף:

— און פאַר די הונדערט און צוואנציג קערבלאך, וואָס ער קריגט אַ חודש — האָט ער געזאָגט — קען ער אפשר קויפען אַ פוד מעהל... ניט אמת אפשר, האָ? ...

דאָרויף האָט דער זוהן אויך ניט געקענט ענטפערען...

וואָס פאַר א סומע מען האָט ניט דערמאָגט, ריידענדיג וועגען דעם געהאַלט, וואָס דער קריגט און יענער קריגט, האָט ער, דער פאַטער, גלייך געהאַט פאַרטיג אַ פרייז פון א נויטיגען עסענווארג אַרטיקלעל, אָהן וועלכען עס איז שווער זיך צו באַגעהן, אדער די פרייז פון אן אַנצוג, פון אַ מאַנטעל, פון אַ פאַר הויזען. ער האָט אַלץ גערעדט אין דער שפראַך פון פאַקטען, אָהן מליצות און אָהן פראַזען. און פון די פאַקטען, וואָס ער האָט אָנגעגעבען קורץ און אויף זיין אייגענעם שטייגער, ניט קאָכענדיג זיך דערביי, איז אויס-געקומען, אז וויפיל אַ מענש זאָל ניט קריגען, איז אים שרעקליך שווער צו לעבען, ווייל די פרייזען פון די נויטיגסטע אַרטיקלען ווערען וואָס אַמאָל אַלץ גרעסער און גרעסער, שוין אָפגערעדט דערפון וואָס אנדערע נויטיגע אַרטיקלען קען מען אינגאנצען ניט קריגען...

— אָבער פונדעסטוועגען לעבען מיר — האָט איינער פון די יונגע זיך אָנגערופען.

— יאָ, דאָס איז אמת — האָט דער אַלטער צוגעגעבען — מיר לעבען; אָבער וועגען דעם קען איך אייך דערצעהלען א געשיכטע.

און ער האָט דערצעהלט:

— אין די צייטען פונ'ם צאַר — האָט ער געזאָגט — האָט

מען אַמאָל א אידען ארעסטירט אין מאַסקווע דערפאר, וואָס ער האָט ניט קיין וואוינרעכט, „דו אזוינער און אזוינער — האָט אים דער גאָראָדאָוואַי געזידעלט — „ווייסטו דען ניט, אז א איד טאָר אין מאַסקווע ניט לעבען?“ איז, ווייסט איר, וואָס דער איד האָט דעם גאָראָדאָוואַי געענטפערט? „פאַני גאָראָדאָוואַי, — האָט ער אים געזאָגט — איך לעב דען אין מאַסקווע איך מוטשע זיך דאָ... דאָס זעלבע איז איצט מיט אונז... מיר לעבען דאָ ניט, מיר מוטשען זיך דאָ...“

די יונגע האָבען געשמייכלט, און איינע פון די טעכטער האָט געזאָגט:

— דו, טאַטע, ביזט קיינמאָל ניט צופרידען.

— אמת, טאָכטער מיינע — האָט דער אַלטער איר צוגע-געבען רוהיג און געלאַסען, אָבער מיט אַ פעסטער זיכערקייט אין זיין טאָן — אמת, איך בין ניט צופרידען. אָבער ווייסטו פאַרוואָס דאָס איז? דאָס איז דערפאר, וואָס איך בין א רעוואָלוציאָנער... איינער פון די זיהן האָט זיך צולאַכט.

— אַ רעוואָלוציאָנער — האָט ער געזאָגט — ביזטו געווען אַמאָל, פאר דער רעוואָלוציע, איך געדענק דאָס. איצטער אָבער ביזטו ניט קיין רעוואָלוציאָנער...

— דו האָסט א טעות, זוהן מיינער — איז דער פאַטער אַלץ געווען רוהיג — איך בין ניט נאָר געווען, נאָר איך בין נאָך איצט אויך א רעוואָלוציאָנער. איר אָבער זענט ניט קיין רעוואָ-לוציאָנערען. די, וואָס האַלטען שטענדיג מיט דער רעגירונג און זאָגען „באַס“ אויף אַלץ, וואָס זי טוט, אפילו דאָן, ווען עס איז געגען די אינטערעסען פון פּאָלס — די זיינען ניט קיין רעוואָלוציאָנערען... און ווען איך וואָלט קיין מורא ניט געהאט, וואָלט איך געזאָגט. אז אין אַ געוויסען זין זענט איר פונקט ווי די אַמאָליגע „שוואַרצע מאַה“, אָבער אויף דער לינקער זייט...

עס איז באַלד געוואָרען א טומעל. די יונגוואַרג האָט זיך געקאַכט. אייניגע זיינען אויפ'ן אלטען געווען זעהר שטאַרק ברוגז דערפאר, און זיי האָבען אים געזאָגט, אז ער דערלויבט זיך שוין צופיל, און דער אַלטער האָט געצויגען מיט די אַקסלען.

— נו, מילאָ, האָב איך ניט געזאָגט — האָט ער קיין חשק ניט געהאט זיך צו שפּאַרען — זאָל שוין זיין אזוי...

צו מיין גרויסער איבערראַשונג האָט מען לכבוד מיר אין

יענעם הויז אָנגעשטעלט א טיש פון „אַל־דאָס־גוטס" — שוואַרצע קאַרענע ברויט, הערינג און אפילו וויין אויך...

אַ באַקאַנטער, וואָס איז מיט מיר דאָרט געווען, האָט געזאָגט, ער ער האָט שוין אין אָדעס לאַנג אזא „טיש" ניט געזעהן און אז די אַלע זאַכען קאָסטען אודאי ניט ווייניגער ווי א פופציג רובעל...

מיר איז געווען ניט אנגענעם, וואָס די מענשען ברענגען זיך אזוי אויס צוליב מיר און איך האָב איבער דעם פאַרלאָרען דעם חשק צו עסען. אָבער דער באַקאַנטער מיינער, וועלכער איז, קעני טיג, געווען זעהר שטאַרק הונגעריג, האָט געגעסען מיט גרויס אַפעטיט, כאַטש אַלע מאָל, ווען ער האָט אויסגעשטרעקט די האַנט צו נעמען נאָך אַ שטיקעל ברויט, האָט ער געפיהלט אויף זיך די בליקען פון די אייגענע אין הויז. מען האָט דאָס לייכט געקאָנט זעהן אין זיין פנים און אויך אין דעם שטייגער ווי ער האָט דאָס שוואַרצע קאַרענע ברויט געקויט; אַלע מאָל האָט ער אויפגעהערט קייען, געבליבען מיט'ן ביסען אין מויל, און ווען ער האָט ווידער אויסגעשטרעקט די האַנט צו נעמען נאָך אַ שטיקעל ברויט, האָט ער שטיל, פון אונטער די ברעמען, גע-וואָרפען בליקען צו זעהן, אויב מען קוקט ניט אויף אים. און איינער פון די זיהן, דער וואָס האָט די גאַנצע צייט גערעדט ווי אַ הייסער קאָמוניסט, האָט זיך געמאַכט ניט זעהענדיג, און ווענדענדיג זיך צו מיר, האָט ער געזאָגט:

— איר זעהט, אבי מען זאָגט, אז ביי אונז איז אַ מאַנגעל און מען קען גאַרניט קריגען! אַט האָט איר ברויט, הערינג, אונגערקעס און אפילו וויין...

— יא, אַלץ איז דאָ ביי אונז אין שטוב היינט אויף דער נאַכט — האָט דער פאָטער געמאַכט א באַמערקונג, קוקענדיג אויף מיר — און ווייסט איר, פאַרוואָס עס איז דאָ? ווייל איך האָב דריי כהנים אין דער משפחה... איר פארשטעהט, כהנים!...

איך האָב דאָס גראַדע ניט פאַרשטאַנען; עס האָט זיך מיר פשוט ניט געלעגט אויפ'ן שכל וואָס פאַר אַ שייכות עס האָבן כהנים מיט אזעלכע זאַכען ווי ברויט מיט הערינג, אונגערקעס און וויין. און גלאַט: וואָס הייסט עפעס דריי כהנים אין דער

משפחה? און וואָס זיינען די אנדערע? לויים און ישראלים?
און איך האָב דעם אלטען געפרעגט:

— זאָגט מיר, איך בעט אייך, וואָס הייסט עפעס דריי כהנים
אין דער משפחה?

— דאָס הייסט — האָט דער אלטער געענטפערט מיט אַ
שמייכל — דריי קאָמוניסטען...

עס איז געווען קלאָר, אז בלויז אזעלכע געבענשמע משפחות,
וואָס האָבען דריי כהנים, קענען זיך אין אדעם פארניגען אזא
פארגעניגען ווי אויפגעמען א גאסט מיט אזוי פיל „כיבוד“.
אנדערע — אזעלכע, וואָס האָבען ניט קיין כהנים אין דער
משפחה — קענען זיך אזא פאָרגעניגען ניט פארניגען...

און איבערצייגט אין דעם האָב איך זיך שפעטער, ווען איך
בין געווען אין אנדערע הייזער.

אין איין הויז, ביי מיינעם א באקאנטען, וועמען איך האָב
געדענקט נאָך פון יאָהרען צוריק, בין איך אריינגעקומען אין א
נאכמיטאָג, ווען ער האָט זיך געקליבען געהן צו דער אַרבייט.
דער מענש האָט זיך שטאַרק פארלאָרען, ווען ער האָט מיך דער-
זעהן און דערקענט; ער האָט ניט געוואוסט, וואו מיך אוועק-
צוועצען און ער האָט זיך פאר מיר געשעמט, ווייל אין הויז
איז געווען א שרעקליכע אַרימקייט און אלעס אַרום און אַרום
האָט אויסגעזעהן הושך און וויסט.

אַפגערעדט מיט מיר ניט מער ווי אַ פאָר מינוט, האָט דער
מענש, אַ פאָטער פון דערוואקסענע זיהן און טעכטער, זיך צו
וויינט ווי אַ קליין קינד.

— דו זעהסט — האָט ער געזאָגט, כליפענדיג אזוי, אז עס
האָט געריסען דאָס האַרץ, קוקענדיג אויף אים — דו זעהסט, אין
אַט דער פינסטערער קאנורע וואוינען מיר... אַלע מיינע יאָהרען,
ווי דו ווייסט, בין איך געווען אַן אַרבייטער. איך האָב אַלע מאָל
שווער געהאַרעוועט און איך האַרעווע אויך איצט זעהר שווער
אַבער איך האָב גאָרניט. איך בין שטענדיג הונגעריג...

ער האָט מיך געוואָלט מכבד זיין מיט עפעס, אָבער ער האָט
ניט געהאַט מיט וואָס. אין שטוב איז פשוט קיין שטיקעל ברויט
ניט געווען, און איבער דעם האָט דער מענש זיך געפיהלט אזוי
געפאלען ביי זיך, אז ער האָט גאָרניט געקאָנט געפינען קיין ווער-

טער די געפאלענקייט זיינע צו פארשטעלען כאַטש ווי ס'ניט איז.

— דו זאָלסט אויף מיר קיין פאראיבעל ניט האָבען — האָט ער געזאָגט, האַלטענדיג די אויגען אַרונטערגעלאָזען צו דער ערד— איך וואָלט דורך מיט עפעס מכבד געווען, אָבער... אבער איך האָב ניט מיט וואָס... דו זעהסט אָט דאָס שטיקעל רעטאך? מער האָב איך ניט אין הויז...

און אליין ניט וויסענדיג, ווי אזוי זיך אַרויסצודרעהען, האָט ער זיך נאָך מער אַריינגעפלאָנטערט אין זיין אייגענער פאָר- לעגענהייט:

— דו ווילסט — מאַכט ער אזוי צו מיר, — איז... איז — עס אַ שטיקעל רעטאך...

עס איז געווען אַ רחמנות צו זעהן דעם מענשען אין זיין פאַרלאָרענקייט, אין זיין געפאַלענקייט. און אָנגעטאָן איז ער געווען אין אַ קוויטיגען וואַטאָוען פּידזשאַק, אַ פאַרשמאַלצעוואַטען, אין וואַטאָוען הויזען, וואָס האָבען שוין געלאָנצט פון אַלסקייט און אָפּגעטראָגענקייט, אין שווערע שטיוועל, וואָס זיינען שוין דאָ און דאָרט געווען צוריסען, אין אַן אַפּגעריבען קוטשמעלע, וואָס האָט שוין לאַנג דעם ערשטען קאָליר פאַרלאָרען, און אויפ'ן האַלז האָט ער געטראָגען אַ שמוציג שאַרפעלע מיט פאַסען.

— איך שעם זיך פאַר דיר — האָט ער געזאָגט — אָבער אזוי לעבען מיר! .. אכט שטונדען אַ טאָג אַרבייט איך; מען יאָגט אַרויס די נשמה; דער ערנסטער בעל-הבית וואָלט אזוי ניט געטריבען ווי מען טרייבט דאָ ביי אונז. עס איז אַ שמענ- דיגע בהלה. און אָט זעה: איבער דער יאָגעניש האָב איך זיך שוין אַלע פינגער פון די הענט צושניטען ביי דער מאַשין... קריגען קריג איך אינגאנצען ניט מער ווי אכטציג קערבלאך אַ חודש. נו, וואָס זשע קען איך מאַכען דערמיט ביי אַזאַ יקרות? ... אין שטוב איז קאַלט, ניטאָ מיט וואָס צו הייצען. און יעדער מאָל, ווען איך געה פון דער אַרבייט, שלעפּ איך זיך מיט אַ פּעקעל האַלץ אַזש פּונ'ם „פּערעסיפּ". איך בלייב אַהן כּוחות. אָבער וואָס קען איך זיך העלפען? מען מוז דאָך איינהייצען אין שטוב, עס זאָל כאַטש אַ ביסעל זיין וואַרים...

און אַנווייזענדיג אויף זיין ווייב, וועלכע האָט זיך ווי אַ

שאַטען אַרומגעדרעהט אין שטוב, האַלטענדיג ביידע הענט פאַר-
לענט אויף די איינגעפאלענע בריסט, האָט ער ווייטער גערעדט :
— דו זעהסט, זי איז קראַנק, קוים וואָס זי געהט אַרום
איבער דער שטוב. מען דאַרף זיך פּילנעווען, זי דאַרף האָבען אַ
יויכעל, אַ שטיקעל עוף זיך צו דערקוויקען, אָבער וואו נעמט מען
דאָס ? ...

דערנאָך האָט דער מענש זיך צורעדט וועגען זיינע קינדער.
אַ טאָכטער זיינע לערענט אין אַן אַנדער שטאָדט, ווייט פון ארעם,
שרייבט זי בריף אהיים וועגען דעם, ווי ס'לעבט זיך איר. אין
איינ בריף דאַנקט זי זעהר פאַר דעם סלאָיעקעל מיט פּאָוידלע,
וואָס מען האָט איר געשיקט; זי האָט זיך פשוט מחיה געווען
דערמיט. זי בעט אָבער, אז מען זאָל איר מער אזעלכע מתנות
ניט שיקען, ווייל ווען זי נעמט אַרויס דאָס סלאָיעקעל מיט פּאָ-
ווידלע ביים עסען און זי זעהט ווי די אַנדערע סטודענטען און
סטודענטקעס האָבען ניט קיין פּאָוידלע און אזוי ווייניג ברויט
דעם הונגער צו שטילען, איז דאָס איר זעהר אומאנגענעם, כאַ-
קומט דאָס איר ניט... בעט זי דאריבער :

— זאָל מען איר מער קיין פּאָוידלע ניט שיקען ! ...

איך האָב דעם בריף געלייענט. דער פּאָטער און אויך די
מוטער האָבען געוואָלט, אז איך זאָל דעם בריף ליענען, איך זאָל
זעהן ווי שעהן זייער טאָכטער שרייבט — אַ בריף, וואָס האָט
געוויזען די איידעלקייט פון אַן אַרים קינד, די טאָכטער פון אַן
אַרבייטער אין סאָוועט־רוסלאַנד, און די טרויעריגע און שרעקליכע
לאַגע פון טויזענטער און טויזענטער אַנדערע יונגע קינדער, וואָס
לערנען און שטרעבען בעת זיי דארפֿען, אויסגעהונגערטע און
פאַרשמאַכטע, קוקען מיט קנאָה אויף אַ חבר'טע, וואָס באשמירט
אַ קליינע פּאַרציע ברויט מיט אַ ביסעל פּאָוידלע, וואָס אַרימע
טאַטע־מאַמע האָבען איר צוגעשיקט אזש פון אַדעס...

— און וואָס וועט זיין ? — איז דער פּאָטער פון דער
איידעלער טאָכטער געווען פאַרצווייפעלט — ווען וועט שוין
אַמאָל ווערען בעסער ?

אַט אזוי לעבט אין אַדעס אַ מענש, וואָס האָט ניט קיין
„כהנים“ אין דער משפּחה ! ...

אויף די אַדעסער גאַסען און אויך אין די הייזער זעהט מען
אומעטום אָהן אַ שיעור סצענעס פון נויט און אַרימקייט. אויף

דער דערעבאסאָווסקע, אויף דער פּוּשקיןסקע, אויף דער מאַלאַך־ארנאָאָוטסקע, אויף דער יעקאַטערינינסקאָיאַ און אויך אויף די אנדערע גאסען זעהט מען אָפּט ווי מענשען בעטלען נדבות. די הויפען זיינען אָפּגעלאָזען, שמוציג און וויסט. אזוי זיינען אויך די הייזער. די גאנצע שטאָט, דוכט זיך, וויינט מיט פאר־שטיקטע טרערען אויף אַ חורבן, וואס איז טיף ווי דער ים און גרויס ווי די וועלט. און ווען מען געהט ארום אַ גאנצען טאָג איבער די אדעסער גאסען, וואָס מען געדענקט נאָך פון יענע צייטען, ווען זיי זיינען געווען פול מיט לעבען און באַוועגונג, און מען קוקט זיך צו צו דעם חורבן, צו דער וויסטקייט און צו דעם פארנליווערטען טרויער, וואָס שפּאַרט זיך פון אומעטום, קומט מען דערנאָך שפּעטער אין אָווענט צו זיך אינ'ם איינזאַמען האַטעל־צימער, און ווען מען פארטראכט זיך וועגען די אייגענע, וואָס זיינען ליב און טייער און אויך וועגען די פרעמדע, וואָס וואוינען אין יענער שטאָט און אויף וועמען ס'איז אַ גרויסער רחמנות, שטעלט מען זיך דיזעלבע פראגע, וואָס יענער פאר־צווייפּעלטער מענש האָט געפרעגט, ריידענדיג וועגען זיין טאָכטער, וואָס האָט אין אַ בריף געבעטען, אז מען זאָל איר מער ניט צושיקען קיין פּאָוידלע, ווייל זי וואַרנט זיך מיט'ן ביסען, ווען זי זעהט ווי אנדערע הונגערען :

„און וואָס וועט זיין ? ווען וועט שוין אַמאָל זיין בעסער ?“
 אין אַ טאָג, ווען איך בין געגאנגען איבער די אָדעסער גאסען און האָב זיך אָנגעזעהן מיט סצענעס פון נויט, האָט מיך אויף איין גאס אָפּגעשטעלט אַ מאן :

— איר וועט מיר ענטשולדיגען — האָט ער אין אָנפאנג גענומען ריידען אויף רוסיש און איז באלד איבערגעגאנגען אויף אידיש — איך איר זענט פון אמעריקע.

ווען איך האָב אים געזאָגט, אז ער האָט געטראָפּען, האָט ער געהאט צו מיר אַ בקשה : איך מוז אים טאָן אַ טובה און איבער־לייענען פאַר אים אַן ענגלישען בריף. דאָס איז אַ בריף פון זיינער אַ פּלימעניצע, אַ סקול־טיטשערין אין ניו יאָרק. עפעס שרייבט זי אים, אָבער ער ווייסט ניט וואָס, און אזוי ווי איך לייען דאָך אודאי ענגליש, זאָל איך אים זאָגען, וואָס זי שרייבט, אבער וואָרט אין וואָרט, נאָרניט דורכלאָזען, ווייל ער איז זעהר נייגעריג צו וויסען, וואָס מען שרייבט פון אמעריקע.

און די לעהרערין פון אמעריקע האָט געשריבען :
 זי איז זעהר שטאַרק מקנא דעם אָנקעל וואָס ער לעבט אין
 אַן אמת פריי לאַנד... פון דעם, וואָס זי האָט געלייענט אין
 צייטונגען איז פאר איר קלאָר, אז אין סאָוועט-רוסלאַנד איז איצט
 די לאַגע געווארען א סך-א סך בעסער און אז די אויסזיכטען;
 זיינען גאָר און גאָר גלענצענדע... זי שטעלט זיך פאַר ווי גליקליך
 עס זיינען די אלע מענשען, וואָס לעבען אין סאָוועט-רוסלאַנד ! ...
 אונזערע בליקען האָבען זיך באגעגענט, ווען איך האָב אים
 דעם בריף אָפגעגעבען צוריק.

— וואָס טוט זיך דאָרטען?! — האָט דער מענש פונ'ם
 בריף געצויגען מיט די אַקסלען — ניט אַנדערש נאָר זיי זיינען
 דאָרטען פון זינען אַרונטער !...

פאַר אים, פאַר דעם מענשען, וואָס לעבט אין סאָוועט-
 רוסלאַנד, האָט אזא בריף געקלונגען ווי אַ חוזק. ער האָט דאָס
 ניט געקאָנט פאַרשטעהן, און ווייל דער חוזק האָט נאָך מער
 צורודערט דעם ווייטאָג, וואָס ער האָט געטראָגען אין האַרצען,
 האָט ער גענומען ריידען וועגען זיך און וועגען דעם, וואָס ער
 לעבט איבער :

ער איז אַ שניידער, אַ גוטער שניידער, און ער פאַרדינט
 דוקא ניט שלעכט. ער אַרבייט פאַר זיך, און עס טרעפען צייטען,
 ווען ער פאַרדינט צווישען אַכט הונדערט און טויזענט רובעל אַ
 חודש. אָבער עסען האָט ער פונדעסטוועגען קיינמאָל ניט גענוג.
 אלעס איז בראַנד-טייער, און אזוי ווי ער מוז אלעס קויפען ווי
 אַ פּריוואַטער מענש, וואָס אַרבייט פאַר זיך, איז איידער מען
 דירט זיך, איז שוין ניטאָ אַ גראַשען פון די גרויסע פאַרדינסטען.
 — עס קלעקט ניט, — האָט דער שניידער זיך געקלאָגט. —
 איהר קענט זיך גאָרניט פאַרשטעלען וואָס פאַר אַ לעבען דאָס
 איז !...

און ער האָט מיר דערצעהלט אזא זאך :
 זיין ברודער אין אמעריקע בעט אַלץ, ער זאָל אים צושיקען
 אַ פּאָטאָגראַפישע קארטע; יענער דאָרט וויל האָבען אַ בילד
 פונ'ם ברודער, וועלכען ער האָט שוין אזוי פיל יאהרען ניט גע-
 זעהן. אָבער ווי קען ער זיך פּאָטאָגראַפירען און צושיקען דעם
 ברודער אין אמעריקע אַ בילד, אז ער געהט אָהן אַ רעקעל?...
 און צושפּיליענדיג דעם אויבערשטען אַלטען מאַנטעל, האָט

מיר דער מענש געוויזען, אז ער געהט אָהן אַ רעקעל... ער האָט אַ פּאָר הויזען, אַן אַלמען מאַנטעל אַן אויבערשטען, אַ זשילעט, אַ פּוטערנע קוטשמעלע. אָבער קיין רעקעל האָט ער נישט... נו, ווי זשע קען ער זיך פּאַטאַנראַפירן אָהן אַ רעקעל? ... — אָבער דאָס — זאָגט ער — וואָלט נאָך געווען צו דער־ליידען, ווען עס וואָלט געווען וואָס צו עסען! ... דער שניידער אָהנ'ס רעקעל האָט צו מיר געהאַט נאָך אַ בקשה:

ווען איך וועל קומען צוריק קיין אַמעריקע, זאָל איך זעהן, אז זיין ברודער, וועלכער וואוינט אין די בראַנקס, זאָל אים ארויסהעלפּען. איך מוז דאָס אים צוזאָגען, ווייל ער קען שוין מער אַזאַ לעבען נישט אַריבערטראַגען. און דערנאָך האָט ער זיך ווידער צורעדט וועגען דעם בריף, וואָס זיין פלימעניצע, די ניו יאָרקער סקול־טיטשערין, האָט אים געשריבען, אז זי איז אים שטאַרק מקנא, וואָס ער לעבט אין אַן אמת פרייע לאַנד, און אַז ס'איז פאַר איר קלאָר, אַז אין סאָוועט רוסלאַנד איז איצט די לאַגע אַ סך־א סך בעסער און אז די אויסזיכטען זיינען נאָר און נאָר גלענצענד, און ער האָט ווידער געצויגען מיט די אַקסלען און האָט נישט געקענט פאַרשטעהן.

— וואָס טוט זיך דאָרטען! — האָט ער געזאָגט — נישט אַנדערש נאָר זיי זיינען אין אַמעריקע פון זינען אַרונטער! ... יא, פאַר אים, פאַר דעם מענשען, וואָס לעבט אין סאָוועט־רוסלאַנד און לייענט נישט קיין טעאָרעטישע חקירות וועגען דעם ווי אַזוי מען לעבט דאָרט, האָט אַזאַ בריף געקלאַנגען ווי אַ ביטערער חזק...

3. „מיסער שאַין“ און „מיסער קענדי“.

באָטש אין אדעס האַלט מען נאָך זעהר ווייט פון אַריבער־יאָגען אַמעריקע, זעהט מען דאָרט פונדעסטוועגען סימנים פון „אַמעריקאַניזאַציע“. אויב נישט אויף דעם געביט פון שווערער אינדוסטריע, איז אויפ'ן געביט פון „לייכטער אינדוסטריע“, און דער עיקר'שט — אויפ'ן געביט פון פּוּצען שייך... אַרום די האָמעלען, וואו עס שטעהען איין אויסלענדישע טוריסטען, אויף דער דערעבאַסאָוסקער גאַס, אויף דער יעקאַ־טערינינסקער און אויך אויף דער רישעליעווסקער, דרעהען זיך

אַרום אינגלאַך מיט בערשטלאַך און שטולעכלאך, און אזוי שנעל ווי זיי דערזעהען אַן אַמעריקאַנער גאַסט, דערקענען זיי אים גלייך לויט זיין קליידונג, און זיי לויפען אים אַנטקעגען:

— מיסטער, שאַין! ... מיסטער, שאַין! ...

אַט די צוויי ענגלישע ווערטער האָבען זיי זיך ערגעץ אויס-געלערענט, און דאָס העלפט זיי אַ סך אַרויס אין די „ביוזעס“, ווייל אַפילו ווען מען דאַרף ניט אָפּפּוצען די שיד, קען אַן אַמעריקאַנער מענש ניט אָפּזאָגען אַ אינגעלע, וואָס לויפט אים אַנטקעגען אין אַדעס, מיט די צוויי ענגלישע ווערטער אין מויל: „מיסטער, שאַין“ ...

פרוואוון ריידן ענגליש צו אַזאַ אינגעלע אין אַדעס דאַרף מען פונדעסטוועגען ניט, ווייל אויסער די צוויי ענגלישע ווערטער, קען ער בלויז נאָר איין וואָרט, און דאָס איז — „אַלראַיט“. מער קען ער ניט, און מער דאַרף ער ניט קענען.

אַנדערע אינגעלאַך ווידער — און אַלץ אַזעלכע, וואָס זיינען אין דער אַדעסער „לייכטער אינדוסטריע“ — קענען אַנדערע ענגלישע ווערטער, וואָס העלפען זיי אַ סך אַרויס אין די „ביוזעס“. דאָס זיינען די אינגעלאַך, וואָס פאַרקויפען שאַקאַלאַד און צוקערקעס אין די אַדעסער גאַסען, און אין דעם איז אויך פאַראַן אַ סימן פון „אַמעריקאַניזאַציע“.

אויף דער גאַס וואו עס געפינט זיך די אַמאָליגע באַרימטע בראָדער שול, וואָס איז איצטער אַ קלוב אויף ראָזע לוקסעמ-בורג'ס נאָמען, האָט מיך איינמאָל אָפּגעשטעלט אַ אינגעלע מיט אַ קעסטעלע אין דער האַנד, און דאָס ערשטע וואָרט זיינס איז געווען:

„קענדי!“ ...

אַן אַרימער, אַן אָפּגעריסענער, אָבער אַ באַוועגליכער און אַ רירעוורדיגער, מיט צוויי לעבעדיגע אויגלאַך, וואס רוחען ניט אַ מינוט, האָט דאָס אינגעלע געקוקט אויף מיר מיט דער פולער זיכערקייט, אַז ער האָט געפאַקט דעם ריכטיגען „קאָסטאַמער“, און אָנווייזענדיג מיט דער האַנד אויף די עטליכע שטיקלאַך „איריס“, וואָס זיינען אין קעסטעלע געלעגען, האָט ער געזאָגט:

— „מיסטער, קענדי!“ ...

די פּרייז אָבער פון דער „קענדי“ האָט ער געזאָגט אויף רוסיש — פינף קאָפּיקעס אַ שטיק האָט דאָס געקאָסט.

נאך איידער איך האָב צייט געהאַט זיך ארומצוקוקען זיינען שוין לעבען מיר געשטאַנען נאָך צוויי אינגעלאַך מיט קעסטעלאַך און ביידע האָבען געשריגען „מיסטער, קענדי“. דאָן איז דער ערשטער, וועלכער איז אינגאַנצען אַלט געווען אודאי ניט מער ווי אַ יאָהר פּערצעהן-פּופּצען, געפאַלען אויף אַ שכל ווי אזוי אריינצופאַקען גאָר אַ גרויסען „באַרגעין“ און ער האָט געבעטען ביי מיר אַן „אַמעריקאַנער פּאַפּיראַס“.

— מיר אויך!

— מיר אויך!

אזוי האָבען די אַנדערע צוויי אינגעלאַך געשריגען. און ווען איך האָב ארויסגענומען דריי פּאַפּיראַסען, האָט דאָס ער-שטע אינגעלע געפרואווט אויסכאַפען אַלע דריי פאַר זיך... מען האָט אינגאַנצען געקענט פאַרגעסען, אַז מען איז אין אדעם; מ'האַט געקענט מיינען, אַז דאָס איז אַ סצענקע אין ניו יאָרק, ערגעץ אויף אַן איסט-סאַידער גאַס.

— נו, דאָס איז ניט שעהן, — האָב איך דעם ערשטען בחור'ל געזאָגט מוסר. — וואָס פאַר אַ קאָמוניסט ביזטו ווען דו ווילסט אַלע דריי פּאַפּיראַסען אויסכאַפען פאַר זיך? אַ קאָמוניסט דאַרף זיך טיילען מיט חברים. אפשר ניט אזוי, האַ? ... — יאָ, עס איז אזוי, — האָט דער בחור'ל זיך אַביסעל פאַרשעמט. — אָבער...

— וואָס אָבער?

— עס איז אַ שאַד אוועקצוגעבען אַזעלכע פּאַפּיראַסען... און נאָכדעם האָט ער שוין ניט געקענט זיין אינגאַנצען רוהיג; עפעס האָט אים שוין געקאַרטעט, ער האָט שוין אויף איין אָרט ניט געקענט איינשמעהן, און פאַרציהענדיג דעם רויך מיט גרויס אַפעטיט, איז ער מיך נאָכגעלאָפּען:

— מיסטער, נעמט נאָך אַ שטיקעל... אָהן געלט! ... נעמט

נאָך אַ שטיקעל...

דאָס גאַנצע לעבען אין אדעם, פונקט ווי אין אַ סך אַנדערע שטעט, איז איינגעאַרדענט אזוי, אַז אַ סך זאַכען מאַכען דעם איינדרוק פון אַ מין חוזק אויפ'ן חשבון פון דער באַפעל-קערונג.

מענשען האָבען ניט קיין ברויט, און אין הויז, וואו עס זענען נישטאָ די סאַמע נויטיגסטע באַקוועמליכקייטען, אָהן

וועלכע אַ לעבעדיגער מענש קען זיך פשוט ניט באגעהן, האָט מען זיי אריינגעשטעלט אַ ראַדיאָ...

פרויען געהען ארום אין צוריסענע קליידער, אין צוריסענע שיך און זעהען אויס ווי די שלומפערקעס, אָפגעלאָזען און קויטיג, און — דאָ איז מען אין אַלע רעגירונגס־קראַמען גרייט זיי צו פאַרקויפֿען פאַרפּוּמען און אָדעקאַלאָנען...

מענשען געדענקען שוין ניט דעם טעם פֿון אַ שטיקעל פֿלייש, פֿון פּוטער, פֿון מילך און פֿון אַנדערע נויטיגע שפּייז־אַרטיקלען, און — דאָ זיינען אַלע קראַמען פֿול מיט וויין און בראַנפֿען...

וואָס מען דאַרף יאָ איז ניטאָ, און וואָס מען דאַרף ניט, איז יאָ דאָ...

א חוּק אויפֿ'ן חשבון פֿון דער באַפעלקערונג און אַ אָפֿ־נאַרעיי פֿאַר די אויסלענדישע געסט, וואָס קענען זיך ניט צו־נויפֿריידען מיט דער באַפעלקערונג...

אין איין הויז, וואו מען האָט גערעדט וועגען דעם ווי מענשען הונגערען און ווי זיי ליידען איצט אין אַדעם, האָט איינער געמאַכט אַזאַ באַמערקונג:

— וואורשט — דאָס איז דאָך איינע פֿון די פֿראַזאַאישיסטע זאַכען אין דער וועלט, און אין אַדעם איז אַ שטיקעל וואורשט אַ פֿאַעמע. . . יאָ, דאָס וואָס איר הערט: אַ שטוי־קעל־קאַל־באַס־איז־ביי־אונז־אַפֿאַעמע... און אזא זאַך ווי טרינקען טיי מיט צוקער איז אין אַדעם איצטער אין אַ סך הייזער ניט נאָר אַ פֿאַעמע, נאָר אַ טרוים...

עס איז נישטאָ קיין צוקער!

נאַשערייען זענען דאָ. קיין צוקער אָבער איז נישטאָ. אַלץ איז עפעס ווי אַ חוּק אויפֿ'ן חשבון פֿון דער באַפעל־קערונג!

און עס פֿאַרדריסט שטאַרק, און ס'באַליידיגט טיף, און ס'טוט אַזוי וויי!

פֿאַר וואָס זאָל דאָס זיין אַזוי?

פֿאַר וואָס איז אַלץ נישטאָ קיין טאַלֿק?

און ווילענדיג ניט ווילענדיג דערמאָנט מען זיך אָן יענע צייטען פֿון מיטעלאַלטער, ווען די רוסען אַליין האָבען געהאַט גענוג מוט צוצוגעבען:

„דאָס לאַנד אונזערס איז גרויס און אַלץ איז דאָרט פאַראַן
איבער גענוג, אָבער עס פעהלט אָרדענונג...“
יא, עס פעהלט אָרדענונג. מען האָט זיך אין דעם גרויסען
און שעהנעם און ליבען לאַנד נאָך אַלץ ניט אויסגעלערענט ווי
אזוי צו פיהרען אַ ווירטשאפט!...

4. באַלאַדען מיט וועלאַסיפעדען-פאַמפעס און באהאנגען מיט גלעקלאַך.

פונקט אזוי ווי עס איז אין אַדעס שטענדיג אַ געדענג אין
און ארום דעם „טאָרגסין“, וואו מען קויפט פאַר אַמעריקאַנער
געלט, אזוי איז כמעט שטענדיג פוסט אין די רעגירונגס-קראַמען,
וואו מען קויפט פאַר רוסישע געלט.

זעלטען ווען עס קומט אַהין אַריין אַ מענש, און ווען עס
קומט שוין יא אימיצער אַריין און פרעגט אויף עפעס, איז
מערסטענטטיילס נישטאָ דאָס וואָס ער דאַרף, און ווען ס'איז יא
דאָ, זענען די פרייזען אין רובעלס אזוי הויך, אַז עס הויבט
אָזש אָן שווינדלען אין די אויגען...

אַלץ וואָס מען דאַרף איז שווער צו קריגען. און ניט נאָר
דוקא דאָן ווען מען קויפט עפעס פאַר זיך אָהן אַ צעטעל און
מען איז גרייט צו באַצאָהלען אַ סך טייערער ווי די פרייז איז
געוועהנליך, נאָר אויך דאָן ווען מען קויפט עפעס מיט אַ צעטעל,
וואָס ניט די פריוילעגיע ניט נאָר צו קריגען דעם אַרטיקעל,
נאָר אויך צו צאָהלען פאַר אים אַ ביליגערע פרייז.

עס איז אַ פּלאַנטער. ער געהט ניט גלאַט. און ארום
דעם פּלאַנטער קומען אָפט פאַר זאַכען, וואָס זענען אי קאָמיש
אי טראַגיש אין איין און דער זעלבער צייט.

אַט איז אַ ביישפּיל:

אייער האָט אַ לענגערע צייט געטרוימט וועגען אַ מעג-
ליכקייט צו קריגען פאַר זיך אַ דיגעם „סוועטער“, וואָס מען
רופט אין רוסלאַנד מיט'ן נאָמען „דזשעמפער“. קויפען דעם
„דזשעמפער“ אָהן אַ צעטעל האָט ער ניט געקענט, ווייל הויז
דעם וואָס ס'וואָלט אים אָנגעקומען שווער וואָלט ער געדאַרפט
באַצאָהלען זעהר אַ סך, און דאָס האָט ער זיך ניט געקענט
פאַרגינגען. האָט ער לאַנג געוואַרט ביז ער האָט, סוף כל סוף,

געקראגען דאָס „גוטע קוויטעל“, און דאן איז ער מיט אַ גדולה אַוועק אין קאָאָפּעראַטיוו קויפּען דעם „דזשעמפּער“.

באַצאָהלען האָט ער געדאַרפּט ניט מער ווי צוועלף רובעל, און ער האָט די פּרייז גערן באַצאָהלט. אָבער דעם „דזשעמפּער“ האָט מען אים אַלץ ניט געגעבען. ער מוז, האָט מען אים גע- זאָגט, קויפּען אַ וועלאַסיפּעדען-פּאַמפּע אויך. אַנדערש קען מען אים דעם „דזשעמפּער“ ניט פאַרקויפּען...

פאַר וואָס?

און דאָ הויבט זיך אָן דער פּלאַנטער, וואָס קומט אים משונה'דיג ווילד אין די אויגען פון מענשען, וואָס זעהען דאָס, און וואָס קלינגט אומגלויבליך אין די אויערען פון מענשען, וואָס זעהען דאָס ניט מיט די אייגענע אויגען:

עס איז אין סאָוועט-רוסלאַנד פאַראַן דאָס וואָס מען רופּט דאָרט אָן „דעפיציט-סחורה“ און אויך „ניט דעפיציט-סחורה“. אין דער צייט ווען עס איז אין אייניגע אַרטיקלען אַ מאַנגעל, איז אין אַנדערע אַרטיקלען אַן איבערפּלוס. און זעהר אָפּט טרעפט, אַז אַרטיקלען, אין וועלכע מען נויטיגט זיך זעהר שטאַרק אין איין שטאַרט, זענען דאָ לרוב, נאָך איבער גענוג, אין אַן אַנדער שטאַרט, כאַטש דאָרטען דאַרף מען זיי נאָך ניט און קיינער פרעגט ניט אויף זיי...

זוכט מען וועגען און מיטלען ווי אזוי פּטור צו ווערען פון די אַרטיקלען, אויף וועלכע קיינער פרעגט זיך ניט נאָך, און ווען איינער קומט מיט אַ צעטעל קויפּען פאַר זיך עפעס אין וואָס ער נויטיגט זיך ווירקליך זעהר שטאַרק און אויף וואָס ער האָט לאַנג געוואַרט ביז ער האָט ענדליך דאָס „גוטע קוויטעל“ גע- קראָגען, הייסט מען אים, ער זאָל אויך קויפּען אַן אַרטיקעל פון די, וואָס מען דאַרף פּטור ווערען, כאַטש ער דאַרף דאָס ניט. אַנדערש קריגט ער ניט דעם אַרטיקעל וואָס ער דאַרף יאָ...

אַזאַ סיסטעם איז דאָס...

גראַד אין יענער צייט איז אין אדעם געווען אַ גרויסער איבערפּלוס אין וועלאַסיפּעדען-פּאַמפּעס. מען האָט פון ערניץ צוגעשיקט אַהין פאַר די רעגירונגס-קראָמען אַ גרויסען זאַפּאַס פון דעם מין, כאַטש איין נאָט ווייסט צו וואָס מען דאַרף זיי דאָרט...

וואָרים ווער פּאָהרט דאָס אין אדעס אויף וועלאַסיפעדען?
ווער דאַרף דאָרט און וועמען פּעהלט דאָרט אַ וועלאַסיפעד?
מען האָט דאָך אָבער געדאַרפט פּטור ווערען פון די פּאַמ-
פּעס, וואָס מען האָט אַהין אַרײַנגעשיקט, האָט מען קיין סך
ניט געטראכט און מען האָט באשלאָסען, אז ווער עס וועט
קומען מיט אַ צעמעל עפעס קויפען פאַר זיך, זאָל מען אים אויך
אַנהענגען אַ פּאַמפע פאַר אַ וועלאַסיפעד...

— אז איך דאַרף ניט קיין פּאַמפע! — האָט דער מענש
גע'טענה'ט, — איך האָב גאָר ניט קיין וועלאַסיפעד!
— איר מוזט אָבער קויפען אַ פּאַמפע, — האָט מען אים
געזאָגט. — אַנדערש קריגט איר ניט דעם „דזשעמפּער“.

ניט האָבענדיג קיין אַנדער ברירה, האָט דער מענש גע-
מוזט באצאָהלען עטליכע רובעל פאַר דעם איבעריגען אַרטיקעל,
וואָס מען האָט אים אָנגעהאַנגען, און ער איז אַוועק אַהיים —
מיט אַ „דזשעמפּער“ און מיט אַ פּאַמפע...

וואָס צו טאָן מיט דער פּאַמפע האָט ער ניט געוואוסט.
אויפ'ן האַרצען איז אים געווען שווער און ס'האָט אים באַנג
געטאָן נאָך די עטליכע רובעל, וואס ער האָט באצאָהלט פאַר
אַ זאך וואָס ער דאַרף אינגאַנצען ניט האָבען. און ווען ער
האָט אויפ'ן וועג באגעגענט נאָך מענשען, וואָס האָבען גע-
טראָגען פּאַמפעס, האָט ער זיך ניט געקענט איינהאַלטען און
האָט אויסגעשאָסען אַ געלעכטער...

דאָס איז אָבער זיכער ניט געווען קיין געלעכטער פון פּרייד.
גיכער איז דאָס געווען, ווי מען דריקט זיך אויס אין אדעס, אַ
געלעכטער מיט יאַשטשערקעס...

אין אַלגעמיין האָט אדעס אַ חוש פאַר הומאָר; אַן אַדעסער
קען לאַכען אַפילו דאָן ווען ס'טוט אים שטאַרק וויי; ער קען
זעהן דאָס קאַמישע אינ'ם טראַנישען, און קען וועגען דעם ריידען
אַזוי, אז אַנדערע זאָלען אויך לאַכען...

און אָט איז נאָך אַ פּאַל:

מען האָט קיין אדעס געבראַכט אַ גרויסען טראַנספּאָרט
גלעקלאַך. קיינער האָט ניט געוואוסט ווער עס דאַרף די גלעק-
לאַך און קיינער האָט זיי טאַקע ניט געדאַרפט. אָבער אין די
רעגירונגס־קאָראַמען האָט מען פון זיי געמוזט פּטור ווערען; און

ווער עס איז נאָר געקומען אַהין עפעס קויפֿען, האָט מען אים אָנגעהאַנגען אַ גלעקעל...
 מען האָט אים פשוט ניט פאַרקויפט דעם אַרטיקעל וואָס

ער האָט פאַרלאַנגט, סײַדען ער האָט געקויפט אַ גלעקעל...
 זענען מענשען געגאַנגען איבער די גאַסען פֿון אַדעס און
 האָבען געקלונגען מיט גלעקלאַך... און ס'קען זעהר זײַן, אַז
 ווען אַן אויסלענדער, וואָס קוקט אויף רוסלאַנד ווי אויף אַ לאַבאַ-
 ראַטאַריע, וואו מען מאכט אַן „אינטערעסאַנטען עקספּערמענט“,
 וואָלט דאָס געזעהן, וואָלט ער געוויס באַשלאָסען, אַז אין אַדעס
 איז גוט, אַז אין אַדעס איז פרעהליך; אַ סימן — מענשען
 געהען איבער די גאַסען און קלינגען מיט גלעקלאַך...
 דאַרף מען דען האָבען נאָך אַ בעסערען באַווייז? ...
 וועלאַסיפּעדען-פּאַמפּעס און גלעקלאַך — און קיין ברויט

איז נישטאָ! ...

שעהנע רייד ווענען ברענגען גליק פאַר די אַרבייטער פֿון
 דער גאַנצער וועלט — און די אַרבייטער אינ'ם אייגענעם לאַנד
 האָבען ניט וואָס צו עסען...
 שוין יאָהרען אַזוי. און וואָס אַמאָל ווערט די לאַגע אַלץ
 ערגער און ערגער...
 די באַפעלקערונג איז אַזוי פאַרצווייפעלט, אַז זיי קענען

שוין נאָר ניט הערען די טויזענט און איין מאָל אויסגערדאָ-
 שענע טרייסט-ווערטער, אַז שפעטער וועט זײַן בעסער. און ווען
 די פאַרצווייפלונג איז אַזוי גרויס און די אומבאהאַלפענקייט
 באַליידיגט אַזוי טיף און איז אַזוי שווער, אַז מען זעהט שוין
 פאַר זיך קיין שום האָפענונג ניט, צולאַכט זיך נאָר פֿלוצלונג
 אַ גאַנצע שטאָדט מיט יאַשטשערקעס איבער איר אייגענעם
 אומגליק, און זי שיקט אַרויס אין די גאַסען מענשען מיט
 גלעקלאַך — זאָלען זיי קלינגען! ...

און די מענשען אין צוריסענע קליידער, אויסגעהונגערטע
 און פאַרשמאַכטע, אויסגעמוטשעטע און פאַרמאַטערטע, געהען
 איבער די גאַסען, קלינגען מיט די גלעקלאַך און לאַכען; קוקען
 זיך איבער און זעהען איינער אינ'ם אַנדערען אַ לץ, וואָס לאַכט
 פֿון אַנדערע און ווייסט ניט, אַז דאָס לאַכט ער פֿון זיך אַלײַן.
 און עס דוכט זיך, אַז פֿונקט ווי דער „גאַראַדניטשי“ אין גאָ-
 נאָ'ס „רעוויזאָר“, וועט איינער נאָר פֿלוצלונג אָנכאַפֿען דעם

תוך פון דעם וואָס דאָ קומט פאַר און ער וועט אָנהויבען שרייען מיט ווייטאָג:

— העי, איר דאָרט, וואָס לאַכט איר? פון זיך אליין לאַכט איר!...

און דאָן וועלען אַלע מיט אַמאָל בלייבען שטיל און באַלד נאָכדעם וועלען זיי זיך צעוויינען אויפ'ן קול.

אַזא איינדרוק האָב איך געהאַט אין אַדעס זעהענדיג ווי מענשען געהען איבער די גאַסען מיט גלעקלאַך און קלינגען... אין דעם זעלבען טאָג האָב איך זיך געטראָפּען מיט אַ סך באַקאַנטע. אַלע האָבען גערעדט וועגען די גלעקלאַך און וועגען דער קלינגעניש אין די גאַסען און איינער האָט געזאָגט:

— עס איז פונקט ווי אַ משוגעים-הויז!...

דער מענש, וואָס האָט דאָס געזאָגט, איז דוקא געווען פון די, וואָס מען קען בשום אופן ניט האַלטען פון די גענער פון דער סאָוועט-רעגירונג. פאַרקערט, ער האַלט, אז אין גרונד טראָגט זיך סאָוועט-רוסלאַנד ארום מיט אַ גרויסען אידעאַל; ער איז אָבער געגען די מעטאָדען, וואָס מען ווענדעט אָן דעם אידעאַל דורכצופיהרען און ער גלויבט, אז ס'איז געווען אַן אומ-גליק פאַר דער וועלט וואָס דוקא אויפ'ן גורל פון דער צוריק-געשטאַנענער רוסלאַנד איז אויסגעפאַלען זיך ארומצוטראָגען מיט אַזא אידעאַל...

— ווען מען נעמט זיך אונטער צו טאָן אַ גוטע זאַך, — האָט דער מענש געזאָגט, — איז ניט גענוג צו האָבן גוטע כוונות; צו דעם דאַרף מען נאָך האָבען די פעהיגקייטען צו טאָן א זאַך גוט. און מיר רוסישע מענשען האָבען, ליידער, ניט אַזעלכע פעהיגקייטען...

5. ביים ברעג פונ'ם שווארצען ים.

זעהר אַ טרויעריגען איינדרוק מאַכט דער ברעג פונ'ם ים אין אדעם.

אַמאָל איז דער אדעסער האַפען געווען פול מיט לעבען; שיפען זיינען געקומען, שיפען זיינען אוועק; מען האָט אריינגעפירט און ארויסגעפירט פאַרשידענערליי סחורות; מען האָט גע-פאַקעוועט און געגרוזעוועט; מענשען האָבען געאַרבייט, מענ-שען זיינען געלאָפּען; דאָס פייפען פון שיפען האָט זיך מיט

א לעבעדיגען הילך איבער דער גאַנצער שטאָרט געטראָגען; אדעם האָט זיך אָנגעקערט ניט נאָר מיט גאַנץ רוסלאַנד; אדעם האָט זיך אָנגעקערט מיט דער גאַנצער וועלט, און אלע מאָל, ווען מען איז געשטאַנען ביים ברעג פונ'ם שוואַרצען ים אין אדעם — צי דאָס איז געווען בייטאָג, ווען די ארבייט ביים האַפּען האָט אונטער די הענט געברענט, אָדער ביינאַכט, ווען מען האָט מיט פאַרבענקטע בליקען געקוקט אויף די פייערלאַך פון די שיפען, וואָס האָבען זיך אַפּילו אין דער פינסטערער נאַכט ניט געקענט פאַרלירען — האָט מען געפּילט דעם אָטעם פון ווייטע לענדער, דעם אָטעם פון דער גאַנצער וועלט דער גרויסער...

דער ברעג פון ים אין אדעם איז געווען איינער פון די שעחנסטע אין דער וועלט. איינער פון די לעבעדיגסטע אין דער וועלט.

אין די פאַרנאַכטען און אין די אָווענטען איז מען אַהין געקומען פון אלע עקען שטאָט. אויף דעם ברייטען בולוואַר, וואָס הויבט זיך אויף איבער'ן ברעג פונ'ם ים, האָבען געשפּאַצירט אָהן אַ שיעור מענשען; מען האָט געוונגען לידער, מען האָט געשטימט און געלאַכט און די גאַנצע לופט איז דאָרט געווען אָנגעפּילט מיט ליבע און פרייד. יונגע פאַרלאַך האָבען זיך פאַרלאָרען אין דער געדיכטער אַלעע, לעבען פּושקינ'ס מאָנומענט, און מען האָט געזאָגט, אַז ער, דער גרויסער און קלוגער רוסישער דיכטער, וועלכער האָט אין זיין לעבען געהאַט גענוג ערפּאַהרונג אין ליבע און איז געפּאַלען אין אַ דועל איבער אַ ליבע, קוקט מיט זיין קלוגען, גאַליגען שמייכל אויף די פאַרליבטע פאַרלאַך, וואָס דרעהען זיך ארום זיין מאָנומענט גליקליכע און צופרידענע, ווייל זיי ווייסען נאָך ניט ווי ביטער דער טעם פון ליבע קען אַמאָל זיין...

מען האָט שוין געוואוסט, אַז ווען אין האַרצען פון אַן אַדעסער יונגער מיידעל, אָדער אַן אַדעסער יונגען בחור, ווערט צייטיג אַ געפּיהל פון ליבע, אומרוהיגקייט און אומבאַשטימטער פרייד, וואָס שטראָמט ווי פון אַ לעבעדיגען קוואַל, קומען זיי אויפ'ן בולוואַר ביים ברעג פונ'ם ים, און מיט זייער קומען אַהין אין די אָווענטען גיבען זיי צו נאָך אויגען, וואָס קוקען פאַרבענקט אויף די פייערלאַך פון די שיפען, וואָס פאַרלירען

זיך ניט אפילו אין דער פינסטערסטער נאכט...
 אויף די טרעפ, וואָס געפינען זיך ניט ווייט פונ'ם דיוק
 רישעליע'ס מאָנומענט — טרעפ, וואָס שפרייטען זיך אין דער
 ברייט מיט גרויס פארנעם און ווירדיגקייט און פיהרען ארונטער
 צום וואַסער, זענען מענשען, אין די יום־טוב'דיגע טעג און אין
 די אַווענטען, געגאַנגען אַראָפּ און ארויף; און ווייטער אַ ביסעל,
 אין דער רעכטער זייט, האָט מען זיך ארונטערגעלאָזען און זיך
 צוריק אויפגעהויבען אין דער מאַשין אויף רעדלאך, וואָס איז
 שטענדיג געווען פול מיט יונגע קולות און יונגען געלעכטער.
 בייטאָג און ביינאַכט, זומער און ווינטער, איז ביים אַדעסער
 ברעג געווען לעבעדיג.

און איצט איז דאָרט טויט.

טויט בייטאָג, און טויט ביינאַכט...

אַלעס ארום און ארום איז אָפגעלאָזען און וויסט.

און ווען מען קוקט אויפ'ן מאָנומענט פונ'ם דיוק רישעליע,
 וועלכער שטעהט נאָך אַלץ מיט אַן אויפגעהויבענער האַנט, גע-
 ווענדעט צום ים, דוכט זיך, אַז ער ווייזט אַן ערגעץ אַ ווייטקייט,
 וואו עס געפינט זיך נאָך לעבען; דאָ אָבער איז קיין לעבען
 ניטאָ...

אין אַ טאָג, ווען מען האָט אין אַדעס ניט געאַרבייט — אַ
 טאָג, וואָס איז געווען ניט זונטאָג און ניט מאָנטאָג, ניט דינס-
 טאָג און ניט מיטוואָך, ניט דאָנערשטאג און ניט פרייטאָג און
 ניט שבת, ווייל פונקט ווי אין אנדערע שטעדט ווייסט מען אין
 אַדעס אויך ניט די נעמען פון די טעג, נאָר די דאַטומס — בין
 איך געשטאַנען ביים ברעג ים, לעבען די גרויסע, ברייטע טרעפ,
 וואָס איך האָב געדענקט נאָך פון יענע צייטען, ווען איך בין
 אויך געווען צווישען די, וואָס זיינען דאָרט געגאַנגען אַראָפּ און
 ארויף. ארום און ארום איז געווען פוסט. אויפ'ן ים האָט מען
 ניט מער ווי אַ צוויי שיפען געזעהן. נעבעכדיגע האָבען זיי זיך
 אויפ'ן וואַסער געווינגט און מען האָט פון זיי קיין פּיפּס ניט
 געהערט; עס האָט זיך געדוכט, אַז אזוי שטעהען זיי שוין דאָרטען
 לאַנג, זעהר לאַנג, און אַז אזוי וועלען זיי שוין דאָרטען שטעהן,
 ווייל אימצער האָט זיי אזוי אויפ'ן וואַסער איבערגעלאָזט און
 האָט אַן זיי אינגאַנצען פאַרגעסען...
 פוסט, אומעטיג און שטיל...

און דער ים ביים אַדעסער ברעג איז געווען אזוי שעהן, אז ער האָט פשוט פאַרכאַפט דאָס אויג מיט זיין שעהנקייט. די בלויע כוואַליעס האָבען אויף אים ווייסע פאַסען פון גע-רונצעלטען שוים אָנגעוואַרפען; זיי האָבען זיך אַלץ ווייטער און ווייטער מיט זייער בלויקייט געטראָגען, די כוואַליעס, ביז זיי האָבען זיך אינגאַנצען מיט'ן בלויען הימעל צונויפגעגאַסען. ים און הימעל זיינען איינער אין אַנדערען אריין. דער ים האָט דעם הימעל צו זיך אַרונטערגעצויגען, און ביידע צוזאַמען האָבען די ווייטקייט אָפּגעהאַקט.

אַבער — וואָס פאַר אַ ווייטקייט!

וואָס פאַר אַ שעהנקייט!

און ביי די טרעפּ, און ביי די שטיינערנע שטאַכטעטען זיינען געשטאַנען עטליכע מענשען און האָבען געקוקט.

אַרימע, אין אַלטע, אָפּגעריבענע קליידער, זיינען זיי גע-שטאַנען איינציגווייז, צוואַוואַרפענע, יעדער איינער מיט זיין טרויער אין האַרצען, יעדער איינער מיט זיין אומעט אין דער נשמה, און — זיי האָבען געקוקט.

וואוהין האָבען זיי געקוקט?

אודאי אין דער ווייטקייט, וואו עס איז דאָ אַן אַנדער

לעבען...

און דערפאַר האָבען זיי דאָס געוואָלט זיין מיט זיך אַליין. דערפאַר האָבען זיי בלוז איינציגע ווערטער געענטפערט ווען מען האָט זיי עפעס געפרעגט. זיי האָבען בלוז געוואָלט קוקען אין אַ ווייטקייט, וואו עס איז דאָ אַן אַנדער לעבען, און זיי האָבען ניט געוואָלט, אז מען זאָל זיי שטערען אין דעם...

אזוי קוקען אין רוסלאַנד איצט אַ סך מענשען — ביי די ברעגען פונ'ם ים און אויך ביי די גרעניצען אויף דער יבשה... מען קוקט און מען טראַכט...

מען האָפט אַלץ, אז די לאַגע וועט ווערען בעסער, ווייל איצט איז שוין אזוי שלעכט, אז מען האָט שוין פשוט קיין כח ניט אַריבערצוטראָגען.

און ווען מען רעדט וועגען דער איצטיגער שלעכטער לאַגע דערמאָנט מען צוויי נעמען — לענין און סטאַלין.

אַ סך מענשען דריקען אויס דעם גלויבען, אז ווען ער וואָלט געלעבט, וואָלט געווען בעסער, וואָרים ער, איינלייטש

אליין, וואָלט ניט דערפירט דאָס לאַנד צו אזאָ הונגער, צו אזאָ שרעקליכער נויט...

וועגען סטאַלינ'ען אָבער רעדט מען אַנדערש. אינגאַנצען אַנדערש. זעהר אָפט רופט מען אים גאַרניט אָן ביים נאָמען, נאָר — „ס“. אָדער — די „סאַמעך“.

אַלע ווייסען שוין, וועמען מ'מיינט, קוקט מען זיך פאַר-זיכטיג ארום אין אַלע זייטען, ווי מען וואָלט געוואָלט פעסט-שטעלען, אז די ווענט האָבען ניט קיין אויערען, און עס געפינט זיך שוין איינער, וואָס דערציילט אייך אזאָ געשיכטע, וואָס הויבט זיך אָן מיט אַ פראַגע:

„וואָס פאַר אַ זאָך קען מען טאָן אין סאָוועט-רוסלאַנד, אז עס זאָל קאָסטען ביליג, עס זאָל זיין אַ ישועה פאַר'ן גאַנצען רוסישען פּאָלק און אַ מתנה פאַר די אַרבייטער פון דער גאַנצער וועלט?“

דאָס איז די פראַגע.

און באַלד קומט דער ענטפער:

„אויפהענגען סטאַלינ'ען“...

און באַלד פאַרטייטש מען דאָס:

עס וועט קאָסטען ביליג, ווייל אַ שטריקעל אין סאָוועט-רוסלאַנד קאָסט ניט טייער. און ווען מען וואָלט אויפגעהאנגען סטאַלינ'ען, וואָלט דאָס געווען אַ ישועה פאַר'ן גאַנצען רוסישען פּאָלק און אַ מתנה פאַר די אַרבייטער פון דער גאַנצער וועלט...“ ווען אייך האָב די געשיכטע געהערט אין אדעס, איז דאָס שוין פאַר מיר קיין נייעס ניט געווען, ווייל דאָס זעלבע האָב אייך אויך געהערט אין אַנדערע שטעט. די געשיכטע איז זעהר פּאָפּולער אומעטום און מען דערזעהלט זי איבער אפילו אין אזעלכע קרייזען, וואס זיינען קאָמוניסטיש געשטימט. אין אַל-געמיין קען מען זאגען, אז בלויז אין די קאָמוניסטישע קרייזען קען מען אויף סטאַלינ'ען הערען אַ גוט וואָרט. אין אַנדערע קרייזען אָבער קען מען אויף סטאַלינ'ען קיינמאָל קיין גוט ווארט ניט הערען. און אפילו אין די דערפער, וואו מענשען זיינען אין זייער נאַיאויטעט, גענויגט איינצוהילען גרויסע פּערזענ-ליכקייטען אין לענענרעס, ווי עס איז געווען דער פּאַל מיט די מערסטע מענשען, וואס האָבען געהערשט איבער רוסלאַנד, רעדט מען וועגען סטאַלינ'ען שטילערהייט מיט פאַרביטערט-

קייט, מיט גאָלד, מען קוקט אויף אים ווי אויף איינעם, וואָס האָט דערפירט דאָס לאַנד צום ברעג פון אָפגורנט און מען גייט אָפּט אפילו אזוי ווייט ווי אויסטראכטען אויף אים די ערנסטע זאכען וואָס זיינען געוויס ניט אמת...

ביי דער גרעסטער מאַיאריטעט פּוּנ'ס רוטישען פּאָלק לעבט אין די הערצער דער טויטער לעניו, אָבער ציט דער לעבעדיגער סטאַלין...

און שטילערהייט רעדט מען אויך זעהר א סך גוטס וועגען טראַצקי'ן... איך האָב דאָס געהערט אין אַ סך שטעדט, אין פאַרשידענע קריזען, אפילו אין מיליטערישע. איך האָב דאָס אויך געהערט אויף די באַנען, און איך האָב דאָס אויך געהערט אין אדעס.

פּונקט ווי לענין מיט זיין טויט, איז טראַצקי דערהויבען געווארען מיט זיין פּאָלען. און דאָס אליין שטרייבט אונטער די פאַרצווייפלונג פּוּנ'ס גרעסטען טייל אינ'ם רוטישען פּאָלק; מענשען קענען ניט געפינען קיין טרויסט אין דעם, וואָס עס איז דאָ, זוכען זיי כאַטש אַ שטיקעל טרויסט אין דעם, וואָס ס'וואָלט געקענט זיין...

שטעהענדיג ביים ברעג ים אין אדעס און צוקוקענדיג זיך צו דער פּוסטקייט, וואָס האָט פּאַרקלעמט דאָס האַרץ, האָב איך ניט געוואָלט, אז מען זאָל מיך אָננעמען פאַר אַן אויס־לענדער. איך בין געווען אָנגעטאָן אזוי, אַז דער אויסערליכער אויסזעהן מיינער זאָל זיך מער אַריינפאַסען אין דער אַלגעמיינער גרויטקייט און קויטיגקייט. אָבער דאָס האָט ניט געהאַלפּען; מיינע גאַנץ געוועהנליכע קליידער האָבען זיך דאָך געווארפּען אין די אויגען און איך האָב געזעהן ווי מען קוקט אויף מיר צופיל, ווי מען דערקענט אין מיר דעם פרעמדען, וואס איז פון אַן אַנדער לאַנד געקומען. דאס איז מיר געווען ניט אנגענעם, פּונקט אזוי ווי עס איז ניט אנגענעם צו עסען, ווען מען זעהט אזוי פיל הונגעריגע ארום זיך. און איך האָב זיך געלאָזט געהן ווייטער.

אין ערגעץ האָט מען ניט געקענט זעהן קיין איין זאך, קיין איין בילד, פון וואָס עס זאָל קאָנען ווערען ליכטיג אין די אויגען. אויף די שעהנסטע גאַסען פון אדעס איז געלעגען א שווער־דריקענדע מרה שחורה. זעלטען־ווען עס האָבען אויפ'ן

שאָסעי רעדער געקלאפט; עס האָט זיך אין ערגעץ ניט געפיהלט
 קיין האַסטיגע באַוועגונג, קיין שנעלער אימפעט, און פון אַלע
 הויפען האָט זיך געטראַגען אַ טיפער אומעט.

געהענדיג אזוי, האָב איך באַגעגענט איינע פון די אָנגעשטעלטע
 איבערזעצעריןס אינ'ם אדעסער „אינטוריסט“. אַ יונגע, א
 באַוועגליכע און אַ ריהרעוודיגע, איז זי געגאנגען שנעל און מען
 האָט געקענט זעהן, אַז זי איילט זיך שטאַרק, ווי די מערסטע
 „פיהרעריןס“ און איבערזעצעריןס פון די „אינטוריסט“-ביוראָס
 אין סאָוועט־רוסלאַנד. זי האָט מיך געבעטען, אַז איך זאָל אויך
 געהן מיט איר, אויב איך האָב צייט. בין איך געגאנגען, און
 אויפ'ן וועג האָט זי אַ סך גערעדט און אַלץ געפרואווט באַווויזען
 איין זאָך:

„אדעס בויט זיך... אדעס סטראַיעט זיך... אדעס
 וואַקסט!“

ווען איך האָב זי געפרעגט, צי זי געדענקט אדעס פון די
 פריהערדיגע צייטען, האָט זי אויף מיר אָנגעשטעלט אַ פאָר אוי-
 גען, ווי זי וואָלט זיך באַליידיגט:

— זעה איך דען אויס אזוי אַלט? ...

— ווי אַלט זענט איר? — האָב איך זי געפרעגט.

— איין-און-צוואַנציג יאָהר, — האָט זי געענטפערט.

ווען די רעוואָלוציע האָט אויסגעבראַכען, איז דאָס מיי-
 דעל אַלט געווען זעקס יאָהר. ווי אזוי אדעס האָט אויסגעזעהן
 פריהער, געדענקט זי ניט. זי ווייסט אָבער איין זאָך: ווען זי
 רעדט מיט אַן אויסלענדישען רייזענדער דארף זי זאָגען:

„אדעס בויט זיך... אדעס סטראַיעט זיך... אדעס וואַקסט!“

עס איז שוין געווען שפעט נאָכמיטאָג, ווען איך בין
 אַריינגעקומען אינ'ם „לאַנדאָנסקע“-האַטעל עסען. אין יענעם
 האַטעל האָב איך דאָס געזאָלט איינשמעהן. אָבער גראָד דאָן
 האָט מען אים געהאַלטען אין רעמאָנטירען, צוגרייטענדיג אין
 די אַלע צימערען אַלע נויטיגע באַקוועמליכקייטען פאַר אויס-
 לענדישע טוריסטן. און דערפאַר האָט מען מיך אַריינגעפירט
 אינ'ם „באַלשאַי מאַסקאָווסקע“ האַטעל. עסען, אָבער, האָב
 איך געדארפט געהן אין „לאַנדאָנסקע“.

דאָרטען האָט מען מיך שוין גוט געקענט. דער „שוויי-
 צאר“ ביי דער טיר פונ'ם רעסטאָראַן האָט זיך מיט מיר שוין

באַגריסט, ווי מיט אַן אַלטען באַקאַנטען און ער האָט מיר אלע מאָל געהאַלפּען אויסטאָן און אָנטאָן דעם מאַנטעל. און ביים אַריינגאַנג האָט מען נאָך אַלץ געשטוקאַטורעוועט דאָס זעלבע שטיקעל פּונ'ם מראַמאַרנעם פּאַל; מען האָט אַלץ געהאַלטען אויף דעם זעלבען אָרט, ווי נעכטען און עהרנעכטען און ווי מיט דריי טעג צוריק; אַ מענש מיט אַן אייזענדעל אין דער האַנט און מיט אַ שווערער קוטשמע אויפ'ן קאַפּ, האָט פּויל געשמירט און פּויל געקלאַפּט, און אַלץ אויף דעם זעלבען אָרט. און ס'איז שווער געווען זיך פּאַרצושטעלען, אַז ער וועט אַמאָל די אַרבייט זיינע ענדיגען...

אין רעסטאַראַן זיינען קיין סך מענשען ניט געווען. בלויז אַ פּאַר טישלאַך זיינען געווען באַזעצט, און די מענשען, וואָס זיינען דאָרט געזעסען, האָבען געגעסען געשמאַק. זיי האָבען אויך געטרונקען ביר און בראַנפּען און האָבען זיך געהאַלטען אזוי, אַז מען האָט גלייך געקענט זעהן, אַז זיי איז ניט שלעכט... און אַ באַקאַנטער, וואָס האָט זיך ביי מיין טישעל אוועקגע-זעצט, האָט מיר מיט די אויגען אָנגעוויזען אויף איינעם פּון יענער גרופּע, וואָס האָט זיך געלאָזט וואוילגעהן, און ער האָט שטיל געזאָגט:

— איר זעהט יענעם מענשען? איך קען אים זעהן גוט, און ער קען מיר זעהן גוט, אָבער ער האַלט זיך אזוי ווי ער וואָלט מיר אינגאַנצען ניט געקענט.

— אַ בעל גאווה אַזאַ, האָ?

— ניין, ניט קיין בעל גאווה, נאָר עפעס אַנדערש. פשוט אַ קאַריעריסט, ביי וועמען דער נעכטען קעהר זיך אינגאַנצען ניט אָן מיט'ן היינט, פּונקט ווי דער היינט קען זיך ביי אים אינ-נאַנצען ניט אָנקעהרען מיט'ן מאַרגען...

און כּרייך איך זאָל דאָס פאַרשטעהן, האָט דער באַקאַנטער מיינער אָנגעהויבען ריידען קלאַרער, אָבער שטיל, און דערביי האָט ער זיך פּאַרויכטיג אַרומגעקוקט אין אלע זייטען:

— יענער פאַרשוין — האָט ער געזאָגט — האָט פאַר דער רעוואָלוציע שטענדיג גערעדט מיט האַס וועגען „די אינגלאַך און מיידלאַך, וואָס ווילען ניט דעם קיסר“. נאָך דער רעוואָלוציע האָט ער זיך נאָך אַלץ אַרומגעטראָגען מיט דעם בטול-דיגען שמיכיכלע אויף די ליפּען, און פּונקט ווי יענער קליינ-

שטעטעלדיגער איד, וואָס ציהט מיט די אַקסלען, ווען ער דער-
זעהט דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען אַ באַהן, האָט ער
אויך געזאָגט: „עט, ס'וועט ניט אויסהאַלטען!“ ער האָט זיך
אַלץ ניט געשיידט מיט'ן ביטול'דיגען שמיכעלע פּונ'ם ציניקער;
ער האָט אַלץ געמאַכט חוּק... און איצט? איצט איז ער אַ
„פאַרברענטער קאַמוניסט“, פאַרנעמט אַן אָנגעזעהענעם אַמט.
עס איז אים גוט, ער איז צופרידען; זיצט ער זיך אזוי אַ צו-
פרידענער ביים טיש, עסט דעם פעטען מאָלצייט און טרינקט
ביר און בראַנפּען...

אַזעלכע זיינען פאַראַן אַ סך, ניט נאָר אין אדעס, נאָר
אויך אין אַנדערע שטעט. אלס „געוועזענע“ פיהלען זיי
שטענדיג, אז זיי מוזען ווייזען ווי זיי זיינען נאָך פרומער פאַר'ן
פאַפּסט, און אין זייער טעטיגקייט זיינען זיי זעהר שטרענג און
רעכענען זיך אינגאַנצען ניט מיט אַזעלכע „קלייניגקייטען“ ווי
מענשליכע געפיהלען. אלטע גוטע פריינד דערקענען זיי ניט,
ווייל ס'דערמאָנט זיי אַן דער פאַרגאַנגענהייט. דאָס זיינען מענ-
שען, וועלכע האַלטען שטענדיג מיט דער מאַכט. זיי זיינען פּונקט
ווי יענע „פאַטריאַטען“ פון פּיאָטר דעם גרויסענ'ס אלמנה, ווע-
מען די אַרמיי האָט אַרויפגעזעצט אויפ'ן טראָן. „אונזערע האָבען
געזיגט!“ — האָבען יענע „פאַטריאַטען“ אויסגעשריגען מיט
פרייד, ווען מען האָט די געוועזענע דינסטמייד געמאַכט פאַר
אַ הערשערין איבער רוסלאַנד. און ווען מען האָט זיי גע-
פרעגט: „ווער זיינען דאָס די אונזערע?“ האָבען זיי גע-
ענטפּערט: „די, וואָס האָבען געזיגט, די זענען אונזערע“...

אין אדעס, פּונקט ווי אין אַנדערע שטעט אין סאוועט-
רוסלאַנד, קעהר זיך אַ האַטעל אינגאַנצען ניט אַן מיט דער
ווירקליכקייט, אין וועלכער די באַפעלקערונג לעבט, און אַפּט-
מאָל האָט מען דעם איינדרוק, אז די האַטעלען זענען נאָר ניט,
קיין רוסישע, אדער זיי האָבען גלאַט קיין שייכות ניט מיט דעם
רוסישען לעבען פון דער איצטיגער צייט.

די באַפעלקערונג אין אדעס נויטיגט זיך אין ברויט. אויף
די גאַסען זעהט מען לאַנגע „אַטשערדען“ צו קריגען עסענ-
וואַרג. און אין די רעסטאָראַנען פון די האַטעלען קריגט מען
צום עסען אַלץ וואָס אַ מויל קען נאָר אַרויסריידען, אויך די
בעסטע וויינען און ליקערען, און די טייערסטע פאַרבייסענס.

עס איז ניט מער, דאָרט, אין יענע רעסטאָראַנען, עסט ניט דאָס פּאָלק; דאָרט עסטן די אויסלענדישע טוריסטען און גלאָט פּריוועליגירטע מענשען. דאָס זיינען ספעציעלע רוה-פלעצער און עס-פלעצער, וואס מען האָט אויסגעבויט און איבערגעבויט אין דער „רעפּובליק פון ארבייטער און פּויערים“; אָבער קיין אר-בייטער און פּויערים זעהט מען דאָרט ניט, פונקט ווי מען זעהט זיי ניט אין די וויכע וואַנאַנען פון ערשטען און צוויי-טען קלאַס...

— און איר רעדט וועגען גלייכהייט אין סאָוועט-רוסלאַנד — האָט מיר א מענש געזאָגט מוסר, שפּאַצירענדיג מיט מיר שפּעט ביינאַכט אויף דער יעקאָטערינינסקע, וואָס הייסט איצט „די בע-בעל גאָס“ — וואָס פאר א גלייכהייט איז דאָס, ווען דאָס פּאָלק הונגערט, ווען דאָס פּאָלק האָט ניט קיין ברויט, ווען אין די דערפער עסט מען שאַלעכץ פון קארטאָפּליעס און מענשען און פּערד פּאַלען פון הונגער, קען איך איך דאָ אין ארעס אָנווייזען א סך פּלעצער, וואו טיר און פּענסטער זיינען פּאַרהאַקט, וואוהין זייטיגע מענשען קענען ניט אריינקומען, און דאָרטען זיצען די „מיטאַרבייטער“ פון דער „גע-פּע-או“ און זיי עסטן און טרינקען דאָס שעהנסטע און דאָס בעסטע... פּאַרבייגעהענדיג דאָרט וועט איך גארניט איינפאַלען, אז דאָס איז אזא פּלאַץ. מען זעהט דאָרט גארניט. בלויז אויף איינעם פון די פּאַר-האַנגענע פּענסטער הענגט סטאַלינ'ס פּאַרטרעט...

מער זעהט מען דאָרט גאַרניט...

סטאַלינ'ס פּאַרטרעט פּאַרשטעלט אלעס...

עס איז שוין געווען נאָך האַלבער נאַכט, ווען איך בין ווידער צוגעגאַנגען צום ברעג ים. די נאַכט איז געווען אַ ליכטיגע, דער הימעל איז געווען אויסגעשטערענט. ארום און ארום איז געווען שטיל און מען האָט אין ערגעץ קיין מענשען ניט געזעהן. מיט אַמאָל האָב איך דערהערט טריט הינטער זיך...

צוויי פּרויען מיט שאַלעכלעך אויף די קעפּ זיינען געגאַנגען, איבערשניידענדיג דעם בלוואַר אין דער ברויט. איינע האָט געטראָגען אַן עמער און די אנדערע האָט געטראָגען א באַרשט. זיי זיינען ביידע, קענטיג, געגאַנגען פון א רענירונגס-אינסטיטוט-ציע, וואו זיי האָבען געוואָשען און גערייניגט, און מיט דער

פולער זיכערקייט, אז איך פארשטעה ניט זייער לשון, האָבען זיי אָנגעהויבען ריידען וועגען מיר, און פון דעם ווי אזוי זיי האָר-בען גערעדט רוסיש, האָט מען גלייך געקענט זעהן, אז זיי זיי נען ביידע אינטעליגענטע פרויען.

— באַטראַכט נאָר אָט דעם מענשען! — האָט איינע געזאָגט — מען דערקענט גלייך, אז דאָס איז אן אויסלענדער...
— יאָ, מען זעהט דאָס אָן זיינע קליידער...
— און וואָס פאַר אַ הוט ער טראָגט! ביי אונז זעהט מען נאָר ניט אַזעלכע...

— וואָס איז דען ביי אונז יאָ דאָ?! מיר געהען אַלע אָנגעטאָן ווי בעטלער...
— די מענשען, וואָס קומען אַהער צו אונז פון אויס-לאַנד, זיינען נאָר אינגאנצען אנדערע מענשען...

און איינע האָט געענדיגט אזוי:
— יאָ, ערגעץ לעבט מען, ערגעץ אָטעמט מען פריי; מען געהט, מען פארברענגט, מען באַגעגענט זיך מיט מענשען. ביי אונז אָבער — עך, וואס פאַר אַ לעבען!...
און זאָגענדיג דאָס האָט זי זיך צואוויינט...

זעהן, אָדער הערען, ווי אַ מענש צואוויינט זיך נאָר פּלוצ-לונג אין סאוועטען-רוסלאַנד, איז שוין פאַר מיר קיין נייעס ניט געווען. אָבער דאָס שטילע געוויין פון דער פרעמדער פרוי ביינאכט ביים ברעג פונ'ם ים אין אדעס, האָט אויף מיר שטאַרק געווירקט. איך האָב שוין מער ניט געקאָנט מאַכען דעם אָנ-שטעל, אז איך פאַרשטעה ניט קיין רוסיש, און אויסדרעהענדיג זיך צו איר מיט'ן פנים, האָב איך געזאָגט:

— איר וועט מיר ענטשולדיגען. קען איך אייך אפשר מיט עפעס העלפען?

די פרוי האָט זיך פארשעמט און איז שנעל אַוועק...
אָט אזוי לעבען מענשען איצט אין אדעס!...

פיערצענטער קאפיטעל.

צוגאסט ביי קאמוניסטישע אידישע קולטור- טרעגער.

1. אין א אידישער רעדאקציע און אינ'ם מענדעלי-
מוזעאום.

אדעס איז אלע מאָל געווען ניט נאָר אַ שטאָט פון לעבען,
נאָר אויך אַ שטאָט פון קולטור.

אין אדעס זיינען ארויסגעגאנגען צייטונגען, וואָס האָבען
זיך ניט געדארפט שעהמען פאר די צייטונגען אין פעטערבורג און
אין מאָסקווע, ניט מיט זייער אינהאַלט און ניט מיט דעם איינ-
פלוס, וואָס זיי האָבען געהאַט אויפ'ן פּאָליטישען לעבען.

אין אדעס האָט מען אלע מאָל ליב געהאַט טעאַטער און
אַפערע; די גרעסטע קינסטלער פון רוסלאַנד און פון אַנדערע
לענדער זיינען דאָרט אויפגעטראָטען מיט גרויס ערפּאָל, און
נאָך ביז היינטיגען טאָג איז דער אַדעסער „נאָראָדסקאַי טעאַטער“
איינער פון די שעהנסטע און בעסטע טעאַטערס אין דער וועלט.
בלויז דאָס ווינער „אַפערע-הויז“ קען זיך אין שעהנקייט פאַר-
גלייכען מיט'ן אַדעסער „נאָראָדסקאַי טעאַטער“.

די אַדעסער אידישע באַפעלקערונג איז אין קולטור קיינמאָל
ניט אָפּגעשטאַנען פון דעם אַלגעמיינעם שטראָם; אדעס האָט
געהאַט אַ שעהנע אידישע שטודירענדע יונגוואָרג, אַ שעהנע
אידישע אינטעליגענץ, און אויפ'ן געביט פון אידישער ליטעראַ-
טור האָט זי נאָך פאַר דער מלחמה שטאַרק געקאָנטורירט מיט
וואַרשע און ווילנע — די צוויי שטעט, וואָס האָבען זיך גע-
האַלטען פאַר די גרויסע צענטרען אין אידישען שאַפּען.

אויך איצט רעדט מען אין אדעס זעהר אַ סך וועגען אידי-
שער ליטעראַטור און אידישער קולטור. מען ווייזט אָן דאָרויף,

וואָס אין אדעס איז פאַראַן אַ אידישע צייטונג מיט'ן נאָמען „דער אדעסער ארבייטער“, אַ אידישער מוזעאום אויפ'ן נאָמען פון מענדעלי מוכר ספרים און אויך אַ גאָס אויף זיין נאָמען. עס איז אָבער זעהר שווער די גאָס צו געפינען; בלויז געזעהלעטע מענשען ווייסען וואו זי איז...

אין אַ פרימאָרגען בין איך אריינגעקומען אין דער דע-דאָקציע פּונ'ם „אדעסער ארבייטער“, און איך בין געווען גרייט דערצו, אַז מען זאָל מיך ניט שאַנעווען. און אזוי איז טאַקע געווען.

ווען מ'האַט מיך פאַרגעשטעלט אַלס אַ אידישען שרייבער פון אַמעריקע, האָט מען אין אָנפאַנג, ווי עס שיינט, געמיינט, אַז איך בין אַ קאָמוניסט און מען האָט מיך אויפגענומען ניט שלעכט, אָבער אזוי שנעל ווי איך האָב זיי אַליין געזאָגט מיין נאָמען, האָט מען גלייך געביטען דעם טאַן און מ'האַט אָנגע-הויבען ריידען צו מיר גאָר אַנדערש.

דער נעהילפס-רעדאָקטאָר, אַ יונגערמאַן, וואָס סטאַרעט זיך שוין אַ ביסעלע צופיל צו ריידען פּערלדיג און קיילעכדיג און גלאַט, ווייל ער מיינט אודאי, אַז אַלעס, וואָס ער זאָגט אַרויס, האָט אין זיך אַ סך געוויכט און נאָך מער וויכטיגקייט, האָט מיט אַמאָל אָנגעהויבען באַנוצען גאָר אינגאַנצען אַן אַנדער שפּראַך; ער האָט געשאַלטען און גע'קללה'ט אידישע שרייבער, באַשולדיגענדיג אַלעמען אין דעם, אַז זיי האָבען זיך „פאַרקויפט צו דער בורזשואַזיע“; די ווערטער „באַליאָטשקע“ און „באָ-ליאָטשקע“ זענען אים גאָר פון מויל ניט ארויס, און ער האָט דוקא געוואָלט, אַז די „באַליאָטשקעס“ און „באַליאָטשקעס“ זאָלען ביי אונז אַלעמען, דאָס הייסט, ביי די אידישע שרייבער, וואָס זיינען ניט קיין קאָמוניסטען און שרייבען ניט לויט דער גע-וויסער „אידעאָלאָגיע“ פון סטאַלינ'ס שלחן-ערוך, „זיך זעצען אונטער די פאַכוועס“...

אַנדערש וועט ער ניט שטילען זיין גרימצאָרן. אַנדערש וועט ער ניט קענען זיין רוהיג...

דערזעלבער אידישער „קולטור-טרעגער“, וועלכער איז ניט גאָר דער געהילפס-רעדאָקטאָר פון „אדעסער ארבייטער“, גאָר אויך אַ פּאָלנער רעדאָקטאָר פון אַ אידישער „ראַדיאָ-צייטונג“

אין אַדעם און וועמעס נאָמען ס'איז נאָך אינגאַנצען אומבאַ-
קאַנט אין דער אידישער ליטעראַטור — ער האָט וועגען די
גרעסטע אידישע שריפטשמעלער גערעדט מיט אזוי פיל בטול
און מיט אזוי פיל חוזק, אז . . . עס איז פשוט געווען צו באַ-
וואונדערען די גרויסע חוצפה זיינע...

אזוי קען ריידען אַ מענש, וואָס האָט ניט אין זיך אפילו
קיין סימן פון אַ ברעקעל קולטור.

שפעטער איז אָנגעקומען דער רעדאַקטאָר אליין.

די געקרויזטע האָר פאַרקעמט ווי ביי אַ טיפישען פאַריק-
מאַכער פונ'ם אַלטען שניט, מיט אַ מויל פול מיט נאָלדענע ציין,
האָט ער זיך ווירדיג אוועקגעזעצט אויף זיין רעדאַקטאָר-שטול
און נאָכדעם ווי ער האָט זיך מיט מיר באקענט, האָט ער אוועק-
געלעגט ביידע הענט אויפ'ן טיש און גלייך אָנגענומען אזא פּאָזע
פונקט ווי דוקא ער און ניט קיין אַנדערער וואָלט באשטימט
געוואָרען מיך צו משפּט'ן פאַר די אַלע חטאים, וועלכע איך בין
אין מיין לעבען באַגאַנגען און וועלכע דאַרפען, לויט זיין מיינונג,
פלאַגען און מוטשען מיין זינדיגע נשמה טאָג ווי נאַכט...

— אזוי, אזוי — האָט ער זיך געגעבען אַ זאָג, אַרויס-
שטעלענדיג דאָס פולע מויל מיט נאָלדענע ציין — דאָס זענט
איר דאָס דער, וואָס שרייבט אין „פאַרווערטס“? ...

— יאָ, דאָס בין איך דאָס דער...

— מיר איז אַ וואונדער — האָט ער שאַרף אַרויסגעערעדט
די „ריש'ן“, קלאַפענדיג דערביי מיט די פינגער אָן טיש, — מיר
איז אַ וואונדער, וואָס מען האָט אייך גאָר אריינגעלאָזט צו אונז
אין סאָוועטען-פאַרבאַנד...

ער האָט זיך געהאַלטען אזוי, פונקט ווי ער וואָלט געווען
אַ באַפולמעכטיגטער פון דער „גע-פּע-או“ און איך וואָלט דאָס
געזעסען פאַר אים אַן אָנגעקלאַגטער. האָב איך אַרויסגענומען
מיין אַמעריקאַנער פאַספּאַרט און האָב געזאָגט:

— אַפּשר דאַרפט איר דאָס אָנקוקען... זעהט, איך האָב
זיך אַהער ניט אריינגע'גנב'עט. איך בין אַהער אריינגעקומען
מיט אַ וויזע...

דער רעדאַקטאָר פונ'ם „אַדעסער אַרבייטער“ האָט אָבער
אַלץ ניט געביטען דעם טאָג. קומענדיג אויף מיר, ווי איך זיך

מיר אזוי רוהיג און מיט א שמייכל אויפ'ן פנים, האָט ער געזאָגט :

— יאָ, יאָ, מיר דאַרפֿען האָבען אייערע דאָלאַרען... בלויז אייערע דאָלאַרען דאַרפֿען מיר...
אין זיין טאָן איז געווען ציניזם. און איך האָב אים גע-
זאָגט :

— הערט זיך אומיסטען צו צו דעם וואָס איר רעדט. איר רעדט דאָך אלע דאָ ווי קרעמער... דאָלאַרען דאַרפט איר האָבען און מער געהט איך גאר ניט אָן!...
דעם רעדאקטאָר איז מײן באַמערקונג, א פנים, ניט גע-
פֿעלען געוואָרען און ער האָט מיט אַמאָל אָנגעהויבען ריידען פֿונקט ווי ער וואָלט געשטאַנען אויף א פֿלאַטפֿארמע, האַלטענדיג א קאָזיאַנע דרשה. עס האָט זיך געדוכט, אַז דאָס איז ניט קיין מענש, נאָר אַ מאַשין אַזאַ, וואָס עמיצער האָט געגעבען אַ דריי אָן. שטשירענדיג די גאָלדענע צײַן און אונטערשטרייכענדיג יעדען וואָרט שאַרף, האָט ער געזאָגט :

מיר וועלען שוין וויסען ווי זיך אָפצורעכענען מיט די שונאים פֿונ'ם רעוואָלוציאָנערען פֿראַקטאָריאַט. מיר האַלטען זיי אַלע-
מען אויפֿ'ן אויג און ווען די שטונדע וועט שלאָגען, וועלען מיר זיי לאָזען פֿיהלען אונזער מאַכט און זיי וועלען אונז אָפגעבען דין וחשבון פֿאַר אַלעס... יאָ, פֿאַר אַלעס!...

עס איז אים, אַפנים, אַליין שטאַרק געפֿעלען ווי אזוי ער רעדט. ער האָט, א פנים, ניט געטראַכט פֿון דעם וואָס אַנדערע פֿיהלען די געמאַכטקייט און די ניט-נאַטירליכקייט פֿון זיין טאָן און ער האָט ווייטער גערעדט :

— איך לײען אויפֿמערקזאַם די אַמערקאַנישע אידישע פֿרעסע, ווייל ווי האָט מיט אונז געלערענט חבֿר איליטש (לענין) : „דערקען דעם שונא, וועסטו וויסען ווי אזוי אים צו באַקעמפֿען.“ און איך זעה : מען שרייבט אַן אַרטיקעל, א פֿעליעטאָן, און מען באַווויזט, אַז כאַטש עס איז איצטער אַ קריזיס אין אַמע-
ריקע, קען אַן אַרימע מיידעל זיך אָנטאָן לײטיש, ווייל קליידער קאָסטען זעהר ביליג. נו, פֿרעג איך : איז דאָס ניט קיין פֿאַר-
ראַט צום אַרבייטער קלאַס ? אָנשטאַט דעם וואָס מען זאָל די מיידעל רופֿען צום רעוואָלוציאָנערען קאַמף, באַווויזט מען איר

גאָר, אז אַפילו אין קרויזים קען זי זיך אָנטאָן לייטיש... דאָרף מען נאָך האָבען אַ בעסערען באַווייזן אויף דעם פאַרראַט צום רעוואָלוציאָנערען פּראָלעטאַריאַט?!...

ארום און ארום האָט דער טאָן זיינער, דאָס ריידען זיינס, געקלונגען אזוי ווילד, משונה'דיג ווילד. די באַמבאַסטישע פּראָ-זען זיינען האָבען זיך אינגאַנצען ניט געקלעפט אין אַ פּריוואַטען געשפּרעך. איך האָב ניט געקענט, בשום אופן ניט געקענט גלויבען אין דעם אָראַטאָרישען „טעמפּעראַמענט“, וואָס דער רעדאַקטאָר פון דער אדעסער אידישער צייטונג האָט אַרויסגע-וווּזען, און אין אַלגעמיין איז דאָס מיר געווען מאַדנע און טאַקע פּריקרע אויך, ווייל נאָך אַלעמען בין איך דאָך ניט געקומען אין רעדאַקציע, אז מען זאָל מיר „אַגאַטירען“ אויף אַזאַ באַמבאַס-טישען שטייגער און איך בין אויך ניט געקומען אַהין זיך קריגען מיט די מענשען. איך האָב בלוז געוואָלט אָנקוקען אַ אידישע רעדאַקציע אין אַדעס, און איך האָב אויך געוואָלט זעהן די צייטונג, ווייל אין גאַס און אויך אין די הייזער, וואו איך בין געווען, האָב איך זי ניט געזעהן...

און דאָ זיצט דער רעדאַקטאָר מיט די גאָלדענע ציין און מיט'ן קוטשעראַווען טשוּביקעל און זידעלט און מאַכט מיט דער בלאַטע צוגלייך אַלע אידישע שרייבער, וואָס זענען ניט קיין קאָמוניסטען, און קיין אַנדערע נעמען ווי „לומפען“ און „סוואָלאַטשעס“ האָט ער גאָר ניט פאַר זיי...

— איר זעהט אָט דעם חבר? — האָט מיר דער צוהיצטער רעדאַקטאָר מיט די גילדענע ציין אָנגעוווּזען אויף אַ קלאַיענדיג בהור'ס, וואָס איז געזעסען אויפ'ן עק פון אַ לאַנגער באַנק, האַל-טענדיג ביידע הענט אָנגעשפּאַרט אָן טיש. — איר זעהט אָט דעם חבר? ער איז אַן „אַרבקאָר“ (אַרבייטער קאַרעספּאַנדענט). ער איז ביי אונז אַ שרייבער!...

— דאָס איז זעהר פּיין — האָב איך געזאָגט. — אָבער די פּראַנע איז: ק ע ז ער שרייבען?...

— דאָס איז ניט וויכטיג, — האָט איינער פון דעם רעדאַק-ציאָנס-קאָלעגיום זיך אָפּגערוּפּען — דאָרויף האָבען מיר אין רעדאַקציע „ליטערעדען“ (ליטעראַרישע רעדאַקטאָרס). זיי קוקען איבער און קאַרעגירען דאָס וואָס די „אַרבקאָרען“ שרייבען...

איך האָב נאָך געוואָלט פּרעגנען ווער עס קאָרעגירט דאָס וואָס די „ליטרעדען“ שרייבען. אָבער איך האָב דאָס נישט געפרענט.

„אַרבקאַרען“, „ליטרעדען“ — זיי זיינען דאָס די, וואָס שטעלען צונויף אַ אידישע צייטונג. און ס'אַרט נישט קיינעם, ווי אזוי די צייטונג ווערט צונויפגעשטעלט; עס קימערט נישט קיינעם וואָס די צייטונג ווערט נישט געלייענט און וואָס אין אַדעס אַליין ווייסען וועניג אידען פון איר... דער עיקר איז נאָר: דער וואָס קען מער זידלען און באַליידיגען די אַלע אידישע שרייבער, וואָס זענען נישט קיין קאָמוניסטען, דער וואָס קען שרייען העכער „הורא“ און וואַרפען פּסוקים און צוגעבען דער-ביי „ווי דער חבר איליטש האָט מיט אונז געלערענט“, אָדער „ווי דער חבר סטאַלין האָט פּעסטגעשטעלט“ — דער כאַפּט זיך אַרויף אויפ'ן פּערדעל און ס'הייסט, אַז ער איז אַ אידישער „קולטור-טרעגער“...

אַ גוטע שטונדע, אויב נישט מער, בין איך געזעסען אין דער רעדאַקציע פון דער אידישער צייטונג אין אַדעס. איך האָב אַלץ געמיינט, אַז איך וועל דאָרט הערען כאַטש איין וואָרט, וואָס האָט אַ שייכות מיט אידישען שאַפען, מיט אידישער קול-טור. אָבער חוץ גאַליגער פאַראַכטונג צו אַלץ, וואָס ווערט גע-שאַפען אויף אידיש אויסער די גרעניצען פון סאָוועט-רוסלאַנד, האָב איך דאָרט נישט געהערט. קיין איינער פון דעם גאַנצען געזינדעל דאָרט האָט נישט אַרויסגעוויזען אַפילו קיין ברעקעל דרך-אַרץ פאַר אַזאַ זאַך ווי ווייסען, פאַר אַזאַ זאַך ווי טאַלאַנט; קיין איינער פון זיי האָט ניט דערמאָנט אַ וואָרט וועגען אַזאַ זאַך ווי אַפּשעצען פאַרדינסטען פון עלטערע שריפטשטעלער פאַר דער אידישער ליטעראַטור; אויף די גרעסטע אידישע שרייבער האָט מען געוואַרפען בלאַטע און געשפּיגען מיט גאַל...

צווישען רוסישע סאָוועטישע זשורנאַליסטען און שרייבער האָב איך אין רוסלאַנד נישט געהערט, מען זאָל ריידען מיט אַזאַ ביטול און מיט אזוי פיל פאַראַכטונג וועגען אַ קופּרין, אַ בונין, אָדער אַנדערע, ווי מען האָט גערעדט וועגען אידישע שרייבער אין דער אידישער רעדאַקציע פּונ'ם „אַדעסער אַר-בייטער“.

אמת-קולטורעלע מענשען האָבען דרך ארץ פאר טאַלאַנט און ווייסען ווי אָפּצושעצען פאַרדינסטען פאַר אַ ליטעראַטור, אפילו דאָן ווען זיי אליין שטעהען פּאָליטיש אויף אַן אַנדער שטאַנדפּונקט...

איך האָב פּרייער אָפּגעאַטעמט, ווען איך בין אַרויס פון דער רעדאַקציע פון דעם „אַדעסער אַרבייטער“. און אין דעם זעלבען טאָג בין איך געווען אין דעם אידישען מוזעאום, וואָס טראָגט דעם נאָמען פון מענדעלע מוכר ספרים.

אין יענעם מוזעאום זענען ווירקליך פאַראַן אַ סך זאַכען, וויכטיגע און ווערטפולע, וואָס באַווייזען, אַז דער מענש, וואָס האָט דעם אויפזיכט איבער דעם מוזעאום, האָט אַ חוש פאַר קולטור און געשיכטע. דאָרטען זענען פאַראַן אַ סך דאָסומענטען און בילדער, וואָס זיינען וויכטיג פאַר דער געשיכטע פון דער אידישער ליטעראַטור און אויך פאַר דער געשיכטע פון די פּאָ-גראַמען אין די צייטען פון דער בירגער־קריג אין אוקראַינע. דאָס צימער, וואָס איז אינגאַנצען געווידמעט מענדעלע'ן, מאַכט זעהן אַ גוטען איינדרוק און רופט־ארויס אַ וואַרימען געפיהל; מען זעהט דאָרטען אַ סך זאַכען, וואָס זענען געווען ענג פאַר-בונדען מיט דעם לעבען און שאַפען פּונ'ם זיידען פון דער אידישער ליטעראַטור; אַ סך בילדער זענען באַקאַנט און אַנדערע זענען זעלטענע, וואָס מען האָט פריהער אין ערגעץ נישט געזעהן. עס איז קלאָר, אַז דער מענש, וואָס האָט די אַלע זאַכען געזאַ-מעלט און צונויפגעשטעלט, האָט ניט נאָר געוואוסט וואָס ער טוט, נאָר ער איז אויך געווען עהרליך און האָט געהאַט אַ פיינע באַציהונג צו דעם וואָס ער טוט.

אַרם-און-אַרום איז דער איינדרוק אַ גוטער און מען פיהלט ווירקליך ווי צו בענשען די הענט, וואָס האָבען די אַלע זאַכען געזאַמעלט און וואָס וועלען נאָך שפּעטער זאַמלען. אָבער ווען מען הויבט אָן געהן איבער די אַנדערע צימערען, באַקומט מען גאָר אינגאַנצען אַן אַנדער איינדרוק און עס הויבט אָן ווערען קלאָר, אַז דער נייסט פּונ'ם מוזעאום פאַסט זיך אינגאַנצען נישט צו דעם נייסט פון מענדעלע מוכר ספרים — נישט צו זיין לעבען און נישט צו זיין שאַפען. און ווען דער „זיידע“ וואָלט אויפֿ-געשטאַנען פון קבר און וואָלט דערזעהן אויף וואָס פאַר אַ

מוזעאום מען האָט אויפגעהאנגען זיין נאָמען און ווען ער וואָלט דאָן נאָך קיין מורא נישט געהאָט פאַר דער „גע-פע-או“, וואָלט ער זיכער געגעבען אַ קלאַפּ מיט'ן שטעקען און וואָלט זיך צושריגען, אַז מען זאָל זיין נאָמען גלייך אַרונטערנעמען, ווייל נ י ט מ י ט ז י י ז ל ע ב ע ז א ו ז נ י ט מ י ט ז י י ז ש ר י י ב ע ז א י ז ע ר ד אָ ס ג ע ו ו ע ז א ו י ס ע ז . . .

אין אייניגע צימערען, וואו עס זענען שוין נישט געזאָ- מעלט קיין זאכען, וואָס האָבען אַ שייכות מיט מענדעלע'ן, נאָך מיט אידישער געשיכטע פון די לעצטע צייטען, פיהלט זיך אינ- גאַנצען נאָך אַן אַנדער גייסט און פון אַזאַ זאָך ווי אַ קולטורע- לער צוגאַנג איז שוין קיין סימן נישטאָ...

אין יענע צימערען וואָרפט דער „מענדעלי מוזעאום" אין אַדעס אינגאַנצען אַרונטער פון זיך דעם סאָלידען און באַשיי- דענעם מאַנטעל פון קולטור און געשיכטע און ער צושרייט זיך און צוקוויטשעט זיך מיט אַזאַ חוצפה, אַז עס גריַלצט אַזש אין די אויערען...

ער הערט אויף צו זיין אַ מוזעאום און ער ווערט מיט אַמאָל אַ פּלאַטפאָרמע ערגעץ אין אַ מאַרק.

עס איז אינ'ם מוזעאום פאַראַן אַן אָפּטיילונג, וואָס דאַרף אַנטירען גענען רעליגיע, זענען דאַרטען פאַראַן אַ סך אַרטיקלען, וואָס האָבען אַ שייכות מיט אידישער רעליגיע; עס הענגען אויף די ווענט און עס ליגען אין גלעזערנע שאַפעס פּרוכט'ען, מעג- טעלאַך פון ספּיריטורות, טלית-זעקלאַך, קמיעות, מזוזות, זשור- פּיצעס און שטריימלאַך פון גוטע אירען; עס שטעהען אויסגע- שטעלט חנוכה-לעמפלאַך, לייכטער, הדס'לאַך, בשמים-פּושקעס, קערות און אַנדערע זאכען, און ווען איינער פון די פאַרוואַלטער פּיהרט אַהין אַריין אַ באַזוכער, צולאָזט ער זיך אין זיינע „דער- קלערונגען" מיט אַ באַזונדער מין ברען צו באַווייזען, אַז די רבנים און לומדים פון אַלע צייטען זיינען שטענדיג געווען יד- אחת מיט דער צאַרישער רעגירונג. קיין אַנדער מיסיע אין זייער לעבען האָבען זיי נאָך נישט געהאַט...

אַנווייזענדיג אויף אַ פּרוכט, וואָס איז געהאַנגען אויף דער וואַנט, האָט איינער פון די פאַרוואַלטער מיר געזאָגט:

— איר זעהט אָט דעם פּרוּכּת ? דאָ האָט איר אַ קרוין, אַ כּתּר תּוּרָה, און דאָס מיינט — פינסערניש... פון ביידע זייטען; שטעהען דאָ לייבען. אַיִאָ? ... דאָס איז דער סימבאָל פון מאַכט... צוזאַמען איז דאָס — די מאַכט פון פינסטערניש... און דאָס באווייזט, אַז דער אידישער קלעריקאַליזם איז גע- שטאַנען אין נאָהענטען קאָנטאַקט מיט דער רוסישער מאָנאַרכיע... ער האָט, אַפּנים, געוואָלט, אַז די ווערטער זיינע זאָלען האָבען נאָך מער וואָגיגקייט, האָט ער צוגעגעבען נאָך אַ וויכ- טיגען פּאַקט:

— אָט דעם פּרוּכּת האָט מען אַרונטערגעריסען פון אַן אָרן קודש אין דער שאַלאַשנער שול...!

דערנאָך האָט ער אָנגעוויזען אויף אַן אַנדער פּרוּכּת, וואָס איז געהאַנגען אויף אַן אַנדער וואַנט — אַ פּרוּכּת פון שוואַרצען סאַמעט מיט געלע קווייטען; ער האָט געזאָגט, אַז אים האָט מען אַרונטערגעריסען פון אַן אָרן קודש אין דער בראָדער שוהל אין אדעס; און פון די „דערקלערונגען“, וואָס ער האָט גע- געבען, איז אויסגעקומען, אַז פון דער קאַמינאַציע אין קאַלירען אויפ'ן פּרוּכּת איז „קלאָר ווי דער טאָג“, אַז אין יענער צייט ווען דער פּרוּכּת איז געמאַכט געוואָרען, זיינען די רבנים גע- שטאַנען אין „נאָך אַ נעהנטערען קאָנטאַקט“ מיט דער רוסישער מאָנאַרכיע!...

אַ היבשע פּאַרציע אינ'ם „מענדעלי-מוזעאום“ אין אדעס קיינט דער חסידים. דאָרטען איז מען צו אים ניט צוגעגאַנגען ווי צו אַ דעמאָקראַטישער באוועגונג, וואָס האָט זיך אינ'ם אָנ- פאַנג פונ'ם אַכצענטען יאָרהונדערט, לויט דעם גייסט פון יענער צייט, אויסגעדריקט אויף אַן אייגענאַרטיגען שטייגער אַלס אַ בונט פונ'ם פּשוט'ן פּאַלקסמענשען געגען דער לומדישער אַריס- טאַקראַטיע. דאָרטען האָט מען בלויז אויסגעשטעלט אַ קאָ- לעקציע פון חסיד'ישע זשופיצעס און שטריימלאַך און קמיעות און מען ווייזט אָן אויף זיי ווי אויף אַ גאַנצער פּאַראַפענאַליע, וואָס האָט קיין אַנדערע כּוונות אין לעבען ניט געהאַט ווי נאָר — „פאַרבלינדען און פאַרפיהרען דעם אידישען פּראָלעטאַריאַט“, וועלכער איז דעמאָלט גאָר נאָך אויף דער וועלט ניט געווען... אונטער אַ גלאַז איז געלעגען אַ שטיקעל פּאַרמעט ווי פון

א ספר תורה, און ווען מען האָט מיך צוגעפיהרט צו דעם, האָט מען מיר געגעבען א „דערקלערונג“, אז דאָס איז אַ שטיקעל פון דער תורה — די תוכחה...

פארוואָס עפעס פון דער נאָנצער תורה בלויז די תוכחה? אָט די פראַגע איז באַלד פאָרענטפערט געוואָרען פון דער „דערקלערונג“, וואָס איינער פון די פאָרוואַלטער האָט מיר גע- געבען:

— צו דער תוכחה, — האָט ער געזאָגט, — האָט מען אין שול, אין בית המדרש און אין קלויז אויפגערופען ניט דעם גביר, דעם נגיד, דעם פיינעם בעל הבית, נאָר דעם אַרימאָן, דעם האָרעפאָשניק, דעם אַרבעטער. אויף אים האָט דאָס די תורה אַלע קללות און חרמות ארויפגעוואָרפען. ווייזען מיר דאָס אַלס אַ מוסטער...

קלאָר און דייטליך...

קיין אַנדערע זאַכען ווי קללות און חרמות קען מען שוין נאָר אין דער תורה ניט געפינען...

קיין אַנדער זאַך ווי די תוכחה האָט מען אין אַ אידישען מוזעאום אויף מענדעלי מוכר ספרימ'ס נאָמען נאָר ניט געקענט ארויסשטעלען...

מען האָט מיר אין יענעם מוזעאום אין אדעס אויך גע- וויזען אַ הילצערנעם טעלער אַ געשניצטען, אויף וועלכען אַ דעלעגאַציע פון אַ אידישער קהלה אין אַ שטאָדט האָט אין די אַקטאָבער־טעג פון יאָהר 1905 צוגעטראָגען ניקאָלאַיען ברויט מיט זאַלץ, בעטענדיג אים, אז ער זאָל אָפּשטעלען די פּאָגראַמען אויף אידען. פון דעם האָט מען אויך ארויסגעטייטשט, אז די אידישע פיינע בעלי בתים און די רבנים זענען געשטאַנען אין „נאָהענטען קאָנטאַקט“ מיט דער צאַרישער רעגירונג. און ווען איך האָב געזאָגט, אז איך קוק דאָרויף אַנדערש ווען איך זעה דעם געשניצטען טעלער; אז איך שטעל זיך פאַר ווי ביי יענע אידען האָט זיך אודאי געגאָסען בלוט פון האַרצען ווען זיי האָבען ניקאָלאַיען געטראָגען אַנטקעגען ברויט מיט זאַלץ, בע- טענדיג אים, אז ער, וועמען זיי האָבען געהאַלטען פאַר אַ צורר היהודים, זאָל אָפּשטעלען די פּאָגראַמען, האָט איינער פון די פאָרוואַלטער אָנגעשטעלט אויף מיר אַ פאַר אויגען און געזאָגט:

— אויב אזוי האָט איר דאָך, הייסט עס, גאָר אינגאנצען
אָן אַנדער אידעאָלאָגיע...

— נו, אודאי האָב איך אינגאנצען אָן אַנדער אידעאָ-
לאָגיע... — האָב איך געענטפערט.

דער „מענדעלע מוזעאום“ אין אדעס איז, אגב — ווי ווייט
מיר איז באַקאַנט — די איינציגע אינסטיטוציע, וואו די באַ-
זוכער ווערען פארשריבען לויט זייער נאַציאָנאַליטעט, און דאָס
מאַכט זעהר אַ מאָדנעם איינדרוק. דוקא אין אַזאַ אינסטיטוציע
וואו נאַציאָנאַליזם איז אַזוי טריף, דאַרפֿען די באַזוכער אָנגעבען
זייער נאַציאָנאַליטעט. האָב איך געכאַפּט אַ קוק אין די ביכער
וואו די באַזוכער פאַרשרייבען זיך, און איך האָב געזעהן, אַז
א היבשע צאָל פון די באַזוכער באַשטעהט גאָר פון קריסטען.
אידען קומען אַהין אריין ניט קיין סך. אין אַלגעמיין קומען
אַהין אריין וועניג מענשען; פאַר די צוויי שטונדען וואָס איך
בין דאָרט געווען, האָב איך דאָרט קיין אַנדערע באַזוכער ניט
געזעהן. די באַגלייטערין מייע, אַ יונגע דאַמע, אַ געבאַרענע
אין אַדעס, האָט וועגען דעם „מענדעלע מוזעאום“ זעהר וועניג
געוואוסט; זי איז דאָרטען דאָס ערשטע מאָל געווען און איר
האַט מען די „דערקלערונגען“ געדאַרפט געבען אויף רוסיש,
ווייל זי האָט זעהר שלעכט פאַרשטאַנען אידיש, און זי האָט די
„דערקלערונגען“ אָנגענומען אזוי ווי מען האָט זיי איר גע-
געבען, ווייל זי ווייסט זעהר וועניג וועגען אידישער געשיכטע
און נאָך וועניגער וועגען אידישער ליטעראַטור. אַזעלכע ווי זי
און ווי אַנדערע געהען ארויס פונ'ם „מענדעלע מוזעאום“ אין
אדעס אונטער'ן איינדרוק, אַז די גאַנצע אידישע געשיכטע פון
פאַר דער רעוואָלוציע באַשטעהט פון איין גרויסער שטיק פינ-
סטערניש, פון איין גרויסער שטיק רעאַקציע, וואס איז די גאַנצע
צייט געשטאַנען אין „נאָהענטען קאָנטאַקט“ מיט דער פינ-
סטערער צאָרישער רעגירונג...

וואו זיינען אינ'ם „מענדעלע מוזעאום“ אין אדעס די
אידישע רעוואָלוציאָנערע העלדען, וואָס האָבען זייער לעבען
אַוועקגעגעבען אינ'ם קאַמף פאַר אַ פרייער רוסלאַנד — נעמען,
וואָס האָבען פאַרנומען אַן אָנגעזעהענעם אָרט אין דער געשיכטע
פון דער „נאַרדנאַיאַ וואָליאַ“ אין די זיבעציגער און אַכציגער

יאָהרען, נעמען וואָס האָבען געשיינט אין דער רעוואָלוציע פון 1905 און אויך אין דער רעוואָלוציע פון 1917?

זיי שטעלט מען ניט ארויס, ווייל מען האָט מורא, אז מען זאָל, הלילה וחס, ניט הושר זיין אין אזא טריפ'ער זאך ווי נאציאָנאַלע טענדענצען...

וואו זיינען אינ'ם אדעסער „מענדעלע מוזעאום“ די אידישע שריפטשטעלער, אויף וועמעס ווערק עס האָבען זיך דערצויגען דורות? ...

זיי זענען דאָרט נישטאָ. זיי שילט מען מיט טויטע קללות און אויף זיי שפייט מען מיט גאַל און גיפט אין דער אידישער רעדאַקציע פונ'ם „אדעסער אַרבייטער“ און אויך אין אַנדערע אידישע רעדאַקציעס אין סאָוועט-רוסלאַנד, וואו „אַרבקאָרן“, „ליטרעדען“ און „טשיטמאַנסען“ (מאַנסקריפטי־ליענער) שטען לען צונויף צייטונגען, וואס מען זעהט ניט אין ערגעץ אין די גאַסן...

זיי, יענע לייט, זיינען דאָס די אידישע „קולטור-טרעגער“! ... וואו איז אינ'ם אדעסער „מענדעלע מוזעאום“ מענדעלע'ס נייסט?

בלויז אין איין צימער.

און ווען מענדעלע וואָלט נאָך איצטער געלעבט, וואָלט ער דאָך זיכער מורא געהאַט צו פראָטעסטירען. אָבער פאַר זיך אַליין וואָלט ער געוויס געטראכט מיט ווייטאָג: — „ניין, ניט דאָס בין איך אויסען!“ ...

2. אַ רוסישער באַלעט און אַ אידישע פאַרשמעלונג.

דער אדעסער „גאָראָדסקאָי טעאַטער“ — ווי איך האָב שוין פריהער געזאָגט — איז איינער פון די שענהנסטע טעאַטערס אין דער וועלט. ער שטעהט אויף זעהר אַ שעהן פלאַץ; מיט זיין פאַרנעם און הויכקייט הויבט ער זיך אויף העכער פון די אַלע געביידעס אַרום און אַרום. דער צופאַהר אַהין איז אַ גראַנדיעזער, געמאַכט פאַר בריטשקעס און קאַרעטען, וואָס קלאַפּען מיט די רעדער הילכיג אַנגענעם אויף דעם געד פלאַסטערטען שאַסע. און ווען מ'קומט אַריין אינוועניג, אין טעאַטער, דערפיהלט מען גלייך, אז מ'איז אין אַן אַמת'ן קונסט-

טעמפעל, און מ'איז זיכער, אז די פּאַרשטעלונג וועט זיין אַ קינסטלערישע.

אין דער צייט ווען איך בין געווען אין אדעם האָט מען אינ'ם „נאַראַדסקאַי טעאַטער“ געשפּילט אַ באַלעט מיט'ן נאָ-מען „פּערענדזשי“. איך האָב וועגען דעם באַלעט אַ סך גע-הערט אין שטאָרט, אַלע האָבען געזאָגט, אז ס'איז זעהר אַ שעהנע פּאַרשטעלונג, און אין אַ סך הייזער האָט מען נאָכגע-זונגען די שעהנע מעלאָדיען פּונ'ם באַלעט.

האָב איך זיך באַצייטענס באַזאָרגט מיט אַ בילעט און אין אַ געוויסען אַווענט בין איך אַוועק אין „נאַראַדסקאַי טעאַטער“ זעהן „פּערענדזשי“.

דער טעאַטער איז געווען געפּאקט, אַלע פּלעצער זיינען געווען באַזעצט, און אין די מערסטע לאָזשעס זיינען געזעסען מיליטערישע לייט, אָנגעטאָן אין די שווערע שינעלען און מיט די שפּייגיגע היטלען אויף די קעפּ. דער עולם אין טעאַטער איז געווען אָנגעטאָן אַביסעל שעהנער ווי געוועהנליך; מען האָט געקענט זעהן, אז די מענשען פּיהלען זיך יום-טובֿ'דיג און עס איז געווען אָנגענעם צו זעהן ווי ארכיטער אין טעאַטער פּאַר-נעמען דעם אויבען אָן. עס האָט נאָר פּאַרדראָסען וואָס פּון צייט צו צייט, און דוקא אין אַזאַ מאָמענט ווען אויף דער בינע שפּילט זיך אַפּ אַ שטילע סצענע, דערהערט זיך נאָר פּלוצלונג ווי דאָ און דאָרט צווישען עולם קנאַקט מען ניסלאַך מיט די ציין, אָדער „סיעמעטשקעס“.

„סיעמעטשקעס“ — דאָס איז אַן אַרטיקעל, וואָס איז אין רוסלאַנד אַזוי פּאָפּולער פּונקט ווי „טשואינג-גאָס“ אין אַמע-ריקע.

אין אַמעריקע קייט מען, און אין רוסלאַנד קנאַקט מען.

און אַ סך מענשען קענען זיך ניט אָפּגעוועהנען פּון דעם קנאַקען אפּילו דאָן ווען זיי געפינען זיך אין אַן אמת'ן קונסט-טעמפעל.

דער באַלעט „פּערענדזשי“ אינ'ם אַדעסער „נאַראַדסקאַי-טעאַטער“ איז ווירקליך געווען זעהר אַ שעהנער. די טעניז זיי-נען געווען אָנגענעם פּאַר'ן אויג און די מוזיק — אָנגענעם פּאַר'ן אויער. מ'האָט געמוזט אַריינגעצויגן ווערן אינ'ם צויבער-פּון גראַציעזע טעניז און זיסע קלאַנגען, און מ'האָט געקענט פּאַר-

געסן און דער נויט און און דער אַרמקייט, וואָס מען זעהט זיך און אויף יעדען שריט און טריט אין דער שטאָרט, וואָס איז אַמאָל געווען באַרימט אַלס די „שעהנקייט פונ'ם דרום“.

אַזאָ כּשוּף האָט שוין אין זיך דער רוסישער טעאַטער. ער איז אלע מאָל געשטאַנען און שטעהט נאָך איצט אויך אויף דער העכסטער מדרגה פון קונסט. אזוי איז אין דראַמע, אזוי איז אין אָפּערע און אזוי איז אויך אין באַלעט. און אין דעם פּרט נעפּינען זיך די סאָוועטישע בינען־קינסטלער אין אַ בע־סערער לאַגע ווי די סאָוועטישע שריפטשטעלער. זיי קענען שוין שפּילערדיש שאַפן געשטאַלמען אַפּילו פון די ראַלען, אין וועלכע דער שריפטשטעלער, דער דראַמאַטורג, האָט געמוזט, אָדער אַליין געוואָלט אַרויסברענגען די קאַזיאָנע „אידעאָלאָגיע“, וואָס שטימט זעהר אָפט אינגאַנצן ניט מיט דער ווירקליכקייט.

וואָרים פונקט אזוי ווי מען קען שאַפּען אַ טעאַטראַליש געשטאַלט פון אַ לעבעדיגען מענשען, קען מען דאָך אויך שאַפּען אַ טעאַטראַליש געשטאַלט פון איינעם, וואָס איז אַ פּראָקלאַ-מאַציע אויף צוויי פּיס.

דערצו דאַרף מען האָבען בלוז אין „קליינינקייט“ — ט א ל א נ ט. און דאָס פאַרמאָגען אַ סך שווישפּילער אין סאָ-וועטרוסלאַנד. ניט נאָר די אַלטע, וועלכע האָבען זיך דערצוו-גען אויפ'ן רעפּערטואַר פון אָסטראָווסקי, סוכאָוואָ־קאָבילין, נאָך נאָל, דאָסטאָיעווסקי, טאַלסטאָי, טשעכאָו און אַנדערע, נאָר אויך די יונגע, וואָס האָבען זיך דערצוויגען אויפ'ן נייעם רעפּערטואַר מיט דער „אידעאָלאָגיע“.

און דאָס זעלבע קען אויך געזאָגט ווערען וועגען די רוסישע באַלעט־קינסטלער און קינסטלער־ינס. זיי האָט מען אויך אַרוינגעצויגען אין דער „אידעאָלאָגיע“, כאָטש ניט אזוי פּיל ווי די קינסטלער פון דער דראַמע. אזא באַרימטע רוסישע טענ-צערין ווי יעקאַטערינאַ געלצער, האַלט זיך נאָך אַלץ פּעסט ביי איר מיינונג, אז אַ באַלעט דאַרף זיין פּאַנטאַסטיש, ווייט פון דער ווירקליכקייט, און אז ס'וואָלט געווען ניט ווייניג ווילד צונויפּצושטעלען אַ באַלעט, אין וועלכען עס זאָלען טאַנצען „קאַלכאַזניקעס“ מיט „קאַלכאַזניצעס“. אָבער אויך אין דער פּאַנטאַסטישקייט פון דעם מאַדערנעם רוסישען באַלעט האָט מען אַרוינגעפירט די „אידעאָלאָגיע“ פון דער הערשענדער פאַרטיי,

און די מערסטע סאָוועטישע באַלעמען זיינען פון דעם מין, וואס מען קען אָנרופען „אַניטקעס“, דאָס הייסט, זיי אַ גיטירען די „אידעאָלאָגיע“ שטומערהייד.

אויך דער באַלעט „פערענדזשי“, וואָס איך האָב געזעהן אינ'ם ארעסער „גאַראַדסקאַי־טעאַטער“, איז געווען אַן „אַניטקא“. געהאנדעלט האָט זיך אינ'ם באַלעט וועגען אַ אינדישען פרינץ, וואס ווערט צוריסען צווישען צוויי וועלטען, און דער סוף איז — ער רייסט זיך אָפּ פון איין וועלט און שטעהט צו צו דער אַנדערער. ער באַזיגט דעם געפיהל פון קרובה'שאַפט און יחוס און געהט איבער אויף דער זייט פון די מאַסען, פון וועלכע מען האָט אים די גאַנצע צייט געהאַלטען אָפּגעזונדערט אין דער פרעמד. און ווען ער געהט איבער אויף דער זייט פון די מאַסען, גיט ער אַ רייס אַרונטער פון זיך די עפאָך־לעמען, גיט זיי אַ שלידער אויף דער ערד, צוטראַעט זיי מיט די פיס און טאַנצט אויף זיי צום טאַקט פון דער מוזיק...

זיין ביישפּיל פּאָלגען באַלד נאָך אלע אָפיצירען פון זיין סוויטע. אלע רייסען אַרונטער פון זיך די עפאָלעמען, שלידערען זיי צו דער ערד, טרעמען זיי מיט די פיס און טאַנצען צום טאַקט פון דער מוזיק.

איך בין געווען זיכער, אז דערביי וועט זיך אָנהויבען אַ בראַוואַ־פּאַטשעריי ווי ס'איז דער פּאַל אין אמעריקאנער טעאַטער, ווען עס זיינען דארטען דאָ קאָמוניסטען. אָבער קיינער האָט דערביי ניט אפּלאָדירט...

אין אלגעמיין אפּלאָדירט מען ניט אין סאָוועט־רוסלאַנד אין די טעאַטערס ביי די סצענעס און שטעלען, וואס דריקען שאַרף אַרויס די פּראַפּאגאַנדע. מען איז שוין מיד פון דעם. מען ווערט ניט באַגייסטערט דערפון...

ארום און ארום איז דער באַלעט „פערענדזשי“ אינ'ם ארעסער „גאַראַדסקאַי־טעאַטער“ אוועקגעשטעלט געווארען מיט געשמאַק און עס איז געווען אַ פאַרגעניגען דאָס צו זעהן, כאָטש דער טענדענציעזער אינהאַלט האָט צופיל אַרויסגעשמאַרצט און צו שטאַרק געקאָנקורירט מיט דער קינסטלערישער זייט... עס איז אויך געווען אַ פאַרגעניגען צו זעהן ווי מענשען האָבען צווישען די אַקטען געשפּאַצירט אין דער „פּאָיע“ (לאַבי) פּונ'ם טעאַטער. אין אַ לאַנגען האַלבען קרייז זיינען זיי גע-

גאנגען פאָרלעכווייז, פונקט ווי זיי וואָלטען געשפאצירט אין אן אלעע פון אַ בולוואַר. מען האָט ניט פארשטעלט די וועגען און מען האָט זיך ניט צונויפגעשטופט אלע אין איין קוטשע, אין איין רעדעל.

אזוי שפאצירט מען צווישען די אקטען אין די מערסטע רוסישע טעאָטערס אין די גרויסע שטעט. עס פיהלט זיך אין דעם אַ סך יום־טוב־דיגקייט.

אינגאנצען אן אַנדער איינדרוק האָב איך, ליידער, געהאט ווען איך בין אַן אַנדער אָווענט אָוועק אינ'ם אדעסער אידי־שען מלוכה־טעאָטער, וואו מען האָט געשפילט אַ פיעסע מיט'ן נאָמען „דער חבר אינזשענער“...

כאָטש איך האָב זעהר ווייניג געהערט און זעהר ווייניג געוואוסט וועגען דעם אדעסער אידישען מלוכה־טעאָטער און וועגען די אקטיארען און אַקטריסעס, וואס שפילען דארט, האָב איך זיך דאָך געריכט צו זעהן אן אינטערעסאנטע טעאָטער־פארשטעלונג.

עפעס איז ארעס דאָך אזוי ענג פארבונדען מיט דער גע־שיכטע פון אידישען טעאָטער!

נאָך איידער אברהם גאָלדפאדען האָט אין רומעניען גע־גרינדעט דאָס אידישע טעאָטער, אין 77-1876, האָט מען שוין אין אדעס געשפילט אידישע פארשטעלונגען. ישראל גראדנער, דער ערשטער אמת־טאלאנטפולער אידישער אקטיאר, האָט אין אדעס אנגעהויבען זיין קאָריערע אלס אַ קעלער־זינגער און ער האָט דארטען געלעגט דעם ווינקעלשטיין פאר אידיש טעאָטער נאָך מיט עטלאכע און פופציג יאָהר צוריק.

אדעס איז אלע מאָל געווען אַ צענטער פון אידיש טעאָטער. דאָרט האָבען נאָך מיט אַ האלבען יארהונדערט צוריק גע־שפילט אזעלכע גרויסע קינסטלער ווי מאָגולעסקאָ, דוד קעסלער, יעקב פ. אדלער און אַנדערע אידישע שוישפילער, וועלכע פאר־נעמען דעם אויבען־אן אין דער געשיכטע פון אידיש טעאָטער. און ס'וואָלט דאָריבער געווען ניט מער ווי נאַטירליך, אז אין אַ אידישען מלוכה־טעאָטער איצטער זאָל זיך קינסטלעריש פיה־לען דער גייסט פון דעם בעסערען, וואס די פּיאָנערן פון אידי־שער טעאָטער־קונסט האָבען געשאפען אינ'ם משך פון אזוי פיל יאהרען.

איז דען ניט אזוי מיט'ן רוסישען טעאָמער? ניט קוקענדיג אויף דעם נייעם רעפערטואַר מיט דער „אידעאלאָגיע“, איז דער רוסישער טעאָמער קינסטלעריש דאָך פאַרבונדען מיט דעם טעאָמער פון שטשעפּקין און מאָטשאַלאָוו, מיט דעם טעאָמער פון פּראָוו סאַדאָווסקי און קאַראַטינין, און די אַלע אנדערע קינסטלער, וועלכע האָבען נאָך מיט אזוי פיל יאהרען צוריק אַוועקגעלעגט דעם ווינקעלשטיין פאַר אַ מאָדערנעם טעאָמער אין רוסלאַנד.

און אזוי האָט אויך געדאַרפּט זיין מיט דעם אידישען מלוכה-טעאָמער אין אדעס, ווייל אין דער געשיכטע פון אידישען טעאָמער איז אדעס ניט קיין קלענערע יחסנ'טע ווי — לאָמיר זאָגען — מאָסקווע אין דער געשיכטע פון רוסישען טעאָמער.

מיין נייגעריגקייט צו זעהן אַ אידישע פּאַרשטעלונג אין אדעס איז געווען גרויס, ווייל ווען איך בין געווען אין מאָסקווע האָב איך גראָד ניט געקענט זעהן קיין אידישע פּאַרשטעלונג אינ'ם דארטיגען קאַמער-טעאָמער, וועלכער האָט זעהר אַ גוטען נאָמען אין סאַוועט-רוסלאַנד.

אינ'ם אדעסער אידישען מלוכה-טעאָמער, וואָס געפינט זיך אויף דער קאַרל ליבקעכט גאַס, האָט מען מיך אויפגענומען זעהר גוט.

דער דירעקטאָר אליין האָט מיך איינגעלאָדען צו זיך אין קאַבינעט, דערנאָך האָט ער מיר געגעבען אַ פּלאַץ אין דער ערשטער רייע, און ער האָט זיך אליין אַוועקגעזעצט לעבען מיר. אבער טאַקע אין דעם, וואס ער איז לעבען מיר געזעסען און געהאַלטען אַן אויג אויף מיר איז באַשטאַנען די צרה, ווייל ווער ווייסט צי איך וואָלט געקענט אויסזיצען די נאַנצע פּאַר-שטעלונג, ווען מען וואָלט אויף מיר ניט געהאַלטען קיין אויג... פרייער פון אַלץ — דער טעאָמער אליין. דאָס איז ניט קיין טעאָמער, נאָר אַ שטאַל. אַלע רייען בענקלאַך זיינען גלייך, אזוי אז די צושויער, וואס זיצען ניט אין דער ערשטער רייע, קענען כמעט ניט זעהן וואס עס קומט פאַר אויף דער בינע. ארום און ארום איז אַ חשכות, אַן אָפּגעלאָזענע קייט און אַ קויר טינגייט, וואס מאכט פיהלען זעהר אונטהימליך. דער עולם שטופּט זיך: קיינער וויל ניט זיצען אויף די פּלעצער, וואס ער

האָט געקויפט, נאָר דוקא אויף די וואס ער האָט ניט געקויפט. און דאָ שטעלען זיך אין מיטען דערינען גאָר אוועק א פאָר רויטע ארמיער לעבען דעם אָרקעסטער, וואס איז פארשטעלט מיט ברע-טער. זיי, די אידישע רויטע ארמיער, וועלכע זיינען אוראי פון א קליין שטעדטעל, וואו מען האָט בלויז געהערט וועגען „טריאַטער“, ווילען זעהן מיט די אייגענע אויגען פון וואנען עס טראָגען זיך קלאַנגען, שטעלען זיי זיך אוועק און קוקען. און אזוי שטעהען זיי מיט די שפיציגע מיליטערישע היטלען און מיט די שווערע, לאַנגע שינעלען, ווייל אינ'ם טעאַטער איז קאַלט, ווייל אין טעאַטער איז נישטאָ קיין איין ווינקעלע, וואו עס זאָל זיך פיהלען א וואַרימע הימליכקייט...

גרוי, וואָכעדיג און חושך. אפילו קיין סימן פון יום-טוב'-דינקייט.

אפילו קיין אַנצוהערעניש ניט דאַרויף, אַז דאָס איז א טעאַטער, א טעמפעל פון קונסט!

אין אַזעלכע שטאַלען האָט מען געשפילט אידיש טעאַטער מיט פערציג-פופציג יאָהר צוריק. און ניט אין די גרויסע שטעט, נאָר אין די קליינע שטעטלאַך.

די געדרוקטע פראַגראַם איז געווען אויף אוקראַיניש. קיין איין אידיש וואָרט איז אין איר נישט געווען. און געשטאַנען איז אין דער פראַגראַם, אַז דאָס שטיק „טאָוואַרישטש אינ-זשענער“ פון י. דאָברושין און י. נוסיןאָוו איז א „דראַמאַ נא טרי דיאי אי סים ווירמין“, וואָס אויף אידיש קען דאָס הייסען — א דראַמע אין דריי אַקטען און זיבען בילדער.

און וואָס פאַר א „דראַמע“ דאָס איז געווען!...

און וואָס פאַר א שפּילען מען האָט אויף דער בינע גע-

וויען!...

קיין איינער פון די אַקטיאָרען האָט ניט ארויסגעוויזען קיין טאַלאַנט, און דער קאָמיקער פון דער פיעסע, דער וואָס האָט געשפילט די ראָלע פון עפעס א „פעטער מישא“, האָט געפראַ-וועט אַזעלכע ביליגע און פאַיאַצקע שטיק, אַז ס'איז געווען מיאום צו קוקען. ניט אין דער אויפפירונג און ניט אינ'ם שפּילען איז געווען געשמאַק און מאָס. אַלעס איז געווען גראַב, אומגעלומפערט, האַמערדיג און שווער. און דערצו האָבען נאָך די אַקטיאָרען און אַקטריסעס ניט גערעדט אזוי ווי מען רעדט

געוועהנליך אויף דער אידישער בינע אזוי פיל יאָהרען; אַלס „רעוואָלוציאָנערען“ אין דער טעאַטער־קונסט האָבען זיי אָפּגע־שאַפט דעם אוקראַיניש־אידישען דיאַלעקט, וואָס קלינגט אזוי שעהן אויף דער בינע, און זיי האָבען גערעדט ליטוויש. און וואָלט דאָס כאַטש געווען ליטוויש, וואָלט נאָך געווען צו דער־ליידען, איז דאָס אָבער געווען אַ ליטוויש מיט אַ רוסישען אַק־צענט, און עס האָט זיך אויסגעוויזען, אַז די אַקטיאָרען זענען גאָר ניט קיין אידען, נאָר רוסען, וואָס מוטשען זיך צו ריידען אידיש, פונקט אזוי ווי זיי מוטשען זיך צו שפּילען טעאַטער... עס איז שווער געווען צו גלויבען און ס'איז אוממעגליך געווען זיך פאַרצושטעלען, אַז דאָס שפּילט מען אזוי אידיש טעאַטער אין אדעס, אין דער שטאָט, וואָס איז אזוי ענג פאַר־בונדען מיט דער געשיכטע פון אידיש טעאַטער, אין דער שטאָט, וואו עס האָט אמאָל געשפּילט אַ מאָגולעסקאָ, אַ דוד קעסלער, אַ יעקב פ. אַדלער...

די צוויי מחברים פון דער „דראַמאַ נאַ טרי דיאי אי סים ווידמין“ האָבען זיך, ווי עס שיינט, אינגאַנצען ניט גערעכענט מיט די סאַמע עלעמענטאַרסטע כללים פון דראַמע, נאָר מיט דער ליניע, וואָס מען דאַרף דורכפירען לויט דער „אידעאָלאָגיע“, און זיי האָבען דאָס אָנגעמאלויצעט אַ קאַלעטוכע אָהן לייב און אָהן לעבען און אָהן אַ ברעקעל זין...

די הויפּט־העלרען פון דער „דראַמע“ זיינען געווען שטויב־פּאַמפעס, טעלעפּאָנען, מאַווי־בילדער, ראַדיאָס און „לאַנד־ספּיר־קערס“. קיין לעבעדיגע מענשען האָט מען דאַרטען ניט געזעהן, ווייל די מענשען, וואָס זענען יאָ געווען אויף דער בינע, זענען ניט געווען קיין מענשען, נאָר פּראָקלאַמאַציעס אויף צוויי פּיס. דערצו זיינען זיי נאָך געגאַנגען ווי אויף שטאַלצעס און האָבען גערעדט אזוי, אַז עס האָט אַזש געגרילצט אין די אויערען.

איבערגעבען דעם אינהאַלט פון דער „דראַמאַ נאַ טרי דיאי אי סים ווידמין“ איז ניט אזוי לייכט. עס האַנדעלט זיך דאָר־טען וועגען אַן אינזשעניר, וואָס קלייבט זיך פּאָהרען קיין אויס־לאַנד אין די אינטערעסען פון דעם טרעסט „לעבענסבויו“, וואו מען מאַכט דאָס די שטויב־פּאַמפעס און די אַנדערע אַנטיקען, פון וועלכע אַלע סוועלען אָן אזוי שטאַרק ווען מען מאַכט אַן אויסשטעלונג. אַנדערע מיטגלידער פון דעם „לעבענסבויו“ שטע־

רען אין דעם, און איינער, אליין דוקא ניט קיין כשר'ער, פאר-
שפרייט קלאנגען, אז מען קען דעם „חבר אינושעניר“ נישט גע-
טרויען. „קאמסאמאָלען“ און „קאמסאָמאָלצעס“, „אודארניקעס“
און „אודארניצעס“, „ווידוויזשענצעס“ און „ווידוויזשענצעס“
(„ארויסגערוקטע“, לאַמיר זאָגען), פלאַנטערען זיך פאר די פיס
און מאַכען אזא טומעל, אז מען ווייסט פשוט ניט אויף וואָס
פאר אַ וועלט מען איז.

און דאָ ווייזט מען אין מיטען דערינען אַ „מואווי“ אויף אַ
ליילעך — אַ בילד ווי אזוי מען האַלט קינדער אין די סאָווע-
טישע קינדערהיימען. די קינדער זיינען אין די וויגעלאַך, ווערט
אַ „קאמסאָמאָלעקע“ שטאַרק באַגייסטערט און שרייט אויס אויפ'ן
קול: „וויבער, זעהט! איצט וועט מען שוין קענען קינדלען
דריי מאָל אַ יאָהר!“... דערנאָך ווייזט מען אַ בילד פון אַ
שטוב מיט ווייסע ווענט, ווערט די זעלבע „קאמסאָמאָלעקע“ ווידער
שטאַרק באַגייסטערט און זי שרייט אויס — דאָס מאָל שוין צו
די מענער: „זעהט, אָט אזוי לעבען איצט פראַלעטאַריער!“...
אַ מיט-מאַש פון ליילעך און ברעטער; פון בילדער און
פראַזען; פון געשרייען און געוואַלדען; פון אונזין און פלוין
דעריין.

דערנאָך משפט מען עפעס אַ חבר, ווען מען געפינט אויס,
אז ער איז אַמאָל געווען אַ סאָציאַליסט, אַ מענשעוויק. מען
שליידערט אים באַשולדיגונגען אין פנים אריין און מען וואַרפט
אים אויס, אז פאר דער באַלשעוויסטישער רעוואָלוציע האָט ער
אַניטירט פאר פרייהייט און אַפילו ארויסגעלאָזען אַ פראַקלאַ-
מאַציע וועגען דעם. איינע אַ „קאמסאָמאָלעקע“, די חבר'טע
שורא, אַ מיידעל, וואָס קלאַפט שטאַרק מיט די פיס ווען זי
געהט און מאַכט שטענדיג מיט די הענט ווען זי רעדט, פונקט
ווי אַט-אַט וועט זי דער גאַנצער קאָנטר-רעוואָלוציע דערלאַנגען
אַ פאַטש איבער'ן פנים, — זי רעכענט דאָס אויס דאָס לאַנגע
צעטעל חטאים, וואָס דער באַשולדיגטער איז באַנאנגען אין
יענער צייט, ווען ער איז געווען אַ סאָציאַליסט. זי שליידערט
אים אין פנים די פאָדערונגען וואָס ער האָט דאָן ארויסגעשטעלט
אין עפעס אַ פראַקלאַמאַציע, וואָס ער האָט אָנגעשריבען, און
ווען זי טוט דאָס, ברענגט זי ארויס יעדען חטא זיינעם מיט גאַל
און גיפט און חוזק:

— פרייהייט פון וואָרט! ...

— פרייהייט פון געוויסען! ...

— פרייהייט פון פאַרזאַמלונגען!

און אַלץ מיט אַזאַ טאָן, פונקט ווי דער מענש וואָלט אין יענער צייט געווען דער גרעסטער פאַרברעכער דערמיט, וואָס ער האָט אַזעלכע פאַדערונגען ארויסגעשטעלט, פונקט ווי ער וואָלט מענשען אין מיטען גאָס געקוילעט...

און דער מענש, וועמען מען באשולדיגט אין אַט די אַלע „שרעקליכע פאַרברעכענס“, קאָרטשעט זיך אין דרייען און זוכט אַ גרוב וואו איינגעזונקען צו ווערען.

די גאַנצע געשיכטע שפּילט זיך אָפּ אין דער צייט פון דעם בארימטען ראַמזיין־פּראָצעס, ווען מ'האָט אַ גרויסע גרופע אינזשניערען באשולדיגט אין דעם, אַז זיי זענען שעדיגער — איז ווידער פאַראַן אַ געלעגעהייט, אַז אויף דער בינע זאָלען טרעלע־לעקען די „לאָרד־ספיקערס“ און עס זאָלען פּילדערן די ראַדיאָס און הינטער דער בינע זאָל מען זיך רייסען די העלזער, קווי־טשענדיג און שרייענדיג מיט באַנומענע קולות: „טויט די שעדיגער!“ דער „חבר אינזשעניר“ פון דער „דראַמאַ נאַ טרי דיאי אי סים ווידמין“, אַ מענש, וואָס איז נעבאָך גאָט די נשמה שולדיג אין זיין שטייגער פון שפּילען טעאַטער, דערשרעקט זיך שטאַרק; ער זוכט אַ וועג צו באַווייזען זיין לאַיאַליטעט, און פונקט דאָן וואַרפען אים די צוויי מחברים אַריין אין דער האַנט אַריין אַ פעקעל בריף פון אַן אַנדער „חבר אינזשעניר“, זיינעם אַ נאָהענטען פריינד; פון די בריף געפינט ער אויס, אַז נאָך אַ „חבר אינזשעניר“, איינער אַ ראַמאָו, וועמען מ'זעהט גאָר ניט אויף דער בינע די גאַנצע צייט, ווייל ער זיצט שוין אין טורמע, אָבער ווענען וועמען מ'האַלט אין איין ריידען, שרייבט זיך איבער טאַקע מיט אים, מיט דעם צווייטען „חבר אינזשעניר“, וועלכער איז אַ פריינד פון דעם ערשטען „חבר אינזשעניר“, און ער, דער ראַמאָו, איז אַ שעדיגער, אַ „וועדיטעל“ אויף רוסיש און אַ „שקידיק“ אויף אוקראַיניש, טראַכט דער ערשטער „חבר אינזשעניר“ ניט קיין סך און ער לויפט צו צו איינעם פון די הויפט העלדען אין דער פּיעסע, צום טעלעפּאָן, הייסט עס, און — ער רופט אָפּ די „געפּע־או“...

דאָס איז דער העכסטער קלימאקס און דאָס איז דער סוף פון דער פיעסע...
העכער, הייסט עס, קען מען שוין „קינסטלעריש“ ניט געהן. וואָרים וואָס קען נאָך „קינסטלעריש“ זיין העכער פון דער „גע־פּע־או“?
און דאָס שפּילט מען אין אַדעסער „אידישען מלוכה־טעאַטער“.
און אזוי שפּילט מען אין דער שטאָט, וואָס איז אזוי עננ פאַרבונדען מיט דער געשיכטע פון אידישען טעאַטער און וואו עס האָבען געלעבט און געשאַפען די גרעסטע קינסטלער פון דער אידישער בינע!
איז דאָס אפשר אויך אידישע קולטור? ...

די צוויי רוסלאַנדס — איינע אין בילדער און די צווייטע אין דער ווירקליכקייט.

פון קיין שטאָט אין סאָוועט-רוסלאַנד, אויסער מיין גע- בורטס-שטעטעל טראָסטינעץ, איז מיר ניט געווען אזוי שווער אוועקצופאָהרען ווי פון אַדעס.

די אַלטע פריינד און חברים, וואָס איך האָב דאָרט גע- טראָפּען, און אויך די נייע פריינד, וואָס איך האָב דאָרט גע- קראָגען, זיינען מיר געוואָרען זעהר נאָהענט. געבאָרענע און דערצויגענע אין אוקראַינע, האָבען זיי אַלע געהאַט אין זיך די סימפּאַטישע וואַרימקייט, וואָס איז מיר פּערזענליך אַלע מאָל אזוי ליב. זיי זענען אַלע געווען זעהר צוגעלאָזענע מענשען, וואוילע מענשען; עס איז מיט זיי אַלעמען געווען אַנגענעם צו פאַרברענגען, אפילו מיט די, וואָס האָבען ביי אַ סך געלעגענ- הייטען געהאַט טענות צו מיר פאַרוואָס איך קוק ניט אויף דער סאָוועטישער ווירקליכקייט מיט אַנדערע אויגען און פאַרוואָס איך גיב ניט צו, אַז כאָטש דער הונגער איז איצטער אזוי גרויס, קען אָבער אַנדערש ניט זיין, ווייל מען בויט, ווייל מען אנטווי- קעלט די אינדוסטריע און מען גרייט צו אַ באַדען פאַר אַ ניי לעבען...

ווען איינער פון זיי האָט אַזאַ מיינונג אויסגעדרוקט און געפראווט באווייזען, אַז ער איז גערעכט, האָט אַן אַנדערער זיך אָנגערופּען:

— מען רעדט ביי אונז אזוי שעהן וועגען דעם, וואָס מען בויט; מיט אַמאָל זיינען ביי אונז אַלע געוואָרען שטאַרק פאַר- קאָכט און זעהר באהאווענט אין אינדוסטריאַליזאַציע און אין פאַבריקאַציע. און איך זאָג, אַז אזוי בויען און סטראַיען קען מען בלויז אין רוסלאַנד... מען איז מקריב לעבענס, מענשליכע

לעבענס, פאר יעדען ציגעל, וואָס מען מויערט אַרײַן אין אַ פּאַבריק... עס קומט אױס, אַז מען בױט נײַט פּאַר'ן לעבען פּונ'ם פּאַלק, נאָר אױפ'ן חשבון פון זײער לעבען... דאָס בױען אַלײן איז טאַקע גוט; קײנער לײקענט נײַט די נײַצליכקײט דער-פון און קײנער צװײפעלט נײַט אין דער נױטיגקײט פון דעם. אײך בײן אַבער זײער, אַז דאָס רוסישע פּאַלק וואַלט זײך נײַט גענומען צום האַרצען ווען מען זאָל, לאַמיר זאָגען, דעם „דניעפּ-ראַסטראַי“, אָדער אַן אַנדער רױזגען „סטראַי“ אױסבויען, — נײַט דוקא אין פּינף יאָהר צײַט, נאָר אין צװאַנציג יאָהר צײַט, אַבי מען זאָל אײבער דעם נײַט דאַרפֿען שטאַרבען פאַר הונגער אײנ'ם בוכשטעבליכען זײן פון וואָרט, אַבי מען זאָל אײבער דעם נײַט דאַרפֿען לעבען אין אַזאַ נײַט, אין אַזאַ אַרײַמקײט און אין אַזאַ שמוץ...

דער מענש, וואָס האָט דאָס געזאָגט, איז דוקא נײַט געווען קײן גענגער פון דער סאָוועטען-מאַכט. פאַרקערט, ער האָט צוגעגעבען, אַז אונטער'ן סאָוועטען רעזשים זענען אױפגעטאָן געוואָרען זעהר אַ סך גוטע זאַכען, וואָס פאַרדינען ווירקליך גע-לײבט צו ווערען. ער האָט גערעדט זעהר וואַרים וועגען דער גרויסער אַרבייט אײבער'ן גאַנצען לאַנד אָפּצושאַפֿען „בעזגראַ-מאַטנאַסט“. ער האָט אױך גערעדט זעהר וואַרים וועגען דער שטעלונג פון דער סאָוועטען-מאַכט צו די קלענערע פעלקער אין רוסלאַנד און צו זײער קולטור; ער האָט צוגעגעבען, אַז אױף דעם געבײט איז אױפגעטאָן געוואָרען זעהר אַ סך; אין אַלגעמײן האָט ער גערעדט זעהר סײַמפּאַטיש און וואַרים וועגען אַ סך גוטע זאַכען, וואָס די סאָוועט-רעגירונג האָט אױפגעטאָן; ער האָט אַבער געזאָגט, אַז ער קען בשום אופן נײַט אײַנשטימען מיט דעם שטײגער ווי אַזױ מען פרואווט דורכפירען דעם פּינף-יאָהריגען פּלאַן, ווי אַזױ מען בױט מיט לעבעדיגע מענשען אַלס פונדאַמענט; ער האָט אין זײך געהאַט דאָס וואָס מען רופט אַן „מענשליכקײט“, און דאָס אַלײן איז שױן געווען גענוג, אַז מען זאָל אױף אים קוקען ווי אױף אַ קאָנטר-רעוואָלוציאָנער...

מיט דעמזעלבען מענשען בײן אײך בײ אַן אַנדער געלעגענ-הײט געווען אין אַ הויז, וואו אײך האָב באַדאַרפט אײבערעגעבען אַ גרום פון אַמעריקע, און דאַרטען איז אים שױן גאָר אױס-געקומען צו זײן דער פאַרטיידיגער פון די סאָוועטען, ווייל אַן

אַנדערער האָט געפראוויט באווייזן, אז אין סאָוועט־רוסלאַנד איז אין לעבען נישטאָ קיין איין ליכטיגע זייט... — די ליכטיגע זייט, — האָט יענער געזאָגט, — איז בלויז די וואָס מען טייטשט אריין ווען מען ניט אַ צושפרייט די סדרה פון חקירות וועגען דעם, וואָס עס וועט זיין, אז משיח וועט קומען... אייניגע קענען זאָגען, אז דאָן, דאָס הייסט, ווען מען וועט שוין דורכפיהרען דעם פלאַן, אָדער די פלענער פון דער „אינדוסטריאַליזאַציע“, וועט קומען די גאולה און אלע וועלען קריגען גלייכע חלקים ביי דעם גרויסען טיש וואו מען וועט עסען דעם שור־הבר מיט'ן לױתן און טרינקען דעם יין המשומר, און אַנדערע קענען זאָגען, אז אויך דאָן וועלען די חלקים זיין ניט גלייך. עס איז אַ פראַגע פון אויסטייטשען און אריינטייטשען, פון חקירות און השערות, וואָס קענען זיך קלייניגען זעהר שעהן, אָבער זעהר ווייט. די ווירקליכקייט אָבער איז צו אַ פינפטערע, אַ שוואַרצע, אַ וויסטע און אַ גרויע. אין קיין לאַנד אין דער וועלט וואָלטען מענשען נישט געקענט לעבען אונטער אַזעלכע אומשטענדען. איבער קיין אַנדער פּאָלק אין דער וועלט וואָלט מען ניט געקענט מאַכען אַזעלכע עקס־פערימענטען...

דער ערשטער האָט ניט אינגאַנצען איינגעשטימט. ער האָט באווייזן מיט אַ גאַנצער רייע פאַקטען, אז אין סאָוועט־רוסלאַנד זיינען יאָ פאַראַן אַ סך ליכטיגע זייטען און איינער פון זיינע אַרגומענטען איז געווען, אז די רעגירונג טוט אלץ וואָס ס'איז נאָר מעגליך צו בילדען דאָס פּאָלק.

— דאָס ווערט דאָך געטאָן אויף אַ ריזיגען פאַרנעם, — האָט ער געזאָגט, — אויף דער גרויסער נעיץ פון שולען און פאַרשיידענערליי לערן־אַנשטאַלמען איבער'ן גאַנצען לאַנד, לערענט מען דאָך דאָס פּאָלק ווי אזוי זיך צו פיהרען און ווי אזוי צו לעבען. מען טוט דאָס ניט נאָר מיט דער הילף פון לערער און ביכער, נאָר אויך מיט פּלאַקאַטען און אַפישען, וואָס מען הענגט אויס אומעטום, וואו מענשען קומען זיך נאָר צונויף... און באַלד איז אַוועק אַ שמועס וועגען די פאַרשיידענערליי פּלאַקאַטען און אַפישען, וואָס הענגען אויף די ווענט פון אלע רוסישע וואָקזאַלען און אלע סאָוועטישע אינסטיטוציעס: מען האָט זיך צורערט גאַנץ ברייט וועגען דער סאָוועט־רוסלאַנד,

וואָס אין בילדער, און דער סאָוועט־רוסלאַנד וואָס אין לעבען, און דאָן האָט איינער, אַ שטילער מענש, וואָס האָט בלויו פון צייט צו צייט אַ טרעפליכע באַמערקונג אַריינגעוואָרפֿען, געזאָגט אזוי:

— איר רעדט דאָ וועגען פֿלאַקאטען און אַפישען, און דאָס פיהרט מיך ארויף אויפ'ן געדאַנק, אַז כדי גוט צו פאַרשטעהן די לאַגע ביי אונז אין לאַנד דאַרף מען ניט זיין דוקא אַ פּאַלי־טיקער, נאָר — אַ טעאַטער־מענש... יאָ, יאָ דאָס וואָס איר הערט, — אַ טעאַטער־מענש!... וואָרים, פאַרשטעהט איר מיך, זינט מען האָט ביי אונז גענומען דורכפיהרען דעם פינהיאָהריגען פֿלאַן איז דאָס גאַנצע לאַנד אונזערס געוואָרען פונקט ווי אַ טעאַטער, וואו די פאַרוואַלטונג רעכענט זיך אינגאַנצען ניט מיט'ן עולם, מיט די מענשען; פשוט גערעדט: מען האָט דעם עולם אין דר'ערד... אויף די פֿלאַקאטען און אַפישען אַנאַנסירט מען בפירוש, אַז מען שפילט „האַמלעט“, אַן העראַישע פיעסע פונ'ם קלאַסישען רעפערטואַר, און שפילען שפילט מען גאָר „די צוויי קוני לעמעלס“... און דאָס איז אַסעגען דעם וואָס איר זאָגט — פֿלאַקטען...!

דאָס האָט ביי אייניגע שטאַרק אויסגענומען, אָבער עס זיינען אויך געווען אַזעלכע, וואָס זיינען אויף אים אָנגעפאלען דערפאַר. איינער האָט אים געזאָגט:

— איר זענט נאָך אַלץ געבליבען דער אינטעליגענט!

— און איך שעהם זיך ניט דערמיט, — האָט יענער גע־ענטפערט. — שעהמען זיך דאַרפֿט איר, וואָס „אינטעליגענט“ איז ביי איך געוואָרען אַ זידעל־וואָרט.

אויפּוואָרפען אַ מענשען, אַז ער איז אַן אינטעליגענט, — דאָס איז אין סאָוועט־רוסלאַנד אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך. מען זאָגט ארויס דאָס וואָרט „אינטעליגענט“ מיט פאַראַכטונג, מיט גאַל, און ווען מען שליידערט דאָס איינעם אין פנים אריין, מאַכט מען דערביי אַזאַ מינע, פונקט ווי מען וואָלט יענעם אין טאַטענס טאַטען אריין געשאַלטען. אַנשטאַט צו זאָגען אַן „אינטעליגענטער מענש“, באַנוצט מען דעם אויסדרוק „אַ קולטורעלער מענש“. דאָס וואָרט „אינטעליגענט“ איז טריף ווי חזיר... און דאָס איז אין דעם לאַנד, וואָס האָט שטענדיג געהאַט די שענסטע און סימפּאַטישסטע אינטעליגענץ, וואָס האָט געהאַט

א שם איבער דער גאַנצער וועלט אַלס עהרליכע און איבערגע-
בענע אידעאָליסטען!...

איז אין דעם אַליין ניט פאַראַן קיין סימבאָלישעס?...

פאַר דער צייט וואָס איך בין געווען אין אַדעס איז מיר
כמעט קיינמאָל ניט אויסגעקומען צו הערען ווי מענשען פיהרען
צווישען זיך אַ געשפרעך ווי אינטעליגענטע מענשען. אָדער
מען האָט גערעדט וועגען די פּריווען פון ברויט און אַנדערע
עסענוואַרג-אַרטיקלען, אָדער מען האָט זיך געקריגט איבער פּאָ-
ליטיק. וועגען ביכער, ליטעראַטור, טעאַטער, קונסט, מוזיק
האָט מען ניט גערעדט.

אין דעם פרט איז אַדעס ניט קיין אויסנאַם. אַזוי איז
אויך אין אַנדערע רוסישע שטעט: מ ע ז ר ע ד ט נ י ט,
נ אָ ר מ ע ז ק ר י ג ט ז י ר . . .

מענשען זיינען פול מיט כעס און שנאה איינער אויפ'ן
אַנדערען. מען האָט זיך פיינט, מען געטרויט זיך ניט.
מען האָט זיך פיינט ווען מען שטעהט אין „אַטשערעד“
צו קריגען עפעס וואָס צו עסען, און איינער דעם אַנדערען וואָלט
גערן פון דער רייהע ארויסגעוואָרפען ווען ער וואָלט נאָר גע-
קענט.

מען האָט זיך פיינט ווען מען דאַרף ערגיץ פאַרכאַפּען אַ
פּלאַץ ווען אַלע שטופען זיך — מען איז שטענדיג גרייט זיך
צו קריגען. אין אַלעמען זעהט מען בלוז די שלעכטע זייט,
ניט די גוטע...

ביי איין „אַטשערעד“ אין אַדעס האָב איך געזעהן אַזאַ
סצענע:

אַן אָרימע פרוי איז צוגעלאָפּען ווי אַ צומישטע און האָט
געבעטען אַן אַנדער פרוי, אַז זי זאָל זי לאָזען זיך אַוועקשטעלען
פאַר איר, כדי זי זאָל ניט דאַרפען וואַרטען אַזוי לאַנג; זי קען
ניט וואַרטען, ווייל אַ קינד איר'ס איז קראַנק און ס'איז גע-
בליבען אַליין אין הויז.

— טוט מיר די טובה, בירגערין, — האָט זי זיך גע-
בעטען, — מיין קינד איז קראַנק.

אָבער די בירגערין האָט איר די טובה ניט געוואָלט טאָן.

— מיר ווייסען, מיר ווייסען, — האָט זי געזאָגט, — אונט
קען מען מיט אַזעלכע שטוקעס ניט נעמען.

פון איינעם צום אנדערען איז די פאַרצווייפעלטע פרוי גע-
לאָפּען און אַלץ געבעטען, מען זאָל איר אוועקגעבען דאָס פּלאַץ
אינ'ם „אַטשערעד“, ווייל איר קינד איז קראַנק און זי קען
דאָריבער דאָ לאַנג ניט וואַרטען; אָבער אַלע האָבען זי געטריבען
פון זיך און אַלע האָבען געזאָגט, אַז זיי קען מען מיט אַזעלכע
„שטוקעס“ ניט נעמען...

עס האָט זיך ניט געפונען קיין איינער, וואָס זאָל אַרויס-
ווייזען כאָטש אַביסעל מענשליכקייט, כאָטש אַביסעל רהמנות...
אַליין פאַרביטערטע, האָבען זיי ניט קיין צוטרויען צו
קיינעם. אַליין אונטער'ן דרוק פון אַ שווער לעבען, וואָס ציהט
זיך שוין אַזוי יאָהרען און יאָהרען, ווערען זיי אַזוי פאַרטאָן
אין זיך, אַז זיי זעהען שוין ניט קיינעם, ווען ס'קומט צו אַזאַ
זאַך ווי קריגען אַ שטיקעל ברויט, אַ ביסעל מילך, אָדער אַן
אַנדער ביסעל שפּייז, מיט וואָס מען קען דעם הונגער שטיילען...
פון איין זייט — אידעאָליסטען, וועלכע זיינען אַזוי פאַר-
טאָן אין דער מענשליכער אַזוי זעהען ניט די מענ-
שען, און פון דער אנדערער זייט — אָרימע, אויסגעהונגערטע
און צוטומעלטע באַשעפענישען, וועלכע זיינען אַזוי פאַרטאָן
אין זיך און אין זייער אייגענער נויט, אַז זיי זעהען שוין ניט
קיינעם...

זעהן מענשען ביי דער אַרבייט אין אַ פאַבריק, וואו האַ-
מערס קלינגען און פונקען שפּריצען, אָדער וואו מאַשינען רוי-
שען און אייזענס קלאַפּען — דאָס איז נאָך ניט אַלעס. דער
עיקר איז — זעהן ווי אַזוי עס לעבט אין דער הייזער
דער מענש, וואָס אַרבייט... און אין דער היים לעבט דער מענש
וואָס אַרבייט אין אָרימקייט, אין נויט, אין ניט-סאַניטאַרישע
באדינגונגען און זעהר אָפט הונגערט ער.

דאָס האָב איך געזעהן אין אַדעס און אויך אין אַנדערע
שטעט, ווייל איך בין דאָרט געווען ניט נאָר אין די פאַבריקען,
וואו מענשען אַרבייטען, נאָר אויך אין די היימען, וואו מענשען
לעבען...

ביים געזעגענען זיך אין אַדעס מיט אייגענע און פרעמדע
האָב איך אַ סך איבערגעלעבט, ווייל איך האָב געזעהן ווי מין
קומען האָט זיי אַלעמען שטאַרק צורודערט. יעדער איינער
האָט געוואָלט, אַז איך זאָל ניט נאָר אויסהערען, נאָר אַריינ-
גיין...

זאפען אין זיך די טראגעדיע פון זיין שווערען לעבען, אז איך זאל דאָס ניט פאַרגעסען ווען איך וועל קומען צוריק קיין אַמע-ריקע. אין די אויגען זיינען ביי אַלעמען געשטאַנען טרערען, און אַלע מאָל איז אַנאַנדערער צוגעגאַנגען נעהנטער — ער וויל זאָגען נאָך אַ וואָרט, ער וויל דערמאָנען אָן עפעס וואָס ער האָט שוין פריהער געזאָגט און ער וויל בעטען נאָך עפעס וואָס ער האָט שוין פריהער געבעטען.

— זעהט עפעס, טוט עפעס! — האָט יעדער איינער אַלץ דאָס זעלבע איבערגע'חזר'ט. — זאל מען אונז העלפען!
און איינער, אַ ליבער מענש, וואָס איז געבליבען מיט אַ פול האַרץ אַן אָנגעווייטאַגטס, וויל ס'האָט זיך אים אַלץ גע-דוכט, אז ער האָט מיט מיר נאָך ניט גענוג גערעדט, אז ער האָט מיר נאָך ניט גענוג דערזעהלט פון זיין לעבען דעם פינ-סטערען, וואָס ער קען שוין מער ניט אַריבערטראָגען — ער איז לאַנג געשטאַנען לעבען מיר אַ שטילער, אַ פאַראומערטער; די אויגען זיינען ביי אים געווען פול מיט טרערען און בייסענדיג די אונטערשטע ליפ פון גרויס נערוועזיטעט און צורודערטקייט האָט ער געזאָגט:

— עס איז אזוי גוט וואָס דו ביזט געקומען, און דאָך איז דאָס אזוי שלעכט...

ער האָט, אַפנים, געדענקט, אז איך פאַרשטעה אים ניט אזוי גוט, און ער האָט דאָס געפרואווט מאַכען קלאָר:

— פריהער, — האָט ער געזאָגט, — האָבען מיר זיך שוין ווי ס'איז געהאַט צוגעוואוינט צו די צרות... אָפגעשניטען פון דער וועלט, האָבען מיר זיך פאַרגעסען און מיר האָבען געמיינט, אז אזוי דאַרף עס שוין זיין. אין דער פאַרצווייפלונג האָבען מיר געפרואווט געפינען אַ טרייסט אין דעם וואָס ס'איז שוין נישטאָ קיין טרייסט, וואָס ס'איז שוין נישטאָ קיין אַנדער אויס-וועג... ביזטו געקומען און מיר האָבען דערפיהלט דעם אַטעם פון אַן אַנדער וועלט, פון אַן אַנדער לעבען... מיר וועלען פון דיר טראכטען ווי פון אַ מענשען, וואָס האָט זיך מיט זיין אייגענעם ווילען געגעבען אַ הויב-אויף אין אַמעריקע און איז געקומען צו פאָהרען אין סאָוועט-רוסלאַנד, און איצט פאָהרט ער אַוועק מיט זיין אייגענעם ווילען, וועט זיין אין אַזעלכע שטעט ווי וואַרשע, בערלין, פאַריז, וועט אַנקוקען אַ וועלט און

וועט זיך ווידער אוועקפּאָהרען צוריק קיין אמעריקע... יאָ, דו פּאַרשטעחסט, אין דיר האָבען מיר דערפיהלט דעם אָטעם פון אַן אַנדער וועלט, פון אַן אַנדער לעבען, און דאָס האָט אונז שטאַרק צורודערט. און דערפאַר איז ניט נאָר גוט וואָס דו ביזט געקומען, נאָר אויך שלעכט...
איך האָב אים פּאַרשטאַנען.

איך האָב אויך פּאַרשטאַנען אַן אַנדערען פון מיינע פריינד, וועלכער איז געווען ניט צופרידען דערפון וואָס אַלע קלאַגען זיך אזוי פיל. ער, דער אַנדערער פריינד מיינער, האָט גע- האַלטען ביים ווערען אַ „כהן“, דאָס הייסט, ער איז געווען אַ קאַנדידאַט, מען זאָל אים ארייננעמען אין דער קאָמוניסטישער פּאַרטיי און ער האָט דאריבער געדאַרפט זיין פּאַרוויכטיג מיט אַ וואָרט...

פאַר'ן אוועקפּאָהרען בין איך געווען אין דער „אינטוריסט-ביוראָ“, וואו עס זיינען אויך די ווענט געהאַנגען אַ סך בילדער, וואָס האָבען גערייצט דאָס אויג מיט זייער רייכקייט אין קאָ-לירען. בילדער פון פּאַבריקען און זאַוואָדען, וואָס מען האָט שוין אויסגעבויט און וואָס מען האַלט ערשט אין בויען, בילדער פון שעהנע געגענדען, וואוהין מען קען פּאָהרען, און בילדער פון מענשען, וואָס זיינען געזונט און לוסטיג און פרעהלאַך אויף פּאַראַדנע פייערונגען, וואָס ווערען געפּראַוועט דאָ און דאָרטען — אַלץ בילדער, וואָס פּאַרכאַפּען דאָס אויג מיט זייער רייכקייט אין קאָלירען און פּאַרבען.

און שפּעט אין אָווענט, ווען איך האָב זיך אויפ'ן וואַקסאַל געזעגענט מיט מענשען, וואָס זיינען געווען אָנגעטאַן ווי בעטל לער און איך האָב זיך אוועקגעזעצט אין צוג צו פּאָהרען ווייטער, האָב איך אַ סך געקלערט וועגען די בילדער, וואָס הענגען אויף די ווענט און וועגען דער ווירקליכקייט, וואָס איך האָב געזעהן אין לעבען. איך האָב ניט געקענט פּאַרגעסען וואָס מענשען, לעבעדיגע מענשען, האָבען מיר דערצעהלט וואָס זיי טראַגען אַריבער און ווי זיי ליידען הונגער און נויט זינט מען האָט זיך גענומען דורכפיהרען דעם פינף-יאָריגען פּלאַן, אַרויפֿלעגענדיג די גאַנצע וואָג אויף דער „שווערער אינדוסטריע“ און פּאַרנאַכ-לעסיגענדיג אינגאַנצען די טאַג-טעגליכע נויטען פּונ'ם לעבען. און טראַכטענדיג אזוי וועגען די ב י ל ד ע ר און פ ל אַ-

ק א ט ע ן אויף די ווענט און וועגען דער ו ו י ר ק ל י כ-
 ק י י ט אין לעבען, האָב איך זיך דערמאָנט אָן דעם וואָס
 יענער שטילער מענש אין אדעם — דער מענש, וואָס שווייגט
 אַ סך און קומט בלויז אָפּ מיט אַ טרעפליכער באַמערקונג פון
 צייט צו צייט — האָט געזאָגט.

„זינט מען האָט ביי אונז גענומען דורכפיהרען דעם פינף-
 יאָריגען פּלאַן, — האָט ער געזאָגט, איז דאָס גאַנצע לאַנד אונ-
 זערס געוואָרען פונקט ווי אַ טעאַטער וואו די פאַרוואַלטונג
 רעכענט זיך אינגאַנצען ניט מיט'ן עולם, מיט די מענשען...
 פשוט גערעדט, מען האָט דעם עולם אין דער ערד... אויף די
 פּלאַקאַטען און אַפישען אַנאַנסירט מען בפירוש, אַז מען שפּילט
 „האַמלעט“, אַ העראַישע פּיעסע פונ'ם קלאַסישען רעפערטואַר,
 און שפּילען שפּילט מען גאָר „די צוויי קוני לעמעלס“... און
 דאָס איז אַקעגען דעם וואָס מען זאָגט — פּלאַקאַטען“...

מיר איז שווער געווען אויפ'ן האַרצען ווען דער צוג האָט
 זיך גערירט, ווען מען האָט אָנגעהויבען אַרויספאַהרען פון אַדעם.
 איך האָב לאַנג געקוקט אין פענסטער. אַרום און אַרום איז
 געזען אַ פינסטערע נאַכט...

דער מענש מיט דער טארבע און דער מענש מיט דער לאפעטע.

פון אדעם בין איך ארויסגעפאָהרען קיין טולטשין — א שטאָט, וואָס איז מיר געווען גוט באקאנט נאָך פון יענע צייטען איידער איך בין אוועק קיין אמעריקע; א שטאָט, וואָס האָט געשפילט א גרויסע ראָלע אין דעם בארימטען כמעלניצקי-אויפֿ-שטאַנד אין אוקראַינע און אויך אין דעם רעוואָלוציאָנערען אויפֿשטאַנד פון די „דעקאַבריסטען“ אין 1825.

עס איז שוין געווען שפעט אין דער נאַכט ווען איך האָב זיך אויפֿ'ן באַן אויפֿגעזעצט. אויפֿ'ן האַרצען איז מיר געווען שווער; איך האָב אַלץ ניט געקענט פאַרנעמען אָן דעם גרויסען חורבן, וואָס איך האָב אין אדעם געזעהן און ס'איז מיר געווען שווער זיך צו שידדען מיט די נאָהענטע, וואָס זענען דאָרט גע-בליבען אינ'ם אייזערנעם קלעם פון א פינסטער לעבען, וואָס האָט ניט קיין היינט און ספעקולירט מיט'ן מאַרגען. א גאַנצע נאַכט האָב איך ניט געקענט שלאָפען; אלע מאָל האָב איך זיך אויפֿגעכאַפט, צוהערענדיג זיך צום קלאַפען פון די רעדער ווען דער צוג איז געלאָפען און צו די קולות פון מענשען אויף די וואַקזאלען ווען דער צוג איז געשטאַנען, און ווען דער בלויער פרימאַרגען האָט אָנגעהויבען אריינקוקען דורכ'ן פענס-טער און די פאַרשנייטע פעלדער האָבען פון זיך אינגאַנצען אַרונטערנוואַרפען די פינסטערניש פון דער נאַכט, בין איך אויפֿגעשטאַנען און צושפאַרענדיג דאָס פנים צו דער גלעזערנער שויב. וואָס איז געווען פאַרהאַקט. האָב איך לאַנג אויף די פאַר-שנייטע פעלדער געקוקט און אלע מאָל האָב איך אויף אַן אַנדער וועג געזעהן ווי עס שלעפט זיך ערגעץ א מענש מיט א שווערען זאַס אויף די פלייצעס...

א מענש מיט א שווערען זאק אויף די פלייצעס — דאָס איז דאָס ערשטע וואָס מען דערזעהט אין סאָוועט־רוסלאַנד אזוי שנעל ווי מען עפענט די אויגען אין דער פרי און מען גיט א קוק אין דרויסען. מען זעהט אים אין די גאסען, מען זעהט אים אויף די וואַקזאַלען און מען זעהט אים אויף אַלע וועגען און שטענען...

אזוי שנעל ווי די נאכט געהט אוועק און דער פרימאָרגען קומט אָן דערזעהט מען שוין אויף א ווייטען וועג דעם רוסישען מענשען מיט א שווערער טאַרבע אויף די פלייצעס. ערנעץ אין אַן ענג שטיבעל האָט ער זיך שפעט אין דער נאכט פונ'ם שלאָף אויפגעכאַפט, גענומען די טאַרבע אויף די פלייצעס און זיך געלאָזט אין וועג אריין...

וואוהין געהט ער ?

וואוהין שלעפט ער זיך, דער מענש מיט דער טאַרבע ? דאָס איז פאַר אים אַליין ניט אַלע מאָל אינגאַנצען קלאָר... ער געהט ערגעץ, ווייל דער הונגער טרייבט אים... ער זוכט עפעס, ווייל ער האָט נאָר ניט...

דער באַן האָט זיך אָפגעשטעלט אויף דער קליינער סטאַנציע פונ'ם שטעטעל קאָדימאַ, וואָס האָט פון דערווייטענס, אינ'ם גרויען פרימאָרגען, אויסגעזעהן נאָך וויסטער און הושכ'ער ווי ס'איז געווען אַמאָל. פאַסאָזשירען מיט שווערע קלומקעס און פעק זיינען אין איילעניש געלאָפּען צו די וואַגאַנען, און נאָכדעם ווי דער צוג האָט זיך גערירט האָב איך פונ'ם צווייטען „קופּעי“ דערהערט דאָס קרעכצען פון א פרוי און די שטים פון א מאַן. די טיר פון יענער „קופּעי“ איז געווען אָפּען, בין איך צו־געגאַנגען זעהן וואָס דאָרטען קומט פאָר, און איך האָב געזעהן ווי אויפ'ן דיוואַן, וואָס דינט בייטאַג אַלס א פּלאַץ צו זיצען און ביינאַכט אַלס א פּלאַץ צו שלאָפּען, איז געלעגען א פויערטע אין א שווערען פעלץ און מיט א שאַלעכעל אויפ'ן קאָפּ און לעבען איר איז געשטאַנען א פויער — א פאַרלאָרענער, א צו־טראַגענער, ווייל ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט דער קראַנקער פרוי, וועלכע האָט די גאַנצע צייט ניט אויפגעהערט צו קרעכצען אזוי שווער, אַז עס האָט אַזש געריסען ביים האַרצען. דאָס איז געווען דאָס ערשטע מאָל וואָס איך האָב אין

סאָוועט־רוסלאַנד, אין דער רעפּובליק פון אַרבייטער און פּויעריים, געזעהן אַ פּויער אין אַ ווייכען וואַגאַן, ניט אין קיין האַרטען... עס איז געווען אַ רחמנות צו זעהן ווי די קראַנקע פּויערטע מוטשעט זיך, ווי זי קרעכצט, ווי זי אָטעמט שווער, און ס'איז אויך געווען אַ רחמנות צו זעהן ווי דער פּויער לעבען איר איז אומבאהאַלפּען.

— לײַג, לײַג! — האָט ער שטיל געזאָגט דער קראַנקער ווייב זיינער, ווען זי האָט געפרוּאוּוט זיך אויפהויבען, דרעהענדיג זיך אין אַנגסטען. — לײַג שטיל... עס וועט איבערגעהן... אָבער די קראַנקע פּויערטע האָט ניט געקענט איינלייגען שטיל. זי האָט אַלץ געקרעכצט און שווער געאָטעמט און דאָס פנים איז ביי איר געווען בלאַס ווי ביי אַ טויטען... און אין מיטען דערינען איז אריינגעקומען דער קאַנדוקטאָר, און דערזעהענדיג די פּויערטע מיט'ן פּויער אין אַ באַזונדער „קופּעי“ פּונ'ם „ווייכען“ וואַגאַן, איז ער געבליבען שמעהן אַן איבערראַשטער; ער האָט זיך, קענטיג, אויף אַזאַ זאך ניט גער־ריכט, ניט געוועהנט געוואַרען דערצו. און נאָכדעם ווי ער האָט אַנגעקוקט זייערע בילעטען, האָט ער געזאָגט:

— נישט דאָ, בירגער, דאַרפט איר זיין... איר דאַרפט אַריבערגעהן אינ'ם „האַרטען“ וואַגאַן...

— דאַרטען איז דאָך אָבער פּול, — האָט דער פּויער שטיל און אונטערטעניג געפרוּאוּוט האָבען אַ טענה. — דאַרטען איז דאָך אַפילו נישטאָ קיין פּלאַץ זיך אַוועקצוועצען... און זעהט, בירגער, די פרוי איז קראַנק... אַפילו לייגען איז איר שווער... קוים וואָס זי אָטעמט...

— איך קען זיך אָבער ניט העלפּען, — איז דער קאַנדוקט־טאָר געווען שטרענג. — די בילעטען זענען פאַר'ן „האַרטען“ וואַגאַן. דאַרט איז אייער פּלאַץ...

— אָבער, מענש, האָט נאָט אין האַרצען, — האָט די קראַנקע פּויערטע קוים ארויסגערעדט. — איר זעהט דאָך, איך עק זיך...

איך קען זיך אָבער נאָר ניט העלפּען, — האָט דער קאַנדוקטאָר געענטפּערט, האַלטענדיג די אויגען אַרונטערגעלאָזען צו דער ערד.

ער האָט זיך, אַפּנים, געשעהמט, און אפּשר האָט אים טאַקע וויי געטאָן דאָס האַרץ צוּזעהענדיג די לייִדען און די שמערצען פּון דער קראַנקער פּרוי. אָבער ער האָט דאָך מיט אַ באַפּעהר לענדען טאָן געזאָגט:

— נעמט די פּעקלאַך און קומט!...

און דער אָרימער פּויער און די קראַנקע פּויערטע האָבען גענומען די פּעקלאַך און זענען מיט'ן קאָנדוקטאָר אַוועק אין דעם האַרטען וואַגאָן, וואו עס איז געווען אַזוי ענג, אַז מען האָט קוים געקענט געפּינען פּלאַץ וואו צו שטעהן.

און אין וואַגאָן האָט זיך ניט געפּונען אַפּילו קיין איינער, וואָס זאָל כאָטש זאָגען, אַז ס'איז אויף דער קראַנקער, אָרימער פּויערטע אַ רחמנות...

מען איז שוין געוועהנט צו זעהן ווי מענשען מוטשען זיך, ווי מענשען לייִדען און ווי מענשען שטאַרבען. אַזעלכע זאַכען דיהרען שוין ניט קיינעם...

איך בין פאַרבייגעפּאַרען רודניצא, קריזשאַפּאַל און אַנדערע שטעטלאַך, וואָס איך האָב נאָך געדענקט פּון אַמאָל. זיי האָבען אַלע אויסגעזעהן וויסמ, הושך און אָפּגעלאָזען — קוויטיגע פּלע-קען אויף דער אומענדליכער ווייטקייט פּון די פאַרשנייטע פּעל-דער, פּון וועלכע עס האָט געאַטעמט מיט רוסישען ברייטען פאַר-נעם. און אומעטום, אויף אַלע וועגען און שטעגען, האָט מען געזעהן דעם מענשען מיט דער טאָרבע אויף די פּליצעס...

אויף דער סטאַנציע זשוראַוּליאַוּקע בין איך אַרונטער פּונ'ם באַן. פּון דאָרטען האָב איך מיט'ן „אויטאַבוס“ געדאַרפט פּאַהרען אַכט וויאַרסט קיין טולטשין, און מ'האַט מיר געזאָגט, אַז ער „מאַכט“ דאָס אין דריי פּערטעל שטונדע. אָבער דער „אויטאַבוס“ איז ניט געגאַנגען, ווייל דער גאַנצער וועג איז געווען פאַרשאַטען מיט שניי, און מען האָט מיר געזאָגט, אַז דאָס איז דערפּאַר, ווייל די לייסטלאַך, וואָס מען האָט אַוועקגע-שטעלט ביים וועג אַלס אַ באַוואַרענונג געגען שניי, האָבען זיך אַרויסגעוויזען צו זיין צו נידעריג, כאָטש געאַרבייט אויפ'ן „פּלאַץ“ האָט מען אַ לענגערע צייט, פאַרזיכערענדיג אַלעמען, אַז מער וועט שוין דער שניי דעם וועג ניט קענען פאַרשיטען. ווידער האָב איך זיך געמוזט שלעפּען אויף אַ שליטען מיט

צוויי אויסגעהונגערטע און איינגעדארטע פערדלאך, וועלכע האָר
בען זיך אַלע מאָל אָפגעשטעלט, און ווידער איז מיר אויסגע-
קומען צו הערען ווי רוסישע מענשען ריידען וועגען „אַנאַגען
און אַריבעריאַגען אַמעריקע“ אין דער צייט ווען אַ פאַרשמאַכטער
און אָפגעריסענער פויער טרייבט איינגעדארטע פערדלאך אויף אַ
וויסטען וועג אַ שווערען, שרייענדיג דערביי:

— „אַמאָ, מאַלעו“ ...

— אין אַמעריקע, — מאַכט אַזוי איינער פון די פאַסאַ-
זשירען פעסט און זיכער, — איז מען אונז אודאי שטאַרק מקנא.
אַ יאָ? ... ביי אײך אין אַמעריקע טאָר מען דאָך קיין פריי וואָרט
ניט ארויסריידען ...

דער מענש, וואָס האָט דאָס געזאָגט, איז אודאי אַלט געווען
ניט מער ווי אַ יאָהר צוויי און צוואַנציג, און כאַטש ער האָט
קינימאַל אין זיין לעבען קיין אויסלענדישע צייטונג ניט געלייענט,
איז ער פונדעסטוועגען געווען זיכער, אַז ער ווייסט וואָס ס'זומט
זיך אין אַלע אַנדערע לענדער, און ער האָט ווייטער גערעדט:
— ווען אַן אַמעריקאַנער קומט צו אונז און ער וויל אין
די גאַזעטען ארויסזאָגען זיין מיינונג וואָס ער דענקט וועגען
אונזער אָרדענונג, לאָזט מען אים שרייבען וואָס ער וויל און ווי
ער וויל. אָבער ווען אונזערער אַ מענש קומט צו זיי און וויל
אריינגעבען אין די גאַזעטען זיין מיינונג וועגען דער קאַפיטאַליס-
טישער אָרדענונג לאָזט מען אים ניט. אונזער צד ווילען זיי
אפילו ניט אויסהערען ... ניט אמת אפשר, האָ? ...
ווען אײך האָב אים געזאָגט, אַז ס'איז ניט אמת, האָט ער
ניט געוואָלט גלויבען.

— מיר ווילט איר אינריידן? ...

געפאָהרען זענען מיר די גאַנצע צייט מיט אַ זייטיגען וועג.
און ווייטער אַביסעל, אין דער לינקער זייט, האָט מען געזעהן
צוויי לאַנגע און הויכע ווענט פון שניי, און צווישען די צוויי
ווענט האָט מען געזעהן קעפ פון מענשען, וואָס האָבען גע-
טראָגען לאָפעטעס אויף די פלייצעס.

— וואוהין געהט מען דאָס דאָרט? — האָב איך געפרעגט.

— דאָס געהט מען אָפרייניגען דעם וועג פאַר'ן „אָוטאָ-
בוס“, — האָט מען מיר געענטפערט. — שוין עטליכע טעג אַז

מען טרייבט מענשען פון שטאָט און פון די דערפער צו רייניגען דעם שניי...
 די מענשען מיט די לאַפעטעס זענען אָבער געגאַנגען פאַמע-
 לאַך און לאַנגזאַם און אָהן חשק, און עס האָט זיך געדוכט, אז
 זיי געהען ניט, נאָר זיי שאַרען זיך ביי די ווענט פון שניי. און
 עס איז געווען קלאָר, אז מיט אזא „אימפעט“, מיט אזא „טעמ-
 פּאַ“ וועט דאַרפֿען געדויערען נאָך ניט איין טאַג ביז מען וועט
 אַפֿרייניגען דעם וועג אזוי, אז דער „אווטאַבוס“ זאָל ווידער
 קענען אָנהויבען לויפען פון טולטשין קיין זשוראַוּליאַוּקע און
 צוריק.

און אזוי איז טאַקע געווען. ווען איך האָב מיט דריי טעג
 שפעטער געדאַרפֿט ארויספֿאַהרען פון טולטשין, איז דער „אוו-
 טאַבוס“ נאָך אַלץ ניט געגאַנגען...

די מענשען מיט די לאַפעטעס אויף די פֿלויצעס האָבען זיך
 אַלץ געשאַרט ביי די ווענט פון שניי, און דער וועג איז אַלץ
 געבליבען אַ פאַרשאַטענער...

ווידערדיג וועגען די מענשען מיט די לאַפעטעס, האָט איינער
 פון די פּאַסאַזשירען, אַ איד מיט אַ קורץ געשאַרען בערדעל,
 געזאָגט:

— איין זאך מוז מען צוגעבען: אין 1919, אינ'ם יאָהר
 פון די פּאַנאַמען אין אוקראַינע, וואָלטען מיר דאָ ניט געקענט
 זיצען אזוי רוהיג אויף אַ שליסען זעהענדיג פון דער ווייטענס
 געהן פויערים מיט לאַפעטעס אויף די פֿלויצעס...

און אַז אַנדערער האָט דערצו צוגעגעבען נאָך אַ באַמערקונג:

— י אָ, די ס א ו ע ט ר ע ג י ר ו נ ג ה אָ ט
 ז י י א י י נ ג ע צ ו י מ ט!

איך האָב לאַנג געקוקט אויף די מענשען מיט די לאַפעטעס
 און דערביי האָב איך געטראַכט וועגען דעם גרויסען ברידער-
 קבר אין מיין געבורטסשטעטעל, וואו עס ליגען באַגראָבען פינף
 הונדערט אידען — קרבנות פון דעם שרעקליכען פּאַנאַם, וואָס
 פעטלורע'ס באַנרעס האָבען געמאַכט אינ'ם יאָהר 1919...

ביים דאָרף מאַרוסינאַ, וואָס איז שוין ניט ווייט פון טול-
 טשין, איז דער וועג געוואָרען נאָך ערגער און אַלע מאָל האָט
 מען געמוזט אַרונטערגעהן און זיך שלעפען צופּוס אין דער

בלאָטע. אין דאָרף האָט מען ניט געקענט זעהן קיין איין שטי-
בעלע, וואָס זאָל ניט זיין אָפגעלאָזען, און די פויעריים, וואָס
מען האָט געטראָפען אויפ'ן וועג, האָבען געמאַכט אַ שרעקליך
שווערען איינדרוק; אין אַלטע, צוריסענע און צושליסענע קליי-
דער און מיט שטרוי און שמאַטעס אויף די פיס זענען זיי גע-

מ. אַשער־אָוויש און זיין מוטער
פאַטאָגראַפירט אין סאַוועט-
רוסלאַנד.

גאַנגען פאַראומערטע און פאַר/הושב'טע און ס'איז שווער געווען
צו געפינען איינעם, וואָס זאָל ניט טראָגען קיין טאָרבע אויף די
פלייצעס...

אומעטום — מענשען מיט טאָרבעס אויף די פלייצעס!...
ווען מיר זענען שוין געווען ניט ווייט פון דער שטאָרט
האָט דער שליטען זיך אָנגעהויבען גליטשען באַרג אַראָפּ. פון
ביידע זייטען פונ'ם בלאָטיגען וועג, וואו עס זענען געלאָפען

ריטשקעלאך מיטשלעפענדיג מיט זיך קויט און שמוץ, זענען געווען צוויי טיפע טאלען. מיר זענען אלע אַרויס פונ'ם שליטען און האַבען זיך געלאָזט געהן אין דער בלאַטע ביי די זייטען פונ'ם וועג. פון דער ווייטענס האָט מען שוין אָנגעזעהן די שטאָט. די זון האָט געשיינט און די לופט איז געווען אַ פרישע און אַ געזונטע, און אין די אויערען האָט אַזוי אָנגענעם גע-זשומעט דאָס וואַסער פון ריטשקעלאך און די שטיִל־קייט, וואָס האָט זיך פון די אוקראַינישע פעלדער געטראָגען.

ט ו ל ש י ן !

וויפיל עראינערונגען די שטאָט האָט אויפגעמישט אין מיין

זכרון !

און ווען איך בין צוגעפאָהרען צו דער שטוב, וואו איך האָב געדאַרפט איינשטעהן, האָט זיך פון דאָרט דערהערט אַ קוויטש פון אַ פרוי...

מיין מאַמע איז די ערשטע אַרויסגעלאָפּען אין דרויסען און האָט זיך מיר אַרויפגעוואָרפען אויפ'ן האַלז...

— זוהן מיינער !

זי האָט געוואוסט, אַז איך דאַרף קומען קיין טולטשין, זי האָט אָבער ניט געוואוסט ווען איך וועל דאָרט זיין. איז זי געקומען וואַרטען אויף מיר.

— דאָס האַרץ האָט מיר געברענט, — האָט זי געזאָגט ווישענדיג די טרערען פון די אויגען. — איך האָב ניט געקענט איינזיצען, ניט געקענט שלאָפען קיין נעכט. איך האָב געפיהלט, אַז איך מוז דיך זעהן נאָך אַמאָל... און דו זעהסט אַט דאָס פענסטער? דאָ בין איך געזעסען נעכטען און דאָ בין איך גע-זעסען היינט און האָב אַליץ אַרויסגעקוקט אויף דיר! ... דאָס האַרץ האָט מיר געזאָגט, אַז היינט וועסטו קומען! ...

און ווען איך בין שוין מיט איר אין שטוב געזעסען, האָט זי דעם קאַפּ אָן מיין אַסעל אָנגעשפּאַרט:

— קינד מיינס! ... קינד מיינס!

אין טולטשין

1. אַרבייטער און זייערע פאַרדינסמען.

טולטשין איז איינע פון די שטעטלאך, וואו מען זעהט סימנים ניט נאָר פון חורבן, נאָר אויך פון נייעם אויפבויו. אויף דער ברייטער „לענינגאָס“, וואו עס שטעהן נאָך איצט די צוויי „סטופּעס“, דער גרויסער „סטופּ“ און דער קליינער „סטופּ“, האָט מען אויסגעבויט אַ שעהן „סאָוועטען-הויז“, וואו עס קאָנן צענטרירט זיך די טעטיגקייט פון די פאַרשיידענע רעגירונגס-אינסטיטוציעס; עס איז אין טולטשין אויך פאַראַן אַ באַנס. אַ „מוזעאָם פון דער רעוואָלוציע“, אידישע און ניט-אידישע שקאָלעס, וואו אַלע קינדער פון דער באַפעלקערונג לערנען זיך פריי, און ס'זענען אין טולטשין אויך פאַראַן פאַבריקלאַך און אַרטעלען פון פאַרשיידענערליי פאַכען, וואָס געהען אַריין אין צעמעל פון דער סאָוועטישער „לייכטער אינדוסטרי“.

איך בין געווען אין אַ פּאָר פון די פאַבריקלאַך און אַר-טעלען אין טולטשין, און איך האָב גערעדט מיט די מענשען, וואָס אַרבייטען דאָרט.

אַזוי האָב איך געטאָן אין די מערסטע שטעט און שטעט-לאַך, וואו מיר איז אויסגעקומען צו זיין אויף מיין ריזע איבער סאָוועט-דוסלאַנד; איך בין געגאַנגען זעהן די פאַבריקען און פאַבריקלאַך, ווייל איך האָב זיך אינטערעסירט מיט דעם לע-בען פון די מענשען, וואָס אַרבייטען. אַ סך פאַבריקען, ספּע-ציעל די, וואָס אין די גרויסע שטעט, מאַכען אַן אומגעהויערען איינדרוק. איך האָב זיך אָבער ניט אָפּגעשטעלט אויף זיי אויס-פירליך, ווייל איך בין ניט קיין „פאַברייטשנער עקספּערט“, ווי אייניגע אַנדערע שרייבער, וועלכע זיינען, פון דער העלער הויט, געוואָרען „פאַברייטשנע עקספּערטען“ ביים שרייבען וועגען סאָ-

וועט-רוסלאַנד. מיך האָט אינטערעסירט ניט נאָר דער ענין וואָס מ'אַרבייט אין סאָוועט-רוסלאַנד, נאָר דער עיקר'שט — ווי אזוי עס לעבען דאָרט די מענשען, וואָס אַרבייטען. אין איינעם פון די טולטשינער פאַבריקלאַך מאַכט מען ווייסע אויבערשטע העמדער. ווען איך בין אריינגעקומען אַהין, זענען בלויז עטליכע מאַשינען געווען באַזעצט און די איבעריגע זענען געשטאַנען ליידיג. אויך די צוויי פּרעסערס האָבען קיין סך אַרבייט ניט געהאַט; זיי זיינען ביידע געשטאַנען ביי אַ לאַנגען טיש און האָבען געוואַרט ביו עס וועלען זיך אָנקלייבען גענוג פאַרטיג-געמאַכטע העמדער צום פּרעסען. אַרום און אַרום האָט דאָס סאָוועטישע פאַבריקעל דערמאַנט אָן אַ „סוועט-שאַפּ-קעלע" אין ניו יאָרק אין די „אַלטע גוטע צייטען", ווען אַר-בייטער האָבען נאָך ניט געהאַט קיין שטאַרקע יוניאָנס. די אַטמאָספּערע אַרום און אַרום איז געווען ניט ווי אין „סיוזאָן", נאָר ווי אין „סלעק".

ווען איך האָב געפּרעגט פאַר וואָס ניט אַלע מאַשינען זענען באַזעצט אין דער צייט, ווען מען רעדט אזוי פיל איבער'ן גאַנצען לאַנד וועגען דעם, אז אַלע אַרבייטען, האָט מען מיר געענטפּערט, אז דאָס איז דערפאַר וואָס מען האָט ניט צוגעשיקט קיין מאַטעריאַלען און אז דאָס טרעפט זעהר אָפט. ניט איין מאָל ווערט אינ'ם פאַבריקעל די גאַנצע אַרבייט אָפּגעשטעלט, ווייל מען שיקט ניט צו אין צייט קיין מאַטעריאַלען; עס טרעפט, אז ווען ס'איז דאָ גענוג לייווענט, פעהלט אויס פּאָדים; ווען ס'איז דאָ פּאָדים, איז נישטאָ קיין לייווענט, און ווען ס'איז שוין דאָ אי לייווענט, אי פּאָדים, פעהלט עפעס אַנדערש וואָס מען דאַרף האָבען, און דעריבער איז שוין קיין נייעס ניט, אז מען זאָל אין מיטען דערינען אינגאַנצען אָפּשטעלען די אַרבייט אינ'ם פאַבריקעל.

אזוי איז דאָס ניט נאָר אין דעם פאַבריקעל וואו מען מאַכט אויבערשטע העמדער, נאָר אויך אין די אַנדערע פאַבריקלאַך און ווערקשטאַטען. מען שיקט ניט צו קיין מאַטעריאַלען אין צייט, מען שטעלט ניט צו דאָס וואָס מען דאַרף אין צייט, און דאָן הייסט מען די אַרבייטער געהן אַהיים, ווייל זיי האָבען ניט וואָס צו טאָן.

און ווען די פאבריקלאך אין טולטשין שטעהן לעדיג, קריגען די ארבייטער זעהר א קליינעם טייל פון די שכירות, וואָס מען צאָהלט זיי געוועהנליך אזוי ווינציג, אַז ס'קלעקט זיי ניט אויף צו לעבען אפילו אין אָרימקייט.

איך האָב אין טולטשין געטראָפּען אַרבייטער, וואָס קריגען זעכציג, זיבעציג, אַכציג און הונדערט קערבלאַך אַ חודש. אויף אַמעריקאַנער געלט הייסט דאָס צווישען זיבען און אַ האַלב און דרייצען דאָלאַר אַ וואָך. און בעת איך בין געווען אין טולטשין איז שוין דער יקות געווען אזוי גרויס, אַז אַ ברויט האָט געקאָסט צווישען צוועלף און פּופּצען קערבלאַך!...

עס טרעפט אויך זעהר אָפּט, אַז עס געהן אַוועק וואָגען און מען באַצאָהלט ניט די אַרבייטער זייערע שכירות פאַר'ן חודש, ווייל אין דער רעגירונגס-כאַנג און נישטאָ קיין געלט. מ'האָט ניט צוגעשיקט פּונ'ם צענטער.

מען דאַרף אויך ניט פאַרגעסען, אַז פון די בידנע שכירות, וואָס אַן אַרבייטער קריגט, ווערען אַרונטערגענומען פּראָצענטען אין דער פּאַרמע פון שטייערן און נאַציאָנאַלע הלואות.

און פון דעם איז ניט שווער זיך פאַרצושטעלען ווי אזוי עס לעבט אין סאָוועט-רוסלאַנד אַ מענש, וואָס אַרבייט...

די פּאַרציעס ברויט וואָס מען גיט אַרויס די אַרבייטער פאַר אַ ביליגערען פּרייז (צווישען זיבען און אַכט קאָפּיקעס אַ פּונט) און צוליב וואָס מען דאַרף שטעהן אין „אַטשערעד" און וואַרטען, זענען ניט גענוג. מען מוז דערצו נאָך קויפּען ברויט אויפ'ן אזוי גערופּענעם „פּרייען מאַרק", און דאָרט קאָסט אַ ברויט צווישען צוועלף און פּופּצען קערבלאַך, און ניט אלע מאָל קען מען דאָס קריגען, אפילו ווען מען האָט שוין יאָ די נויטיגע סומע געלט...

פאַר אַן אַרבייטער אין אַמעריקע, אָדער אין אַן אַנדער לאַנד, וואָלט אַפּשר געווען גענוג די פּאַרציע ברויט וואָס מען גיט אַן אַרבייטער אין טולטשין, אָדער אין די אַנדערע שטעט פון סאָ-וועט-רוסלאַנד. פאַר'ן רוסישען אַרבייטער איז אָבער אזא פּאַר-ציע ניט גענוג, ווייל ברויט איז פאַר אים די הויפּט-שפּיז; אין אַנדערע נאַרונגס-אַרטיקלען איז אַ גרויסער מאַנגעל; ער קריגט ניט גענוג פּלייש, פּוטער, פעטס, גרינסען און אַנדערע עסענ-וואַרגען; ברויט איז צייטענווייז דאָס איינציגע וואָס האַלט אים

אויף ביים לעבען. און ווען א פרוי פון אן אַרבייטער קומט אריין אין טולטשינער שפיטאַל, וואָס געפינט זיך אויף דער לענין-גאַס, ניט ווייט פונ'ם בארימטען „סטופ“, און זי זעהט אויף דער וואנט אַ בילד, אויף וועלכער עס זיינען אין רייכע שעהנע פאַרבען און קאָלירען אויסגעמאַלען פאַרשיידענערליי מאַכלים און אויף וועלכער עס איז דאָ אַן אויפשריפט, אַז מען זאָל ביים עסען באנוצען וואָס מער גרינסען, ווייל דאָס איז גוט פאַר'ן געזונט — ווען זי זעהט דאָס, פיהלט זי אין דעם אַ חוזק אויף איר בידנעם, אַרימען לעבען, וואָס זי קען שוין מער ניט אַריבערטראָגען...

„וואָס מער גרינסען!“ — וואו זאָל זי זיי נעמען? און וואו האָט זי געלט זיי צו קויפען?...
ווידער אַמאָל דאָס זעלבע: ליכטיגע בילדער אויף די ווענט, און אַ גרויע ווירקליכקייט אין לעבען...
אַזוי איז אין טולטשין און אַזוי איז אויך אין די אַנדערע שטעט.

מען לעבט אין צוויי באזונדערע רוסלאַנדים: איינע — אין בילדער, און די צווייטע — אין דער ווירקליכקייט...
אויף די ווענט פון די וואָקזאַלען הענגען בילדער, אַז מען זאָל ניט וואַרפען קיין שמוץ, און — עס איז שווער צו געפינען איין ווינקעלע, וואו עס זאָל ניט זיין שמוציג.
איבער דעם גרין-געפאַרבעטען פעסעל, וואָס שמעהט אין אַ ווינקעל, הענגט אַן אויפשריפט, אַז מען זאָל טרינקען נאָר גע-זאַמענע וואַסער, כדי צו פאַרהיטען דאָס געזונט; אָבער אין פעסעל איז נישטאָ אַפילו קיין סימן פון וואַסער, און אָנשטאַט דעם זעהט מען אויפ'ן דנאָ גרינעם שימעל, וואו עס פלאָדיען זיך ווערים.

פאַר די אויגען זעהט מען אַ בילד, וואָס ווייזט אַ צוטאַס-קעט וועגעלע מיט אַן איינגעדאַרט פערדעל, וואָס שלעפט זיך קוים אויף אַ וועג, וואָס איז פול מיט גריבער און הרודעס, און אונטער דער בילד איז דאָ אַן אויפשריפט: „אַט אַזוי איז מען אין רוסלאַנד געפאַהרען אַמאָל.“ און באַלד לעבען דעם הענגט אַן אַנדער גרויסע בילד, אויף וועלכער עס איז אויסגע-מאַהלען אַ גרויסער „אָוטאָבוס“, וואו אַ שעהנער, געזונטער שאַפער, אָנגעטאַן אין אַ גוטען לעדערנעם לייבעל, זיצט ביים

רעדעל גרייט צו פאָהרען, און ס'דוכט זיך, אז אָטאַט וועט ער זיך גיבען אַ לאָז איבער דעם ברייטען, גוט געברוקירטען וועג און מען וועט אים גאָר ניט קענען אָפּשטעלען. און אונטער אָט דער בילד הענגט אַן אויפּשריפט: „אָט אזוי פּאָהרט מען ביי אונז איצטער!“

אָבער ווען מ'דאַרף פּאָהרען איצט ווייזט זיך ארויס, אַז פון איין שטערטעל אין אַנדערן דאַרף מען זיך נאָך אַלץ שלעפען אויף צוטאַסקעטע פּוהרלאַך, מיט מאַגערע, איינגעדראַטע און אויסגעהונגערטע קליאַטשעס, וואָס שלעפען קוים די פּיס. דאָס פּאָהרען א י צ ט איז אָפּט נאָך ערגער ווי אויף דער ערשטער בילד, וואָס ווייזט דאָס פּאָהרען אַ מ אָ 5. ערגער דערפאַר, ווייל אי די מענשען, אי די פּערד זענען אויסגעהונגערט און פאַר'חושכ'ט. אויף די פּערד זעהט מען דאַרע ביינער ארויס-סטאַרטשען, און אויף די מענשען זעהט מען שמאַטעס און טראַנטעס, און די פּנימ'ער זייערע דריקען אויס פאַרצווייפּלונג און עפעס אַזאַ מאַדנע אַפּאַטיע, וואָס מען קען גאָר מיט קיין ווערטער ניט איבערגעבען.

מען רעדט און מען שרייבט אזוי שעהן וועגען דער מענש-הייט און מ'קימערט זיך אזוי וועניג און מ'פאַרנאַכלעסיגט אינגאַנצען דעם מענשען.

איך האָב פאַרבראַכט אַן אָווענט אין דער וואוינונג פון אַן אַרבייטער אין טולטשין. די וואוינונג איז געווען אַזאַ שרעק-ליכע, אַז איך האָב זיך גאָר ניט געקענט פּאַרשטעלען ווי אזוי מענשען קענען דאָרטען לעבען. עס האָבען דאָרטען געפּעהל'ט די סאַמע נויטיגסטע סאַניטאַרע באַדינונגען, אָהן וועלכע אַ מענש קען ניט אויסקומען. אין שטוב איז געווען ענג, שמוציג און דושנע און די אַרימקייט איז געווען אזוי גרויס, אַז זי האָט ממש פון אַלע ווינקעלאַך ארויסגעשריגען; עס איז ניט געווען קיין שטיקעל ברויט מיט וואָס דעם הונגער צו שטילען, און אַלע, דער טאַטע, די מאַמע און די קינדער זיינען געווען אָנ-געטאָן אין אַזעלכע צוריסענע, אַלמע און שמוציגע קליידער, אַז עס איז געווען אַ שרעק צו קוקען אויף זיי.

— איר זעהט, — האָט דער אַרימער מענש מיר געזאָגט, — אָט אזוי לעבט ביי אונז אַן אַרבייטער!...

איך האָב דעם אַרימען מענשען גוט געקענט נאָך פון דער

צייט, ווען מען האָט אין רוסלאַנד געטרוימט וועגען אַ רעוואָך
 לוציע; ער איז אַלע זיינע יאָהרען געווען אַן אַרבייטער און אויך
 זיין פּאָטער איז געווען אַן אַרבייטער. זיין „סאַציאַלער יחוס“
 איז, אַלזאָ, אינגאַנצען אַ כּשר'ער; ער שטאַמט ניט פון דער
 בורזשואַזיע און מען קען אים אויך ניט חושד זיין, אַז ער איז,
 חלילה וחס, אַ אינטעליגענט; ער האָט ניט אין זיך אַפילו קיין
 סימן פון טריפ'קייט, ער איז „כּשר“ לכול הדעות, און ער איז
 זיכער, אַז אין אַ לאַנד, וואָס טראָגט דעם נאָמען „רעפּובליק פון
 אַרבייטער און פּויערים“, דאַרף ער לעבען ווי אַ מענש. האָט
 ער דען ניט גענוג געליטען פאַר דער רעוואָלוציע? האָט ער דען
 ניט געטרוימט, אַז די רעוואָלוציע וועט פאַר אים שאַפען אַ
 בעסער לעבען?

— און וואָס איז געוואָרען? — שטעלט ער מיר אַ פּראַ-
 גע. — זעהט וואָס ס'איז געוואָרען!...

זיינע שכירות זענען זיבען און זיבעציג קערבלאך אַ חודש.
 פאַר וואָס עפעס זיבען און זיבעציג — דאָס ווייסט ער אַליין
 ניט. וואָרים ניט די אַרבייטער באשיטמען די פּרייזען, נאָר די
 פאַרוואַלטונג. אַן אַרבייטער האָט ניט קיין רעכט צו פאַרלאַנגען
 מער ווי מען באשטימט.

— איז ווי זשע קען איך אויסקומען מיט זיבען-און-זיבעציג
 קערבלאך אַ חודש? — פּרעגט מיר, אַז זעהר אָפט פּעהלען

און דערביי דערזעהלט ער מיר, אַז זעהר אָפט פּעהלען
 אויס מאַטעריאַלען, ווייל מען שיקט ניט צו אים צייט און דער-
 פאַר טרעפט אָפט, ווען ער אַרבייט ניט דעם נאַנצען חודש און
 דאָן רעכענט מען אַרונטער די צייט וואָס ער האָט ניט געאַרבייט
 און ער קריגט אַ סך וועניגער ווי זיבען-און-זיבעציג קערבלאך
 אַ חודש.

— און דאָס איז נאָך ניט אַליין, — מאַכט ער אַזוי צו
 מיר. — עס טרעפט, אַז מען אַרבייט אָפּ דעם חודש און מען
 קריגט ניט קיין געלט; מען דאַרף וואַרטען אַ וואָך און אַמאָל
 עטליכע וואָכען, ווייל מען האָט פּונ'ם צענטער ניט צוגעשיקט
 קיין געלט צו דער באַנק אין טולטשין. עס איז נישטאָ צו
 וועמען צו האָבען טענות...

אויך אַנדערע אַרבייטער האָבען מיר דאָס זעלבע דערזעהלט.
 אַלע האָבען זיך געקלאַגט.

„אין אן אנדער לאַנד וואָלט אזא שטייגער פון אַרבייט און אזא שטייגער פון צאָהלען שכירות באטראכט געוואָרען ווי אַ שרעקליכע עקספּלואַטאַציע און די אָרגאַניזירטע יוניאָנס וואָלטען ניט נאָר פּראָטעסטירט, נאָר זיי וואָלטען אויך געקעמפט געגען דעם. אין אן אנדער לאַנד וואָלטען אַרבייטער, אין אַ צייט ווען אַלע פּאַבריקען געהען און מען רעדט אזוי פיל וועגען אימ-פעט און „מעמפּאָ“ און בויען און סטראַיען, בשום אופן ניט געדולדעט אזא סיסטעם פון אַרבייט און אזא סיסטעם פון צאָהלען שכירות. אונטער דער סטאַלינישער דיקטאַטור אָבער דולדעט מען דאָס און מען האָט נאָך מורא זיך צו קלאָגען דא-רויף, ווייל באַלד עפעס וועט עס דאָך הייסען, אז מען איז אַ קאָנטר-רעוואָלוציאָנער...“

אזוי האָט מיר אין טולטשין געזאָגט אן אויפגעקלערטער קריסט, אן אַלטער רעוואָלוציאָנער, מיט וועמען איך האָב גע-רעדט וועגען דער לאַגע פון די אַרבייטער אין די פּראָווינציעלע שטעט און שטעטלאַך אין סאָוועט-רוסלאַנד. פונקט ווי אין מיין געבורטס-שטעטעל, זענען אין טול-טשין צו מיר אויך געקומען אַ סך מענשען, און אַלע האָבען געהאַט דיזעלבע כּעשה:

— זאָל מען אונז ראַטעווען! זאָל מען אונז העלפען אין אַמעריקע!

עס זיינען אויך געקומען מענשען פון די שטעט לאַדיזשען, בראַצלאָוו און האַיסין. אין טראַנטעס און אין שמאַטעס, קווי-טינע און פאַר'חוש'כ'טע, אָרימע און געפּאַלענע, זיינען זיי גע-קומען בעטען, אז מען זאָל אין אַמעריקע ניט פּאַרגעסען אָן זיי; מען זאָל זיי העלפען, מען זאָל זיי ניט לאָזען אויסשטאַרבען פאַר הונגער. און קוקענדיג אויף זיי און אויף זייער געפּאַלענקייט האָט זיך געדוכט, אז די מענשען זיינען די גאַנצע צייט געלעגען ערניץ אין די נאָרעס, און אז איצט, נאָכדעם ווי זיי האָבען זייערע וואונדען אויפגעדעקט פאַר אַ מענשען, וואָס איז פון אן אנדער וועלט געקומען, וועלען זיי ווידער אריין צוריק אין די נאָרעס און וואַרטען ביז ס'וועט ווידער קומען איינער, פאַר וועמען זיי וועלען די וואונדען קענען אויפדעקען...

צווישען די מענשען, מיט וועלכע איך האָב זיך באַקענט אין טולטשין, זיינען אויך געווען גאַנצע און האַלבע קאָמוניס-

טען. זיי, אלע יונגע מענשען, האָבען זיך פאר מיר ניט גע-
 קלאַגט, נאָר פאַרקערט. צוגעבענדיג, אַז די לאַגע איז איצטער
 זעהר אַ ביטערע, אַז אין לאַנד הערשט אַ הונגער און אַז די
 נויט איז גרויס, האָבען זיי אויסגעדריקט די האָפּענונג, אַז
 שפעטער וועט זיין בעסער. און איינמאָל, ווען איך בין אין
 אַווענט געזעסען אין אַזאַ קרייז, האָט מען מיך פאַרזיכערט, אַז
 ווען איך וועל קומען צוריק קיין אַמעריקע וועט דאָרט די סאָ-
 ציאַלע רעוואָלוציע שוין זיין אין פולען ברען; פאַר זיי איז דאָס
 קלאָר ווי דער טאָג, אורטיילענדיג פון דעם וואָס זיי ליענען
 וועגען אַמעריקע אין די סאָוועטישע צייטונגען, און זיי קענען
 פשוט ניט פאַרשטעהן פאַר וואָס איך זעה דאָס ניט. מער פון
 אלע אַנדערע האָט זיך געקאַכט איינער, אַ יונגערמאַן פון אַ
 יאָהר עטליכע און דרייסיג; ער האָט אלץ געוואָלט באווייזען,
 אַז אין פאַרגלייך מיט אַנדערע לענדער איז די לאַגע אין סאָוועט-
 רוסלאַנד נאָר ניט אַזוי שלעכט ווי אייניגע דענקען.

בין איך געווען זיכער, אַז דער מענש איז טאַקע ווירקליך
 צופרידען און איך האָב אים גערן אויסגעהערט.

און אויף מאָרגען האָב איך אים געטראָפּען אויף דער
 לענין-גאַס, ניט ווייט פונ'ם גרויסען „סטופּ“, וואו די טול-
 טשינער בעלי עגלות קומען זיך נאָך אלץ צונויף וואַרטען אויף
 פאַסאַזשירען צום וואָקזאַל. ער האָט זיך שטאַרק דערפרעהט
 איבער מיר און ער איז צוגעשטאַנען איך זאָל אריינקומען צו
 אים אַהיים.

— קומט אריין, — האָט ער געזאָגט, — ווען נאָך וועל
 איך האָבען אַ געלעגענהייט צו ריידען מיט איינעם, וואָס קומט
 פון אַמעריקע!

און צו מײן גרויסער איבערראַשונג האָט דער מענש ביי
 זיך אין דער היים גערעדט אינגאַנצען אַנדערש ווי נעכטען
 אַווענט. ער האָט גערעדט וועגען דעם גרויסען הונגער אין לאַנד
 און אויך וועגען זיין אייגענער לאַגע.

— איך לעב דאָך נאָר ניט ווי קיין מענש, — האָט ער
 זיך פאַר מיר געקלאָגט. — יעדער טאָג דאָ איז פאַר מיר אַן
 אַפּקומעניש. דאָס גאַנצע לעבען מײנס דאָ איז אַ גיהנום.
 גליקליך איז דער וואָס קען זיך ארויסרייסען פון דאַנען!...

איך האָב אים געלאָזט ריידען לאַנג, און דערנאָך האָב איך אים געפרעגט:
 — זאָגט מיר, אָבער, איך בעט אייך, פאר וואָס האָט איר נעכטען גערעדט אַנדערש?
 זיין פנים האָט זיך פאַרקרימט אין אַ ביטערען שמייכל און ער האָט מיר שטיף, ארומקוקענדיג זיך פאַרויכטיג אין אַלע זייטען, פאַרענטפערט מיין פראַגע:
 — מענש איינער, — האָט ער געזאָגט, — ווי דען האָב איך נעכטען געקענט ריידען, אז ביים טיש זיינען געזעסען צוויי מענשען, וואָס מען האָט אומיסטען געשיקט זיך צו באַקענען מיט אייך און הערען וואָס אַנדערע ריידען מיט אייך... איצט פאַרשמעהט איר שוין? ...

2. אַ שטאָדט פול מיט קלאַנגען.

אין טולטשין, ווי אין אַ סך אַנדערע פראָווינץ-שטעט אין אוקראַינע, איז שוין קיין נייעס ניט צו הערען, ווי איינער דעם אַנדערען דערצעהלט:
 — היינט זיינען געשטאָרבען פאַר הונגער פיר מענשען...
 — נעכטען זיינען געשטאָרבען פאַר הונגער דריי מענשען...
 דאָס רירט שוין כמעט ניט קיינעם. מען איז שוין גע-וועהנט דערצו.
 אין די עטליכע טעג, וואָס איך בין געווען אין טולטשין, איז ניט אַוועק קיין איין טאָג, אז איך זאָל אַזעלכע נייעסען ניט הערען. וואו איך בין געגאַנגען און וואו איך בין געשטאַנען, האָט מען גערעדט וועגען הונגער און נויט, וועגען קראַנקהייט און טויט. אומעטום האָט מען דערצעהלט שרעקליכע זאַכען וועגען אַ לעבען, וואָס מען קען שוין מער ניט אַריבערטראַגען, וועגען ליידען, וואָס זענען נאָך ערגער ווי אין גיהנום.
 און אין די גאַסען האָב איך זיך אַלעמאַל אָנגעשטויסען אָן אַן אַנדער בעטלער מיט אַן אויסגעשטרעקטער האַנט.
 — שענקט עפעס אַ נרבה! איך וויל עסען! ...
 — ניט מיר אויף אַ שטיקעל ברויט! איך בין הונגעריג!
 די מערסטע פון די, וואָס האָבען געבעטעלט אין די גאַסען, זיינען געווען פרויען, אידישע און ניט-אידישע. די אידישע זענען אויף דער ברייטער לענין-גאַס געשטאַנען ביי די ווענט

און ביי די פאַרקענס און שטיל, שעמענדיג זיך מיט זייער אייגענער געפאלענקייט, האָבען זיי מיט אלטע צוריסענע שאַלען די פנימ'ער זייערע פאַרשטעלט און זעלטען אַ וואָרט ארויסגע-רעדט. בלויז דאָן ווען ס'איז פאַרבייגעגאַנגען אַ מענש, וואָס איז געווען אָנגעטאָן אַביסעל בעסער ווי די אַנדערע, האָבען זיי אַ האַנט אויסגעשטרעקט און אַ נדבה געבעטען. און די ניט-אידישע זיינען געזעסען אויף דער ערד, אייניגע אויף שטרוי, און אַנדערע אויף זעק, און ווער עס איז נאָר פאַרבייגעגאַנגען האָבען זיי ביי אים געבעטען אַ נדבה. צווישען די בעטלערקעס האָב איך אויך געזעהן איינע, וועלכע האָט אין דער קעלט גע-האַלטען אַ האַלבנאַקעט קינד אויפ'ן שוים, איינגעהילט אין עפעס אַ צוריסען לייבעל, פון וועלכען עס זיינען געפאַלען שטיקלאך...

זעהן אין די גאַסען בעטלערס — דאָס איז איצטער ניט קיין נייעס אין קיין לאַנד. אומעטום זענען פאַראַן מיליאָנען אַרבייטסלאָזע מענשען און אַ סך פון זיי טרייבט די נויט צו בעטלען אין די גאַסען. אָבער אין סאָוועטרוסלאַנד מאַכען די בעטלער אין די גאַסען אַ שווערערען איינדרוס ווי אומעטום; דאָרטען איז דאָך קיין אַרבייטסלאָזיגקייט נישטאָ. דאָרטען אַר-בייטען דאָך אלע. אזוי פאַרזיכערט מען אייך אומעטום. פון וואַנען-זושע נעמען זיך אזוי פיל בעטלער? און דאָס שרעק-ליכסטע דערביי איז, וואָס אויך די, וואָס בעטלען ניט אין די גאַסען, זעהען אויך אויס ווי בעטלער; זיי זיינען אויך הונגעריג, זיי נויטיגען זיך אויך, זיי ליידען אויך, כאַטש זיי אַרבייטען זעהר שווער.

עס איז געשאַפען געוואָרען אזאַ לאַגע, אז אַ פשוט'ער מענש אָהן טעאָריעס קען אין סאָוועטרוסלאַנד ניט לעבען, ווייל ער האָט ניט קיין האַפּענונגען. עפעס הערט ער, אז אזוי מוז דאָס זיין א י צ ט, ד ע ר ו י י ל; אז דער צוקינפטיגער דור וועט שוין אזוי פיל ניט דאַרפען ליידען; אָבער דאָס איז אַ ט ע אַ ר י ע, וואָס איז פאַר אים ניט אינגאַנצען קלאָר; ער ווייסט נאָר, אז אים איז ביטער, זעהר ביטער, היינט, און אז ער זעהט ניט פאַר זיך קיין אויסוועג מאַרגען, ווייל וואָס אַמאָל ווערט די לאַגע אַלץ ערגער און ערגער. און ווען ער כאַפט אָן

עפעס פון דער טעאָריע, וואָס מען פּרוּוואוּט אים אריינקלאַפּען אין קאָפּ אריין, שטעלט ער אזא פּראַגע:

„מיט דער נייער אָרדנונג איז מען דאָך אויסען געווען אָפּצושטאַפּען אָרימקייט. פאַר וואָס־זשע האָט מען גאָר אָפּגע־שאַפּט רייכקייט און אַלעמען געמאַכט פאַר אָרימע לייט?“

אזא פּראַגע שטעלט דער פּשוט'ער רוסישער מענש, און ער — דאָס איז די גרעסטע צאָל פון דער באַפּעלקערונג אין סאָוועט־רוסלאַנד; ער איז אין דאָרף, ער איז אין שטאָט, ער איז אומעטום; ער שטאַרבט פאַר הונגער אומעטום, און — ער וויל ניט שטאַרבען פאַר הונגער, און ער ווייסט, אז ווען מען וואָלט זיך ניט געיאָגט אין אזא ווילדען גאַלאַפּ מיט דער אויפבוואונגס־אַרבייט, ווען מען וואָלט דאָס זעלבע געטאָן אין גרעניצען פון מעגליכקייט, וואָלט מען פון אים אזוי ניט געשונדען די הויט, וואָלט מען ניט ארויסגעשיקט אזוי פיל ברויט פון לאַנד, און ער וואָלט פאַרשפּאַרט צו שטאַרבען פאַר הונגער...

און ווער קען האָבען טענות צו אים דערפאַר וואָס ער וויל ניט שטאַרבען פאַר הונגער?

— איך בין אַמאָל געווען אַ באַלשעוויק, — האָט מיר אין טולטשין געזאָגט איינער, וועלכער איז געקומען פון אַ נאָהענט שטעטעל אָפּגעמען ביי מיר אַ גערום פון זיינע פריינד אין אַמע־ריקע. — איך בין אַמאָל געווען אַ באַלשעוויק און איך גלויב נאָך איצטער אויך, אז די וועלט געהט צום סאָציאַליזם. אָבער דער אופן ווי דאָס ווערט געטאָן ביי אונז איז אַ פאַרברעכע־רישער. די מעטאָדען שטימען אינגאַנצען ניט מיט דער אידעע, מען האָט אומגליקליך געמאַכט דאָס גאַנצע לאַנד, מען האָט צוגעפירט צו דער שוועל פון אָפּגרונט דאָס גאַנצע פאָלק און פאַר דער וועלט רעדט מען אַלץ וועגען דער שענקייט און גרויסקייט פונ'ם קאָמוניסטישען אידעאַל און פון סאָציאַליס־טישען אויפבויו און מען פאַרפירט דערמיט מענשען, וואָס זיינען ווירקליך אידעאַליסטען. מ'פאַרפירט זיי דאָ און מ'פאַרפירט זיי אין אַנדערע לענדער.

מען האָט גלייך געקענט זעהן, אז דער מענש איז ניט נאָר פאַרביטערט, נאָר שרעקליך ענטווישט. אַליין אַ סאָציאַליסט, גלויבט ער, אז דער וועג צו סאָציאַליזם דאָרף הומאַניזירען די וועלט און ניט ברוטאַליזירען זי; ער ווייסט, אז שטערונגען

זיינען פאַראַן אַ סך און מען דאַרף זיי אָפּראַמען; אָבער פּונקט ווי מיליאָנען און מיליאָנען אַנדערע אין סאָוועט־רוסלאַנד קען ער ניט איינשטימען מיט די מעטאָדען וואָס ווערען אָנגעווענדעט. — ניט דאָס איז דער וועג! — האָט דער מענש געזאָגט מיט האַרץ. — בלויז אין רוסלאַנד און ניט אין קיין אַנדער לאַנד איז מעגליך אזא זאַך. פּיאָטר דער גרויסער האָט געפרוּאוּט ציוויליזירען רוסלאַנד מיט באַרבאַרישע מיטלען, און סטאַלין טוט דאָס זעלבע; ער פּרוּאוּט סאַציאַליזירען רוסלאַנד מיט באַרבאַרישע מיטלען...

דערביי איז אויך געווען נאָך איינער, אַ מענש, וואָס איז באַקאַנט מיט דער געשיכטע פּון רעוואָלוציעס, און ער האָט געמאַכט אזא באַמערקונג:

— די געשיכטע האָט זיך אירע וועגען און זי טוט אָפּ שפּיצלאַך: די אידעען פּון זשאַן זשאַק רוסאָ האָט זי איבער־געגעבען אין די הענט פּון ראָבעספּיער'ן, און די אידעען פּון קאַרל מאַרקס — אין די הענט פּון סטאַלין'ען... שפּיצלאַך פּון דער געשיכטע!...

און מען קען בשום אופן צו די מענשען ניט האָבען קיין טענות דערפאַר וואָס זיי ריידען אזוי; זיי זענען ניט נאָר ענטווישט, נאָר אויך פאַרביטערט. הונגעריגע מענשען קענען ניט זיין אַנדערש.

בייטאָג און ביינאַכט האָט מען אין טולטשין מורא פאַר גנבים. און דאָס איז ניט דערפאַר וואָס אין טולטשין זענען פאַראַן אזוי פיל פאַרבּרעכער, נאָר דערפאַר וואָס אין טולטשין זענען פאַראַן אזוי פיל הונגעריגע...

און די שטאָט איז פול מיט קלאַנגען, וואָס טראָגען זיך פּון מויל צו מויל, כאָטש קיינער ווייסט ניט צי זיי זענען אמת, צי ניין.

און די קלאַנגען דרעהען זיך אַלץ ארום הונגער און נויט, ארום עלענד און פאַרצווייפּלונג — ארום אַ שרעק, וואָס זוכט ערגעץ אַ וועג פּונקט ווי אַ פאַרלאָרענער אין אַ וואַלד אַ גע־דיכטען.

און איינער דעם אַנדערען שטעלט אָפּ אין גאַס און דער־צעהלט אים אַ קלאַנג, וואָס ער האָט ערגעץ אָנגעכאַפט:

— אין בראַצלאָוו האָבען הונגעריגע פויערים ביינאכט אויפגעריסען די תבואה-סקלאָדען און האָבען פון דאָרטען אַרויס-גענומען וויפיל זיי האָבען נאָר געקענט...

— אין האַיסין זיינען הונגעריגע פויערים געקומען צו די הונגעריגע אידען און האָבען זיי גערופען אויפרייסען די תבואה-סקלאָדען פונקט ווי אין בראַצלאָוו...

— יאָ, יאָ, — גיט צו איינער, — אזוי איז דאָס טאַקע געווען אין האַיסין. די פויערים האָבען דאָרט געזאָגט צו די אידען, אז אויב זיי וועלען גיט געהן וועט דאָס זיין אַ סימן, אז זיי ווילען, אז ס'זאָל זיין אזוי און מען וועט זיך מיט זיי דערפאַר אָפּרעכענען ווען די צייט וועט קומען...

— און אין לאָדיזשען איז אויך גיט אינגאנצען רוהיג...

— און אין נעמיראָוו טומעלט זיך עס אויך...

אזוי דערצעהלט מען זיך איינער דעם אנדערען קלאנגען, וואָס זיינען אפשר יאָ אמת, אָדער גיט אמת. קיינער ווייסט דאָס גיט געוויס, קיינער קען דאָס גיט פעסטשמעלען, ווייל אין די צייטונגען שרייבט מען גיט אזעלכע זאכען, מען מעלדעט נאָר גיט וועגען דעם. און דאָך רעדט מען, דאָך דערצעהלט מען...

ווייל די מענשען אין זייער גרויסער פארצווייפלונג זוכען ערנעץ אן אויסוועג פון דער שרעקליכער לאַגע, וואָס זיי קע-נען שוין מער גיט אַריבערטראָגען: זיי פיהלען, אז עפעס מוז קומען, אז עפעס מוז געשעהן, און זיי כאַפען זיך אָן אָן קלאנגען וועגען אויפגעריסענע ברויט-סקלאָדען אין לאָדיזשען, אין האַי-סין, אין בראַצלאָוו, אין נעמיראָוו און אין אנדערע שטעט...

ב ר ו י ט — דאָס איז דאָס איינציגע, פון וואָס זיי קענען טראַכטען, ווייל זיי זיינען אלע הונגעריגע...

און איבער דער ברייטער לענין-גאַס אין טולטשין מאַר-שירען סאלדאטען און זינגען לידער...

3. קלייניגקייטען וואָס פאַראומערן דאָס לעבען.

גיט נאָר אין גרויסע זאכען, נאָר אויך אין קלייניגקייטען קען מען אין טולטשין און אויך אין די אנדערע פראווינציעלע שטעדטלאַך זעהן, ווי שווער עס איז דאָרט פאַר אַ מענשען ראָם לעבען.

פונקט ווי אין די אלטע ציימען, זיינען די סאַניטאַרע באַ-
דינגונגען די שרעקליכסטע, וואס מען קען זיך נאָר פארשטע-
לען. עס איז ניטאָ קיין פלאַץ, וואו מען זאָל זיך קענען ארומ-
וואשען; עס איז ניטאָ קיין פלאַץ, וואו מען זאָל זיך קענען
אויסבאַדען ווי ס'באדארף צו זיין, און ס'איז ניטאָ — פשוט
גערעדט — קיין אָרט פאר מענשליכע באדערפענישען...

וויילענדיג, ניט וויילענדיג, דערמאָנט מען זיך אָן דעם,
וואָס דער רוסישער דיכטער סערגעיי יעסענין האָט אַמאָל גע-
זאָגט אין אַן אינטערוויו, אַז די צרה מיט רוסלאַנד באַשטעהט
אין דעם, וואָס עס זיינען דאָרט פאַראַן אזוי פיל פאַלאַצען און
אַזוי ווייניג סאָרטירען...

מענשען זיינען קראַנק איבער דעם; עס ווערט אין זייער
אינטימען לעבען אריינגעטראָגען עפעס אַזוינס, וואָס איז מיאוס,
עפעס אַזוינס, מיט וואס מען דארף זיך שעמען, אי פאר זיך, אי
פאר אנדערע; מען פיהלט זיך עפעס חזיר'יש און פרוקע;
עס איז אזוי שרעקליך אומאַנגענעם צו פיהלען דעם עיפוש ארום
זיך; עס באַליידיגט, עס דערנידעריגט; עס רופט אַרויס אַן עקעל,
פון וועלכען מען קען זיך ניט באַפרייען; עס צווינגט מענשען
צו טראכטען. אַז זיי זיינען פונקט ווי בהמות און חזירים. און
ווען אין אַזאַ שטאָדט קומט אַן אויסלענדער, א מענש, וואס
האָט געלעבט אין א ציוויליזירט לאַנד, און ער זעהט ווי אין
א הויז, וואו עס פעהלען אויס די סאַמע נויטיגסטע סאַניטאַרע
באדינגונגען, די סאַמע נויטיגסטע באקוועמליכקייטען, אָהן וועל-
כע אַ מענש קען זיך ניט באַגעהן — ווי אין אַזאַ הויז איז דאָ
אַ ראַדיאָ, קומט דאָס אים אויס זעהר מאָדנע, און ער קען דאָס
ניט פאַרשטעהן...

און ווען ער הערט זיך צו ווי מען רעדט אויף דער ראַ-
דיאָ אַלץ וועגען „סאָציגעוועמען“, וואָס דאַרפען העלפען אָניאגען
און אַריבעריאגען אַמעריקע, אין טעכניק און אין ציוויליזאַציע,
קומט דאָס אים אויס נאָך מאָדנער און ער פאַרשטעהט דאָס נאָך
מער ניט...

ער קען פשוט ניט צונויפפאַרען אַזאַ גרויע ווירקליכקייט
מיט אַזאַ גרויסען פאַרנעם.

און ווען ער פרעגט פאר וואָס ס'איז אין שטאָדט נישטאָ

קיין קאנאלאזאציע אין דער צייט ווען ס'איז דאָרט יאָ דאָ אַ „מוזעי פון דער רעוואָלוציע“, אַ „סאָוועטען-פּאַלאַזי“ און אַ „לענין-מאָנומענט“, און מען ענטפערט אים, אַז מען האָט קיין צייט ניט זיך אָפּצוגעבען מיט קלייניגקייטען, קען ער דאָס אינע-נאָנצען ניט פאַרשטעהן.

שוין אָפּגערעדט פון דעם, וואָס ער קען ניט פאַרשטעהן ווי אזוי מען קען נעמען הונגערדיגע מענשען און זיי טרייבען צו אַרבייטען מיט אַזאַ אימפעט, אַז זיי זאָלען ניט אַנדערש ווי נאָר אַריבעריאָגען אַמעריקע און די גאַנצע וועלט...

איך האָב אין טולטשין זיך אָנגעשטויסען אָן קלייניגקייטען, וואָס האָבען מיר אויסגעקוקט ווילד און אומפאַרשטענדליך.

אין איין פּלאַץ האָב איך אויף אַ וואַנט געזעהן אַ גרויסע בילד מיט אַן אויפּשריפט, אַז מען זאָל ניט אוועקוואַרפען די אַלטע צוריסענע שיד און מען זאָל זיי בעסער אוועקגעבען אינעם „אוסטילדעפּארטמענט“. אויף דער בילד, וואָס איז געווען רייך אין קאָלירען, האָט מען געזעהן ווי מען וואַרפט אַריין אַלטע שיד און צוריסענע שקראַבעס אין עפעס אַ מאַשין, און פון דאָרטען געהען אַרויס נייע און שענהע און גאַנצע שיד, אַז עס איז פשוט אַ פאַרגעניגען צו קוקען אויף זיי. דאָס איז גע-ווען אויף דער בילד. אָבער אין גאָס זעהט מען אזוי ווייניג מענשען מיט גאַנצע שיד! וואו מען געהט און וואו מען שמעהט, זעהט מען אַלץ מענשען אין צוריסענע שיד, אין צוריסענע שטיי-וועל און אין אַלטע שקראַבעס, וואס מ'האָט שוין לאַנג געדארפט אַרויסוואַרפען, אָבער מ'האָט זיי ניט אַרויסגעוואַרפען פשוט דער-פאַר, ווייל קיין אַנדערע זיינען ניטאָ...

אין פּאָטשט האָב איך געזעהן, ווי מענשען קומען וואַרטען אויפ'ן בערשטעלע מיט קלעי צו פאַרקלעפען די בריה, וואָס זיי האָבען אָנגעשריבען; די רוסישע קאַנווערטען, וואָס זיי-נען געמאַכט פון זעהר שלעכטען פּאַפיר, קלעפען זיך ניט, מוז מען געהן אויף דער פּאָטשט קריגען דאָס בערשטעלע מיט קלעי צו פאַרקלעפען די בריה און זעהר אָפט דאָרף מען וואַרטען אויף דעם בערשטעלע, ווייל אַנדערע בירגער זיינען אויך גע-קומען פאַרקלעפען די בריה זייערע, כאָטש איין גאָט ווייסט דעם אמת צו וואס מען דארף אזוי שטאַרק פאַרקלעפען די בריה, ספּע-

ציעל די, וואס מען שיקט קיין אמעריקע און אין אַנדערע לענדער, ווען אַלע ריידען אזוי אָפּען וועגען דעם, וואָס די מערסטע ברייף ווערען געפּענט און איבערגעקוקט...

יעדער קלייניגקייט איז אַ פּראָבלעמע, קיין זאָך קומט ניט אָן גרינג, אפילו אזא פשוט'ער ענין ווי אוועקשיקען א ברייף.

מען טראכט ניט און מען נעמט זיך ניט די מי צו טראכט-מען וועגען דער באַקוועמליכקייט פון דעם איינצעלנעם מענשען, און דערפאר שטויסט מען זיך אָן אויף שריט און טריט אָן טוי-זענטער קלייניגקייטען, וואס מאַכען שווער און פאראומערן דאָס לעבען פון אַ מענשען...

פונקט ווי אין אַנדערע שטעדטלאך, האָט מען מיר אין טול-טשין אויך דערצעהלט, אז אין די „צעראַבקאָפּען“ (צענטראַלע אַרבייטער קאָאָפּעראַטיווען) איז זומער פאראן א סך ווינטער-דיגע סחורה און ווינטער — א סך זומערדיגע סחורה; וויי-טער זיינען אַלע פּאַליצעס אָנגעשטאַפּט מיט דינעם באַטיסט און זומער זיינען זיי פול מיט דיקער באַיקע, וואָס קיינער דאַרף ניט...

מען האָט מיר אויך דערצעהלט, אז אין א שטעדטעל ניט ווייט פון טולטשין האָט מען אַ לאַנגע צייט געווארט אויף קא-לאַשען, און ווען מען האָט זיך שוין קוים מיט צרות דער-ווארט און עס איז ענדליך אָנגעקומען א קאסטען מיט קאלאָשען, האָבען זיי ניט געטויגט, ווייל זיי זיינען אַלע געווען פאר'ן ליב-קען פוס...

אימיצער האָט, ווי עס שיינט, ערנעץ געקראנען אן אָרדער אַרויסצושיקען אין דער און דער שטאָדט אזוי פיל און אזוי פיל פאַר קאלאָשען, און אין אַנאָדער שטאָדט אויך אזוי פיל פאַר קאלאָשען, האָט ער אין איין שטאָדט אוועקגעשיקט די קאלאָ-שען, וואס פאר'ן לינקען פוס און אין דער אַנדערער שטאָדט — די קאלאָשען וואס פאר'ן רעכטען פוס...

זאָגט מען אין טולטשין און אויך אין אַנדערע שטעדט, אז דאָס איז די אַרבייט פון „שקידניקעס“, דאָס הייסט, פון אזעל-כע פארשוונען, וואָס זוכען אַלץ וועגען און מיטלען צו שעדיגען דער סאָוועט-רעגירונג אין איר אַרבייט. אמאָל איז דאָס טאַקע אזוי, ווייל די סאָוועט-רעגירונג האָט שונאים טאַקע אין אירע

אייגענע רייהען, טאקע צווישען די, וואס דעקען זיך צו מיט א קאמוניסטישען מאנטעל. אָבער ניט אין אלץ דארף מען בא-שולדיגען די „שקידניקעס“. זעהר אפט איז דאָס בלוז א רע-זולטאַט פון דעם, וואס מען רופט אָן אין רוסיש „כאַלאַטנאַסט“. עס איז גלאַט רוסישע אומגעלומפערטקייט, רוסישע טאַקלאַזיג-קייט; מען האָט ניט קיין באַציהונג צו דער ארבייט, וואָס מען טוט; מען ווארפט אָן אלעס אין איין קאַשע און מען זאָגט, אז „דאָרט וועט מען זיך שוין ווי עס איז פונאַנדערקלייבען“. און צו דעם קומט נאָך צו דער פאַקט, וואס מען האָט ביי איינ-צעלנע מענשען צוגענומען די פּריוואַטע איניציאַטיווע...

דער מענש האָט ניט קיין אינטערעס צו טאָן זיין ארבייט דוקא גוט, דוקא פינקטליך; דער עיקר איז גאָר, ווי אזוי ער האַלט זיך אויף דער פאַרזאַמלונג, און אַבי ער איז נאָר זיכער דערמיט, קימערט ער זיך שוין ניט פאַר דער ארבייט; ער דארף בלוז ווייזען, אז ער וואַרפט זיך. נו, ווארפט ער זיך און גיט אַרויס אַ באַפּעהל:

— אַ קאַסטען קאַלאַשען אין איין שטאָרט און אַ קאַסטען קאַלאַשען אין אַ צווייטער שטאָרט!

ער נעמט זיך ניט די מיה צו זעהן, אַז די אַרויסגעשיקטע קאַלאַשען זאָלען זיין צו דער פּאָר. און ס'קומט דאָריבער אַרויס אזא צומישעניש, אַז איין שטאָרט קריגט אַ קאַסטען מיט קאַלאַ-שען — אַלע רעכטע, און די צווייטע שטאָרט קריגט אַ קאַסטען מיט קאַלאַשען — אַלע לינקע... עס איז ניטאָ קיין טאַקט.

און די סאָוועטישע צייטונגען אַליין קלאַגען זיך טאקע ניט איינמאָל דאָרויף וואס ס'איז ניטאָ קיין טאַקט...

עס איז נאָר ניט צו באַגרייפּען פאַר וואָס די קאָמוניסטען אין אמעריקע, און דוקא אזעלכע, וואָס האָבען פריהער געדינט אלערליי עבודה זרות, געהען אַריין אין אזא צוואַכמערטען גרימ-צאָרען. ווען מען ווייזט אָן אויף ווילדע אומגעלומפערטקייטען אין דער איצטיגער אָרדענונג. אויף זאַכען, וואָס ווערען געטאָן אָהן אַ טאַקט...

ווען מען קוקט זיך צו די קלייניגקייטען, וואס פאראר-מערען דאָס לעבען פון אַ מענשען אין סאָוועט־רוסלאַנד, האָט

מען אַמאָל דעם איינדרוק, אז ערגעץ זיצט עפעס אַ ליץ, וואס טוט אָפּ שפּיצלעך און האָט אַ ווילדע הנאה פון זיין אייגענער בייזוויליגקייט און פון דעם, וואס מענשען צאפּלען זיך אין אנגסטען פון די שפּיצלאך, וואס ער טוט אפּ...

ער קוועלט אָן דערפון, ער פרעגעלט זיך אין נחת און אין פריידען, און אלע מאָל קלערט ער אויס אן אנדער שפּיצעל און אליין קוקט ער אַרײַן דורך אַ שפּאַרינע און ווען ער זעהט ווי מענשען מוטשען זיך און פּלאגען זיך, ווי זיי קאָרטשען זיך פון ווייטאָג און פּיין, שטיקט ער זיך פון געלעכטער און שפּרינגט אונטער פון פרייד...

אזא מין איינדרוק האָט מען.

4. מאַמעס.

צווישען די מענשען, וואס זיינען געקומען זיך זעהן מיט מיר אין טולטשין, איז געווען איינע אן אלטע אידענע, וועלכע האָט קינדער אין אמעריקע. אָנגעמאָן ווי אַ בעטלעריין, אַ צור-בראָכענע און אַ געפאלענע ביי זיך, איז זי געשטאַנען מיט אַ פאַרקרימטען פנים און זי האָט מיר דערצעהלט, אז די קינדער ווילען, אז זי זאָל פּאַהרען צו זיי אין אמעריקע.

— זיי „טרעבעווען“ מיך אהין — האָט זי געזאָגט, — אָבער מען לאָזט מיך פון דאַנען ניט אַרויס...

עטליכע מאָל האָט זי מיר אַלץ דאָס זעלבע דערצעהלט, און דערביי האָט זי געמאַכט אזא באַמערקונג:

— און פרעגט פאַרוואָס מען לאָזט מיך פון דאַנען ניט אַרויס... מען דאַרף מיך דאָ האָבען גענויטיג. זאָל איך אַזוי וויסען פון שלעכטס, צי איך ווייס, פאַר וואָס מען לאָזט מיך פון דאַנען ניט אַרויס!...

זי, די אַרימע מאַמע, וואָס האָט קינדער אין ניויאָרק, און אַליין וואַלגערט זי זיך אין טולטשין, קען דאָס ניט פאַרשטעהן. אויך אנדערע מאַמעס קענען דאָס ניט פאַרשטעהן. זיצען זיי אין דער היים הונגעריגע, שלעפען זיך אַרום איבער די גאַסען, ווי פאַרלאָרענע, און ווען זיי באַקומען אַ בריף פון אמעריקע, לויפּען זיי, מען זאָל פאַר זיי דעם בריף איבערלייענען איינ-מאָל און צוויי מאָל און דריי מאָל, און דערנאָך שיקען זיי אי-בער'ן ים גוטע ברכות פאַר די קינדער:

— לאָנג לעבען זאָלען זיי דאָרט! ... זיי זאָלען גאָר קיינ-
מאָל פון קיין שלעכטס ניט וויסען! ...
זיי אליין האָבען שוין אָפגעמאַכט ביי זיך, אז דאָס אייגענע
לעבען זייערס וועט שוין אזוי אוועק אָהן פרייד און אָהן גליק,
ווייל פון סאָוועט-רוסלאַנד לאָזט מען זיי ניט אַרויס, ווינשען זיי,
אז די קינדער אינ'ם ווייטען לאַנד זאָלען כאַטש זיין גליקליך און
זאָלען פון קיין שלעכטס ניט וויסען. זיי זיינען אָבער אומרו-
היג; זיי האָבען געהערט, אז אין אמעריקע איז די צייט איצט
אויך ניט אמבעסטען. און ווען איינער קומט פון אמעריקע,
לויפען זיי צו אים.

— זאָגט אונז — בעטען זיי זיך — איז טאַקע אמת,
אז אין אמעריקע שטארבען מענשען אין די גאַסען פאר הונ-
דער, פונקט ווי ביי אונז? ... איז טאַקע אמת, אז דאָרט איז
איצט נאָך ערגער, ווי ביי אונז? ... אויב זיי קענען איצט ניט
שיקען קיין געלט, איז — כאַטש אַ בריוועל! זאָלען זיי שריי-
בען! זאָלען זיי קיינמאָל פון קיין שלעכטס ניט וויסען! ...
עס זיינען אָבער אין טולטשין פאראן ניט נאָר מאמעס, וואס
האָבען קינדער אין אמעריקע, נאָר אויך קינדער, וואס האָבען מא-
מעס אין אמעריקע. און אין אַ אָווענט איז צו מיר געקומען
אַ פאָר פאָלק, און דער מאַן האָט צו מיר געהאַט אַ בקשה: איך
זאָל זיך אומבאדינגט זעהן מיט זיין מאמע אין ברוקלין, און
טאָן אַלץ, וואָס עס איז נאָר מעגליך, אז די מאמע זיינע „זאָל זיך
אַרויסשלאָגען דאָס משוגעת פונ'ם קאַפּ“.

— וואָס פאָר אַ משוגעת? — האָב איך דעם מאן געפרעגט.
— איר פאַרשטעהט, — האָט ער מיר אָנגעהויבען דערצעהן
לען אַ מעשה — מיין מאמע איז שוין אַ סך יאָהרען אין אמערי-
קע. זי האָט דאָרט אויך קינדער און אייניקלאַך, און עס לעבט
זיך איר נאנץ גוט. אָט אומיסטען זעהט די קאַרטע אירע, וואס
זי האָט צוגעשיקט! זי איז אָנגעטאָן ווי אַ פריצה און קוקט
אויס אזוי שעהן און געזונט, אז עס איז אַ פאַרגעניגען צו קו-
קען אויף איר. אָבער זי האָט זיך אריינגענומען אַ מאַנקאָליע
אין קאַפּ אריין, אז זי מוז קומען צוריק אַהער. איר פאַרשטייט
אַ משוגעת — צוריק אַהער וויל זי קומען! מען דאַרף זי דאָ
האָבען זעהר גענויטיג! זי שרייבט, אז אין אמעריקע האָט זי
ניט קיין היים. דאָ, מיינט זי, וועט זי האָבען אַ היים... בעט

איך אייך, איר זעהט דאָך דאָ אַלעס מיט אייערע אייגענע אויגען,
איר זעהט דאָך, ווי מיר קומען דאָ אָפּ, איז דערצעהלט איר דעם
אמת, און זעהט, אז זי וואָל ניט פּאָהרען אהער...

ווען ער האָט גערעדט, זיינען אין הויז געווען עטליכע על-
טערע פרויען, וואָס האָבען מיר געבראַכט אדרעסען פון זייערע
קינדער אין אמעריקע; צוהערענדיג זיך צו דעם, וואס דער מאן
האָט דערצעהלט, האָבען זיי געשאַקעלט מיט די קעפּ און איינע
האָט געזאָגט:

— עס איז אַ וועלט — דאָ רייסען זיך מאַמעס אַהין און
דאָרט רייסען זיך מאַמעס אַהער...

עס איז ניט מער, די מאַמעס אין אמעריקע האַלט קיינער
ניט צו ווען זיי ווילען פּאָהרען צו זייערע קינדער אין סאַוועט-
רוסלאַנד; מען לאָזט זיי פּאָהרען וואוהין זיי ווילען. פון סאַוועט-
רוסלאַנד אָבער לאָזט מען די מאַמעס ניט אַרויס און זיי קע-
נען ניט פּאָהרען צו זייערע קינדער אין אמעריקע, ווייל דערביי
זיינען אין לאַנד פאַראַן זעהר אַ סך שוועריגקייטען.

און ס'איז אונמעגליך צו פאַרנעמען דעם נאַאיווען אויס-
דרוק פון יענער אַרימער מאַמע:

— מען דאַרף מיך דאָ האָבען זעהר גענויטיג!...

5. אַן אמת וואָס מען דערפיהלט ערשט שפעטער.

איינמאָל האָב איך אין טולטשין פאַרבראַכט אַן אָווענט אין
אַ געזעלשאַפט פון זעהר אינטערעסאַנטע יונגע מענשען. צווישען
זיי זיינען געווען עטליכע קאָמוניסטען און אַלע האָבען זיך אויפ-
מערקזאַם צוגעהערט צו דעם, ווי איך האָב גערעדט וועגען די
שווערע איינדרוקען, וואס איך האָב געהאַט, ארוםפּאָהרענדיג אי-
בער פאַרשידענערליי געגענדען פון סאַוועט-רוסלאַנד. זיי האָבען
צוגעגעבען, אז זעהר אָפט ווערען באַגאַנגען אומגעלומפערטקייטען,
וואָס זיינען כאַראַקטעריסטיש רוסיש, און זיי האָבען אויך צו-
געגעבען, אז די לאַגע איצט איז זעהר אַ שלעכטע.

— דאָס אַלץ איז אמת — האָט געזאָגט איינער, וואס האָט
געמאַכט דעם איינדרוק פון זעהר אַן ערליכען און ערנסטען מענ-
שען — דאָס איז דער אמת פון אונזער ווירקליכקייט, פון אונזער
לעבען. מיר האָבען אָבער אַן אַנדער אמת אין אונזער טעאָריע,
און אים דערפיהלט מען ערשט שפעטער. אויסלענדישע געסט

דערפיהלען אים נאָכדעם ווי זיי פּאָהרען אוועק און באַפרייען זיך פון דעם טרויעריגען אמת, וואס זיי האָבען געזעהן, און מיר דאָ, איך מײן די ווירקליך געטרייע און איבערגעבענע קאָמור-ניסטען, פיהלען אים, ווייל מיר זיינען שוין געוואוינט צו דעם טרויעריגען אמת, וואס מיר זעהען אין דער ווירקליכקייט. מיר לעבען ניט היינט מיט'ן היינט, נאָר מיט'ן מאָרגען!

דער מענש האָט גערעדט א ביסעל צופיל אַכסטראַקט, און ער האָט דיזעלבע טעאָריע געצויגען ווייטער:

— דערמיט, — האָט ער געזאָגט — דערקלערט זיך אפשר דער פאקט, וואס א סך מענשען, וועלכע זיינען אוועק פון רוסי-לאַנד, אנטלאָפּען פון דער רעוואַלוציע, זיינען שפעטער, אין אַנדערע לענדער, געווארען שטארקע אָנהענגער אונזערע; זיי האָ-בען פון דערווייטענס דערפיהלט דעם אמת פון אונזער טעאָריע, און דער דאָזיגער אמת אונזערער איז — דער סאָציאַליזם. ער איז דאָך אייער אמת אויך. עס איז ניט מער, איר שטימט ניט איין מיט די מעטאָדען אונזערע, מיט דעם אופן ווי אזוי מיר בויען סאָציאַליזם. נו, וועט די געשיכטע אונז משפּט'ן!...

אזוי האָט ער געענדיגט, ווייל ער האָט קיין אנדער ענטפער אפשר ניט געקענט געפינען. און שפעטער, ווען ער האָט מיט מיר געשפּאַצירט ווייט אויף דער טולטשינער הויפט-גאַס, האָט ער געזאָגט:

— איין זאך וועל איך אייך יאָ צוגעבען: איך גלויב מער אין דער פריינדשאַפט צו רוסלאַנד פון אזעלכע, ווי איר און אַנדערע, ווייל איך ווייס, אז די טרויעריגע ווירקליכקייט אונזערע טוט אייך וויי. איך גלויב ניט אין דער „פריינדשאַפט“ פון יענע פרעמדע, וועלכע ווערען כלומר'שט באַנייטערט פון אַלץ, וואָס זיי זעהען און הערען, כאָטש דער אמת איז, אז דער שיקוזאַל פון סאָוועט-רוסלאַנד געהט זיי ווייניג וואָס אָן און זיי קימערען זיך אין אַלגעמיין ווייניג וועגען אונז...

עפעס האָט דער מענש אין זיין טאָן געהאַט אזעלכעס, וואס האָט צוגעצויגען צו אים; עס איז געווען אנגענעם צו הערען, ווי ער רעדט; עס האָט זיך אין זיין ריידען געפיהלט אויפריכט-טיגקייט. און ווען מיר האָבען זיך געזעגענט, האָט ער מיר וואָרים געדריקט די האַנט, און דערביי האָט ער געזאָגט:

— לאָמיר האָפּען, אז עס וועט נאָך קומען אַ צייט, ווען מען

וועט ביי אונז אויך איינזעהן, אז דוקא די מענשען, וואס האָר
בען אזוי שטאַרק געקריטיקירט, זיינען אין דער אמת'ן געווען
גוטע פריינט. עס האָט זיי וויי געמאָן די ווירקליכקייט, וואָס
זיי האָבען געזעהן אין אונזער לעבען, האָבען זיי געקריטיקירט,
האָבען זיי געשריגען. מען וועט דאָס ביי אונז אַמאָל נאָך איינ-
זעהן...

עטליכע מאָל האָב איך זיך מיט אים געטראַפען, ווייל איך
האָב זעהר ליב געהאַט צו הערען, ווי ער רעדט. און גערעדט
האָט ער אַלע מאָל נאָר וועגען טעאָריע. צו דער ווירקליכקייט
האָט ער עפעס ווי מורא געהאַט זיך צוצוריהרען און ער האָט
אויסגעמיידט צו ריידען וועגען איר. פונקט ווי זיין פרומער
זיידע אַמאָל, איז ער געווען פארטאָן בלויז אין עולם הבא.
די עולם הזה, די וועלט, אין וועלכער ער האָט געלעבט, איז אים
ניט אָנגעגאַנגען...

איינמאָל האָב איך מיט אים פאַרבראַכט אין א געזעל-
שאַפט, וואו מען האָט אָנגערירט די פראַגע וועגען דעם, וואס
מען נעמט אַלעס צו ביי די פויערים אין די דערפער.

איינער האָט געזאָגט:

— שולדיג אין דעם זיינען יענע סאָוועט-באאמטע, וואס
זיינען צופיל גייעיג זיך אויסצופיינען מיט „ענערגישער אַרבייט“.
מען שיקט אַרײַן אזא באַאַמטען אין א געגענד; ער אַליין האָט
ניט דעם מינדסטען באגריף אין ערד-אַרבייט, פרעגט ער וויפיל
תבואה מ'האָט אין דעם געגענד ארויסגעגעבען פאַראיאהרען, דאָן
באַשליסט ער אַליין באלד, אז ווען מען וועט „אונטעררייבען
אַביסעל“, וועט מען זיכער אין דעמזעלבען געגענד ארויסגע-
בען אורדאי צוויי מאָל אזוי פיל, און אין זיין באַריכט צום צענ-
טער, וואו ער וויל זיך אויספיינען, גיט ער אָן די מאַפעלטע
ציפערען, וואס ער האָט אַליין באַשטימט. אויפ'ן גרונט פון די
באַריכטען פון די לאַקאַלע סאָוועטישע באאמטע, לאָזט מען ארויס
אַן ערקלערונג, אז דאָס לאַנד וועט היינטיגס יאָהר ארויס-
געבען אזוי פיל און אזוי פיל ברויט. אָבער דערנאָך לאָזט
זיך אויס, אז די ווירקליכקייט שטימט ניט מיט די אָנגעגעבענע
ציפערען, און דאָן הויבט מען אָן שינדען די הויט פונ'ם
פויער...

אַן אַנדערער האָט דערצעהלט:

— מיינע א פריינדין, א „קאָמסאָמאָלקע“, האָט מען ניט לאנג צוריק געשיקט צוזאמען מיט אנדערע איבער די דערפער צו ריידען מיט די פויערים, אז זיי זאָלען אוועקגעבען דאס וואָס זיי האָבען נאָך און אז זיי זאָלען פאָרזייען די פעלדער. האָט זי מיר דערצעהלט וואָס פאר שרעקליכע סצענעס פון נויט און אַרימקייט און הונגער זי האָט אין די דערפער געזעהן. כמעט אין אַלע שטיבלאך ליגען מענשען געשוואָלען פון הונגער. אין איין שטיבעל, וואו זי האָט אָנגעהויבען רעדען וועגען אָפגעבען נאָך תבואה פאר דער מלוכה און וועגען אַקערן און פאָרזייען, איז אַן אַרימע פויערטע, א הונגעריגע און א פאַרבימערטע, אַרונד טער פונ'ם בעט און געבענדיג דער מיידעל א שטאַרקען קניפ אין דער באַק, האָט זי איר געזאָגט:

„האַרנאָ טי, דיווטשינאַ, האַוואַריש, לוטשי בי טאַק האַרנאָ ראַבילאַ“ (שעהן רעדסטו, מיידעל, אָבער בעסער וואָלסטו אזוי שעהן געאַרביט).

און געענדיגט די געשיכטע וואָט דער מענש אזוי:

— דאָס מיידעל איז געקומען צוריק אַהיים מיט אַ געשוואָלען נער באַק. זי וויל מער ניט פאָרן אין די דערפער. צו מענשען, זאָגט זי, וואס זיינען געשוואָלען פון הונגער, קען זי ניט קומען ריידען, אַז מען זאָל דער מלוכה אוועקגעבען נאָך. מער וויל זי אין די דערפער ניט פאָרן!

דער יונגער קאָמוניסט, וואָס האָט גערעדט אזוי שעהן וועגען טעאָריע און אידעאל און וועגען דעם אמת, וואס מען דאַרף דערפיהלען ערשט שפעטער, האָט זיך צוגעהערט צו דעם וואָס מען האָט דערצעהלט. ער האָט אָבער רוהיג ניט געקענט איינזיצען; מען האָט געקענט זעהן, אז ער אַליין וויל ניט צולאָזען די ווירקליכקייט צו דעם אידעאל, אין וועלכען ער גלויבט, און ווען איינער האָט געפרוואוּט דערצעהלען נאָך עפעס, האָט ער געגעבען אַ מאַך מיט דער האַנט:

— עך, צו וואָס נאָך ריידען וועגען אזוינע זאַכען? אַזעלכע יונגע לייט זיינען אין סאָוועט רוסלאַנד פאַראַן אַ סך, זיי ווילען ניט זעהן די ווירקליכקייט, כדי ניט צו צושטע-רען דעם אידעאל,

דאָס איז אַ נייע פרומקייט, אַ נייע עולם הבא...

אונטער דער פּאָהן פּון אַ שעהנעם אידעאַל.

מיין מאַמע האָט געהאַט טענות צו מיר:

— פאַר וואָס לויפסטו אַרום די גאַנצע צייט? איך האָב דאָך מיט דיר כמעט נאָך ניט גערעדט. באַרעכען, איך בין אומיסטען געקומען קיין טולטשין, כדי דיר צו זעהן נאָך אַמאָל. דריי און צוואַנציג יאָהר האָב איך דיר ניט געזעהן. איך האָב מיט דיר, זוהן מיינער, אזוי פיל צו ריידען. און צום סוף איז — אַלע ריידען מיט דיר, נאָר איך ניט...

זי איז געווען גערעכט, די מאַמע. זי האָט מיט מיר טאַקע זעהר ווייניג גערעדט, ווייל איך בין אַלע מאָל געווען פאַר-נומען מיט אַנדערע. אַפילו ווען איך בין אין ערגעץ ניט גע-גאַנגען, ווען איך בין געווען אין דער היים זיינען ביי מיר געווען מענשען, און ווען איך בין שוין אַמאָל יאָ געבליבען מיט דער מאַמען אַליין און בין געווען גרייט צו הערען וואָס זי האָט מיר צו זאָגען, איז אַלץ אויסגעקומען אזוי, אַז זי איז געבליבען זיצען מיט פאַרלענטע הענט און מיט טרערען אין די אויגען:

— קינד מיינס, איך ווייס ניט פון וואָס פריהער אָנצו-הויבען...

און אזוי איז אַוועק די גאַנצע צייט, און דאָס וואָס די מאַמע האָט מיר געוואָלט זאָגען נאָכרעם ווי זי האָט מיך דריי און צוואַנציג יאָהר ניט געזעהן, איז טאַקע געבליבן ניט דער-זאָגט...

— קאָמיר זיך כאַטש, זוהן מיינער, פאַטאָגראַפירען אויף איין קארטע, — מאַכט זי אזוי איינמאָל צו מיר, — ווען דו וועסט אַוועקפאַהרען וועט מיר דאָס האַרץ ברענען נאָך מער

ווי פריהער... מיר וועלען זיך שוין אודאי מער קיינמאָל ניט זעהן!...

און מיר זיינען אַוועק אין דער טולטשינער מלוכה-פאָמאָ-גראַפיע זיך אַרונטערנעמען.

די מלוכה-פאָמאָגראַפיע אין טולטשין געפינט זיך אויף דער הויפט-גאַס, ניט ווייט פון דעם לענין-מאָנומענט, וואָס שטעהט אויף דער אַנדערער זייט פון דער גאַס און וואָס ווייזט דעם גרויסען פיהרער פון דער אָסטאַבער רעוואָלוציע אין איי-נער פון זיינע כאַראַקטעריסטישע פּאַזעס — מיט א האַלב אָפּען מויל און מיט איין האַנט אויפגעהויבען, ווי ער וואָלט געהאַל-טען אין סאַמע ברען פון אַ רעדע פאַר אַן עולם מיט מענשען. דאָרטען איז דאָס שעהנסטע ווינקעל פון דער שטאָרט און אין אַ טאָג ווען מען ארבייט ניט, זעהט מען דאָרט אַ סך מענ-שען. אין פריהלינג, ווען די אַקאַציע צובליהט זיך אויף די בוימער, איז דאָרט אין די אָווענטען אַ פאַרגעניגען צו שפּאַ-צירען, און ווינטער, ווען די בוימער זיינען באַדעקט מיט שניי, איז די לופט דאָרט אַ פרישע, אַ געזונטע, אַן אַנגענעמע, און ווען מען פאַרקוקט זיך אויף די פאַרשנייטע פעלדער, וואָס מען זעהט פון דער ווייטענס, הויבט זיך אַן דוכטען, אַז מען איז אָפּגעשנייטען פון דער גאַנצער וועלט און דאַן פאַרבענקט מען זיך נאָך אַ ווייטקייט, וואָס מען קען זיך בלויז פאַרשטעלען אין געדאַנק, אָבער ניט זעהן מיט די אויגען, און מען פאַרבענקט זיך אויך נאָך מענשען, מיט וועמען עס זיינען פאַרבונדען אַנ-גענעמע עראינערונגען פון אַמאָל...

אַזאַ געפיהל האָב איך אויך געהאַט שפּאַנענדיג אין אַ שעה-נעם סוף-ווינטערדיגען טאָג אין יענעם געגענד. עס איז אַרום און אַרום געווען ברייט און ליכטיג און מען האָט, כאַטש אויף אַ וויילע, געקענט פאַרגעסען אַן די צרות, וואס מען האָט זיך אָנגעהערט. אָבער ווען איך בין אריינגעקומען אין דער מלוכה-פאָמאָגראַפיע, איז מיר געווארען פינסטער אין די אויגען.

דאָרט איז אומעטום געווען גאַס, קויטיג און בלאַטיג. די אַלטע דעקאָראַציעס, אויף וועלכע עס זיינען געווען אויסגע-מאָהלען פאַרשידענערליי געמעהלעכצען, זיינען געווען צוריסען, די ברעטער פונ'ם פּאַל זיינען געווען צובראַכען און מען האָט געדארפט געהן פאַרויכטיג, מען זאָל זיך נאָך, חלילה, ערגעץ

ניט פארטשעפען, און פונ'ם לייווענטענעם ברעזענט, וואָס איז געהאנגען ביי דער סטעליע און וואָס האָט געדארפט געבען „ליכט" און שאַפען „אַטמאָספּערע" פאר דער „סטודיאָ", האָט געהאַלטען אין איין קאפּען, כאָטש עס איז אין דרויסען ניט געגאנגען קיין רעגען...

דאָס האָט עס געקאפּעט פון דעם שניי, וואָס איז נאָך מיט א צייט צוריק אויסגעפאלען. ער איז נאָך אלץ געלעגען אין הויפענס אויף דעם צולעכערטען לייווענטענעם ברעזענט, וואָס האָט געדארפט געבען „ליכט" און שאַפען „אַטמאָספּערע" אין דער „סטודיאָ", און קיינער אין דער מלוכה־פּאַטאַגראַפיע האָט ניט געפונען פאַר נויטיג אים פון דארט ארונטערצושארען... דער פּאַטאַגראַפּער, א יונגערמאַן מיט אַ קאַסאַקע אויג און מיט אַ ווייס פינטעל אינ'ם שוואַרצאַפּעל, האָט אונז אָנגעהויר בען סטראַיען אין אַ פּאַזע פאר דער בילד, און אלע מאָל, ווען ער האָט זיך מיט'ן שוואַרצען שטיק טוך צוגעדעקט, האָט ער זיך אויסגעגליטשט און איז שיער ניט געפאלען, און ווען ער איז אין דער נאַסקייט שוין ווידער געשטאַנען פּעסט אויף די פיס, האָט ער, קוקענדיג אויף אונז מיט'ן קאַסאַקען אויג, געדיעבען די קאַמאַנדע:

„ראַז, דוואַ, טרי — סנימאָיו!"

אַבער פונקט דאָן, ווען ער איז געווען גרייט צו „סנימאַיען", האָט אויף אימיצען פון אונז געגעבען אַ קאַפּע פון אויבען און די גאַנצע אָנגעסטראַיעטע פּאַזע האָט זיך צוטרייסעלט און האָט שוין מער ניט געטויגט...

אַזוי עטליכע מאָל:

„ראַז, דוואַ, טרי — סנימאָיו", און — עס קאַפּעט שוין

ווידער...

ווען איך בין געקומען צוריק אין דעם הויז וואו איך האָב געוואוינט, האָבען שוין מענשען געוואַרט אויף מיר, און — ווידער געשיכטעס וועגען הונגער און נויט, ווידער געשיכטעס וועגען שרעקליכע ליידען, וואָס האָבען ניט קיין ברעג. אלע האָבען זיך געקלאָגט, אלע זיינען געווען פאַרצווייפּעלט, און מיר האָט זיך אויסגעוויזען, אז אַפילו דאן ווען זיי ריידען ניט, טראַגט זיך פון זייער שווייגען אַ יאָמער, וואָס קען הימלען שפּאַלטען...

צווישען די מענשען, וואס זיינען געקומען צו מיר, איז אויך געווען איינער אַ שניידער, וואס איז אַמאָל געווען דער בעסטער בעל-מלאכה אין שטאָדט. ער איז געווען אנגעטאָן זעהר אַרים און ער האָט זיך געקלאָגט דאָרויף וואס ער האָט ניט קיין אַר-בייט.

— אַז ס'איז נישטאָ פאַר וועמען צו נייהען, — האָט ער געזאָגט, — אלע זיינען אַרים, קיינער מאַכט זיך ניט קיין נייע קליידער. נו, בין איך געוואָרען אַ לאַטוטניק אויף דער עלטער, און וואָס צו עסען איז נישטאָ...

ריידענדיג אזוי, האָט ער גאָר פּלוצלונג זיך גענומען צוקור-קען אויפּמערקזאָם צו מיין אנצוג און געבענדיג אַ ציה מיט די פינגער איינעם פון די לאַצען זעהר שניידעריש און געשיקט, האָט ער געזאָגט:

— הם... אַ שטיקעל סחורה! אַ פאַרגעניגען אַנצור-טאַפען!...

פונקט ווי ער וואָלט מיר איצט דעם אַנצוג אָנגעמאַסטען, האָט ער מיך גענומען דרעהען אין אלע זייטען, גיבענדיג דאָ אַ ציה און דאָרט אַ גלעט. עס האָט זיך אין אים אויפגעכאַפט דער שניידער וואָס האָט אַמאָל גע'שמ'ט אַלס דער בעסטער בעל-מלאכה אין שטאָדט, און אַפּזיפּצענדיג שווער האָט ער געזאָגט:

— איר זוייסט, מילא פּרנסה יאַס פּרנסה, אָבער עס איז גלאַט אַ פאַרגעניגען צו אַרבייטען איבער אַ גוט שטיקעל סחורה... אַך, ווי דערלעבט מען שוין צו האַלטען אַ גוט שטיקעלע סחורה אין די הענט!...

שווער זיינען געווען די עטליכע טעג אין טולטשין. דאָס זיינען געווען די לעצטע טעג פון מיין באַזוך אין סאָוועט רוס-לאַנד. און אַרויספּאָהרען פון דער שטאָדט האָב איך געדאַרפט שפּעט נאָך האַלבער נאַכט.

— פּאָהר שוין שנעלער אַוועק צוריק, — האָט די מאַמע מיר געזאָגט, כאָטש עס איז איר געווען שווער מיט מיר זיך צו שוידען. — איך האָב מורא, אז די מלחמה זאָל דיך נאָך דאָ ניט פאַרכאַפען.

„די מלחמה“ — דאָס איז די שרעק, וואָס הענגט שטענדיג איבער די קעפּ פון דער באַפעלקערונג אין סאָוועט-רוסלאַנד. אַלע זיינען אונטער'ן איינדרוק, אז אַט-אַט, וועט די מלחמה אויס-

ברעכען, אז אַטראָט וועלען די מלוכות פון דער גאַנצער וועלט זיך ארויפֿוואַרפען אויף רוסלאַנד זי צו דערשטיקען. שוין יאָהרען אזוי.

פּאָהרען צום באהן מיט'ן „אָוטאָבוס“ האָט מען נאָך אַלץ נישט געקענט, ווייל די מענשען מיט די לאַפּעטעס, וואָס איך האָב געזעהן אויפ'ן וועג קיין טולטשין מיט עטליכע טעג צוריק, האָבען דעם שניי נאָך אַלץ ניט געהאַט אָפּגערייניגט. איך האָב געמוזט דינגען אַ שליטען, און ווען איך האָב געפרעגט דעם בעל־עגלה וויפיל עס וועט געדויערען צו מאַכען די אַכט וויאָרטס פון טולטשין ביז זשוראָוּליאָווסקע, האָט ער מיר גע־ענטפּערט, אז דאָס ווענדט זיך ניט אין אים און ניט אין די פּערד, נאָר אין'ס וועג.

— עס קען זיין, — האָט ער געזאָגט, — אז דאָס וועט נעמען צוויי שטונדען און ס'קען אויך זיין, אז ס'וועט נע־מען זעקס־זיבען שטונדען... ווער קען וויסען?! די לעצטע עטליכע שטונדען מיט דער מאַמע'ן און אויך מיט די שוועסטער, וועלכע זיינען געקומען זיך געזעגענען מיט מיר, זיינען געווען זעהר שווערע. מיר האָבען צווישען זיך וויי־ניג גערעדט. און אלע מאָל, ווען איך האָב געזעהן ווי ביי דער מאַמען שטעהען טרערען אין די אויגען, בין איך צוגעגאַנגען צו איר און האָב זי ארומגענומען.

— מאַמע, איך בעט דיר, וויין ניט!...

אויך די שוועסטער — אַלע אַזעלכע ליבע און גוטע און פאַר מיר אינגאַנצען ניי־געפונענע. ווייל זיי זיינען דאָך נאָך געווען קליינע קינדער ווען איך בין מיט אַזוי פיל יאָהרען צוריק אַוועק־געפּאָהרען פון דער היים. — אויך זיי האָב איך אַלעמאָל אַרומ־גענומען און האָב זיי געקושט.

— וויינט ניט... מיר וועלען זיך נאָך זעהן!...

עס איז געווען אַזוי שווער! אַזוי פיינליך שווער! און די געדאַנקען אין קאָפּ האָבען זיך געמישט, און די געפיהלען אין האַרצען האָבען נישט געלאָזט רוהען, און אלע אין שטוב האָבען זיך צוגעהערט צו יעדען שאָרף, וואָס האָט זיך פון דרויסען דערטראָגען.

— שאַ!... דוכט זיך, אַז דער שליטען איז שוין צוגע־

פּאָהרען!...

עס איז שוין געווען נאָך איינס אזויגער ביינאַכט ווען דער בעל עגלה איז אָנגעקומען.
— פֿאַרטיג! — האָט ער געגעבען א זאָג, אָפּשטעלענדיג זיך ביי דער טיר מיט דער בייטש.

אין דער מינוט האָט זיך דערהערט אַ שטאַרקער כליפען; די מאַמע האָט זיך מער נישט געקענט איינהאַלטען, און ווי זי איז אזוי געזעסען, האָט זי געגעבען אַ פּאַל מיט'ן קאָפּ צום טיש און האָט זיך צואוויינט...

נאָך שטאַרקער האָט זי אָנגעהויבען וויינען, ווען מען האָט מיינע זאַכען אַרויסגעטראָגען פון דער שטוב. עס איז אונ- מעגליך געווען זי איינצונעמען. ריידען האָט זי ניט געקענט. בלויז צוויי ווערטער זיינען איר געבליבען אין די געדאַנקען און אין די געפיהלען, און זיי האָט זי עטליכע מאָל איבערגע- זאָגט:

— „קינד מיינס!“ ... „קינד מיינס!“ ...

און אין דרויסען איז די נאַכט געווען אַ פינסטערע, אַ שווערע. דער הימעל איז געווען פּאַרוואַקסענט און אלע מאָל האָט אַ דריבער רעגען אָנגעהויבען מראַקען. די נאַנצע שטאָדט איז שוין דאן געשלאפען און פון קיין איין שטוב האָט קיין פּיערעל ניט אַרויסגעלויכטען. עס איז געווען שטיל און פינסטער. פינסטער און שטיל, און אין דער שטילקייט האָט זיך גע- הערט דאָס פּאַרשטיקטע געוויין פון מיין מאַמע...

און ווען דער שליטען האָט זיך גערירט און מיר זיינען אריינגעפאהרען אין דער פינסטערניש פון דער נאַכט, האָב איך זיך אלע מאָל אומגעקוקט און מיר האָט זיך אלץ געדוכט, אז דארטען, אויף דעם „פּידאַשעק“ פּונ'ם שטיבעלע אין טול- טשין, שטעהט נאָך אלץ מיין מאַמע אַ פּאַרוויינטע און לע- בען איר שטעהען מיינע שוועסטער, אויך פּאַרוויינטע; זיי קוקען מיר נאָך, פּונקט ווי איך קוק אין דעם פינטעל, וואו איך האָב זיי איבערגעלאָזען. מיר קענען זיך אָבער מער ניט זעהן; די פינסטערניש פון דער נאַכט פּאַרשטעלט אונז איינע פּאַר די אַנדערע, און דער וועג, וואס פּיהרט פון זיי, פּונקט ווי דער וועג, וואס האָט געפּיהרט צו זיי, איז אזא ווייטער, אזא שווע- רער — די מענשען מיט די לאָפּעטעס האָבען אים נאָך אלץ ניט אָפּגערייניגט...

געפֿאָהרען זיינען מיר לאַנג, זעהר לאַנג. מער ווי זעקס שטונדען האָט עס געדויערט אָנצוקומען צו דער סטאנציע זשור-ראָווליאָווקע, וואָס איז אינגאנצען געווען אַן אַכט וויאָרסט פֿון טולמשיין. אָט זיינען מיר געפֿאָהרען אויף אַ שניי און אָט האָבען מיר זיך געשלעפט אין אַ בלאָטע. עס איז געווען שווער, שרעקליך שווער. אָבער די נאַכט, די אוקראַינישע נאַכט, וואָס איז אזוי שטיל און דאָך פֿול מיט קלאַנגען, האָט אָנגעפֿילט דאָס האַרץ מיט אַנגענעמע עראַינערונגען און מיט אַ פֿינליכער בענקשאַפט, וואָס רופֿט אַרויס אַזוי פֿיל טרויער און אויך אַזוי פֿיל פֿריד.

אָנגעקומען קיין זשוראָווליאָווקע זיינען מיר זיבען אַזויגער אין דער פֿריה. און פֿונקט ווי אויף די אַנדערע וואַקזאַלען אין סאָוועט־רוסלאַנד, האָבען זיך אויפֿן זשוראָווליאָווקער וואָקזאַל אויך געוואַלנערט אָהן אַ שיעור מענשען מיט שווערע קלומקעס און פעק. עס זיינען אויפֿן נאַסען, שמוציגען פֿאַל געלעגען קויטיגע מענשען — מענער, פֿרויען און קינדער, און ס'איז ניט געווען וואו זיך אַוועקצוועצען, אדער וואו זיך צוצו-שפּאַרען. אַזוי האָבען זיי זיך דאָרטען געוואַלנערט אַ גאַנצע נאַכט, וואַרטענדיג אויף אַ באַהן און זיך ניט געקענט דערוואַר-טען, ווייל די באַהנען, וואָס זיינען יאָ געלאַפען, זיינען געווען געפֿאַקט מיט פֿונקט אַזעלכע אומגליקליכע מענשען ווי זיי זיי-נען — מענשען, וואָס יאָגען זיך וואוהיין די אויגען טראָגען זיי צו קריגען אַ שטיקעל ברויט. מענשען, וואָס פֿאָהרען פֿאַרקוי-פען פֿון זיך דאָס לעצטע, אַבי דעם הונגער צו שטילען....

ביי אַ טיש, אויף וועלכען עס זיינען געלעגען שווערע זעק און פעק און עס זיינען געזעסען מידע און ניט אויסגעשלאָ-פענע מענשען, איז געשטאַנען איינער און דערצעהלט, אז אין מאַסקווע קען מען קריגען ברויט, ניט נאָר שוואַרצע, נאָר אויך ווייסע. און טאַקע „ניט טייער" אויך — אינגאַנצען ניט מער ווי אַכט רובּעל פֿאַר אַ לאַבען ברויט....

זאָגענדיג דאָס, האָט ער פֿון אַ רענצעל אַרויסגענומען אַ לענגליכען לאַבען ברויט, וואָס האָט געזאָלט זיין ווייס, אָבער איז אין דער אַמת'ן געווען שוואַרץ און קויטיג. פֿאַר אָט דעם לאַבען ברויט, האָט ער געזאָגט, האָט ער אין מאַסקווע באַ-

צאָהלט אכט קערבלעך מיט עטליכע טעג צוריק און ער פיהרט עס אהיים, קיין וויניצע.

די אויסגעהונגערטע מענשען ארום און ארום האָבען דער-זעהן „ווייסע ברויט“, און אלע האָבען גלייך אנגעהויבען קוקען דאָרויף מיט זשעדנע בליקען: זיי האָבען דאָס „ווייסע ברויט“ ממש מיט די אויגען געגעסען. און באַלד איז צוגעקומען אַ יונגע פויערטע אין צוריסענע קליידער און מיט אַ האַלב נאָ-קעט קינד אויף די הענט און זי האָט אויסגעשטרעקט די האנט:

— בירגער, האָט רחמנות, שענקט אַ שטיקעל ברויט, איך בין הונגעריג און מיין קינד איז פארשמאַכט...
אַרויסנעמענדיג אַ מעסערל פון דער קעשענע, האָט דער גוטער מענש, מיט ציטערדיגע הענט, אפגעשניטען אַ רייפטעלע ברויט פאר דער אַרימער פויערטע מיט'ן האַלב נאָקעטען קינד. און באַלד איז צוגעקומען נאָך איינער און נאָך איינער און אלע האָבען דיוועלבע בקשה געהאַט.
— שענקט אַ שטיקעל ברויט!...

עטליכע רייפטלאַך האָט דער גוטער מענש אָפגעשניטען און צוטיילט, און דערביי האָבען ביי אים די הענט געציטערט; און ווען ער האָט געזעהן ווי ס'קומען צו נאָך און נאָך מענ-שען, האָט ער דאָס ברויט צוריק אין רענצעלע באַהאַלטען.
— בירגער, — האָט ער געזאָגט, — איך אַליין בין אויך הונגעריג, און מיין ווייב און קינדער אין דער היים ווילען אויך עסען...

ווי געוועהנליך איז שווער געווען צו קריגען אַ בילעט און אַ פּלאַצקארטע. אָבער ווען איך האָב דעם „דעזשורני“ פון דער סטאַנציע געוויזען מיין אַמעריקאַנער פּאַספּאָרט, האָט ער מיר גלייך געגעבען אי אַ בילעט אי אַ פּלאַצקארטע אין א „ווייכען“ וואַגאָן. אין אַלגעמיין האָט דער „דעזשורני“ זיך באַצויגען צו מיר גוט, און ווען ס'האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז אוועקשטע-לענדיג מיין טשעמאָדאָן אויפ'ן פענסטער, האָט דער בעל-עגלה אומגען אויסגעשלאָגען אַ שויב, האָט ער, דער „דעזשורני“, מיר עטליכע מאָל אָנגעזאָגט, אז ניט איך זאָל פאר דער שויב באַצאָהלען, נאָר דער בעל עגלה...

— איר, חבר אויסלענדער, — האָט ער מיר געזאָגט, —

זענט אין דעם ניט שולדיג. באצאהלען פאר דער צובראָכענער שויב דארף דער בעל עגלה.

איך האָב אים אָבער ניט געפּאָלנט און האָב דעם בעל-עגלה געגעבן געלט צו באצאהלען.

ווי די מערסטע „דעזשורניס“ אויף די רוסישע וואַקזאַלען, איז דער „דעזשורני“ אויפ'ן זשוראַויליאָווקער וואַקזאַל אויך געווען זעהר שטאַרק פּאַרצווייפעלט און נערוועז, און ער האָט זיך קיין עצה ניט געקענט געבען וואס צו טאָן מיט די מענשען, וואס וואַלגערען זיך טאָג ווי נאכט אויף דער סטאַנציע. אלע מאָל האָט ער אפּגערופען אויפ'ן טעלעפּאָן אָנפּרעגען צי ער מעג פּאַרקויפּען בילעטען פּאַר דעם צוג, וואָס געהט קיין שעפּע-טיווקע, צו דער גרעניץ, אָבער מען האָט אים אלץ געענטפּערט, אז די וואַגאַנען זיינען געפּאַקט און ער זאָל קיין בילעטען ניט פּאַרקויפּען...

ווען דער באַן איז אָנגעקומען און איך בין ארויף אויף דער פּלאַטפּאָרמע פון דעם „וויכען“ וואַגאַן, וואס מען האָט מיר אָנגעוויזען, האָב איך געזעהן ווי די יונגע ארימע פּויערטע מיט'ן האַלב-נאַקעטען קינד אויף די הענט האָט זיך מיט איין האַנט איינגעקלאַמערט אין דעם שטיק אייזען וואס ביי די טרעפּ-לאַך פון דעם וואַגאַן. א פּאַרצווייפעלטע האָט זי זיך פעסט אָן דעם אייזערנעם פּרענטעל אָנגעהאַלטען און דערביי האָט זי גערעדט צו זיך אַליין ווי א צומישטע:

זאָל זיין וואס ס'זאָל זיין — איך וועל פון דאַנען ניט אַוועקגעהן!...”

און זי האָט אזוי נעבעכדיג און מיט אזוי פיל מוטער-ליכער צערטליכקייט געטוליעט דאָס האַלב-נאַקעטע קינד צו דער ברוסט...

אָבער איינער פון די בעאמטע אויפ'ן וואַקזאַל האָט מיט אלע כוחות זי געגעבען א רייס אָפּ פון די טרעפּלאַך און האָט זי אַרונטערגעוואַרפען פון וואַגאַן.

— נישטאָ דאָ קיין פּלעצער! — האָט ער געזאָגט.

און ווען זי האָט אָנגעהויבען וויינען, האָט ער געזאָגט, אז ער קען איר גאָר ניט העלפען, און ער האָט אָנגעוויזען אויפ'ן „דעזשורני“, וואס איז געשטאַנען פון דער ווייטענס: — צו אים רעד — צו דעם, וואָס מיט'ן רויטען היטעל!...

אַ פֿאַרוויינטע, טוליענדיג דאָס קינד צו דער ברוסט, האָט די יונגע פויערטע זיך געלאָזט לויפען צום „דעזשורני“, און אין דער מינוט האָט דער צוג זיך געריהרט און איז אַוועק...

אָט די סצענע האָט אויף מיר זעהר א שווערען איינדרוק געמאַכט. און ווען איך בין אריינגעקומען אין וואַגאָן, בין איך געבליבען שטעהן ווי א צומישטער און איך האָב מינע אייגענע אויגען ניט געגלויבט; דער וואַגאָן איז געווען לעדיג. איך בין דארט געווען דער איינציגער פּאַסאַזשיר...

„וואס איז דאָס?“ — האָב איך זיך אַליין געפרעגט, זיי צענדיג איינער אַליין אין וואַגאָן און טראַכטענדיג וועגען די אַרימע מענשען, וואס וואַלגערען זיך טעג און נעכט אויפ'ן וואַקזאַל אין זשוראַווליאַווקע און אויף אנדערע רוסישע וואַקזאַלען. — „איז דאָס נאַכלעסיגקייט, אדער רוסישע אומגעלומד פּערטקייט, אָדער גלאַט עפעס אַזוינס, וואָס קיין מענש אין דער וועלט קען ניט פאַרשטעהן? וואס איז דאָס? ווי אַזוי דערקלערט מען דאָס ווען מען איז ניט איינער פון די נאַראָנים, אדער פאַרפיהרטע און פאַרבלענרטע, וועלכע שפּרינגען „קרוש“ פאַר אַליץ וואס עס קומט פאַר און פאַר אַליץ וואס ווערט געטאָן אין סאַוועט־רוסלאַנד?...”

דאָס איז שוין געווען דער לעצטער טאָג פון מיין רייזע איבער סאַוועט־רוסלאַנד, און זיצענדיג אַזוי אינ'ם לעדיגען וואַגאָן און טראַכטענדיג וועגען די טויזענטער און הונדערטער־טויזענטער ארימע און אויסגעהונגערטע און אומגליקלעכע מענשען, וואס וואַלגערען זיך טעג און נעכט אין שמוץ און אין קויט אויף די וואַקזאַלען אומעטום, האָב איך אויך געטראַכט וועגען די אַלע אַנדערע זאַכען, וואס איך האָב געזעהן און גע־הערט אין די עטליכע וואַכען וואס איך בין אַרומגעפאַהרען איבער סאַוועט־רוסלאַנד — גוטע און שלעכטע זאַכען, ליכטיגע און טרויעריגע ערשיינונגען. אַלעס איז מיר קלאָר פאַר די אויגען געשטאַנען, איך האָב אַלעס ווידער אַמאָל שאַרף איבערגעלעבט, — ניט ווי א פּרעמדער, נאָר ווי אן אייגענער!

גוטע און שלעכטע זייטען.

דאָס גוטע איז אין אידעאַל, אין דער טעאָריע, און דאָס שלעכטע איז אין דער ווירקליכקייט, אין לעבען... און אויפ'ן האַרצען איז געווען אַזוי שווער!

ווייל געפאָהרען קיין סאָוועט־רוסלאַנד בין איך דאָך מיט
 אזעלכע גוטע כונות. איך האָב ניט געהאַט קיין אילוזיעס;
 איך האָב זיך פאָרגעשטעלט, אז דאָס לעבן איז דאָרט שווער
 און איך האָב געוואוסט, אז ס'מוז זיין שווער ווען מען בויט
 אַ נייע אָרדענונג אין אַ לאַנד, וואָס איז אינדוסטריעל נאָך ניט
 ענטוויקעלט. אָבער דאָס וואָס איך האָב זיך פאָרגעשטעלט איז
 ניט געווען אפילו קיין הונדערט חלק פון דעם וואס איך האָב
 געזען אין דער ווירקלאַכקייט, אין לעבן! ...
 דאָס איז ניט קיין לעבען. נאָר אַ קאָשמאַר. אַ חלום אַ
 בייזער! ...

וואס ווייטער דער צוג האָט זיך געיאנט צו דער גרעניץ,
 אלץ אומעטיגער און שווערער איז אויפ'ן הארצן געווארן. איך
 האָב אין יענעם מאָמענט געפיהלט און איך פיהל נאָך איצט
 אויך, אז ווען איך וואָלט פון סאָוועט־רוסלאַנד געפיהרט צוריק
 קיין אמעריקע א פרעהליכן גערום וועגן א ליכטיג לעבן און ניט
 וועגן א פינסטער לעבן, וואס איז אמאָל נאָך ערגער ווי דער
 טויט, וואָלט איך געווען גליקלאַך!
 איך האָב געפרעגט דעם קאָנדוקטאָר, ווען מיר וועלן אָנ־
 קומען קיין שעפעטיווקע צו דער גרעניץ.

— דאָס ווענדט זיך אין אומשמענדן, — האָט ער גע־
 ענטפערט, — צו אונזער גרויסער שאַנד פארשפעטיגן מיר
 אמאָל אויף א פאָר שטונדען און דאן מוזען די פאסאזשירען
 שוין נעכטיגן אין שעפעטיווקע, ווייל דער אויסלענדישער צוג
 וואָרט ניט אויף אונז...

עס געהט ניט...

עס קריכט...

און מען רעדט אלץ וועגן אָניאָגן און אַריבעריאָגן
 אַמעריקע! ...

די גאנצע צייט, וואס מיר זיינען געפאהרען, האָב איך
 געקוקט אין פענסטער און האָב ניט געקענט אָפּרייסען די אוי־
 גען פון די אוקראַינישע פעלדער און וועלדער, וואס זיינען מיר
 אלע מאָל געווען אזוי ליב...

יעדער שטאָדט און יעדער שטעטעל, יעדער סטאנציע
 און יעדער וואָקזאַל האָט אזוי פיל עראינערונגען אויפגעמישט אין
 מוח, און איך האָב זיך צו זיי אלע געפיהלט אזוי נאָהענט, ווי

אן אייגענער, וואס איז דאָרט אויסגעוואקסן, וואס האָט דאָרט געלעבט און גע'הלומ'ט. אָט איז די שטאָרט וויניצא, וואו מיין טאטע האָט געדינט אין דער ארמיי; ער, דער טאטע, פלעגט שטענדיג, שוין יאהרען נאָכדעם ווי ער האָט אפגעדינט, האלטען אין איין דערצעהלען מעשיות וועגן זיין „סלזשבע" אין דער ארמיי און מיר, די קינדער, האָבען זיך אויפמערקזאם צוגעהערט, כאָטש מיר האָבען ניט אלעס פארשטאנען.

אָט איז זשמערינקא, וואס האָט גע'ש'מ'ט מיט'ן שעהנעם וואקזאל, וואו איך האָב זיך אמאָל ארומגעדריעהט ניט אָהן שרעק, ווייל איך בין דאן פון דער צאָרישער רוסלאַנד אנט-לאָפען...

אָט איז קאָזיאַטין, וואו איך האָב אמאָל עטליכע שטונדען געוואַרט אויף אַ באַן.

און אָט איז באַרדִיטשעוו!

מיט דער שטאָרט באַרדִיטשעוו איז גראָד פארבונדען זעהר א וויכטיגע פאסירונג אין מיין לעבען, בין איך דארט ארום-טער ווען דער צוג האָט זיך אפגעשטעלט, און שפאצירענדיג אויף דער גרויסער פלאַטפאָרמע פונ'ם וואקזאל האָב איך פון דער ווייטענס דערזעהן צוויי מענשען און ווען איך בין צוגעד-גאַנגען געהנטער. האָב איך געהערט ווי זיי ריידען צווישען זיך אידיש.

האָב איך זיך אָפגעשטעלט לעבען זיי און האָב געפרואווט פארפיהרען א געשפּרעך.

— פאַראַן א סך אידען אין באַרדִיטשעוו? און ווי אזוי לעבט זיך עס זיי?

האָט איינער געגעבען א קוק אויף מיר א פארוואונדער-טער און האָט געזאָגט:

— הערט זיך איין: מיר האָבען מורא פאר איך... וואס שטעלט איר אונז פראגען? וואס ווילט איר וויסען? און צו וואס דאַרפט איר דאָס וויסען?...

איך האָב די צוויי מענשען באַרוהיגט. איך האָב זיי גע-זאָגט, אז איך קום פון אמעריקע און אז איך פאַר איצטער שוין צוריק און אז זיי דארפען פאר מיר קיין מורא ניט האָבען. איך האָב זיי אויך געזאָגט, אז איך האָב אמאָל געהאַט אייגענע אין באַרדִיטשעוו און איך האָב אָנגערופען נעמען, און ווען איך

האָב ביסלעכווייז געוואונען דעם צוטרויען פון די צושראָקענע מענשען און איך האָב געפרעגט ווי עס לעבט זיך זיי, האָט איינער, ארונטערלאָזענדיג ביידע הענט, שטייל און טרויעריג, געזאָגט:

— איר פרעגט אונז ווי אזוי עס לעבט זיך אונז? ניט א קוק אויף אונז. וועט איר אליין זעהן ... און ווירקליך, איין קוק אויף די מענשען איז געווען גענוג צו זעהן ווי אזוי עס לעבט זיך זיי און ווי אומגליקליך זיי זיינען.

זיי זיינען ביידע געווען אָנגעטאָן אין צוריסענע זעק פון וועלכע עס האָבען ארונטערגעהאַנגען שטיקלאַך. אויף די פיס האָבען זיי געטראָגען אלטע שקראַבעס, ארומגעבונדען מיט שטרוי און מיט שמאַטעס, די פנימ'ער זיינען ביי זיי געווען צוקנייטש-טע, פינסטערע און איינגעפאלענע, און אין די הענט האָט יעדער פון זיי געהאַלטען אן אלטען בעזים א צוטאַסקעטען.

— צו וואס עפעס נאָר די בעזימער? — האָב איך די צוויי אַרימע מענשען געפרעגט.

— מיר ארבייטען דאָ אויפ'ן וואַקזאַל, — האָט איינער געענטפערט, — מיר קערען דאָס מיסט...

ריידענדיג צו מיר, האָט איינער זיך נאָר פּלוצים צעוויינט ווי אַ קינד. ער האָט זיך געשעהמט דערמיט וואָס ער וויינט, אָבער ער האָט דאָך געוויינט. און מיט אָפּגעהאַקטע ווערטער, וואס זיינען פון האַרצען ארויסגעקומען האָט ער זיך גע-קלאָגט דאָרויף וואס אין שטוב איז נישטאָ קיין ברויט און ער מיט'ן ווייב און מיט די קנדער שטארבען פאר הונגער...

— מר געהען אויס ווי די ליכט, — האָט ער געזאָגט, און טרערען זיינען אים גערונען פון די אויגען, — מיר האָבען שוין מער ניט קיין כח די צרות אריבערצוטראָגען... און ווען וועט שוין אמאָל נעמען א סוף? ווען וועט שוין אמאָל זיין בע-סער? ...

און דער אנדערער האָט, אנשפּאַרענדיג זיך אָן בעזים, צו-געגעבען פון זיין זייט:

— די סטרונעס זיינען שוין צו שטאַרק אָנגעצויגען... זאָל נאָר פּלאַ-צען איין סטרונע, און מענשען ווע-

לען דאָ איינער דעם אנדערען די העל־
זער איבערשניידען . . .

איך בין אריין צוריק אין וואַנגאָן, און די גאנצע צייט,
וואס דער צונג איז געלאָפֿען איבער די אוקראינישע פעלדער און
וועלדער, וואס זיינען מיר אזוי גוט באקאנט, האָב איך ניט
געקענט אויפהערען טראכטען וועגען דעם וואס דער מענש אין
שמאַטעס מיט'ן בעזים אין דער האנט האָט געזאָגט:

„זאָל נאָר פֿלאַצען איין סטרונע,
און מענשען וועלען דאָ איינער דעם
אנדערען די העלזער איבערשניידען.“
עס האָט זיך אָנגעזאמלט אזוי פיל שנאה, כעס, פאר־
ביטערונג און גאָל . . .

איינער גלויבט ניט דעם אנדערן . . .

יעדער איינער איז חושד דעם אנדערן . . .

און אלע האָבען זיך פיינט! . . .

אָנגעקומען אין שעפעטיווקע צו דער גרעניץ זיינען מיר
דוקא אין צייט. דאָ זיינען אויפ'ן וואקזאל קיין סך מענשען
ניט געווען. די טאמאָזשע בעאמטע זיינען געווען זעהר העפֿ־
ליך און עדעל צו די אויסלענדער, וואס זיינען געפאהרען צו־
ריק. אויך דער באוואפנטער פון דער „געפֿע־או“, וואס האָט
די פּאספּאָרטן איבערגעקוקט, איז געווען זעהר העפֿליך און עדעל,
און פון די ווענט האָבען אַרונטערגעשיינט די אויפֿשריפטן:

„פּראָלעטאַריע פון אלע לענדער פאראייניגט זיך!“

„וואַרפֿט אַרונטער פון זיך דעם יאָך פון דער קאַפיטאַליס־

טישער אַרדענונג“

„דערפיהרט די גאנצע וועלט צום אָסטאָבער!“

ווידער די שעהנע סאָוועט־רוסלאַנד, וואס אויף בילדער און
אויף פּלאקאטען — די וואס שטימט ניט מיט דער ווירקלאכקייט
אין לאַנד . . .

זי האָט שוין אָבער אויף מיר ניט געמאכט דעם זעלבען
איינדרוק ווי דאן ווען איך בין אַריינגעפאהרען אין רוסלאַנד דורך
ניענאַרעלאַיע, אויך ניט דעם זעלבען איינדרוק ווי דאן ווען איך
בין אָנגעקומען אויפ'ן בריאנסקער וואקזאל אין מאָסקווע. זי
האָט מער אויף מיר שוין ניט געקענט מאכען אזא איינדרוק
נאָכדעם ווי איך האָב געזעהן ניט נאָר די סאָוועט־רוסלאַנד, וואס

אין בילדער און אויף פלאקאטען, נאָר אויך די, וואס אין דער ווירקלאכקייט, אין לעבן...

און אויף מאָרגען אינדערפריה, ווען איך בין שוין געווען אין ווארשע און זיך געקליבען צו פאהרען פון דארטען ווייטער, קיין בערלין און קיין פאריז, האָב איך געפיהלט ווי מען וואָלט די שווערקייט פון דער גאנצער וועלט אויף מיר ארויפגעווארפען; איך האָב ניט געקענט ריידען וועגען קיין אנדער זאך ווי נאָר וועגען דעם וואס איך האָב געזעהן און געהערט אין סאוועט־רוסלאַנד. די בילדער פון נויט, הונגער, אָרימקייט, געפאלענ־קייט, נידערנעשלאָגענקייט און מורא זיינען מיר די גאַנצע צייט פאר די אויגען געשטאַנען; איך האָב פאר זיך אלץ געזעהן א וועלט אין גרויען, א וועלט אין שמאַטעס; איך האָב געפיהלט, אז איך האָב ניט נאָר געזעהן די טראַגעדיע פון אומגליקליכע מענשען, נאָר איך האָב זי, די גרויסע טראַגעדיע געדע פון אַ וויסט לעבען, אין זיך אריינגעזאַפט, אין די אַייגענע בלוטען אריינגענומען, ניט נאָר אויף א ווילע, נאָר אפשר טאַקע אויפ'ן גאַנצען לעבען...

עס איז אונמעגליך צו פארגעסען די גרויסע טראַגעדיע פון דעם מין מענש אין סאוועט־רוסלאַנד, ווען מען האָט אַ הארץ, אַ נשמה!...

און ווען איך האָב אָנגעהויבען טראכטען וועגען די גוטע זייטען, וואס מען זעהט אין סאוועט־רוסלאַנד, ווען איך האָב אַ געהויבען טראכטען וועגען דער גרויסער צאָהל אידעאָליסטען, וועלכע זיינען ווירקלאך מקריב זייערע לעבענס, גלויבענדיג אין דער צוקונפט, און וועגען די גרויסע דערגרייכונגען פון דער סאוועט־רעוואַלוציע אויפ'ן געביט פון אינדוסטריע, אויפ'ן געביט פון קולטור און אויך אויף אנדערע געביטען — דערגרייכונגען, וואס פארדינען ווירקליך געלויבט צו ווערען, האָב איך זיך דערמאָנט אָן דעם וואָס אַ סאוועטישע בירגערין, איינע, וואס איז אמאָל געווען טעטיג אין דער רעוואַלוציאַנערער באוועגונג, האָט מיר געזאָגט אין מאַסקווע:

„מיר אַלע — האָט געזאָגט דער מענש, וואָס איז אמאָל געווען גרייט דאָס לעבען אוועקצוגעבען פאר דער רעוואַלוציע. — מיר אַלע פוילען דאָ אונטער דער פּאָן פון אַ שעהנעם אידעאל וי